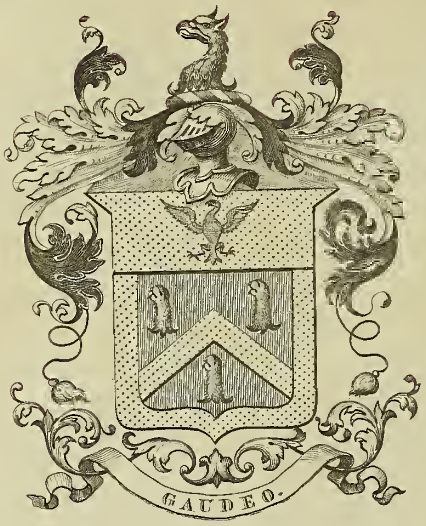

John Carter Brown.

To be laid in Vadianus, 1534, folio edition

The world map lacking from this copy is present in the Library's copy of the octavo edition of the same place and year.

EPITOME

TRIVM TERRAE PARTIVM, ASIAE, AFRICAE ET EVROPAE COMPENDIARIAM LOcorum deſcriptionem continens, præcipue autem quorum in Actis Lucas, paſsim autem Euangeliſtæ & Apoſtoli meminere.

CVM ADDITO IN FRONTE LIBRI ELENCHO regionum, urbium, amnium, inſularũ, quorum Nouo teſtamento fit mentio, quo expeditius pius Lector quæ uelit, inuenire queat.

PER IOACHIMVM VADIANVM MEDICVM.

TIGVRI, APVD CHRISTOPHORVM FROSCH. MENSE SEPTEMB. ANNO M. D. XXXIIII.

AD GEOGRAPHIAE CANDIDATOS IOANNIS KESSELERI SANGALL. PHALETIVM.

Quò tendis Peregrine, uel quid erras
Longa ambage diu, moraſq; perdis?
Quæ terræ loca, fluminum meatus,
Vrbes, qui maris accolæ potentis,
Qua ditis Aſiæ patent receſſus,
Aut qua Marmarici fremunt leones,
Seu cui uecta dedit puella nomen,
Terram frugiferam & uiris potentem
Quam paſsim memorant ſacri & prophani,
Si uidiſſe iuuat breui libello?
Hoc Compendiolum perambulato,
Hic ſtant Mercurij duces columnæ.
Infeſſo pede, nec labore multo,
Per terras, pelagusq; fluctuoſum
Te mira VADIANVS arte ducet.

VERE PIO ET ERV
DITO VIRO D. HENRICHO
BVLLINGERO AMPLISSIMAE ECCLESIAE TI
gurinæ Epiſcopo, Ioachimus Vadianus S.

HABET hæc noſtra ætas, uir doctiſsime, com pluſculos Euangelij miniſtros, pios quidem illos & diligentes uiros, qui immodica quadam, ut mihi uidetur, ſcripturarum ueneratione adducti, in ea ſunt hæreſi ut exiſtiment presbyteris ad paſcendum gregem Dominicum uocatis, non licere præter ſcripturam uerè ſacram ullã philoſophiæ partem legere aut tractare. Huius enim nihil eſſe quod ad ſalutem noſtram attineat, nec quadrare ut quæ ſunt hominum ſolertia inuenta ad cœleſtem illam & à Deo reuelatam philoſophiam adhibeantur: Paſtorem eſſe debere qui Eccleſiæ præeſt, non contemplatorem, nec aliud illi ſpectandum magis quàm ut plurimorum ſalus, doctrina illa, quam Apoſtolus ſanam uocat, quæratur. Eam nec in hominum placitis conſiſtere, neque ab ulla naturæ parte præſtari, ſed ex unico illo & inexhauſto fonte aquæ uiuæ in uitam æternam ſalientis, qui quidem in ſcripturis prophetarum & apoſtolorum ceu amplo quodam in labro contineatur, haurire oportere. Quam opinionem & Catabaptiſtæ de internæ uidelicet uocationis ſufficientia perſuaſi, non ſemel apud nos publicis in congreſsibus cum clamore & ſtrepitu ita, ſuo more, tuebãtur, ut in totum & linguarum peritiam & eloquentiæ ſtudium ſupploderent atque exibilarent. Illorum autẽ exiſtimatio, tametſi in ſpeciem non multum aliena eſſe à ueritate uideatur, propter abuſum ſtudiorum & artium quem proximis aliquot ſæculis ſtupor quidam, & ut ſic dicam, publicus hominum ueternus orbi inuexerat: tamen propius intuenti conſtabit, arbitror, errorem eſſe non minus pernitioſum quàm illorum fuit qui negarunt ſacras literas ſine ope philoſophiæ unquam recte aut doceri aut intelligi poſſe. Ac mihi quidem ſi alterutram in ſententiam eundum pedibus eſſet, tolerabilius uideretur in eam peccare partem, quæ abuſum doctrinarum admitteret, modo interim eſſent qui probe uterentur, quàm illam probare ſententiam quæ honeſtarum artium ſtudia prorſus tollenda eſſe de eccleſijs arbitratur. Dignum autem foret admiratione, quo nam pacto uenerit uſu, ut quemadmodum ab ipſis eccleſiæ cunabulis ad noſtra uſque tempora nunquam hæretici defuerunt qui apoſtolicam doctrinam loco mouere, & ſuam ingerere fuerunt auſi, ita ſanè neque

Doctrinarum abuſus.

ab illo hominum genere uacarit eccleſiæ, qui in re Chriſtiana ſtudio philoſophiæ & aliarum artium bonarū cognitione uehemēter abuterentur. Dignum inquam admiratione foret, niſi conſtaret nō omnem ſpiritum ex Deo eſſe, ſed ſancto illi omnis ueritatis authori alium in mundo contraponi, erroris authorem & mendacij parentem, qui ab initio in ueritate non ſtetit, cuius non aliud maius ſtudium quàm ut per ſpeciem quandam recti, ipſo rerum optimarum abuſu imponat, & ſic callide in errorem incautas mentes præcipitet. Qui ſuam quandam telam in Chriſto tentando orſus, mox & cum ipſis apoſtolis, ut olim cum Moſe cōgreſſus, miraculorum fidem magicis præſtigijs ſuis ſubuertere conatus eſt, prius quidem in Simone Samaritano, deinde in Elyma Cyprio, quorū utriuſque ſcriptura meminit, mox paulò quum hac à parte parum profeciſſet, facile perſuaſit Philoſophiæ ne ad humilis doctrinæ famam ſeſe ſubmitteret, ſed criſtis erectis ſtultitiam crucis haberet contemptui. Quod quidem non apud illos modo eſt aſſecutus, à quibus deriſi ſunt apoſtoli, id quod & Paulus ab Athenienſibus paſſus eſt, ſed & his perſuaſit, qui cum nomen Chriſto dediſſent, in conſortium eccleſiæ iam recepti erant. Cæterum elati peritia carnis, quum humiliora & ſimpliciora uiderētur quæ prodidiſſent apoſtoli, quàm ut in eis acquieſcendum putarent, ingentia quædam, ut ipſis uidebatur, ſed reuera otioſa, ſuperuacanea, & impia commenti, maximis erroribus ſunt inuoluti, ut non iniuria Septimius Tertullianus uetus author in libro de Præſcriptionibus hæreticorum, Philoſophiæ tribuat quod in eccleſia paſsim hæreſes extiterint. Valentinus enim Platonicus fuit, & Cerdonis diſcipulus Martion Stoicus: ſed & Ptolemæus Valentini, & Appelles Martionis diſcipulus, cum à magiſtris nihil uariarint, de ijſdem fontibus ſuas hauſiſſe fabulas credūtur. Iam & Arrium ſunt qui tradant philoſophicorum dogmatum abuſu deceptum, quo minus errorem de ſubſtantiæ patris ac filij inæqualitate uitauerit, maluerítq; ratiocinādo, etiam admonitus, placere ſibi, quàm ex ſimplici ſcripturarum traditione tenere ueritatem, ut ex ea ſcintilla (adeò res eſt peſtilens peruicatia) incendium natum ſit Conſtantino Magno imperante, quòd eccleſias & Orientis & Occidentis non uno ſæculo grauiſsimis odijs, & ceu inteſtino quodā ac planè ciuili bello, alternāte, ut fit, principū fauore, afflixerit: neque in hoc diſcordiarum finis, poſt Eunomium negantem ſpiritui ſancto quicquam cum patre & filio eſſe commune, Pelagius ille Britto, qui Auguſtino iam ſeni tantum negotij peperit, itidem è ſuo latibulo emergēs, aſſerebat hominem poſſe, modo uellet, ſine peccato eſſe, & ex ſolis meritis abſque gratia ſalutem aſſequi. Cuius errorem ex Pythagora & principe Stoicorum Zenone manaſſe, contra Pelagianos ſcribens diuus Hieronymus

Philoſophia. *Arrius.* *Pelagius.*

mus

mus teſtatur. Hi enim ita hominis cōditionem laudibus efferunt, tantumq́ ei facultatis & dignitatis arrogant, ut propemodum diuino quodam gradu perfectionis ſint dignati: cum ex aduerſo ſcriptura homini gratia deſtituto, præter peccatum & mortem ac damnationem nil reliqui permittat. Sed ut proſequamur inſtitutum, paulolum ſub Gregorij primi tempora, cum pax in eccleſijs uigeret, & reſpiratio quædam ab incommodis hæreticorū data feſsis uideretur, nec eſſent qui arcanum illud Trinitatis ſola adoratione comprehenſum tam fœdis errorū maculis aſpergerent: ecce de repente, ne nō eſſent hæreſes, ab hoſte illo ueritatis alia eſt ſeminata diſcordia, & ab Epiſcopis de Monarchia, exitiali uidelicet humilitatis peſte, cogitari cœptum. Quæ ſanè ambitio clariſsimas illas Orientis & primæuæ religionis altrices eccleſias cum Romana eccleſia miſerabili clade cōmiſit, & cum nullus eſſet contentionis finis, poſt ſimultates ultro citroq́ nulla (pace omnium dixerim) moderatione exercitas, perpetuò ſchiſmate ſint diſſociatæ: ſed nihilominus interim eſt de regno, de agris, urbibusq́ poſsidendis laboratum, nec ſine artibus, quas hoc loco dicere non attinet. Demum neſcio qua philoſophia eò deuentum audaciæ ut homini palàm arrogarentur quæ ſolius Dei ſunt, quodq́ Chriſti erat & ſeruatoris & uindicis ſalutis, idipſum operibus Vnctorum & ſanctorum meritis è penuario Pelagij denuo depromptis attributum fuerit. Quæ omnia quum nō infeliciter promouiſſent, & tribus retro plus minus ſæculis à magnis quibuſdam, ut tum uidebantur, patronis aſſerta defenſaq́ fuiſſent, & in tanta ſecuritate licere uideretur quod liberet, factum eſt ut quod miniſterij erat, in dominatum & tyrannidem abierit, quodq́ gratiæ fuiſſet gratisq́ iam olim credentibus daretur, id fermè totum uno impetu ad quæſtum ſeu (ut Petrus eam rem uocat) cauponationem conuerſum eſt. Et, ut breuiter dicam, ea enata facies eccleſiæ quam uidemus. Ac mihi quidem hoc in loco nec errata temporum iſtorum perſequi, nec mores ſtringere animus eſt. Hoc tantum moniturus eram nullis unquam ſæculis uſque adeò abuſui patuiſſe honeſtas artes, ac uelut ſocium fœderatumq́ hæreſibus philoſophiæ ſtudium, quàm proximis quadringentis annis Chriſtianis nobis patuit. Sic enim ſacris eloquijs ſcripturarum, peregrina prophanaq́, ne dicam impia, quidam intriuerunt, ſic ſpinoſa curioſaq́ miſcuerunt ſacroſanctis, ut ſimplicibus & communi obrutis malo conſcientijs, non alia magis de cauſſa quæ humana erant pro diuinis recepta, rurſum quæ diuina non multo pluris æſtimata ſint, quàm ea ſomnia quæ homines tanta cum authoritate ceu diuina mortalibus obtruſiſſent. Parum autem erat pium aut theologicum quod Ariſtotelem non ſapiebat. Atque utinam eius uiri, quem ut ſummum in omni ſcientia Pli-

nius laudat, magis frugiferas lucubrationes, ac non ea tantum, quibus ad perplexas diſputationes, cõtentiones, & pugnas ſumus abuſi, recepiſſemus. Abſit autem ut homo Chriſtianus quicquam per ſe bonum aut commodum ideo damnandum eſſe putet, quod ſint aut fuerint qui abuti quàm uti maluerunt. Quæ ſunt enim ſub cœlo aut res aut artes, quibus ingenium hominis, ut eſt ad errorem natura pronum, abuti non queat? Ipſa ſcriptura tot nominibus ſacra etiamnum ab hæreticis aut inuerecunde contemnitur, aut certè pro re nata torquetur, ne non ei doctrinæ quæ defenditur, ſuffragari uideatur. Proinde rectè mihi & piè ſentire uidentur, qui quidem in eo loco propheticas & apoſtolicas ſcripturas habent, ut in eis ſemel omnium eorum quæ ad uitam & ſalutem noſtram attinent, traditionem ita perfectam & conſummatam ſtatuũt, ut demere quicquam aut addere uelle confeſſam blaſphemiam dicant. Rurſum, quicquid præter illas ſic aſſeritur ut ſalutis in eo ratio ſtatuatur, idipſum nec credi oportere, nec recipi: quod impoſtura ſit non pietas, dicere ex Dei uoluntate eſſe, & Deo placere per Chriſtum, quod nec per prophetas Deus, nec per apoſtolos filius Dei Chriſtus docuit, ſed & impudentiſsime obtrudi ſimplicitati credentium quæ palàm cum ſcripturis pugnant. In qua ſententia, niſi fallor, ſcriptores ſunt omnium eccleſiarum præconijs commendati, præcipue autem Hieronymus & Auguſtinus, qui & lucubrationes ſuas non alia lege uolunt recipi & probari, quàm ſi quæ docent interpretando à canonicis illis oraculis nuſquam diſſentiant. Sed eoſdem authores, quos iam nunc commemoraui, quum tot præclaris artibus ornatos tantaq́ꝫ rerum omnium peritia & cognitione inſtructos ad illud cœleſtium myſteriorum arcanum, ceu bene lotis manibus acceſsiſſe uideamus: profectò bonos pioſq́ꝫ omnes uel ſolo exemplo admonuere, nihil eſſe reijciendum illarum artium cuius uſus honeſtus eſſe queat. Ea re factum, ut cum illis ſentire nequeam, qui ſacratiſsimam illam profeſsionem ceu reginam quandam in ſuo ſolio poſitam ſolitis fraudare ornamentis, ſimulq́ꝫ omni commeatu ſpoliare contendũt, dum liberalia ſtudia, eamq́ꝫ philoſophiæ partem, quæ rerum nobis cœlo terraq́ꝫ inſignium, uim, rationem & naturam multorum ſæculorum decurſu, tanta ingeniorum ſolertia perſpectam exploratamq́ꝫ proponit, ſuo fungi munere, hoc eſt, Dominæ illi, cui omnia debent, obſecundare & morigerari non permittunt, nec recipiunt quod dicimus in illis perdiſcendis tractandiſq́ꝫ modum quendam nobis placere, & ſatis eſſe ſi partem aliquam ætatis illis tribuant, ut quædam etiam in tranſcurſu ad meliora feſtinantes perinde atque è Nilo canis (quod dicitur) deguſtent tantum, qui epiſcopi ſunt futuri. Fateor autem me non uidere qua in re ope duntaxat noſtra & conſilio

Scripturæ. *Theologia.*

conſilio iuuari religio, & ſemita aliqua aperiri pietati queat, ſi nullus eſſe locus debet his doctrinis, quibus uelut aſſeclis ueritatis, à penitiore rerum creatarum indagatione ad ipſius creatoris ſummam admirationem aſcenditur. At nemo (aiunt) uenit ad me, niſi pater meus traxerit eum. Fatemur, & pernegamus, uel ipſis ſcripturis bene uſurum qui ſpiritu domini non imbuitur. Ea enim quæ ſunt Dei, teſte Paulo, nemo nouit niſi ſpiritus Dei. Hic autem, inquiunt, in omnem ueritatem nos ducit. Rectè ſanè. Dabunt igitur nobis, uelint nolint, neminem maiore cum fructu ſtudiorum atque artium ceu prata quædam floribus plena perambulaturum, quàm eum ipſum qui dextro domini ſpiritu præditus inſtar apis, reiectis noxijs, ea tantum quæ ſunt mellea decerpit, nec alia legit quàm quorum indicatura, maieſtas, potentia & gloria illius, à quo ſunt condita, orbi exhiberi quàm amplisſimo præconio poſsit. At hoc ipſum (aiunt) non fecerunt apoſtoli Philoſophia. Sed ijdem non prohibuere. Paulus philoſophiam damnat, ſed eam duntaxat, quæ quidem ſibi tribuit, detrahit pietati, cuius arroganti fiducia, ſupra diximus, hæreticis impoſitum, ut pleriſque haud malè proditis abuterentur. Idem Apoſtolus priore ad Corinth. XII. capite inter dona quæ per ſpiritum domini eccleſijs diſtribuuntur, ſapientiæ & ſcientiæ, præterea ſanationis, & peritiæ linguarum, aliaq; id genus commemorat, quibus nominibus profectò magna pars rerum ad Philoſophiam pertinentium comprehenditur; quas res eum qui ſyncera in Chriſtum fide eſt, uel ex Gentilium monumentis ueſtigare quid uetet? An putamus illuſiſſe nobis Paulum, dum aſſerit ijs qui Deum diligunt omnia adiumento eſſe ad bonum? Vt interim non referam quantopere ſit à ueteribus laboratum, ut oſtenderent multa eſſe in Ethnicorum libris quæ noſtram religionem palàm confirmarent: qua in re multus eſt Lactantius Firmianus, & eius imitator D. Auguſtinus. Iam ut fructum id genus ſtudiorum propius indicemus, non negabunt arbitror de Architecti peritia neminem certius & melius iudicare poſſe quàm qui fabricæ quam is eſt architectatus artificium nouit, nec laudare illum aut admirari ullum uerius poſſe, quàm qui artis fecit periculum. Sic arbitror permittent nobis rerum in tota natura inſignium perſcrutationem citra controuerſiã ad hoc inuitare bonas mentes, ut & potentiam & ſapientiam, & maieſtatem conditoris rerum omniũ, hoc magis tenere, admirari, & deamare peragant, quo ſunt propius ueſtigia illa inexhauſtæ plenitudinis aſſecuti. Sunt artes quæ cœleſtium nobis corporum circuitus, quæ interualla, quæ magnitudinem, quæ ortus & occaſus, quæ dierum noctiumq;, præterea temporũ & anni partium ſucceſsionem ac uiciſsitudinem cõmonſtrant. Sunt quæ animantiũ propè omnium

naturas, ut infinita illas experientia deprehendit, explicant. Sunt quæ rerum è ſublimi apparentium, & in totum, omnium eorum quæ in aëre fiunt cauſſas exponunt. Poſtremo terra mariq́ (quibus maximè partibus ſpectabilis eſt illa in uſum mortalium prognata rerum opulentia) nihil tam minutum aut exile uiſum antiquitati, quin annotare & literis mandare libuerit, modo aliquis inde fructus cognitionis aut admirationis appareret. Quarum omnium cognitione eum, ut dixi, fructum percipimus, ut & uehementi artificis admiratione capiatur pius animus, ac mox tantarum rerum fontem amplius quærat & ue-
Creatio. reatur. Præterea facilè ſecum cogitet nec ſemper fuiſſe opus in quo tantum artificium eluceat, nec ex ſe aut fortuitum eſſe quod tam pulchro & admirabili ordine eſt diſtinctum. Nam & M. Cicero grauis in primis author, prodidit ueteres philoſophos naturæ contemplatione adductos, eò demum ſcrutando perueniſſe, ut mentem eſſe faterentur cui gubernanti parerent omnia: ut ſi quis, inquit, in domum aliquam, aut gymnaſium, aut in forum uenerit, quum uideat omnium rerum rationem, modum, diſciplinam, non poſsit ea ſine cauſſa fieri iudicare, ſed eſſe aliquem intelligat qui præſit & cui pareatur. Multo magis in tantis motibus, tantisq́ uicißitudinibus, tam multarum rerum atque tantarum ordinibus ſtatuat neceſſe, ab aliqua mente tantos naturæ motus gubernari. Hæc Cicero. Sed & Chryſippus, eodem authore faſſus eſt ab ipſa ſe natura didiciſſe eſſe Deum qui omnia conficiat. Vnde & Maronianum illud deductum uidetur:

Principio cœlum ac terras campoſq́ liquentes
Lucentemq́ globum lunæ, Titaniaq́ aſtra,
Spiritus intus alit, totamq́ infuſa per artus
Mens agitat molem & magno ſe corpore miſcet.

Ariſtoteles autem ita cenſuit, ut ſi qui eſſent qui ſub terra ſemper habitauiſſent, deinde aliquo tēpore patefactis terræ faucibus ex illis abditis ſedibus euadere in hæc loca quæ nos incolimus atque exire potuiſſent, quum repente terrã & maria cœlumq́ uidiſſent, nubium magnitudinẽ, uentorumq́ uim cognouiſſent, aſpexiſſentq́ ſolem, eiusq́ tum magnitudinem pulchritudinemq́, tum etiam efficientiam cognouiſſent, quod is diem efficeret toto cœlo luce difuſa, cum autem terras nox occupaſſet, tunc totum cœlum cerneret aſtris diſtinctum & ornatum, lunæq́ luminum uarietatem, tum creſcentis tum ſeneſcentis, eorumq́ omnium ortus & occaſus, atque in omni æternitate ratos innumerabilesq́ curſus: quæ cum uiderent, profecto & eſſe deos, & hæc tanta opera deorum eſſe arbitrarẽtur. Ea re factum eſt, ut Apoſtolus principio epiſtolæ ad Romanos, ſapiẽtes ex Gentibus hac maximè de cauſſa & iræ & damnationis reos faciat, quod deus illis ſui cognoſcen

dí ſemitam aperuit, ipſi uero apprehenſum & cognitum, ut Deum non glorificauerint, ſed mutata gloria, pro uno multos deos fecerint, imaginibus non ſolum mortalis hominis ſimilitudine effictis, uerumetiam uolatilium & quadrupedum & reptilium &c. Quæ res quomodo acciderit ex his libris quos de Natura deorũ M. Cicero ſcriptos reliquit clariſsime deprehenditur. Cæterum cum Paulus hoc ipſo loco palàm doceat inuiſibilia Dei ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur, peruideri, & hac uia æternam & potentiam & diuinitatem eius patere: Non erit quod amplius cauſentur aduerſarij, quin liceat, ut ſemper licuit, imò uero & conducibile ſit, & maximè decorum religioni, honeſtis diſciplinis & ſtudijs liberalibus uacare eos, qui ſcripturarum profeſſores & eccleſiarum præſides ſint futuri, cum ita natura comparatum eſſe uideamus, ut quantum quidem in noſtra induſtria ſitum eſt, ab his rebus quæ ſenſibus noſtris ſunt obuiæ, ad ſublimiora remotioraq́ noſcenda naturali quodam ordine perducamur. Neque nos offendit, quod quidam obijciunt, in ueterum recentiorumq́ de naturis rerum placitis permulta uideri quæ partim dubie & incertis cauſsis prodita, partim non ſatis liquido indagata ſint, maioraq́ eſſe quæ captum humanum fugiant, quàm quæ ad notitiam noſtram peruenerunt: præterea & Peripateticos fateri, frequenter animum noſtrum in multarum rerum inquiſitione hallucinari, quæ naturæ tamen cauſſas pernoſcenti ſunt manifeſtiſsimæ. At hoc ipſum uel maximè ad architecti illius & conditoris laudem attinet, cui non modo acceptum referimus quod cognoſcimus, uerumetiam tanta uarietate, multitudine, & excellentia rerum uerè mirabilium circumſepti, fatemur tamen longè præſtantiora ſublimioraq́ eſſe quæ mortalis animus noſter non aſſequitur, quàm quæ maiorum ſolertia & diligentia in lucem ſunt prodita. Hæc nimirum uia eſt, quæ nos in adorationem incomprehenſæ illius maieſtatis allicit. Hæc ingens Dei noſtri gloria, quæ noſtros conatus humiliat. Ipſe Paulus in tertium raptus cœlum, tradit nos in res cœleſtes ceu per ſpeculum & ænigma intueri, nec uiſuros de facie ad faciem niſi permutatos & indutos melioribus. Sed in re propemodũ manifeſta ſum longior quàm aut ferat ratio aut ego inſtituerim. Libuit autẽ mihi, Bullingere, hac de re cõtra quorundam inſolentiam ceu præfari, ut quoniam tu pro ſingulari tua, qua es à Domino donatus eruditione, poſt aliquot apoſtolorum epiſtolas ſumma dexteritate expoſitas, in alterum librum Euangeliorum Lucæ, qui Acta apoſtolorũ inſcribitur, Commentarios adornares, & ſimul literis tuis ſuauiſsimis efflagitares, ut quæ nuper fratribus meis miniſtris uerbi pro Lucæ hiſtoria illuſtrãda, cum eam unà reuoluerimus adiuncta generaliũ tabularum orbis demonſtratione, dictaſſem,

in Epitomen redacta ad te mitterem, quo tuis commodum connexa prodirent in lucem: ego primum omnium iſtorum calumnijs contra irem, qui quod non intelligunt damnant, & ſub prætextu pietatis ipſam uerè pietatem oppugnant, nec uident hoc ſe maximè quærere, neque aliud aſſequi, ſi ſuccedat uotis, quàm ut inertia illa, quæ tot ſæculis Chriſtianum orbem ceu Barbaris captiuum miſerrimè afflixit, denuo reuocata, ſolidam Pietatem tot illuſtribus diſciplinis ueterum exemplo comitatam, funditus euertant & conficiāt. *Geographia.* De Geographiæ ſeu Coſmographiæ utilitate dictum eſt à nobis aliâs, & ſatis conſtat hanc Philoſophiæ partem, quum paulò diligentius explicatur, ſic affinem eſſe uniuerſæ de rerum natura ueſtigationi, ut fermè quicquid eſt paſsim in orbe illuſtre & memorabile ſecum trahat: Sed & frequens conſenſus eruditorum tantum huic facultati tribuit, ut fateantur ſtudioſos nec locorum notitiam, nec rerum geſtarum ſeriem rectè poſſe uel in ſcripturis accipere, qui illius prorſus ſint ignari. Mihi certè quum iſthæc dictarem duæ res maximè ſpectabantur. Prior quidem, ut quoniam Lucam tam multum eſſe in locorum mentione uiderem, ex hac noſtra ceu rudimentaria inſtitutione intelligerent, ne illos quidē certo ordine aut magno cum fructu teneri memoria poſſe, niſi prius terræ totius forma, ut in partes diſtributa eſt, utcp extra intracp littora mari alluitur, perdiſceretur. Nam ut membri à corpore reſecti, ſic nec partis ullius terrarum notitiam habere ſeorſim poſsis, niſi prius de ſitu, facie, & habitu corporis totius conſtiterit. Deinde, ut ad gentium ac populorum res geſtas, adeocp ad omnimodam hiſtoriam noſcendam cohortarer, quòd huius lectione non res modo quæ referuntur dignæ ſint cognitu, uerumetiam ipſa locorum tam crebra mentio ſubinde memoriam exerceat, & ad Tabularum fidem, ut quæque ſuis partibus inſerta adnotatacp ſunt, reuocet. Ante omnia autem admonebā nihil eſſe in hoc doctrinæ genere quod in tam perplexa nominum locorumcp uarietate & multitudine memoriam fidelius iuuaret, quàm uſum tabularum ueterum, maximè autem generalium, quæ ſic nobis urbes, amnes, mōtes, regiones ob oculos ponūt, ut coram intueri & cōtemplari res ipſas uideamur. Vale. Sangalli, VII. Kalend. Auguſt. Anno, M. D. XXXIIII.

ELENCHVS VRBIVM, GENTIVM, AMNIVM, ET LOCORVM PROPE OMNIVM QVORVM

Nouo teſtamento fit mentio. Annotatione paſsim & rerum aliarum & uocum inſerta, quæ uſui eſſe ſcripturarum ſtudioſis poſsint.

A

ABilene Tetrarchia. pagina 133. & 146
Achaia regio 43
Adramyttium op. 235
Adria mare 250
Aegyptus regio 76
Aennon op. 141
Ager ſanguinis 136
Agrippa rex 111
Agrippa filius eius, qui & iunior dictus 112. & 115
Alabaſtra quæ? 146
Amphipolis ciuitas 41
Antiochia urbs 148
Antiochia Piſidiæ 218
Antipatris oppidum 139
Appij Forum, locus 55
Apollonia urbs 42
Arabia regio 95
Archelaus rex 109
Aretas rex 101
Arimathea uicus 136
Aſia proprie dicta ubi? 225
Aſſaron tractus 136
Aſſos oppidum 235. & 252
Athenæ urbs 44
Attalia oppidum 222
Attica, regio 43
Aurum, Thus, Myrrha 158
Azotus oppidum 103

B

BAbylon urbs 153
Babylonis tranſmigratio 153
Babylon, apud Petrum 154
Berrhœa oppidum 42
Bethania uicus 134
Bethabara oppidum 139
Bethleem opp. 138
Bethphage, locus 134
Bethſaida opp. 142
Bethſeda opp. 118
Bithynia regio 243

C

CAEſarea urbs 137
Cæſarea Philippi 141
Cana opp. 143
Candace regina 94
Capernaum opp. 142
Cappadocia regio 207
Cedron torrens 118
Cenchreæ portus 46
Charran ciuitas 151
Chebron opp. 139
Chios inſula 247
Chriſtiani ubi primum dicti? 148
Cilicia regio 220
Clauda inſula 253
Corazim opp. 142
Corinthus urbs 45
Coloſſæ opp. 241
Cous inſula 248
Creta inſula 250
Cyrenæ urbs 71. & 75
Cyrenenſis Simon 71
Cyrenius Præfectus ſeu Præſes Syriæ 109
Cyprus inſula 255

D

DAlmanutha opp. 143
Damaſcus urbs 146
Decapolis, regio 145
Derba urbs 211
Domus Herodis 117
Duodecim horæ diei 135

E

ELamitæ populi 158
Elymas magus 256
Elogium Chriſti crucifixi 113
Emaus opp. 136
Epheſus urbs 230
Epheſiæ Dianæ Templũ 230
Eunuchus Candaces 93
Euroaquilo uentus 253

F

FElix præſes, puinciæ 112
Feſtꝰ pcurator Iudææ 112
Fratres diſperſionis apud Petrum 126

G

GAdara, locus 143
Gadareni populi 143
Galatia regio 213
Galatæ unde dicti? 214
Galilæa regio 132
Galilæa gentium ubi? Ibid.
Gaza oppidum 137
Geneſar lacus 142
Geneſareth Ibidem
Geraſeni populi 143
Gnidus opp. 227. & 252
Golgotha, locus 134
Gomorrha urbs 140
Græcia regio 43

H

HAran ciuitas 151
Herodes rex 106
Herodes Tetrarcha, qui & iunior dictus 109. & 110
Herodis iunioris mors 114
Hierichus urbs 139
Hieroſolyma urbs 116
Hiſpania regio 10
Horarum in Palæſtina obſeruatio 134

I

ICOnium urbs 210
Idumæa regio 102
Illyricum, regio 48
Ioannes Euangeliſta 232
Ioppe oppidum 136
Iordanis fluuius 141
Italia 49
Iudas Galilæus 110
Iudæa regio 102. & 115
Iudæa Trãſiordanis, uel Tranſ iordanem 116

L

LAcus Tiberiadis 142
Laodicea urbs 228
Laſæa ciuitas 252
Libya regio 75
Lithoſtratus locus 117

Lucius Cyrenenſis 75
Lucas Euangeliſta 148
Lycaonia regio 210
Lycia regio 223
Lydia regio 238
Lydia purpuraria 239
Lydda oppidum 136
Lyſanias rex 133
Lyſtra opp. 211

M

MAcedonia regio 40
Madian regio 96
Magdalum opp. 142
Magi 156
Marcus Euangeliſta 88
Melita inſula 263
Meſopotamia regio 149
Miletus urbs 230
Mitylene urbs 246
Mons Oliueti 118. & 134
Myra oppidum 224

N

NAin oppidum 143
Nardus piſtica 250
Natio praua & adultera 130
Nazareth opp. 143
Neapolis urbs 41
Nicopolis urbs 47
Ninus urbs 153
Niniue Ibidem

O

Oliueti mons 118. & 134

P

PAmphilia regio 221
Paphus ciuitas 256
Paradiſus ubi? 180
Patara oppidum 224
Pentapolis regio 71
Perga urbs 222
Pergamus urbs 241
Phœnice portus 252
Philadelphia urbs 239
Philippi urbs 41
Philippus Tetrarcha 109
Philippi domus Cæſareæ 137
Phœnicia regio 144
Phrygia regio 240
Piſidia regio 218
Pontus regio 206
Pontius Pilatus Præſes 110
Porta ſpecioſa 107
Porticus Salomonis 107
Probatica piſcina 118
Ptolemais oppidum 144
Pueri innocentes 108
Pulchriportus 252
Puteoli urbs 52

R

RAmah oppidum 139
Regina Auſtri 93
Rhegyum opp. 52
Rhodus inſula 254
Roma 54

S

SAlamis urbs 255
Salem opp. 141
Salmon promont. 252
Samaria regio 128. & 140
Samothrace inſula 246
Samos inſula 247
Sardes urbs 49
Sarepta ciuitas 145
Saron, campus 136
Saronas Ibidem
Seleucia urbs 149
Sexta hora mortuus Chriſtus 136
Sichem, locus 141
Sidon urbs 145
Siloha fons 118
Simon Magus 141
Simon Cyrenenſis 71
Sina mons 96
Smirna urbs 232
Sodoma urbs 140
Syracuſæ urbs 261
Syria regio 101. & 146
Syrophœniſſa 144
Syrtes 70

T

TArſus urbs Pauli patria. 220
Templum Hieroſolymitanum 107. & 117. & 120
Templũ Dianæ Epheſiæ 230
Templum in monte 129
Tenebræ ortæ ſuper terrã 135
Tetrarchiæ quid? 214
Tetrarchia quid? 133
Tetrarchæ 214
Thabor mons 142
Theſſalonica urbs 42
Thyatira urbs 239
Trachonitis Tetrarchia 132
Tranſiordanis regio 102
Trãſmigratio Babylonis 125
Troas opp. & regio 235
Trogillium inſula 248
Tyrus urbs 144

V

Vr Chaldæorum op. 149

Z

Zabulon oppidum 143

FINIS.

ELENCHVS LOCVPLETIOR PRO TOTIVS OPERIS ARGVMENTO, OPERA CHALcographi fideliſsime in rem ſtudioſorum adiectus.

ABaſes inſulæ 70
Abbates monaſteriorũ q̃les olim 86
Abdua amnis 50
Abila Eliſæi patria 143
Abila Syriæ oppidũ Lyſanium 133. & 146
Abydum urbs Myſiæ 240
Abyla promontorium 62
Abnoba mons 16
Abnobius qui & Danubius 21
Abrahæ ætas 77
Abrahamum Seuerus coluit & Chriſtum, ſuo in larario 259
Abſoluit qui fidei dono cor ſerenat 219
Abſoluit fides confitentis, non miniſtri authoritas 219
Abſtemia ars 177
Abus mõs fundit Euphraten & Araxẽ 200
Abus mons, qui & Periardes 199
Abus mons 170
Acarnania in Epiro 46
Achas rex Iudæ templum ſpoliat 221
Achaia quæ & Græcia 41
Achedorus amnis 42
Achelous amnis 43. & 46
Acronius lacus 15. & 29
Acroceraunia montana 47
Acrocorinthus 45
Acamas promontorium 255
Adam ubi creatus incertum 185
Adæ peccatum grauius 189
Adam quid peccando didicerit 187
Adæ maledictione ærumnis plenus eſt orbis 191
Adiabene regio 159
Adonis fluuius 146
Adorare idola, quid ſit? 258
Adramyttium oppidum 235
Adramyteus ſinus 240
Adriani templa ſine ſimulacris facta 259
Adrianus imperator 28
Adriani reſcriptum pro Chriſtianis 44
Adrianopolis urbs, hodie Andernop. 40
Adriaticum mare circa Adriam 99. & 260
Aegea Ciliciæ fano Aeſculapij culta 221
Aegea urbs Ciliciæ 220
Aegeum pelagus 43
Aegypti longitudo 79
Aegypti fama in ſacris literis 85
Aegypti reges quare Pharaones dicti 79
Aegyptus ſupina iacet 71
Aegyptus Saracenis ſubiecta 80
Aegypti Pyramides 84
Aegypti annuum tributum 78
Aegypti ſitus 78
Aegyptiorum diuitiæ unde? 77
Aegyptus ad Deltæ effigiem 80
Aegyptus fertiliſsima 76
Aegyptus unde dicta 76
Aegypti difficilis acceſſus 79
Aegyptij regni uetuſtas 77
Aegyptum Iudæi cœperunt habitare 125
Aegypti ſeminarum fertilitas 78
Aegypti præclariſsima monimenta 78
Aegyptus publicum orbis horreum 77
Aegyptiorum dominia mutata 80
Aegyptij ſuperſtitioſi ſupra modum 83
Aegyptij Iudæos odiunt 83
Aegyptus diuiſa in Præfecturas 83
Aegroti naturæ miraculis & conſilio curandi 216
Aeliam Adrianus uocat Hieroſolymã 119
Aemilianus Auguſtus 70
Aennon oppidum 141
Aeolis regio, olim Myſia 235
Aequator circulus qui & æquinoctialis 3
Aëria olim, nunc Aegyptus 76
Aeſis amnis 51
Aeſclepiades Aſiaticus 248
Aetius Præfectus ex Mœſia 36
Aethiopes hodie quoque Chriſtiani 94
Aethiopibus Mathias apoſt. prædicauit 94
Aethiopes nõ raro Indorũ noĩe notãtur 94
Aethiopibus præfectus Moſes 94
Aethiopes ingreſſus eſt Apollonius Tyaneus 94
Aethiopũ nomen ad Arabiã pertingit 95
Aethiopia ſub Aegypto 93
Aethiopibus ſimiles Leucoſyri 207
Aethiopicæ gentes 60
Aethiopes Orientis & Occidentis 61
Aethiopia quando & quibus explorata 61
Afflictiones hominũ unde proueniant 191
Africa in uniuerſum 58
Africa proprie quæ dicatur 66
Africæ limites 6
Africa ambita olim 58

Africæ maxima latitudo 58
Africæ monſtra vnde proueniant 61
Africa quare deſerta 59
Africa capta ab Vuandalis 64
Africæ oppidorum nomina ineffabilia 63
Africa qua ſorte Romanis ſubiecta 75
Agareni vnde dicti 97
Ager ſanguinis Iudæ traditoris 136
Agrippa Iudæus rex 111
Agrippæ regnum confirmatur 112
Agrippa iunior adoleſcit 112
Agrippæ iunioris imperium, ſed breue 115
Alabaſtrites lapis 146
Alabanda oppidum Cariæ 227
Albania regio 47
Albanus amnis 196
Albania ſemel ſata ter ædit fructum 196
Albanun oppidum hodie Alba regalis 34
Albanopolis vrbs Bartholomei ſepulchrũ
Albertus modis oĩbus magnus 175 (200
Albis amnis 59
Albion dicitur Anglia 270
Album promontorium 144
Album promontorium Mauritaniæ 62
Allegoriæ arbitrariæ reijciendæ 66
Allegorijs ſubuertitur ſæpe litera 181
Allegoria aliquando neceſſaria 192
Allegorijs enarrantur inuiſibilia 192
Allemannia 20, & 30
Allemannorum tractus 16
Alexander præſul Palæſtinus 210
Alexander magnus templo honorem habuit 122
Alexander contra Perſas 40
Alexander infamis, ſecundus rex Iudeo-
Alexandri regni diuiſio 154 (rum 130
Alexandria vrbs deſcribitur 87
Alexandria Aegypti 84
Alexandrinorum clades 88
Alexandrini Emporij fama 78
Alexandria Arachoſiæ 165
Alexandria Ariana 166
Alexandria Carmaniæ 155
Alexandria in Sogdiana 167
Alexandria Parthorum 165
Alexandropolis Parthiæ 162
Allexandrium oppidum 139
Alinda oppidum Cariæ 227
Aloë ex India & Syria 266
Alopetia inſula 179
Alpes Iuliæ vel Carnicæ 31
Alpes Pœninæ, Graiæ, Cotiæ, idem 22
Alpes Rheticæ, Noricæ, Pyrenæ, Iuliæ 29
Alpini Hiſpani 10
Altinum oppidum 50
Amanus mons 170
Amarchana metropolis Hiberniæ 272
Amaſtris vrbs 212
Amathus Thermarum locus 143
Amathus vrbs Cypri 256
Amazonum turba in Sarmatia 179
Ambracius ſinus 47
Ambroſius Epiſcopus Mediolanenſis 50
America inſularum maxima 267
Amida vrbs 152
Amyntas Iconij tyrannus 211
Amyſum oppidum 206
Amiſius amnis 21
Amnes cum tempore intercidunt 239
Ampſaga fluuius 63
Amphipolis ciuitas 41
Amphilochius Iconienſis epiſcopus 211
Amurathes Turcarum rex 40
Ana fluuius 11
Anabaptiſtarum fanaticus ſpiritus 223
Anacharſis philoſophus Scytha 177
Anaſtaſius epiſcopus Antiochenus 132
Anaximenes orator ciuis Lampſacẽſis 240
Anchiale vrbs Ciliciæ 220
Ancyra Phrygiæ vrbs 240, & 217
Ancyra Anquyra Anchyra Galatiæ 217
Ancyra Myſiæ 241
Ancyra Galatiæ 215
Ancon 51
Ancus amnis 64
Andanis amnis 155
Anemurium promontorium 220
Angliæ forma 270
Angliæ laudes 271
Anglos Cæſar magis vidit quàm vicit 270
Angli quando Romanis ſubiecti 270
Anglia ab Anglis, Saxonum gente 270
Animarum iactura, maxima eſt cladiũ 192
Anima fruitur corpore & ſanguine xp̃i 191
Anaſus ſiue Aniſus fluuius 31
Antacites amnis 178
Antacæi piſces 178
Antandrum oppidum 235. & 240
Anthedon oppidum q̃d & Agrippias 103
Antiochus Epiphanes ſpoliat templũ 122
Antiochia vrbs 148
Antiochia Cariæ 228

Antiochia Piſidiæ, quæ & Cæſarea 218
Antiochia Iuliano exoſa 148
Antipatris & Herodis filij acta 104
Antipater pyrata 211
Antipatri familiæ regnandi cupido 142
Antipatrida urbs 139
Antitaurus mons 169. & 199
Antœci Romanis qui ſint 268
Antonia arx Hieroſolymis 117
Authorum uarietas, unde? 72
Antropophagi in Africa 60
Antuerpiæ emporium 92
Apamea Syriæ 242
Apamia urbs Marſia dicta, olim Pella 147
Apamia colonia Bithyniæ 243
Apamea Medorum 161
Apamea Phrygiæ, Celenæ dicta 242
Apamia Phrygiæ urbs 240
Appelles pictor ex Coo 248
Apœninus mons 49
Apollinis promontorium 66
Apollinis & Dianæ fabulæ 249
Apollonia oppidum 71
Apolloniæ urbes 42
Apolloniatis regio 159
Apollonius Senator Ro. capite trũcatus 234
Apollonius Tyaneus Cappadox 208
Apollinaris Hieropolitanus epiſcopus 45
Apollinarius epiſcopus Laodiceæ 146
Apologiæ pro Chriſtianis 45
Apoſtolicæ eccleſiæ primæ 205
Apoſtolica uere eccleſia quæ dicatur 203
Apoſtolorũ traditiones ſolæ pro ueris recipiendæ 232
Apoſtoli inſtructi Hebræa, Græca, & Barbara lingua 211
Apoſtolicorũ iactatio fit cũ ſint miniſtri 203
Aqua uere lauacrum eſt regenerationis 191
Aquæ calidæ lapideſcunt in toſſum apud Ierapolim 243
Aquas Eulei fluminis reges bibunt 158
Aqlæ duo, ueteris inſtrumẽti interp̃tes 207
Aquileia urbs 50
Aquitania 12
Aquitani populi 13
Arabiæ Petreæ, Deſertæ, Beatæ termini 95
Arabiæ Petreæ myſteria 97
Arabia Scenitis, unde dicta 97
Arabiæ Felicis opes 98
Arabia Petrea ſuperat Felicem 96
Arabia Perea 115
Arabia Merorum 152
Arabiæ Deſertæ oppida 98
Arabes Nubeorum 98
Arrabo amnis 33
Araris amnis 13
Arachoſia regio & oppidum 165
Arachoſia ſatrapia 164
Arachotus amnis 165
Araratis mons 199
Aratus Solenſis, fuit Cilix 221
Araxea planicies & amnis 199
Araxes fluuius 156
Arbactus præſes Mediæ 161
Arbela uicus trans Tigrim 151
Arbi populi 166
Arbis amnis & oppidum 166
Arbona uel Arbor Felix 14. & 29
Arbor boni & mali uitæq́; quomodo accipiendum 187
Arbor ſciẽtiæ & uitæ, quid ſit 191
Arca Noë in monte Gordyo 199
Arceſilæ Academici patria Pitana 235
Archelaus rex Cappadociæ 208
Archelaus rex ſalutatur poſt Herodem 109
Archelaida urbs 213
Archelaus Allobrogũ Viennã relegat̃ 109
Architas 52
Archimedes mathematicꝰ Syracuſanus 261
Aræ Philenorum 71
Arrecium oppidum 57
Arelatæ colonia 13
Areta rex Arabiæ Petreæ 95
Aretas rex, non unus 101
Arethuſa lacus 200
Argentoratum 14
Aria Satrapia 164
Ariana regio 166
Arius amnis 166
Arimathea locus 136
Ariminum ciuitas 51
Arimpheis clemens aër 179
Arrius hæreticus Alexandrinus 91
Arriana factio ſanctos plures extinxit 57
Ariobarzanes rex Cappadocum 208
Ariſtarchus è Theſſalonica aſſumptus 212
Ariſtidis Athenieñ. Apologiæ 44
Ariſtobolus primus rex Iudæorũ poſt reditum 129
Armenia maior & minor 199
Armenia minor 201
Armenij Chriſtiani 206

Armenij quare Hæretici dicti, vide 200
Armine vrbs 212
Arnobius Rhetor 67
Arnus amnis 57
Arſaces rex primus Parthorum 162
Arſacia Parthiæ vrbs 162
Arſamoſata vrbs 200
Arſenaria ciuitas 63
Arſinoe oppidum 71
Arſinoe vrbs Aegypti 84
Arſinus lacus Armeniæ 200
Artaxata Vrbs 200
Arula amnis 14
Auenio in Prouincia 13
Aſſaron, qui & Saronas locus 136
Aſarzamena prouincia 16
Aſcalon oppidum 103
Aſcalonita Antipater Herodis parens 104
Aſcanius lacus 244
Aſia diſtincta 168
Aſiæ limites 6
Aſiæ minoris plangenda defectio 203
Aſianorum apoſtoli & ſancti epiſcopi 203
Aſia proprie minor peninſula eſt 225
Aſia intra Aſiam minorem 225
Aſiæ ſeptem eccleſiæ ſecundum Apocalipſim 226
Aſia ad occaſum proxima mari 226
Aſia patuit diu noſtris Imperatoribus 204
Aſia quot imperijs paruerit 211
Aſianæ eccleſiæ non erant negligendæ à Romana 204
Aſiaticus luxus unde dictus 238
Aſiæ præcipuum malum terræmotus 228
Aſiaticarum urbium deſertio à noſtris 213
Aſia uexata à Turcis 38
Aſyla extenſa damnoſa reipublicæ 231
Aſſyria prouincia 159
Aſſyriæ & Babyloniæ, nomine confunduntur 152
Aſopus amnis 228
Aſpendus, urbs Pamphiliæ 222
Aſphaltitis lacus 140 160
Aſphaltitis laci exitus ignoti 142
Aſtabori populi 93
Aſtacenus ſinus 243
Aſtyages Cyri maternus auus 161
Aſtuſapes populi 93
Azotus opidum 103
Aſſum ciuitas Candiæ 252
Aſſus oppidum Apollonia dicta 235
Atacen uicus in Gallia 13
Atacori gentes 174
Attalia Pamphiliæ urbs 222
Athanaſius epiſcopus Alexandrinus 90
Athanaſius ſanctus & ſagax 90
Athanaſius exul 90
Athanaſius Treuiris latuit 24
Athanaſius à Iuliano fatigatus 91
Athenæ urbs 43. & 44
Athenarum uera ſapientia 44
Atheſis amnis 50
Atheſini homines 30
Attica unde dicta 43
Atlas beſtiarum altor 66
Athlanticus Oceanus 10
Athlantis maxima magnitudo 82
Athlantis duo latera 60
Atlanticus Oceanus 60
Athos mons 42
Atrabitena Toparchia 127
Auaris unde largitio 131
Auaritiæ quantiſper gratia habenda 58
Auenticum 14
Aufidus amnis 52
Augia lacus Veneti 30
Augia Rheni 30
Auguſti Cæſaris uictoriæ contra Germanos 36
Auguſtus Cæſar templum Ieroſolymis coluit 125
Auguſti indulgentia in Herodem 106
Auguſtinus epiſcopus Afer 64
Auguſtinus epiſcopus Hipponenſis 67
Auguſtini cum Petiliano diſputatio 65
Auguſtinus de Paradiſo 181
Auguſtinus Platonicæ philoſophię fautor (181
Aurelianus Pannonius 36
Aurelianus Imperator 28
Aurelius Carthaginenſis epiſcopus 69
Auri uenis deſtituũtur mõtes & flumĩa 239
Aurum odio habetur apud Babyten 161
Auſtriæ nomen 34
Axes mundi quæ & cardines 3
Axiaces amnis 26
Axius amnis 42

B

Babylon urbs 150 153
Babylon poſt Ninum condita 153
Babylonica Iudæorum captiuitas 153
Babylon capta 153
Babylon migrauit in Seleuciam 154

Babylonica Iudæorum diſperſio 124
Babylon ciuitas in Aegypto 84
Babylonæ Alexãder magnus mortuus 154
Babylonæ ſcripta Petri epiſtola 154
Babytes oppidum 161
Bactrum oppidum & amnis 166
Bactra regionis caput 167
Bactrianorum regnum 167
Bactriani equites 167
Bactriana ſatrapia 166
Bacuntius amnis 35
Badacum oppidum 32
Baleares inſulæ 263
Balearicum mare 10
Balſami locus 139
Baptiſmatis Ioannis locus 141
Barbaria Cyrenenſis 71
Barcino nunc Barſilona 11
Barium ciuitas 52
Barnabas patria Cyprius 256
Bartholomeus excoriatus 158
Barzapharmanes Satrapa 105
Baſtarnæ gentes 24 Baſternæ gen. 22
Baſilea 14
Baſilius Cæſarienſis epiſcopus 208
Baſilius Moſcouitarum dux 26
Baſilius medicus epiſcopus Ancyræ 215
Baſilij magni monaſteria & regula 209
Baſilides Alexandrinus hæreticus 91
Baſiliſcus in Africa 61
Bathanea regio 132
Bauariæ duces 31
Beda presbyter pius & doctus 100
Belgica Gallia 13
Belgica clara 13
Belgæ à Germanis orti 15
Belgæ fortiſſimi 15
Belgradum oppidum Taurunum 36
Belus amnis 144
Beluarum oſſa miranda 166
Benacus lacus 50
Berenice urbs Aegypti 84
Berenice oppidum 71
Bergoma urbs 50
Berillus epiſcopus Boſtrenorum 98
Berini populi 60
Berna Heluetiorum 14
Berytos oppidum uel Barutum 146
Berœa urbs 147
Beſſarion epiſcopus Nicææ Bithyniæ 245
Bethabara locus 139
Bethania uilla 134
Bethis amnis 11
Bethica prouincia 11
Bethleem ciuitas Iudææ 138
Bethleemiticũ monaſterium Ieronymi 138
Bethphage uiculus 134
Bethſaida oppidum poſtea Iuliades 142
Biantis patria Prienæ 230
Byblos ciuitas 146
Bibliotheca 70000. librorũ Alexandriæ 88
Bibliotheca Cæſarienſis 137
Bibliotheca Pergami Myſiæ 241
Bibliotheca Budæ 34
Billæus amnis 245
Byrſa arx 67
Biſantium 14
Bituminis copia in Aſſyria 160
Bithynia prouincia hodie Natolia 243
Bituminis fons 160
Bizancium oppidum 38
Bizacenus ager fertiliſsimus 69
Boaganes ep ũs & medicus in Perſide 216
Bochiana regio Cæſarienſis dicta 62
Bochus rex Mauritaniæ 62
Bœotia regio 43 Bœotis 43
Bogudiana regio 62
Bohemi Scythici Sclauini 20
Bombycinæ lanuginis ſericum 174
Bonna uetus 13
Bonifacius epiſcopus Maguntiacenſis 23
Boiorum gens 31 Bononia 51
Boryſthenes amnis 26
Boſnæ regnum uel Seruia 36
Boſtra oppidum 98
Boſphorus unde dictus 39
Braccata Gallia quæ? 12
Brachium ſancti Georgij 39
Bragada amnis 66
Bragmanes Indorum 172
Brigetio oppi. 33 Brigantum 29
Brigantinus lacus 29
Britonas Britanniæ Gallicæ accolas 270
Britannia inſula maxima 270
Britannia humido cœlo & nubilo 270
Britannicus oceanus 12
Brixia urbs 50 Brucij 52
Brunduſium 50
Bruma quid dicatur 2
Buda oppi. 34 Bulgaria regio 37
Burdegala 13
Burgundiones 16 20

Buſyris ciuitas 82
Buxeri gens 207

C

Cabira magna 207 Cæcius amnis 241
Cæſarea, ante Turris Stratonis 137
Cæſarienſis eccleſiæ inicia 137
Cæſarea caput Iudeæ poſt Ieruſalem deſtru(ctam 127
Cæſarea Philippi 141
Cæſarea prius dicta Iol 64
Cæſarea Ciliciæ 220
Cæſarauguſta uulgo Zaragoſta 11
Calabrica peninſula 52
Calari oppidum Sardiniæ 263
Calicadnus amnis 221
Calidon urbs 46 Callirrhoe fons 139
Callipolis urbs 40
Callipias fons apud Dianæ templum 231
Callois oppi. 271 Calpe promon. 62
Calamus odoratus, unde 266
Caiſtrus amnis 230 235 238
Caluus mons 32
Canna oppidum 143
Canes Sauromatum 178
Cannenſes 52
Candaces quæ & reginæ 93
Candacē reginā uictā per P. Petroniū 93
Candia dicta Curetis, Aeria, Creta 252
Candidum promontorium 66
Candia urbs in Creta 251 252
Candiæ longitudo & latitudo 251
Candia noxijs animalibus caret 251
Cantuarienſis metropolis Angliæ 272
Cambidonum oppidum 30
Cambyſes amnis 161 196
Cambyſena regio 196
Camelis præſtant Bactriani 167
Camyrus urbs Rhodiorum 254
Cappadocia regio 207
Cappadocum præfecturæ 208
Cappadoces libertatem renuunt 208
Caparathea uiculus 141
Capernaum oppidum 142
Caprus amnis 228
Capua oppidum 54
Carambis promontorium 212
Carbaſa ē lino 197
Carcathiocerta urbs 200
Cardamomum Arabiæ datur 263
Carduena prouincia 160
Carintia duplex 32 Caria regio 227
Cariſtos urbs 249
Carmana metropolis 155
Carmania regio 155
Carmelus mons 144
Carni 50 Carnuntum 32
Carolus quintus imperator 55
Carpatus mons 17
Carpati ſaltus 27
Carpatos inſula 254
Carophryges 241 Cartana oppi. 165
Cartenna ciuitas 63
Carthago noua 67
Carthago capta à Vuandalis 68
Carthago imperatrix 67
Caſia ex Arabia & Aethiopia 266
Caſius mons 147
Caſſiterides inſulæ 269
Caſſius amnis 196
Caſpius ſinus, & portæ Caſpiæ 161
Caſpius mons 169
Catacecaumena regio 239
Catabaptiſtarum conciliabula 64
Catabathmum oppidum 71
Cataonius ager 201 Cataractæ Nili 78
Cataractes amnis 222
Cato iunior Vticenſis 67
Catoblepa in Africa 61
Cattorum uetus gloria 19
Cattimeliboci 19 Caucaſus mons 162
Cea inſula 248
Ceæ ueſtes à Cea inſula 248
Celeia oppidum 32
Celene urbs clara 242
Celenius mons 170
Celi nomine angeli dicuntur 192
Celticū promontoriū finis terræ dicitur 12
Celticorum ortus 11 Celtogallia 13
Cenchreas oppidum 45
Cenchreenſis eccleſia 46
Ceras iuxta Bizantium 87
Ceraſus oppidum 206
Ceraunius mons 170
Cercinna inſula 262
Ceruos Africam non gignere 59
Cercuſium oppidum 152
Chabula oppidum 196
Chalcis urbs 146 249
Chaldæa regio 152
Chalybum gens 207
Chalcedon oppidum Bithyniæ, Galata dicta 244
Chalcedonen. Synodus 244

Char-

Charræ opp. 151 Charraceni populi 138
Charran 149 Charnſtatt 31
Charax oppidum clariſsimum 158
Chebron oppidum ante Cariatharbe 139
Chelonophagi populi 255
Cherſonneſus regio & eius partes 202
Chimera mons Lyciæ 224
Chios inſula 247
Chij reſina è Lentiſco manat 247
Chium unium Aruiſinum dictum 247
Chois amnis 165
Choara locus ameniſsimus Parthiæ 162
Choatras mons 169 Cilicia regio 220
Cilicia aſpera & plana 220
Cimmerius Boſphorus 198
Cimmerium oppidum 198
Cinnamum uel Cinnamomum Aethiopia gignit 265
Cimarus promontorium Cretæ 251
Cimbri 20
Cios quæ & Pruſias ciuitas 244
Ciprijs diuitijs ærariū Romanū impletū 255
Circuli Tropici & æquator 3
Circūciſio in uſu Aegyptijs & Colchis 197
Cirta opp. 63 Ciſpadana Italia 51
Ciuitas quid dicatur 9
Ciuitate donari quid 9
Ciuitatem petere quid 9
Ciuitatum nomina pluraliter dicta 200
Cyaneæ inſula prope Thraciam 246
Cyaneus amnis 197
Cybira Phrygiæ urbs 240
Cydni aquarum remedia 220
Cydnus amnis Ciliciæ 220
Cyclades inſulæ 249 Cylbanius mōs 230
Cyniphs amnis 66 Cyrene urbs 71
Cyrenius conſularis, Iudæam regit 109
Cyreñ. eccleſiæ ſub Alexandrino 75
Cyrenaicæ eccleſiæ frequentes 75
Cyrenaica regio 71
Cypris oppidum in Iudæa 139
Cyprianus epiſcopus Carthagineñ. 68
Cyprus nouē regnorū ſedes, Ceraſtis dicta
Cyprum Veneti ſuam fecerunt 255 (255
Cypriorū laus de naui in totū paranda 255
Cyrus mandat templum reſtitui 123
Cyri ſepulchrum in Paſſagarda 156
Cyrus amnis 161. 196
Cyrus urbs, uel Cyropolis etiam Cyrechata 156
Cyrus epiſcopus Alexandriæ prudens 122
Cyzicum oppidum 240
Claude inſula, Gaudos 253
Claudianus quando ſcripſit 18
Claudiopolis ante Iſaura oppidum 201
Clazomene oppidum 232
Clemēs presbyter Alexādrinus doctiſs. 89
Cleopatræ exceſſu Aegyptus ꝓuincia facta
Cleopatræ luxurioſa inſania 99 (80
Clides inſulæ 255 Clitumnus fluuius 52
Clupea opp. 70 Cœcius mons 31. 32
Cœna ſacra non ſeorſim Laicis & clericis diuidenda 237
Cœna dominica quomodo tractanda 236
Cœnæ ſacramentū Teſſara redemptionis per Chriſtum 236
Coaſpis fluuius ad Suſim 157
Coos habet templum Aeſculapius 248
Cobaris præfectus Meſopotamiæ 150
Codanus fluuius 26 Codanus ſinus 273
Colchis regio 195. 196
Colchorum circunciſio 197
Colchis Aegyptij inſederunt 197
Colchi linificio celebrantur 197
Collimicius medicus 33
Colonia Agripina 13
Coloniæ quæ dicebantur 9
Colonias deducēdi ratio Romanis 9
Colophon urbs Ioniæ 232
Coloſſe Phrygiæ 241
Columbanus monachus Hiberniæ 271
Comana urbs Armeniæ 201. 208
Comagene regio 147 Comata Gallia 12
Commerciorum initia 191
Comum oppidum 50
Communia omnia ſunt Chriſtianis 86
Conciliorum fatalis ſors 245
Conciliorum authoritas ex Canonicis ſcripturis 66
Coniugiū clericis adiudicat Paphnucius 85
Conſtantinus magnus Britannia natus 272
Conſtantini baptiſma 139
Conſtantinus Nicomediæ baptiſatus 244
Conſtantia ad lacum Acronium 15
Conſtantinopolis urbs 38
Conſtātinopolitanæ eccleſiæ dignitas 205
Conſtantinopolis quomodo amiſſa 205
Conualles in Carpathijs Sarmatiæ mirabiles 243
Copton emporium habet Aegyptus 82
Corazim oppidum 142
Coraxicus mōs 170 Corcyra inſula 260

Corduba colonia Romana 11
Corſuna eadem quæ Corcyra inſula 260
Coryneum urbs Cypri 256
Corinthus urbs 45
Corius amnis 155
Cornelius Balbus dux Romanorum 72
Cornelius epiſcopus Romæ 69
Cornubia regio Angliæ 272
Corſica inſula uino illuſtris 263
Coſſei latrones 158
Coſtũ cõmune eſt Afris & Nabathæis 266
Cotij populi & Cotianæ Alpes 51
Cracouia 25
Cracouia urbs 17
Cragus mons 170
Crani qui & Carni 31
M. Craſſus auro templum ſpoliat 123
Chriſtus ſub Auguſto natus rex nouus 157
Chriſtus ſaluator naſcitur 109
Chriſto nato prodigia Romæ erant 157
Chriſti regnũ ex Iudæa in orbem totũ 118
Chriſtus liberat præcedẽtes & ſequẽtes 189
Chriſti crucifixionis annus 53
Chriſti præconiũ ex elogio cruci affixo 114
Chriſti cultus qualis 231
Chriſtiani primũ in Antiochia dicti 148
Chriſtianorum dura conditio contra idolorum regnum 233
Chriſtianorũ crimina prætenſa à Cæſarib. (233
Chriſtianis templa olim ſimplices domus erant 234
Chriſtiani pauperes in Iudæa tutati 126
Chriſtiani à Cæſarib. ꝑſecuti grauiſsime 57
Chriſtianæ ꝓfeſsioni oĩa ꝓbra dicebant 233
Chriſtiani in India & Sittacena Aſſyria 161
Credunt ſoli præordinati ad uitam 219
Creſcens in Gallia prædicauit Chriſtum 23
Creta Paulum euangelizantem audiuit 253
Creta Iouis inſula Candia dicta 250
Cretes neſcit pelagus 251
Cretæ inſulæ forma 250
Creteñ. celeberrimæ eccleſiæ 254
Cretenſes peſsimè audierunt 254
Croia ante Troia 47
Croacia Pannoniæ 35
Crocodilus ſæuum quadrupes 82
Crœſi regnum Lydia 238
Crœſi regis felicitas 238
Cromyum promontorium 255
Cromna urbs 212
Chryſe urbs 201
Chronon amnis, qui & Guttalus 26
Croto oppidum 52
Crucis quanta potentia 189
Curce ſignati pernicioſi milites 120
Cucuſum Cappadociæ oppidum 40. 209
Cuma oppidum uetus 54
Cumerum promontorium 51
Cupiditas immenſum ambit 198
Curia oppidum antiquum 29
Cteſiphon urbs 153
Cteſiphon regia Parthorum 154
Cteſiphon exhauſit Seleuciam 154

D

Daci bellicoſi 28
Dadaſtana urbs Galatiæ 215. 217
Dalmatia 47
Dalmatica lingua 35
Dalmanutha oppidum 143
Damaſcus urbs 146
Dani 20
Danmarchia 20
Dantiſcum 25
Danubius fluuius 51
Danubius qui & Abnobius 21
Daphne ſuburbanum 148
Dardani populi 37
Dardanum urbs Myſiæ 240
Darius Perſarum rex 40
Darius templum erigit 123
Decapolis regio 145
Decibulus rex Daciæ 28
Decius Cæſar Pannonius 36
Delminium oppidum, hodie Dama 48
Delon inſula 249
Delos inſula nõ ſuſcipit hoĩm ſepulch. 249
Dæmonum ſtudia 156
Deſpotæ Græcorum reguli 46
Deus ubiqꝫ ſemper & ſine imagine timendus 260
Deus ſolus bonus tantũ bona cõſtituit 190
Deũ oĩa ꝑcipere intueri & cognoſcere 260
Dei præſcientia Adam non priuauit libertate 190
Deum nõ coli rebus manu factis 231
Dei ſolius opus ſpiritus datio, & iuſtitiæ fidei 219
Deus expreſsit ſe humana imagine 258
Deiotarus Galatiæ rex 215
Derba oppidum 211
Dertona 51
Diana Pergea 222

Dianæ templum in Epheſo 230
Dianæ Epheſinæ celebritas 231
Diana Epheſia Chriſto ceſsit 231
Didimus Alexandrinus cæcus doctor 90
Diluuium totam terram cum paradiſo occupauit 193
Dinares promontorium 255
Diocletianus Dalmata impijſsimus 48
Diœceſes unde dictæ 228
Dionyſius Alexãdrinus Origenis auditor (90
Dionyſij de eclipſi ſententia 135
Dionyſij epiſtola cuius authoritatis 135
Dioſcorides Cilix 248
Dioſcurias emporium 197
Dyrrachiũ urbs olim Epidamnos 42
Disheri gens 207
Doctrinæ aplicæ p ſanitates cõfirmatio 216
Donatus hæreticus in Numidia 64
Dorcas in Ioppe reſuſcitata à Petro 137
Dores in Caria 227
Dora urbs 144
Drangiana ſatrapia 164
Drangæ gentes 166
Drinus amnis 49
Drauus amnis 32. 33
Duodecim horæ diei 135

E

Eboraceñ. metropolis Angliæ 272
Ecbatana Medorum caput 161
Ecbatana alia urbs 159
Eccleſiæ amiſſæ Aſiæ & Europæ 204
Eccleſiarũ miniſtri ex optimis deligẽdi 212
Eccleſia nõ ceremonijs ſcripturis nitit̃ 198
Eccleſia catholica ut peſsime habeat 206
Eccleſię Orientis & Occidentis ſchiſma miſerandum 203
Eccleſię Chriſti p̃cioſis et curioſis careãt 231
Eclipſis in morte Chriſti 135
Edeſſa urbs 151
Efluorum gens 22
Effrem diaconus Edeſſenus 151
Elaniticus ſinus 98
Elea urbs Aeolidis 235
Elimaidis magna 153
Elephas animalium maximum 171
Elamitæ & Elimaitæ gentes 158
Elephanti in Taprobana inſula 264
Elephantum multitudo 60
Electorum conditio bona 143
Eleutherus fluuius 146
Eliſabetha Ferdinãdi regis inclyta 180
Elogium Gordiano inſcriptum uarijs linguis 114
Elogium criminalium cauſarum 113
Eloquentiæ bonitas 43
Emaus quæ & Nicopolis 136
Emiſa ciuitas 147
Emporium quid dicatur 10
Engaſtrimythus in Rhetia 223
Epidannum oppidum 47
Epidamnos nunc Dyrrachium 42
Epidaurus oppidum 47
Epiphanius Salaminæ epiſcopus 256
Epiphanij epl'a contra imagines ſctõrũ 257
Epheſus urbs Ioniæ, Aſiæ lumen 230
Epirus prouincia 43
Epirus Græcia Aetolia 46
Epiſcopalium conuentuum rationes 76
Epiſcopi erãt, q nũc Parochi & Plebani 76
Epiſcoporum prærogatiuæ 76
Epiſcopi quõ principes fuiſſe legantur 234
Epiſcopis non eſſe ius cogendi 65
Epiſcopus etiã medica arte uti poſsit 216
Epiſcopi Ro. eccleſiæ XXX. martyrio coronati 234
Ep̃i Galliarũ ſemper paſsi proſcriptionẽ 234
Ep̃i primi Romæ nullũ tẽplũ ſtruxerũt 234
Epiſcopi Romani uix ſubſiſtere Romæ potuerunt 234
Epiſcopi importune opportune inſtẽt uerbo fidei 219
Epiſcopi uerbo & ſacramentis paſcant ſuo modo eccleſiam 219
Ep̃i Latini ius etiã prophanũ arripuerũt 228
Ep̃i ueteres ius diuinũ curabant 228
Epiſcoporum olim ſyncera ſtudia 68
Epiſcopi Poloniorum honorati 25
Ep̃os p̃ſtaret humiliari, nõ uana ſectari 235
Epiſcopi & medici plebani, in gratia ſunt populi 217
Epiſcoporũ martyria & zelus fidei 69
Eraſmus de laudibus Origenis 90
Errata ſua homines tarde intelligunt 187
Ereſſus urbs in Lesbo 246
Erythia inſula ſita, Berlinga dicitur 268
Errores trãſmittimus authoritate pſuaſi 183
Eſſedonum gentes 174
Erythræ oppidum unde Sibylla 232
Euangeliũ geritur cõtra carnis iuſtitiã 242
Euangelium ſtrennue prædicandum à miniſtris Chriſti 219
Euangelica doctrina quomodo uiciata 241

Euböea inſula, Nigropontus aliȷs 249
Eucratides rex Bactrianorum 167
Euchariſtiæ panis recte & uere corpus Chriſti 191
Euchariſtiæ utraque ſpecies Bohemis conceſſa à Baſilien. concilio 237
Euchariſtia charitatis Chriſtianæ in Chriſto ſacramentum 236
Euchariſtia utroque ſacramento danda fidelibus 236
Euchariſtię ſigna aliud ſunt, quàm quo anima nutritur 191
Eugenius præſul Carthaginen. 69
Euleus fluuius Suſis circumiȷt 157
Eunonius Cyzici natus hæreticus 240
Euphrates fluuius 199
Euphrates amnis 150
Europæ limites 6
Euſebius Nicomedien. Arrianus epũs 243
Euſebius Nicomedien. magiſter Iuliani 243
Euſebius epiſcopus Emeſenus 147
Euſebius Vercellen. epiſcopus 51
Euſebius Pamphili epũs Cæſarien. 137
Euſtathiȷ patria & libri 222
Euſtathius Sebaſtenus epiſcopus 210
Eurymedon amnis 222
Euxinũ opp. Eupatoria & Magnopolis 209
Euxinum mare 195
Excoriationis ſupplicium 158
Exuperius Toloſanus epũs piȷſsimus 24
Ezechiæ temporibus templũ ſpoliatur 121
Ezechiæ exemplum prodeſſet noſtris 121

F

Fabulæ cognatæ ſuperſtitionibus 243
Factio Guelforum & Gybelinorum 205
Faliſci 57
Falſum omne quod ſimulatur 258
Famauguſta olim Salamina Cypri 256
Felicis Arabiæ gentes 98
Felix Arabia per quẽ Chriſto crediderit 101
Felix Præfectus Iudææ 112
Fœminæ imperãt fortiſsimis nationib. 94
Fœnnorum gens 22
Ferraria 51
Feſtus Porcius præfectus Iudææ 112
Fides hoſti ſeruanda 122
Fidei ſpiritus à ſolo Chriſto non ab apoſtolis datur 218
Fidei panoplia contra ſpiritualia mala 192
Flamona aliàs Flumona ſanctus Vitus 49
Flauiȷ Soluenſis ueſtigia 52
Flauia Domitilla ſancta fœmina 263
Florianus martyr 31
Fluentini, hodie Florentia 57
Fluminum ut ſint augmenta 82
Folium India profert 266
Fontis miraculũ apud templum Iouis 72
Foroapium, uel Appiȷ Forum 55
Forum Tiberiȷ 14
Franci felicißimi 20
Francia Theutonica 20
Francorum uirtus & lingua 16
Francorum tractus 16
Frentani 52
Fretum quid dicatur 8
Friderici primi acta & ſepulchrum Tyri 145
Friderici tertiȷ loculum & obitus 33
Friburgum Heluetiorum 14
Frumentum in Bactris 166
Frumentum abſcondentes 167
Fugæ genus diuerſum 211
Fugæ conſiliũ ſanctis nõ ſemp ignobile 210

G

Gabale promontorium 146
Gadara oppidum 143
Gadaræ lacus noxius 143
Gades inſula 268
Gaditanum fretum 10. 62
Gaius è Derbis aſſumptus 212
Galatia regio 213
Galaticæ Tetrarchiæ 214
Galatæ Treuirorum lingua uſi 217
Galatiȷs Petrus epiſtolam ſcribit 215
Galatis Paulus acerbe ſcribit 215
Galenus medicus à Pergamo Myſiæ 241
Galerius Maximianus uermiũ morbo mortuus 114
Galilæa ſuperior & inferior 132
Galilææ regionis ſtatus 132
Gallia quando Romanis paruerit 12
Gallicus oceanus 12
Gallogræci in Galatia 213
Gallorum ingens emigratio 214
Gallorum mercennarius miles 214
Gallicæ uirtutis terror 214
Galli Græcis mixti in Aſia 214
Galli à candore nominati 214
Galliæ celebres ex multis 13
Galli Cybeleiȷ 217
Galliæ tractus 12
Galli indociles 215
Gallum Hibernia monachũ celebrat 271
Galli ſancti conuerſatio 271
Galliarum uirtus & ſobrietas 13
Gamala oppidum 142

Ganges

Ganges fluuius maximus 171
Gangra urbs & Gangreñ. Synodus 212
Ganzæ Germanicæ 22
Garganus mons 52
Gargara urbs 237
Garumna flumen 12
Gariophilon Indiæ fructus 265
Gaulon ciuitas 132
Gaulos inſula 262
Gaugamela locus 151
Gaunodurum 14
Gaza urbs fertilis 137
Gaza oppidum 103
Gazenſis portus 138
Gedroſia Satrapia 164
Gedroſi populi 166
Geloſcytharum connubia 179
Gemmarum diuitiæ unde deſumãtur 267
Genaniæ uicus 127
Geneſareth lacus 142
Gentes fidei ſpiritum ſuſcepturas prophe-
tatum 231
Genua urbs 58
Geraſa oppidum 98
Gergythos oppidum, unde Sibylla 237
Gergeſa, quæ & Geraſa 143
Germaniæ latera 16
Germanicia ciuitas 147
Germani ſtipendiarij in Macedonia 147
Germaniæ ueteris mores 17
Germani Indigenæ 18
Germaniæ pabula 18
Germaniæ oppida 18
Germaniæ latrocinia 18
Germanorum alea 18
Germanorum pertinacia 18
Germanorum delitiæ 18
Germani in Gallia ad Rhenum 15
Germanorum caſtimonia 19
Germanicæ ripæ quinq; prouinciæ 35
Germaniam Cæſar ingreſſus 22
Germaniã Romani præſidijs arcent 23
Germani Celtæ uocati 20
Germani literas ignorabant 21
Germanorum libertas 23
Germani tarde Chriſtiani 23
Germanis ceſsit Romanum imperium 55
Germanicus oceanus 17
Germaniæ facta acceſsio 22
Germanorum immigratio in Gallias 16
Germaniæ oppida extructa 21
Germanicæ urbes imperiales 21
Germaniæ uinum & crocus 21
Germaniæ fertilitas 21
Germaniæ amnes clari 21
Germania quo nomine infelix 24
Gerſon docuit q̃d nõ ſcripturis ꝓbauit 237
Geſſoriacum littus 270
Getarum ſedes 28
Getæ qui & Daci 24
Getuli populi 60
Gethſemani uillula 134
Gymnoſophiſtæ Indorum 172
Giſcala municipium Galileæ 143
Giſcalis Galileæ oppidum patria Pauli 125
Gitto uicus ignobilis 142
Gladius flammeus & uerſatilis ante paradi
ſum 192
Glaucus amnis 197
Gleſsi ubertas Sarmatico littore 273
Gnidos urbs Candiæ 252
Gnidus oppidum, hodie caput Chij 227
Gnoſius Rhadamanthus in Candia 251
Golgotha locus crucifixionis 134
Gomorrhæ locus 140
Gordium Galatiæ 215
Gordyus mons uel Gordyæus 170 199
Gordium oppidum cum nodo 217
Gordius Phrygiæ rex 241
Gordyeus mons 170
Gordiſcus mons 170
Gotthia inſula 273
Gotthi in Gallijs 16
Gotfredus rex, Rhodum dedit ſancti Ioan
nis militibus 254
Gotthi conuerſi ad fidem 28
Gratianus inſtituto falſus 184
Gratianus & Petrus Lomb. qñ floruerint
Gratiam pro gratia exponitur 97 (237
Graculas author 62
Granadæ regnum 11
Graucaſus mons 170
Gregorius Niſſenus epiſcopus 210
Gregorius Næocæſarieñ. & Ponti epũs 210
Gregorius ciuis Nazianzenus 209
Græcia unde dicta 43
Græcia magna 52
Græcia & Attica prouincia 43
Græcæ linguæ tres gentes 212
Græcorum eſt Nouum teſtamentum 204
Græcorum interpretes Latini ſcriptores ſe
cuti 204

Græci in gremio hoſtem aluerunt 204
Græci ob ſimulatam hæreſim dereliƈti 205
Græci Aſiani conſederunt in Gallia 214
Græciæ lamentabilis in fide occaſus 202
Græcorum procax nugacitas 170
Guayacum lignum eſſe quod Hebenum diƈtum eſt 266
Gutallus amnis, qui Viſtula 17. & 22
Guttalus qui & Chronon amnis 26

H

Habitatio cōmoda inter & ultra trop. 4
Haleſus amnis 232
Haemus mons 37
Halys amnis Cappadociæ 208
Hammanientes 72
Hamaxouitæ Chriſtiani, qui & Moſchouitæ 24. 26. 198
Hanno Africæ explorator 58
Harcynium nemus 25
Harmaſtis urbs, Harmoſice aliter 196
Hasbytæ gentes 72
Hebeni lignum India mittit 265
Hebenum quale, ex Theophraſto 266
Hebenū lignū Guayacum eſſe uidetur 226
Hebionitarum hæreſis 232
Hecatompylos Parthorū metropolis 162
Helenæ reginæ ædes Hieroſolymis 118
Helleſpontus 39
Heliopolis oppidum 147
Hellas Græcia 43
Heluetiorum ſedes 14
Heluetij Alemanni 14
Heluetiorum Græcæ literæ 13
Heluetij fortiſsimi Gallorum 15
Heluetiorum uetus ager 15
Hemodus mons 169
Heniochius mons 170
Heniochorum gens 198
Heptaſtadion Alexandriæ 87
Heraclea urbs 244
Heraſiſtrati medici patria, Cea 148
Herculis oſſa apud Gades 268
Herculis ſimulachrum 34
Herculis columnæ 62
Hæreſes in eccleſia ex abuſu philoſophiæ 5
Hæreſeos nō facile criminandi doƈtores 89
Hæreſis obieƈta Græcis qualis, uide 205
Hæretici quomodo cogendi 65
Hermiones 22
Herdmundurorum populus 22. & 23
Hermus amnis Lydiæ 232. & 239
Hermolai Barbari laus 178. & 149
Herodis primi aƈta 105
Herodes maioris Herodis filius 110
Herodis mores, uxores & filij 107
Herodes & Agrippa hoſtes 111
Herodis præſtat procū eſſe quàm filiū 108
Herodes uermibus arroſus moritur 108
Herodes legis ſanƈtimoniā paganiſmo fœdauit 107
Herodis ſtruƈturæ ampliſsimæ Hieroſolymis 117
Herodes animo alienatur à filijs 108
Herodes tutor Galileæ 104
Herodes reſtituitur, nō emendatur 111
Herodes iunior Lugduni exulat 111
Herodes rex Iudæorum creatur 106
Herodis iunioris mors ex uermibus 114
Herodium oppidum 139
Herodis crudelitates in ſuos 108
Herodes infantes bimulos occidit 108
Herodotus 52
Heſsi 20
Heſperij populi 60
Hetruſci 57
Hiberi qui Georgiani Chriſtiani 198
Hiberia regio 195. & 196
Hiberus amnis 196
Hibernia 271
Hilarius quando floruerit 35
Hilarius Piƈtauorum epiſcopus 24
Hipparenum oppidum 152
Hippo Regius urbs 67
Hyppo Diarrhitos 67
Hypocriſis Iudaica 130
Hippus amnis 197. & 243
Hiram uel Iromus rex Tyri 144
Hircania metropolis 164
Hircanum mare diƈtum Caſpium 164
Hircanus pontifex, ſocer Herodis 104
Hircani populi 164
Hiſpania regio 10
Hiſpania olim diƈta Iberia 11
Hiſpania triquetra 11
Hiſpania ulterior & citerior 12
Hiſpania Chriſtum ſuſcipit Pauli temporibus 11
Hiſpanicus oceanus 263
Hiſpalis colonia Romana 12
Hiſſus ſinus 207
Hyemis magna commoditas 173
Hierapolis Phrygiæ 240. & 241. & 242

Hierapolis in Aſia 243
Hierapolis Bambice dicta 147
Hierichus nobile oppidum 139
Hierichuntinus fons 140
Hieronymus Dalmata ſanctus 48
Hieronymus egit Treuiris 24
Hieronymi ſtudium & obitus 138
Hieronymus monachus noſtris diſsimilis 138
Hiero ciuis Laodicenus diues 228
Hieroſolyma unde dicta 116
Hieroſolyma urbs in medio 116
Hieroſolymæ ſitus 119
Hieroſolymæ uaſtationes duæ, quo tempore 119
Hieroſolymę ſuus honor ſemꝑ ſeruatus 127
Hieroſolyma quando ornatior 117
Hieroſolyma ſolo æquata 118
Hieroſolyma Conſtantino reſtituta 119
Hieroſolymæ fama celebris 119
Hieroſolymæ à Coſrhoe direpta 119
Hieroſolymitana eccleſia celebris ſub Claudio 127
Hieroſolymam Adrianus erigit & proſternit 119
Hieroſolyma Chriſtianis reſtituta 119
Hieroſolyma tandem perdita 120
Hieroſolyma ſemper honorata à Iudæis & Gentibus 125
Hieroſolyma reſtituitur & munitur 112
Hippocrates ex Coos inſula 248
Hytanis aurum trahens amnis 155
Homeri ſepulchrum in Ios inſula 249
Hominis primi inobedientia & peccatũ 187
Homines monſtroſos non eſſe 61
Homo primus Deo potuit obedire 190
Homo ſui mali author 190
Homo lapſus præſciente domino 190
Homo non niſi uolens peccat 190
Homines ſola miſericordia ſaluantur 187
In hominibus minime gloriandum, ſed in Deo 219
Honoratus epiſcopus Iuliæ Conſtantiæ 63
Horæ diei quomodo Iudæis captæ 134
Hora crucifixionis Chriſti domini 135

I

Iacobus epiſcopus Niſibis 151
Iacobus Zieglerus Landauus cõmendatur à ſtudio perquam neceſſario 74
Iadera colonia 49
Ialiſus urbs Rhodiorum 254
Iamneus rex Iudæorum ſecundus 129
Ianus Parrhaſius Grammaticus 177
Iaſsius ſinus 227. 229
Iaſſus urbs Cariæ 229
Iaxartes amnis 167
Iaziges Sarmatæ 24
Iazigus tractus 27
Iazigum 17
Iberus amnis 11
Ibericum mare 10
Icaria inſula 247
Iconium oppidum Lycaoniæ 210
Icoſium oppidum 64
Ichthyophagi populi 155
Ichthyophagi in Africa 60
Ida mons altiſsimus Candiæ 237. 251
Idumæi & Idumæa 103
Ieraſſus amnis 28
Ignatius epiſcopus Antiochenus 148
Ignorantiæ peccata facile donantur 189
Illyria 48
Ilium Troianorum 237
Imago Dei ſemper ſuperuacua 257
Imaginum figmenta amentia ſunt 257
Imaginum cultura improbatur à Lactantio 258
Imaginum nullus uſus apud ueteres Chriſtianos 257
Imaginũ cultores ſuccũ bibunt ſtultitiæ 258
Imaus mons Scythiam diuidit 168
Imaus niuoſus mons 169
Imbrus inſula 246
Indiæ L X. amnes numerantur 171
India gentes habet XXIX. 171
Indorum mores 172
India ſola piper mittit 171
Indiam Alexander prodidit 170
India nobis fit notior 173
Indos Bartholomæus apoſtolus docuit 173
Indi nobiſcum Chriſtiani 173
Indiæ nomine Aethiopia dicitur non raro & contra 265
Indiæ miſſus Pantenus doctor 173
Indi fluminis magnitudo 171
Indi non emigrarunt 171
India tropicum æſtiuum tranſit 171
Indorum color 172
Inſula quæ dicatur 8
Inſulæ mediterraneæ præcipuæ 245
Innocentes pueri occidũtur ab Herode 108
Ioachim regis tempore ſpoliatũ templũ 122

Ioas rex Iſraël ſpoliat templum 121
Ios inſula 249
Ioannes euangeliſta Aſianorum eſt 204
Ioannes euangeliſta Epheſi obijt 232
Ioannis Euangelium ſero ſcriptum 232
Ioannes Alexandriæ Patriarcha eleemoſinarius 91
Ioannes Chriſoſtomus epiſcopus Cōſtantinopolis 40
Ioannes Vuayuuoda Stephani filius 27
Ioannes Capiſtranus 37
Ioppe uicus, Iaphet dictus 136
Ionia regio 229
Ioppe oppidum 115
Iordanis fontes 141
Iouis Hammonis templum 72
Iouianus imperator mortuus 217
Irenæus Lugdunenſis de Eccleſijs Germaniæ 23. 24
Iris amnis Cappadociæ 208
Italia 49
Italia quando Chriſtum ſuſceperit 53
Iturea Galilææ finitima 133
Iſabella inſula 267
Iſaura oppidum, quæ & Claudiopolis 211
Iſsicus ſinus 7
Iſſos urbs Ciliciæ 220
Iſula amnis 25
Iſter amnis 37
Iſteuuones 22
Iſthmus, quid dicatur 8
Iſtropolis urbs 37
Iudææ termini 115
Iudæorum diſperſio 124
Iudæi Cyreñ. 71
Iudæa Palæſtina dicitur 102
Iudææ termini 102
Iudaici belli cauſæ 118
Iudææ Præſides ſuccedunt 110
Iudæorum zelus nō ſecundū ſcientiam 111
Iudæi à Romanis diſperſi 125
Iudæi Romanis uectigales fiunt 110
Iudæorum cauſa Salamine Cypri deleta 132
Iudas Galilæus tumultuatur 110
Iudæi regno donati & priuati 129
Iudæi perſequuntur Chriſtum & diſcipulos 126
Iudæi gentes impediunt à fide Chriſti 126
Iudæis conuerſis cura fuit legis 127
Iudaizauit Iacobus apoſtolus aliquantiſper 127
Iudæorum furor, unde? 131
Iudæis ſemper odioſum dominationis alienæ iugum 131
Iudæorum rebelliones crebræ 132
Iudæi Gentibus odioſi 125
Iudæorū ſceptrū ſub Herode auulſum 107
Iudæorum epitheta 130
Iudæa tranſiordanem dicta 116
Iudæa uaſtatur 109
Iudæa primū cenſum pendit Romanis 109
Iudæis ſceptrum ablatum 130
Iudæorū peſsima uita Chriſti tēporibus 130
Iudæi immigrare cœperunt Romanas prouincias 125
Iudæorum migratio in Gentes 45
Iudæi cur contrarij Euangelio 45
Iulia Conſtantia ciuitas 63
Iuliades ciuitas uel Bethſaida 142
Iulianus Solem ſecundis gallinacijs intuetur 147
Iulianus apoſtata in ſuburbanis Tarſis ſepultus 221
Iuliani mortem Antiocheñ. feſtū agunt 221
Iulianus imperator abſterret à templi ſtructura 123
Iuliopolis urbs 244
Iuncus odoratus, unde? 266
Iupiter uetuſtiſsimus rex Cretæ 251
Iuraſſus mons 14
Iura mons 14. 15
Iuſtitiæ dei opus pœna peccati 190
Iuſtinus martyr 45
Iuſtinus philoſophus Chriſtianus 141
Iuſtinopolis, quæ & Caudiſtria 49
Iuuēcus presbyter & poëta Chriſtianus 12

L

Lacedæmon urbs 46
Lacinium 52
Lactantius Nicomediæ Rhetoricam profeſſus 244
Lactantij ſcriptorum amiſsio dolenda 244
Lactantius alicubi errauit poſt alios 194
Lactantius Chriſtianos nos damnat idololatriæ 258
Lactantij de paradiſo ſententia 181
Ladanum ex Arabia 266
Lagous amnis 178
Lampſacum oppidum Myſiæ 240
Lanam ſyluæ ædunt Scytharum 173
Laniferæ arbores 174
Laodicia Galatiæ 215

Laodi-

Laodicea haud procul Coloſsis 229
Laodiceæ urbes plures 228
Laodicea in Perſide 156
Laodicea ciuitas 146
Laodicea urbs Cariæ magna 228
Laodicia Galatiæ 217
Lapethus amnis 255
Laranda oppidum 211
Larius lacus 50
Laſæa ciuitas Candiæ 252
Laterani ædes Romæ 70
Lauretum 52
Laureacum oppidũ,hodie Anaſum 31
Lazi populi 158
Lecheum oppidum 45
Lectum promontorium 235
Legum diuinarum ſanctitas 96
Leges non ſunt benignæ admonitis 189
Lemannus lacus 15
Lemburgum oppidum 26
Lemnos inſula 246
Leones in Syria 151
Leontopolis urbs 201
Leptis una & altera magna 69
Lesbos inſula,Macaria dicta 246
Letheus amnis in Candia 251
Leucoſyri dicti Cappadoces & Pont. 207
Libanus mons 141
Libanij Sophiſtæ irriſio in Chriſtianos 221
Libertas arbitrij data primo conditis 190
Libertas intempeſtiua religioni obeſt 127
Liberij papæ ſtudiũ circa Athanaſium epiſcopum 90 91
Libya quæ uocetur 75
Libya quæ & Africa 58
Libyægyptij qui? 79
Libyphœnices qui? 69
Liburnia 48
Licinius hoſtis omnium bonorum 152
Licus flumen,Lechus dictus 29
Lydia quæ & Mœonia regio 238
Liguſticum mare 49
Ligures 58
Lindus urbs Rhodiorum 254
Lilybeum promontorium 260
Linguarũ donum uarium in Apoſtolis 211
Linum Sardonicũ quod & Colchicum 197
Linum Sarmatis pro pellibus 197
Lintzium oppidum,ueteres Lentiæ 33
Liſſa oppidum 47
Liuoni 25 27
Liuonorum urbs Vuilna 25
Liuonorum terra fertilis 179
Lybanius Iulianum apoſtatam fecit 244
Lycaonia regio 210
Lycus quare nomen multorum amnium 241
Lycus amnis Lyciæ 224
Lycus fluuius Cariæ 228
Lycia regio, L X. oppida complectens 223
Lyciorum florens olim Reſpub. 225
Lycurgus 46
Lydda,quæ & Dioſpolis 136
Lygeris fluuius 12
Lymira amnis 224
Lyris amnis 54
Lysbona oppidum 11
Lyſtra oppidum 211
Lyſtris lapidatus Apoſtolus 211
Loca flagitiorum infamata propter crimen 194
Locorum uetuſtates annotandæ 73
Locutiones indefinitæ uniuerſalib. æquipollent 194
Locris 43
Longobardorum gens 20
Lotophagorum gens 71
Loryma oppidum 227
Lucas ex Antiochia 212
Lucas patria Antiochenus 248
Lucas maxima diligentia hiſtoriam ſcribit ſuam 252
Lucani 52
Lucanus Hiſpanus 12
Lucerna 14
Lucianus Atheos Samoſatenus 147
Lucius Cyrenenſis 75
Lugdunum colonia 13
Lugduneñ.Gallia 13
Lunam mare motu ſequitur 269
Lupia amnis 21
Luſitania prouincia 11
Lutetia Pariſiorum 13
Luxus Aſiaticus perniciofus 238

M

Macedonia prouincia 40
Macedoniana hæreſis 210
Macæ gentes 72
Macherus oppidum 139
Macianus lacus Armeniæ 200
Macir muſcata,unde 265
Macra amnis 57

Macrobij 42
Macrocephali gens 207
Madian in Arabia Petrea 96
Madaurenſe oppidum 69
M.Fabius Quintilianus Hiſpanus 12
Magi honorati Perſis 156
Magi qui dicantur 156
Magi ſtella ducti ad Chriſtum 156
Magorum adoratio miraculoſa 157
Magos non fuiſſe reges 157
Magdalum oppidum 142
Magneſia 43
Magneſia ad Sipylum 239
Magneſia Theſſalorum colonia 232
Magna uilla Mayenfeld 29
Magonciacum urbs 13
Mahumetæ mors 99
Mahumetes engaſtrimythus 223
Maiorca & Minorca inſulæ 263
Malachus Iudæus, Antipatrem occidit 204
Maliacus ſinus 41
Mallus urbs Ciliciæ 220
Malobathrum 250
Maltha 160
Malum noſſe, quomodo bonum ſit 188
Mantua urbs 50
Manuel epiſcopus Alexandriæ 122
Marcellus epiſcopus AncIræ 215
Marcus Barnabæ conſobrinus 256
Marcus Petri diſcipulus epiſcopus Alexandriæ 88
Marcus Craieuicus 37
Marcius Vicus Athenæ 44
Marciana ſylua 21
Marchia Anconitana 51
Marcomannorum genus 31
Mardi populi 158
Maretis Chalcedoneñ. epiſcopi laus 244
Mare mortuum 140
Mare Erythreum & Rubrum 7
Mareotis regio 72
Mareſa urbs 103
Maſſada oppidum iuxta Aſphaltiten 140
Maſæ gentes 67
Maſius mons 170
Maſsilia urbs Galliarum Græca 13
Maſsicen uicus 159
Maſsyli qui & Maſſeſyli 63
Maſsicus amnis 228
Maſtiches reſina 247
Maſticen Arabia præſtat & India 266
Mathiæ Coruini bibliotheca 34
M. Terentius Varro 13
Mathematici clariſsimi Germaniæ 1
Mauritania 62
Mauritanorum multæ Eccleſiæ 63
Maxentius tyrannus 84
Maximus Taurineñ. epiſcopus 51
Maximinus tyrannus 84
Maximianus epiſcopus Vageñ. 67
Maximilianus epiſcopus Laureaci 35
Maximiliani mors & ſepulchrum 32
Mazaca urbs Cappadociæ, Cæſarea dicta 208
Margaritas habet Arabia felix 99
Margaritæ ex India 265
Margiana urbs ſeptuaginta ſtadiorum ampla 166
Margiana Satrapia 166
Margo amnis 166
Marſias Phrygiæ rex 241
Marſorum gens 51
Martyres teſtes pietatis 244
Maruaſinum uinum, uel Aruaſinum 247
Meandrus amnis 228. 230
Meandri amnis decurſus 242
Mecha urbs Saracenorum 99
Mecyberneus ſinus uel Thermaicus 42
Medeæ fabula ex Colchis 196
Mediolanum 50
Mediomatricum ciuitas 13
Media prouincia 161
Medicorum prouentus ex Græcia 248
Medicæ rei ſtudium non ab epiſcopis abhorret 215
Medica ars ſemper honorata 216
Medicus etiam corporum Chriſtus fuit 216
Medici indocti turpe profitētur quod ignorant 217
Megaris urbs 43
Mela amnis Armeniæ 201
Melditanum oppidum uel Miluitanum 69
Mele urbs 212
Meletus amnis 232
Melibocus mons 19
Melita oppidum 201
Melita inſula nota 262
Melitenus ager 201
Melitæ coloni cur Barbari appellentur 262
Melita, hodie Malta 262
Melita dominis S. Ioannis tradita nup 262
Melitius epiſcopus Sebaſtiæ Armeniæ 201

Melito

Melito Sardenſis 45
Mellaria 62
Memphis regia 84
Menander Symonis magi diſcipulus 141
Mennium oppidum 160
Merces ex India in Pontum 167
Merces Indicæ & Arabicæ 92
Mercatorum unde compendia 99
Mercurij promontorium 66
Meroë inſula Aetiopiæ 93
Meroeni fœminis parent 93
Meropius Indorum doctor 173
Meſſana urbs celebris Siciliæ 261
Meſembria ciuitas 38
Meſopotamia regio 149
Meſopotamiæ fertilitas 151
Meſopotamiæ latitudo 150
Metapontum oppidum 52
Metaurus amnis 51
Metagonium promontorium 66
Methymna in Lesbo 246
Methodius epiſcopus Olympi 225
Methodius Sardienſis epiſcopus 238
Methone urbs nunc Medona 46
Metropolis quæ dicatur 9
Metropoles Romanis dictæ urbes 218
Micenæ urbs 46
Milciades 45
Miletus urbs Ioniæ 230
Millenariorum error 194
Millenarij erroris authores 243
Mileſiorum urbs 212
Mineruæ arx 44
Mintius amnis 50
Mindus oppidum Cariæ 227
Minois rex Cretæ 251
Mirantis mons 232
Miſericordiæ Dei eſt ſalus hominis 190
Miſſas priuatas ignorant Moſcouitæ 27
Miſabdæ urbs 152
Myſni 20
Mitylene urbs in Lesbo 246
Mithridates peritus XXII. linguarum 197
Mithridates Eupator rex 212 213
Mycale mons 230
Mydas Phrygiæ rex 241
Myra urbs Lyciæ cum amne 224
Myrrha optima ex Arabia & Aetiopia 266
Myrobala non Aetiopes uendunt 266
Myſia maior & minor 240
Myſomacedones 239
Myſotmolitæ accolæ 239
Mœnis amnis 20
Mœſia inferior 17
Mœſia ſuperior, hodie Boſna 36
Moldauia gens 28
Molonis patria Alabanda Cariæ 227
Moloſſi gentes 46
Monachi potius Solitarij Chriſtiani dicuntur 152
Monachi noſtri pro alijs ſancti dicũtur 209
Monachiſmus unde & quando natus 85
Monachi primi & ſancti quales 85
Monaſteria qua ratione inſtituta 85
Monachi ſine perpetuis uotis erant 86
Monachorũ regula uerbũ domini erat 86
Monachi nõ mẽdicabãt ſed laborabãt 86
Monachiſmi ueteris fines 209
Monachi è Scotia in Alemanniã ducti 30
Monaſteria ſcholæ epiſcoporum futurorum 209
Monaſteria qualia à ſanctis inſtituta 209
Monaſterium cella dicitur 138
Mons fortis caſtrum 29
Mons aſper caſtrum 29
Mons Choreb & Sina 97
Mons Olìueti proximus Ieroſolymæ 118
Montium prouidentia à natura 170
Mopſos urbs Ciciliæ 220
Mopſocrene oppidum 201
Morea peninſula 45
Moſci uel Moſcouitæ 26
Moſcouitarum armatura 27
Moſcouitarum religio 27
Moſchicus mons 170
Moſa amnis 22
Moſes Aegyptius 85
Moſes Aethiopibus olim præfectus 94
Moſſynœci gens 207
Mozena prouincia 160
Mulcha amnis 62
Municipia & municeps quid dicitur 9
Muſeum uetus & nouũ Alexandriæ 88 89
Mutina 58

N

Nabar amnis 64
Nabatæi in Arabia Petrea 97
Næocæſarea urbs & Synodus 210
Nain oppidum 143
Naphta in Syria 160
Narbo colonia 13
Narbon amnis 49

Narbonenſis Gallia 12
Nardum æſtimatiſſimã India profert 266
Nardus Indica Syriaca Gallica Cretica 249
Nardus piſtica, unde dicta 250
Nardi piſticæ uires 250
Nardũ imitantur nouẽ herbarũ ſpecies 250
Nardinum unguentum 249
Narona oppidum 49
Naſamones populi 72
Natiſon amnis 50
Nauigatio Aegyptiaca & Luſitanica 92
Nauigatio Romanorum in Syriam 261
Naupactus, nunc Lepanthum 46
Nauportus hodie Labacum 49
Nazareth oppidum 143
Nazianzum oppidum 209
Neapolis 69
Neapolis ciuitas Thraciæ 41
Nechao Aegypti Iudæos cepit 124
Nemetum urbs 13
Neptuni Heliconij templum 229
Neſſus uel Neſtus amnis 38
Nero primus Chriſtianorum occiſor 56
Nicæa Bythiniæ, quæ & Antigonia 244
Nicæna Synodus 245
Nicæa hodie Niſſa oppidum 49
Nicephorius uicus, poſtea Conſtantia 151
Necomedia Bythiniæ 243
Nicopolis urbs 47
Nicopolis Armeniæ 200
Nicopolis Armeniæ minoris 201
Nicoſienſis metropolis Cypri 256
Nicrus amnis uel Necarus 21
Nigris fluuius 66
Nigritæ gentes 60
Nigropontus inſula Euboẽa 249
Nigroris cauſa in Indis 172
Nilus amnis 80
Nili ortus obſeruatus 82
Nili foſſæ à quibus paratæ? 77
Nilus olim Aegyptus dictus 77
Nili nauigatio 82
Nilus ut creſcat æſtate 80
Nilometræ homines 81
Nilus agros iuuat duabus cauſis 81
Nili incrementi cauſæ 81
Ninus urbs uetuſtiſsima 153
Niniuen Ninus Semiramidis maritus ampliauit 153
Niphates mons 199
Niphates amnis 150
Niphates mons 169
Niſæi campi 162
Niſſa Capadociæ 210
Nyſa urbs Cariæ 228
Niſibis urbs Migdonia Antiochia dicta 151
No, dicta eſt Alexandria uetus 87
Noctiũ nobis moleſta longitudo, aliĳs prodeſt 173
Nogardia magna 26
Nomadæ qui dicti? 63
Nomina locorum mutata 73
Noua ciuitas 32
Nortmanni 26
Noricum prouincia 31
Numidiæ extenſio 63

O

Oaxis amnis in Candia 251
Oceani multa paſſim nomina 264
Oceani ſinus maximi 7
Ochus amnis 165 166
Oea 69
Oenus amnis 30 31
Oeſtrus amnis 222
Oeta mons 43
Oenipontis oppidum 30
Olympus mons in Cypro 255
Olympus urbs Lyciæ 224
Olympus mons 43
Oliuarum mons 134
Opes in uiua Dei templa conferenda 231
Oppida libera & ſtipendiaria 10
Oppida quomodo condita in Latio 9
Optatus epiſcopus Miluitanus 69
Oniæ iuſti facinus præclarum 131
Operã externã elanguẽ eſſe ſine regno ſpiritus 218
Ophiophagi 60
Ophites amnis 148
Orbis cardines qui & quomodo uariẽt 2
Oroates mons 169
Orchades inſulæ 272
Oricum oppidum hodie Vualona 47
Origenes doctor eccleſiæ Alexandrinæ 89
Origenis lapſus non mirandi 89
Origenis error de ſpiritibus Phytonicis 223
Origenes pauper mortuus 90
Oroatus amnis 157
Oronda urbs Piſidiæ 218
Orontis urbs 148
Orontis fluuiĳ oſtia 148
Oſſa mons 43

Oſſa

Oſſa beluarum grandia 166
Oſius Cordubenſis epiſcopus 11 35
Oſroheni populi 159
Oſtia oppidum 54
Oſtracine oppidum 98
Ouidij exilium 37
Oxi amnis fluxus 167

P

Pacianus epiſcopus Barcinonenſis 11
Pacorum rex ſuperatus à Romanis 106
Pacorus Parthorum rex 105
Pachinum promontorium 260
Pactolus amnis 232
Pactolus amnis, Chryſorhoa dictus 239
Padus amnis 50
Palæſcepſis regio 240
Palæmonium oppidum 206
Paleſtina hoſtium ictibus percuſſa 124
Paleſtinæ claræ urbes exuſtæ 132
Palæologorum imprudentia 39
Palmarum diues Idumea 103
Palmyra urbs Thadamus hodie 146
Pamphilius Laodicenſis 146
Pamphilia regio Mopſopia dicta olim 221
Panionia ſacra Ionibus regio 229
Pannonia prima hodie Auſtria 32 33
Pannoniæ alpes 34
Pannonia ſecunda inferior, hodie Vngaria (34
Paneada fons Iordanis 141
Pandi populi 166
Panium oppidum uel Paneas 141
Panis fractio quomodo accipienda 236
Panormus oppidum clarum Siciliæ 261
Pantenus doctor eccleſiæ Alexandrinæ 89
Papæ diſcordia cũ Germanis principibus (205
Paphlagonia regio 212
Paphus urbs Cypri 256
Paphnutius Aegyptius monachus & epiſcopus 85
Paradiſus ubi & qualis 180
Paradiſi ignotus locus 186
Paradiſi fluminum ortus 186
Paradiſus terrarum continens fuit 186
Paradiſi cœleſtis meminit Chriſtus tm̃ 193
Paradiſo quali interfuerit Paulus 193
Paradiſus in quo Enoch & Helias 193
Paradiſum primorum parentũ deſijſſe 193
Paradiſi tractatio à Petro Lombardo 184
Paradiſus non una, ſed tota terra homini creata 185
Paradiſus cũ ueteribus myſterijs ceſſauit 191
Paradiſi decor de terra ablatus 192
Paradiſo eiectum hominem, quid 192
Paradiſus reſtitui poſſet toti terræ 195
Paradiſum cœleſtem ſancti docuerunt 183
Paradiſi tereſtris nullus uſus 194
Parentum oppidum 49
Parium oppidum Myſiæ 240
Pariedri montes, qui & Moſchici 199
Parium oppidum memoria Paridis 240
Pariedrus 170
Paros inſula 249
Paropamiſſus ſatrapia 164
Parma 51
Paropamiſus mons 169
Parthenius amnis Galatiæ 212 217
Parthenope nunc Neapolis 52
Parthienes regio 162
Parthorum regio 162
Parthorum libertas contra Romanos 160
Parthorum regia Cteſiphon 154
Parthorum duodeuiginti regna 164
Parthis certamen bibendi 163
Parthi exiles id eſt Scythæ 162
Parthorum ſtudiũ in Scythis ſibi deuincendis 165
Parthorũ florẽtiſſimæ res 163
Parthorum fortitudo 163
Parthia contempta Alexandro 162
Paſſagarda caſtellum 156
Paſſitigris amnis 159
Patara urbs Lyciæ 224
Patauium urbs 10 50
Pathmos inſula inter Sporades 250
Patroclus inſignis claſſicus 174
Pauli parentes ex Giſcalis Galilææ 125
Paulus apoſtolus è Tarſo Ciciliæ 220
Paulus quando conuerſus 53
Pauli doctrinæ Petrus meminit 126
Pauli doctrina Athenæ 44
Paulus gentium tollit odiũ in Iudæos 126
Pauli nauigatio ab Epheſo in Tyrum 224
Pauli ad Coloſſeñ. ſcopus epiſtolæ 241 242
Paulus quando Athenas uenerit 44
Pauli oratio in Mileto tẽplorũ poſtibus inſcribẽda 230
Paulus cur Iudæis inuiſus 46
Paulus Cæſarem appellat 112
Paulus quando Romam uenerit 53
Paulus quando Romanis ſcripſerit 54
Paulus in urbem deductus 55
Paulus ex urbe quibus ſcripſit 56
Pauli ſacrum ſtudium pro Chriſto 56
Paulus ſeruus ſeruorum Chriſti 56

Paulus Romæ quare damnatus 113
Pauli euangelium late ſonat 47
Paulus delectum miniſtrorum ex Græcia habuit 212
Paulus eleemoſinam colligit pauperibus Chriſtianis 126
Paulus Bizantinus epiſcopus 209
Paulus Samoſatenus epūs Antiochiæ 147
Paulinus Treuirorum epiſcopus 24
Pazaites Turcarum imperator 42
Pazaites princeps Turcarum 163
Peccato omnia concluſa ſunt 190
Peccatum hominis ex arbitrij libertate 190
Peccati primi ſequelæ & fructus 188
Peccatis dolor ſuccedat pius 188
Pedalium promontorium 255
Pedemontana Italia 51
Peiſo lacus 33
Pelion mons 43
Pelorum promontorium Siciliæ 260
Peloponneſus peninſula 45
Pella urbs 42 147
Pelagius epiſcopus Laodicenſis 217
Pelagius monachus Brito hæreticus 270
Pelleneus mons 247
Pelta Phrygiæ 241
Peligni 52
Peluſium ciuitas, Damiata hodie 84
Peninſula quæ ſit? 8
Peninſulæ celeberrimæ 8
Pentapolis Cyrenaica 71
Peon mons 230
Perga urbs Pamphiliæ 222
Pergamus urbs 240 241
Pergamena iuriſditio & eccleſia 241
Pargamena charta 241
Perorſi populi 60
Perſis prouincia 155
Perſicus ſinus 156
Perſarum ſacræ merces 158
Perſæ Plinio Parthi dicti 158
Perſicus ſinus à Rubro funditur & nominatur 96
Perſepolis 156
Peſinuntes urbs Galatiæ 217
Perſæ cælant regum arcana 158
Perſici regni ſucceſſio 163
Peruſia oppidum 57
Peſſinus Galatiæ 215
Petilia nunc Bellum caſtrum 52
Petouio oppidum, hodie Petouia 32
Petra deſerti unde dicta 95
Petrus Antiochiæ ſedit 53
Petrus Antiochiæ epiſcopus 148
Petrus ſi & quando Romam uenerit 53
Petrus ſcribit omnibus Iudæis cōuerſis ad Chriſtum 126
Petri epiſtola è qua Babylone 154
Petrus & Paulus Romæ pro Chriſto primi occiſi 56
Petri Lombardi ætas 183
Petronius Caij ſtatuā in templū ponit 111
Peuce inſula contra Danubium 246
Peucini populi 22
Pharao Cenchres 80
Pharao Aerythræis 80
Pharao Techmoſis 80
Pharao Nechonias rex Aegypti 77
Phari turres 14
Pharos inſula 87
Pharao Vaphres rex Aegypti 125
Phalaſarne urbs olim Cretæ 252
Pharnacia ciuitas 206
Phaſis Colchorum amnis 197 207
Phaſelis urbs Pamphiliæ 222
Philadelphia 98 143
Philadelphia Lydorum urbs 239
Phileas epiſcopus Pthmuitanus 84
Philippis ciuitas 41
Philippi domus Cæſareæ 137
Philippus & Herodes Tetrarchæ 109
Philippopolis ciuitas 98
Philippus Gortynæ epiſcopus 254
Philomelium oppidum 241
Philoſophia Græcorum 44
Phocis urbs Maſſiliæ mater 232
Phocis 43
Phœbe femina ſancta 46
Phœnicia 144
Phœnix mons 227
Photinus epiſcopus Lugdunenſis 24
Phycunte promontorium 71
Phrahartes rex Parthorum 165
Phrygia maior & minor 240
Phrygia Pacatiana 241
Phryges amnis 232
Phrynorum gentes 174
Phryſij 20
Pictaui uel Pictones 13
Picentini 52
Pierius, iunior Origenes 90
Pilatus Romam ire iuſſus 110

Pilatus & Herodes contra Chriſtum 110
Pilæ Sarmaticæ & Armenicæ 196
Pinara urbs Lyciæ 224
Pindus mons 46
Pinytus Gnoſius epiſcopus 254
Piper tantum ex India 171
Piper quale & ut colligitur 265
Piſidas olim uocatos Solymos 219
Piſcaia gens 11
Piſces Antacæi 178
Piſcium migrationes mirabiles 178
Piſcinæ Hieroſolymorum 118
Piſtorium oppidum 57
Piſidia regio 218
Piſſaſphalton 160
Pitana urbs 235
Pyramus amnis 220
Pyrenæi montes qui & unde dicti 10
Pythagoras Samius 52 248.
Pythia urbs, poſtea Sotiropolis 244
Pithyus oppidum 206
Pithodoris inclyta fœmina 206
Pythonicus ſpiritus unde dictus 222
Pythoniſſa uentriloqua 222
Placentia 51
Plato creditur ſacra legiſſe 181
Podolia Rutenorum 26
Poëtarum uetus mos tegere hiſtorias 200
Pola & Polaticus ſinus 49
Poliartes mons 170
Polycarpus epiſcopus Smyrneñ. 232
Policrates Epheſi epiſcopus 243
Poloni 20
Poloniæ inſignis ſecuritas 25
Polonia magna Sarmatiæ pars 25
Poloniæ amplitudo 26
Pomerium urbis quid dicatur 9
Pompeius templum cepit 123
Pompeius Iudæos Romanis ſubdidit 130
Pompeij tumulus 98
Pompeiopolis urbs 222
Pomponius Mela Hiſpanus 12
Pontiæ inſulæ duæ 262
Pontificatus Iudæorum ambitioſus 110
Pontificum mores 130
Pontus caput & fons marium 195
Pontus regio 206
Portæ regionum Pylæ dicuntur 220
Poſnania urbs 25
Potandi mos peſtis bonorum morum 164
Præſidum Romanorum poteſtas 113
Præſides ſuos Iudæi corrumpebant largitionibus 132
Priapum oppidum 40
Prienæ urbs Ioniæ 230
Prienenſe ſacerdotium 229
Principum mediocritas commendatur 79
Principatus epiſcoporũ ſctõrũ qualis 234
Priſcillianus epiſcopus Treuireñ. 24
Proconneſus inſula 246
Promontorium quid dicatur 8
Propontida quæ 39
Prouidentiæ Dei inconcuſſa decreta 114
Prouincia unde dicta 10
In prouinciam redigi quid? 10
Prouincia Gallicana 12
Prudentius Hiſpanus 12
Pruſa oppidũ Bithyniæ ad Olympum 243
Pruſa ad Hippum oppidum 243
Prutenorum terra fertilis 179
Pruteni 22 25
Pſylli populi 59
Pſophis Perſarum rex 163
Ptolomais oppidum 71
Ptolomais oppidum Aegypti 83
Ptolomæi dicti Aegypti reges 80
Ptolomais colonia 144
Ptolemæus Lagi filius pphanauit templũ (122
Pthmuis oppidum 84
Pulchriportus in Candia 252
Puteoli ciuitas Dicearchia dicta 52

Q

Quadratus epiſcopus Athenieñ. 44
Quinqueccleſienſis epiſcopus 33

R

Raguſium oppidum 47
Ramah oppidum 139
Raphaëlis Volaterrani ſententia de Continente extra Zodiacum excutitur 267
Raphia oppidum 103
Rauenna 51
Rauricorum Auguſta 14
Rha flumen Sarmatiæ 177
Rha uel Rheonbarbarum naſcitur 177
Rha Ponticum 177
Reginoburgum, uel Ratisbona 30
Regium Lepidi 51
Regionũ cognitio neceſſaria Theologis 222
Regnorum omnium interitus 79
Regnum Dei intrandũ per afflictiones 211
Religio ſuperſtitione eleuatur 260
Religione carent ſimulacra 258

Rhegyum 52
Rhenus uel Rhinus 21
Rhenus amnis 16
Rhenæa inſula 249
Rhetia prima 29
Rheti alpeſtres hodie Griſones 30
Rhetia ſecunda uel inferior 30
Rheticius Auguſtudinenſis epiſcopus 24
Rheumena prouincia 160
Rindacus amnis ante Lycus 241
Rhindacus amnis idem & Olympus 245
Rhinocorura ciuitas 103
Ripenſe oppidum 31
Roma quot portarum? 55
Roma ex uicijs perijt 55
Romani linguam & mores cum imperio propagabant 36
Romanam fidem Aſia uincit ætate 204
Romæ prodigia Chriſto nato 157
Romana monarchia cauſa defectionis multarum gentium à fide 203
Romani epiſcopi ſancti in anguſtijs, nullo honore 234
Romanorũ triginta epiſcopi occiſi cõtinuo 54 (234
Romana ambitio ex apoſtolis 54 (234
Romani abſtinuerũt à Medis & Perſis 160
Romanorum primi apoſtoli 53
Roſcidæ noctes in Africa 70
Rothomagus 13
Rhodanus amnis 12
Roxolani populi 24
Rhodus inſula 254
Rhodus amiſſa 255
Rhodanus amnis 13
Rhoſus urbs Ciliciæ 220
Rubicon amnis 51
Rubrum mare unde dictum 7
Rubricatus amnis 66
Rudolphus Auindſpurgius 21
Rupes Aſiæ uenenatæ 239
Rutenorum populi 26
Rutenorum religio 27

S

Sabaria 32
Sabbathi iter 134
Saba quæ & Meroë 93
Sabeorum regina 93
Sabeorum pagus 98
Sacharũ regio à Thoma apoſtolo docta 168
Sacarum regio 166
Saccharum Arabia & inſulæ Auſtrinæ 267
Sacerdotia ditiſſima in Aſia 230
Salamis oppidum Cypri Conſtantia dicta 141 (255
Salem oppidum 141 (255
Salmanazar Aſſyrius Ieruſalem cepit 124
Salentini 52
Salodorum 14
Salona colonia 48
Saltzeburgum 31
Salutis humanæ ꝓmiſſio ſtatim facta Adæ 141 (189
Samathonitis lacus 141 (189
Samanæi Indorum 172
Samaria caput regni Iſrael facta 128
Samaria urbs Sebaſtes dicta 140
Samariæ ſitus & laus 127
Samariæ nomen unde ortum 128
Samaritani qui dicti 128
Samaritæ Iudæis ſemper infeſti 128
Samaritarum templum in monte 129
Samaritarum fides 129
Samaria ſemper Aſylũ profugis Iudæis 129
Samiorum flores prouerbium 248
Sammonium promontorium Cretæ 250
Samos inſula 247
Samoſata urbs 147
Samothracæ inſula 246
Sanæ caſæ arx 29
Sangallum 15
Sangarius amnis 217
Sangaris amnis Bithyniæ 245
Sancti erunt ut angeli dei 194
Sancti Petri oppidum in Caria 227
Saracenorum ortus 68
Saraceni unde dicti 97
Saraceni quãdo Romanis noti & quales 99
Saracenorum ſucceſſus breui 100
Saraceni Hiſpaniam capiũt & amittũt 100
Saracenorum opinio & religio 100
Sardanapalus princeps 161
Sardes caput Lydiæ olim Hydæ 238
Sardicenſe concilium 49
Sardinia inſula 262
Sardiniam translati Iudæi 263
Sardonius riſus prouerbium 263
Sarepta ciuitas 145
Sarmatia, Aſiatica & Europea 24
Sarmatæ notati de preſtigijs 179
Sarmatia Aſiatica 177
Sarmatiæ pilæ uel portæ 196
Sarmatæ dicti Scythæ 24

Sarnus

Sarnus fluuius 52
Saronas regio 136
Satanæ ſemper ſæuum regnum in ſeruos Chriſti 211
Satanæ regnum poſt primũ peccatum 191
Satrapena regio 158
Satrapiæ & ipſorum nomina 164
Sauienſis regio, quæ & Valeria 34. 35
Sauromatæ gentes 177
Saxones 20
Saxum arx uetus 30
Schafhuſia 15
Schaldis amnis 16
Schalde fluuius 22
Scandia occupata 28
Scandia quæ & Noruuegia 273
Scardona oppidum 48
Scepſis regio 240
Scepſis oppidum 235 241
Sclaui 20
Sclauini Boiemorum 26
Sclauinorum gens 48
Sclauini Scythici 25
Scyllaceus ſinus 52
Scytharum nomen amplum 25
Scythicæ ſolitudines 175
Scythia feris maximis plena ſed non noxijs 175
Scythia pellificium nobile tranſmittit 175
Scythia & Tartaria magna idem 175
Scytharum mores probati 175
Scytharum robur ſuſpectum Parthis 165
Scythæ Parthorum fines læſi uaſtant 165
Scythæ apti ferendis laboribus 175
Scytharum militia prudens & prompta 175
Scytharum terras nullus hoſtis ingreditur 176
Scythæ taciturni non ocioſi quanquam ebrij 176
Scythis inclementia aëris non eſt 179
Scytharum reginæ fœminæ 94
Scythis Chriſtus prædicatus ab Andrea & Bartholomæo 177
Scythæ non indocti 177
Scythia non uites nec tibias habet 177
Scodra oppidum, nunc Scutarim 48
Scythopolis 143
Scorpius Libyæ 62
Scotia ſerius uicta 270
Scoti ex Anglis orti 270
Scotici monachi aucti in Germaniam 271
Scripturæ ſimplex narratio eſt 192
Scripturarũ ſacrarum quanta authoritas 65
Sebaſtia Cappadociæ 210
Sebaſtia Armeniæ 201
Sebaſtopolis ciuitas, ante Cabira 207
Sclandia inſula 273
Seleucia urbs interamnis 153
Seleucia urbs, Pieria dicta 149
Seleucienſis ſynodus in Cilicia 221
Seleucia migrauit in Cteſiphon 154
Seleucia Ciliciæ urbs 221
Seleucus urbium conditor 148
Selinus Turcarum imperator 37
Semiramis fœmina 94
Seneca Stoicus Cordubeñ. 12
Seneca à Nerone occiſus 56
Senenſis regio 57
Sententiariorum implicationes 183
Sephor ciuitas 143
Septemcaſtrũ. 17
Septuaginta interpretes Hebræi 88
Sequana amnis 12
Serapidis templum Alexandriæ 88
Seres à mortalium reliquorum conſuetudine abhorrẽt 174
Seres felices quia paucorum indigent 174
Seres armorũ uſum ignorãt feliciſsimi 174
Serica lana differt à bombycina 173
Seres unde dicti? 174
Serpens in Bragada 66
Serpens ad literam ſatan intelligitur 192
Serpentes Indiæ maximi 171
Seruia prouincia, hodie Boſna 36
Seſtum urbs 40
Seſtos Europæ oppidum 240
Seuerus Septimius imperator 70
Seuerus idola & Chriſtum coluit 259
Seuerus imperator lario ſuo Chriſtum coluit 259
Sibaris amnis, aliàs Stioberis 164
Sicca urbs 67
Sicum oppidum 48
Sichima urbs Neapolis 140
Sichem ciuitas 128
Sicilia inſula horreum urbis Romæ 260
Sicilia triquetra finiẽtibus promõtorijs 260
Sicilia urbes habet XXXII. 260
Sicilia magnarum diſſentionum ſeminarium 260
Siciliam celebrant authores multi 261

Sida urbs Pamphiliæ 222
Siddim uallis 140
Sidon metropolis 145
Sidonius Apolinaris Auernorum Epiſcopus 24
Signifer circulus & Zodiacus qualis 3
Signum miniſter impertit, nō ſpiritum 219
Silas ex Antiochia 212
Silarus amnis 52
Silentij diſciplina neceſſaria regnis 158
Silenus fluuius 241
Silius poëta Hiſpanus 12
Simon Magus 141
Simeon epiſcopus Cteſiphontis 161
Simon regium nomen inuaſit in Iudæa 109
Simonidis poëtæ patria, Cea 248
Simulacra nulla Lactantij tempore apud Chriſtianos 257
Simulacra nulla in domibus uel templis Chriſtianorum 259
Simulacra erigi dæmones perſuaſerūt 259
Simulacrum ubi eſt ibi nulla religio 258
Simulacrorum factura & cultus damnatur 259
Simulacra contra totam ſcripturam militant 259
Sina mons in Petrea Arabia 96
Sinderouia oppidum 36
Sinus quatuor ampliſsimi in terra 7
Singara oppidum 152
Sinus Ruber, Perſicus & Arabicus 264
Sinus mediterranei maris 7
Sion locus Galileæ 143
Sipyrus Magneſia 239
Sirmium oppidum, ubi olim concilium 35
Sittaca urbs 159
Sittacena Aſſyria 159
Sitiphenſis regio 162
Syene oppidum clariſsimum 83
Syluanus epiſcopus Gazeñ. 138
Symon Cyrenenſis 71
Synda urbs Piſidiæ 218
Synnada oppidū, Synnadicus marmor 241
Synnada Phrygiæ urbs 240
Synope urbs 212
Synopenſis eccleſia eximie clara 213
Syracuſæ in Sicilia 261
Syria proprie nominata 146
Syria noſtra eſſe non poteſt 145
Syria quæ dicatur 101
Syriæ felicitas 101
Syriæ partes plurimæ 101
Syriæ Cœle dicta 132
Syrorum nomen ad Colchos peruenit 207
Syrophœnices 144
Syrocilices gentes 220
Syrtes ſupra Leptim 70
Syrtes terrarum 59
Smyrna urbs 232
Socrates de animarum migratione 183
Socrates mlta mutuatus ex ſacris literis 182
Sodomæ locus 140
Sogdiana Satrapia 166
Sogdiana onuſta uictoriarum aris 168
Solis triplex ortus 2
Solis ortus multiplex 135
Solſtitia æſtiua & hyberna 3
Solœ urbs Ciliciæ 220
Solœciſmus unde dictus & Ciliciſmus 221
Solos oppidum Ciliciæ Pompeiopolis dictum 221
Sophenes regio Armeniæ 199
Sophronius uitas apoſtolorum ſcribit 207
Sophronius epiſcop. Paphlagonicæ Pompeiopoli 213
Sordabale amnis 64
Soſingites lacus 160
Soſipatrus ex Berrhœa 212
Soſius Ventidius Ieruſalem obſidet & capit 106
Soſtrates Gnidius architectus 87
Spagniola inſula 267
Sperchius amnis 41
Spicatum nardum 250
Spyra 14
Spiridion Tremythuntis epūs Cypri 256
Spiritualia corporalibus adumbrantur 190
Sporades inſulæ 249
Stellæ quare uarie uidentur 1
Stœchades inſulæ 263
Styria 32
Strabo quando uixerit 25
Strabo & Plinius uariant à Ptolemæo 201
Strabonis patria Eupatoria 209
Stratonica urbs Cariæ 227
Stratonis turris duplex 137
Stridonis oppidum 48
Strimon amnis 41
Sauus amnis ex Carnicis alpibus 33
Sueuus amnis 21
Sueui ueteres 30
Sueui centum pagorum 19

Sueto-

Suetonius Paulinus conſul Romanus 60
Sulci oppidum Sardiniæ 263
Sunium promontorium 43
Supronienſis eccleſia 33
Surium oppidum 197
Suſſachus qui & Seſach ſpoliat templũ 121
Suſis metropolis 157
Suſiana prouincia 157

T

Tacapa ciuitas 70
Tacitus quando ſcripſerit 18
Tagaſta oppidum patria Auguſtini 69
Tagus amnis 21
Talca inſula Hircanorum 164
Tamberlanes regnum Perſis aſſeruit 163
Tanai amnis qui & Silin 177
Taphra 69
Taprobana inſula 264
Taprobana Chriſti euangeliũ audiuit 264
Taprobanæ inſulæ rex & regnum 265
Tapſacum oppidũ poſtea Amphipolis 98
Tapſus oppidum 70
Tarraconenſis Hiſpania 11
Tarentus oppidum 52
Tarentinus ſinus 52
Tarichea ciuitas 142
Tarquinius Priſcus tempore Sedechiæ 122
Tharſis nomine etiã Carthago intelligitur
Tarſus Ciciliæ metropolis 220 (221
Tartarorum gens 27
Tartarorum cibus 27
Tartarorum crudelitas 26
Tauium Trocinorum oppidum 215
Taurica Cherſoneſus 27
Taurunum oppidum hodie Belgradũ 36
Taurus multis nominibus gẽtibus dicitur
Taurus mons qui & Caucaſus 169 (169
Taurinorum Auguſta 51
Tectoſages Galatiæ 214
Teglatphalaſar Iudæos diſperſit 124
Telos inſula diuerſa à Delo 249
Telmeſſus oppidum Lyciæ 224
Telinum unguentum 249
Tempe ciuitas 43
Templi Ieroſolymitani deſcriptio 117
Templa Dei uiui fideles 126
Templum ab Herode extruitur 107
Templi Ieroſolymitani cõditores & ornamenta 120 121
Templariorũ bona Ioannitis ceſſerunt 254
Templi inuaſores & reſtauratores 121
Templorum ſuperfluus uſus in Iudæa 138
Tenebræ in Chriſti morte 135
Tenedos inſula 246
Tentyra oppidum 83
Theotimus Tomorum epiſcopus 37
Terræ habitatio intra Tropicos nõ negãda
Terræ rotũditas unde probatur 1 (172
Terra qua ratione maledicta 191
Terræ pars quomodo ex undis p̃mineat 2
Terræ habitatæ partitio 6
Terras undis & undas terris cohærere 1
Tergeſtum oppidum 48
Terotæ gentes 60
Tertullianus Carthaginenſis 68
Tertullianus de philoſophorũ furtis 182
Tertullianus de tẽplis primis Chriſtianorũ
Tertulliani apologia 45 (234
Tetrarchiæ quid ſint 214
Tetrarchiæ Iudæorum 133
Tetrarchiæ decem & ſeptem in Syria 133
Tetrarchiarum præfecturæ 133
Teutoburgum uicus 33
Teutrania regiuncula 240
Thabor mons Ithabirius 142
Thaſus inſula Samos dicta 246
Thebais fluuius Cariæ 228
Thebæ urbs 43
Thebæ in Aegypto quæ & Dioſpolis 83
Themiſonium oppidum 242
Theocritus poëta Syracuſanus 261
Theodoretus epiſcopus Cyrechatæ 156
Theodorus epiſcopus Næocæſarieñ. 210
Theodoſia urbs 201
Theodoſij imperatoris pœnitentia 51
Theologia Scholaſtica quando cœpit 237
Theophilus Gotthorum epiſcopus 28
Theophilactus Bulgariæ epiſcopus 37
Theophraſtus diſcipulus Ariſtotilis 246
Therbaſa urbs Piſidiæ 218
Thermaicus Sinus 41
Thermodon amnis 208
Theſſalonica urbs 42
Thesba Eliæ patria 143
Theuta Liburnorum regina 94
Thyatirena iuriſditio Romanorum 239
Thomas Calaminæ obdormiuit 173
Thomas xp̃m p̃dicauit Hircanis & Parthis
Thomas euãgelizauit Carmanis 155 (164
Thracia 38
Thurifera ſylua Sabeorum 98
Thus ædit ſola Arabia 265

Tiberias oppidum 142
Tiberiadis lacus 142
Tibiſcus amnis Tayſſa dictus 27
Ticius amnis 49
Tichicus ex Aſia aſſumptus 212
Tifernus amnis 52
Tigranes redemit ſe datis LXX. conuallibus 199
Tigranocerta urbs 200
Tigris limes Romani imperij incertus 160
Tigris fluuius 150 199
Tigurum uel Thuregum 14
Timotheus patria Lyſtrius 212
Timotheus Epheſiorum epiſcopus 212
Timotheus muſicus ex Mileto 230
Tingitana regio 62
Tios urbs 212
Titus fruſtra templo patrocinatur 123
Titus Cretæ epiſcopus 253
Titulus cruci Chriſti affixus 113
Tyana urbs Cappadociæ 208
Tyanenſis Synodus 208
Thyatira urbs Pelopia dicta 239
Tybiſcus amnis 34
Typhon amnis 148
Tyra amnis 26
Tyramba oppidum 178
Tyrannis ubi omnes imperant 208
Tyrrhenum mare 49
Tyrus colonia urbium parens 144
Tlos urbs Lyciæ 224
Tmolus mons 238 239
Toblium locus in alpibus 33
Tocharorum gentes 174
Togata Gallia 50
Toletum & Toletanæ gentes 11
Toliſtobogi in Galatia 214
Toloſa ad Pyreneum 13
Tomarus mons 47
Tomi urbs 37
Toparchiæ in Iudæa decem 133
Toringi 20
Trachoni montes 98 132
Tragurium oppidum 48
Traianus princeps Hiſpanus 12
Traianus mitiora reſcripſit in Chriſtianos
Tralleis urbs 228 (233
Tranſpadana Italia 51
Trapezus Ponti metropolis 206
Tremythus urbs Cypri 256
Tres tabernæ 55
Treuirorum epiſcopi & hoſpites 24
Triballi gentes 37. 46
Tridentinæ alpes 35
Triton amnis 66
Tripolis urbs 146
Tripolis Africana 71
Triphyllius epiſcopus Cyprius 256
Tritonia palus 66
Troas oppidum 40
Troas oppidum Alexandria dictum 235
Trocini in Galatia 214
Troezene oppidum 228
Trogillium inſula 248
Trogilium promontorium 230
Troglodiæ in Africa 60
Trophonius ex Aſia aſſumptus 212
Tugium 15
Thule inſula 272
Turcæ in Europam ſucceſſus 38
Turca Romanis & Macedonibus imperat 198
Turcarum incurſiones dolendæ 35
Turcarum origo in Scythia 178
Turcarum genus & ſtudia 38
Turcarũ uirium initium & profectus 204
Turris Alexandrina 87
Turium oppidum 52

V

Vadiani religioſa eruditio 74
Vaga oppidum 67
Valentinianus Pannonius 36
Valerius Marcialis Hiſpanus 12
Valeria regio quæ & Sauienſis 35
Vangionum urbs 13
Varus amnis 49
Vaſcones populi 11
Vaſconum gens 13
Veneti 50
Venetus lacus 15
Veneti iuſtiſsimis cauſis Turcæ fœderati
Veneti inſularũ multarũ domini 251 (252
Venetorum natio 22
Veritas omnibus tẽporibus uindicata 232
Vercellæ hodie Taurinum 51
Vermium morbo impij moriuntur 114
Verona urbs 50
Veſontium ciuitas 14
Ventorum numerus & ratio 9. 6
Viterbienſis ager 57
Viadrus, Adrus, Ader amnis 21
Victor epiſcopus Cartennæ 63

Victo-

Victoria quomodo precanda urbi 131
Viciſſitudines rerum humanarum 72
Vicus quid dicitur 9
Vicorum Romæ nomina 9
Vienna 13 32
Villa unde dicta 9
Vilacum oppidum 32
Vincencia urbs 50
Vindelicorum Auguſta 30
Vindoniſſa oppidum 14
Vini modicus uſus ſalutaris 177
Vilis terra uiculus 30
Viſurgis amnis 21
Viſula uel Iſtula amnis 17
Vites biferæ 70
Vitudurum 14
Vladislaus rex Vngariæ 37
Vlyſippo oppidum 11
Vlyſponenſis nauigatio non noua 11
Vmbræ ut uarie proijciuntur 3
Vmbri & Thuſci 57
Vnguentis olim laudata Cylicia 249
Vngri in inferiori Pannonia 36
Vngari 27
Vngari Scythæ irruperunt in terras 176
Vngari Septemcaſtrenſes 27
Vnni Scythicæ gentes 176
Vocecius mons 14
Volaterrani 57
Vota iactantur non redduntur à monachis 86
Votum unum in catholica eccleſia 86
Vr oppidum 149
Vrbis nomen unde deducitur 8
Vrbiũ nomina exoleuerũt in Germanis 19
Vrbium noĩa neutro genere uſurpata 208
Vtica ciuitas 67
Vuæ tres Diogenis 177
Vualachia quæ & Gotthia 23
Vuandalorum migrationes 64
Vuarta amnis 25
Vuelſum oppidum 32
Vuigeuuones 22
Vuilna urbs in Lituania 25
Vuormacia 14
Vulphila epiſcopus Gotthorum 28
Vulphilas Gotthorum epiſcopus in Hæreſim lapſus 51
Vulturnus amnis 54
Vunefridus Anglus epiſcopus Maguncia-cenſis 23
Vxij bellicoſi 158

X

Xantus urbs Lyciæ & amnis 224
Xerſes Perſarum rex 40
Xerxis facinus humanitatis plenum 158

Z

Zabulon tribus & oppidum 143
Zabdiena prouincia 160
Zacharias epiſcopus Ieroſolymitanus 119
Zagrus mons 159 169
Zaita ciuitas 152
Zama oppidum 70
Zephyrium promontorium 255
Zeugma urbs 147
Zinziber, Singiuer, aut Singiber quid & unde 266
Zodiacus circulus & Tropici qui? 3
Zonæ quinque in terris & cœlo 4
Zonarum ordo recte deformatus 4

FINIS

IOACHIMI VADIANI TRIVM TERRAE PARTIVM EPITOME.

TERRARVM ET OCEANI VNAM ESSE ROTVNDAM SVPERFICIEM.

SVPERFICIEM TERRAE CVM OCEANI SVperficie corpus rotundum globoſumq́ mutuo complexu efficere, mathematicis demonſtrationibus conſtat, & teſtatur libro tertio Strabo: præterea cap. LXXII. ſecũdi Naturalis hiſtoriæ Plinius, palàm innuens nauigantium id curſu deprehendi, ex demerſu uidelicet emerſuq́ ſyderum, prout alia atque alia maria nauigentur, aut apparentium aut deſidentium. Nauigantibus enim in Auſtrum ſtellæ meridianæ attollũtur, quoq́ propius adpuleris eò ſublimiores fiunt, demiſſis interim & proſpectui ſeſe ſubtrahentibus ſeptentrionibus. Contra uero uſu uenire his qui noſtro cœlo, hoc eſt eleuato polo & Vrſis conſpicuis nauigant. Quod profecto fieri non poſſet, niſi una ceu pilæ figura, extima terræ mariumq́ in ſe rediret rotunditas. Prodiderunt ea de re ex recentiſſimis Georgius Purbachius, & Ioannes Gmundanus Norici, Ioannis quondam de Regio monte clariſſimi mathematici familiares, quorũ extant de Sphæræ conſideratione Commentaria. Sed & Eclypſium obſeruatio, dierumq́ & noctiũ uarietas, totaq́ illa umbrarum & lucis uiciſſitudo, quã uariata latitudine ſol ambitu ſuo peragit, non aliud magis euincunt, quàm in hunc modum quem diximus, terras undis & undas terris cohęrere. Quod ſi quem aut montium altitudo, aut uallium profunditas, ceu aduerſa rotunditati, ſuſpenſum tenet, is cogitet ne æſtimari quidem iſthæc poſſe quum ingens ille utriuſq́ corporis ambitus animo cõcipitur. Nam ſi uel ex altiſſimis locis proſpicientibus nobis plana uidẽtur omnia quæ aſſequi uiſu & præhendere circumſpiciendo poſſumus, quæ ipſa tamen in conuexitatem inclinant: ita ex planis in alta ſuſpicientibus, alta quidem uidentur, quæ comparatione tamen magnitudinis orbis cum planis poſſunt conferri: nec magis obſunt rotundę figuræ in orbe montes, quàm in iuglande commiſſurarum aſperitas ipſam per ſe nucis rotunditatem imminuit. Porrò nucem aliquam ſubaſperam, rotundam dicimus, quoniam animaduerti tantillum aſperitatis non poſſit. Excelſa ſunt montium iuga quàm diu nobis comparantur, at uero ubi ad uniuerſa reſpexeris, manifeſta eſt omnium humilitas, nihil enim in tantum attollitur, ut collatione totius, ulla ſit uel maximis, portio: ſicut lib. quarto nat. quæſt.

docuit Seneca. Labuntur igitur qui terræ partem ex undis ita putant prominere, ceu mons aliquis è mari prominere uidetur, uelut ſi ſuper diametro hemicyclum aut circuli partem aliquã ducam, ita ut diameter planam aquæ ſuperficiem referat, quemadmodum Lyranus quædam in Geneſim Moſaicam commentus eſt, neſcio quibus figuris aquæ ſuperficiem à terræ planicie ſecernẽs, quo minus crederemus utriuſq; elementi coitum ſphæricæ figuræ dimenſione abſolui.

DE CARDINIBVS ORBIS.

COeli ſeu orbis quatuor eſſe Cardines dicimus, Ortum, Occaſum, Meridiem & Septentrionem. Hos Pomponius partes, Gellius ſecũdo lib. nunc regiones, nunc limites, alicubi metas, neq; nõ & partes cũ Plinio uocat. Qui quidẽ æqua partitione in mũdi latera diſpoſiti, hoc etiã differũt, quòd duo Cardines, uidelicet Septentrio & Meridies, immobiles ſunt & immobilibus punctis axis ſphærici, in quibus totum cœlum uoluitur, attribuuntur. Duo autem uidelicet Oriens & Occidens, uariant propter ſolis motum in ſignifero circulo per ſigna gradusq; ſignorum uariantem. Nunquam enim uno aliquo tempore ex eodem loco ſigni ſol aut oritur aut occidit, ſed ut dixi, de die in diem uariat. Proinde Gellius libro ſecundo triplicem ortũ facit, cui triplex occaſus reſpondeat, Aequinoctialem, Solſtitialem & Brumalem. Aequinoctialem ortum ſol efficit, quum in ipſo æquinoctij circulo, uicinus ue, ultro citroq; gradibus ſignorũ uoluitr, id quod Vere & Autumno accidit. Aequinoctium enim uernum Arieti, Autumnale Libræ tribuimus. Solſtitialem autem, quem Manilius Aeſtiuum ortum uocat, quũ Cancrum ingreditur: in cuius prima parte noſtri lateris Solſtitium peragitur: ſed & in iuxta poſitis aut Geminorũ aut Cancri partibus, quoniam in illis latitudinis ratio non admodum uariet, nec multũ multorũ dierũ longitudo differt, Solſtitialem ortum occaſumq; fieri dicimus. Brumalem autem ortum, quem & Hiemalem Higynus nominat, facit ſol quum ad initiũ Capricorni finitimiſq; gradibus uoluitur. Brumæ uocabulo breuiſſimorum dierum tempus intelligimus, quale nobis accidit hybernis menſibus, quibus ex pari cauſſa latitudinis non multum uariatæ, uſu uenit ut multi dies ad hybernũ Solſtitium pariter breues uideãtur. Meridies Septentrionesq; (inquit Gellius) ſtatu perpetuo ſtant & manent. Quatuor Cardines non ineleganter complexus eſt Calphurnius in Aegloga quæ Delus inſcribitur his uerſibus:

Exulet quæcunq; Notum gens ima iacentem
Erectúmue colit Boream, quæcunq; uel ortu
Vel patet occaſu, medióue ſub æthere feruet.

Cardines

Cardines quos immobiles diximus, Veteres etiã Axes dixerunt, quoniam Axis, hoc eſt linea illa per centrum Spheræ traiecta illis punctis ut cacuminibus terminatur. Cacumina enim ipſos, Higynus, & cardines Apuleius, uocat. Sed noſter polus ferè Axis dicitur, quo nomine & Septentrionis partem intelligimus. Græci ἄξωνα, dicunt, & ἀντιάξωνα, partem meridianam contrapoſiti Axis: ut Cicero in prima Tuſculana de latere meridiano habitatæ terræ locutus, Altera, inquit, Auſtralis, ignota nobis, quam uocant Græci ἀντιάξωνα.

QVIS SIT AEQVATOR, ET CVR TROPICI DICTI CIRCVLI.

CIrculus maximus qui orbem in duo æqualia diuidit pariter ab utroque immobili cardine diſtans, Parallelus Aequator ſiue Aequinoctialis dicitur. Sol enim dum in eo eſt æquis ſpacijs diei noctiſq; durationem dirimit terræ uniuerſæ. Fertur autem in illo Sol dum in primo eſt Arietis tempore Veris, & in Libræ primo gradu Autumni tempore. Hic circulus omnẽ Horizontem à quacunque parte globi ductũ, in duo æqualia ſecat & cum diametro eius concidit, duobus autem punctis cardinalibus, quæ diximus, ipſe per ſe Horizon eſt, unde cauſſa ducitur æqualitatis ſub hoc ſolo circulo dierum & noctium in orbe uniuerſo, quum in locis duorum ſignorum prædictis Solis circuitione fatigatur. Et quoniam Signifer circulus ab ipſo ſectus Aequatore, ita ſe obliquat in latera, ut paribus ſpacijs partim in Auſtrum partim in Boream deflectat, duobusq; in hemicyclis utrinque ſex ſignorũ amplitudine ab Aequinoctiali deuergens, ad eundem redeat, factum eſt ut Paralleli ab his punctis Zodiaci quibus latiſſime ab Aequatore abſceſſerit circunducti circuli Tropici appellati ſunt, ἀπὸ τῆς τροπῆς, hoc eſt à conuerſione, quoniam Sol ultra eas partes circuli, ceu ad metam quandam progreſſus, amplius non abeat, ſed conuerſione facta curſum ſuum ad Aequatorem reflectat. Ea de re Græcis θεριναὶ τροπαὶ καὶ χειμεριναί, hoc eſt, æſtiuæ & hybernæ conuerſiones dicuntur, quæ nos Solſtitia æſtiua hybernaq; dicimus. Circulus qui in Meridiem abſcedit Tropicus Capricorni, qui Borealis eſt & noſtri lateris, Cancri dicitur: in ipſis enim momentis initiorum utriuſque ſigni Solſtitia notantur. Sub his qui habitant umbris carẽt meridianis, dum illis in locis Sol uoluitur: extra ſitis perpetuam umbram hora meridiana gnomon proijcit, & ſemper à Sole auerſam, nobis quidem qui Arctoum latus incolimus in Septentriones, Auſtrinis uero in meridiem: in tra uero habitantibus bis in anno umbræ meridianæ abſumuntur, id quod nullis alijs ſiue ſub Tropicis ſiue extra ſitis cõtingit.

SVnt & Zonæ breuiter referẽdæ nobis, quas Martianus Capella libro ſexto Faſcias uocat, interualla quædam quatuor circulorum, quibus totum illud inter Polos quicquid eſt latitudinis diſcernitur. Porrò Latitudinem uocant Coſmographi dimenſionem quæ uergit in latera, ut in Auſtrũ Boreàmue: Longitudinem uero, quæ ab ortu in occaſum, aut è diuerſo dirigitur. Quæ ratio & in agris decuſſandis potiſſime locum habet, per cardines & decumanos, hoc eſt, per latum (ut uocant) & longum, obſeruatione cardinum. De qua re eſt apud Pliniũ libro decimooctauo quum limitis Decumani meminit. Igitur præter circulos Tropicos alij duo circuli latera orbis hinc & inde ſubdiuidunt, quorum alter Arcticus, alter Antarcticus dicitur, atque hic quidem Auſtrini lateris eſt, ille uero noſtri cœli, in quo Vrſæ extant: unde nomen circulo duntaxat imaginario datum. Credidit autem antiquitas, hac partitione facta, eam eſſe harum regionum naturam, ut quæ intra Tropicos continerentur propter uehementem æſtum habitari commode non poſſent, ideoq; illis exuſtæ Zonæ nomen tribui, quæ uerò extra hanc utrinq; panderentur, temperati cœli & frequẽtis habitationis eſſent. Vltra quas quæ trans Arcticum parallelum in Septentriones, aut illũ Antarcticum in Meridiem & Notum paterent, ob immane frigus quo alternatim per remotiſſimam ſolis abſentiam infeſtarentur inhabitabilia eſſe: præterea & Glatialem illic Oceanum eſſe exiſtimauit. Quam rem profecto artifex ille orbis Deus contemplatus, ſic limites terrarum & littora aptauit Oceano, ut ubi habitandæ terræ per cœli inclementiam locus non eſſet, ibi latius pelagus inundaret. Et ſi recte extantium terrarum formam cõtemplamur, deprehendimus eam ab utroque axe uelut contractis lateribus ſtringi, ab Ortu autẽ in Occaſum quàm longiſſime procurrere: cuius rei periculum ex tabularum deſcriptionibus ſtudioſi facient. De Zonis illis clariſſime Maro Georgicorum primo,

Quinq; tenent cœlum Zonæ quarum una choruſco
Semper ſole rubet, & horrida ſemper ab igne eſt,
Quam circum extremæ dextraq; leuaq; trahuntur,
Ceruleæ & glacie concretæ atque imbribus atris,
Has inter mediamq; duæ mortalibus ægris
Munere conceſſæ Diuûm. &c.

Vbi Probus inſignis Grammaticus Zonarum ordinem recte deformari ait, ſi leuam manum contra ora noſtra in meridiem uerſa ponamus, ut ubi pollex eſt, ibi Arcticam frigidam: ubi index, ibi æſtiualem ſeu ſolſtitialem noſtrã temperatam: ubi medius digitus, ibi torridam æquinoctialem: ubi annularis, ibi temperatam alteram: poſtremò ubi

auricularis

auricularis eſt, ibi extimam meridianam, quam Notiam appellat, intelligamus. Sed de his (ſi quis uelit requirere) abunde multa in Pomponianis Commentarijs diximus.

DE VENTIS ET EORVM POSITIONE.

PRofuerit fortaſſe & uentorũ meminiſſe hoc loco, q̃d conſtat Lucam in Actis cap. XXVII. Aphrici & Cori & Euroaquilonis & Auſtri facere mentionem, diuerſa quidem ueterum in his enumerandis ſententia: aliqui enim quatuor fecere, à quatuor orbis cardinibus exorientes, in qua ſententia & Homerus fuit uatum uetuſtiſſimus, Eurum Orienti, Zephyrum Occidenti, Meridiei Notum, & Boream Septentrioni tribuẽs. Qua nimirũ diſtributione contenta eſſe naturę ratio potuiſſet, niſi aliud immodicę diligẽtiæ fuiſſet uiſum. Secuta enim ætas, ut tradit Plinius, octo addidit ratione nimis ſubtili & cõciſa: quam quidem diſtributionem Varroni tribuit Seneca. Mox fuerũt qui primo numero duplicato alios quatuor primis adiecerunt, ut ſingulis cœli partibus bini eſſent Plinio. Sed nos Gellium libẽtius ſequimur, qui Oriẽtis lateri pro triplicis ortus ratione tres uentos, rurſum Occaſui pariter triplici, tres illis contrapoſitos, cardinibus autem, hoc eſt Meridiei & Septentrioni, quia ſtati ſint, ſingulos tantũ tribuit: quæ traditio mihi in tanta uarietate in primis clara & explicata uidebatur. Ventus igitur qui ab Oriente uerno ſeu Aequinoctiali uenit Eurus nominatur, alio nomine Apoliotes Græcis dictus, Romani eum Subſolanum uocitant. Porrò is qui ab Hyberno Oriente ſpirat Vulturnus Romanis dicitur: Quanquam Plinius à Gellio tantillo diſſentiens, Eurum eum uocari à Græcis autumat. Ipſe autem Gellius quoniam inter Notum & Eurum interſit, εὐρόνοτον mixto ſcilicet nomine, Græcis appellari tradit. Ventus qui ab Aeſtiua ſeu Solſtitiali Orientis meta uenit eidem Gellio Latinè Aquilo, Græcè Boreas dicitur. Boream autem, inquit, putant dictum ἀπὸ τῆς βοῆς, id eſt à boatu, quoniam ſit uiolenti flatus & ſonori. Sed reliqua Gellij uerba lubet adſcribere ex XXII. cap. libri ſecũdi, quæ ſic habẽt, Hi ſunt igitur tres uenti Orientales, Aquilo, Vulturnus, Eurus, quorum medius Eurus eſt: his oppoſiti & cõtrarij ſunt alij tres occidui: Corus, quem ſolent Græci ἀργέστην uocare, is aduerſus Aquilonem flat: item alter Fauonius, qui Græcè uocatur ζέφυρος, is aduerſus Eurum flat: tertius Africus, qui uocatur λίψ, is aduerſus Vulturnum flat. Eæ duæ regiones cœli Orientis Occidentisq; inter ſeſe aduerſæ ſex habere uentos uidentur. Meridies autẽ, quoniam certo & fixo limite eſt, unum meridionalem uentum habet, is Latinè Auſter, Græcè νότος nominatur, quoniam eſt nebuloſus atque humectus. νοτὶς enim Græcè humor nominatur. Septentriones

autem habent ob eandẽ cauſſam unum, is obiectus directuſq́ in Auſtrum Latinè Septentrionarius, Græcè ἀπαρκτίας appellatus. Hactenus Gellius. Cum quo ferè conſentit Plinius XLIX. cap. libri ſecundi, niſi quòd Septentrionẽ uocat eũ, qui à Gellio Septentrionarius dicitur, & Corum quem ille Caurum uocat, ratione nihil diuerſa. Quatuor autẽ præcipuos uentos elegãter Manilius libro quarto Aſtronomicῶn his uerſibus complexus eſt:

Aſper ab axe ruit Boreas, fugit Eurus ab Ortu.
Auſter amat medium ſolem, Zephyruſq́ profundum.

Qui duodecim uentos ſtatuunt cum Varrone hunc ordinem ſequuntur, ut ab ipſo Meridiei cardine flantem Notum ſeu Auſtrum ponãt, à latere autem Orientis Euronotum, Occidentis Libanotum illi tribuant. Rurſum ab Arctico cardine uenientem Boream & eundem Aparctiam, eiq́ laterales, alterum Occaſum uerſus Traſæam, alterum ad Orientis latus inclinantem Aquilonem uocant. Ipſi ortui Aequinoctiali Subſolanum tribuunt, qui à latere in Boream uerſo Cæciam (quem Lucas in Actis Euroaquilonem uocaſſe uidetur) ab Auſtrali uerò Eurum habeat. Contra eum qui ab Occaſu Aequinoctij ſpirat, Fauonium dicunt, cui uicinus ſit Libs uentus ab Occaſu Brumali, altero autem à latere Corus: ut in hunc modum à quatuor orbis partibus uenientes terni quater, duodenarium numerum conſtituant. Plinius author eſt uiginti & amplius authores Græcos de uẽtis prodidiſſe. Ex Latinis potiſsime tradũt hac de re Seneca libro Naturaliũ quæſtionũ quinto, Plinius & Gellius locis citatis, ad quos lectorem remittimus.

DE TERRAE HABITATAE PARTITIONE, DEQVE OCEANO ET MARI NOSTRO.

His ad hunc modum ex tabulæ generalis deſcriptione demonſtratis, ad terræ habitatæ partitionem accedemus. Ac primo quidẽ mari noſtro, quod Mediterraneum uocamus, ab Herculis columnis uſque ad Tanais oſtia procurrente, & duobus inclytis amnibus, Tanai uidelicet & Nilo, in tres partes uniuerſæ terræ continens diuiditur. Tanais ipſe à Septentrionibus in Meridiem decurrens mediam ferè Mæotida ingreditur. Hæc aũt à Thauricæ Cherſoneſi fronte Euxino mari miſcetur. Ex diuerſo Nilus amnis in pelagus quod Aegyptiacum dicitur influit. Quod terrarum à freto Gaditano ad ea flumina interiacet, ab altero latere Africam uocamus, ab altero Europam: ad Nilum ſcilicet Africam, ad Tanaim Europam, ultra quicquid eſt Aſia eſt, Pomponio. Cæterum ingẽs illud pelagus quod ambitu ſuo iam memoratas partes cingit & alluit ceu inſulam quandam complexum, proprie Oceanus dicitur: ex quo terra uelut urgenti

cedens

cedens locum intra ſe quatuor ampliſsimos ſinus recipit, quanquam nec receſſu nec magnitudine pares. Quorum primus & maximus eſt quem Athlanticum pelagus ab Occaſu fundit per fretum, quod ab inſula Gadibus Gaditanum cognominatur, quem in uniuerſum, ut dixi, Noſtri maris ſeu Mediterranei nomine cenſemus. Secũdus à Septentrione ingreſſus longo freto, quem libro tertio Pomponius deſcribit, Caſpius ſeu Hyrcanus ab gentibus qui adhabitãt appellatus eſt. Etiãſi ſunt qui mare illud ita ſuis claudant littoribus ut ſeorſum mare eſſe, & ab Oceano magno terrarum interuallo ſecerni, nec ullo freto inde deriuari tradant. Tertius ſinus Perſicus ab Indico Oceano, & Auſtrino latere fuſus Perſarũ terras magna parte alluit, unde & ipſi nomen datum. Quartus Arabicus nominatus ab Eudæmone, id eſt beata illa Arabia, cuius littora longiſsimo receſſu pulſat, Erythreum aliâs & Rubrum mare à colore quo apparet, dictus. Sunt præterea & alij Oceani ſinus, ſicut Magnus ille in India ultra Gangem, & Gangeticus ipſe, qui Gangem fluuium recipit. Deinde à Septẽtrione ſinus inter Hiſpaniæ Galliæq́ littora, qui illinc Cantabrico, hinc Aquitanico Oceano penetratur, & Codanus trans Daciam in quo Scãdia inſula eſt. Cæterũ ad illos collati minus ſunt celebres, nec tam longe terras ingrediũtur.

DE SINIBVS MEDITERRANEI PRAECIPVIS: PRAETEREA QVID PROMONTORIVM, *Inſula, Peninſula, Iſthmus, Fretum.*

HAbet & noſtrum mare ſinus aliquot, quos ordine littorum paucis indicabimus. Primum quidem à Gaditanis anguſtijs aduſque Zephyrium extimæ Italiæ promontorium menſus eſt libro tertio Hiſtoriæ Naturalis Plinius. Secundum idem author à Lacinio & ipſo extremæ Italiæ promontorio, ſed in ortum reflexo, ad uſque Acroceraunia (quæ ſunt Epiri montana, in Adriaticum procurrentia) extendit, cuius XI. cap. eiuſdem libri meminit. Tertiũ ſinum ab Epiro ad Helleſpontũ uſq́ deflectit, in Præfatione quarti libri. Quartum ac poſtremum his littoribus tribuit, quæ ab Helleſponto aduſq́ Mæoticæ Paludis oſtiũ ſinuantur, libro quarto cap. XII. Ora Africæ contrapoſita non longe nec ſinuoſe flectitur, minorem maioremq́ Syrtim admittens, cætera ferè recta, quod & in Aegypti & Syriæ ora uidere eſt. Tantũ in intimo angulo quo mons Amanus Syriam à Cilicia diſterminãs pelagus ingreditur, littorum flexu ſinus efficitur, qui ab Iſſo iuxta ſito oppido, Iſsicus cognominatur, memorabili loco ob pugnam quondam Alexandri Macedonis & Darij Perſarum regis: cuius Q. Curtius tertio libro meminit. Eſt & ille ſinus notabilis, quem Euxinum pelagus flexu littorum, quà ſupra Colchidem in Tauricam

Cherſoneſum procurrunt, oræ Ponticæ diuerſo & contrapoſito effi-cit, Iſthmo quodã inter Hyrcanum pelagus & Euxinum relicto. Atq; hi quidẽ quos memorauimus præcipui ſinus noſtri maris exiſtiman-tur. Sũt alij particulares circum omnia huius littora, qui ſuis locis refe runtur. Iam propè notius eſt quàm ut referri debeat Promõtoriũ dici montanum, quod conſpicua altitudine in mare prominet, quale eſt in extima Italiæ Lacinium aut Zephyrium, in Sicilia Lilybæum, in Aſia Sigæum. Inſulam autem uocari quæ à continenti ſeiũcta undiq; mari alluitur, ut Sardinia, Creta, Cyprus, Corcyra. Inde factũ ut domus & ædificia, etiam in urbibus ſeorſum extructa & ſeparata ab alijs Inſulæ dicantur Liuio, Suetonio & Iureconſultis ſæpe. Peninſulam uocamus quaſi penè inſulam, quæ non toto mari ambitur ſed iugo aliquo con-tinenti, id eſt, terræ ſolidæ adnectitur, qualis eſt Achaiæ Peloponeſus. Græci terrã hoc modo anguſtam qua mare dirimitur ἴσθμον Iſthmum, Peninſulam autem χερσόνησον Cherſoneſon, hoc eſt, Inſulam terræ ad-hærentem uocare ſolẽt. Sunt porrò celeberrimæ aliquot Cherſoneſi, quarum una eſt Indica illa, quæ aurea Ptolemæo dicitur, inter Gange ticum ſinum & eum qui Magnus dicitur expanſa. Secũda Septentrio naria, quam Cymbricam ſeu Daticam uocãt. Tertia Taurica illa quæ Mæoticam paludem ab Euxino dirimit. Quarta in Helleſponto con tra Phrygium littus porrecta. Quinta Peloponeſus eſt, quam Strabo Cherſoneſum uocat. Sexta iuxta Rhodũ in Caria Gnidum ſuſtinens, in cuius Iſthmo Halycarnaſſus iacet. Sed & in Ionia Peninſulam Pom ponius facit, illam quæ Teion & Clazomenas in anguſtijs ſita oppi-da habebat, quorum meminit libro ſecundo. Et Plinius libro quarto, in Lugdunẽſi Gallia, inter eum ſinum in quem Liger influit, & littus contrarium, quicquid inde terrarum contra littus Anglicum excurrit, Peninſulam & ſpectatiorem quidem nominat. Mare autem quod an-guſto aliquo meatu terras dirimit Græcis πορθμός, Latinis Fretum di-citur, quale illud eſt quod Siciliam Italiæ eripuit, & Gaditanũ fretum quo extima Bethica à Mauritaniæ ora diuiditur.

QVID VRBS, OPPIDVM, VICVS, PAGVS, CIVITAS, METROPOLIS, COLONIA, &c.

QVanquam leuiculum uideri poteſt, non erit tamen ab inſti-tuto noſtro alienum aliquot uoces, quarum freqũes in omni hiſtoria uſus eſt, paucis explicare. Vrbs ut M. Varro libro primo linguæ Latinæ tradit, ab orbe & uruo, quæ pars eſt aratri, de-ducitur. Circunducebantur enim aratro loca extruendo oppido deſi-gnata, & ut ait Seruius, ſulco muri deſignabantur. Neq; aliud eſt urbs quàm oppidũ, niſi quòd maiora inſigniora q;, urbes dicere ſolemus, ut

ut Roma urbs dicta, & de Carthagine Maro, Vrbs antiqua fuit. Co-
loniæ quoq; populi Romani in antiquis literis urbes ſcribebãtur, ceu
tradit Varro: qui idem ait: Oppida quondam in Latio, Ethruſco ritu
condi ſolita, hoc eſt iunctis bubus, tauro, & uacca, interiore, qui aratro
ſulcum circumagerent: quod faciebant religionis cauſſa die auſpicato,
ut foſſa & muro eſſent munita. Terram unde exſculpſerant, Foſſam
uocabant, & introrſum factũ murum, poſt ea quod fiebat orbis, urbis
principium: quod poſt murum erat Pomerium dicebatur. Oppidum
autem ab ope dictum exiſtimat, nimirum quod opis cauſſa foſsis mu
roq; cingatur. Vicus in oppido uia eſt domorũ ſeriem complexa, eius
enim appellatione etiã ædificia comprehenduntur: nam ut ait Varro,
ex domibus conſtat. Habet autẽ ſua cognomina, ut Romæ quondam
Vicus Africus, Vicus Cyprius, Vicus Sceleratus, quorum cauſſam
Varro reddidit. Extra oppida uicus idem eſt quod pagus, uulgus in-
doctum Villam uocat, cum Villa ſit domus ruri ſeorſum extructa, &
ſuo fundo attributa, Vicus autem multis domibus cõſtat nullo muro
clauſis. Ciuitas tametſi pro urbe oppidóue frequenter uſurpatur: ut
quum concuſſa terræmotu, aut abſorpta pelago, aut incendio uaſtata
ciuitas dicitur, tamen proprie ipſa eſt ciuiũ κοινωνία καὶ συνοικία, & ſocie-
tas, moribus legibusq; & inſtitutis gubernata. Nam & hi qui paſsim
tractu aliquo habitant, ijſdem legibus atq; inſtitutis uſi, Ciuitas dicun Ciuitas.
tur Cæſari. Porrò donari ciuitate, & ciuitatẽ dari legimus, quibus ius
dignitasq; urbis cõceditur, quiq; numero ciuium cenſentur. Et petere
ciuitatem, eſt eam communionem & dignitatem ambire, Germani
Burgerrecht uocitãt, nam uetus horũ nomen Burgũ eſt, quod eis op
pidum ſeu caſtrum ſignificat. Metropolis urbs dicitur, quæ ceu parens
alias ex ſe urbes genuit, ſcilicet ἀπὸ τῆς μητέρος καὶ πόλεως hæc uox dedu-
citur, Latini Matrices uocant, Auguſtinus ſimpliciter Maiores urbes
nominauit: quales fuerunt Athenæ, Lacedæmon, & ipſa ante alias
urbs Romana: cuius innumeræ non in Italia ſolũ, ſed & in prouincijs
Coloniæ extiterunt. Coloniæ enim dicebantur quæ in hunc modum
eſſent conditæ & deductæ. Auguſtinus principio decimi de Ciuitate
Dei, Hinc, inquit, ciuitates à maioribus ciuitatibus uelut populorum
examinibus conditæ, Coloniæ nuncupantur. Romanis non una ra-
tio erat deducendi Colonias, nam & Latinas deducebãt, & quas non
Latinas ſed Colonias tantũ ciuium Romanorũ appellabant, authore
Liuio. Gellius tradit libro XVI Colonias Romanorum iura inſtitu-
taq; omnia non ſui arbitrij ſed populi Romani habuiſſe, eaq; re à Mu
nicipijs differre. Erant enim Municipia oppida quæ ſuo iure & legi-
bus ſuis utebantur, nec niſi honorario munere cum populo Romano
participabant. Ipſi incolæ Municipes dicebãtur, qui ciuitatis Romanæ

honorem quidem capiebant, ſed negotijs tamen atq; oneribus uacabant. Apud Plinium aliosq; legimus Oppida libera, quæ ſunt imunitate donata: rurſus alia Stipendiaria, quæ annuum ſtipendiũ populo Romano ſoluebant. Sed uerba eius ex cap. I. tertij libri, ubi de Bethica loquitur adſcribamus. Oppida, inquit, omnia numero CLXXV. in his coloniæ VIII. Municipia VIII. Latio antiquitus donata XXIX. Libertate VI. Fœdere II. Stipendiaria CXX. Emporium oppidum aut locus negotiatione & mercatu celebris, ἐμπόριον, quale in Germania Norimberga & Franckfordia, in Gallijs Lugdunum, apud Belgas Antuerpia. Ammianus lib. XIIII. ubi de Barne Meſopotamiæ Municipio, Refertum, inquit, mercatoribus opulentis, ubi annua ſolennitate prope Septembris initium, ad Nundinas magna promiſcuæ fortunæ conuenit multitudo, ad commercanda quæ Indi mittunt, & alia plurima, uehi terra mariq; conſueta. Prouincia autem authore Donato, à porro uel procul uincendo dicta: acquiſitæ enim bello ab Italia regiones Prouinciæ dictæ ſunt: & in Prouinciæ formam redigi dicebantur, quum tributorum & uectigalium inita ratione, aut Proconſuli ex urbe miſſo, aut Prætori ius dicenti parebant. Quædam enim Proconſulares erant, quædam Prætoriæ aut Præſidiales, Stipendiariæ tamen omnes.

HISPANIA.

NVnc ad terras ueniendum, ipſæq; partes ordine cenſendæ: quarum quoniam noſtra eſt Europa, de ea primum dicemus. Hæc qua in Occaſum uergit extimam habet Hiſpaniã, diuitem terram & fœcundam, nec minus populoſam: quippe quæ proximis ſæculis ut antea in prouincias ſic etiam in regna diuiſa, hodieq; non uni regi pareat. Clauditur illa tribus à lateribus mari, in fronte quidem quam latiſsimam habet, & fermè totam Occiduam Athlantico Oceano, & illo, quem Occidentalem Ptolemæus nominat. A Septentrionibus Cantabrico, à Cantabris iuxta ſitis populis dicto. Qua Meridianam plagam reſpicit Mediterraneum mare habet, recens à Gaditanis anguſtijs immiſſum. Quod quidem toto littorum decurſu, quatenus Hiſpaniam lambit Hiſpanum, præterea & Ibericum & Balearicum nominatur, illi Iberi gens frequẽs, huic Baleares Inſulæ in ipſo ſitæ nomen dederunt. Ortum uerſus Pyrenæi montes ab Aquitanica & Narbonenſi eam ſeiungunt. Pyrenæi dicti à Pyrene Bebricis filia, uelut libro III Silius Italicus tradit: qui quoniam inſtar Alpium ſunt, incolas eius recepti ſcriptores Alpinos Hiſpanos dixere, in quibus etiã ueteribus memoratæ ærariæ, argentifodinæ pulcherrimæ, mons ex ſale magnus, quantum demas tantũ adcreſcit.

Forma

Forma littorum propemodũ triquetra, & ſi totam contempleris Gal- lijs ceu Iſthmo quodam adhæret, hinc inde terras pelago fatigante, ac uelut perrupturo ni montana obſiſterent. Inde pateſcens Cherſoneſi ſpeciem habet, latiſsime diffuſa. Plinius eam in ulteriorem diuidit & citeriorem. Vlterior qua in fretũ ſe flectit, Bethicam habet prouinciam fertiliſsimam, nunc Granadæ regnum uulgo. Eam Bethis perlabitur amnis nauigabilis, unde terris quoq; nomen. Oppida inter innume- ra Corduba & Hiſpalis, coloniæ quondã Romanæ. Qua media fron te in Oceanum exit Luſitania eſt prouincia, Ana fluuio à Bethica di- ſcreta, hodie regno Portugalliæ tribuitur. Habet & Tagum amnem, memoratum ueteribus quòd aurũ trahere creditus ſit. In ea oppidum antiquum Vlyſippo, quæ uulgo Lysbona dicitur, celeberrimo empo rio, ob merces ab Indiæ atq; Aethiopiæ littoribus aduectas, tota Afri ca circumnauigata. Quam nauigationem tot ſæculis intermiſſam, an nis retro plus minus quadraginta, inclytus rex Ferdinandus Caroli quinti Romani imperatoris maternus auus, poſt expulſos Saracenos incredibili opũ acceſsione inſtaurauit, ſed magno diſpendio Reipub. Venetæ: de qua re alibi referemus. Illos autem qui primum omnium hanc in Indiam nauigationem à Ferdinando inuentam aſſerũt, palàm refellunt Strabo, Plinius, Põponius. Citerior longe lateq; patens Tar raconenſis cognominatur, à Tarracone urbe à Scipionibus condita: amnem habet Iberum clarum, Cantabricis ortum iugis, qui primum in ortum ſolis egreſſus tandẽ alueo in Meridiem flexo mediam Tar- raconenſem rigat, inq; Mediterraneum effluit. Ab hoc Iberi iuxta ſiti populi, & Iberia Græcis Hiſpania dicta. Vrbes in ea etiamnum claræ, Tarracon, Valentia, Cęſarauguſta, quam uulgus Zaragoſtam uoce corrupta nominat, præterea & Barcino, quæ hodie Barſilona clariſ- ſimum emporium, & Toletum, unde Plinio Toletani dicti. Gentes quæ oram habitant Borealem ab Occaſu Gallæci, & Celticum pro- montorium, Finis terræ uulgo dictũ. Dein Celtici à Celtis, ſi Silio cre dimus orti. Mox bellicoſiſsimi Cantabri, Aſtures, Varduli, & in Py- renæum inclinantes Vaſcones Plinio. Ea ora pleraq; ſterilis, & cœli durioris, nec ſine cauſſa robuſtiorum gentium, uulgo Piſcaiam uoci- tant. Sed & pietate & ingenijs Hiſpania excelluit. Corduba Oſium il lum habuit Cõſtantini Magni tempore Epiſcopũ, uirũ clarũ, & tole- rantiſsimum laboris, qui Niceno cõuentui interfuit. Præterea Pacia- num Epiſcopũ Barcino, cuius inter ſcriptores meminit Hieronymus. Famam autẽ de Chriſto uel apoſtolorum temporibus Hiſpanias te- nuiſſe, ipſe in primis nobis Paulus fidem facit, qui in Romanis tanto ſe Hiſpaniam inuiſendi deſyderio teneri teſtatus eſt, uelut operæ fa- cturus pretiũ apud eos quibus Chriſti nomen & profeſsio arriſiſſet.

Ex gentilibus autẽ præcipue clari Seneca Stoicus Cordubenſis Pauli familiaris, ſi Hieronymo credimus, utrunque certè Nero occidit. Item M.Fab. Quintilianus, quem Valla non dubitauit lumen Romanæ eloquentiæ dicere. Sed & Valer. Martialis, Lucanus & Silius clari poëtæ, Hiſpani fuerunt. Præterea & Pomponius Mela, cuius de Geographia libri extant. Et ex noſtris Chriſtianis Iuuencus presbyter qui ſub Conſtantino, & Prudentius qui ſub Theodoſio floruit. Dedit & principes Romano imperio, præcipue Traianum, & cuius iam memini Theodoſium.

GALLIA.

AMpliſsimum Galliarum tractum, ab Occaſu Pyrenæi montes ab Hiſpania ſeparãt. Ab ortu partim Alpes, quæ ab Hannibalis quondam tranſitu Pœninæ, ab Herculis autẽ Graiæ, præterea & Cotiæ dictæ, ſiue ut Tacitus eas uocat à Cotio Regulo Cotianæ: partim Rheni amnis decurſu clauditur. Orã Septentrionis æſtuoſus Oceanus alluit, qui iuxta oſtia Rheni Septentrionalis, inter Rhenum & Sequanam fluuium Britannicus, dein ad Pyrenæum uſq; Gallicus dicitur: qua in Meridiem procurrit pelago mitiori nempe Mediterraneo terminatur. Proinde ab Auſtro oræ eſt nõ admodum iniquæ, niſi quòd amplis ſinibus ſemel iterumq; ſeſe incuruat, cum ſit à latere Boreali ob frequentes ſinus & promontoria maxime lacinioſa. Serius hæc quàm Hiſpania Romanorũ armis patuit, & Fabij Maximi primum ætate petita eſt, quũ annis ante Chriſtum natũ circiter CXXV illam Punica bella, ea maximè parte qua maritima eſt, longe antea imperio ſubieciſſent. Terram eius uniuerſam ueteres quatuor in partes diuiſere. A Rhodano enim & Cœmenijs montibus in meridiem uergens, hinc Varo amne à Nicæa & alpibus, illinc ad Illiberim Pyrenæis, finita, Braccata Gallia dicta eſt, à Braccis ueſtis genere, quo tum ea gens peculiariter utebatur. Mox à Narbone Colonia, Prouincia Narbonẽſis dicta, omnium Galliæ regionum fertiliſsima, & ut ait Plinius nulli prouinciarum poſtferẽda, breuiterq; Italia ueriusq; prouincia. Nomen prouinciæ adhuc retinet, & media Rhodano fertiliſsimo amne rigatur. Reliqua Gallia minus fertilis, ſed aëre ſalubriore in totum aliquando Comata dicta eſt, quod ueteres Galli, perinde atq; Germani comæ nutriendæ ſtudio tenerẽtur: qua de re eſt apud Tacitum lib XI. Hæc pars à Cæſare dictatore primum omnium inuaſa, & toto decennio nõ ſine magnis cladibus ægre deuicta, tribus clariſſimis amnibus diſtinguitur. A Pyrenæo enim iugo ad uſq; Garumnam fluuium, ſi Plinio, aut certe ad Lygerim, ſi Ptolemæo credimus, Aquitania protenditur. Dein à Lygeri ad Sequanam uſque amnem,

qui

qui Lutetiam Pariſiorum perlabitur, Lugdunenſis appellatã. Poſtremo inde latiſsime patentibus terris ad Rhenum Belgica Gallia uocata eſt. Quibus limitibus hodieq; ampliſsimum Galliæ regnum continetur, niſi quod ad Rhenum & Alpes iuſta pars urbium gentiumq; alienæ ditionis exiſtunt. Galliæ autem omnes iam olim non ob opes ſolum & uirtutem bellicam, quibus ſemper præſtiterũt, uerumetiam ob continentiam & diſciplinam, quæ ſummum apud illos locum habuit, celebres fuerunt. Nam & artium illuſtrium & Græcæ etiam linguæ peritia excelluerunt, matre ut arbitror Maſsilia Græca urbe, in maritima ora Prouinciæ ſita, ad quam quondam diſciplinarum gratia uel ex ipſa urbe Roma miſsi ſunt qui docerentur. Certè Cæſar primo commentario belli Gallici tradit in Heluetiorum, quos afflixerat, caſtris tabulas fuiſſe repertas, quæ Græcis literis ſcriptæ eſſent. Præterea fuere in Gallijs qui mercatores, ea quæ ad luxum & mollitiem facerent importantes, non admitterent, neque uinum inferri ſinerẽt, quod his rebus, ut inquit Cæſar, elangueſcere animos & remitti uirtutem exiſtimarent. Græci Gallos qui trans Rhenum ſunt Celtas dixere, ideoq; Celtogallia Ptolemæo lib. II. ea Gallia quæ abit in Septentriones uocata eſt. Vrbes partium plurimæ, ac in Prouincia quidem & ueteribus etiamnũ illuſtres, Narbo colonia, & ſub ipſis penè Pyrenæi iugis Toloſa. Præterea in ora ut dixi, Maſsilia clariſsima olim. In mediterraneis autem Vienna & Auenio, & Arelatæ colonia. Vicum Atacen memorat Euſebius, unde fuit Marcus ille Terentius Varro, cuius nomen & famam ipſa etiam iactat. In Lugdunẽſi Lugdunum colonia, emporio in omni Gallia celeberrimo, ubi Ararim amnem incredibili lenitate fluentem, celerior Rhodanus in ſe recipit. Sed & Lutetia Pariſiorum tenuis quondam, nunc adeò frequens & populoſa, ut cum maximis Europæ urbibus certet. Eſt & Rothomagus clara. In Aquitania fuerunt Aquitani populi Plinio, à quibus prouinciæ nomen datũ. Præterea & Pictaui celebres, quos hodie Pictones dici autumant. Oppidum præter alia eximie clarum Burdegala. Sed & Vaſconum gens in eas terras migrauit, quos Aquitanica oppida compluſcula tenere conſtat. Ipſa Belgica qua ad Oceanum & Rheni oſtia procurrit, quõdam deſertior & raris oppidis, nunc ut res uariant mortalium, magnifice extructis urbibus habitatur. Ex ueteribus autem quæ in Rhenum inclinant clariſsima eſt Auguſta Treuirorum, uetus principum Romanorum ſedes. Secundæ autem gloriæ Colonia Agrippina, ab Agrippina illa Claudij Cæſaris coniuge appellata, nomen adhuc retinet. Eſt & Bonna uetus & Mediomatricum ciuitas. Rurſus in Rheni ripa, Romanorum quondam contra Germanos excubantium præſidijs celebres factæ urbes, Magonciacum, Nemetumq; & Vangionum, quas

uulgus Spyram & Vuormatiam uocitat. Supraq́ eas clarum admodum hodie & humanitate, & potentia Argentoratum. Sed & Rauricorum Auguſta quondam florentiſsima fuit, poſt quam à Germanis ſolo æquatam iuxta condita eſt Baſilea, urbs cum loci natura & ſplendore ædificiorum, tum uero & legum & inſtitutorum ciuilitate eximia. Intus Sequanorum quondam Veſontium, quam hodie Biſantium uocant. Trans Iuraſſum Auenticum fuit, itidem Heluetiorum, ſed interijt, extant reliquiæ tantum & nominis & urbis, Tabulæq́ non paucæ ueterum inſcriptionum quas è ruderibus accolæ effodiunt. Supra Baſileam & Iuram montem ueterum Heluetiorum ſedes, & Belgicæ prouinciæ pars fuit. Quorum uetus oppidum Vindoniſſa iuxta Vocetij montis radicem poſita, adeò ab Alemannis Rhenum tranſgreſsis uaſtata, ut nulla prorſus urbis ueſtigia appareant, durant tantum nominis reliquiæ, uetus nomiſma, aliaq́ antiquitatis monumenta illic effoſſa urbem fuiſſe indicant ubi nunc ſolum eſt. Gentem ipſam Heluetiorum penitus interijſſe creditur. Qui hodie habitant à Germanis orti maiores habuerunt Alemannos, qui annis ab hinc ſupra mille traiecto Rheno ſæpe antea ab eis uaſtatum agrum omnem qui Rheno ambitur inſederunt. Fuerunt enim oppida non obſcura, & ante alia uetuſta, Gaunodorum, Forum Tiberij, Vitudurum, Arborfelix, quorum adhuc quædam extant. Cæterum à ueteri illa clade uelut recenti, etiamnum inualida, Tigurum refloruit, proximis aliquot ſæculis Thuregum dictum, cuius pagus Tigurinus ob eximiam uirtutem uel ueteribus hiſtorijs celebris eſt. Præterea & Salodorum uetus, æditiore colle conditum, quà ad amnem quem Arulam uocant demittitur: turrim habet uiſendam profecto ob eximiam uetuſtatem. Berna ſi annos numeres, non admodum uetus eſt, ſi ſitum & cultum, ſi mores & ciuilitatem, ſi leges & inſtituta, ſi potentiam ac uirtutem conſideres, nulli urbium quæ in hoc ueterum Heluetiorũ tractu ſunt, cedit. Sed & Lucerna dignitate & opibus par multis, in eius lacus exitu, iuxta quem condita eſt, turrim habet peruetuſtam, unde ei nomen datum puto, quoniam ex ea nocturni ignes oſtenſi nauigantibus præluxerint. Eiuſmodi turres ueteres Pharos dixere: qualis iuxta Alexandriam in Pharo inſula turris fuit, nocturnis facibus procul & è ſublimi nauigantibus uelut curſum dirigens, quo ſuum in portum inoffenſi deferrentur: talem adhuc habere Genueſem portum afferũt. Et eſt Tiguri pari modo extructa turris, à procellarum alluuione nomen habens, quem credibile ſit primum eius rei gratia itidem conditam. Nihil enim eſt dubium utranque uiam, uidelicet & quà Tiguro & quà Lucerna in Alpes & Italiam itur, iam olim tritam & maximè frequentem fuiſſe. Friburgum recens eſt, cæterum & ipſum flo-

ridum

ridum & eximie munitum. Tugium non ita pridem paruum oppidulum fuit, quod cum annis retro plus minus L X X X V. bona parte in lacum iuxta quem conditum erat ſubſidiſſet, mœnia mox in amplius ſpacium diducta, celebri oppido fecerũt locum. Schafhuſia ipſa non admodum uetus, à nauium traiectu Scheffhuſia dicta eſt: mox ut fit, uulgo detorquente uocem, Schafhuſia, ex quo errore & inſignibus datus locus. Cæterum hodie & loci amœnitate & rerum copia, præterea & ornatu urbis & eximia ciuilitate antecellit. Sangallum, patria mea, oppidum Linificio nobile, annis retro fermè ſexcentis primum mœnibus cinctum, & in oppidi formam redactum eſt, diuq́ (ut reliquæ ferè à me in hoc tractu memoratæ ciuitates) non ſui iuris, dein liberum & fœderatum, quanquam grauibus ſemel iterumq́ cladibus afflictum, emergit tamen palmæ in morem, inq́ numero Ciuitatum quas Imperiales uulgo uocant cenſum, ſua libertate fruitur. Intus Pagi aliquot ſunt liberi, & ipſi eximie clari. Sed in Acronij lacus littore, quo denuo in Venetum lacum Rhenus effunditur, ſita eſt ueterum præſidiorum alumna Conſtantia, à Conſtantio imperatore Magni Conſtantini parte appellata, urbs in primis munita & culta, longeq́ omnium in Acronij & Veneti littore conditarum ciuitatum florentiſsima. Cæſar in primo Commentario ueterum Heluetiorum agrum, una ex parte flumine Rheno à Germanis ſecludit, altera ex parte monte Iura, qui eos à Sequanis diſterminet, tertia Lemanno Lacu & flumine Rhodano, qui prouinciam, inquit, noſtram ab Heluetijs diuidit. Fortiſsimos autem omnium facit Belgas, propterea quod à cultu ac humanitate prouinciæ (Narbonenſis) longiſsime abeſſent, minimeq́ ad eos mercatores ſæpè commearent, neque ea quæ ad effœminandos animos pertinerent importarent, proximiq́ eſſent Germanis, quibus cum continenter bellum gererent. Qua de cauſſa, inquit, Heluetij quoque reliquos Gallos uirtute præcedunt, quod ferè quotidianis bellis prælijsq́ cum Germanis contendunt, cum aut ſuis finibus eos prohibent, aut ipſi in eorum finibus bellum gerunt. In ſecundo autem Commentario belli Gallici tradit, pleroſque Belgas ortos eſſe à Germanis, Rhenum antiquitus traductos propter loci fertilitatem ibi conſediſſe, Galloſq́ qui ea loca incolerent expuliſſe. Ex quibus uerbis intelligimus longè ante Cæſaris in Galliam aduentum, qui origine Germani eſſent, eam Rheni ripam, quæ ad Galliam pertineret, habitare cœpiſſe, quibus poſt hæc tempora, cum ſubinde alij atque alij ex Germania profecti accederent qui eas terras traiecto Rheno incolerent, idq́ principum etiam iuſſu fieret, quod & Suetonius & Tacitus innuunt, factum puto, ut C. Plinius qui ſub Veſpaſianis uixit, quarto libro Belgicam ab ortu, non iam Rheno, ut Cæſar, ſed

Immigratio ſæpe limites mutat.

Schalde amne terminare uoluerit, uelut confeſſus, Germaniæ potius quàm Galliæ eſſe quicquid intra Schaldim & Rhenū interiaceret. Pari cauſſa factū, ut mox Cl. Ptolemæus & poſt eum Marcellinus & alij, infra Rauricos Germaniam ſuperiorem, quæ & prima, inferiorem quæ ſecunda Germania dicta eſt, ſtatuerint. Conſtat autem has terras circiter annos quingentos, hoc eſt, quandiu poſt Iulium Cæſarem uictorem populo Romano paruerunt, & Prouinciales factæ ſunt, cum legibus atque inſtitutis mores etiam atque linguam eorum, à quibus gubernabantur recepiſſe: id quod & Narbonenſi prouinciæ ante acciderat. Tandem ſub Valentiniano tertio, quum circumquaque, robur imperij frequentibus hoſtium excurſionibus quateretur, factum eſt ut & Alemanni & Franci fortiſsimæ Germanorum nationes, ſpe potiundi quod ante ſæpe tentauerant, traiecto Rheno magnam Galliarum partem inuaſerint: Alemannis quidem eum tractum, qui ab exortu Rheni aduſque Confluentes porrigitur, Francis uero Belgicam utranque qua in ortum & Septentriones patet occupantibus. Irruerunt & Burgundiones ex Germania, & alia à parte Nortmanni: quæ gentes cum non exigua nominis gloria adhuc durant. Produnt hiſtoriæ, & Gotthos in Gallijs conſediſſe, Vandalos autem & Alanos & Hunos uagas gentes Galliam quondam magnis cladibus afflixiſſe. Sed Franci poſt ſubiugatos Alemannos & pulſos Romanos circum oram Rheni primum, mox in interioribus partibus longè lateꝗ ita regno inualuerunt, ut nō leges modo ſuas, uerum & linguam & patrios mores cum regno propagarint, annis non minus quingentis. Poſt quæ tempora quum cum ipſa principum ſtirpe regni quoque ſplendor elanguiſſet, ueteri, hoc eſt, prouinciali Romanorum lingua reducta (cuius etiamnum reliquias uernaculus Gallorum ſermo retinet) maior regni pars alienæ ditioni conceſsit, ita tamen ut Germanijs quæ cis Rhenum ſunt non multum de dignitate fuerit detractum. Porrò & gentis & regni ceu auſpicata feliciaꝗ nomina poſteritas retinuit, hodieꝗ incolæ Franci, regnumꝗ horum amplum & potens Francorum dicitur.

GERMANIA.

TRans Rhenum in ortum ſolis & latus Septentrionum conuerſa Germania longè lateꝗ extenditur, terra uirorum diues & populis (ut ait Solinus) numeroſis frequens. Veteres eius termini ſunt inclyti amnes, ab Occaſu Rhenus, à Meridie Danubius. Ac Rhenus quidem ex Alpibus, quas Rheticas Tacitus uocat, delapſus, non ita longe ab exortu ſuo adeò propinquus fit Abnobæ monti,

ti, ut inter eius ripam & caput Danubij quod agrorum interiacet amplius duorum milliarium Germanicorum latitudinis nō habeat: quo in loco Rhetiæ primæ finis, & Germaniæ ipſius initium ſtatuitur. Ab Ortu Sarmaticarum gentium confinio excipitur, cæterum limite propemodum confuſo. Tacitus mutuo metu ac montibus hos ab illis ſeparat. Nec certi limitis Plinius meminit, niſi quod X I I I I. capite libro I I I I. in amnium enumeratione, qui Oceanum influunt, coniecturam facit Gutallo amne (qui ultra Viſtulam ſit) ab ortu eum Germaniæ finem ſtatuiſſe. Pomponius certè & Ptolemæus amne Viſula ſiue Iſtula illam terminant: qui quidem ex Carpati montis arduis iugis ortus, primum tenuis, mox aliquot fluminibus receptis auctior iuxta urbem quam hodie Cracouiam uocant, regum Poloniæ ſedem, altus & nauigiorum capax ingreditur, atque inde flexus in Boream longiſsimo tractu frequentibus populis peragratis demum tribus minimum oſtijs Sarmaticum ſiue uerius Germanicum Oceanum influit. Mons Carpatus ab Iſtulæ fontibus recta in meridiem iuxta Iazigum campeſtria in Danubium prominet, ibiq; finit Germaniam: tum in ortum conuerſus per Dacos ad Mœſos uſque & Scythicas gentes pertingit, ut ferè ex ueterum terminorum obſeruatione conſtet magnam partem regnorum, Polonici uidelicet & Vngarici, ad Germaniam pertinere. Nam & Carpatum ætate noſtra, qua æris argenti atq; auri fodinas habet, magno hominum numero Germani adhabitant, à circumpoſitis gentibus lingua, inſtitutis, & habitu diuerſi, quemadmodum & Septemcaſtrenſes eodem tractu, ſed remotiori paululum in ortum ſitu. De ueteribus Germanis qui Cæſaris Dictatoris ætate, annis non multis ante natum Chriſtum, Romanis propius cogniti & in literas relati ſunt, ipſe Cæſar libro Belli Gallici ſexto ſic ſcripſit: Vita omnis in uenationibus atque in ſtudijs rei militaris conſiſtit: à paruulis duritiei ac labori ſtudent: qui diutiſsime impuberes permanſere maximam inter ſuos ferunt laudem, hoc alij ſtaturam, alij uires, neruosq; confirmare putant: qui quaq; de cauſſa ad eos uenerint ab iniuria prohibent, ſanctos habent, ijsq; omnium domus patent, uictusq; communicatur. Idem author tradit miram eis & inopiæ & egeſtatis & patientiæ conſuetudinem fuiſſe: agriculturæ non ſtuduiſſe, ſed maiorem uictus partem in lacte, caſeo, carne conſtitiſſe: nec agros proprios habuiſſe, ſed ut magiſtratus in annos ſingulos deſignaſſent, ita permutatis uicibus habitaſſe & coluiſſe, ne uidelicet aſsidua conſuetudine capti, belli gerendi ſtudium agricultura permutarent, néue qui latos fines paraſſent, humiliores poſſeſsionibus ſummouerent, poſtremo ne qua oriretur pecuniæ cupiditas, qua ex re factiones naſcun

tur. Cornelius Tacitus Germanos indigenas, minimeq́ aliarum gentium aduentibus & hoſpitijs mixtos aut illarum connubijs infectos, propriam & ſynceram, & tantum ſui ſimilem gentem extitiſſe arbitratur. Pabula eorum iam olim laudatiſsima fuiſſe tradit Plinius. Sed & Tacitus pecorum fœcundam Germaniam dixit, easq́ ſolas illis & gratiſsimas opes fuiſſe ait. Auri & argenti magnarum peſtium nulla illis cupiditas erat. Præterea & uaſa argentea quæ principibus eorum aut legatis munera data eſſent, non alio loco habebant, quàm quæ humo eſſent ficta. In pagos autem, quos Cæſar Tacitusq́ ciuitates uocant (tractus uidelicet amplos unius iuriſdictionis) diuidebantur. Nulla erant oppida, nimirum rei pecuariæ & uenationi deditorum, omnia autem ſyluis horrida, & qua ad Oceanum Germanicum regio procurrit, paludibus impedita. Gentes in totum fortiſsimæ & maximè frugales, ſed ſuis uitijs notatæ, quorum hodie, ut ad deteriora procliues ſumus, reliquiæ extant. Latrocinia nullam habebant infamiam, quæ extra fines cuiuſque ciuitatis fiebant, atque ea iuuentutis exercendæ ac deſidiæ minuendæ cauſſa fieri prædicabant, ceu tradit Cæſar. Tacitus qui ſub Hadriano hiſtoriam ſcripſit, Annos poſt natum Chriſtum circiter C X X. Germanos conuictibus & hoſpitijs efuſiſsime indulgere, plerunque uero ſomnum in diem extrahere: diem noctemq́ continuare potando nulli probrum eſſe tradidit, ſed & crebras ut inter uinolētos rixas, quæ raro conuicijs, ſæpius cæde & uulneribus tranſigantur. Si indulſeris, inquit, ebrietati ſuggerendo quantum concupiſcunt, haud minus facile uicijs quàm armis uincentur. Præterea & aleam ſobrios inter ſeria exercere ſolitam, tanta lucrandi perdendiue temeritate, ut cum omnia defecere extremo & nouiſsimo iactu de libertate ac de corpore contendant, & uoluntariam ſeruitutem uictus adeat, quamuis iunior, quamuis robuſtior alligari ſe tamen ac ueniri patitur. Ea eſt (inquit Tacitus) in re parua pertinacia, ipſi fidem uocant. Accedit ad hæc quod quum ueteres illi nec dum opulentarum gentium commertio contaminati, aurum & dona contemptui haberent, nec uictu nec cultu elegantes, poſterior ætas longè diuerſos mores admiſerit. Tacitus enim, cui Germanorum res probe cognitæ fuerūt, hæc uerba habet: Gaudent præcipue finitimarum gentium donis, quæ non modo à ſingulis ſed publice mittuntur, electi equi, magna arma, phaleræ torquesq́. Iam & pecuniam accipere docuimus. Idem author de ſtudio bellorum & raptus, neque non de laboris domeſtici faſtidio locutus, inter alia, Pigrum quinimo, inquit, & iners uidetur ſtudio acquirere, quod poſſis ſanguine parare. Sed & Claudianus qui ſub Honorio Auguſto

ſcripſit,

ſcripſit, Anno Domini C C C C, Panegyri in laudes Stiliconis pri-ma, teſtatur Germanos Romanis quietem uendere, hoc eſt, pecunia accepta pacem addicere ſolitos, quum inquit:

Illi terribiles, quibus otia uendere ſemper
Mos erat, & fœda requiem mercede paciſci,
Natis obſidibus pacem tam ſupplice uultu
Captiuoq; rogant, &c.

Contra uero eximiæ illorum, præter eas quas retuli uirtutes extite-runt, quos utinam tam ſequeremur quàm uicia exprimimus. Soli Bar barorum, inquit Tacitus, ſingulis uxoribus contenti ſunt: & ſepta pudicitia agunt, nullis ſpectaculorum illecebris, nullis conuiuiorum irritationibus corrupta. Paucíſsima in tam uniuerſa gente adulteria, quorum pœna præſens & maritis permiſſa. Acciſis crinibus nuda-tam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem uicum uerbere agit. Publicatæ enim pudicitiæ nulla uenia, non forma, non ætate, non opibus maritũ inuenerit. Sera iuuenum Venus, eoq; inex-hauſta pubertas: nec uirgines feſtinantur, eadem iuuenta, ſimilis proce ritas, pares ualidæq; miſcentur, ac robora parentum liberi referunt. Sua quenque mater uberibus alit, nec ancillis aut nutricibus delegan-tur. Fœnus agitare & in uſuras extendere illis ignotum. Hucuſque Ta citus. Mirum autẽ uideri poſſet à Ptolemæo & cæteris ueterum gen-tium tantam uarietatem & multitudinẽ cenſeri, quarum nec loca, nec nomina hodie facile agnoſcamus, niſi conſtaret adeò fluxa & caduca eſſe mortalium omnia, ut rerum ac populorũ caſum aut mutationem etiam nominum interitus conſequatur: ſed & migrationes in cauſſa fuerunt, quo minus de nominibus conſtet. Sedibus enim mutatis fa-ctum eſt, ut egreſsis alijs, aliæ ſuccederent, quin & inteſtinis diſcordijs excitatis inuicẽ ſe pepulerint, alijs ſubinde atq; alijs ſedibus occupatis, quod facilè ex Taciti lectione deprehenditur. Clariſsimi & qui magnã Germaniæ interioris partem tenuerint centum pagis habitãtes Sueui nec unius gentis, tanta autẽ continentia, ut nec uinum ad ſe importari permiſerint, quod eo ad laborem ferendũ remolleſcere homines atq; effœminari arbitrarentur, uelut quarto libro belli Gallici Cæſar pro-didit. Sunt & hodie clari, ſed in alijs ſedibus. Cattorum uetus gloria, qui ſub Hercynijs ſaltibus in Oceanum expanſi quondã, nunc remo-tiora paulum & in Rhenum uergẽtia incolunt, pars iuxta Melibocum montẽ Ptolemæo cognitũ, à quo Cattimeliboci dicti, uernacula uoce idem ſed corrupte ſignificãte, quam nuper in libris rerũ Germanicarũ reſtituit Beatus Rhenanus uir præter eximiã eruditionẽ iudicij etiam dexteritate & diligẽtia ſingulari clarus. Sunt è ueteribus Saxones ma-

xime clari. Præterea quorum extant nomina Phryſij Toringiq́; ſed & Miſni & Heſsi memorantur. Fueruntq́; Burgundiones celebres, ſed migratione illa in Gallias facta accidiſſe uidetur, ut gentis nomen in Germania interierit. Id quod & Longobardorum gentem paſſam eſſe ueriſimile eſt. Porrò ubi tanta cum frequentia hominum migratur, etiamſi reliquiæ remaneant, fit tamen ut ſuccedentium ingruentę & uincente numero uetus nomen illæ tueri nequeant. Sic Scoti, Picti, & Angli celebres aliquando Germaniæ gentes, iam nunc propter migrationem in ſola Britannia memorantur. Franci feliciſsimi primum ad Oceanum habitarunt, & pyraticam exercuerunt, mox interiora occupantes ad Rheni uſque ripas pertigerunt, neque hic finis, traiecto Rheno Franciam conſtituerunt, olim Theutonicam dictam, quòd lingua Germanica uteretur: de qua in Gallia dictum eſt. Hodie ad Mœnim habitat Francorum gens etiamnum clariſsima. Sed mirum alicubi ueterum gentium durare nomina, quæ tamen aut emigrarint aut interierint, ceu in Boiohemo ſede ueterũ Boijorum, cuius coloni hodie Bohemi dicti, gens Scythica Sclauinorum, ſed & ipſa ante alias clara. Quorum pars ſunt qui Viſtulam accolunt Poloni dicti, & qui in Illyricum conceſſere, uulgo Sclaui: eiuſdem enim originis eſſe lingua qua comuniter utuntur indicat. Manet & Theutonorum uocabulum uulgo, quo nomine Germani ſignificantur. Ingens olim Cimbrorum gloria fuit, à quibus Cimbrica illa Cherſoneſus dicta, quàm coluerunt. Iis poſtea Inſulares homines Dani uocati, ſucceſſerunt, qui & peninſulæ nomen dedêre, quam uulgus hodie Danmarchiam appellat, ea uoce tractum ſeu limitem Danorum ſignificans. Alemanni, collectitia Germanorum gens, tum primùm increbuerunt, quum manu collecta ad ſuperiorem Danubij atque Rheni ripam conſediſſent. Nominis ratio ex uirtute ducta uidetur eruditis: conſtat enim uocem uernaculam eſſe & planè Germanicam, ſignificans omnes illos uirili animo fuiſſe, qui ad hunc modum, uelut ſocietatem pacti, confluxiſſent. Sed & Germani (ut obiter admoneam) ueteribus Celtæ uocati, ſic dicti uernacula uoce exiſtimantur, quòd qui primùm Rhenum tranſgreſsi Gallos uicerunt, ad uirtutis commendationem hoc ſibi nominis ceu eulogij uice aſciuerint, quo mox ut honorifico tota natio uſa ſit. Nam & Tacitus in libro de Situ & moribus Germanorum hoc uocabulum recens & nuper additum tradit. Porrò uox ipſa, ſi interpreteris, totum uirum ſignificat. Qui hodie habitant, nec uirtute nec dignitate maioribus cedunt, par robur corporibus, animi longe ornatiores, quippe qui de feritate antiquis opprobrata remiſerint aliquid, & prudentiã per honeſtarum artium ac diſciplinarũ occaſionẽ eximiam ſint nacti. Vetus enim Germania

in totum literas ignorauit, & ſero cœpta eſt ea lingua ſcribi, quod & ipſum & diplomata principum & Germaniæ regum indicant, à proximis etiam ſæculis non aliter quàm Latine ſcripta & prodita, quorum aliquot in archiuis noſtri oppidi Sangallenſis aſſeruantur, à Rudolpho Auindſpurgio Germanorum rege miſſa, qui anno Domini M. C C X C I. ex humanis exceſsit. Oppida Germaniæ non perinde frequentia pro regionis magnitudine, ſed plura tamen, ſi cogites quondam nulla fuiſſe. Atque hoc magis mirum aliquot præclaras urbes breui tempore adeò ciuilitate, dignitate & potẽtia creuiſſe, ut cum florentiſsimis aliarum gentium certare uideantur. Omnium primi ordinis ſunt quas Imperiales uulgus uocat. Potentioribus autem magnum ſtudium exterarum nationum commertio uti, cui cauſſæ, ſunt qui ciuilitatem & humanitatem acceptam ferant. Eſt & agriculturæ magna cura. Neque ijs qui hodie habitant, ea eſt inertia quæ ueterum fuit: neque paſcui ſolum ut quondam agri, ſed & frumenti in totum feraces. Et locis non paucis, maximè autem contra Rauricorum oram ſub Martiana ſylua, quam Nigram hodie uocant, longo Rheni decurſu uinetis amœniſsimis conſita. Præterea & ad Nicri (uulgus Necarum uocat) & Mœni amnis ripas maxime uitifera. Illo autem latere quo in Ortum Aequinoctialem excurrit, & Norico & Pannoniæ ſuperiori interfluo Danubio contermina eſt, non modo uinum ædit optimum, ſed & crocum omnium præſtantiſsimum gignit. Frugiferarum inſuper arborum patiens: minus autem fertilis qua in Oceanum & Viſtulam porrigitur, quanquam abunde frumenti ferax. Habet & fontes & fodinas ſalis, & præter eas quas in Carpati ſaltibus eſſe dixi, non uno in loco auri, argenti, æris, ferri, plumbi albi & nigri fodinas fertiles. Tacitus ſcribit ſua ætate, hoc eſt, annis poſt natum Chriſtum C X X. nullam uenam Germanis quæ aurum aut argentum gigneret patuiſſe: Haud quidem quòd non eſſent, ſed quòd tum pro gentis continentia nemo ſcrutaretur. Amnes Germaniæ clariſsimi ſunt præter terminales quos diximus, Nicer & Mœnus, in Rhenum elapſi. Deinde Lupia, Amiſius, Viſurgis, Albis, Sueuus, Viadrus (uulgo corruptæ Adrus ſiue Ader uocitatus) in Oceanum Germanicum defluũt, ſeruatq; etiamnũ horum nominum ueſtigia lingua uernacula. Nec dubiũ quin Latini ſcriptores ſua ab indigenis, hoc eſt, Germanicis deflexerint, detortis, ut fit, interdũ ſyllabis. Nam & Rhenum, quaſi Rhinum, à fluendo dictum quis neget? Pæterea & Danubium, quaſi Abnobium, à cleměter ædito monte Abnoba unde exoritur, appellatum. Quippe recens uernaculum quo uulgo hodie utuntur Danouw, parum ab illo, ut uidetur, ueteri nomine, Die Abnouw, & literarum colliſione Germanis uſitatiſsima, Dabnouw, differre ui-

demus. C. Plinius quarto libro Gutallum trans Iſulam in ortum, & ab occaſu Moſam, qui cis Rhenum Belgicam rigat, inter Germaniæ flumina memorat. Sed notandum eſt, gentes illum non terras menſum. Aetate enim ſua, cis Rhenum in prouincia freqenutes Germani colebāt. Proinde & Schalde fluuio, quem Cæſar in Moſam influere ait, ab Occaſu, ut ſupra admonuimus Belgicam terminat, ab Ortu uerò ſolis quintum Germanorum genus, nempe Peucinos & Baſternas enumerat, quos quidem longe ultra Iſtulam habitaſſe conſtat. Sed & Tacitus in Sueuici maris littore Efluorum gentis meminit, quorum in littore ſuccinum legatur: quem tractum hodie Pruteni incolunt. Præterea Peucinorum, Venetorum, Fennorumq́ nationes Germanis an Sarmatis adſcribat dubitare ſe ait, &c. manifeſto argumento, in ea parte Germanicas gentes Sarmaticis ita permixtas fuiſſe ut dubium terminum effecerint. Porrò populorum emigrationibus factum uidemus, ut cis Danubium & Rhenum magna ſit Germaniæ facta acceſsio, ut uere iam & recte quæ Danubio & Rheno clauditur, Vetus Germania dicatur. Præſtat tamen, niſi fallor, ad antiquæ hiſtoriæ cognitionem retinendam ueteres terminos obſeruare, ut quæ primæ Germanorum ſedes fuerint, deinde quæ loca primis acceſſerint poſterius occupata, facili & diſtincto ordine intelligi queat. Qua de re nec illud quidem (quoniam ad eximiam ueteris Germaniæ notitiam facit & linguæ propemodum adorandam uetuſtatem indicat) prætereundum putauimus, eos Germaniæ populos, qui ad Oceanum proxime ſeu in ipſis inſulis maris coluere Vuigeuuones, qui in Rhenum & Danubium ab Oceano remoti, Iſteuuones: rurſus qui mediterranei eſſent, Hermiones, quaſi Hernuuones dicas, appellatos eſſe, authore Plinio. Apud quem corruptam lectionem ſumma diligentia Rhenanus reſtituit. Enimuero, Plinio tot annis in Germania militanti, nota fuiſſe id genus Germanica nomina, uel hoc unum magno argumento eſt, quod libro decimo de Anſeribus quos Germania gignit locutus, Candidi, inquit, ibi ſed minores, Ganzæ uocantur. Quæ uox adhuc durat, & Anſeres noſtri uulgo Ganzas dicunt. Sed procliue nimirum eſt tot ſæculorum interuallo notatas uoces à ſcribis indoctis & linguarum ignaris corrumpi & deprauari. Quos igitur Germana lingua, Wigewoner / Wirſtewoner / Herdtwoner illa ætate uocauit, Plinius haud dubie mollius & ad Romanæ linguæ figuram deflexis uocabulis, Vuigeuones, Vuitſteuones, ſeu Iſteuones, & Herdeuones dixerit. Neque caret Etymo Herdmundurorum uocabulum, ut alia multa uetera, quorum adhuc frequens uſus eſt. Hæc eſt Germania quam annis ante natum Chriſtum plus minus quinquaginta, primus omnium Iulius Cæſar, in Rheno pon-

te

te facto cum exercitu ingreſſus, pauculos poſt dies rebus infectis & ponte quidem reciſo rediјt, ne uidelicet eſſent qui abeuntem inſequerentur. Hæc Germania, cui populus Romanus partim principũ, partim conſularium hominum ductu & auſpicijs, poſt ordinatas cis Rhenum & Danubium prouincias perpetuas præſidiorum ſtationes ceu murum quendã oppoſuit, nec permiſit ut quicquam uel ſingulis Germanis cum prouincialibus commertij eſſet, niſi in ſola ripa, idq; adhibitis cuſtodibus ne uagarentur. Solis Hermunduris, ob fidem qua populo Romano commendabantur paſsim uagari & ſine cuſtode penitius ingredi permittebatur: cuius rei author eſt Tacitus. Neque obſcura ſtationum frequentia, uel hoc potiſsimum argumento deprehenditur, quod cis Rhenum & Danubium, hoc eſt, in ripa prouinciarum toto utriuſq; amnis decurſu clariſsima hodie oppida extructa uidentur, quum ripa diuerſa ferè parua aliquot, nec illis conferenda ſuſtineat. Ipſe uidi in Pannonijs ad Danubij oram locis multis aggeres præaltos, foſſas amplis ſpacijs circumductas, magna murorum fragmenta, certa caſtrorum præſidialium ueſtigia, ubi ærei nummi ueteris notæ, præterea & aurei interdum reperiuntur, nec dubium eſt fuiſſe his ferè locis omnibus præſidiorum & excubiarum loca, ubi hodie urbes ripenſes, duntaxat uetuſtiores habitantur. Hoc enim Romanis ſupremum refugium fuit, ut quoniam tot tantiſq; cladibus acceptis de Germania retinenda nulla amplius ſpes eſſet, ſaltem à prouincijs arcere hoſtem, & non æſtimandis ſumptibus, quod reliquum erat ex uictoria gloriæ, his modis tuerentur. Quanquam non admodum pretium operæ reſpondit. Quod ingenue Tacitus confeſſus, Non Samnis, inquit, non Pœni, non Hiſpaniæ Galliæúe, ne Parthi quidem ſæpius admonuere. Quippe regno Arſacis acrior eſt Germanorum libertas. Iiſdem cauſsis factum putamus, ut ſero ad Germanos fama Chriſti peruenerit. Nam plus ſeptingẽtis annis poſt mortem domini Vunefridus ille Anglus, Maguntiacenſis epiſcopus, qui poſt Bonifacius dictus eſt, primùm cœpit Chriſtum Germanos docere, cum iam Franci & Alemanni Rheno & Danubio tranſito, & præſidijs Romanorum fuſis diſiectiſq;, partem magnam ſplendidiſsimarũ prouinciarũ occupaſſent. Et quãuis gentes aſperæ, armorumq; & prædæ ſtudijs aſſuetæ, ſalutarem illã diſciplinam ægrè per initia admitterent, tamen Francorum auſpicijs factum, ut ampliſsimas uictorias eorũ per totam propemodum Germaniã Chriſtianæ religionis acceſsio ſit cõſecuta: cum conſtet prouincias cis Rhenanas Danubianaſq; multo antea Chriſtiani nominis cultu imbutas fuiſſe. Creſcentẽ enim, cuius Paulus meminit, in Gallias ueniſſe Sophronius tradit. Sed & Irenæus Epiſcopus Lugdunenſis uetus author, & uicinus Apoſtolorũ temporibus, Ger-

maniæ cis Rhenanæ meminit, ut quæ iam ſua ætate eccleſias haberet Chriſti profeſsione inſignes. Proinde in Germania nulla uetus eius rei memoria eſt, cum ſit in Gallijs celebris. Habuit enim Lugdunum Photinum Epiſcopum illum, cui Irenæus ſucceſsit, uirum Apoſtolicum, & ad grauiſsimarum perſecutionum procellas inſtar ſaxi immobilem: mox Irenæum & ipſum clarum, cuius de hæreſibus extant libri. Vixerunt ambo ſub Vero imperatore, annis poſt Chriſtum paſſum CL. Treuirorum autem metropolis, Paulinum fouit Epiſcopum, ſub Conſtantio Conſtantini filio, uirum maxime pium, cuius meminit Hieronymus. Et Priſcillianus in ea urbe eſt à maximo tyranno interfectus. Præterea & Athanaſius, ſicut lib. X. Eccleſiaſticæ hiſt. tradit Euſebius, ſexennio Treuiris latuit propter minas Conſtantij, cui Arriani perſuaſerant. Sed & Hieronymus aliquandiu Treuiris egit, uelut ipſe libro aduerſus Iouinianum ſecundo teſtatus eſt. Rhetitius autem Auguſtudunenſis Epiſcopus, quem Cantica ſublimi ore expoſuiſſe, ipſe etiã Hieronymus teſtis eſt. Toloſa uetus urbs Exuperium habuit, Auguſtini contemporaneum, quem Hieronymus ut ditiſsimũ laudat, quòd uaſa templi ſui pretioſiora diſtrahere & erogare pauperibus, præterea corpus Domini in caniſtro uimineo, & ſanguinem in uitro portare ſolitus fuerit. Pictauorum Aquitaniæ Epiſcopum Hilarium nemo ignorat: & Auernorum Sidonium Apollinarem, qui quidem poſtremis illis annis floruit, quibus Gotthi & Franci iam in Gallias irruperant. Sed ô felices prouincias, quibus cum imperij iugo libertas Chriſtianiſmi tam cito obtigit. Minus autem felicem Germaniam, cuius libertas tot annis ſuos in ignorantiæ ſeruitute detinuit.

SARMATIA.

DVplicem Sarmatiam ueteres fecere, Aſiaticam unam, quæ trans Tanaim & Mæoticam paludem in Ortum extenditur, alteram Europæam, de qua iam dicemus. Termini eius à Meridie Danubius, à Septentrione Oceanus, ab Ortu Tanais, Mæotis, Pontus, ab Occaſu Germania. Quidam Iaziges & Dacos ſeparãt, cum conſtet & hos Sarmaticarũ gentium fuiſſe. Pomponius enim libro tertio, de Sarmatia loquens: Qua retro, inquit, abit uſq; ad Iſtrum flumen immittit: & Tacitus lib. XII. Iaziges Sarmatas uocat, quibus finitimi Getæ, à Romanis Daci dicti, authore etiã Plinio lib. IIII. Gentes intus bellicoſæ & uariæ quondã, qua ad Germanos inclinat Baſtarnæ, qua in Tanaim, Roxolani & Hamaxobitæ dicti, quoniã incertis ſedibus uictitantes, curribus res opesq; ſuas ſecum ueherent: ſed & Scythæ in uniuerſum dicti Sarmatæ. Plinius eodem libro, Scytharum

nomen

nomē, inquit, uſqꝫquaqꝫ tranſit in Sarmatas atqꝫ Germanos, nec alijs priſca illa durauit appellatio, quàm qui extremi gentium harum ignoti propè cæteris mortalibus degunt. Strabo certe lib. VII. latus Sarmatiæ quod in Boream porrigitur uel ſuæ ætati (uixit enim ſub Augusto) non admodum cognitum fuiſſe tradit. Fit autem gentium migrationibus, ut ſubinde & ſedes mutentur, & nomina. Proinde ut hodie habitetur Sarmatia paucis expediam. Ad Oceanum Borealem ſeu Codanum, Pruteni terram fertilem & eximie cultam poſſident, lingua, cultu, & inſtitutis Germani, pars tamen regni Polonici: ſupra quos in Ortum & Septentrionem poſiti Liuoni, & ad Occaſum ad Iſulæ amnis oſtia clariſſima urbs Dantiſcum memorabili emporio, quæ & ipſa regem Poloniæ agnoſcit. Polonia autem dicta magna Sarmatiæ pars à planicie, quam ipſi uernacula lingua Pole uocant, gens ipſa in plenum Sclauinorum eſt, Scythicæ originis, & quæ citra mille annorū ætatem in has terras migrauerit, ſed clariſſima tamen, & humanitate longe à Sarmatarū ueterum aſperitate aliena. Vrbes in Germanico ſolo duæ; quarum altera regni ſedes Cracouia dicta, cum arce elegantiſſima, quam inclytus rex Sigiſmundus proximis annis magnificis ſtructuris inſtaurauit, ciuitas ipſa utriuſqꝫ linguæ Germanicæ & Polonicæ perita, eo eſt cultu, elegantia, atque opulentia, ut regiam eſſe agnoſcere poſſis. Altera in maiori Polonia (duplicem enim faciunt) Poſnania dicta & ipſa populoſa, cum ſede Epiſcopali, & amne interfluo, quem accolæ Vuartam uocant. Interiora uicis magis quàm oppidis habitãtur: neqꝫ alia memoratior illic ciuitas quàm Liuonorum, quam ipſi Vuilnam Lituaniæ nominant, à Liuonia maritima Lituaniam ſeparãtes. Terra ipſa in uniuerſum frumenti maxime ferax, piſcibus item & feris abūdans, non tamen pro terrarum amplitudine illis in locis aut culta aut frequens. Nam & ſyluis immanibus diſtinguitur, in quibus hodieqꝫ Vri boues, Alces, & raræ magnitudinis urſi, aliaqꝫ id genus animalia capiuntur, quorum alicubi Cæſar, Plinius, & Solinus meminere. Sed neqꝫ ullo alio in loco Harcynium nemus tam late ingreditur, quàm circum Vuilnam, & qua parte in Mæotim & Boſphoranas gentes excurrit. Latrocinia præcipue Polonia ignorat, & tanta ſecuritas eſt ut hybernis menſibus etiam ſinguli tenuibus uehiculis immēſa itinera conficiant, hoc enim tempus uehendis ultro citroqꝫ mercibus maxime cōmodum eſt, quoqꝫ rigidior bruma fuerit, hoc celerior expeditiorqꝫ uectura eſt, nimirum paludibus & amnibus quaqꝫ uerſum gelu clauſis. Secundum regem magna dignatione Epiſcopi habentur, ille autem cum ratio regni poſtulat crebra concilia frequentiſſima nobilitate cōuocata, peragit. Militiæ munus nõ niſi nobilibus ijsqꝫ qui ex oppidis honeſtiore ordine ſunt permittitur: quaqꝫ uel una re regni amplitudi-

nem intelligere queas, quoties eſt opus citra moram numeroſi exercitus conſcribuntur, in Moſchos enim ſiue Moſcouitas, & Ponticum tractum Polonia extenditur, nec multo minus terrarum ambit quàm tota propemodum Hiſpania trans Pyrenæum habeat. Amnes Sarmatici præcipui ſunt, Ptolemæo Chronon dictus, quē Guttallum uocaſſe Plinius uidetur, ex Liuonis delapſus Codanum influit. Diuerſo à latere in Pontum Euxinũ exeunt, Tyra, Boryſthenes, & inter hos medius Axiaces, omnes intra limites Polonici regni exorti: circum quos frequentes Rutenorum populi habitant. Inibi tractus fertiliſſimus eſt, quem uulgo Podoliam uocant, in quo oppidum Lemburgum, ſalſamentis nobile. Sed dolendum profecto, agrum eum circumquaq; tam commodum habitationi, deſertè tamē, nec niſi ſparſis uiculis coli propter crebras Tartarorum incurſiones, qui equorum (quos optimos & laborum tolerantiſſimos habent) pernicitate freti, longiſſimis itineribus paruo tempore emenſis incautam plebem multis milibus obruūt, neq; pecus ſolum, ſed & homines captiuos trahūt, neque ulli ætati parcitur. Nulla his fides eſt, proinde nec pactis mitigantur, nec fœderibus acquieſcunt. Sed Moſci ſiue Moſcouitæ ſummoti in Septentriones, & Poloniæ centum ferè miliarium interuallo à Vuilna ciuitate contermini, terram fertilem nec admodum inclementis cœli habitant: ut inde ſit uerisimile uetuſtatem fabuloſis plerunq; & uulgo receptis narrationibus uſam eſſe, quum experientia deſtitueretur. Nota enim ſunt quæ de Arimaſpis deq; Hyperboreis, deq; rigido illo ſyderum cardine anti qui retulerunt. Cæterum Moſcouitas corrupta uoce dictos apparet, quos ueteres Hamaxobitas dixere, extremæ Sarmatiæ incolas. Et ſic uetus nomē aduenæ genti relictũ, ſicut Boiemorum Sclauinis qui hodie Boiohemum inhabitant. Multa enim argumenta ſunt quæ palàm indicant eam gentem indigenam non eſſe. Lingua utuntur non abſimili Dalmaticæ, & Dalmatam loquentem clare intelligunt, nec ignotus illis eſt Latinæ linguæ uſus. Præſtant & humanitate & fidei conſcientia, fœderibus multum tribuūt, ſtatura proceri, robuſtis artubus, hirſuti, glaucis ferè oculis, tenui uictu, potu frequētius ſaturi, quem ex melle conficiunt. Vrbem habent Nogardiam cognomento Magnam, in qua Solſtitio æſtiuo umbræ ferè nullæ, ſol enim non alte merſus crepuſculum, mox nulla nocte intermedia diluculum efficit. Ducem habuerunt proximis annis Baſilium nomine, uirum magnum, & rei militaris eximie peritum, breuiter talem quem Cæſar Maximilianus non ita pridem honeſtiſſimis legationibus ſalutandum duxerit. Arbitror autem & Aſiaticæ Sarmatiæ partem ultra Tanaim horum ditioni parére. Non enim eſt obſcurum, quàm ſæpe ampliſſimum Poloniæ regnum quantis copĳs, acerrimis incurſionibus factis perculerit, nec impune

pune

pune etiam uictus unquam abſceſſerit. Atq; his quidem, quanquam equeſtribus,grauior tamen armatura eſt quàm Tartaris,ij enim in fuga omne præſidium collocant, nec niſi telis & arcu nocent, cum Moſcouitæ comminus etiam cum hoſte audeant pugnam capeſcere. Ab his gentibus pellium precioſarum copia in Poloniam primùm, mox alias in terras euehitur: quanquam & Ruteni idem mercimonium agitent. Apud Liuonos materia cæditur uarij uſus, quæ & nauibus impoſita Codano ſinu in Daniam & circumpoſitas regiones portatur. In totum autē mellis & ceræ in his partibus incredibilis copia eſt, nuſquam enim ſunt æſtiui dies longiores, quibus apes ad laborem natæ cum primis delectantur. Tartari ſordida gens & fera circa Cherſoneſum quæ Taurica cognominatur ſedes habent, & in eam Myſiam inclinant, quæ trans Iſtri oſtia in Septentrionē extenditur. Conſtans fama eſt, hoc illis moris eſſe quod de Biſaltis Maro prodidit, ut equi uena inciſa ſanguinem eliciant & cibarijs miſceant. Ipſe uidi Cracouiæ captiuos Tartaros qui morticina quotidie ueſcebantur, duntaxat ad ignē adhibita donec incaleſceret. Erat aliorū ciborū copia quam regij ſerui miniſtrabant, ſed illa pro feritate & ſuo more præcipue delectabantur. Non præterierim & Moſcouitas & Rutenos Chriſtū agnoſcere, & apoſtolorum uereri memoriam, uariare tamen cerimonijs & dogmatis, in quibus Græcos ritus ſequi uidentur, & ignorant priuatas Miſſas, quemadmodū & Græci. Atq; hæc quidē de Septētrionis & Orientis partibus, nunc Auſtrinas referemus. Iazigum tractum partim habent Germani, ſaltus Carpati incolentes, partim Vngari, quorum eſt Vngariæ regnum magnam hodie Germaniæ partem & Sarmatiæ continens, quemadmodum & Poloniæ regnum plurimum agri ueterum Germanorum citra Viſtulam complectitur. Tibiſcus amnis piſcoſiſſimus, quem uulgus hodie Tayſſam nominat, à Dacis illos diſtinguens in Danubium influit: ultrà quem montanis inhærentes fertiles ſaltus habitant, qui Tranſſyluani & Septemcaſtrenſes uocantur, quos Germanos eſſe, cū lingua qua etiamnum incolumi utuntur, tum morum facilitas & proceritas roburq; corporum indicat. Habent urbes aliquot munitiſſimas, & à rege Vngariæ magiſtratum, hoc eſt, Præfectum accipiunt, quem Vngarus Vuayuuodam nominat, quæ uox etiam Sarmatis Præfectum, ſiue (ut cum uulgo loquar) Capitaneum ſignificat. Is fuit proximis annis Ioannes ille, à nobis ſemel Budæ (quæ Vngarorum metropolis eſt) uiſus, Stephani ditiſſimi Comitis filius, cuius ſororem coniugem habuit Sigiſmundus Poloniæ rex, qui hodie regno Vngariæ præeſſe dicitur, quo cum illuſtriſſimus Romanorum rex Ferdinandus tot iam annis belligerauit. Porrò gentis uetuſtatem ex Tacito & Plinio Rhenanus demonſtrat. Daci uete-

res tanta belli gloria eminebant, ut annua tributa Romani eis dependerent. Sed Traianus hac re uires & opes eorum augeri, animosq; ad maiora erigi ueritus, Decibulum eorum regem aggreſſus uicit; & Daciam totam in prouinciæ formam redegit, urbes condidit & colonos deduxit: præterea & pontem lapideũ in Iſtro mirandi operis nec æſtimandis ſumptibus fecit, quẽ paulò poſt Adrianus Imperator deſtruxit, ponte uiam patêre Barbaris ad Mœſias depopulandas ueritus. Nihil enim unquam in ſolo Barbarico, Romanis aut Rhenum aut Danubium tranſgreſſis, ſtabile aut diuturnum fuit. Dacia igitur prouincia ſub Gallieno imperatore amiſſa, Aurelianus eo poſterior deſperãs retineri Daciam omnem poſſe, reliquias coloniæ in Mœſias tranſtulit, totusq; ager Dacicus à Gotthis, Scandia & Germanici Oceani remotiſſimis inſulis egreſſis, occupatus eſt. Gotthi primùm prouincijs cis Danubianis magno damno fuere, poſt paulò conſuetudine quadam, & quod ſæpe inter illos pacis conditiones interueniſſent, familiares facti, demũ opera Prouincialium Epiſcoporum ad fidem Chriſtianã ſunt conuerſi: nam Theophilũ habuerunt Orthodoxum Epiſcopum, qui conuentui Niceno interfuit, & ſententiam Arrianis aduerſam recepit. Poſt uerò Vulphilam Epiſcopum, opinionis quidem Arrianorũ, ſed malis artibus à Valente deceptum, qui Gotthicas literas reperit, & ſcripturas ſanctas in ſuæ gentis linguam conuertit: id quod & Dalmatis ſuis mox paulò D. Hieronymus præſtitit. Huius Vulphilæ Socrates & Theodoretus meminere. Hodie (tanta eſt in rebus mortaliũ uiciſſitudo) Daciæ partem Vngari tenent, partẽ Turcæ, Montana reliquiæ, ut arbitror, Gotthorũ & ueterũ colonorũ, quos uulgus Vualachos, & tractum eorũ Vualachiam nominat, quorũ lingua etiamnũ ueſtigia ueteris Romanæ Prouincialis retinet. Summũ magiſtratũ pariter Vuayuuodam cognominant. Cõmendantur autem non à uirtute ſolum gerendorũ bellorũ, qua maximè præſtant, ſed & diſciplina domeſtica & reipublicæ prudentiſſima moderatione. Religionẽ Chriſtianã agnoſcunt, quanq; Pauli cuiuſdã dogmatis iactatis, quibus inſunt quæ noſtris non admodum probãtur. Huius gentis ornatiſſimã legationem ad Sigiſmundũ regem aliquando in Sarmatia, acceptam honorifice & liberaliter dimiſſam uidimus, profecto in his paucis uiris indoles quædã Romanæ & Gotthicæ uirtutis elucere uidebatur. Cultus illis per omnia Vngarico ſimilis. Vltra Daciã aũt ab amne qui Ieraſſus Ptolemæo dicitur, Getarũ quondã ſedes fuit. Terrã eam in Iſtrũ & Põtum porrectã hodie finitimæ gentes Moldauiã uocant, & ſunt in littore urbes aliquot, Græcorum coloniæ, quarũ libro. IIII. meminit Plinius. Ouidius libro. III. Triſtium:

Hic quoque ſunt urbes Graiæ (quis credere poſſet?)

Inter inhumanæ nomina Barbariæ.
Huc quoque Mileto miſſi uenere coloni,
Inq; Getis Graias coſtituere domos.
Ac de uniuerſa quidem Sarmatia hactenus.

RHETIA PRIMA.

EXpoſitis terris, quæ Rheno, Danubio, Oceano, Pontoq;, & Mæotide finiũt, rurſum ad prouincias ueniendũ nobis, maximè Danubianas (Rhenanas enim diximus) quæ ſunt, Rhetia prima, Rhetia ſecunda, Noricũ, Pannonia prima, Pannonia ſecunda, Mœſia prima, Mœſia ſecunda, quas omnes ab Aquilone finit Danubius, à meridie Alpes terminant, quæ à Graijs illis iugis ad ortũ flexæ perpetuo tractu in Orientẽ abeũt, diremptisq; populis imanibus uſq; in Thraciã penetrãt: Rheticæ interim, ſed & Noricæ, & Pyrenæ, & Iuliæ, & qua Pãnonias premũt etiã Pãnonicæ dictæ idoneis authoribus, quẽadmodũ ſupra dictæ Graiæ, Pœninæ & Cotiæ, quæ Narbonẽſem à Togata ſeiungũt. Rhetia igitur prima, quæ & ſuperior, haud longe à fontibus Rheni in Belgicã imminet ab occaſu, ab ortu Lico flumine ex Rheticis alpibus delapſo, quẽ uulgo Lechũ uocant, terminatur. Oppidũ habet Curiã antiquũ, & magiſtratus prouinciæ aliquãdo ſedẽ, unde illi datum nomẽ uidetur. Habet & Brigantũ, à quo Brigantinus lacus qui & Acromus dictus, memorabile olim quũ Romani tenerẽt, ſicut & Arbor felix oppidũ, quod Arbonã uocant, in Acromi itidẽ littore, ſed trans Rhenũ ſitũ. Porrò euidẽtibus argumẽtis conſtat bonã eius agri partem quã ad Rhenũ iacentẽ Belgicæ Galliæ Cæſar tribuit, poſtea Romanis prouincias ordinantibus primæ Rhetiæ attributã fuiſſe, quod ipſum præter alia certa, in his locis ueterũ præſidiorũ monumenta conuincũt, ut etiã Conſtantiã in Rhetia prima cẽſam fuiſſe uerisimile ſit. De hoc dubiũ non eſt, nullã prouinciarũ huius tractus euidẽtiora ueſtigia ueteris prouincialis, hoc eſt, Romanæ linguæ retinere, q̃ hanc primã Rhetiã, maximè autẽ hac parte quã Brigantini lacus littore cum Rheno ſeſe Rheticarũ alpiũ conuallibus inſinuat. Arces alicubi uetuſtiſſimæ, præterea & oppida, ualles, agri, uici, uocabula Romana etiamnũ illæſa retinẽt. Curia teſtis eſt, cuius paulò ſupra meminimus. Item à Briganto paruulo interuallo arx, Eminens, cum balnearijs. Dein caſtrũ Montis fortis, mox aliud Mõtis aſperi cognominatũ. Præterea oppidulũ Magna uilla olim dictũ, nũc uoce detorta Mayenfelda. Contra quod in noſtra ripa arx uetus Sanæ caſæ, cui rudis poſteritas prouincialis linguæ ignara, anſeris nomẽ affinxit, mox oppinioni (ut efficax eſt ad errorẽ confirmandũ cõſuetudo) nobilis illa familia

acquieſcens, anſerē ceu gentiliciū inter ſigna recepit. Eſt & Saxū dicta
uetus arx, unde familiæ à Saxo cognominatæ origo eſt. Alicubi uicu-
lus Vilis terræ cognomē habet, quod aër illic ferè peſtilens exiſtat. Eſt
uicus qui Sceuolā, eſt qui Gracchū, inſuper & Fabiū & Ciceronē, Ga-
ium, aliaq; id genus Romana nomina exprimat, certū autē & legionū
nomina ex uulgatis locorum quorundā nominibus deprehendi. Vn-
de niſi fallor coniectura liceat colligere, Alemannis Danubium tranſ-
greſſis, & Rhetiam occupantibus, poſtremā omniū eam partē ceſſiſſe,
quā ſupra Brigantinū lacum non Rhenus ſolum, uerumetiā montana
difficilē aditu, & ideo ab illorū incurſionibus tutiorē effecerant. Ab or
tu ergo Rheni alpeſtres Rheti, quos hodie Griſones uocamus. Præte-
rea alpini homines Atheſini pars Rhetiæ ſunt. Trans Acromum autē
qui habitant Sueui dicuntur, pars Sueuorum ueterū, quorū & uirtutē
referunt. Notius autem arbitror quàm ut ſit multis indicandū receptis
hiſtorijs Sueuorū nomine etiam Alemannos, qui hanc Rhetiā occupa
rūt, intelligi. Poſterior ætas Alemanniā uocauit, paulò amplius paten
tem q̃ pro ueteri limite, magnā enim ueteris Heluetiæ partē amplexa
eſt. Neq; inglorius fuit Ducatus (ut uocāt) Alemāniæ, mox & Sueuiæ
dictus. Vrbium clariſſima Auguſta eſt Vindelicorū, ſplendidiſſima
olim Pop. Rom. Colonia: deinde paucæ ex ueteribus reliquæ (multas
uaſtarūt Alemanni, ante quorū incurſiones utriuſq; limitis prouincias
florentiſſimas fuiſſe cōſtat.) Cambidonū inter antiqua oppida memo
ratur, ueterū haud dubie Præſidiorū, cuius rei argumentū eſſe uidetur
Cœnobiū uetus adiunctū oppido. Poſterioribus enim Francorum re
gibus placuiſſe uideo, monachos Scotia & Hybernia digreſſos, ferè
his locis immittere ſolitos, uelut expiandi cōſilio, in quibus ante, præſi-
dia collocata fuiſſent: id quod Brigāti, Curiæ, in Augia lacus Veneti,
Augia Rheni, Faucibus, alijsq; huius Rhetiæ locis accidiſſe cernimus.

RHETIA SECVNDA.

QVod inter Licū & Oenū interiacet, hinc Danubio, inde rur
ſum alpibus clauſum, ad eam Rhetiā, quæ ſecūda aut inferior
dicitur pertinet. Vrbes habet in Danubij ripa duas eximie
clares, Reginoburgum, uulgo Ratiſbonā, cum ponte lapideo ſpectan-
di operis, & alterā itidem Epiſcopali ſede celebrē in ipſo Oeni & Da-
nubij confluuio poſitam, quā hodie Patauium nominant. Veriſimile
autē iuxta illam caſtra olim Romanorū Regina cognominata, in Pata
uio autē caſtra Batauà conſediſſe, fuerunt enim & in hac ripa frequē-
tes illorum aduerſus Germanos excubiæ. Ipſe Oenus è Rhetiæ primæ
alpibus delapſus oppidum Oenipōtis præterfluit, à quo loco primùm
naui-

nauigabilis,ſed montiũ amphractibus uarie tortus, nec ſtatim in plana admiſſus,ubi longius per cãpeſtria ingreſſus eſt, amnibus aliquot nõ ignobilibus è Norico uenientibus receptis, demũ uehemẽti undarũ impetu Danubiũ influit. Hæc Rhetia qua in plana demittitur, ꝓpemodum tota ditioni nobiliſſimorum principum Bauariæ hodie ſubdita eſt,frequens cultiſſimis oppidis, & uicis,ſed recentibus,præterea fertilis agri,niſi quòd uini nuſquã(quod ſciam)eſt ferax. Pars quæ alpibus attollitur,ad Rhetiam Atheſinã pertinet,argẽti ſaliſq; fodinis nobilis, qui habitant,Boiorum genus & Marcomannorum exiſtimantur,qui è proxima Germania quondam, collapſis imperij Romani uiribus, hanc prouinciam,migratione facta ſint ingreſſi.

NORICVM.

AMpliſſima fuit prouincia,Noricum,& ſi æſtimetur magnitudo haud multo utraq; Rhetia minor deprehẽditur. Fertili inprimis agro, præterea diues uenis, auri, argenti,ferri, chalibis,& ſalis fontibus inexhauſta. Eam Oenus, ceu dictum eſt, finit ab Occaſu, ab Ortu & Cœtio monte Pannonia excipit, ſuperior cognominata Ptolemæo,à Meridie Alpes Iuliæ,& illæ quas Plinius libro IIII. Carnicas cognominat, à Carnis accolis, quos uulgus hodie literis tranſpoſitis Cranos appellat. A Borea Danubius,ceu ante diximus,perpetuus limes eſt prouinciarum omniũ quas hoc tractu memoramus. Oppidorũ ueterũ in Danubium uergentiũ, quorum quidem extet memoria clariſſimũ eſt Laureacum,Præſidis aliquando Prouinciæ ſedes, & militũ Romanorũ ſtatiuis,ſed multo magis Floriani martyris memoria celebre, hodie Anaſum uocant ab amne ſubter allabente, à quo & Ripenſe cognominatum uidetur ,poſitum eſt in planicie ædita, & circumquaq; conſpicua, multaq; ſe offerunt contemplanti, quæ ſanè locum ipſum nõ amœnũ modo, ſed & munitũ fuiſſe teſtantur. Ipſe Anaſus ſiue Aniſus,haud procul ab eo Caſtello quod Charnſtatt,rude uulgus Raßſtatt nominat, in profundæ uallis planicie ortus,primo tenuis,mox utrinq; illabẽtibus riuis auctus aſperrimis mõtium anguſtijs illabitur, atq; inde longis ſonoriſq; flexibus eluctatus, Norici Ripenſis campeſtria ingreditur, curſu adeò citato,ut his in locis quibus interdum uadoſus eſt, quamuis fortia iumenta ſubſiſtere & ferre impetũ uix queãt. Ad huius uſq; ripam proximo anno Turcarũ acerrimæ incurſiones patuerũt. Nam fluuij qui ſub Aniſo Danubiũ ingrediuntur in Norico, multis locis ſunt uadoſi. Neq; eſt ulla prouincia huius lateris, quæ tot amœnis limpidiſq; & in totum piſcoſis amnibus irrigetur. Interius clariſſima urbs eſt Saltzeburgum, à Saltza

amne interfluo Germanis uocata, quam ueterem eſſe multa ueſtigia declarant: ſed quo ante nomine dicta ſit haud facile eſt cognitu, quidā Badacū, alij Carnuntū faciunt, ſed uerisimile eſt Carnuntū alio in loco fuiſſe, nec remoto ab Aniſo fluuio, quanq; eum coniectura conſequi nō admodū detur, propter frequentia uetuſtorū locorū ueſtigia, quæ ſe non eo tantū tractu, ſed toto ferè Norico, maxime autē qua in Ortū & Meridiē reflectit offerūt. Celeia, cuius Plinius meminit, nomen adhuc retinet, ſed multū de ueteri ſplendore deceſſit. Extant & Flauij Soluenſis ueſtigia certa: nā Solēſem eum agrū accolæ etiamnū uocant, iuxtaq; extructū Collegiū Canonicorū templū uiſitur, cuius muris tabulæ plures immiſſæ ueterū inſcriptionū: ſed & ſimulachra in eo tractu cādidi marmoris & ærea extāt. In confinio Pānoniæ Petouio eſt oppidum Epiſcopi Salisburgenſis, Petouiam hodie uocant. Extat & Sabaria Norico proxima, cuius meminit Plinius, cæterum tenui oppidulo habitata. Ita enim Noricum uniuerſum poſt deſertum à Romanis limitem è Germania profectæ Marcomannorum & Quadorum ferociſſimæ & Romanis infeſtiſſimæ gētes uaſtarunt, ut inter tot loca oppidorum ueterū nulla inuenias quæ admodū ex antiqua illa clade conualuerint, præter pauca quæ aut principum curiæ aut Epiſcoporum cathedræ cultiora frequētioraq; proximis primū ſæculis reddiderunt. Notandū autē, utrāq; Stiriā, Carintiā utrāq;, Carnorū tractum quē Sclauini hodie proxime Villacū maxime clarum oppidū poſſident, & omnem agrum Salisburgenſem in ueteri Norico contineri.

PANNONIA PRIMA.

MOns Cœcius Pannoniæ initiū ab alpibus recta in Serptētrionem porrectus, non admodū æditis iugis ad Danubiū uſq; pertingit, qua Ortum uerſus in plana demittitur longiſſimo tractu uinetis amœniſſimis conſitus eſt, ſummum iugum & latus occiduū denſæ ſyluæ occupant, à fronte, niſi fallor, accolis Mons Caluus dicitur. Quanquā non ignorē eſſe qui Cœcium haud procul Arrabone ſtatuant, quod ſi eſſet, conſequens foret, ad Noricū longe maximā partem eius agri pertinere quem ſuperiori Pannoniæ Ptolemæus tribuit. Hæc igitur à Meridie parte Norici ſtringitur. Qua uerò in Ortū Brumalē & Sauum egreditur, ad alpes uſq; pertingit. Vrbiū quas habet, hodie cultiſſima & ornatiſſima eſt Vienna, in qua Caſtrum uetus Principū Auſtriæ, & ab hac diſtans VIII. miliarium interuallo oppidum Nouæ ciuitatis cognomine cum arce munitiſſima, in qua Maximilianus Cæſar Caroli noſtri V. auus paternus, & natus eſt & conditus. Anno enim ab hinc decimoquarto cū in Norici amœniſſimo opidulo ad Draunū amnē ſito (uulgus Vuelſum uocat) in grauem ægritudinem

dinem incidiſſet, nec læta medici (inter quos Collimitius meus erat) pollicerentur, neque ipſe admodum de uita eſſet ſollicitus, morbo inualeſcente id mandati intimis aulæ dedit, ut defunctum uita corpuſculum illi loco redderent quo recens natus accepiſſet. Sed & pater eius Fridericus, multis ante annis in propinquo Norici ripenſis oppido Lintzio (quod ueteres Romani præſidio impoſito Lentias dixerunt) diem obijt, Viennæ poſtea in ampliſſima Baſilica Stephani, Mauſoleo magnificentiſſime fabrefacto conditus. Sub Noua ciuitate lacus eſt Peiſo etiam Plinio memoratus, ut uicinus Norico (non enim meminit primæ Pannoniæ) cuius profecto prima eſſet in omni Europa gloria, niſi degeneraret propemodum in paluſtria. Importuoſus enim paucis locis nauigatur. In Danubij ripa frequentia ueterum legionum monimenta exiſtunt, inſcriptiones ueteres, & numus antiquus. Amnis Arrabo, quo ſuperiorem Pannoniã finit Ptolemæus, nomen adhuc retinet: ſupra cuius oſtium quo Danubio miſcetur uetus oppidũ primæ Pannoniæ Brigetio fuit, cuius poſt Ptolemæum Marcellinus meminit. Arrabone ſtatiua fuerunt militum Romanorum, quæ hodie ueteri foſſa, ſed recenti muro clauſa intus habent Baſilicam Epiſcopalem Supronienſem, cum atrio & ædibus aliquot magnifice extructis, quæ quidem omnia in ædita & eximie munita planicie inſtar Laureaci ſita, ſubter uicum habent ſatis frequentem, ſed neglectæ & incultæ ſtructuræ, ut tugurijs magis quàm domibus habitari uideatur. Ab Arrabone Meridiem uerſus aliquot oppida iacent, ſed iuxta Drauum fluuium nobilem præcipua. Drauus ipſe haud longe Tridentinis alpibus loco quem Toblium accolæ nominant, exortus, non Noricum modo, qua longiſſime extenditur, ſed utranqꝫ etiam Pannoniam perfluit, à Saui ex Carnicis alpibus orti ripis nuſquam amplius CXV. milibus paſſuũ abſcedens: ingreditur autem Danubium iuxta locũ, qui quondã Teutoburgũ uoce planè Germanica etiam Ptolemæo dictus, hodie celeberrimus uicus eſt, cum Baſilica itidẽ munito loco poſita, cui Epiſcopus Quinqueccleſienſis præeſt, quem aliquando Budæ (Vngariæ metropoli) centum & amplius uarij ordinis hominibus comitatũ in arcem regiam deduci uidimus. Hic mos proceribus regni cum Epiſcopis cõmunis eſt, & quo quiſqꝫ ſolus ipſe equo ſublimis maiorẽ peditatum aut pone ſequentẽ aut iuxta præeuntem habet, hoc eſſe ſublimior potentiorqꝫ uulgo dinoſcitur. Sed ut ad primã Pannoniã reuertar minime prætereundũ exiſtimabam, appellatione regionum (ut fit) hac quoqꝫ parte limites confundi. Magna enim primæ Pannoniæ pars ad regnum hodie Vngaricum pertinet. Contra in iuſta Norici parte Auſtriæ, hoc eſt, Pannoniæ primæ nomine loca quæ ſuo tamen limite à Pannonia diſcreta ſunt, cõprehendũtur, queadmodũ ultra Danubiũ,

ubi Germania eſt, Auſtriæ nomem late patet, & ut ſupra monui, pars magna Germaniæ Vngariæ tribuitur, terminis regnorum nimirum uariantibus, in qua tamen uarietate nihil magis ad antiquitatis cognitionem facit, quàm ueterum limitum & terminorum obſeruatio, ſine qua ne recentia quidem recte ueſtigari aut accipi poſſunt.

PANNONIA SECVNDA.

PTolemæus lib. II. alteram Pannoniam, quam ipſe Inferiorem uocat, ab Occaſu Arrabone fluuio terminat, ab Ortu Danubio, qui ubi Germaniam reliquit, recta in Meridiem, Drauum excepturus feſtinat: dein iterum flexus Tybiſcum recipit, à quo Taurunum uerſus, uelut geſtiens Sauo ſe miſcere ita reclinat, ut non nihil occiduus fiat. A Meridie finiunt miteſcentia iam alpium iuga, quæ ut ait Plinius, per medium Illyricum à Septentrione ad Meridiem uerſa, molli in dextra ac læua deuexitate conſidunt. Ruffus Conſularis, Pannonias alpes nominat. Oppidorum memoratiſſimum eſt, quod accolæ Budam uocant, haud dubie uetus & ſtatiuorum Romanæ militiæ aliquando, nunc regum Vngariæ ſedes: quo nominè ante appellata ſit haud facile eſt conijcere. Sita eſt in clementer ædito colle, quem à Septentrione Danubius alluit, quo loco ſupra infraq; urbem thermæ ſaluberrimæ mirabili aquarum copia ſcaturiunt. Sclaui aquam Buodam uocant. A Meridie amœna planicies excipit. Qua in Ortum ſpectat, arcem habet uere regiam, ſeu amplitudinem eius, ſeu magnificentiam ædificiorum & loci amœnitatem conſyderes. In cuius introitu (quum ego Budæ agerem) Herculis ſimulachrum uiſebatur ex ære factum tanta arte ut tori etiam & uenæ exprimerentur. Intus atrium excelſum magnitudinis mirandæ, in quod ex ampliſſimo circo rectis gradibus aſcenditur, tanta horum latitudine, ut uicenis etiam liceat ingredi. Iuxta, columæ aliquot ex ære ſolido, & effigies paſſim operis ſtatuarij permultæ. In Regia interiori Bibliothecam è Græcis Latiniſq; codicibus magna cura conquiſitis Mathias Coruinus incomparabilis Vngrorum Princeps adornauerat, quam poſtiri diripuere. Sed & urbs cum arce proximis annis à Turca capta dirutaq;, & (ut audio) clariſſimis illis monimentis regiæ magnificentiæ ſpoliata eſt. A Buda Meridiem uerſus Albanum eſt, uetus oppidũ paluſtri planicie ſitum, hodie Albam uocant, & Regalem cognominant, quòd regum Vngariæ ſepultura ſit celebre. Porrò ea Pannoniæ pars quæ in Sauũ porrigitur, Sauia & Sauienſis regio dicitur Sexto Ruffo, cuius hæc uerba ſunt, Amantinis inter Sauũ & Drauũ proſtratis, regio Sauienſis & ſecundorũ loca Pannoniorũ obtenta

ſunt

ſunt. Appellatur & Valeria, qua parte à Danubio recedens, ad Draui ripam procurrit. In Sauienſi tractu eſt Sirmium uetus oppidum, iuxta quod Bacuntius amnis in Sauum influit Plinio. Hoc eſt Sirmiū in quo Conſtantius Imperator Arrianis fauens conciliū habuit, Oſio Epiſcopo Cordubenſi ad id euocato, & Arrianorum ſuggeſtionibus indignis modis tractato, uelut ſcripſit Socrates. Meminit eius inter Synodalia decreta D. Hilarius. Aetate enim Conſtantij in qua & Hilarius floruit, hoc eſt annis poſt Chriſtum paſſum plus minus trecentis uiginti, celebris iam & decantata erat Chriſtiana religio in omnibus tam Rhenanis quàm Danubianis prouincijs. Sed & eccleſiæ fundatæ in Gallijs præcipue prima & ſecunda Germania ueteres, quarum Irenæus propinquus Apoſtolorū temporibus meminit. Habuere igitur & Pannoniæ ſuos Epiſcopos, habuit Noricum (Laureaci Maximilianus fuit) habuit Auguſta Vindelica. Cæterum poſt amiſſum limitem & Imperij Romani uires collapſas factum eſt, ut Germanorum infidelium migrationibus non nihil & de religione deceſſerit, quæ (ut fit) conuerſis gentibus poſtremo, maxime poſt Francos fidem in Chriſtū edoctos, inſtaurata eſt. Supra Sirmium Occaſum uerſus, & iuxta Saui fluenta, pars Pannoniarum eſt, quam Croaciam uulgo nominant, in Illyricum & Lyburnos imminens, terræ maxime fœcundæ, & multis locis uitibus conſitæ, ubi Chriſtianæ eccleſiæ, & Epiſcopi qui ſcripturis in ſuam linguam uerſis utuntur, & literas habent longe à noſtris caracteribus differentes, nec abſimiles ſcripturæ Turcicæ: ſed Dalmatica ſe & lingua uti & ſcriptura ipſi affirmant. Cæterum nihil illis tutum eſt propter frequentes Turcarum incurſiones, quæ & oppidis eos & magna agrorum parte fertiliſſimorum exuerunt. Dolendū profecto principibus Chriſtianis alicubi tantum bellorum geri quò regna regnis coniungant, & quàm latiſſime dominentur: hoc autem loco quo bellum geri cum gloria, addo, & cum pietate poterat, tantopere ceſſare, nec ad lachrymas hominum tot nominibus miſerrimorum reſpicere, nec tueri limitē, neq; hoſtem, deſidia noſtra (ut uere Hermolaus dixit) potentem, longius arcere. Profecto iſthac ceſſatione, dum quiſq; publica ſalute poſtergata, ſuis rebus conſulit, unius tantum ſæculi decurſu factum uidemus ut magnam Europæ partem ſui iuris Turca fecerit. Cæterum ut de Pannonijs finiamus, iſtud obiter notandū duximus, Quinque prouincias, uidelicet Rhetias duas, Noricum & Pannonias e regione Germanicæ ripæ ſitas eſſe, Mœſiæ enim cōtra Daciā & Getarum tractum pandūtur. Proinde nec alibi Romanis frequētiora præſidia amni impoſita, & plures in ſtatiuis milites fuiſſe legimusq; in Pānonijs, qđ formidarēt gētibus Barbaris hac maxime parte nō in prouincias modo fertiliſſimas, ſed & in ipſam Italiā uiam patēre poſſe.

ubi ſemel ſucceſſiſſet. Sunt enim non humilia modo alpium iuga quæ cingũt Pannonias, ſed locis etiam aliquot peruia, ut nullo labore trãſeatur. Enimuero conſtat Primum omnium Romanorum Auguſtum Cæſarem, inſolentia Barbarorum & crebris in Italiam factis incurſionibus cõmotum, per priuignos ſuos Druſum & Tiberium has terras quarum hucuſq; à Rheni fontibus meminimus, alpibus ſuperatis perdomuiſſe, & in prouinciarum formam modo quo diximus redegiſſe, hoc maximè tempore quo Ieſus Chriſtus in mundum natus eſt. Ante ſua lingua uſos eſſe, & quidem diuerſa à Germanorũ lingua ſunt qui exiſtiment. Non dubium autem quin poſt receptum imperij iugum Romanam pariter linguam uſurparint: nam ſi hoc ipſum nil aliud, certè ueteres inſcriptiones tot locis memoriæ dicatæ ſatis ſuperq; teſtarentur. Et Romanis hoc ſtudij fuit, ut cũ armis, quatenus dabatur, linguã quoque & mores cum inſtitutis & legibus propagarent: quæ res, ut arbitror, Coloniarum deducendarũ præcipua cauſſa fuit. Hodie qui habitant (tanta rerum omnium eſt uiciſſitudo) nec ueterem nec prouincialem, ſed quam linguam migrando importarunt eam adhuc retinent. Pannonia autem inferior, antè quidem à Germanis occupata, maximè Longobardis (ut mirum non ſit paſſim extare illic Germanicorũ nominum ueſtigia) hodie ab Vngris qui regno dedêre nomẽ habitatur. Quam quidẽ gentem Scythicæ originis, & quæ pars Hunnorum fuerit, in hæc loca ingreſſam, nuper primo libro rerum Germanicarũ Beatus Rhenanus prodidit. Non tacendũ & Imperatores aliquot Romano imperio genuiſſe Pannoniam, inter quos Decius, Aurelianus, Valer. Probus, Flau. Valentinianus præcipui fuerũt. Aetium autem præfectum Galliarum ſub Valentiniano uirum incomparabilem, Mœſia genuit, de qua nunc dicemus.

MOESIA SVPERIOR.

A Confluẽte mox Danubij & Saui, Mœſia ſuperior cognominata incipit, Macedonicis mõtibus à Meridie, ab Ortu amne Ciabro finita Ptolemæo. Agrum habet eximie fertilẽ, & Dardano amne clariſſimo rigatum. Hodie Boſnam uocant & Seruiam. Satis autem ſuperq; prouinciæ opulẽtia hoc ipſo deprehẽditur, quòd patrum noſtrorum memoria regibus paruit, nec amiſit nomẽ, hodieq; Boſniæ regnum uocatur. Oppida Mœſiæ permulta, ſed celeberrimũ quod Vngari Sinderouiam uocant, regum Boſniæ non ita pridem ſedes, iam Turcarum qui utranq; Mœſiam ſuam fecerunt, domicilium. In Saui clariſſimi amnis & Danubij confluẽte Taurunum iacet, quod in fine Pannoniæ ſtatuit Plinius, uulgus Belgradum nominat, oppidũ eſt nomine quàm magnitudine celebrius, nec tam foſſis aut mœnibus

quàm

quàm undis circumfluis tutũ. Habet in colle ædito, cui imminet, arcem munitiſſimam, in Occaſum & Boream ſpectantem, ſubtus autẽ amœnam & late patentem planiciem, à qua ſola parte, quoniam terræ uelut continenti adhæret, obſidioni patuit: qua re factum, ut Turca oppugnare conatus ſemel iterumq; non ſine magna ſuorũ clade repulſus fuerit. Demum anno dom. M. D. XXI. uiuente adhuc Vladislao rege eius Ludouici patre, qui & ipſe nuper infelici prælio cum Turcis inito periji t, ingentibus copijs terra atq; undis obſeſſum Selinus Turcarum Imperator expugnauit. Sed & arces aliquot fortiſſimas haud longe Tauruno in Saui & Danubij ripis ſitas eodem bello cum præſidijs impoſitis & unuierſo (prò dolor) comeatu recepit. Hoc eſt Taurunum quod Vngari ſemel mirabili opera Ioannis Capiſtrani ſeruatum ferunt, atq; inde apud ſodales Franciſcanos illi honores propemodum triumphales decreti, inuito quidem Ioanne Huniade, qui Capiſtrano contemptò, hanc ſeruati oppidi gloriam ſoli ſibi deberi affirmabat.

MOESIA INFERIOR.

AB hac altera Mœſia Hæmo altiſſimò eius tractus monte in anguſtum coacta demittitur. Gens in ea uetuſta Triballi, ſicut & in ſuperiori Dardani. Rigatur & amnibus partim in Iſtrum, partim in Euxinum exeuntibus. Sed latiſſima eſt, ubi Ponto alluitur, propter Iſtrum qui haud procul Euxino ſubito in Boream, ac mox Occaſum uerſus reflectitur & Ieraſſum ex Geticis montibus delapſum excipit, demum ingenti mole undarum, non iam amnis ſed lacus magis ſpeciem referẽs, uaſtis ſex fluminibus in Pontum euoluitur. Plinius author eſt ſingula ora tanta eſſe, ut probetur in quadraginta milium paſſuum longitudinem uinci mare, dulcemq; hauſtũ intelligi. Certum eſt ſecundum Nilum omnium amnium Mediterraneum mare ingredientium eum eſſe maximum. Iſter autem appellatur, unde primum Illyricum alluit Plinio, id fit ad Saui confluentem. Regio illa tota hodie Bulgariæ nomen habet, non ita pridem à claris uiris qui colonis principum loco eſſent, gubernata, quorum poſtremus fuit Marcus Craieuicus, quem Pazaites Turcarum Imperator ſuperatum interfecit, maxima parte eius terræ occupata, quæ dein tota Turcis ceſſit. In Bulgaria Theophilactus Epiſcopus fuit, qui idem & Vulgarius. Præterea Theotimus Tomorum antiſtes, cuius Hieronymus in Catalogo Scriptorũ meminit. Sunt autem Tomi maritima urbs, in qua exulauit Ouidius, haud longe ab Iſtropoli clariſſima quondam urbe, diſtans. Nulla eſt illis in locis frugum fertilitas, ac ne cœlum quidem admodũ clemẽs, quanquam hodieq; & in Iſtri ripa & Euxini littore non paucis

celebribus oppidis habitetur. Circum oſtia accolentibus plurimus ex piſcatione quæſtus eſt, captos magno numero euiſcerant, & ſalitos dolijs prægrādibus indunt, Pannonijs atq; etiā Sarmatiæ eos inuehētes.

THRACIA.

CAius Plinius tractum Euxini qui ab oſtijs Iſtri in Meridiē protenditur, Thraciæ tribuit, quemadmodū lib. III. Mela. Ptolemæus aliam quandam rationem ſecutus, extimam Mœſiæ ciuitatem Meſembriam facit, & Mœſiam à Thracia omnino ſeiungit. Nos quo diſtinctius cœptam narrationem proſequi poſſimus, Ptolemæum ſequemur, qui Thraciam à Septentrione Hemi montis altiſſimis iugis, ab Ortu parte Euxini & Boſphoro, deinde & Propontidis ora, & Cherſoneſo quam Thraciam cognominat, ab Occaſu brumali Neſſi, ſiue ut Pomponius eum uocat Neſti amnis oſtijs & montanis ab Orbelo digreſſis, præterea & Aegeo mari terminat. In multas prouincias quondam eam Romani diſtribuerunt: nec cito neque impune ſubacta & retenta eſt. Gentem habuit iam olim armorum gloria celebratiſſimam, & ſunt rerum gerendarum præſtantia nihilo inferiores maioribus qui hodie habitant. Ipſa regio claris amnibus diſtinguitur, uirorum quàm frugum feracior. Oppida plurima, quorum longe clariſſimum & maximum memorabile Bizantium antè, poſt à Conſtantino Imperatore trecentis minimum annis poſt natum Chriſtum magnifice extructum & munitum, Conſtantinopolis dicta, quanquā ipſe Nouam Romam uocari malebat, gratia tamen principis factum, ut ſuum non urbis nomē obtinuerit. Porrò ubi illa increſcere fama & Imperatorum res in Oriente gerentium ſedes eſſe cœpiſſet, factum eſt ut & eccleſia & Epiſcopi eius urbis ita dignitate eminere & authoritate præſtare cœperint, ut uereri illam ceu magiſtram diſciplinarum, Epiſcopos autē ut præſides & patres honorare uicinæ eccleſiæ perrexerint. Quod enim in Italia Roma, in Aegypto Alexandria, in Syria Antiochia, hoc nō in Thracia modo, ſed & Aſia uicina & Græcia propè omni Conſtantinopolis erat. Ac tali quidem honore multis ſæculis celebris. Demum, anno Dom. M. CCCCLII. quum Fridericus tertius imperare cœpiſſet à Mahomete Turcarum principe, urbe capta omni ſimul ſplendore & dignitate religionis ſpoliata eſt, & ferri potuiſſet qualicunq; dolore unius caſus, niſi tot iuxta frequentes, præterea & Apoſtolicæ eccleſiæ pari calamitate cecidiſſent. Turcæ Aſiam ſeptingentis retro annis uexauere, gens origine Scythica, & quæ per initia apud Aſiæ Regulos ſtipendia meruerit, paulò mox ad dominatum conuerſa quum rerum geſtarū gloria efferretur, uario ſucceſſu oppidis & agris

Conſtantinopolis.

Turcæ.

eſt

eſt potita, nihil minus interim (quod Europeis nationibus maximo damno fuit) mercenaria. Anno enim Chriſti M. CCC. (quo primum tempore Turcæ in Europam traiecerunt) inteſtinis diſcordijs agitati Græcorum Reguli, ad auxilia reſpicere, & ingentes illorum copias ſollicitare atq; euocare cœperunt. Quin & Palæologis, qui tum Bizantio atq; Oriente potiebantur, contra Bulgaros impetrata Turcarum auxilia magno uſui fuere. Vnde factum ut quemadmodum Cæcias nubes, quod dicitur, ſic Thraces nil tale ſuſpicati longe maximum malum ad ſe traxerint, & mox hoſtem fuerint experti, quem ante auxiliarē habebant. Siquidem Turca prouinciam clariſſimis urbibus cultam, portuoſam, nobilibus amnibus irriguã, & quæ duabus à partibus, nempe Boſphoro & Helleſponto, militem facili tranſitu reciperet, unde ultra progrediendi & interiora occupandi occaſio eſſe poſſet, perſpexerat, nec mora ſpem concipit aſſequendi: quod proximis duobus ſæculis ſupra omnium expectationem tanto eſt ſucceſſu conſecutus, ut hodie non Thracia ſolum, ſed Mœſia utraq; cum magna Daciæ parte, præterea Macedonia, Achaia, Peloponneſus, Epirus, Dalmatia, & Illyrici maxima pars, ordine quo memorabimus, illius ditioni conceſſerit, ut nihil ſit mirũ ſi tanto ſucceſſu rerum ipſe ſupinus iam & elatione animi tumens Pannonias ingredi, & (quod inauditum antea) Norico proximam fortiſsimam urbem Viennam obſidione cingere, & in medium uſque Noricum & totam Valeriam tanta ſuorum manu excurrere, fœdeq; omnia populari fuerit auſus. Sed mœrore poſito ad terrarũ deſcriptionem reuertendũ nobis. Ac primùm quidem ipſa Conſtantinopolis in molli ſinus amœniſsimi receſſu poſita, cõtra ſe habet Aſiæ oram pariter cultam & ſplendidam, quæ in Boſphorum, qui hoc loco Thracius cognominatur, approximat. Boſphorus autem à bubus meabili tranſitu dictus Plinio, quoniã non latius diſtent littora quàm ut tranari bobus interfluum mare poſsit. Nec amplius hoc loco quingentis paſsibus duarum terræ partium littora diſcedunt. Alitum quippe cantus canumq; latratus inuicem audiuntur, uocis etiam humanæ comertia, inter duos orbes manente colloquio, niſi cum idipſum auferunt uenti, adeò tenue illic interſtitium eſt quod Europam ab Aſia diſterminat. Inde retroactis littoribus pateſcit mare quod Propontida uocant Græci, quoniã contra Pontum Euxinum, iam dicto Boſphoro diſtincta, præiaceat, amplũ id mare nec minus ſinuoſum. Cæterum hinc ab Euxino, illinc ab Aegeo prædictis anguſtijs diremptum ferè undique terris clauditur. Qua à Meridie Aegeum imminet, longe pulcherrima peninſula Europei littoris Aſiæ imminet, Itali brachium Sancti Georgij uocãt. Inter quam & contraiacentem Aſiam, anguſtia maris non amplior ſeptem ſtadijs Helleſponti nomine, ab Helle Phryxi

ſorore illic tranſuecta, intereſt. Nec obſcura in utroque littore oppida, ſed in Aſiatico Troas eſt diui Pauli hoſpitio celebris, de qua ſuo loco meminerimus. Non tacendum ijs anguſtijs quondam contabulatis Xerxen Perſarum regem in Græciam moturum, exercitum ſuum traduxiſſe, & diuerſo conſilio Alexandrũ contra Perſas & Orientem profecturum: itidem non procul Priapo Aſiæ oppido, ſi Plinio credimus, Macedonicas illas uires ſuas toti Aſiæ terribiles, tranſportaſſe: ad eum modum & Boſphorus Bizantinus Dario Perſarum regi aliquando peruius fuit, mox Marathonijs campis à Milciade Atheníenſium duce terreſtri pugna ſuperato. Vt intelligamus etiam antiquis & remotiſsimis Aſiæ gentibus per illas anguſtias in Europam ceu compendiaria quadam uia tranſitum patuiſſe. Eum ad modum Anno Domini M. CCCLXIII. Amurates Turcarum Imperator, primus omnium ex ea gente, exercitu per Helleſpontum traiecto, Seſton & Callipolim, iuxtaq; ſitas Cherroneſi urbes cepit, quæ prima ei occupandæ Thraciæ auſpicia fuere, octuagintanouẽ annis antequam Mahometes nepos eius Conſtãtinopolim, ceu diximus, expugnaret. Hæc enim ſæpe ante longis obſidionibus tentata, quoniã maxima & munitiſsima eſſet inter poſtremas recepta eſt, & Adrianopolim clariſsimam urbẽ, quam hodie Andernopolim uocãt, regiam Turcarum Mahometes anteq; illa caperetur, fecerat. Quod ad religionẽ attinet, conſtat eam urbẽ claros paſtores habuiſſe & eruditos, ſed omniũ celeberrimum Ioannem Chryſoſtomũ, Hieronymi & Auguſtini contemporaneum, uehementis ingenij, & moribus paululo ſeuerioribus, charum autẽ populo ob eloquentiã & doctrinæ puritatem, ſed aulicis Honorij & ipſi in primis Eudoxiæ Auguſtæ, quæ Arrianis fauebat, exoſus: qua de re uarijs diſſenſionibus Conſtantinopoli exortis, ſæpe pulſus Chryſoſtomus, & ſæpe populi maxime fauore adnitente reuocatus. Poſtremo Arrianis quibuſdam Epiſcopis calumniantibus quòd Origenis libris plus æquo faueret, præterea præfractus & ſuperbus eſſet, fruſtra renitente populo, ciuitate pulſus, & principis iuſſu in exiguum Armeniæ oppidũ Cucuſum dictũ, quo exularet eſt deſtinatus: inde & Pthyuntem Ponti locum ueniſſe Theodoretus ſcripſit. Poſtremo itinere fatigatus, cum ardorem ſolis ægrè tuliſſet, ex capitis dolore mortuus eſt.

MACEDONIA.

SVpra Thraciam in Occaſu ampliſsima Macedonia excurrit, regnum quondam Philippi patris, & mox Alexandri filij, imperio etiam orbis terrarum magni. Plinius quinquaginta populorum frequẽtia habitatam fuiſſe indicat. Hodie uniuerſa Turcicæ

ditionis eſt. Habet ab Aquilone alpium iuga illa quorum ante memi-
nimus, à Mœſia Dalmatiaꝗ diſterminãtia eam: à Meridie Acrocerau-
nijs & Pindi montis longo procurſu ab Epiro ſeiungitur: qua Theſſa
lia atque Magneſia eſt à ſinu Maliaco & Sperchio amne memorabili,
Græciæ quæ Achaia dicta eſt coniungitur. Latus occiduũ mare quod
Ionium ac mox longius ingreſſum Adriaticũ appellatur, recto admo-
dum littore claudit. Ab Ortu itidem ingens pelagus, crebris magnisꝗ
ſinibus alluit Aegeum mare, præterea & Macedonicum, quaꝗ Græ
ciam excipit etiam Græcienſe dictum Plinio. Terra circumquaꝗ ferti
lis & claris amnibus, præcipue Strimone atꝗ Axio. Hic Dardanijs iu
gis delapſus ampliſsimũ huius littoris ſinum qui Thermaicus dicitur
influit. Supra Achaiam autẽ qua Theſſalorum ager panditur, longe
amœniſsima eſt. Porrò ſub Philippo & Alexandro, rebus dum Mace
donicis florentiſsimis cultiſsimã fuiſſe cõſtat: poſteris annis Romani
illos, quoniam Carthaginenſes iuuiſſent, uexauerũt, & uiginti anno-
rum bello, uario caſu, nec parua ſuorũ clade deuicerũt. Quo tempore
Paulus Aemilius ea regione uaſtata, LXXII. urbes direptas uno die
uendidit. Cæterum ut in agris fruges plerunꝗ aut grandine aut niui-
bus afflictæ reuireſcunt, & ad maturitatem perueniunt: ſic urbes bello
diſiectæ pace reſtaurantur, interdũ & cum potẽtiæ acceſsione. E Thra
cia igitur Macedoniam ingredientibus prima obtingit Neapolis ma- *Neapolis.*
ritima ciuitas Ptolemæo & Plinio. Ad quam apoſtolus Paulus de pe-
tenda Macedonia uiſione monitus, Timotheo & Sila & Luca comi-
tibus appulit, ceu II. libro cap. XVI. & XVII. ipſe Lucas prodidit.
Inde remotior à mari & ad flumen Strimonem uerſa, haud longe ab
Amphipoli, Philippi, colonia celeberrima quondam urbs à Philippo *Philippi.*
rege nomen adepta, iuxta quam Philippici cãpi, in quibus M. Brutum
& C. Caſsium Dictatoris interfectores, Auguſtus Cæſar fudit. Philip
pis Paulus Lydiæ Thyatirenæ hoſpes, ob Chriſtum prædicatũ & im-
poſturam dæmoniorũ ſpeciem pietatis præ ſe ferentiũ detectã & coër
citam, cum Sila & uirgis cæſus & in carcerem coniectus eſt, nõ ſine fœ
nore tamen perpeſſæ ignominiæ, plurimis enim ad Chriſtũ conuerſis
eius eccleſiæ prima tum fundamẽta iacta ſunt quam paulò mox miſſa
ex urbe Roma epiſtola ceu adultã & quæ indies magis ac magis ſynce
ritate ac ſanæ doctrinæ cognitione proficeret, alloquitur. Nec tacendũ
ex hac urbe alterã ad Corinthios epiſtolam miſſam eſſe eo tempore,
quo Apoſtolus Macedonia iam tertiũ peragrata in Aſiã properauit.
Proximè Philippos in Occaſum brumalẽ Amphipolis iacet, Atheni- *Amphipolis.*
enſium aliquãdo colonia, quã Strimon amnis ex Hæmo, ut ait Plinius
delapſus, peninſulæ forma amplectitur, à quo ſitu urbi poſtea nomen
datum. Trans Strimonem Athos eſt mons contra inſulam Lemnon

porrectus, quem Perſarũ rex Xerxes continenti abſcidit. Pomponius ita elatum eſſe tradit, ut credatur altius quàm unde imbres cadunt ſurgere: accolas eius Macrobios, à uitæ arbitror diuturnitate ueteres uocarunt. Supra Athon Meridiẽ uerſus aliquot ſinus cum promõtorijs, ſed longe maximus eius littoris, nõ amplo introitu, cæterũ late ſeſe in terras recipiẽs, quem à Mecyberna urbe Mecybernæum Pomponius, alij à Therma oppido Thremaicum dixere. Axius amnis Macedonicorum clariſsimus mediũ illum illabitur, infra cuius oſtia longo flexu littorũ ſita eſt liberæ iam olim conditionis Theſſalonica, ſupra quam in Occaſum Solſtitialẽ lõgius à mari remota Apollonia illa iacet, qua & Amphipoli è Philippis Theſſalonicam ueniſſe Paulũ Lucas Act. XVII. innuit. Cæterũ & aliæ quoq; in Macedonia Apolloniæ memorantur, quarũ altera iuxta Ioniũ cõtrapoſito Occidẽtis latere ſita, quæ Auguſtũ Imp. literis & diſciplinis inſtituit: alterã in Atho monte cẽſet Plinius. Inter illam noſtrã & Theſſalonicã Achedorus amnis defluit.

Apollonia.

Theſſalonica. Theſſalonica (penultima producta, cõtra uulgi uſum, ceu Valla in nouum Teſta. annotationibus tradit) Macedoniæ metropolis, in qua Iaſon, pius homo, qui Paulũ cum ſuis hoſpitio excepit, apud quẽ longiuſcule moratus (triũ enim ſabbatorũ Lucas meminit) in multo certamine Chriſtũ docuit. Sed quum Iudæorũ, ueræ pietatis acceſsionẽ inique ferentiũ maxima inuidia premeret, atq; inde concitato magiſtratu res periculo proximæ eſſent, nocte intempeſta emiſſus cũ Sila in Berrhœam abijt (Berrhœæ etiã Plinius inter urbes Macedoniæ meminit) in qua rurſum Iudæorũ perfidia agitatus, à fratribus Athenas uſq; deductus eſt. Vnde cũ illi redeũdi Theſſalonicã animus eſſet, & ei propoſito tantopere Satanas obſtaret, qui in ſuis, hoc eſt huius ſæculi filijs perpetua aduerſus pietatẽ conſilia meditatur, factũ, ut quos coràm docere nõ daretur, literis binis ex Athenis per Timotheũ miſsis, & conſolatus ſit & inſtituerit, quibus epiſtolis adhuc illæſis eccleſia utitur. Dolendum autẽ hanc præclarã & tantarũ rerũ memoria celebrem urbẽ, quæ haud multis retrò annis in Venetorũ poteſtate erat, à Ioanne illis Manuelis Imperatoris Cõſtãtinopolitani filio tradita, iam in Turcarũ manu & ditione eſſe. Idem enim ille Mahometes, qui Bizantiũ expugnauit, Theſſalonicen reipublicæ Venetæ per uim ademit. Sed & Pella urbs duobus alumnis Philippo Græciæ atq; Alexandro etiã Aſiæ domitore maximè illuſtris aliquando fuit. In littore occiduo inter plures maxime clara eſt Dyrrachium, Epidamnos aliquãdo dicta. Quam anno Domini M. CCCCXCIX. Pazaites Turcarũ imperator eius Selini qui hodie rerum potitur, parens, Venetæ reipublicæ iure belli abſtulit, cultam nimirum & Chriſtianæ profeſsionis diſciplina, quum tenerent Veneti, celeberrimam.

Berrhœa.

Græcia

IN Macedonia, paulò ſupra, Theſſaliam & Magneſiam, Ptolemæum ſecuti, numerauimus: nam & Pomponius in ea iam dictas regiūculas cum Pthiotide cenſet. Clari in illis montes, Olympus, Oſſa, Pelion, Oeta, gygantum fabula belloq; memorati, inter quos Tempe illa Theſſalica ſingulari amœnitate. Et iuxta ſita oppida celeberrima, quæ enumerare neceſſe non eſt, cum omnia ſint ab idoneis authoribus diligētiſsime tradita: & nobis ut in Epitome ſummas tantū rerum ſequi placuit. Græcia igitur à Septentrionibus Theſſalia finitur, amne & ſinu ſupra memoratis. Ab Occaſu Acheloi celeberrimi amnis oſtia excipiunt, ultra quem mox Epiri tractus incipit. Ab Ortu Solſtitiali & Aequinoctio Aegeū continēter pelagus alluit frontem quæ tranſuerſim inter Notum & Eurū extenditur, ſummoq; angulo Sunium promontoriū ſuſtinet, inde etiā mari Myrtoo alluitur, id inter Aegeum & quod Creticum Ptolemæus uocat etiā Cycladas interluit. Meridianum latus ferè medium Iſthmus excipit, quo Peloponneſus Atticæ adnectitur. Cætera ab Ortu ſolis Aegeū pelagus, ab Occaſu Ionium lambit: & quod admiratione dignū ſit, quinq; milium tantū paſſuum lata terrarū his locis anguſtia, hinc & illinc urgentium undarum impetū tanto ſæculorū decurſu, tam pertinaci littorum obſtantia ſuſtinēte, ut etiā transfodere conatis ſeſe impatientem præbuerit. Demetrius rex, Cæſar Dictator, C. Caligula, Dom. Nero, magnis conatibus transfodere aggreſsi cœpto deſtitere. Græcia igitur à Græco rege ibi nato dicta eſt Plinio. Hellas autem quemadmodum libro VIII. Strabo tradit ab Hellone Deucalionis & Pyrrhæ filio. Ptolemæus lib. III. longe à Plinio diuerſus totum eum tractum Achaiam uocat, cum hoc nomine non Hellada ſed Peloponneſum Plinius ambiat. Dicitur & Attica, quæ Græcia, quod Attis omnium Achaiæ regionum celeberrima fuerit, ipſasq; Athenas principem urbem, nō imperij ſolum late quondam dominantis, ſed & artium omne genus & ingeniorum præſtantiſsimorum alumnam habeat. Secundū Attida & Megaris fuit clariſsima pars Græciæ. Dein Locris, Phocis, Bœotis. Nec mirum hanc Europæ portionem tantopere increbuiſſe, ac non urbes ſolum ac populos, uerumetiam res ab illis geſtas tanta cura literarum monumentis mandatas fuiſſe: quando hæc eloquentiæ bonitas eſt, ut ne paruis quidē rebus ſuam lucē deneget, ac fontes quidem ac nemora nō faſtidiat, ſed & noxijs interdum nec dignis laude ad ſui oſtentationē laudis aliquid impertiat: quanto uero munificentiorē in tanta rerū memoria fuiſſe credimus? Nihil enim eius terræ latere potuit, in quam à tot partibus orbis, tot inſulis, per tot marium facilem aditū, tam creber gentibus omnibus acceſſus patuit. In Bœotia qua in ortum & Eubœam inſulā Græcia panditur, Thebæ illæ fuerunt, Epa

minunda duce & uate Pindaro ueteribus memoratæ. Hodie tantæ ur
Athenæ. bis loco humile caſtellũ eſſe tradũt. Athenarũ ueſtigia magis inſignia extant, cum arce quondam Mineruæ ſacra, etiamnum munitiſsima, quam patrũ noſtrorum memoria Florentinus quidam ex Aciaiolum familia, quum ſæpe multumq; Latinorum auxilia imploraſſet, nec impetraret, Mahometæ Turcarum Imperatori pacto interueniente contradidit. Hæ ſunt Athenæ quas ſapiẽtiæ fama tot ſæculis celebres, primùm Paulus uera ſapientia illuſtrauit. Non Socrates, non Plato hoc dedere lucis & intelligentiæ ſuæ urbi, quod humilis & à recenti uirgarum cæde madens Apoſtolus impertijt. Tractauerãt illi philoſophiam, ſed carnis, profeſsi interdũ nihil ſcire ſe, & dubitare potius quàm definire. Hic cœleſtia profeſſus, ſtultitiã Crucis prædicauit, nihil hæſitans certa indubitataq; eſſe quæ doceret. Proinde in Martio illo uico qui celeberrimus Athenis erat frequenti auditorũ corona ſeptus, nullo ſermonis fuco, ſed nuda apertaq; aſſeueratione, unum illis Deum quem uel ignorantes colerent ob oculos ponit, pariter & ridiculam perſuaſionem eorum arguens, qui in rebus magno ſumptu comparatis cultum diuinũ ſtatuerent, nec intelligerent hoc ſe uelut ſuum oſtentare quod alienum eſſet, nempe illius beneficentiæ acceptum referendum, cui & uitam, qua nil haberent pretioſius, deberent: una cordis puritate & humilitate illum coli, ſpiritum eſſe, ſpiritalibus honorari, cuius gloria iam propius emicuerit, annunciata per filium: filium inquam, nõ aliud poſcentẽ, quàm ut poſt perſpectã Dei miſericordiam uitam in melius commutemus, quod demum ſalui eſſe & uiuere cum illo queamus qui mundum eſt iudicaturus. Quam hiſtoriam Lucas prodit Act. XVII. Cæterum hac Apoſtoli ſapientia paucis annis ita aucta eſt religio noſtra, ut inter præcipuas eccleſias Athenienſium fuerit. Mox paulò Quadrato epiſcopo uiro doctiſsimo clara, quem ſub Adriano floruiſſe cõſtat, annis poſt Chriſtũ paſſum circiter nonaginta, poſt Paulum autẽ plus minus ſexaginta. Porrò annis aliquot poſt initum à Claudio principatũ, Paulũ Athenas ueniſſe hoc ipſum conuincit, quòd inde Corinthũ profectus Aquilam Iudæũ Ponticũ, Luca teſte, reperit cum cæteris Iudæis ex Imperatoris decreto urbe Roma pulſum: quam rem nono Claudij anno accidiſſe Ioſephus tradit. Illud obiter notandũ, Quadratũ illũ & Ariſtidem Athenienſem primos ad Adrianũ Cæſarem, tum Athenis agentẽ apologias, id eſt, libros defenſorios pro Chriſtiana religione ſcripſiſſe. (Quadrati quidẽ librũ ut dignum Apoſtolica doctrina Hierony. ualde cõmendat.) Neq; defuit pretium operæ, Adrianus æquitate rei cõmotus, Minutio Fundano Procõſuli Aſiæ ſcripſit, ne quem Chriſtianũ non conuictũ de crimine damnari ſineret. Extat epiſtolæ exemplũ apud Eutropiũ in Adriano.

Horum poſtea conſiliũ imitati clariſsimi uiri, ſubinde principes à perſecutione Chriſtianorum cõmendatione ueritatis, id genus libris auertere ſunt conati. Sic Iuſtinus martyr ad Antoninũ Pium: ſic ad Verum Cæſarem Melito Sardenſis, & Apollinaris Hieropolitanus epiſcopus Apologetica ſcripſerunt: ſed & Milciades illos ſecutus eſt, & Tertullianus, cuius hodieq; Apologeticus extat.

PELOPONNESVS.

CLariſsima omnium peninſularũ Peloponneſus eſt, & ut Plinius ait, haud ulli terræ nobilitate poſtferenda, inter duo maria, Aegeum & Ionium, Platani folio ſimilis. Hodie Moream uulgus uocat. Vniuerſam autem in ſex regiones diuiſit Pomponius, Argolin, Laconicen, Meſſeniam, Achaiam, Elin, Arcadiã. In ſingulis gentes olim eximie claræ, & oppida clariſsima fuerũt: ſed ad Iſthmum condita urbs Corinthus, Romana colonia, adeo quondam celebris, *Corinthus.* ut M. Cicero pro Pompeio totius eam Græciæ lumen appellauerit. Arcem habet æditam, & utraq; maria contuẽtem, quæ ueteri nomine Acrocorinthus dicta eſt. Eam urbẽ quũ multos ante annos Romani L. Mumio duce uaſtaſſent, Auguſtus Cæſar loci cõmoditate & ueteri memoria claritudinis motus, reſtaurandam exiſtimauit, colonis Libertini generis eò miſsis. Cæterum Corintho proximum in Ionij maris littore ſitum oppidum Lecheum cum nobili portu. Contra quod in Aegeum & Ortum ſpectans, & ipſum nobili portu clarum Cenchreas uocant, Nauali Corinthiorũ celebres. Corinthi Paulus magno negotio ſeſquianno Chriſtum docuit, Iudæorũ inuidia & calumnijs (quemadmodum ante in Macedonia) uarijs modis agitatus. Enimuero poſt deuictam à Romanis Palæſtinam, quod Pompeij ætate contigerat, cum uaſtata Hieroſolyma, & prophanatum templum tot Iudæorũ milibus occiſis iaceret, immigrare illa gens alijs terris cœpit, & pars iam Romani imperij facta, ſuo uelut iure in agros urbesq;, quatenus imperiũ patebat, inq; ipſam imperij ſedem Romã admiſſa eſt. Et (quod merito cogitanti admirationẽ pariat) in tanta idololatriæ Gentium peruicacia, & ritibus tam ſeuere cuſtoditis, religionẽ etiã ſeruare, & extructis ſynagogis colere eã & frequẽtari, Iudæis permiſſum. Etſi moleſti ſubinde gentibus illorũ mores, & q̃d procliues ad ſeditiones uiderẽtur, nõnihil de dignitate detraxerat, ſed & admiſsi magis q̃ recepti, perpetuo odio gentiũ premebãtur. Ea maxime cauſſa factum eſt, ut ad primã famam apoſtolicæ doctrinæ territi, quoniã legem aboleri & eleuari ceremonias ſynagogæ intelligebant, præterea ueriti ne illius occaſione maiori grauarentur inuidia, quæ illis denuo exitio eſſe poſ-

ſet, ſummis conatibus Euangelio Chriſti ſeſe oppoſuerunt, Paulum præcipue deteſtati, qui quod antea damnaſſet, demum tanta cum grauitate & diligentia tueretur. Hæc paucisſimis libare uolui, ne cui in locorum enumeratione ſcrupuloſa eſſet tam frequens Iudæorum in omni Aſia Europaq́; his maxime locis ad quæ Paulus acceſsit memoria, & ut conſtaret illos non ſolum religionis, ſed & priuati commodi gratia tam præfracte aduerſus Chriſti miniſtros tumultuari uoluiſſe.

Cenchreæ. Nunc ad inſtitutum reuertendum. E Cenchreis Lucas tradit ſoluiſſe Paulum, & in Syriam nauigaſſe, quoniam in Ortum & Aſiam erat nauigaturus: iam enim dictum à nobis ab Ortu Cenchreas mari appoſitas, in quibus clariſsimum Corinthiorum nauale fuerit. Sed & Cenchreenſis eccleſia Paulo memorata, Rom. XVI. ex qua Phœbe illa ſedula miniſtra, quam Romanis tantopere cõmendat Apoſtolus, & cui ſuam ad Romanos ſcriptã Epiſtolam perferendam dedit, quum iam ſecundario Corinthios acceſsiſſet, tempore haud ita multo ante ſuum in urbem aduentum. Haud procul Corintho urbs fuit maxime celebris Micenæ. Interius Lacedæmon, cui Lycurgus leges dedit, urbs olim uictorijs terra mariq́; partis nobilis, diſciplinæ autem ſeueritate omnium præſtantiſsima. In Occaſum uerò brumalem conuerſa ciuitas Methone, quæ adhuc extat, & uulgo Modona dicitur. Veneti eam eodem bello quo Dyrrachium, de quo ſupra diximus, amiſerunt. Hodie tota Peloponneſus Turcis paret, multis quidem annis aliquot Regulorum Græciæ, quos ipſi Deſpotas uocant, ſingulari fortitudine defenſa, cæterum auxilijs deſtituti, cum impares eſſent uiribus & hoſtem tantum diutius ferre nequirẽt, rebus fractis uicti ſubiugatiq́; non regnant iam qui ſuperſunt, ſed ſeruiunt.

EPIRVS.

EXtimus in Occaſum tractus Græciæ Aetoliæ nomen habet, Acheloi fluminis oſtijs ab Acarnania, quæ prima Epiri pars eſt, diſtincta. In qua præter alia memoratum oppidum eſt Calidon, præterea & Naupactus amœniſsimi ſinus receſſu poſitum, nunc Lepanthum uulgo dicitur, ditionis non ita pridem Venetorum, ſed Turcica claſſe illis per uim adempta, eo ipſo tempore, quum in Macedonia Dyrrachium, in Peloponneſo Methonem amiſerunt. Trans Acheloum Epirus eſt Pyrrhi quondam regnum. Mons Pindus Epirotas à Macedonicis populis ab Aquilone diſterminat, à Meridie mari Ionio, ab Occaſu eodem, ſed in Adriam flexo alluuntur. Gentes in ea iam olim celebres, Triballi, & Moloſsi. Nuſquam lata eſt, crebris autẽ diſtincta ſinibus, quorum primus qui

&

& maximus Ambracius, ab Ambracia oppido intimo in receſſu ſito, nominata. In cuius ferè extimo flexu maritima urbs Nicopolis, ab Auguſto poſt Actiacam uictoriam condita, & ob deuictum Antonium, quo duraret memoria, ſic appellata. In hac Paulus hyemauit, & eam quæ ad Titum miſſa eſt Epiſtolam ſcripſit, magno argumento & in Epiro & iuxta iacentibus locis Apoſtolum Euangelium Chriſti prædicaſſe. Ab Hieroſolymis enim & circumiacentibus regionibus uſq; ad Illyricum impletum ab ſe Euangeliū Chriſti, ipſe docet Rom. XV. In Epiro Butroton fuit uetus oppidum. Montana autem qua altiſſimis iugis in Ionium exeunt, Epirum finientia, Acroceraunia dicuntur Ptolemæo, Chaonibus & Theſprotis circumaccolentibus. Memoratur & Tomarus mons centum fontibus circa radices, Theoponpo celebratus, Plinio. Hodie regio illa tota tot urbibus celebris, tot gentibus habitata, ſub Turcarum ditione eſt, Acrocerauniis gentibus liberis antea, paucos ante annos in totum ſubactis.

Nicopolis.

DALMATIA.

A Ceraunijs montibus littora primùm ab Ionio pelago recedētia anguſtum mare admittunt. Intus habent Croiam, quæ ante Troia dicta, quā grauiſſimis obſidionibus preſſam, demū Turca cepit. Iuxta anguſtiam maris Oricum oppidū fuit, hodie Vualonam, ni fallor, accolæ uocant, inter quod & contrapoſitum Italiæ littus, non amplius centum milium paſſuū intereſt. Quod interuallum pedeſtri continuare tranſitu pōtibus iactis primùm Pyrrhus Epiri rex cogitauit, poſt eum M. Varro cum claſſibus Pompeij pyratico bello præeſſet: utrūq; aliæ impediere curæ, ut libro III. Plinius tradit. Regio tota hodie Albania dicitur, quā nos ex Ptolemæo & Plinio in Macedonia cenſuimus, teſtati hanc non Aegeo tantum, ſed & Ionio mari allui. De Dalmatia igitur proxime nobis dicendum. Hæc Plinio & Ptolemæo à Liſſa oppido maritimo, qua Macedoniæ proxima eſt, decurſu littoris ad Scardonam uſq; pateſcit, à Septentrione Liburnia finita, ab Ortu autem ijſdem montanis clauditur quibus ſupra à Saui & Danubij confluentia prouinciam Mœſiam ab Occaſu terminabamus. Regio fertilis & populoſa, hodieq; præclaris oppidis habitata, quanquam florentiſſimam quondam & innumeris ciuitatibus cultam Auguſtus Cæſar graui bello illato fregit uaſtauitq;, multis oppidis dirutis. Dein Gothi per Pannonias ingreſſi, haud minore clade affecere. Poſtremo & à Turcarū acerrimis incurſionibus uexata, afflictaq; eſt. Oppida notiora ſunt, Epidaurus, diuerſum ab Epidanno Macedoniæ. Iuxta cuius ruinas hodie Raguſium cernitur, cla-

rum cum arce munitiſſima, ſuiq; iuris, niſi quòd annuo tributo Turcam placat. Lõgius à mari nobilis ciuitas Scodra, quã Scutarim uulgo uocãt, aliquãdo ſub ditione reipub. Venetæ, nũc Turcæ paret, duriuſculis pacis firmandæ conditionibus illi conceſſa. Celebris eſt & Scardona Illyricorum campeſtribus proxima. Eſt & Delminiũ hodie Dama: præterea Sicum, & marmore memoratum Tragurium, & in littore ſita Salona colonia. In Dalmatia interijt Stridonis oppidum in cõfinio Pannoniæ ſitum, Diui Hieronymi patria, ſed profecto ob tanti uiri memoriam, etiam uaſtatum, deleri atq; interire nequit. Hodie magna Dalmatiæ pars ditionis Venetorum eſt, primaq; terrarum omnium à Thracia & Conſtantinopoli, quæ eccleſias etiamnum & Epiſcopos habeat incolumes, & quibus hoſti proximis pace & tranquillitate Chriſtum profiteri liceat. Hæc eſt Dalmatia quæ Diocletianum Cæſarem genuit, crudeli & exitiali in Chriſtianos animo: quippe qui præter innumera ſuppliciorum genera per quæ ſuam in noſtros carnificinam exercuit, in libros etiam & ſcripturas ſæuijt. Præterea imperij ſui decimonono menſe Martio ſolennibus Reſurrectionis appetẽtibus, per edictum omnes toto imperio Chriſtianorum eccleſias dirui & æquari ſolo iuſſit. Hæc eadem eſt Dalmatia quæ Hieronymum ceu patronum eccleſiarum, & quem nemo Latinorum lucubrando uicit, nobis dedit. Tam uere igitur quàm eleganter à Sulmonẽſi uate dictũ eſt:

Terra ſalutiferas herbas eademq; nocentes
Gignit, & urticæ proxima ſæpe roſa eſt.

ILLYRIS, LIBVRNIA, ISTRIA.

A Scardona iam Illyria, & eius pars Liburnia eſt, æquæ cum terra Dalmatica amplitudinis, & pari montium iugo à Pannonijs qua in Boream & Ortum Solſtitialem abit finita. Occidua & Meridiana parte Adriatico mari terminatur. Cæterum à Dalmatia decurrens regio, hinc mari illinc montibus coërcita ſeſe faſtigiat, ſubinde anguſtior, & qua in Iſtriam immittit anguſtiſſima. Veteres coloni Illyrij & Liburni literarum monumentis celebrati, neq; obſcuri armorum gloria, quippe qui & Romanis negotium fecerint bellis Punicis, quum Teuta regina in illis locis rerum potiretur. Hodie gens frequentiſſima Sclauinorum habitat, de quibus alio in loco diximus cum admoneremus Croatos illis imminere, quorũ Eccleſiæ non paucæ ſua lingua, quam Dalmaticam iactant, in ſacris etiam utantur, & in eam uerſas ſcripturas legant. Maxima Liburniæ atq; Iſtriæ pars hodie ditionis eſt Venetorum: quædã & ad Pannonias attinent. Maritimorum oppidorũ, in intimo ſinus Adriatici receſſu poſitum Tergeſtum

cum

cum arce & portu, principum Auſtriæ eſt. Et ſupra Iuſtinopolim ſita Flamona, quam Flumonam cognomine Sancti Viti dicunt. Sub Scardona maritima eſt Iadera colonia, ſupra quã clarus amnis Ticius. Item Narona, & Pola, à qua Polaticus, hodie Polẽſis ſinus dictus. In Illyrio fuit Sardica illa iuxta Mœſiam & Dacias Aureliani, in qua, uelut tradit Theodoretus, Conſtãtio iubente Conciliũ actum, quum Vrſatius Mœſorum, & Valens Myrſorum Pannoniæ epiſcopi, Arrianorum factionis rebus nouis ſtuderent, idq; Conſtantio fautore. Quod concilium poſtea Sardicenſe dictum eſt. Parentum oppidũ hodieq; non incelebre, cuius & Plinius hoc tractu meminit. Amnes toto hoc latere Drino Dalmatiæ & Narbon, præterea & Drinus, Illyridis autem Ticius. In Iſtria Arſia fluuius quo Italiam Plinius finit. Cæterũ Pomponius etiam Iſtriam Illyridis nomine amplexus, Tergeſto Illyricum terminat. Inter Tergeſtum & Flamonam Iuſtinopolis eſt ditionis Venetorum, clementer ædito colle & circumfluo mari ſita, quam uulgus, quoniam præcipua ſit Iſtriæ ciuitatum, Caudiſtriam, id eſt caput Iſtriæ appellauit. Supra Iſtriam Illyrico hodie attributum clarum oppidum Nauportus, cum amne eiuſdem nominis, Plinio. Aeneas id eſſe autumat quod hodie Labacum uocitẽt, ſub Carnicarũ Alpium radicibus, nec longe à Saui fontibus ſitum. In eo eſt Baſilica epiſcopalis, cuius ſere uniuerſa diœceſis Sclauinorum gentis eſt.

Sardica.

ITALIA.

A Tergeſto in Boream cõuerſus, haud amplo terræ interuallo, rurſum immani altitudine Alpium iuga tolluntur, quæ quidem recta in Occaſum tendentia, in Veragros uſque & Sedunos prominẽt, atq; hinc in Auſtrum flexa, Liguſticum pelagus fronte excipiunt, quæ Nicæam uetus oppidum, quod hodie Niſſam uocant, inſinuat, & Varum amnem hac à parte prouinciæ terminum fundit. Inter Varum igitur & Tergeſtum quicquid gemino mari & Alpibus cingitur, id totum Italiæ tribuitur. Mare quod ab Occaſu & Meridie terras cohibet iuxta Alpes Liguſticum, dein Tyrrhenum, præterea & Inferum appellatur. Quod ab Ortu ingruit in receſſu Adriaticum, ubi primum ingreditur Ionium, & in totum Superum dictum eſt. Frons Italiæ itidem Ionio mari clauditur, ampliſsimis aliquot ſinibus admiſſis, quorum qui eſt maximus Tarentinus uocatur. Porrò à Pœninis Alpibus (de quibus ante dictum eſt) haud longe ab Infero mari, mons Apœninus exortus cõtinenti iugo primum in Ortum æſtiuũ uerſus, mox ubi Rubiconem amnem emittit, ad Ortum Brumalem flexus, mediam Italiam ceu dorſo quodam exaſperat. Demum ubi Tarento

approximat, uelut undas declinaturus diſpaleſcit in cornua: atq; hinc quidem Calabros amplexus, ubi ſitum eſt Brunduſiū, in Ionium: hinc Lucanorum agrum ingreſſus alto promontorio in Tyrrhenum immittit, ſed & fronte pertinaci ad fretum uſq; Siculum porrigitur. Fuit tempus quum ea tantum pars quæ trans Apœninum & Rubiconem fluuium in Meridiem panditur, Italiæ tribueretur, citra autem Gallia eſſet, Togata & Citerior nominata. Sed frequentibus colonijs in eo agro deductis, accidit ut cum legibus pariter atque moribus nominis dignitate propagata, Italia ad Alpes uſque cōceſſerit. Vrbes eius atq; amnes, & quæ in totum memoratu ſunt digna, enumerare priuati temporis eſſet: quum ſit Italia, non cœli ſolum clemētia & locorum amœnitate, ſed & portuum ſinuumq; commoditate, præterea & gentium & urbium frequētia omnium Europæ regionum citra controuerſiam florentiſsima. Maximos amnes ædunt Alpes, & Apœninus uelut in hoc à naturæ benignitate Italiæ impoſitus, ultro citroq; nō amnes modo riguos fundit & fontibus ſcatet, uerumetiam paſcuum agrum exhibet, & alicubi thermis maxime ſalutaris, & fodinis maxime beneficus eſt. A Tergeſto igitur Carni habent & Veneti, quorum urbs clariſsima Venetiæ, in Adriatico ſita, cultu, legibus, inſtitutis, ciuilitate, potentia non urbibus modo liberæ conditionis multis, ſed & regnis aliquot præferenda, quandoquidem regna poſsidet ipſa & moderatur. In continente uetus illa Aquileia eſt ditionis Venetorum ad Natiſonem amnem ex Carnicis iugis delapſum poſita, quæ Patriarchā habet, cæterum hodie, ut in ruinis, urbis magis ueſtigia quàm urbem cernas. Ab ea non longe Altinum eſt etiamnum celebre. Poſt tractum autem Foroiulienſem, quem fermè totum Veneti poſsident, Patauium, Brixia, Vincentia, Verona, clariſsimæ & munitiſsimæ urbes, & quæ ſub Rheticis Alpibus eminet Bergomenſis ciuitas, cum iuxta ſitis claris oppidis ditioni Venetorum parēt. Horum finibus Atheſis clarus amnis ingreſſus ab Alpibus ſuo alueo in Adriaticum euoluitur. Mantuam Mintius fluuius ex amœniſsimo lacu Benaco emiſſus cingit. Nec procul Bergamo, Abdua ex Lario lacu (in cuius ripa Comum ſitum eſt uetus oppidum) in Padum illabitur. Padus ipſe Pœninis iugis, ſiue ut Pomponius ait, imis radicibus Veſuli montis exortus, per mediam Togatam deſcendens, Adriaticum ingreditur. Et conſtare uideo, nullum amnem eſſe qui breuiori curſu maiorem aquarum uim colligat. Non enim amnes tantū, ut Plinius ait, Apœninos Alpinosq; nauigabiles capit, ſed lacus quoque immenſos in eum ſeſe exonerantes: omni autē numero triginta flumina in mare Adriaticū defert. Mediolanum magnitudine & potentia celebre, longe celeberrimum facit Ambroſij memoria. Qui quidē conſulari dignitate prouinciam Liguriam adminiſtrans,

niſtrans,poſt Auxentij epiſcopi mortē,Catechumenus,in epiſcopum lectus eſt, Anno domini circiter CCCLXXX. Valentiniano Cæſare inuitum adhortātе. Cuius uiri quantus amor innocētiæ & religionis, quantaq́ʒ diſciplinæ ſeueritas fuerit,hoc uno facinore pleno magnanimitatis deprehenditur, quod Theodoſium Imperatorem ſuum, quia Theſſalonicæ ob unius militis per tumultū interfecti caſum,impotentia quadam animi commotus, aliquot milia ciuium trucidari iuſsiſſet, à ſacris & communione eccleſiæ ſuæ coërcuit, donec publica pœnitentia princeps ille humiliatus,coram omni cœtu fideliū indigne ſe egiſſe confeſſus eſſet. Habuerunt & Vercellæ eodem tractu Euſebium epiſcopum eximie à Hieronymo laudatum,qui ſub Valentiniano & Valente floruit. Sed & Maximus Taurinenſis præſul Gennadio celebratur,ſub Theodoſio & Valentiniano clarus,cuius Homeliæ paſsim leguntur.Ipſa Auguſta Taurinorum cognominata,quondam colonia, ab Alpium radicibus haud longe Vercellis abeſt, hodie Taurinum, ditionis principum Sabaudiæ,qui à Iuraſſo monte,& Lemāno lacu, in toto illo Alpium in Liguſticum abeuntiū tractu, & utroq́ʒ à latere late patētem,& eximie fertilē, urbibusq́ʒ & oppidis cultam regionem, cæterum qua Italiam proſpicit (Pedemontana hodie dicta) longe cultiſsimam,uſq́ʒ in Nicæam maritimā eorū urbē poſsident. Cotij quondam,quem alij Cottum uocāt, id regnum fuit, à quo ut ante diximus, Cotianæ Alpes Auguſti primū tempore uocatæ. Non prætereundū, eam partem Italiæ,quæ ſub Alpibus iacet, & in qua Mediolanum eſt, Tranſpadanam Romanis: alteram autem uicinam Apœnino,Ciſpadanam dictā eſſe, in qua Senogallia à Senonibus,qui primi,ut tradit Sempronius,tranſcenſis Alpibus & Arunte duce,ea loca quæ circum Padum ſunt, pulſis ueteribus colonis,poſsiderūt. In Ciſpadana præcipuæ urbes,Dertona, Parma, Placentia, Regium Lepidi,Mutina,Bononia,Ferraria,Rauēna. Quarū regio cum reliqua togata, Tranſapœnina dicta, Catone authore, & Italia Ciſapœnina, quæ in Thuſcum pelagus abit. Nos utriuſq́ʒ lateris præcipua tantum in tranſcurſu loca cenſebimus, prius illud præfati, reliquam Italiam circumquaq́ʒ anguſtam eſſe,& qua maxime patet nō amplius ducentis milibus paſſuum patere, authore Plinio. Ergo ab ortu Rubicon amnis, uetus Italiæ limes,in cuius ripa Cæſarem Dictatorem ciuile bellū meditantem,hæſitabundum conſtitiſſe Suetonius tradit. Supra quem in littore Ariminum iacet,uetus ciuitas. Et haud procul in Cumero promontorio ſita Ancon,citra quam fluuius Aeſis Pomponio dictus. Interius regio fertiliſsima,Marchia hodie Anconitana uocata,amnis Metaurus,deinde Picenorum agri, & in littore ſita Potentia,mox fluuius Clitumnus,ſupra quem uetuſtam Marſorum gentem Apœninus amplectitur. Inde

Pelignorum agri, ubi hodie Lauretum, uulgo frequens, & fluuius Aternus Frentanorum gentem alluens. Proximus autem ei Tifernus amnis & ipſe clarus. Deinde mons Garganus celſiſsimo iugo in mare prominens, hodie Sancti Angeli dictus, à quo iam longe lateq́ Apuli colunt, quorum pars Cannenſes iuxta Aufidum amnem, ingenti Romanorum clade memorabiles. Florus tradit in ea pugna Aufidum aliquandiu cruentũ fuiſſe, quum Hannibal duos maximos exercitus cæcidiſſet, & annullorũ modios duos inter equitum cadauera collectos miſiſſet Carthaginem. Supra Aufidum littoralis ciuitas Barium adhuc durat ditionis Galeaciorũ. Mox ultra promontoriũ quod Apœninus facit, Iſthmo Peninſulæ Calabricæ appoſitum Brunduſium, ex cuius portu in Epirum contrapoſitam commodiſsimus traiectus eſt. Intus regio magnæ olim Græciæ cognomine, & in ea pariter memoratiſsimæ urbes, Tarentus, Metapontum, Croto. Tarenti Architas floruit, Crotone Pythagoras, ubi, ſi Iuſtino credimus, uiginti annis docuit, inde Metapontum migranti, quum ex humanis exceſsiſſet, domo qua habitauit ſublata, templum illi extructum eſt, & diuûm honores decreti. Eodem tractu Turium fuit, in quo Herodotus hiſtoriã ſuam ſcripſit, Plinio. Ipſam Peninſulam Calabri & Salentini tenent, frons extima in Ortum ſpectans, Salentinum habet promontorium, cui ab Occaſu diuerſum Lacinium, ſinum qui Tarentinus dicitur, finit. Inde ſinus alter, ſed minor, Scyllacæus, Petiliam habuit, nunc eius loco oppidum eſt, quod Bellum caſtrum uulgo nominant. Dein frons illa aſperrima Apœnini in Siculum fretũ porrecta, & in freti littore Rhegyum adhuc nomen retinẽs, clarum Pauli memoria, qui Syracuſis relictis hoc primũ loco Italiam attigit. A freto inde in Occaſum ſpectare Italia incipit, cuius lateris primi Brutij, à promontorio, quod & Scylleum & Brutium uocatur. Deinde Lucani, per quos Silarus amnis effluit, longe amœniſsimos ſaltus tenent. Mox Picentini populi, fluuius Sarnus, & in amœniſsimi ſinus receſſu ſita urbs, ante Parthenope dicta, nunc Neapolis, poſterius nomen Auguſtus ei indidit. In eius ſinus extimo promontorio, quod in Auſtrum ſpectat, Puteoli ſunt, ciuitas colonia, ante Dicearchia dicta, ob iuſtã opinor Reipublicæ adminiſtrationem. Sed nomen à Romanis ſecũdo bello Punico mutatum, & à puteorum frequentia Puteoli dicti, uelut libro V. Strabo tradit. Ad hanc urbem Paulus captiuus cum à Rhegyo oppido ſoluiſſet, poſtridie delatus eſt, & repertis fratribus apud eos ſeptem diebus manſit rogatus, ſicut Lucas Actorum ultimo tradit: magno argumento iam tum non in urbe ſolum, ſed in reliqua quoq́ Italia fuiſſe, qui Chriſto fiderent, iam enim in annum ſextum & uiceſimum hiſtoria uitæ, mortis & reſurrectionis Chriſti apoſtolica prædicatione longe lateq́ intonuerat.

Rhegyum. *Puteoli.*

nuerat. Nam & Tiberio imperatori, cuius decimooctauo anno imperij IESVS crucifixus eſt, allatis è Syria nuntijs, & re ſtatim percognita, uiſum ut inter deos Romæ CHRISTVS conſecraretur. Præterea ex Pauli ad Romanos Epiſtola liquet, è Græcia & Macedonia diſcipulos eius, ſed & ex Palæſtina ueniſſe in urbem, nō quoſuis, ſed eximios & Apoſtolica etiam dignitate præſtantes uiros, qui Romanam illam eccleſiam fundauerint, ad quam ut celebrem iam & multis eccleſijs notam ſcribere, & præcipuos illius operarios longe ante cognitos, ut familiares ſalutare uoluerit. Certè ipſe nominatim Andronicum & Iuniam inter inſignes apoſtolos numerat, qui etiam antè ſe in Chriſto fuerint. Mirum autem Euſebium (niſi quis alius inferſit) ſecundo Claudij anno Petrum Romam ueniſſe ſcribere auſum, quum Hieroſolymis fuiſſe eum etiam poſt octauum annum imperij eius ex ipſo Paulo colligatur. Is enim Galatis ſcribens à tempore uocationis ſuæ continuo ſe Damaſco in Arabiam abijſſe, ac denuo reuerſum fuiſſe Damaſcum teſtatur. Non liquet autem quanto tempore abfuerit, quod neque nos excutimus, illo contenti, quod magno eruditorū conſenſu aſſeritur, annum eum poſt Chriſti aſcenſionem fuiſſe conuerſum. Sed & hoc certum eſt annis tribus Damaſci moratum eſſe, cum ex Arabia redijſſet. Deinde poſt annos quatuordecim rurſum aſcendit Hieroſolyma cum Barnaba, ubi Euangelion ſuum cum præcipuis Apoſtolorum, Iacobo, Petro, & Ioanne contuliſſe ſe cōfirmat. Quum igitur annum illum poſt quem uocatus eſt tribus illis, quibus ex Arabia rediens Damaſci egit, adnumeramus, & quatuordecim annis quibus in Syria Ciliciaq; Chriſtum prædicauit, addimus, numerus annorum XVIII. colligitur, quot anni ſupputantur à morte Chriſti uſque in octauū Claudij annum, nempe Tiberij ſex (tot enim ille annis poſt mortem Domini uixit) Caligulæ quatuor, à quo tempore Claudius imperare cœpit, cuius octauo anno Petrus adhuc Hieroſolymis fuit. Porrò ſi uerum eſt, quod idem Euſebius aſſerit, Petrum ſeptem annis Antiochenæ eccleſiæ præfuiſſe, atque inde Romam primùm ueniſſe, conſtabit eum primo Neronis anno, hoc eſt, duobus plurimum annis ante Paulum in urbem ueniſſe, quatuordecim enim non amplius annis Claudius imperauit. Quod ipſum ſanè hoc mihi probabilius uidetur, quo longius illi, quos modo citauimus à ſcopo aberrarunt: ut interim ſinamus quod tempus quo in Arabia fuit ad calculum non reducimus. At quoniam in hanc materiam incidimus, non fuerit fortaſſe alienum, coniecturis cōfirmare quæ ſcripturis probauimus. Conſtat Apoſtolum è Corintho ad Romanos per Phœben miniſtrā tum ſcripſiſſe, quum iam ſecundo per Macedoniam ingreſſus eam eccleſiam inuiſiſſet, ac mox in Aſiam atque inde Hieroſolymam eſſet itu-

rus. Quod duobus argumentis colligitur. Vno, quòd in epiſtola ad Romanos Priſcã & Aquilam, qui tum Romæ agebant ſaluos eſſe iubet, quos tamen primo aduẽtu ſuo urbe Roma Claudij iuſſu pulſos Corinthi reperit, quosq; Epheſum uſq; comites habuit, iuxta Lucam Actor. XVII. Altero, quod quintodecimo cap. ad Romanos palàm ipſe Paulus indicat eam epiſtolam à ſe ſcriptam & miſſam, quum ob exulceratiſsimam Iudæorũ inuidiam, Achaiam & Græciam uelut coactus relinquere, iter rurſum per Macedoniã in Aſiam & Syriam adornaſſet, ac iam ſpem faceret, qui in urbe erant fratribus, ſe primo quoq; tempore Romam uenturum. At uero hac ipſa profectione, qua in Syriam delatus Hieroſolymã peruenit, captum Apoſtolum & in uincula coniectũ palàm indicat Lucas, & hiſtoriæ ſeries conuincit Act. XIX. & duobus ſequẽtibus capitibus comprehenſa. Quæ cum ita habeant, conſtat hoc ipſo anno ad Romanos ſcriptam epiſtolam, quo Hieroſolymis Apoſtolus à Claudio Lyſia Tribuno eſt captus: hoc autem accidit anno Claudij decimotertio, ſupputante ad eum modum etiam Hieronymo. Si igitur hoc tempore Petrus Romæ fuit, præſertim à tot annis, quî factum eſt ut Apoſtolus Aquilæ recentem in urbem reditum cognouerit, & præcipuos in miniſterio Chriſti fratres, qui Romæ eſſent, ſalutandos duxerit, Petrum ipſum tantum uirum (cuius uidendi gratia aliquando Damaſco relicta Hieroſolymam profectus ſit) aut ignorarit aut præterierit? Vt interim nõ excutiamus quod ex reſponſione Iudæorum ad Paulum, cuius Lucas ultimo capite Actorum meminit, nihil minus intelligitur, quàm eo tempore Petrum circunciſionis Apoſtolum Romæ aut cognitum aut admodum celebrem fuiſſe. Vtcunq; autem hæc habeant, ſatis conſtat nõ ita multo ante Paulum tempore Petrum Romam uenire potuiſſe, & ante utriuſq; aduentum celebrem iam & notam multis eccleſijs Romanam fuiſſe. Quod equidem nõ hoc animo ſentio, uelut hanc illi urbi gloriam inuideam, quæ Petrum & Paulum peculiariter ſibi uẽdicat (quanquam & hoc ipſum uelut ambitioſum & diſſenſionibus accommodũ carpit Apoſtolus) ſed tantum ut lectorem admonerem longe aliud & ſcripturis probari, & confirmari coniecturis, quàm hactenus multi ambitioſius quàm uerius hac de re ſcripſerunt. Nunc ad inſtitutum reuertor. Conſtat Italiam (niſi ubi Tarentino ſinu diuiditur) nuſquam anguſtiorẽ eſſe, quàm ab intimo ſinus Puteolorum receſſu in contrarium Adriatici littus, à qua parte fertiliſsimus Campaniæ ager aperitur. Inq; littore ſitũ uetus oppidum Cumæ, amnis Vulturnus. Intus Capua illa quæ Hannibalem fatigatum uictorijs, luxu atque otio perdidit. Vltra quam Lyris amnis maximus, Latinorum tractum à Campao diſterminat. Deinde in littore ſita Oſtia, ſupra quam Roma iacet interfluo Tiberi,

Roma. quam

quam Plinius ſecundus Romuli ætate adeò anguſtam fuiſſe tradit, ut tres tantum portas, aut (ſi plurimas tradentibus credatur) quatuor habuerit: ætate autem ſua trigintaſeptem amplius: ſed & poſteros principes auxiſſe eam, & pomerio addidiſſe conſtat. Certum autem nulli urbium unquam tale imperium contigiſſe. Quod ne perpetuum eſſet, primum ciuilibus diſcordijs percuſſum, occupata mox libertate, imperatoribus magna parte malis ceſsit, quorum libidine & faſtu cum uiolarentur leges, ciues trucidarentur, opes profunderentur, neque multus aut æquitati aut honeſtati locus eſſet, factum eſt ut ex publicæ diſciplinæ caſu, imperij pariter uires elanguerint, fœderatæ gentes rebellarint, limites Barbaræ nationes occuparint, prouincias uaſtarint: poſtremo & ipſam Italiam ingreſsi, urbem imperij ſedem ſemel iterumq́ captam diruerint. Proinde hoc uitia potuere, ut inuictum ab alijs regnum ſeipſum ferre nequiuerit, ita demum fractis rebus, ut præter nomen & rerum geſtarum memoriam hodie nihil extet quo agnoſci facile queat. Amplißimo quidem Germaniæ imperio hunc honorem maiores noſtri tribuerunt, ut Romanum dicere, & tam potentis quondam imperij memoria ceu fauſta ornare uoluerint, ut Germanorum reges Cæſaresq́ hodie Romanorum dicantur, & Imperatoris nomen etiamnum ut fauſtum felixq́ retineatur. Quo nomine hodie inclytus eſt Carolus ille quintus, non nobilitate ſolum & maiorum gloria, uerumetiã ſua uirtute & potentia magnus. Sed ut reliqua loca proſequamur, notandum haud longe ab urbe ultra tamen Ariciam, oppidulũ eſſe Foroapium, ſeu ut Lucas ipſum nominat Appij forum, per quod Roma proficiſcẽtibus in mediterranea *Appij forum.* Campaniæ iter eſt, unde Foroappij dicti Plinio libro III. qui accolunt: ſicut alio in loco Foroclaudios cenſet, à loco qui Forum Claudij dicitur. Tres Tabernæ autem proximæ Appij foro erant, ubi *Tres Tabernæ.* poſtea Seuerus Cæſar à Maximino Herculio à uita priuata iterum ad publica & tyrannidem reuerſo, extinctus eſt, cum militũ perfidia deſciſcentium ſolus relictus eſſet, authore libro undecimo Eutropio. Hæ ſunt Tabernæ iuxta quas Apoſtolus à Romanæ Eccleſiæ fratribus quibuſdam, qui de eius aduentu nuntium acceperant, exceptus, & uel catenis grauis, ductusq́ à centurione, in ipſam Vrbem deductus eſt. Et ut Lucas tradit capite ultimo, ſtatim Paulo conceſſum ut priuatim habitaret, addito milite à quo cuſtodiretur, atque ita toto biennio in ſuo conducto compeditum regnum Dei prædicaſſe, nemine prohibente. Porrò non hoc ſolum egit pro ſumma cura & ſollicitudine ſua captiuus Apoſtolus, ut coràm doceret fratres humile hoſpitiolum ſuum ingreſſos, ſed eccleſias etiam Aſiæ atque Europæ, quas aut ipſe coràm inſtituiſſet, aut ſui cooperatores

& comminiſtri Chriſtum docuiſſent, miſsis Epiſtolis conſolari, & falſorum fratrum blandiloquentia laborantes, ſermone Euangelij puro, nec adulterato humanis decretis, confortare atque ea ratione etiam poſteritati conſulere perrexerit: non compedes ferro graues, non cuſtodia tot nominibus moleſta, nuntium illum Euangelicum, ſpiritu plenum & tertio è cœlo doctum, remorantur, quin perdius & pernox iniunctum ſibi miniſterij munus ſumma cum fiducia fuerit executus. Scripſit autem ex Vrbe, eccleſiæ Galatarum, Philippenſium, Epheſiorum, Hebræorum, & Coloſſenſium; ſed & ad ſingulos etiam, ut ad Timotheum, ad quem antè quoque ex Laodicæa Phrygiæ Pacatianæ ſcripſerat, & ad Philemonem ex uinculis ſcripſit. Enimuero cum liber eſſet antea quoque eodem munere functus eſt, ne deeſſet gregi Domini. Et ad Corinthios quidem ante ſecundum ſuum in Græciam aduentum ex Epheſo ſcripſit, præmiſsis quibuſdam in Achaiam quos ipſe mox per Macedoniam erat ſecuturus. Deinde ſcripſit iterum, quum relicta Corintho & Macedonia iam tertium peragrata Philippos rediſſet, mox inde in Aſiam ſoluturus, nec rediturus. Quorum itinerum Lucas capite XIX. & XX. Actorum meminit. Pari modo & Theſſalonicenſes cōſolatus, cum ageret Athenis, binis literis ſuam illis mentem aperuit, quum id temporis coràm agendi facultas ei negaretur. Ex Nicopoli autem, quæ in Epiro eſt, iam antea Titum ſuum in Creta relictum, quid facto opus eſſet admonuerat. Atque hæc quidem omnia ſeruus ille ſeruorum Chriſti liber adhuc, cæterum in æſtu, frigore, nuditate, fame, interim & uirgis cæſus, & tumultibus agitatus, emiſſusq; & elapſus: breuiter, perpetuo uitæ periculo comitatus agebat, palàm teſtatus quod interim docebat, Eam uirtutem quæ ex fide eſt, infirmitate perfici. Notius uerò quàm indicari multis opus ſit de Petro & Paulo columnis Eccleſiarum Romæ ſupplicium ſumptum, atque illum quidem cruci affixum, hunc honeſtiori mortis genere, quoniam ciuium Romanorum eſſet, ſecuri percuſſum. Nec eſt (quod equidem ſciam) ab hiſtoricis proditum, quod ulli ante illos propter Chriſtum Romæ interierint. Tiberium enim, cuius tempore nomen Chriſtianum in ſæculum introiuit, accuſatoribus Chriſtianorum periculum interminatum fuiſſe Tertullianus ſcribit. Fortaſſe Caligulæ pro animi malignitate furor non defuiſſet, ſed annis paucis imperio præfuit. Claudius ingenij natura placidi & tranquilli, ob exortum religionis diſsidium urbe tantū Iudæos pepulit, nec atrocius ſæuijſſe legitur. Nero igitur ſuam urbem Chriſtiano primùm ſanguine polluit, parum enim uidebatur Senecam & alios bene meritos mori iuſsiſſe, niſi crudelitatem ſuam grauaret etiã impietate. Quam deinde ſecuti pleriq; Imperatores,

res, ad uſque Conſtantini magni tempora, hoc eſt, ducentis quinquaginta amplius annis Chriſti fideles per atrociſsima edicta propoſita non in urbe ſolum, cuius eo tempore pientiſsimi paſtores erant, uerumetiam in prouincijs omnibus ingenti clade, præterea nullo nõ ſupliciorum ac pœnarum genere afflixerunt. Leuiculum tum erat & tolerabile infamia notari, damnari in metallum, & ad beſtias, cum quibus & Paulus in harena conflixit, item rebus omnibus ſpoliari, in exilium mitti, deportari in inſulas, in uinculis teneri, oculo effoſſo, poplite ſucciſo, mutilari: atrocius ſæuiebatur, & myriades interim ſeruorum Chriſti trucidabantur, neque aut ordini ulli, aut ſexui, aut ætati parcebatur. Nam martyria propè omnia quæ toto orbe celeberrima ſunt, & ueterum annalium memoria recoluntur, impijs illis urbis Romæ monarchis accepta referimus. Porrò ne à Conſtantino quidem uſque in Hieronymi & Auguſtini tempora res noſtræ admodum tutæ aut tranquillæ fuerunt. Animi principum uarij & ancipites, multis modis turbarunt eccleſias: ſed & Arriana factio, quam Cæſarum maxime fauor exaſperabat (ipſo Conſtantino demum Arriano) præcipuarum eccleſiarum Epiſcopos, Apoſtolicæ regulæ unice amantes, non uexauit modo uinculis & exilijs, ſed prorſus etiam ceu hæreticos (quibus tamen cum hæreticis & Apoſtolicæ doctrinæ hoſtibus bellum erat) extinxit, ut profecto nõ alia magis cauſſa tantæ potentiæ defectio (de qua prædixit Apoſtolus) accidiſſe uideatur, quàm quòd poſt orbem terrarum tot cladibus iniurijsq; afflictum, demum etiam Gygantum more cœlo bellum indicere, & contra Chriſtum Dominum arma ſumere Roma fuerit auſa. Poſtremo ne à Chriſtianis quidem principibus gubernata, diu incolumis manſit, quæ res tamen ad publicam orbis & ſocietatem & tranquillitatem mire facere potuiſſet, ſed impleri ſcripturas & defectionẽ ingruere oportuit, ut & reliqua quæ poſtremis temporibus illæ ipſæ, peccatis noſtris interminatæ ſunt, ſuo ordine ſequerẽtur. Et de ea quidẽ hactenus: nunc reliqua loca ad Varum uſque paucis indicanda. Trans Tiberim in Occaſum, oram legẽtibus ager Viterbienſis occurrit, in quo ueteres quondã populi Faliſci: deinde Hetruſcorum in quo Volaterrani. Et Senenſis hodie regio, oppidum intus Peruſia uetus, & Arretium. Mox iuxta Arnum Fluentini, ubi hodie Florentia eſt, Arno amni impoſita. Ab ea in Apœninum recedens Piſtorium etiã Plinio memoratum. Inde intra Arnum & Aeſarem amnes clariſsimæ urbes Piſa & Luca, neutra maritima, ſed à littore Piſa remotior: inde ad Macram fluuium reliqua Hetruſcorum loca uarie quondam habitata Plinio, qui Vmbros, Pelaſgos, Lydos, & Tyrrhenos à rege cognominatos (unde & mari nomen) mox Thuſcos tenuiſſe tradit. A Macra qui finis eſt Hetruriæ

aduſque Varum Ligures iacent, quorū clariſsima hodie urbs Genua cum portu memorabili. Varo autem appoſita Nicœa eſt, quam haud longe diſsiti Maſsilienſes olim condidêre, finis Italiæ.

AFRICA IN VNIVERSVM.

ANtequam de Africa per partes dicerem, uiſum eſt mihi è re futurū, ſi prius uniuerſam deliniauero, quo deinde rectius partes, maxime autē quæ altrinſecus in mediterraneum uergunt, accipi & mandari memoriæ poſſent. Igitur pars illa habitatæ terræ, quam nos Africam Græci Libyam uocāt, à Meridie & Auſtro minus explorata ueteribus fuit, partim quòd uaſtiſsimis ſolitudinibus diſtincta, multis locis impermeabilis eſt: partim etiā quòd à paucis quorum quidē uetus extet memoria, magis circumnauigata creditur quàm perſpecta aut propius cognita, ut nō iniuria illius partem ceu incognitam Cl. Ptolemæus non admodū uetus author præterierit, nulla eius mentione prodita. Memoratur quidē inter præcipuos ex ueteribus Hanno Carthaginenſiū dux, quū res Punicæ florentiſsimæ eſſent, à ſuis exploratum miſſus, & à Gadibus ad finē Arabiæ circūuectus, nauigationē eam ſcripto prodidiſſe, uelut ſcribit Plinius. Et poſt eū, Eudoxū quendam, Ptolemæū Latyrum regē Alexādriæ profugientē, ſinu Arabico egreſſum per hoc pelagus quo omnis Africa ambitur Gades uſqꝫ peruectū eſſe, ex Nepotis authoritate Pomponius libro III tradit. Ante & Polybius Annalium ſcriptor, quum à Scipione Aemiliano tum in Africa agenti claſſem accepiſſet ſcrutādi gratia, magnā occidui littoris partem legit. Quorū omniū fidem redimit recēs experiētia uaſtiſsimæ nauigationis, qua principes Luſitani ex India quotannis omne genus aromatica & merces Vlyſipponem reportāt, tota ſemel quanta quanta eſt Africa circumnauigata, & ad fauces fermè uſqꝫ Arabici ſinus explorato littore, ut uel hac à parte auaritiæ & luxui, magnis alioqui rerū humanarum peſtibus, gratiā aliquam deberi fateamur, quòd illam orbis partem tot ſæculis intactā nobis recluſere, & nutantē ueteris hiſtoriæ fidem toties repetito teſtimonio ab omni erroris ſuſpicione liberarūt. Ergo tribus à partibus, Oriente, Meridie & Occaſu, Oceano Aethiopico, & ubi in Hiſpaniā & fretū reclinat etiā Atlantico cognominato, Africa claudit̃, parte quæ in Septentrionē ſpectat, mediterraneo mari excepta. Sed & Nilo quà in Aequinoctialem ortū pateſcit, ab Aſia & Aethiopicis gētibus iuxta ſinum Arabicū poſitis finitur. Breuior quidem hac parte quàm Europa, cæterum in Meridiem recedēs ita lata, ut ne cōferri quidē ei ullo modo Europa poſsit. Quippe quæ ex recenti obſeruatione latitudinis tantum ultra tropicum parallelum Capricor

ni

ni egrediatur, quantum intimus Adriatici ſinus angulus à Solſtitiali circulo Cancri diſcedit. Neque de hoc dubitandũ eſſe arbitror, quum cognitio latitudinis terræ mariſúe tam facilis & obuia in omni loco exiſtat. Quanquam autem ad hunc modum patet Libya, & ingenti procurſu terrarũ gentes plurimas ſuſtinet, tamen omnium terræ partium minime eſt pro magnitudine ſua habitatione frequens: & non paucis in locis qui habitãt, præter effigiem & linguam nil habẽt quod hominem exprimat, adeò agreſti & inculto uitæ genere degitur. Conſtat ſanè fabuloſam eam undiquaq; eſſe, maioremq; eius partem intra ſolis tropicos contineri, qua uel ſola cauſſa ſqualere tot locis & deſerta eſſe creditur. Neque alia orbis pars eſt, quæ hominum commertia minus ferat, & longius alicubi ſummoueat. A quibus incõmodis maxime aliena Europa, etiam ſi impar magnitudine, frequentia tamen & coitu mortalium ipſam etiam Aſiam uincit, quæ quidem tametſi longe eſt cultior Africa, tamen & ipſa multis locis deſertior uidetur, niſi quòd re ipſa uaſta magis quàm deſerta alicubi cultorem nõ habet, cui tamen ſui potiundi copiam facere uideri poſsit. A qua benignitate in tantum abeſt Libyæ tellus, ut plurimis in locis eius (ſi maxime uelis & cupias) nulla prorſus occaſio figendarum ſedium ſeſe offerat. Cuius rei plures cauſſæ ſunt, ſed præcipue aquarum inopia, ſolum puluere ceu cinere inane & flaccidum, moles arenarum periculoſæ, quæ dum uentis agitantur perinde atq; in pelago procellæ, fluctuant. Poſtremò malefici generis beſtiarum (quo maxime malo Africa uexatur) tantus prouentus, ut alicubi ne fertilis quidem ager præ illis coli aut habitari queat, alicubi ægrè, nec niſi ocreatis arare aut colere, atque hoc uel ſolo præſidio ſerpentum morſus eludere liceat. Qua uel præcipua cauſſa ueriſimile eſt Ceruos Africam non gignere, quoniam hoc animal ſerpentes extreme odiat. Plinius author eſt libro decimo, maiorem partem animalium in Africa æſtate non bibere ob imbrium penuriam, & ſi quibus captis aqua præbeatur ad potum ſtatim ea mori, mirifica profecto naturæ prouidentia, hac à parte ceu munere quodam penuriam ſarciente, ut teneri interim terræ queant. Quod ad arenoſa illa inuolucra attinet, pereleganter expoſuit Iulius Solinus, teſtatus etiam in terris Syrtes eſſe, nihil minus illis quas procellæ conuerrunt in pelago, funeſtas. Refert enim libro ultimo Strabo Cambyſis exercitum in Aethiopia arenis uento agitatis periclitatum eſſe. Et Herodotus Pſyllos ueterem in Africa gentem, in Auſtrum progreſſos cumulis arenarum opertos perijſſe tradit. Neque eſt ut ceu indignam fide hiſtoriam ſuſpicemur, cum noſtri plerunque in hyeme ſimilia patiantur à niuibus, ubi denſas & recenti à caſu uolubiles eas Septentrio exagitat. Nunc ut quàm diſtinctiſsime ſitus Libyæ accipiatur, animaduer-

tendũm ab Occaſu eam in Ortum Atlante monte in duo primum la tera diuidi, quorum alterum in Notum, ut dixi, excurrit, alterum breuiori ſpacio in mare Mediterraneũ deſinit. Quicquid ultra eum Meridiem uerſus iacet, uno nomine Aethiopicis gentibus tribuitur. Quod citra in Boream uergit, commodius iam & agro fertiliore habitatur, ante in regna, paulò mox à Romanis eam partem occupantibus, in prouincias diſtinctũ: cuius potiſsimum nomina ſunt, ab Occaſu Mauritania, hinc Numidia, deinde quæ proprie Africa, demum Cyrenaica regio, de quibus infra ſingillatim dicemus. Atlas ipſe immanibus, & ſupra quàm facile credi poſsit altis iugis extollitur, ab Occaſu exortus ubi & Atlantico Oceano nomen imponit, inde perpetuo dorſo uarie flexus, in Ortum & Nilum egreditur, quaq; Aegyptum ab Aethiopia dirimit, Erythræum etiam mare attingit, & nunc in Boream, nunc in Auſtrum excurrẽs hinc inde innumeras gentes diſterminat, breuiterq; hoc ſibi regnum in Africa uendicat, quod in Aſia Taurus, in Europa Alpes poſsident. Suetonius Paulinus (quem conſulem Plinius uidit) primus Romanorum ducum eum montem ſpacio aliquot milium tranſgreſſus, inter cætera prodidit Atlantis uerticem altis etiam æſtate niuibus operiri, manifeſto altitudinis argumento. Iuxta quem qui ab Auſtrino latere propius adhabitãt Aethiopes, magis manſueti cul tiq;, nec tam ſunt colorati quàm interiores. Et ad Occaſum quidem Oceano proximi Heſperij dicti uarijs gentibus diſtinguũtur, ſed præcipue tamen Terotæ, Perorſi, Berini, ob frequentem Elephantorum uenationem ebore abundantes, præterea Nigritæ & Getuli, qui in littore purpuram & muricem capiunt omnium ad tingendum efficaciſsimum, Pomponio. Contra uero in Ortum ſolis expoſiti, qui Aethiopes ſub Aegypto cognominantur, longe omniũ terrarum Aethiopiæ frequentiſsimã & cultiſsimã partẽ colunt: eam enim Nilus quotannis quemadmodũ & Aegyptum irrigat. Mela ſcribit plus auri apud hos eſſe quàm apud Perſas, atq; ea de re (ut ſemper pretioſiora exiſtimantur quæ rariora) ære ceu auro apud eos exornantur, auro uincula ſontium fabricãt. Sed & oppidis plurimis & regno etiam, quod & Aegypto imperauit quondam illuſtres fuerũt. Nec eſſe ulla in parte Africæ frequentiorem elephantorum uenationem oppida aliquot teſtantur, quibus inde impoſita ſunt nomina. Supra illos feri iam & agreſtes Troglodítæ, ideo ſpecus pro domibus effodiunt, quod illos æſtiuus ardor minus penetret, ac terris receptus aẽr minus ferueat. Vicini illis ſunt Ichthyophagi, qui piſcibus, & Antrhopophagi, qui carne humana ueſcuntur, inter quos Græci & Ophiophagos nominant, quod ſerpentibus ueſci huic genti uulgare ſit. Neque fabuloſa in totum uideri debent, quæ de his gentibus ueteres prodidere, nàm ut Græcorum in mentiendo

mentiendo leuitatem ſinamus, ſatis conſtat Aethiopiam à Ptolemæo Philadelpho rerum inſignium diligentiſsimo ſcrutatore, cuiq; ad eam rem neque opes neque homines (Rex enim Aegypti fuit) defuerunt, excuſſam eſſe. Deinde & Romanis armis tẽpore Auguſti duce P. Petronio equeſtris ordinis præfecto Aegypti exploratam. Poſtremo & à Nerone ætate Plinij, quum Aethiopicum bellũ cogitaret, militibus Prætorianis cum tribuno ad explorandum miſsis luſtratam. Super omnes autem Iubæ Mauritaniæ regis in hiſce locis perquirendis annotandisq; ſingularis diligentia extitit. Iam & negotiatoribus noſtris proximis annis explorata quædam magna fide referuntur. Eſſe uidelicet alicubi Aethiopes nudos & inermes, quos Gamphaſantes Pomponius uocari ait, armorum omnium ignaros, nec uitare tela peritos, nec iacere, & obuios fugere conſuetos. Contrà alios arcus gerere, & ex piſcium oſsibus telorum uenabula conficere tanta duricie, ut non minus ſaucient quàm ſi ex ære ferroúe eſſent: eum uero morem Inſularibus Atlantici propemodum peculiarem eſſe, neque alio magis armorum genere uti. Alicubi & Antropophagos feris moribus, nec ullo cultu, ſed & promiſcua connubia audiri, quod de Garamantibus ueteres retulerunt, aliaq; id genus compluſcula memorant, quæ dies ipſa cura principum & diuturniore cum illis gentibus commertio hauddubie clariora certioraq; efficiet. De monſtroſis hominum formis, & quod quidã lingua, alij labris careant, multis pro eloquio nutus ſit: præterea homines reperiri quibus unus tantum in fronte oculus, rurſum quibus nullum caput, ſed in pectore oculi exiſtant, nondum audio compertum, quanquam freques eſt illorum apud idoneos ſcriptores mentio: ut interim tutiſsimum ſit Auguſtinum ſequi in Africa natum & mortuum, qui libro de Ciuitate Dei octauo monſtroſas gentes nullas eſſe exiſtimat, aut ſi ſint, homines non eſſe, aut ex Adam ortos ſi homines ſint. Deus enim, inquit, creator omnium, qui ubi & quando creari quid oporteat uel oportuerit ipſe nouit, ſciens uniuerſitatis pulchritudinem, quarum partium uel ſimilitudine uel diſsimilitudine contexat. Inter illas autem Orientis & Occidentis Aethiopes, intermedia loca aut exuſta ſunt, aut arenis obducta, aut infeſta ſerpẽtibus, Pomponio. Plinius tradit, inopia aquarũ fieri ut ad paucos amnes animalia innumera congregentur, inter quæ quum uarie fœminis cuiuſque generis mares aut ui aut uoluptate miſceantur, multiformes inde partus conſtare. Vnde uulgare Græcis dictum manauerit, Semper aliquid noui Africam afferre. Profecto gratiã aliquam illi regioni uarietas animantium conciliaret, etiam monſtroſa, ſi ex illis nulla noxia æderentur, & iſto malo in totum Africa careret. At uero & baſiliſcum gignit, & Catoblepam, nõ grandes beſtias, quæ tamen uiſu hominem interimant.

Paruum animal eſt Scorpius, ſed quo in Libya nihil nocentius reperiatur,ut taceam quantum ab anguibus mali iter agentibus,quantum à leonibus,pardis, & alijs id genus feris animalibus, quorum Plinius & Solinus meminerunt, periculi immineat. Saluſtius certe grauis author plures mortaliũ in Africa beſtijs quàm morbis interire ſcriptum reliquit. Atque hæc quidem generatim de Africa.

MAVRITANIA.

NVnc eius lateris quod citra Atlantem eſt,partes, ut ante à nobis enumeratæ ſunt,reſumemus. Prima & maxime occidua Mauritania,à Mauris uetuſta gente nominata: ab Ortu Mulucha celeberrimo amne terminatur:quâ longiſsime abit in Auſtrum Atlante monte, cuius ante meminimus, excipitur: inter quem & fretum Herculeum latiſsimo littore pelago in Occaſum obuerſa,frequentibus ſinibus & promontorijs diſtinguitur. Nuſquam autem fertilior aut cultior quàm à freto & littoribus illis quæ mare Ibericum à Septentrione alluit, quanquam & oppoſito in littore Oceani fœcundi ſoli & uinetis maxime fertilis exiſtat. Amnes habet nauigabiles: & præter Atlantem ſeptem montibus attollitur, qui continenter & quaſi de induſtria in ordinem expoſiti ob numerum ſeptem, ob ſimilitudinem Fratres uocantur,ſicut Pomponius proxime Mauritaniam natus,tradit. Fretum Gaditanum cognominatum illo loco duas orbis partes, Africam ſcilicet & Europam diſterminat duodecim milibus paſſuum longitudine: nuſquam interim latius decem milibus paſſuum: inter Mellariam autem Bethicæ,& Mauritaniæ promontorium quod Album dicitur,non amplius quinq; milium paſſuum latum,ex Graculæ iuxta geniti authoritate Plinius aſſerit. In ea duo promontoria ſunt è regione poſita,quorum quod Africæ eſt Abyla,quod Europæ Calpe dicitur. Porrò ea montium forma eſt, ut cohæſiſſe aliquando, uideri poſsit,atque inde uulgo perſuaſum Herculem montem perfodiſſe & Oceanum terris immiſiſſe,ob quarum rerum memoriam ipſos montes indigenæ Herculis columnas dixerint. Hæc eſt Mauritania cuius Bochus ille rex fuit,qui in Iugurthino bello tam uarius & uerſutus,demum Iugurthæ prodendi magna cauſſa fuit, à quo Bochiana dicta regionis pars qua in Ortum,quemadmodum pariter regio nomine Bogudiana extima, quæ in Altanticum & Occaſum uergit, antea Sitiphenſis ab oppido Sitiphi, poſt autem Tingitana ab perueteri oppido Tingi appellata,quum prouincia eſſe cœpit, quod ſub Caio Caligula factum eſt,ſicut & Bochiana mox Cæſarienſis dicta,diu enim regum nomina obtinuiſſe Mauritaniam etiam Plinius author eſt. Oppida

pida habere compluſcula dicitur, ſed parua, inter quæ & Coloniæ fue runt ab Auguſto & Claudio Cæſare aliquando mutatis itidem nomi nibus deductæ. Plinius tradit libro quinto, populorum Africæ oppidorumq; nomina uel maxime ineffabilia eſſe, præter quàm ipſorum linguis: & aliàs caſtella fermè inhabitare ait. Sed in Oceani littore præ cipua quondam Iulia Conſtãtia, Auguſti colonia, in qua Honoratus ille epiſcopus fuit qui ad Arcadium quendam exulem epiſtolam de re bus aduerſis pro Chriſto ferendis hortatoriam ſcripſit, authore Gennadio. Hodie pars huius quæ freto eſt proxima, regibus Hiſpanis pa ret, interiora Saraceni tenẽt, quorum ditionis eſt fermè reliqua omnis huius littoris Africa. Non tacendum autem hoc loco Mauritaniam ætate Auguſtini, & ante eum Cypriani celeberrimas eccleſias pioſq; & eruditos uiros epiſcopos habuiſſe, id quod non uno in loco innuit Auguſtinus. Habet adhuc quoſdã tractus ille Bethicæ proximus: & eſt ueriſimile alijs itidem locis Africæ Chriſtianum nomen non prorſus interijſſe.

NVMIDIA.

A Mulucha ad Ampſagam uſque fluuium Numidia extẽditur, Pomponio. Plinius & Ptolemæus eum tractum prouinciæ Cæſarienſi tribuerunt, & ille ſupra Ampſagam Numidiæ lo ca cenſet, quæ in minori Africa Mela ſtatuit, nullo ſanè errore, cum in locorum gentiumq; & amnium deſcriptione illis cõueniat, dimẽſione finium (qui ſæpiſsime uariant) tantum diuerſis: nobis Pomponium ſequi placuit, ueteres maxime limites indicantem, qui poſtmodum redactis in prouincias terris illis confuſi fuerint. Nomen regioni à Nu midis datum, quos & Nomodas dictos Plinius ait, à permutandis pa pilionibus, mapalia ſua, hoc eſt, domus plauſtris circumferẽtes, quod eleganter Silius reddidit libro tertio,

Nulla domus, plauſtris habitant, migrare per arua
Mos, atque errantes circumuectare penates.

Horum pars Maſsyli, qui & Maſſeſyli dicti, equorum nobilitate memorati. Inter oppida autem præcipue ſunt celebria Cirta opulentiſsima quondam, & duorum regum Syphacis & Iubæ, ut Mela tradit, domus: quorum prior tertio bello Punico à Scipione captus, & (ſi Polybio credimus) in triumpho ductus, alter in Cæſaris Dictatoris bello ciuili, quia ſe partibus ſocium præbuiſſet, extinctus eſt. Strabo li bro ultimo tradit, Cirtam poſtea Micypſæ Maſiniſſæ filij opera maxime munitam & frequentem factam eſſe. Eſt & Arſenaria, & Carten na illa quæ Victorem epiſcopum habuit, qui librum contra Arrianos ſcriptum Genſerico Vuandalorum regi porrexit. Vuandali enim

(ut & hoc obiter indicemus) ab ultimis Germaniæ finibus egreſsi, cum Gratiano imperante primum in Gallias ueniſſent, mox paulò Pyreneo ſuperato Hiſpaniam ingreſsi, prouinciam Bethicam occuparunt, ex qua non multo poſt diui Auguſtini ætate, anguſtijs Gaditanis ſuperatis rege Genſerico celebri & rei militaris maxime perito uiro, circiter annum ſalutis CCCC XXXI. in Mauritaniam traiecerunt, atque inde in reliquas prouincias penetrãtes, optimis & frequentiſsimis locis eius tractus ſunt potiti. Quin & Carthaginem ceperunt, & cum armis pelli non poſſent, pacis eos conditionibus Imperatores mitigarunt, qua re uoti compotes facti, Africam non minus ſeptuagintaquatuor annis tenuere. Tantũ iam olim robur Germanicarum gentium fuit. Ex maritimis oppidis maxime clarum fuit Iol ante dictum, poſtea coloniæ iure à Claudio Cæſare donata, eiuſdem iuſſu deductis ueteranis Cæſarea uocata eſt, unde prouinciæ Cæſarienſi nomen. Auguſtus eam urbem Iubæ Ptolemæi patri, cuius de Libycis rebus hiſtoria extitit, donauit. Supra Cæſaream Icoſium eſt, à Veſpaſiano coloniæ iure donatum, Solinus à uiginti Herculis comitibus conditum, & ea cauſſa Icoſium dictum autumat. Amnes præter Ampſagam Numidiæ præcipui Sardabale, Ancus, Nabar, Pomponio. Plinius alios quoq; enumerat libro quinto, cæterum duriuſculis & è Barbaro deflexis nominibus, antea præfatus uix ea effabilia eſſe, præter quàm ipſorum linguis. Quod ipſum Hermolaus confirmans, Barbara locorum uocabula ait, non modo inepta & aſpera, ſed etiã ineloquibilia eſſe, nec ſemper eodem ſono utraque lingua efferri conſueuiſſe. Non tacendum hanc eſſe Numidiam, quam Donatus hæreticus Conſtãte & Conſtantino imperantibus grauiſsime perculit, tanta diſſenſione excitata, ut à uerbis ad uerbera etiam atque arma deueniretur. Docebat ille, ſe ſuoſq; Eccleſiæ Catholicæ communione contineri, reliquos omnes extra Eccleſiam eſſe. Præterea nugabatur, à cæteris in perſecutione ſcripturas Ethnicis traditas, ſoliq; ſibi iuſtitiam uaniſsima iactatione arrogabat, reliquis omnibus eccleſijs ad eum ferè modum contemptis, quo hodie Catabaptiſtarũ conciliabula ſolent, quibus & ipſis nihil recte fit, niſi quod ipſi faciunt. Hæc ueſania cum Auguſtini temporibus maxime graſſaretur, & eſſent ex noſtris, qui tollẽdos de medio Donatianos putarẽt, nec magiſtratus inhortari, nec principes implorare deſiſterent, uir ille doctiſsimus, & inter Africæ totius Epiſcopos ſumma authoritate præditus, ne quid præfractius indigniúsue (ut fit plerunque contentionis ardore) Catholici præſumerent, néue illorum precibus excitati principes, ſeuerius quàm par eſſet in Donatiſtas animaduerterent, ad ſcribendum appulit animum, ratus hoc ſuo conſilio, quod Chriſtiana & moderatione & innocentia maxime di-

gnum

gnum eſſet, ſeſe aſſecuturum, ne quid uiolentius quàm par eſſet fie-
ret. Et prius quidem ad ſpectabilem uirum Bonifacium comitem, qui ab Honorio miſſus Numidiam adminiſtrabat, amice egit literis, ſubindicans Epiſcopis nullum ius eſſe quenquam cogendi, ſed legibus id Imperatorum tantum licere, duntaxat in eos, qui de errore ſcripturis conuicti eſſent. Præterea à Theodoſio in Donatiſtas latam legem, hac maxime cauſſa probat, quod pro Chriſtiana manſuetudine ſupplicium illis capitis non intenderet, ſed pecuniarijs tantum damnis arceret. Quam ſententiam & in libro ad eundem Bonifacium de Donatiſtarum correctione ſcripto repetit, teſtatus, in priuato & prouinciali Concilio ſua ſe ſententia obtinuiſſe, Non hoc eſſe apud Chriſtianos Imperatores agendum, ne omnino nō eſſent hæretici, quum ex Pauli uaticinio hæreticos eſſe oporteat, ſed ſi qui eſſent qui immitius Catholicos agitarent, ij lege Theodoſiana decem libris auri mulctarentur. Ita enim, inquit, exiſtimabamus eis territis & nihil tale facere audentibus poſſe libere doceri & teneri Catholicam ueritatem, ut ad eam cogeretur nemo, ſed eam qui ſine formidine uellet ſequeretur, ne falſos & ſimulatos Catholicos haberemus &c. Certe cogendi facultatem Principibus permittit, ſed in eos tantum qui canonicis ſcripturis de errore eſſent conuicti, nec niſi ære mulctandos innuit. In epiſtola autem ad Donatum proconſulem Africæ palàm ſentit, nulli Epiſcoporum licere hoc animo eſſe ut quantumuis pertinaciter erranti pœna capitalis irrogetur, ſed illius officij eſſe, ut intercedat, & hoc unice curet, quo, qui errat, in ordinem ſanæ doctrinæ reducatur: poteſtatem enim miniſterij, qui Epiſcoporum proprius eſt, ædificationis eſſe non deſtructionis. Sed & cum Donatiſtis ſcripto egit, uidelicet Vincentio & Petiliano principibus factionis, moremq́ habuit publice coram Eccleſijs diſputandi, Notarijs excipiētibus, quæ ultro citroq́ in medium eſſent allata. Id quod ex Actis eius cum Emerito, quæ hodieq́ leguntur, clarum eſt. Cæterum cum Petiliano Donatiano diſputaturus, primum proponit, quod per orbem uniuerſum credentes in Ieſum, corpus Eccleſiæ conſtituant. Mox ne quam contentionem hominum decreta & ſanctiones parerent, teſtatur, ſe non recepturum, quàm quod ſcripturis conſtiterit. Tertio enim capite, Non audiamus, inquit, Hæc dico, Hæc dicis: ſed audiamus, Hæc dicit Dominus. Sunt certe libri Dominici quorum authoritati utrique conſentimus, utrique credimus, utrique ſeruimus, ibi inquiramus Eccleſiam, ibi inquiramus cauſſam noſtram. Et quinto capite eiuſdem libri, dicturus de Eccleſia, primum non humanis documentis, ſed canonicis ſcripturis uult negotium agi. Deinde ne omnibus quidem ſcripturarum locis, ſed clariſsimis & maniſeſtiſsimis, per quæ aut obſcure dicta explicari, aut ambigue tradita

diſſolui queant. Arbitrarias autem Allegorias reijcit, nec admittit iu-dices quantumuis acutos, ſed ipſa ſcripturarum claritate nititur. Nec ullo modo Epiſcopis etiam Catholicis conſentiendum exiſtimat, ſi-cubi decepti errore, cōtra Canonicas ſcripturas aliquid ſentiant. Quæ enim ad fidem attinent, inquit, non ex Concilijs contendentium Epi-ſcoporum, ſed ex canonicis literis uindicanda ſunt. Ac eum quidem in modum cum Donatianis Auguſtinus.

AFRICA.

AB Ampſaga & Metagonio proximo illius oſtijs promon-torio, ad uſque Philenorum aras, regio iacet, quæ quoniam cultiſsima eſt, & clariſsimis quondam frequens urbibus, la-cubus etiam amœna & irrigua magnis fluminibus, Africæ nomen proprie ſibi uſurpauit. Punica bella eam, poſt deuictam Carthagi-nem attriuerant. Cæterum ubi Romanorum colonia facta eſt, iterum creuere opes, & ueteris gloriæ atque potentiæ ueſtigia quædam reli-cta ſunt. In hanc Athlas mons, uelut ardoris pertesus, altis aliquot iugis ſuis immittit: quodq́ Italiæ Apœninus, hoc ipſe ea parte ſuæ Africæ præſtat, hoc uno malo incommodus, quod beſtijs ſæuit, qua-rum ferè perpetuus altor exiſtit. Efficit autem hoc ſuo flexu, ut etiam ultra Athlantem Africa ad uſque Nigrim fluuium excurrat, Plinio & Ptolemæo. Littora aliquot ſinibus flexa ab occaſu, in promon-toria exeunt. Quorum primum Metagonium, à quo Metagonitis terra cognominata uidetur, Maſiniſſæ quondam Scipionis libera-litate contradita, quam in Numidia ſua cenſet Plinius. Nam & Pto lemæus Numidiam illic nouam facit, ſed Pomponio hæc omnia Afri cæ tribuuntur. Sequens promontorium Candidum dicitur, mox Apollinis cognominatum, & proxime eum ſinum in quo Carthago eſt, omnium eminentiſsimum promontorium Mercurij, ad quod ab Oſtia Italiæ, non longior bidui nauigatio eſt molliſsimo flatu, ut an notauit Plinius. Inde duo ſinus alte ſe in terras recipiunt, ſed infeſti ambo nauibus & Syrtium breuijs infames. Amnium præcipui Ru-bricatus Ptolemæo dictus, in ſinum Hipponenſem influens. Deinde ex penitiſsimis Athlantis iugis exortus Bragada, qui iuxta Vticam mare ingreditur, ſerpente illo memoratus, quem Attilius Regulus primo Punico bello multa ſuorum clade, machinis bellicis confecit, cuius exuuias centum & uiginti pedum longitudinem habuiſſe Oro-ſius quarto libro tradit. Eſt & Triton celebris ex Athlante in palu-dem Tritoniam lapſus, atque inde in ſinum Syrtis minoris effuſus. Sed longe celeberrimus Cyniphs, ex deſertis ueniens, & per Maſas

uetercm Africæ gentem elapſus, inter Syrtium ſinus pelagus ingreditur. Vrbiũ quas memorare operæpreciũ ſit, ab Ampſaga fluuio in Metagonitide Sicca Plinio. Cuius olim celeberrima Eccleſia, Siccenſis cognominata, clara Arnobio Rhetore, Lactantij Firmiani præceptore, qui ſub Diocletiano & Conſtantino uixit. Hunc Hieronymus tradit conuerſum ad Chriſtum, diu ſuſpectum Epiſcopis fuiſſe, ob odium, quod antea tam acerbum in noſtram religionem geſſerat, qua re animaduerſa ipſe luculentiſsimos aduerſum Gentes libros ceu teſtes non ſimulatæ fidei ſuæ, in lucem ædiderit, qui Hieronymi ætate extiterunt. In littore autẽ Hippo Regius cognominatus, Diuum Auguſtinum Epiſcopum habuit, bene de religione meritum uirum, qui cum in Africam tanta ui hominum Vandali duce Genſerico irrupiſſent, & poſt multa capta oppida ipſum etiam Hipponem graui obſidione cinxiſſent, ſeptimo obſidionis menſe mortuũ ferunt V. kalend. Septembres, anno ætatis L X X V. quum X L. annis Epiſcopatum geſsiſſet, Anno uero ſalutis CCCC. XXXIII. authore Proſpero, qui eum perpetuum gratiæ Chriſti, contra opera noſtra & arbitrij libertatem defenſorem fuiſſe tradit. Fuit & alius hoc tractu Hyppo, ſed Diarrhitos, quod in udo & paluſtri ſolo eſſet, cognominatus. Inde Vaga oppidum, à quo Vagenſes dicti Plinio. Silius,

Tum Vaga & antiquis dilectus regibus Hyppo.

Epiſcopum habuit Auguſtini ætate, Maximianum illum, adeo indigne Donatianorum inuidia tractatum, ut Theodoſium adpellare fuerit compulſus. Vtica nota eſt, in qua iunior Cato mortem ſibi conſciuit ne in manus ueniret Dictatoris, magna profecto inſania, & quam indigne Romanarũ rerum ſcriptores uirtutis nomine celebrauerint. Proxime Vticam Carthago ſita eſt, à Phœnicibus condita, florentiſſima quondam totius Africæ urbium, quippe quæ non Africæ ſolum maximæ parti, ſed & Hiſpanicæ oræ, quæ à freto ad Pyreneum uſque, maritima decurrit, imperauit, imò & urbes peperit, & colonias deduxit, Carthagine in Hiſpanico littore quæ noua cognominata eſt, condita. Illam autẽ clariſsimam ciuitatem ferunt, à Scipione captam & incenſam, X V I I. diebus continuis arſiſſe, ut inde facile ſit æſtimare eius magnitudinem. Strabo libro ultimo prodit, muro eam trecentorum ſexaginta ſtadiorum longitudinis complexam fuiſſe, in medio autem ferè arcem extitiſſe quam Byrſam uocarunt. Mirum autem, poſteris ſæculis reflorere eam principum Romanorum beneficentia potuiſſe, quæ ſic diruta, ſic diſiecta, uaſtataq; fuit, ut omnis muralis lapis in puluerem comminutus ſit: ſed refloruit tamen, & intra ipſa abolitæ urbis ueſtigia, noua emicuit. Auguſtus Cæſar ſitu loci captus, & memoria ueteris cladis uelut miſertus Coloniã eam de-

duxit, ciuibus & ueteranis eò ad habitandum miſsis, à quo tempore ita armos extulit, ut celebritate nulli eius tractus urbium ceſſerit. Tradunt & Adrianum magnam illi opem tuliſſe, à quo Adrianopolis dicta fuerit, & Comodum Imperatorem fauiſſe urbi quam Alexandriam Comodianam appellari uoluerit, ſi Lampridio credimus. Cæterum ipſa affectatæ gloriolæ exploſis uocabulis, cum uetuſtarum uirium parte nomen Carthaginis ex integro ſibi uendicauit: nec uno deinceps ſæculo fidiſsimā ſe cultricem Romano imperio præbuit, parentem agnoſcens urbem, cuius antea tot annis æmula fuiſſet. Demum uariante rerum ſtatu, ſub Theodoſio illo, qui antea cum Honorio patruo ſuo aliquot annis imperio præfuerat, à Vandalis Germanica gente & Genſericho (cuius ante meminimus) duce capta eſt, Anno Chriſti CCCC. XLIII. Chriſtiani tum erant Vandali, ſed Arriani, & qui orthodoxis ingens in Africa negotium fecerint. Sed tolerabile erat diſsidium partium quæ Chriſtum ut communem Dominum profitebantur, & ſpes fuiſſe arbitra ſcriptura concordiam inter eos coalituram, quorum fides Dominico uerbo ceu ſacra aliqua anchora niteretur, niſi atrociora ſubſecuta fuiſſent. Siquidem Vandalis ſub Iuſtiniano, à Beliſario uictis & Gylimario duce eorū capto, Perſæ inteſtinis Chriſtianorū bellis elati, Heraclio imperante, in Aegyptum & Africam erumpere auſi, Carthaginem ſemel iterumq́ grauiſsime afflixere. Sed & illis (prò dolor) ad ſua reuerſis Saraceni ſæuiſsimū & Chriſtianæ religioni uehementer infenſum hominum genus, ſub eodem Heraclio, circiter annum Chriſti D. C. VIII. ingenti ui hominum ex ſuis illis Arabijs, Africam ingreſsi, præclaram illam urbem cum reliqua propemodum tota maritima regione, occuparunt, & ad hunc uſque diem poſsident. Porrò ut uetuſtiora proſequamur, genuit nobis Carthago Tertullianum patre Centurione, quem non dubitat eruditiſsimum appellare Hieronymus, quanquam infenſus ei ob errata quædam, quæ illum tamen ut hominem procliue erat deſignare. Habuit & Cyprianum Epiſcopum, cuius plenæ apoſtolico ſpiritu ad Cornelium urbis Romæ Epiſcopum (quem ſubinde, more ueteribus Epiſcopis familiari, fratrē uocitat) epiſtolæ palàm indicant, quanta dignitate & authoritate inter Africæ Epiſcopos Carthaginenſes fuerint. Quanquam illo ſæculo ſyncera fraternaq́ Epiſcoporum ſtudia hoc ſolum ſpectarint, ut qui Chriſto nomen dediſſent, ita diſciplinæ Chriſtianæ uitam omnem addicerent, ut mori etiam & teſtem ueritatis ſanguinem fundere brauij & triumphi loco glorioſum ducerent. Summa tum infamiæ nota erat, eum negaſſe, quantumuis exquiſitis tormentis & ſupplicijs excruciatum, quem ſacro in lauacro cum ſolenni mundi & carnis & ſatanæ renunciatione, eſſet cōfeſſus. Vt non

alia

alia magis de cauſſa tanta illi authori & ſæculo de lapſis recipiendis diſputatio fuerit. Sed ut uirtutum omnium, ita huius gratiæ pro Chriſto moriendi exempla in paſtoribus erant eximia. Enimuero turpe & impium fuiſſet tanto ardore & conatu ad certamen inhortari milites Chriſti, aciemq́ꝫ contra fidei hoſtes tanta circumſpectione inſtruere, cuius, qui ductor Eccleſiæ eſſet, primo in loco non auderet conſiſtere. O felicem illis, quãtumuis in ſpeciem duris ærumnoſiſq́ꝫ ſæculis, Chriſtianorum conditionẽ, nihil tum in paſtoribus ſimulatum, nihil inſyncerum uidebatur, & quanquam ſubinde pullulantibus uicijs, ceu morbis quibuſdam, labor curandi Epiſcopis augeretur (ut nullo unquam tempore à nato Chriſto ſatanæ ſtudia interquieuerunt) tamen ut ingentem charitatis exercitationem ſileamus, hic fructus uel maximus inde illis redundabat, quod in ſudore & ſolicitudine apoſtolicæ functionis detenti, ne reſpicere quidem illis in tantis rerum turbinibus, ad auaritiam, ambitionem, dominatum, luxumq́ꝫ, fœdas nimirum pietatis peſtes (quibus ocioſas & ſecuras mentes impoſtor ille fraudulentus illaqueat) ullo momento dabatur. Proinde beatiſsimus ille antiſtes, qui tanta grauitate, cura, ſollicitudine, hoc ſuam Eccleſiam docuit, ut non tantum Chriſto uiuere, uerum etiam ingruente perſecutione mori aſſueuerit, exemplo confirmare quod docuiſſet uoluit, occiſus pro Chriſti nomine Valeriano & Gallo imperantibus, anno circiter quarto poſtquam dilectiſsimus frater ſuus Cornelius Galli & Voluſiani iuſſu Romæ eſſet interfectus Anno Chriſti CCL. Sed & Auguſtini ætate Aurelium habuit Carthago clarum uirum, cui libros ſuos de Trinitate ille inſcripſit. Memoratur & Eugenius orthodoxus præſul, cuius eruditæ aliquot lucubrationes ad Hunnerichum Vandalorum regem ſcriptæ extiterint, ceu de ipſo tradit Gennadius. Sed ad loca nobis reuertendum. Mediterranea Africæ Libyphœnices coluere, genus Punicum, ut ait Liuius, Afris mixtum. Quorum eſt Bizacenus ager amnem Bragadam tranſmittens, adeo fertilis, ut centeſima eum fruge fœnus reddere agricolis Plinius tradat lib. V. Alibi teſtatus, eum agrũ cum ſiccus eſt, nullis tauris arabilem eſſe: cõtra uero ubi imbribus maduit, tam benignæ culturæ eſſe, ut uili etiã aſello, & à parte altera iugi anu uomerem trahente proſcindatur, quod ipſum uidiſſe ſe Plinius innuit. Eſt & Tagaſta inter Africæ oppida celebre, ubi ſe genitũ libro Confeſsionum ſecundo tradit Auguſtinus. Eſt præterea oppidum Madaurenſe Plinio, in quo natum Apuleium Platonicum ferũt. Sed & Melditanum, ſeu Miluitanum, quod Optatũ habuit præſulem qui ad Valentem & Valentinianũ Aug. cõtra Donatianos ſcripſit, cuius in Catalogo ſcript. Eccleſiaſticorũ meminit Hieronymus. In tractu littoris ſunt præcipue clara, Oea, Leptis, Taphra, Neapolis, & Leptis

altera, quæ magna cognominatur, præterea Tapſus, Clupea, Zama, quorum crebra in hiſtorijs mentio. Illud obiter monendum ex Lepti tripolitana Septimium Seuerum Imperatorẽ ortum fuiſſe, uirum per omnia magnum, ſi à Chriſtianorum ſanguine temperaſſet. Nullos enim prorſus honores patiebatur in imperio ſuo uenales eſſe, uirtuti & bonis moribus, non æri, emptisue ſuffragijs, uoluit ad publicas functiones patere uiam. Græcarum & Latinarum literarum, ſed & Philoſophiæ gnarus erat. Atque utinam his ornamentis tam uti pro gloria Chriſti potuiſſet, quàm eſt illis contra pietatem abuſus. Hic eſt Septimius qui Lateranum quendã ex amicis præcipuum ad tantas opes prouexit, ut mox ædes eius omnium in Vrbe ob ornatum & magnificentiam celeberrimæ haberentur, ac Laterani ædes dicerentur: quod nomen hodieq; durat. Aedidit poſtea & Mauritania Aemilianum Auguſtum. Adeò nulla terrarum pars fuit, quæ urbi Romæ non imperatores dedit, poſtquam Senatus authoritate poſthabita, exercitus legendorum Auguſtorum ſibi prouinciã arrogarunt. Supra Leptim Syrtes ipſæ intra uadoſum & reciprocum mare, æſtu procellarum exundante, incertis ſedibus leniter ſubſidũt, neque arenarum cumuli alluuionis uehementia congeſti, præhendi ob incertas uices, neque caueri poſſunt. Profunda enim reddũtur, quæ paulò ante uadoſa erant, contra uero breuia innauigabiliaq;, quæ ante nauigabantur. Qua uarietate ſubinde alternãte infamem eius littoris oram atrocitas periculi reddidit, plenis enim uelis adactæ naues, uadoq; illiſæ fatiſcunt & ſubuertuntur. Harum & Lucas meminit capite XXVII. Actorum, quod nos in Cretæ mentione explicabimus. Duplicauit natura malum, geminosq; in ſinus condidit, quorum alter Carthagini propior, minorem, alter in Cyrenaicam inclinans maior ſpacioſiorq; maiorem Syrtim amplectitur, quod terrarum inter utranque prominet, clariſsimus amnis Cyniphs ex iugis Atlanticis & deſertæ Libyæ parte delapſus pelagus influit. Neque minus periculi eſt illis in locis, præſertim ubi maior Syrtis eſt, ab arenis continentis, quàm pelagi, uento uidelicet agitatis conuolutisq; turbinibus, quibus (ut ante diximus) iter ingreſſum obrui ſuffocariq; contingit. Mirandum autem in tanta locorum deſertorum uaſtitate, quædam eſſe inſularum inſtar, (Strabo Abaſes uocat) quæ cætera fertilitate uincant. Eſt iuxta alteram Syrtim Tacapa ciuitas in medijs arenis ſita, ſolo ſuper omne miraculum riguo ac fertili, biferam enim uitem bis in anno uindemiat. De qua re libro decimooctauo Plinius grauis in primis author prodidit. Sed & hoc dignum ſcitu in Africa noctes maxime roſcidas eſſe, eodem authore, magno argumento, hoc ipſo ſollicitam fuiſſe naturæ prouidentiam, ut multis in locis unius penuriam commodi, alterius

Syrtes.

prouentu

prouentu compenſaret. Rariores enim in Africa imbres cum ſint, ro‑rem Deus illi pro imbribus dedit, ne humore cœli frugifera Libyæ prorſus deſtitueretur. Non prætereundum, etiam in Africa iuxta iam dictas Syrtes & frequentem quondam Lotophagorum gentem, Tripolim eſſe, à trium urbium numero, Taphræ, Abrotani, Leptis magnæ, quarum paulò ſupra meminimus, Africanam autẽ cognominatam, ad differentiã Syriacæ quam Tyrij, Sidonij, Aradijq́ obtinent, uelut annotauit Hermolaus. Ipſæ Aræ Philenorum medio fermè ſinu Syrtis maioris appoſitæ, ſunt finis Africæ, ac terminus quondam Carthaginenſium regni poſitus, quum inter hos & Cyrenenſes de finibus eſſet diſceptatum. Cuius rei hiſtoriam Saluſtius in bello Iugurthino retulit, nec præterijt in Africæ deſcriptione Pomponius.

CYRENAICA REGIO.

CYrenaica regio & ipſa ad Africam pertinet, quanquam ab Aegypti regibus aliquando gubernata. Plinius eam, quemadmodũ & Pomponius, Catabathmo finit, (eo nomine oppidum, cum ualle repente conuexa inq́ Aegyptum inclinante, ſignificans) in totum enim Aegyptus ad circumiacẽtes terras collata demiſſiori & humiliore ſitu eſſe uidetur, ut nõ ſine cauſſa ſupinã eam iacere, & campeſtrem pateſcere, idonei ſcriptores prodiderint. Vrbs in ea celeberrima, & quæ Cecropis Atenarum regis ætate cõdita eſſe creditur (uel Euſebio teſtante) Cyrene fuit, aliquot millibus paſſuum à littore *Cyrene.* diſtans, æmula quondam Carthaginis, & clarorum uirorum memoria celebris. Habuit ſynagogam perueterem, Iudæis iam olim à Teglatphalaſſare Aſſyriorum rege cum reliqua Syrorum multitudine in hanc Libyæ partem translatis, quum uidelicet Achas rex Hieroſolymorum, contra Raſim Syrorum & Phacee Samaritarum reges, illum grandi pecunia ſollicitatũ euocaſſet, iniuriamq́ quam accepiſſet eſſet ultus, ceu in libro IIII. Regum cap. XVI. proditum eſt. Ab hac urbe Cyrenenſes dicti, qui è Cyrene eſſent, ceu Symon ille Cyrenẽſis, cuius *Symon Cyrenenſis.* in Euangelio fit mentio. Aliæ item in hoc tractu urbes erant, quæ quoniam cum Cyrene Pentapolim conſtituebant, Pentapolitanæ nomen ſeruarunt. Eæ ſunt Berenice, Arſinoe, Ptolomais, Apollonia, & ipſa Cyrene. Quarũ tractum cum reliqua Africa uulgus mercatorum hodie Barbariam uocat. Meminit & Lucas huius Pentapoleos Acto‑ *Pentapolis.* rum II. capite. Forma littoris, à magna Syrte ferè rectà in ortum & Aegyptum protenſa, niſi quod ſemel iterumq́ promontorijs aliquot uidelicet Phycunte & fronte Cherroneſi, in pelagus excurrit. Mare ſæuum, atrox, & importuoſum, quale totius propemodum Africæ

eſſe memoratur. Marittima ſatis culta & frugifera ſunt,ſed quæ arborem,ultra latitudinem XV. millium paſſuum à mari,non ferant. Vlterior plaga in Meridiem cōuerſa repēte arenis & ſolitudinibus ſqualet, inter quas tamen ceu in inſulis quibuſdam ſparſis terras colunt gentes aliquot. Quarū præcipuæ,Naſamones, Hasbytæ,Macæ,& ultra eos Orientem uerſus Hammanientes Aethiopicis iam proximi. De quorum omnium cultu & moribus Pomponius Pliniusq́ꝫ tradiderunt. Iuxta mare,poſtremus littorū tractus, quem Alexandria & Aegyptus excipiunt,Mareotis dicitur,unde quadriduo per deſertum ſabuloſum & aquarum uſu prorſus deſtitutum ad locum eum peruenitur, qui quondam Iouis Hammonis templum ſuſtinuit,ſyluarum, fontiumq́ꝫ amœnitate & uniuerſa cœli clementia eximiū,ad quem Alexandrum Macedonem fama loci commotum penetraſſe Curtius libro IIII. ſcripſit. Minime autem fabuloſum arbitror quod de fonte eius loci qui medio die frigidiſsimus noctu calidiſsimus exiſtat, tot recepti authores prodidere. Vt enim inexhauſtæ potentiæ eſt opifex ille naturæ rerum omnium parens, ita profecto in opere illo mirifico,ab ſe ex nihilo in lucem ædito, guſtum ſui mortalibus præbuit,& ueſtigia quædam impreſsit, quibus aſſequi illum pietas & colere ut authorem & amare ut fontem omnis plenitudinis poſſet. Certe & Auguſtinus illius fontis meminit XXI. libro de Ciuitate Dei,capite V. Nec defuit experientiæ ſua occaſio, quum armis Romanis omnis ille tractus patuit,Cornelio Balbo duce,à quo & ſuperatam iſtam Libyæ partem & triumphatā fuiſſe Plinius tradit. Ptolemæus libro quarto Cyrenaicæ partem Marmaricæ Libyæ nomine cenſuit,quoniam Marmaridæ populi ſupra Cyrenaicos & Parœtonios late habitarint. Plinius quoque quinto libro, Mareotim Libyam poſt Catabathmon Aegypto conterminam facit,Marmarides in ea connumerans. Haud quidem diuerſi,gentium locorumq́ꝫ nomenclatura,in eo tractu authores,ſed eadem propemodum diuerſa quadam ratione tradūt. Quis enim in tanta hominum locorumq́ꝫ cum uarietate, tum mutatione, perpetuū tenorem ſeruare poſsit paria tradendi? cum in hoc maxime argumenti genere nihil magis præclaros uiros ad ſcribendū non admodum diſtantibus temporibus impulerit, quàm quod interminæ ſunt rerū humanarum uiciſsitudines. Et quemadmodum homines,ita & regiones,urbes,pagos,uicos & uillas etiā ſingulas, tot modis ad caſum interitumq́ꝫ expoſitas eſſe uidemus. Sane neq́ꝫ regnis,quæ & ipſa ſuas habēt periodos, quicquam diuturnum manere,ut ueriſsimum ſit quod ſermone uulgi circumfertur, Nullum unquam ſæculum aduentare,quin ſuam quandam morum & rerum faciem à prioribus diuerſam, ſecum inuehat: ut non alia in parte naturæ,fidelius nos mortalitatis & incertitudinis rerum

rum omnium diuina prouidentia admonuerit, ſi forte cœleſtia cogitare, & ad aliam uitæ conditionem retinendam accingere nos pergeremus. Nam ne terra quidem ipſa adeo in tuto locata eſt, quin alicubi motibus horrendis aut ſubſidat & undis cedat locum, aut æſtibus repente inundantis Oceani alluatur & flacceſcat. Quanquam autem dubium non eſt, quin bonam partem urbium locorumq́ quæ memoramus, aut bellorum internitiones aboleuerint, aut abſumpſerint uel ſponte enata uel ſuggeſta incēdia, aut motus terræ (qui Syriacas Aſiaticasq́, præterea & Thraciæ Græciæq́ ciuitates ceu ſuo quodam iure percellere & diſijcere aſſolent) quaſſarint, aut uicinis in agris exortæ calamitates deſertas fecerint, ſeu ſi nulla iniuria reliqua nocuit, nomina tamen mutari contigerit. Multas autē ipſa uetuſtas, quæ nihil non conſumit, luxauerit. Contra uero multas enatas, quarum hodie alicubi magna celebritas exiſtat, nec notitia ad nos earum peruenerit, nedum ut ueteres meminiſſe illarum potuerint. Tamen, utcunque habeant res, præſtat ſemel, imò uero neceſſe eſt uel uetuſtiſsimorum locorum perinde atque illæſa incolumaq́ exiſtant, ad tuendam hiſtoriæ cognitionem, ſumma diligentia meminiſſe. Vt enim hiſtoria res plerunque remotiſsimis ſæculis geſtas, ceu recentes offert animo, neque unquam tam nuda eſt, quin locorum & regionum, regumq́ & populorum ſubinde mentionem inculcet: ratio ipſa flagitat, ut in illa pernoſcenda uetuſtiſsima quæque, etiam ſi abolita extinctáue ſint loca, tanquam nuper nata ob oculos ponamus, atque non ubi ſint, ſed quo loco tractúue fuerint pleraque, magna cura perquiramus. Quam operam, ſi ulli alij, certe ſacroſancti illi Bibliorum libri maxime exigunt: neque poteſt apoſtolicarum lucubrationum, ipſaq́ in primis Lucæ hiſtoria recte ſine accurata aliquot locorum obſeruatione intelligi. Diuus Hieronymus ſuo in Hebraica loca procœmio, tradit Euſebium Pamphili Cæſarienſem Epiſcopum, poſt decem Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libros, poſt temporum canones, quos in linguam Latinam ipſe Hieronymus tranſtulit, poſt diuerſarum uocabula nationum, quomodo apud Hebræos aliquando dicta ſint, & tum dicerentur, expoſita, poſt topographiam terræ Iudææ, & diſtinctas tribuū ſortes, ipſiusq́ Hieruſalem, Templiq́ in ea cum breuiſsima expoſitione, picturam, ad extremū in hoc laboraſſe ut congregaret de ſancta ſcriptura omnium penè urbium, montium, fluminum, uiculorum & diuerſorum locorum uocabula, quæ uel eadem eo ſæculo manſiſſent uel immutata eſſent poſtea, uel aliqua parte corrupta. Quam lucubrationem Latinitate donare Hieronymo haud dubie uiſum, nulla alia cauſſa adducto, quàm quod uideret (quod & Euſebius uir tantus ante ſe uiderat) parum lotis manibus ad tractationem ſcripturarum accedere, qui no-

titiæ locorum, quibus ſacri libri ſcatent, rudes & ignari exiſterent. Extant etiamnum Hieronymi in Acta apoſtolorum fragmenta quædam, palàm teſtantia quantum illi facultati quæ pernoſcendis id genus locis impenditur, uir ille doctiſsimus tribuerit. Cæterum poſt Euſebianarum lucubrationum interitum, poſt Hieronymi deſiderata id genus monumenta, ſic benigne noſtro ſæculo diuina nobiſcum miſericordia agit (utcunque exulceratis & ad ſummum periculum deuolutis rebus) ut cum ipſis ſynceræ ſolidæq; pietatis ſtudijs, uelut poſtliminio reductis, reliquarum itidem doctrinarum ornamẽta, quæ quidem ad huius maieſtatem illuſtrandam conducerent, raro quopiam ac propemodum incredibili prouentu felicium ingeniorum, ita augeſcant, & uires recipiant, ut certa mihi ſpes ſit, per bonam Domini noſtri Ieſu gratiam, breui futurum, ut nihil ſint hoc quidem in genere doctrinarum deſideraturi, quorum animos, candidus & ſyncerus amor profitendæ ueritatis imbuit. Nuper Iacobus Zieglerus Landauus, uir non pietate ſolum, cui merito primas in omnibus tribuimus, uerum etiam eruditione (rara ante in illis qui iactarunt pietatem) & honeſtiſsimarum diſciplinarum notitia excellens, Tabulis æditis, quibus Aegypti Syriæq; & Arabiarum loca (quatenus illa ad ſcripturarum explicationem attinere uidebantur) ita in lucem cum pleraq; omnium locorum obſcuritate protraxit (idq; diligentiſsima indicatione adhibita) ut in hoc uno uiro haud dubie ſartũ tectum acceperimus, quod temporum iniuria, fœdaq; illa ſtudiorum πανολεθρία in Euſebio Hieronymoq; nobis abſtulerat. Me quidem nuperrime Lucæ hiſtoriam, rerum ab apoſtolis geſtarum, cum ſelectis aliquot amicis & fratribus Eccleſiæ noſtræ, reuoluentem, nõ alia ad hanc regionum & locorum ex picturis demonſtrationem, cauſſa magis impulit, quàm ut paratiſsimis illis ad diſcendum animis hanc quoque uiam aperirem quam tererent, quod ſane egiſſe me fateor Compitalium more ſtatuarum, quæ alijs, quod ingreſſæ nunquam ſunt, iter indicant: neque perteſum, ueteribus recentia, alienaq; noſtris alicubi miſcere. Maxime autem Eccleſiarum paſtorumq; ueterum, & rerum ad religionem attinentium, per interualla meminiſſe, quod operæ huic uideretur reſponſurum precium, ſi guſtum offerrent ſtudioſis, quo deinceps ad reliqua uetera Chriſtianæ diſciplinæ monumenta diligentius perquirenda alacri ſtudio firmarentur. Sed uideo me imprudentem etiam, in deſcribendo, indulgere calamo, atque iterum uelut ex integro præfari. Proinde ad reliqua Cyrenaicæ nobis reuertendum. Ammianus Marcellinus qui ſub Iuliano militauit, libro uigeſimoſecũdo: Aridiora, inquit, Libyæ in ſupremo obitu regis conſecuti ſumus arbitrio: Cyrenas cum reſiduis ciuitatibus Pentapoleos, Ptolemæi liberalitate ſuſcepimus.

ſcepimus. Quibus uerbis innuit, eam cuius paulò ante meminimus terrarum Africæ partem alia ſorte populo Romano obtigiſſe, quàm aut Mauritania aut Numidia, aut illa quæ proprie Africa dicitur, obtigerit. Africam enim Punica bella domuerunt, Numidiæ partem, & Mauritaniam bellum primum, quod cum Iugurtha populus Romanus geſsit, aperuit. Illa uero Libya quæ ſupra Cyrenaicam iacet Appionis regis teſtamento in ditionem Romanorum peruenit, quod & Euſebius docet: & Pentapolis Ptolemæi dono reliquis prouincijs acceſsit. Interiora, hoc eſt, longius remota à littore & Athlanticis iugis diuidua Imperatores Auggusti ſequentibus annis tentare & laceſſere armis ſunt auſi. Notandum autẽ, eam regionem ferè Libyam uocari ſcriptoribus, quæ ab occaſu Aegypto imminet, nec ſemper to tam illa uoce Africam ſignificari, ſicut nec ſemper generale uocabulum Africæ uniuerſam Libyam, ſed eam tantum prouinciam quæ circum Carthaginem ſita eſt, ſignificat. Plinius ſexto capite libri quinti: Ea, inquit, quæ ſequitur regio Mareotis Libya appellatur, Aegypto contermina. Lucas quoque Actorum II. capite, in gentium enumeratione, hunc tractum deſignans, Aegypti, inquit, & partium Libyæ quæ eſt finitima Cyrenæ. Conſtat autem in tota Cyrenaica frequentes Eccleſias, inq; his paſtores pientiſsimos fuiſſe. Et eſt ueriſimile, ſtatim ab apoſtolorum prædicatione Euangelion edoctas & conuerſas ad Dominumueniſſe. Vt enim Alexandrinæ Eccleſiæ ueſtuſtatem non attingamus, Lucas ipſe tradit Actorum XIII. Lucium Cyrenenſem prophetam & doctorem inter apoſtolos & reliquos Chriſti miniſtros, qui tum Antiochiæ Chriſti negocium agerent, in primis celebrem fuiſſe. Præterea ab eodem XV. capite commendantur Cyrenæi quidã, qui quum alij ſolis Iudæis dominum Ieſum prædicandum eſſe putarent, nec participes facerent gratiæ Euangelicæ qui ex Gentibus eſſent, ipſi contra ſana doctrina inſtituti, ipſis etiam Gentibus Chriſtum prædicabant, nec paruo cum fructu, magno ſcilicet credentium numero ad Dominum conuerſo. Tales igitur, quis credat ſuis defuiſſe fide ſaluandis, qui alienis non defuiſſent? Eccleſias autem Cyrenaicæ Alexandrina Diœceſi fuiſſe comprehenſas, illud argumento eſt, quod aliquot concilijs Alexãdriæ habitis Epiſcopi Pentapolitani interfuiſſe leguntur, neque abſimile eſt uero, ad eam ſedem, ut facilem aditu, præterea eruditorum hominum fama celebrem, poſtremo & Apoſtolicam, confluere ſolitos, quum aut euocati ab Epiſcopo, aut alia quapiam religionis cauſſa flagitante adducti, conuentus celebrare libuiſſet. Accedit ad hæc quod tractus Libyæ & Cyrenes, à prouincia Africa arenis & ſerpentibus ſupra magnarum Syrtium ſinum, ſeiungitur, ut non difficilis modo, uerumetiam pericu-

Libya. *Lucius Cyrenenſis.* *Cyrenæi.*

loſus ſit horum ad illos tranſitus. Præterea Carthagine celebratum à diuo Cypriano concilium extat, in quo expreſſa parochiarum nomenclatura admonet, ex Mauritania, Numidia & Africa, Carthaginem, ut ad Metropolim, rerum ad pietatem attinentium gratia Epiſcopos coire ſolitos, quod & tum factum eſt, quæſtione propoſita de baptiſmo hæreticorum, deq; rebaptiſandis quos illi tinxiſſent. &c. Vt interim ſileamus quod cum Carthago & quæ infra harenas extitere Africæ Eccleſiæ, lingua Latina peculiariter uſæ, & Latinæ hoc eſt Occidentalis Eccleſiæ (cum contra Orientalis, Græca diceretur) eximia pars fuerint, cum ſedes Alexandrina interim Græcam ſibi potiſſimum linguam uendicarit, eamq; ut matrem Apoſtolicæ diſciplinæ, circumpoſiti per Cyrenaicam Epiſcopi reueriti fuerint. Cæterum tempus fuit, quum Epiſcopi dicerentur, qui uulgo nunc Parochi & Plebani dicuntur, uerum alij alijs (ut in ordine honeſto, quem Pauli etiam inſtituto ſeruare Eccleſias decet) dignitate & multorum conſenſu permiſſa authoritate præibant, ita demum ut reiectis ambitionis illecebris, unica eaq; maxima Eccleſiarū cura diſtinerentur: non enim erant apud ullos qui Chriſtū eſſent profeſsi, maiora clarioraq; pietatis continentiæ & eruditionis exempla, quàm apud illos paſtores quibus cæteri fratres Epiſcopi primatus honorem ad eum modum conceſsiſſent. Igitur Eccleſiarum Libycarum duæ ſedes erant omnium celeberrimæ, Carthaginenſis ſcilicet & Alexandrina, quanquam Aegypto Alexandria accenſeretur. Extat Epiſtola ſynodalis ex Nicæno concilio Alexandriam miſſa, cuius inſcriptio apud Theodoretum pro noſtra ſententia, ad hunc modum habet: τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ χάριτι τοῦ θεοῦ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ Λιβύην Πεντάπολιν ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς οἱ ἐν Νικαίᾳ συναχθέντες καὶ τὴν μεγάλην ἁγίαν σύνοδον συγκροτήσαντες ἐπίσκοποι, ἐν κυρίῳ χαίρειν. Hoc eſt, Sanctæ magnæq; Dei gratia Alexandrinæ Eccleſiæ, & dilectiſsimis fratribus per Aegyptum & Libyam & Pentapolim cōſtitutis, congregati & magnam ſynodum Nicææ celebrantes Epiſcopi, in domino ſalutem &c. Porrò Africæ eſt contermina Alexandria, de qua mox dicemus.

SEQVITVR ASIA.

AEGYPTVS.

Aegyptus. VLtra Mareotim & iuga montium Aethiopica ab Auſtro uenientia Aegyptus iacet, fertiliſsima quidem illa terrarum, ſed quæ & ipſa Nili acceſſu deſtituta, famem interdum ſentiat. Alioqui regni uetuſtate, cum auita potentia rerumq; magnarum memoria celebris. Nominis cauſſa non eadem ſcriptoribus redditur, alijs ab Aegyptio rege, cum antea Aëria dicta eſſet, uocantibus; pleriſque ab

ab Aegypto amne, qui poſtea Nilus dictus ſit, iuxta ſitæ regioni nomen datum affirmantibus. Certe, Homero uatum uetuſtiſsimo Aegyptum dictum qui nunc Nilus eſt Plinius aſſerit libro quinto, & fit ferè ut in accolas aliquid de amnium nominibus transfundatur. Quanquam autem Aegyptios in arroganda ſibi incredibili uetuſtate & decem millium annorum curſu ceu ex annalibus obſeruato ridicule hallucinatos fuiſſe, indubium eſt. Tamen (ut immodica illa ſinamus) propemodum conſtare uideo, ſecundum Aſſyriorum regnum, uix ullum Aegyptio uetuſtius prædicari. Tempore enim quo Abraham uxore ſua comite, in illas terras peregrinus uenit, Nechoniam Pharaonem, Aegypto iam celeberrimæ & frequētiſsimæ præfuiſſe, Ioſephus tradit. Hic uero fuit Pharao qui, ut Geneſ. XII. capite ſcriptum eſt, uxorem illi abduxit, quam ſororem eſſe crediderat: nongenti autem & quadragintaduo anni à diluuio ad ætatem Abrahæ numerantur Euſebio, ut ſit conſequens, non ita multo poſt cataclyſmum, regnum illud tantis opibus, ut uidetur, auctum, tantaꝗ hominum frequentia numeroſum, cœpiſſe. Diuitiarum eius tractus multæ cauſſæ ſunt, quarum potiſsima, terræ fertilitas, raris quidem imbribus, ſed ſolis propemodum Nili fluentis ita fœcunda, ut non alibi terrarum, aut uberior aut uelocior herbarum & frugum maturitas proueniat, ut tam uere quàm eleganter Flaccus, Pinguem & ſine imbribus amnem, dixerit. Caius Plinius author eſt, ſic abunde herbis ad cibum accommodis Aegypti agrum affluere, ut uel carere frugibus poſsit. Quo minus mirum ſit, tam large ſemper & liberaliter exteris eam populis annonæ afflictione grauatis quondā ſubueniſſe. Publicum enim orbis horreum, ueriſsimo præconio Aegyptum eſſe ueteres dixerūt, neque ulla imperij prouincia fuit, cui plus debuerit Italia, quoties fame eſt laboratū, ut interim de conſueta annuaꝗ frumētatione & Canone illo, cuius ipſa fotrix fuit, non dicamus. Certe ueterum Regum curam fuiſſe legimus, ne hoc munificentiæ munus interiret, uecturæ uidelicet celeritate & agrorum ſimul ubertate, foſsis adiuta, quas ultro citroꝗ ex Nili alueo deductas, terris longiſsimo ſpacio immiſerunt, ut quoties res poſtularet conuehi undique nauibus frumentum Niloꝗ deuehi poſſet. Eas foſſas Auguſtus poſt uictum Antonium, & Aegyptum tunc primum in prouinciæ formam redactam, ut feraciorem habilioremꝗ annonæ Vrbicæ redderet, longa oblimatas uetuſtate militari opere deterſit, authore Suetonio. Inde factum ut ducenties centena millia frumenti annua, urbi illata ſint, quod & Eutropius in Auguſto aſſerit. Porrò non frugum ſolum olerumꝗ omnis generis, ſed & uini optimi eſt ferax, pari modo florum prouentu & odorū diues, nam unguenta preciosiſsima Aegypto etiam Plinius tribuit. De papyro, lino, alumine,

deq́ gemmis quas gignit, referre ſuperuacuum ducimus. Iſtud obiter monendum, & in fœminis Aegypti eximiam eſſe fertilitatem. Nam cum alijs in terris per quàm rarũ ſit geminos naſci, in Aegypto tranſlatitium eſt, terni etiam & quaterni gignuntur, ſed & ſeptenos utero concipi, ex Trogi authoritate libro VII. Plinius prodidit. Cumq́ octauus menſis fermè ſit lætalis omni ædito partui, ceu libro octauo de natura animalium ſcribit Ariſtoteles, in Aegypto (quod miremur) ſalutaris eſt. Opes autem eius regni magis licet mirari, contemplantibus regalium monumentorum ueſtigia, quæ ſine inæſtimabili ui pecuniarum abſolui non potuere, in quorum numero ſunt Obeliſci, Pyramides, Sphinx, Labyrinthus, quorum ſuo loco fiet mentio. Haud dubie illas & uectigal auxit in Nilo reciprocum, auxere & redditus quos immenſos ea terra habuit. Toti enim Aegypto incredibilis uecturæ commoditas ineſt. Ex Aethiopia enim Arabijsq́ & India iam olim frequẽti nauigatione res precioſæ importatæ & exportatæ ſunt, unde urbi Alexãdrinæ emporij fama toto orbe clariſsimi extitit. Strabo Amaſinus grauis author, qui ætate Auguſti, Aelio Gallo equeſtris ordinis homine Duce ſtipendia in Aegypto meruit, adq́ Syenem uſque & Aethiopicum limitem ingreſſus, totam eam regionem perluſtrauit, tradit libro XVII. Ptolemæum Auleten cognominatum poſtremæ Cleopatræ parentem duodenum millium & quingenum talentorum annuum tributum ex Aegypto habuiſſe, nec dubitat ampliores redditus ærario Romano obtigiſſe, quippe qui maiori cura diligentiaq́ prouinciam adminiſtrarint. Summam autem indicatam à Strabone, Budæus uir doctiſsimus libro de Aſſe & partibus, quarto, ſeptuagies quinquies centenis millibus aureorum, æſtimat. Et hæc quidem ex uectigalibus & tributis. Quid aurum ex Aethiopijs Arabijsq́ obuium, quid priuatas ueterum regum opes & procurationes, ſummæ adijeciſſe putamus? Tradit enim libro VII. Eutropius urbem Romam poſt deuictum ab Auguſto Antonium, ipſamq́ Aegyptum receptam, in tantum opibus auctam fuiſſe propter abundantiam pecuniarum, ut poſſeſsionum aliarumq́ rerum uenalium duplicata precia fuerint conſtituta, quanquam partem eius prouinciæ Dictator ante exhauſiſſet. Nunc de ſitu dicemus. Ab Auſtro in Boream eximie longo tractu porrigitur, Nilumq́ propè medium tranſmittit, nuſquam felicior quàm ubi undis huius rigua eſt. Latus occiduum Libya claudit & Mareotis, orientale Arabia, à Mediterraneo ad Rubrum mare expanſa. A meridie Cataractæ ſunt, hoc eſt, præcipites & aſperæ montium anguſtiæ, per quas amnis ingenti aquarum mole deuolutus, non fluere inter occurſantes ſcopulos (ut ait Plinius) ſed ruere uidetur. A Septentrione autem noſtrum mare infidum & raris

portubus

portubus hoſpitale claudit. Fuit autem tempus, authore Strabone, quum illud tantum ſolum Aegypti nomine cenſeretur, quod irriguus amnis fœcundo ſuo limo poſſet obducere, à Cataractis uidelicet, & Syene ad uſque Nili oſtia, quam diſtantiam Plinius quingentis octuagintaquinque millibus paſſuum menſus eſt. Sed ætas poſterior (ut fermè uariant regnorum limites) in bonam Arabiæ partem ab ortu, ab occaſu uero, trans Mareotim & Parœtonium, Aegypti terminos extendit, addita etiam parte, quam à Meridie in arenæ ſqualore gentes poſsident, qui Libyægyptij Ptolemæo uocati ſunt. Caius Plinius libro quinto à Peluſiaco primum (quod inter Nili ad ortum uerſa oſtia extimum eſt) Aſiam incipit, ut ſtet uetus ſententia Nilum inter Aſiam & Africam terminū eſſe, quodq́ Aegyptus dicitur, nec huius nec illius in totū eſſe, ſed collimitia partium duarum terræ, qua parte amni, cui omnia debent, imminent, in unius nominis appellationem conſenſiſſe. Igitur difficilis acceſſus id regnum eſſe, recte Ioſephus & Ammianus prodidere, ab occaſu enim non mōtana ſolum, eaq́ perardua, uerum etiā arenoſa, & (ubi Mareotis iacet) paluſtria ambiunt: ab ortu autem montana iuxta Erythræum ſinum aſſurgentia, præterea continens quæ inter noſtrum & Rubrum mare eſt, deſerto difficilimo tranſitu à Petrea, eam & Palæſtina dirimit: dein ab Auſtro montium prærupta, & à Borea importuoſum pelagus finit. Sed neque his tantis naturæ præſidijs ſepta & communita, in tanta rerum & hominū copia ab exterorum ſe incurſionibus tueri potuit. Prò Deum immortalem, quàm friuolæ hominum ſpes? quàm ſtulti ſæpe conatus exiſtūt? Vtinam tandem rerum geſtarum, uel ueterum uel recentium fide, Chriſtiani principes diſcerēt, nullum unquam à condito æuo imperium tam firmum & ſtabile, nullum tam potens regnum, nullam ciuitatem uel optimis inſtructam legibus tam munitam unquam fuiſſe, quin aut ceciderit aliquando aut mutarit dominū, ubi id demum fatali prouidētiæ fuiſſet uiſum. Intereunt enim regna & oriuntur. Neque id ſentio uelut damnans Ciuiliū rerū adminiſtrationē aut prudentiā, & nō uerendos exiſtimēm ſummos illos Magiſtratus, quos à Deo ordinatos eſſe Paulus admonet: ſed quod ad moderationē animi, adeoq́ ad mediocritatē, exiſtimem Chriſtianū principem reſpicere oportere, ceu conſcium caducarum rerum, ut Ne quid nimis (quod ille dixit) in uita concupiat, cogitetq́ mediocria perenniora ingētibus, & raro eſſe diuturna, quæ ſunt immodica. Ipſa Aegyptus primum à ſuis, hoc eſt, indigenis regibus, qui Pharaones dicebantur, gubernata eſt. Pharao autē, ut Ioſepho libro Antiquit. quarto placet, ueteri Aegyptiorū lingua regem ſignificabat. Nec priuatū hoc, ſed cōmune regibus nomen erat, cum ſingulis alioqui ſua nomina eſſent, authore etiam Euſebio.

Ita Nechonias Pharao dictus ille quem Abraham uidit, & Cenchres, cuius cor contra Moſen Dominus indurauit, Aerythræis demum fluctibus obrutus, Euſebio. Quanquam hic Appioni, Amaſis, Ioſepho autem, niſi fallor, Techmoſis uocatus eſt: ſic & alijs alia fuere nomina. Poſt hos, mutatis rebus, quũ Iudæis rex Ezechias præeſſet, ad Aethiopes regni iura deuenere. Deinde Cyrus Perſa, quum Medorum & Aſſyriorum in ſe opes & regna transtuliſſet, deuicta Aſia, etiam Aegypto, Seſoſtre, ſuperbiſsimo rege deuicto, potitus eſt. Verum ſub Dario cui Nothi cognomentum fuit, defectione facta, ſuis iterum regibus paruit uſque ad Alexãdri exitum, qui annis plus minus quadringentis ante natum Chriſtum, Babylone Chaldææ, ex humanis exceſsit, unde Ptolemæorum regnum, à Ptolemæo Lagi filio præcipue ex Alexandri ducibus initium habuit. Huic enim Aegyptus cum obueniſſet, factum eſt, ut Ptolemæis dictis qui ſucceſsiſſent aduſque Cleopatram illam quæ ſibi admouit aſpides, ducẽtis fermè nonagintaquinq; annis Aegypti regnũ durauerit. A quo tempore occaſione Ciuilium bellorum Romani rerum potiti, mox paulò regnum ampliſsimum in prouinciæ formam redegerunt: ad extremum autem ipſius etiam imperij luxatis uiribus, ſub Heraclio malis auſpicijs lecto imperatore, totam eam Saraceni occuparunt, annos circiter quindecim poſt Gregorij primi mortem, qui fuit annus Chriſti D. C. XIX. Reges illi ſuos Sultanos uocant, uocabulo perinde omnibus qui præſunt communi, atq; Pharaonum ac Ptolemæorum ante fuit. Neque uero Aegyptios ſua fraudari gloria par eſt, quippe illi non tam externarum gentium iugum ſuſtinuerunt, quàm impoſuerunt. Vt enim alios authores ſinam, ipſe Plinius locuples teſtis eſt, & Aethiopiæ præfuiſſe Aegyptios & Syriæ, nec paucis annis illis terris imperitaſſe. Nunc ad ſitum reuertemur. Amnis Nilus, ut dictum eſt, ex Aethiopia delapſus, mediam Aegyptum tranat, eſtq; omnium in Mediterraneum uenientium maximus, ſeptem enim oſtijs grandibus effunditur, pluſculis interim (quoniam parua ſunt) non numeratis. Illorum extrema Canopicum ſcilicet & Peluſiacum centum ſeptuaginta millium paſſuum interuallo diſtant. Quod terrarum interiacet frequentiſsime habitatur, & eximie fertile eſt. Ab eo autem loco quo diuidere ſe dextraq; & leua digredi Nilus incipit, ferè triquetra forma iacet, atque ea cauſſa ueteribus ob adſimilem Græcæ literæ Δ effigiem, Delta uocata inſula, quam & inferiorem Aegyptum uocitarunt: quæ non fuiſſe aliquando, ſed ſtagnantis Nili deuecto limo ſubſidente poſt Homeri tempora enata creditur, unde à Seneca dictum uideatur Aegyptum non tam terrarum fertilitatem, quàm ipſas terras Nilo debere. Creſcit hic æſtiuis menſibus, Sole Cancrum ingrediente, Lu-

naq;

naq̃ (ut Plinius refert) noua quæcunque poſt Solſtitium eſt, ſenſim modiceq̃, Cancrum Sole tranſeunte, abundātiſsime autem Leonem, & reſidet in Virgine, ijſdem quibus accreuit modis, in totum autem reuocatur intra ripas in Libra, centeſimo ex quo cœpit die. Puteos habet Aegyptus cubitorū notis diſtinctos, hominesq̃ Nilometras quibus hoc muneris demandatur, ut quot cubitis amnis cum eſt maximus, aſſurgat, diligenti obſeruatione percipiant. Iuſtum incrementum Plinius tradit eſſe cubitorum XVI. Minores aquæ non omnia rigant parcius ueniendo, ampliores detinent tardius recedendo, hæ ſerendi tempora non dant ſolo madente, illæ abſumunt, ſitiente: ubi plenum incrementum deprehenditur lætum, & ceu feſtum ab incolis ocium peragitur, ubi parce uenire Nilometræ indicant, certatim nulli labori parcitur, quo moles illas quibus immodice exundantem coërcent, aperiant, undamq̃ ſimul canalibus ductis deriuent, inuitentq̃. Eleganter enim Plinius, In XII. cubitis, inquit, famem ſentit Aegyptus, in XIII. etiamnum eſurit, XIIII. cubita hilaritatem afferunt, XV. ſecuritatem, XVI. delitias. Porrò in ripas amne collecto, quod ad Libræ finem contingit, ſatio apparatur, quæ menſe Nouembri appetente perficitur. Meſsis autem tempus Maius exhibet, teſte libro XVIII. Plinio. Sed Senecæ uerba libet huc ex IIII libro Naturalium quæſtionum apponere, Quantum creſcit, inquit, Nilus, tantum ſpei in annum eſt, nec computatio fallit agricolam, adeo ad menſuram fluminis reſpondet, quam fertilitatem facit Nilus. Is arenoſo & ſitienti ſolo & aquam inducit & terram, nam cum turbulentus fluat, omnem in ſiccis & hiātibus locis fecem relinquit, & quicquid pingue ſecum tulit arentibus locis illinit. Iuuatq̃ agros duabus ex cauſsis, & quod inundat & quod oblimat, ita quicquid non adijt ſterile & ſqualidum iacet; ſi creuit ſuper debitum, nocuit. Mira itaq̃ natura fluminis, quod cum cæteri amnes abluant terras & euiſcerent, Nilus tanto cæteris maior adeo nihil lædit nec abradit, ut cōtra adijciat uires, nimiumq̃ in eo ſit quod ſolum temperet, illato enim limo arenas ſaturat & iungit. Debet illi Aegyptus nō tantum terrarum fertilitatem, ſed ipſas. Illa facies pulcherrima eſt, cum iam ſe in agros ingeſsit, latent campi, opertæq̃ ſunt ualles, oppida inſularum modo extant, nullum in mediterraneis niſi per nauigia commertium, maior eſt lætitia gentibus, quum minus terrarum ſuarū uident. Hactenus Seneca. Incremēti eius uariæ cauſſæ afferuntur ab authoribus, quarū tamen mihi probatiſsima uiſa, quam Seneca reijcit (quanquam faſſus Anaxagoram, Aeſchilum, Sophoclem & Euripidem, tradidiſſe, inq̃ ea opinione omnem uetuſtatem fuiſſe) quod ſolutæ magnis æſtibus niues ex immanibus Aethiopiæ iugis largius quàm ripis accipi queant, defluunt. Compertum autem

uel Senecæ ſæculo fuit, Athlantem illum Aethiopicarum gentium arbitrum, etiam æſtiuis menſibus circum altiſsima iuga ſua niuoſum ſpectari. Contemplantibus igitur tantum montem ab Occiduo primum Oceano aſſurgētem perpetuo procurſu nunc in Auſtrum nunc in Boream abeuntem, uniuerſam Africam diſterminare, alicubi ultra parallelum Cancri ſolſtitialem Meridiem uerſus egreſſum: profecto uero ſimilimum uidebitur, tantum niuium diſſolui poſſe, quum ad eum parallelum Sol approximat, & rectis, hoc eſt fortiſsimis radijs latera etiam Borealia montium colliquat. Plinius tradit obſeruatum, prout niues imbresúe in Mauritania ſatiauerint, ita partiorē aut uberiorem uenire Nilum. Iuba enim rex ſtudioſiſsimus, & cui explorata iſthæc compertaq́ eſſe potuerunt (ut nihil hactenus inuium fuit regum diligentiæ) proxime Athlantem Mauritaniæ inferioris Nilum exoriri exiſtimauit. Quam opinionem ipſa amnis magnitudo comprobat, tam ſpacioſo itinere, quicquid eſt undarum ex Athlantis iugis læuo latere in Meridiem defluentium, excipientis. Translatitium autem & alijs locis ſolſtitio amnes increſcere, in Ponto enim fieri iſtud, Theophraſtus prodidit, hoc ipſum in Gallia Padus facit, etiam fœcundans quæ humectauit, authore Plinio. Rhenus noſter qua parte Rheticarum alpium conuallibus egreſſus Acronium lacum fundit, ſingulis annis creſcit ſolſtitio, eſtq́ aquarum ex hyeme modus, pro ut illa montium uertices plus minusúe grauarit niuibus. Simili auctu & Euphraten & Tigrim rigare annuo reditu, præter cæteros, Strabo, Plinius, Ammianus, Solinusq́ tradunt. Illud memorabile quod libro VIII. Plinius docet, Crocodilum ſæuum quadrupes Nilo gigni ex ouo, quantum anſerinum eſt, creſcere autem plerunque ad magnitudinem decem & octo cubitorum. Hoc autē beſtiæ ingenium eſſe, ut ouis excubandis eum locum deligat, quem ſummo auctu ſuo Nilus eo anno non ſit egreſſurus. Ita optimus ille maximus & incompræhenſæ maieſtatis Deus noſter inter cætera rerum in ſua natura inſigniū monimenta illi quoque, cætera noxio animali, ut alijs multis, ſenſum quendā præſagum & diuinantem indidit, uidelicet hac quoq́ parte æſtimationi cœleſtium diuitiarum acceſsionem facturus. Non ommittendum, Nilum ubi per Cataractas eluctatus Syenem Inſulam præterijt, adeo placido meatu fluere, ut & ſecūdis & aduerſis undis nauiget, atq́ hoc certius expeditiusq́ quod Auſtri Aegyptū non perflāt. Vrbes in tota illa regione plurimæ quondam & maximæ, ſed Aethiopica & Syriaca bella attriuere, pars Romanorū armis patuit. Inſuper tumultibus & rebellione ipſi ſibi malum, ut Cæcias (quod dicitur) nubes, attraxerūt, prouocatis ad uindictā Romanis, nam & Copton memorabilē emporioq́ maxime celebrē urbē & Buſyrim Achilæo quondam

dam authore rebellantes, Diocletianus ſolo æquauit, multis millibus Iudæorum occiſis, non alio nomine quàm quod cum Achillæo res nouas moliente pariter conſpiraſſent. Thebas autem Aegyptiacas omnium eius ditionis clariſsimam urbem, (quæ & Dioſpolis uocabatur) Euſebius author eſt Auguſti primum ætate penitus dirutam, cum Cambiſes eam iam antea grauiter afflixiſſet, ut profecto uериſsime ſit à poëta Venuſino dictum, Feriuntq́ ſummos fulmina mõtes. Erant ſanè Aegyptij (ut in abundante & luxuriante ſolo) natura inflati, uarijq́, & imperij, externi præſertim, impatientiſsimi, tamq́ ad ſeditiones procliues, ut leuiculis de cauſsis maximos tumultos excitarint. Supra modum autem ſuperſtitioſi, & (ut Hieronymi uerbo utar) Dijs fœcundi, quippe qui per allium & cæpas ceu numina domeſtica iurare & animalia quædam ridicula ueneratione colere conſueuiſſent. Neque alia cauſſa tantũ horum in Iudæos odij fuit, quàm quod diuerſiſsimam religionem ſectarentur, & unum Deum uerum, uaniſsimæ perſuaſioni Deorum Aegyptiacorum, conſtanter anteponerẽt, ut Pſalmo C. XIIII. patet. Efferebantur præterea puritatis & iuſtitiæ fiducia, cum eſſent uel una libidine ſpurciſsimi, neque cibum cum Hebræis, neque cum exteris ſumebant, Geneſis XLIII. quaſi omnibus illotis ipſi maxime loti eſſent. Alexãder ille Macedo, in quo dubium, fortuna ne plus an uirtus habuerit loci, Aegyptum in ditionem ſuam redactam in Nomos plures, hoc eſt, præfecturas diuiſit, & qui præeſſent Nomarchas dixit, id eſt, Nomorum præſides, tutius arbitratus gentẽ natura leuem ſeditioſamq́ & in calumnias principum pronam, plurium quàm unius authoritate adminiſtrari, ſublata hoc modo ſæpius concurſandi facultate. Plinius quinto libro circiter quinquaginta Nomorum nominatim meminit. Sed & Cæſar Dictator, idem arbitror, quod Alexander metuens extincto Pompeio, regnum Aegypti Cleopatræ eiusq́ fratri minori permiſit, ueritus, ut inquit Suetonius, prouinciam facere, ne quando uiolentiorem præſidem nacta, nouarum rerum materia eſſet. Cæterum poſtquam prouincia eſſe cœpit, ex equeſtris ordinis uiris, Auguſto decernente, adminiſtrata eſt, authore Cornelio Tacito. Inter oppida famigerata, nullum eſt in interiore quidem Aegypto ſecundum Thebas, memoratius Syene, clariſsimum quidem illa ætate, ſed cui caſus, forsq́ plus famæ quàm uirtus peperit: prope enim parallelus Cãcri terris imminet, qui quum Solem ſuſtinet radijs perpendiculo decuſſatis, hora meridiei nullam umbram corporibus addit, ſed ut uulgo fertur, abſumit. Ideo nullas umbras Syenen flectere dictum: quo nomine fama ueterum in Thebaide urbium notiſsima facta eſt. Eſt & oppidum Tentyra, à quo Tentyritæ audacia contra Crocodilos ex Seneca noti. Eſt Ptolomais,

& iuxta ſitum Pthmuis, à quo Pthmuitani dicti. Hoc Phileam habuit Epiſcopum, clarum uirum, qui cum de martyrum laudibus elegantiſſimum librum ſcripſiſſet, demum & ipſe perſequẽte Maximino, quod ſacrificia deorum reſpuerat, capite pro Chriſto truncatus eſt, ut libro
Maximinus. octauo refert Euſebius. Hic eſt Maximinus qui à Galerio Maximiano Auguſto Cæſar cum Seuero lectus, Orienti præfectus eſt, quum Seuerus Italiæ præeſſet, mox paulò ex Cæſare Auguſtus factus, & Galerius Maximinus appellatus, triennio imperio præfuit homo nouus & rudis, per militiæ ordines promotus, patria Dacus, ſorore armentarij genitus, & qui Daza uocaretur quum priuatus ageret, funeſti in Chriſtianos animi, quiq; Thebaicam Aegypti undantiſsimo Martyrum ſanguine aſperſit, poſtremo uino, cuius auidiſsimus erat, & crapula diſtentus, Tharſi obſeſſus, ne in Licinij manus uiuus ue-
Maxentius. niret ſeipſum ſtrangulauit. Eodem tempore Maxentius extitit, Aure-
Maximianus. lij Maximiani Herculij, (qui cum Diocletiano Iouio imperauit) filius, & Fauſtæ uxoris Conſtantini frater, nihilo parente mitior fuit, ut ſit profecto mirum, Conſtantinum imperatorem in illa perſecutorum corona, reſpicere ad noſtra potuiſſe, quanquam ne ipſum quidem admodum ſyncero in Chriſtum animo fuiſſe conſtat. Cæterum Phileæ Epiſcopi & martyris in Catalogo ſcriptorum etiam Hieronymus meminit. Reliquarum urbium celebrium, Berenice præcipua, & Arſinoe contra intimum receſſum ſinus Erythræi poſita, à quo Arſinoites Nomus dictus eſt, altiſsima pyramide conſpicuus. Eſſe & Babylonem in Aegypto oppidum munito loco ſitum, à Babylonijs quondam, ſede in illis locis à Regibus impetrata, conditum, Strabo affirmat magnæ fidei author & oculatus, ut ſic dicam, teſtis, quo non alius ſcriptorum, quos equidem uiderim, Aegyptum, ut Auguſti ætate habuit, diligentius prodidit. Vltra Nilum occaſum uerſus Memphis iacet, Regia quondam Aegypti principum, & ab ea ſtadiorum aliquot interuallo Pyramides illæ ſtupendæ altitudinis turres, interq; orbis quondam miracula habitæ, quarum ſitum Plinius libro XXXVI. reddidit, non aliud fuiſſe eas teſtatus, quàm pecuniæ regum ſtultam oſtentationẽ. Habet inferior Aegyptus multa oppida, quarum tamen famam obſcurarit Alexandria Canopico oſtio uicina, & in Peluſiaco Peluſium, quod noſtri uulgo Damiatam uocarunt, recẽtibus etiamnum (ſi ſunt recentia quæ duobus retro ſæculis obtigerunt) noſtrorum cladibus nimis notam, ſæpe capta magno damno, & ſæpe amiſſa eſt, interdum & pactis haud ſcio quàm decoris, Sultano reddita, his modis illudente noſtris ambitione atque auaritia, donec in totum Aegypto atque Syria pelleremur. Quod factum eſſe lego ſub exceſſum ex humanis Rodolphi Auindſpurgij Romani regis, Anno Chriſti M. CC. XC.

Hæc

Hæc eſt Aegyptus cuius toties Actorum VII. in Stephani oratione fit mentio, Abrahæ, Ioſeph & patriarcharum ſucceſſu memorabilis. Hæc eadem Moſen genuit magnum uirum & in omni Aegyptiorum ſapientia eruditum, uocatum autem à Deo, ut eius ductu Iſraël à dira illa ſeruitute ſua, per admirabilem in terram promiſsionis emigrationem, liberaretur. Sed & Ioſephũ Nazarenum cum intemerata uirgine Maria, & Ieſu puero ſeruatore noſtro, parricidale Herodis edictum declinantem hoſpitio excepit. Poſtremo & fide in Chriſtum ab apoſtolis prædicata increbuit, & magnas Eccleſias multis ſæculis aluit. Præterq́ ſupra memoratum Phileam, ſanctiſsimis paſtoribus clara, ex quibus tamen Paphnutium uetus hiſtoria celebrat. *Paphnutius.* Illum quem Galerius Maximianus dextro oculo mutilatum & ſiniſtro poplite ſucciſo (uulgata tum confeſſorum pœna) ad metallum damnauerat, qui poſtea à Conſtantino imperatore ad Nicænam ſynodum uocatus ac magna ueneratione habitus: unus quorundam Epiſcoporum ſententiæ, qui Epiſcopis, presbyteris, diaconis ſubdiaconisq́ coniugij uſum adimere & lege lata ingerere cœlibatum conabantur, ſeſe oppoſuit, palàm confeſſus honorabiles eſſe nuptias, & caſtitatem quandã eſſe concubitum cum propria coniuge, ſicut etiam Apoſtolus docuit Hebræ. XIII. Quam ſententiam cœlibis Epiſcopi, & laudauit Synodus ut piam, & ut ſalutarem recepit, indignum arbitratus, ſi, quod ſcriptura permittit, humana coërceret præſumptio, & ſeruandæ caſtitatis lex, impudenti fornicationis abuſu, hoc ipſo uileſceret, quod caſtus manere nemo queat, qui rarum iſtud donum à Deo non acceperit. Haud indignum arbitror relatu & Monachiſmum nos Aegyptijs debere, incognitum ante id æui Eccleſijs, & enatum primo Conſtantini filijs imperantibus, poſt Chriſtum Anno CCC. LX. uidelicet à morte Pauli & Antonij Eremitarum. Erant enim pluſculi qui eos in uita ceu patres & præceptores eſſent ſecuti. Porrò ſanctos illos uiros perſecutionum procellæ, quas cruentiſsimas Diocletianus Galeriusq́ continuo decennio exercuerant, in loca auia & deſerta (quæ alicubi commoda Aegyptus habet) abſtruſerant, in quibus cum magna abſtinentia, precibus ſcripturisq́ uacarent, interdum reuerſi ad Eccleſias Chriſtum docebant, neq́ quicquam diuerſum à cæteris fidelibus, præter ſolitudinem & normulam uitæ paulò ſeueriorem habebant: ea gratia ἀναχωρηταὶ καὶ ἐρημῖται καὶ μόναχοι, hoc eſt ſolitarij, & qui ſeceſſiſſent, uocabantur. Deinde adaucto uitæ inſtituto & diſcipulis contractis Monaſteria paſsim inſtituta ſunt, nimirum ſcholæ quædam ueteris diſciplinæ exercendæ, in quibus tamen, ut animus lectione cognitioneq́ ſcripturarum, ſic & corpus per uices horarum, labore exercebatur: dimicabatur non infeliciter cum carnis incentiuo & diaboli

uerſutia, & quemadmodum in Gymnaſio Tyrones ad certamen Veterani, ſic in illis, Abbates, hoc eſt Seniores eruditione & pietate probati, ſuos ad luctamen in ſæculo ferendum, obarmabant. Interim & Epiſcopis auſcultabant, & dominicis diebus in Eccleſiam multi prodibant, conſueta cum illa ſacrificia peragentes, quod palàm in uita Paulæ Hieronymus indicat. Nullus inter eos diues, nullus pauper erat, habentes alimenta & quibus tegerentur, his contenti erant, labore manuum parabantur in diem quibus eſſet opus, ſi ſupererat quicquam, egentibus diuidebatur. Et in hoc quidem uitæ genere uoluntate non neceſsitate perſiſtebant, mutare licebat propoſitum quoties ratio exegiſſet, neque hoc humanis conſilijs dabatur loci, utcunque in ſpeciem honeſtis, ut & inuiolata cõſiſtere & præiudicare diuinis poſſent. Proinde in Epiſcopos & presbyteros legebantur ſæpenumero, qui in hocce ſtudiorum & diſciplinæ tyrocinio eſſent uerſati, nulla enim illis uitæ regula alia quàm ſcripturarum, nempe ut perpetua peccati deteſtatione Chriſto domino per baptiſmum commortui, certa ſalutis fiducia in uitæ nouitate cum illo reſurgerent. Quod unum uotum Catholica Eccleſia in omnibus membris ſuis, capite Ieſu Chriſto ita cuſtodit & ſeruat, ut ſi ad incredulorum multitudinem paucitas illa credentium conferatur, haud aliud inuenias quàm Monaſterium quoddam diſciplinæ Euangelicæ, & Ciuitatem Dei, plenam conciuibus & cohæredibus Chriſti, quorum mutuam dilectionem & pacem, non decreta & cõſtitutiones hominum quantumuis ſibi placentium, ſed diuina oracula moderãtur, neque cuiuſquam tam arcte quicquam priuatum eſt, quin ipſum commune faciat DILECTIO ſi uſus poſtulet. Quanquam autem non ſim neſcius Monaſticæ uitæ nec exempla in ſcripturis nec præcepta eſſe, & Hieronymus alioqui fautor monachorum, non admodum illorum ſententiam probet, qui Eliſeum & Ioannem authores id genus uitæ fecerunt: tamen ferenda uidebatur illo ſæculo uel nouitas, quæ modo ad diſciplinam & eruditionem conſeruandam eſſet admiſſa, quia nec uota illa quæ uocant (ſolennia hodie dicuntur) tunc quenquam illaqueabant, & ieiunia etiam continua diſsimulabantur, neque admodũ referebat quo ueſtitu, modo honeſto, incederes: nihil uenale illis aliud quàm quod in officinis uæniret. Poſtremo mendicitate non erant Eccleſijs moleſti, longe minus tyrãnide aut faſtu inflati. Hodie ſpecie uotorum orbis abundat, quæ minus arbitror, odioſa bonis forent, ſi tam ſeuere redderentur, quàm ſupine iactantur. Illud mirum, proximis quingentis annis, triginta amplius monaſticas ſectas enatas, hodie non numero ſolum, ſed opibus quoque celebres ſpectari, quum ante id tempus alia regula (quod ſciam) non tereretur quàm Benedicti. Nam quod de Baſilio

&

& Auguſtino quidam ſomniant, fide caret. Felicia uero, & precioſa uota illa toties renata, ſed neſcio quàm pia, quæ mercedem ſuam hoc ſæculo tanta rerum ſæculi, cura recipiunt.

ALEXANDRIA.

DVodecim millium paſſuum inter Canopicum oſtium & Alexandriam intereſt, clariſsimam quondã Aegypti urbium, de quo ſeorſim dicere libuit, quoniam cum nomine etiamnum partem ueteris dignitatis & frequentiæ retineret, Alexander Macedo, poſt inuaſam Aegyptum, loci, ubi hodie ſita eſt, opportunitate captus eam condidit, muro per octoginta ſtadiorum ambitum ducto, ut refert libro quarto Curtius. Plinius quindecim millium paſſuum laxitatem habuiſſe tradit. Notandum autem eo loci, ubi nunc Alexandria eſt, frequẽtes mortales habitaſſe, quod & Hieronymus ſuper tertium caput Nahum cõfirmat, No ueterem urbem eo loco conſtituens quæ ſemper Aegypti metropolis fuerit. Præterea & Strabo habitari quædam iamdudum illis locis cœpta fuiſſe innuit, quibus deinceps tantæ molis urbs extructa eſt. Portum eius arcus ſpecie ſinuatum, inſula Pharos à Septentrione cingit & ceu aggere quodam munit atque ambit. Mare quod utroque à latere, ab ortu ſcilicet & occaſu, inter inſulam & continentem interuenit, fallacibus uadis inſidioſum, difficulter aditur. Sed fauces tamen, quæ ex Aegypto Syriaꝗ adnauigantes excipiunt, impeditiores ſunt ſcopulis. Proinde ea ipſa in parte inſulæ, quo appellentium ſaluti conſuleretur, Ptolemæus Philadelphus rex optimus, Soſtrati Gnidĳ architecti arte atque ingenio fretus, turrim è candido lapide eximię altitudinis extruxit, quam octingentis talentis conſtitiſſe alicubi Plinius, niſi fallor, ſcriptum reliquit. In illa igitur nocturnis ignibus prælucentibus nautæ admoniti, cauere periculum, & qua parte adnauigandum eſſet, intelligere poterant. Eam turrim poſteri ab inſula Pharon uocauerunt, moxꝗ alibi in eiuſmodi uſum extructa (quod ſupra monuimus) Pharos appellarunt: qualem in promontorio extitiſſe cui nomen Ceras fuit, iuxta Bizantium nauibus ponticis alte prælucentem, Ammianus Marcellinus libro XXVII. prodidit. Inſulam autem idem Ammianus ingenti aggere in pelagus immiſſo Cleopatram urbi cõnexuiſſe ſcribit, & Heptaſtadion dorſo nomen datum, quoniam ei ab Alexandria ad oram inſulæ perducto ſeptem ſtadiorum longitudo eſſet, ad eum modum peninſula facta Pharo, quæ ante inſula fuiſſet. Mirum autem quod tradit Plinius noctis dieiꝗ nauigatione olim eam ab Aegypto diſtetiſſe, tantum terrarum adaggerarunt littori Nili fluenta. Iam à Meridiano latere Ale-

xandria Mareotim lacum habet eximie ſpacioſum, in quo portus eſt propter mediterraneam negotiationem aliquanto frequentior quàm maritimus, Straboni. Magna uero uecturæ commoditas, propter Euripos qui ex Nili proximo alueo deriuati, naues inde in lacum tuto deuehunt, urbiq́ ſummittunt. Vrbs ipſa elegantibus quondam ſtructuris & Aegypti regum in primis domibus clara, ſed & uijs pulcherrimis diuiſa, nec fermè unquam non ſereno cœlo. Templum habuit Serapidis illius (cuius libro XVIII. de Ciuitate Dei Auguſtinus meminit) ſumptuoſiſsime extructum, & in eo ingens ridiculi numinis ſimulachrum, quod ætate primum ſancti Ambroſij, conuulſum à Chriſtianis diſiectumq́ eſt, idq́ Theodoſio illo qui cum Gratiano imperium tenuit annuente: de qua re Sophronij inſignis liber extitit, meminit autem hiſtoriæ Ruffinus. Marcellinus tradit adeo columnis & ſpirantibus ſignorum figmentis, & reliqua operum multitudine ornatum extitiſſe (quæ gentium ueſania fuit) ut poſt urbis Romæ Capitolium, nihil orbis terrarum ambitioſius uiderit. Cæterum magnificentiam ciuitatis, bella partim & ſeditiones attriuerunt, magno illi damno Dictator & Octauius bellis ſuis ciuilibus fuere, ſed eo maximo, quod Dictatore obſidente cognita orbi bibliotheca incendio conſumpta eſt. Sed & Caracalla Imperator, homo iracundus & ſanguinarius, quem dicacitate Alexandrini perſtrinxerant, uno die ingentem multitudinem dolo ſuo & militum circumuentam, teſte Herodiano trucidauit. Sæuijt & Diocletianus, multis Chriſtianorum millibus interfectis. Inter uetera autem urbis ornamenta Muſæum fuit, magnifice extructus locus, & honeſtarum artium profeſſoribus principum liberalitate dicatus. Et Bibliotheca LXX. millium uoluminum toto orbe regum impenſis comparatorum, inſtructa, cui Demetrium Phalaræum Athenienſem, clariſsimum uirum aliquando præfuiſſe, Diogenes tradit. Cuiusq́ locupletandæ ſtudio adductus Ptolemæus Philadelphus, Septuaginta præclaros uiros Hebraicæ pariter & Græcæ linguæ peritos ab Eleaſzaro Hieroſolymitano pontifice impetrauit, qui partita opera, totū uetus (quod uocamus) inſtrumentum, haud ſanè multis diebus in Græcum ſermonem tranſtulerunt. Operæpretium fuit præcipuum, libertas Iudæorum, quos uarij caſus in Aegyptum tranſtulerant, uelut libri duodecimi ſecundo capite Ioſephus ſcripſit. Contigit autem hoc ipſum annos ante Chriſtum natum circiter CCCL. Super omnia autem, Chriſtianæ Eccleſiæ ſplendor decus immortale illi urbi attulit. Marcus illam Petri diſcipulus *Marcus Euangeliſta.* conſtituerat, quem primum Alexandriæ Chriſtum annunciaſſe, & Euangelion ſuum, quod ex ore Petri ſcripſerat, docuiſſe, Hieronymus tradit: tantæ uero doctrinæ & uitæ continentiæ fuiſſe, ut omnes ſectatores

ctatores Chriſti ad exemplum ſui cogeret. Cui deinceps ſancti uiri ſuc ceſſerunt, quos & ipſos Chronographi in literas nominatim, ceu in Catalogum ob apoſtolicæ ſedis Alexandrinæ dignitatem, retulerunt. Hoc honoris & Hieroſolymitanæ & Antiochenæ, eccleſijs pariter apoſtolicis tributum fuiſſe, Euſebius indicat. Sed & Conſtantinopolitani Epiſcopi eo modo cenſi relatiq́ſ ſunt, quo modo ſeriem Romanorum pontificū ad uſque noſtra tempora quidam deduxerunt. Non prætereundum, pro ueteri Muſæo mox à Marci temporibus ſcholam more optimo inſtitutam fuiſſe, cui Chriſtiani doctores eximiæ prudentiæ & eruditionis uiri præerant, & κατηχήσεων, id eſt, inſtitutionum magiſtri dicebantur, quod ab illis hij quoque qui nuper Chriſto dediſſent nomen, necdum ſummam fidei ac religionis noſtræ tenerent, edocebantur. Præcipuum autem horum Pantænum nomine Hieronymus memorat, cuius diſcipulus Clemēs presbyter uir doctiſsimus, qui præceptori ſucceſsit, ut Clementi itidem præceptori Origenes Leonidæ martyris filius, à iuuentute omnibus honeſtis artibus imbutus, ſed & linguarum peritiſsimus factus, uoluptates in tantum fugit ut zelo Dei, ſed tamen (ut Hieronymus ſcribit) non ſecundum ſcientiam, ferro trūcaret genitalia, calcauit auaritiam, ſcripturas memoriter tenuit, & in ſtudio explanationis earū diebus deſudauit & noctibus, cibum nunquam ſine lectione ſumpſit, mille & eo amplius tractatus, quos in eccleſia locutus eſt, ædidit. Innumerabiles præterea Commentarios, quos ipſe τόμους appellat, immortali ingenio ſuo Eccleſijs donauit, ſexageſimum nonum annum ætatis attigit, quo tempore tantū ſcripſit quantum uix legere ulli uacarit. Quis autem miretur, ut hominem eum in tanta lucubrandi celeritate, multis locis lapſum? in qua tamen hoc laudis ſit aſſecutus, ut diuus Hieronymus ingenue fateatur, magna eum ſcripturarum ſacramenta interpretando aperuiſſe, & licet detrahat ei ut dogmatiſtæ, tamen ut interpreti & qui idiomata ſcripturarum exacte calluerit, primas dare non dubitat. Qua re factum arbitror, ut quoniam tanti uiri monimenta probe & pie traditis ſermonibus, dogmata quantumuis impia (quæ nullam tamen animi malignitatem ſaperent) magno numero ſuperarent, à Nicæna Synodo damnatus non fuerit, quanquam eſſent qui bene alioqui de Eccleſia meritum, ceu fontem Arrianæ perfidiæ traducerent. Vtinam hoc iudicium, quod illis patribus fuit, noſtra ætas ſequendum duceret. Hodie clari pijq́ſ uiri hæreſeos inſimulantur ob dogmata quædam quæ ſcripturis nituntur, & ab his inſimulantur, quorum opiniones (quas habent pro oraculis) ſi ad uiuum ſeces, nihil aliud quàm hæreſim eſſe deprehendas, modo hæreſis nomine dignum eſt, dogma pertinaciter defenſum, quod cum apoſtolica doctrina pugnat. Eraſmus Roteroda

mus uir doctiſsimus & noſtri ſæculi alter quidam (ſi errores demas) Origenes, hoc alicubi laudis illi authori tribuit, ut in ſcripturis exponendis ſic dicat primum eſſe, ut nemo cum illo conferri poſsit, atque hanc eum (ut illius uerbis utar) Venerem ſic exorſum, ut nemo poſt illum auſit manus apponere. Demum Tyri mortuus eſt Origenes magna paupertate, quoniam ante eum Ambroſius Diaconus Alexandrinus homo nobilis, obijſſet, qui liberalitate & ſumptibus in uita illum adiuuerat. Hieronymus tradit Ambroſium in hoc à pleriſque repræhenſum quòd uir locuples amici ſui Origenis ſenis & pauperis moriens recordatus nõ ſit. Habuit alios quoque Alexandria ſummos uiros, uidelicet Dionyſium Origenis auditorem, qui & ipſe ſcholam κατηχήσεων tenuit, & Pierium, qui ob eruditionis famam iunior Origenes dictus eſt. Didimum item Hieronymi præceptorem, ab ineunte ætate cæcum, ut mirum ſit Geometriam diſcere potuiſſe. (Eius de ſpiritu ſancto à Hieronymo translatus liber extat.) Et ante hunc Athanaſium magnum uirum, qui cum ſcripturæ deditus & ueritati, Arrianorum ſe blaſphemis de Trinitate diſputationibus, quantus erat oppoſuiſſet, in maximam inuidiam non Epiſcoporum modo complurium, uerumetiam principum Auguſtorum (quos ſcripturarum inſcientiſsimos pertinax Aulæ factio dementabat) incidit: ac deinde agitatus inſidijs, cum ne tantillum quidem à ſcripturarum præſcripto diſcedendi adulandiue prurientibus auribus animus eſſet, ſæpe Alexandria pulſus, & aliquoties in ſuam ſedem reſtitutus eſt. Conſtantius illi infenſus ad latebras haud raro conditiſsimas uirum inſontiſsimum adegit. Cæterum ut erat ſagacis animi, plerunque ſibi mortem Arrianorum conſpirationibus intentatam, celeri fuga præuertit. Qua de re, quoniam metus muliebris & uitæ cupiditatis amplioris quàm Epiſcopum deceret, ſuſpitione premebatur, Apologia ſe purgare coactus eſt. Marcellinus libro XV. author eſt, & magicarum artium uanitatis quibus inſtructus futura prænoſceret, & in totum arrogantiæ qua altius ſeſe efferret, quàm Chriſtiani paſtoris ratio exigeret, ab Alexandrinis inſimilatum fuiſſe. Erant hi natura leues & ſeditioſi, quicq; Epiſcopis & Eccleſiæ ſanam Chriſti doctrinam æmulanti magno ſæpe damno fuiſſent. At uero Liberius Romanæ urbis Epiſcopus, miſertus Athanaſij, quod nec uiſus nec auditus, tantis inſidijs agitaretur, & indicta cauſſa cõdemnari hominem maxime Chriſtianum nephas duceret, imperatoris Conſtantij arbitrio palàm ſeſe oppoſuit. Qua de cauſſa in Synodo quadam Mediolanenſi, Arrianorum ſtudijs & fauente imperatore conflata, confeſtim iuſſu Conſtantij in exilium truſus, triennio Berrhœæ Thraciæ exulauit. Dubium autem an exilij moleſtia an uero priſtinæ ſedis ac dignitatis amore, ſeu principis callidiſſimi

ſimi

ſimi(quod & ipſum uero ſimile)pollicitationibus Epiſcoporum quorundam hæreticorum precibus impetratis, fractus corruptusq; hominis animus, demum Arrianis & imperatori (ceu Platina ſcribit) manus tradidit,cœpitq; deſerta Athanaſij cauſſa,amplecti quos antea oppugnauerat.Hæc ipſa cum eſſent bona fide ad Conſtantium perlata, repente Felix orthodoxus Epiſcopus,quem maximis uotis in Liberij locum plebs Romana ſelegerat,ſedem linquere & Liberio Apoſtatæ cedere locum magno omnium bonorum mœrore iuſſus eſt.Conſtat ſanè & Vulphilam Gottorum epiſcopum orthodoxum ante,& doctrinæ fama apud omnes celebrem, à Conſtãtio imperatore pecunijs corruptum fuiſſe, quo Arrianorum dogma reciperet. Profecto haud minus illi offenſionis pepererunt fidelibus, quàm apoſtolis peperit Iudas, cum mercede accepta Dominũ proderet. Chriſtus enim fures & latrones uocat Ioan. decimo, qui uerbo eius prodito & aliena doctrina recepta,oues ſuas hypocriſi, lenocinio pietatis circumlita,ineſcant. Sed ut ad Athanaſium reuertamur, mortuo Conſtantio uix credibili caſuum uarietate ſub Iuliano imperatore fatigatus, ſed ad extremum Alexandriam regreſſus in concuſſa animi conſtantia ex humanis exceſsit, cum annis XLVI. Epiſcopatu functus eſſet. Hic eſt Athanaſius cuius Symbolum paſsim legitur in Eccleſijs,& de Pſalmorum uſu libellus circumfertur, aliaq; maiori cura ædita monimẽta,quæ lubens prætereo.Nolebam referre,ſed cogor ob fidem hiſtoriæ,Arriũ ipſum qui uaniſsima hæreſi tantum incendium ingeſsit orbi, presbyterum Alexandrinum fuiſſe, philoſophiæ ſtudijs inflatum hominem & refractarium, cuiq; Alexander Epiſcopus ſuus uir doctiſsimus perſuadere non potuit,quin fœdo errore tripudiaret. Concilium Nicænum conuictum ſcripturis anathemate percuſſerat, ſi forte reſipiſcendi ullus locus eſſet. Sed duræ ceruici nihil erat remedij quod adhiberetur. Atque utinam cum hominis uita error quoque ipſe deſijſſet, maiora incendia à morte flagrarunt & Hydræ in morem pro uno capite centum repullularunt. Mortuus eſt Bizantij ſub Conſtantino,ſub quo & emicuit, profluuio uentris repente oborto. Fertur & Baſilidem ueterem hæreticum Alexandrinum fuiſſe. Sed nullus ager tam benignè reddit frugem,quin ſimul quæ ſunt noxia,& quibus abuti queas,generet. Non prætererim poſtremum Alexãdriæ Patriarcham,Ioannem Eleemoſynarium cognominatum, eo ferè tempore duraſſe, quo poſt Heraclium imperatorẽ urbs illa tam nobilis adeoq; fide in Chriſtum memorabilis,à Saracenis,fœdo hominũ genere,recepta eſt.

INdicarum & Arabicarum mercium, per Aegyptum uetuſtiſsimam negotiationẽ fuiſſe, ipſe in primis propheta Eſaias conuincit, qui capite XLV. eius diſerte meminit, & uero ſit ſimile, quod Hieronymus, & ante eum Strabo (ceu dixi) prodidere, naualia eo loco & habitacula frequentia fuiſſe, quo loco poſtea ſuam urbem Alexander extruxit. Sed aucta commercia Auguſti imperio conſtat, paucis antea nauibus per Erythræum egredi auſis, quum poſtea contra prædones ſagittarijs armatæ plurimæ prodiuerint. C. Plinius ſui maxime ſæculi, Claudiorum ſcilicet & Veſpaſianorum explorator diligentiſsimus XXIII. capite VI. libri eam nauigationẽ ab Aegypto ad Indiam uſque & econtrario ſcripto prodidit, certa notitia pateſcente, dignumq́ꝫ memoratu adijcit nullo anno minus ſeſtercijs quingentis millibus conſtitiſſe merces quas illæ regiones remitterent, & remiſsas tamen centuplicato uæniſſe, cuius ſummæ tanta magnitudo eſt, ut concipi animo & ſupputari uix poſsit. Tantũ abeſt ut (quod ante quoque in Hiſpaniæ mentione admonuimus) noſtra primum ætate ſumma copia Vlyſipponem nobis illas merces aduectaſſe, aut illac primum intraſſe maria, credere opus habeamus. Nam ne Alexandria quidem in totum à ueteri illa negotiatione hodie deſtituta iacet, quanquam negari non poſsit magnam partem illi Luſitanica nauigatione detractam, neque Aegypto ſolum, ſed & Siciliæ & Venetis afflixiſſe uectigal, tanta mole mercium tot nauium numero quotannis in Hiſpaniam importata, ut iam eſſe cœperit Vlyſippo, quod Alexandria tot ante ſæculis fuit: & cum illa urbi Venetæ odores & aromata cum reliquis exoticis quæ tranſmarina uocamus ſubmiſiſſet, eaq́ꝫ magnæ Europæ parti ſufficerent, rebus noſtra primum ætate mutatis, Lyſibona oceanum Auſtralem ingreſſa, Antuerpiæ ſubmittat, quo non aliud hodie Germania celebrius emporium habet. Quàm moleſte autem hanc uicem Aegyptiorum Sultanus tulerit, ipſe prodidit, legatione ad Iulium pontificem Romanum ſuperioribus annis miſſa, quæ & dolere illum ob ereptum uectigal & ſimul hoc conſilij animo uoluere palàm innuit, Niſi abſtineant Luſitani, hoc ſe curaturum, ut peregrini noſtri itinere ad Hieroſolyma & reliquam Palæſtinam, prohibeantur. Eiuſmodi minis aſſecuturum ſe, quod maxime cupiebat apud Iulium, ceu candidum & religionis amantem Epiſcopum, quiq́ꝫ arcere Luſitanos poſſet, ſibi perſuaſerat, ſed infectis rebus ſpe fruſtratus eſt.

Aethio-

TAmetſi huius in Africæ deſcriptione meminimus, tamen quoniam rerum ad ſcripturæ captum attinentium memoria celebratur, repetenda eſt. Hanc maximis quondã & plurimis oppidis habitatam bella perculerunt. Proinde libro ſexto Plinius, Aethiopia, inquit, uiciſsim imperitando ſeruiendoq; clara, & potens etiam uſque ad Troiana bella Memnone regnante, & Syriæ imperitaſſe eam, noſtroq; littore, ætate regis Cephei, patet Andromedæ fabulis. Hactenus Plinius. Inter cætera autẽ inſignia, Inſulam habet mediamnem, fertilitate & incredibili hominum frequẽtia nobilem, quam Nilus primo ambitu ſuo cõplectitur, Meroë dicta eſt, quinq; millibus ſtadiorum à Syene diſtãs, à qua & Meroëni coloni dicti. Alueus Nili læuum latus ſtringens, Aſtaboras, unde & Aſtobori dicti uideantur Hieronymo quæſt. in Geneſim. Qua uoce ramum aquæ è tenebris uenientem ſignificari tradit Plinius. Dexter uero Aſtuſapes, quod & ipſum latẽtis ſignificatione adijcit. Vrbs in Meroë uetuſtiſsima, Saba, quam poſtea Meroën denominauit Cambiſes rex in ſororis memoriam, ut Ioſephus libro Antiquit. ſecũdo teſtatur, Strabonem, ut arbitror, imitatus. Sed & Plinius, oppidi Meroës in ea meminit, ab introitu inſulæ LXX. millibus paſſuum diſtantis, quæ regia Aethiopiæ habita ſit. Hæc eſt Saba illa reginæ Auſtri ſedes (nam & Aethiopiæ & Aegypto præfuiſſe eam, Ioſephus tradit) quam Salomonis fama excitatam cum maximo comitatu & donis pluſquam regijs in Palæſtinam ueniſſe, tertij Regum decimo capite legimus. Commẽdatur & à Chriſto Matth. XII. & Lucæ XI. quod amore ſapientiæ uel remotiſsimis à partibus Salomonem adierit, cum Phariſæi tamen coram admonentem & diuina uirtute ſe filium Dei eſſe conteſtantem, non audirent. Aduertendum autẽ Meroënos fœminis parêre ſolitos, ſequuta ætate Reginas ſuas Candaces appellaſſe, uoce perinde communi illis, atque Pharaonum ac Ptolemæorum in Aegypto regibus fuiſſe ante diximus. Qua de re & Eunuchũ illum à Luca memoratum Act. VIII. quem ex Eſaiæ lectione edoctum Philippus baptizauit, ex aula Candaces reginæ fuiſſe intelligimus. Præterea Lucæ traditione admonemur, illi genti ſcripturarum lectionem iam inde à Candaces ætate familiarem atque uſitatam fuiſſe, neque alia cauſſa Hieroſolymam ceu famigeratum religione locũ quotannis, quamuis diſtante itinere, uiſitare conſueuiſſe. Caius Plinius ſcribit Publium Petronium equeſtris ordinis Aegypti præfectum, Auguſti tempore Aethiopiam cum exercitu ingreſſum, Candacem reginam uiciſſe, monoculam quidem fœminam Straboni, ſed prudentia & animi æquitate magnis uiris comparabilem. Neſcio autem an illa fuerit, Eunuchi domina,

Regina Auſtri.

Eunuchus Candaces.

Candace. Candace, cuius meminit Lucas, an alia. Ipſa ſeries annorum & rerum geſtarum propemodũ aliam fuiſſe admonet, nec dubium quin longe poſt eo nomine Reginæ Aethiopiæ dictæ fuerint. Idem enim Plinius de Aethiopiæ regno (ut Neronis exploratores de eo renũciauiſſent) libri VI. capite XXIX. ſic infit: Regnare (ſcilicet retulerunt) fœminam Candacem, quod multis iam annis nomen ad reginas tranſijt. Hæc Plinius. Nec mirum uideri debet, quod rerum illic fœminæ potiantur, cum non inſueta harum gubernacula fortiſsimis nationibus fuerint. Nota enim eſt Aſſyriorum Semiramis, notæ & Scytharum reginæ, & Theutam quæ Lyburnis præfuit, hiſtoria Romana ut quæ urbi ſuæ negociũ facere auſa ſit, celebrat: nec in totum fabuloſum eſſe putandũ eſt, quod de Didone illa Africana uetuſtas cecinit. Quod ad religionem attinet, habeo authores minime indignos fide, qui hodieq́; illam gentem Chriſtũ confiteri, nec alio quàm ceremonijs (re uidelicet tantilla) à noſtris abeſſe ritibus aſſerũt. Fertur autem & Indica illa nauigatione, quam Luſitani principes peragunt, fidem in Chriſtum occiduis auſtriniſq́; Africæ partibus accreſcere. Et quoniam in Aethiopiam Mathiam apoſtolum ueniſſe prædicatum Euangelion, Sophronius prodidit, fieri potuit, ut terræ illæ aliarum gentiũ incurſionibus rarius petitæ auitam pietatẽ retinere, & quod ex apoſtolo didiciſſent, in huncuſque diem ſeruare, tueriq́; illæſum potuerint. Dignum & hoc obiter notatu mihi uiſum, Indorum interdum nomine cenſeri Aethiopes, ſicut è contrario Indi Arabeſq́; nõ raro Aethiopiæ tributi, quod gentium ultro citroq́; nauigantium commercio, præterea & formæ ſimilitudine accidiſſe uidetur. Solibus enim æſtiuis Indi haud multo minus quàm Aethiopes aduruntur. Vnde nimirum à Marone dictum libro Georg. tertio, ubi de Nilo loquitur,

Et uiridem Aegyptum nigra fœcundat arena,
Vſque coloratis amnis deuexus ab Indis.

Pomponius libro tertio famoſiſsimã illam Solis menſam illi Aethiopiæ tribuit. Cuius uiſendæ cupiditate adductũ Apolloniũ Tyanæum philoſophum, poſt multifariam peragratas regiones, demũ & Aethiopiam ingreſſum fuiſſe, ex Philoſtrato, ad ſuum Paulinum Hieronymus ſcripſit. Tradit & Ioſephus (ut & illud adnotemus) Moſen rerũ in Aethiopia geſtarum gloria magnum fuiſſe antequam à Deo noſtro dux Iſraëlis transferendi fuiſſet lectus. A qua opinione minime aliena ſunt quæ Hebræorum undecimo capite de Moſe referuntur: nec admodum diſſentit ætatis ratio. Quadraginta enim annorum fuiſſe Stephanus Actorũ octauo confirmat, quum Aegyptio occiſo in terram Madian perfugiſſet, inibi autẽ uxore Sephora ducta, reliquos quadraginta exegit, eodem authore, ut iam conſtet octogenarium

Moſen

Moſen è rubo ad educendum populum Iſraëlis uocatum fuiſſe. Demumq́ poſt quadraginta illos annos quibus in Arabia & deſerto egit ex humanis exceſſerit. Et eximie quadrat quod Deuteronomij XXXIIII. capite ſcriptum eſt, Moſen centum & uiginti annorum fuiſſe quando mortuus eſt. Haud igitur uero ſimile eſt, primos quadraginta annos illi uacuos effluxiſſe, cum & dictis & factis ea ipſa ætate magnum fuiſſe Stephanus innuat. Teſtatur autem & ſcriptura uxorem eum Aethiopiſſam habuiſſe, quanquam ſciam hoc ipſum parum ad hiſtoriæ quam Ioſephus prodit, euidentiam facere, cum ad Arabiæ gentes præſertim Auſtrinas, Aethiopum nomen pertigerit, id quod ſupra dixi, & ante me Iacobus Zieglerus noſter admonuit.

ARABIAE TRES, PETREA, DESERTA, BEATA.

A Peluſio, quod ex oſtijs Nili ortum uerſus extimum eſſe diximus, Arabia incipit, & Arabes iam dicũtur, Ptolemæo Aegyptij cognominati, partem occiduam Erythrei ſinus longo tractu habitantes, quos ſequens ætas, uelut ante ex Strabone docuimus, in totũ Aegypti nomine complexa eſt. Extra hanc tres Arabias proximas Aegypto, authores faciunt, quarum prima Petrea cognominata à ueteri urbe Petra, regia quondã gentis, & quæ proxime aduentum ſeruatoris noſtri potẽtiſsimum regẽ Aretam habuit, cuius ſæpiuſcule Ioſephus meminit. Sacra ſcriptura Petram deſerti illam uocat, amœno quidem loco, & perfluente amne irriguo, ſed undique montibus & deſertis clauſo, ut fortaſſe ea cauſſa Petra deſerti ſit cognominata. *Petra deſerti.* Termini eius, ab occaſu Aegyptus, medio fermè eius Iſthmi, qui inter Poſsidium & Rhinocoruram oppida, ſeu, quod idem eſt, inter intimum Erythreum ſinum & Syrbonin noſtri maris lacum, interiacet. Quam latitudinem terrarum Caius Plinius innuit non amplius centum uigintiquinq́ millium paſſuum patere: Tantulo terrarum ſpacio diuerſiſsimis à partibus uenientia maria dirimuntur, & quo tertia orbis pars cum tota Aegypto continenti adnectitur. Supra Iſthmum autem bona pars orientalis littoris Erythrei ad Petream Arabiam pertinens ſupra ſinum Elaniticum & uillam (unde portui nomen eſt) Elanam extenditur: ab Ortu & Meridie montana ambiunt, hinc à Felice, illinc à Deſerta eam diſterminantia: nam & hic tractus Arabiarum celſiſsimis alicubi iugis montium ſurgit, & niſi Erythreum interciperet haud minima pars Athlantis uideri poterant: Minus autem aſpera à Septentrione Syria excipitur, aduſque lacum Aſphaltiten & Philadelphiam & Bathanæam immittens, neque uſquam eſt

fœcundior quàm ubi Syriæ coniungitur. Altera Arabia Deſerta Pto-
lemæo dicta, ſpacioſa eſt, nec paruis ſolitudinibus uaſta, qua de re no
men ei eſſe putandum eſt, cum alioqui non paucis oppidis & nume-
roſa bellicoſaq; gente habitetur. Habet ab Occaſu Petream, ab Ortu
ſinus Perſici partem & Chaldæorum tractum, à Meridie ante dicto
montium iugo à Beata illa ſecernitur, qua Septentrio eſt Euphrates
amnis à Comagene ueniens alluit, æſtiui autem occaſus latus ea Syria
quam κοίλω, hoc eſt, depreſſam cauamq; cognominant, finit. Ab il-
lis duabus uelut à baſi quadã tertia illa Felix dicta Arabia, peninſulæ
forma inter duos maximos ſinus Meridiem petit, extima fronte ad or
tum Brumalem flexa, pluribus in locis maxime fertilis & alicubi etiam
bifera, ſi Plinio credimus, ſolaq; terrarum omnium, quæ diuinis hono
ribus dicatum Thus gignens, à Græcis Ευδαίμον, Latinis Felix, & Bea
ta Arabia uocata eſt. Hæc, præter quàm ubi reliquis Arabijs adhæret,
circumcirca Rubro mari clauditur. Perſicum enim ſinum à Rubro
fundi ſicut & Erythræum, atque ea cauſſa Rubri maris nomine cen-
ſeri, de frequenti authorum conſenſu notius eſt quàm ut explicatione
egeat. Nunc terminis datis, ad Petream reuertemur. Parum quidem
laudata hæc ueteribus, ob ſqualorem & ſterilitatem, nobis rerum uere
diuinarum memoria ita frequens & celebris exiſtit, ut multis nomi-
nibus odoriferæ illi ac diuiti & Beatæ quam gentes extollunt, præfer-
ri & anteponi debeat. Nam ut ſummas tantum rerum attingamus,
Iſraëlem ſicco pede Rubrum mare tranſgreſſum prima omnium ho-
ſpitali benignitate excepit, nec minus quadraginta annis tenuit. Quo
tempore præter ingentia miracula, uarijs modis exhibita, nihil uſpiam
aut dictum aut factum eſt, quod typis myſterijsq; noſtræ religionis
Madian. non abundet. Eſt enim in ea (ut loca memoremus) terra Madian, quæ
Moſen aduenam, cum coniuge & charis liberis quadraginta annis
Sina mons. aluit. Eſt mons Sina, prius Moſi uocatione per angelum in flammeo
rubi incendio, mox & legis diuinæ eodem in monte datæ ſtupenda
reuelatione, nobilitatus. Qua quidem in re, nõ gratiæ ſolum eximiæ,
ſed & miſericordiæ cuiuſdam fuit tabularum legis promulgatio, in
qua diſerta Dei noſtri uoluntas, & quid ipſe à nobis requireret, qui ſa
lutem noſtram meditabatur, apparuit. Verum quia corruptior erat
ſtatus noſtri conditio, quàm ut ferre eam, aut ulla ex parte præſtare
poſſet, nõ illius naturæ, ſed noſtræ culpæ fuit, quod iram illa eſt ope-
rata. Sic bonæ leges improbos damnant, non faciunt: dehortantur à
crimine, non alliciunt: & quod in ipſis eſt ſalutem quærunt, non pœ-
nam. Quod ipſum cœleſtis illa & incompræhenſa maieſtas, datis illis
Tabulis quæſiuit, & infirmitatis nos noſtræ admonuit, ſi forte deie-
cta fiducia & ſupinitate intelligeremus nullam ſpem nobis ſalutis reli
quam

quam eſſe, quàm quæ miſericordia interueniente donaretur. Ea re puto ab Euangeliſta Ioanne dictum capite primo, Gratiam nos pro gratia accepiſſe, hoc eſt, pro lege Euangelium, pro Moſe Chriſtum, quoniam & in lege gratia emicuerit, ſed quæ deſponſis & peſsime conſcijs animis terrori eſſet, ut nemo malus bonam legem unquam diligit. Per Chriſtum autem non ſolum lex impleta, ſed & gratia impetrata eſt, & uires additæ, quæ legi præſtandæ ſufficerent. Vt exinde Sinai memoria etiam legis nomine credentibus nobis ſacra eſſe debeat, quoniam inde patres noſtri & pietatis & charitatis conſciam doctrinam acceperunt. Mons autem Choreb iuxta Sinam eſt. Hieronymus eundem cum Sina facit. Iuxta autem petra illa qua percuſſa SITIENTI POPVLO undas Moſes elicuit. Petra illa erat CHRISTVS de cuius ſanguine, ceu docet Paulus, patres nobiſcum fide, & nos cum patribus hodieq; bibimus, certi per ſanguinem ipſius redemptionem nobis & peccatorum remiſsionem obtigiſſe. Vere autem, ô uere fertilem Arabiam iſtam credentibus, Arabiam inquam Petream, quæ petram, id eſt, Chriſtum ita nobis adumbrauit: quæ regni ſpiritualis, cui externa omnia contemptui ſunt, formulam quandam nobis explicuit, ut quod in hoc ſæculo imbecillum & caducum eſt, etiam ſi pingue, ſi fertile, ſi beatum exiſtat, ſterile tamen ſqualidumq; iudicari debeat. Sic Aegyptus credẽtibus ſterilis eſt, neque ad eius ollas alij reſpiciunt, quàm qui carni obſequntur. Contra autem Arabia iſta fertilis, quam nemo tamen petit, niſi qui Deum uocantem ſequitur, nec terrena ſed cœleſtia æſtimat. Hanc Arabiam cum Deſerta, uno nomine Caius Plinius Sceniten appellaſſe uidetur, ἀπὸ τῆς σκηνῆς, id eſt, à tabernaculo, quod ſubinde tranſpoſitis ſedibus, ubi libuit cilicijs metantur. Mos enim illi genti mutare ſedes, & tabernaculis uictitare prout pecus & paſcua inuitarint. Iam ante enim populus Iſraëliticus id genus manſionibus totis quadraginta annis per deſertum uariauerat. Gentium ueterum in Petrea primi & celeberrimi ſunt Nabatæi, quibus finitimi Agreni inter Elanitas numerati, ab Agra regia eorum, quos & Agarenos dictos eſſe ſunt qui exiſtiment, ut & Agra uelut Agara ab Agar Abrahæ cõcubina nomen habere uideri queat, eſt enim & Agara huius tractus oppidum quod oppugnatũ ab Traiano hiſtoriæ prodũt, ut & Agra & Agara legi diciq; oppidum illud conſtet. Certe Agarenos eos eſſe etiã eruditis uideo placere, qui poſtea Saraceni dicti ſunt, Iſmaelis proles. Nam in hoc & Beatæ Arabiæ tractu illos ceu ueterem gentem Ptolemæus & Plinius connumerãt, de quibus mox paulò. Stephanus de urbibus, Arabiæ partem Saracam facit, à qua Saraceni dicti uideãtur. Et unde Myrrham Saracenicam cognominauit Dioſcorides, quæ Plinio XII. libro Sambracena dicitur, uelut uir diligen

K

tiſsimus Hermolaus Barbarus adnotauit. Nihil mirum autem in no-
minum originibus ueſtigandis uariare ſcriptores, cum hæc ipſa tem-
pore etiam & cõſuetudine mutentur. Sunt in ea & alia minime obſcu
ra præter Petram oppida, quorũ præcipuum Oſtracine, iuxta Caſium
montem, ubi Pompeius, ethnicus quidem homo, ſed minime temnen
dum uariantis fortunæ exemplum, tumulum habuit. Præterea Boſtra
haud procul Trachonis montibus poſita, à qua Boſtreni dicti: præ-
terea Geraſa & Philadelphia. Boſtrenorum Epiſcopus aliquando Be
rillus fuit Origenis contemporaneus, & familiaris, cuius in Catalogo
Hieronymus meminit. Extitit & Philippopolis à M. Iulio Philippo
Imperatore, in patrio ſolo (Boſtrenus enim fuit) cõdita, Thracenſi illi,
quam Macedonũ reges condiderant, & Scythæ ſub Decijs diripuere,
cognominis. Primus autem Traianus Petream in prouinciæ formam
redegit, & rectorem impoſuit. Habet & Deſerta, plurima oppida ſed,
ut dixi, infrequentiora ob ſolitudines interuenientes. Celebre tamen
aliquando fuit Tapſacum iuxta Scenitas Euphratis impoſitum ripæ,
poſtea & Amphipolis dicta, haud longe à Palmyrenis ſolitudinibus,
Plinio. Reliqua pars Chaldææ adiacens Nomadas habet, infeſtos Ba
bylonijs & ad latrocinia natam gentem. Ad occaſum brumalem Nu
beorum Arabum loca non infrequentia, agroq; Damaſceno & Liba
no monti proxima, ut ueroſimile ſit Paulum à tempore uocationis
ſuæ Arabiam ingreſſum, nõ aliam petijſſe, quàm cuius nunc facimus
mentionem. Iam de Felice dicemus. Hæc innumeras gentes habet, ui-
cis atque pagis magis quàm urbibus habitatur, & horum quidem ma
xime celebres, qui ſunt maritimi. Omnium tamen celeberrimum, &
unde reliquis terris nomen & gloria, pagum Sabeorum, cuius regio
Saba. Thurifera Saba cognominata, ob ſyluam centum paſſuum longitudi
nis, latitudinis autem quinquaginta. Arbores eius ad Canis ortum,
hoc eſt, circa medium menſis Iulij, inciſæ humorem ſpumeum ædunt,
qui concretus aut decidit in ſolum, unde queat colligi, aut cortici ad-
hæreſcens depectitur, uelut libro XII. nat. hiſtor. Plinius prodidit.
Neque alia eius peninſulæ parte hoc arboris genus prouenit. Pluri-
marum autem rerum in Arabia prouentus, & ipſa ſoli natiua ferti-
litas efficit, ut ſuas opes Sabeis uicinæ gentes non inuideant. Habet
montes, quibus prognata flumina longe lateq; irrigant fertiles cam-
pos: Fertur & aurum gignere uulgo inter optima iactatũ. Et ſua Ara
bicis gemmis dignitas eſt. Ipſe margo littorum creberrimis promon-
torijs diſtinctus nobiles portus & oppida non pauca nudinaria por-
tubus impoſita continet: nec Arabicæ ſolum uerum etiam Indicæ &
Aethiopicæ merces conuentus negociatorum & Emporia auxere, in-
credibili copia rerum per ſe quidem eximiarum, ſed quas præter me-
ritum

ritum luxus noſtris,æſtimatione præferat. Nihil enim hodieq; Orientis mercibus precioſius, nihil charius eſt, neque alijs è rebus maiora compendia quæruntur mercatoribus, quod profecto non accidiſſet, ſi more maiorum uiueremus. Porrò non terræ ſolum Arabicæ ſed & undis ſua ineſt fertilitas. Nam & margaritas Arabia, quanquam non ſola, tamen præcipuæ dignitatis, in Perſici ſinus littore collectas mittit, quarū æſtimationem ad inſaniam uſq; luxus prouexerat, ut Cleopatræ margarita centies ſeſtertium, hoc eſt, ducentis quinquaginta millibus aureorum æſtimata ſit, & altera illa Vnio, quam Dictator Cæſar Seruiliæ emit ſexagies ſeſtertium, hoc eſt, centum quinquaginta millibus aureorum Gallicorum, Guilielmo Budæo ſupputante, fuerit coempta. Vix fidem capit ſummæ magnitudo, ſed uero tamen ſimilis fit conſiderāti in luxu etiam gloriam quæri, neque ullam licitationem ſatis grandem illi eſſe, qui hoc magis ad emendum accenditur, quo maioris æſtimatur quod eſt empturus. Nihil igitur mirum, quod Caius Plinius libro XII. de margaritis ſcribens, & ſimul in ſui ſæculi mores inuehens, Minima, inquit, quaq; computatione millies centena millia ſeſtertium annis omnibus India, & Seres, Peninſulaq; illa imperio noſtro adimunt &c. Hodie in totum Saraceni dicuntur Arabiarum gentes, habentq; Mecham ualde celebrem urbem, cum alijs cauſſis, tum quod Mahumetæ prophetæ illorum tumulus in ea uiſitur. Mortuus ille erat XXI. anno imperij Heraclij, qui eiuſdem anno XV. innotuit, primo mercator, dein propheta, poſtremo prædatoriæ militiæ dux faxq; & caput, ut mirandum ſit in Diuos ab illis relatum, cui ne homines quidem boni honeſtum in terris locum conceſsiſſent. Marcellinus libro XXXIII. Arabas omnes, poſteritatem Saracenos appellaſſe tradit. Sed & XIII. libro, ab Euphratis læuo latere aduſque Nili ſupercilia protendi eos affirmat. Inuenio autē primum eos Pompeio Magno res in Aſia gerente Romanorum militiam noſcere cœpiſſe, neque exiguam operam Populo Romano nauaſſe. Mox (ut nulla fides militiæ eſt) uexare limites imperij, perrumpereq; & urgere præſidia Orientis cœperunt, qua re Conſtantino magno aliquot eruptionibus factis noti iam & magno odio tunc habiti. Demum iterum conuerſis ſtudijs Iuliano Imperatore contra Perſas proficiſcenti adfuerunt, quanquam lubrica & propemodum uenali fide, ut non iniuria Ammianus libro XIIII. inter alia de Saracenis locutus, in hæc uerba eruperit: Saraceni nec amici nobis unquam, nec habendi ultro citroq; diſcurſantes, quicquid inueniri poterat, momēto temporis parui uaſtabant, Miluorum rapaci uitæ ſimiles, qui ſi prædam deſpexerint celſius, uolatu rapiunt celeri, & ſi impetrarint, non immorantur &c. Hactenus Marcellinus. Sed memorandum interim, breui tempore

Saraceni

adeo illorum potentiam ſucceſsibus auctam fuiſſe, ut circiter annum Chriſti D. C. XVII. Perſarum regnum ad Saracenos tranſierit, deliraq; Mahumetæ ſuperſtitione in immenſum propagata, poſt Syriam & Aegyptum & Africam perculſam, magnis copijs in Aſiam profecti ipſam etiã ſedem imperij Conſtantinopolim obſidione premere fuerint auſi: quo tempore Carolus Pipini pater Francorum in Gallijs regnum tenuit. Sed & Heraclij Imperatoris ignauia, exiguus ignis erroris tanti, cum reſtingui per initia ſine labore potuiſſet, tandem plurimorum aſſenſu, qui armorum gloria & uictoriarũ ſucceſſu religionem æſtimabant, adeo exardere malum cœpit, ut nullus amplius remedio eſſet locus. Aſiæ iam & Africæ pleraque omnia Saracenorum erant, neq; hoc illis ſatis, in Italiam & Siciliam uiolenta manu ingreſsi, eas terras plus ducẽtis annis uexarũt Poſtremo ſub Conſtantino illo qui Leonis imper. pater fuit, Anno Chriſti D. CC. XLII. Gaditano freto traiecto, in Hiſpaniam profuſi, Bethicæ & Luſitaniæ & Tarraconenſis fertiliſsima loca occupauerunt. Quo tempore Beda presbyter magna & pietatis & eruditionis fama florebat, qui literis ultro citroq; ad principes miſsis magna id ſedulitate moliebatur, ut militia cõſcripta Saraceni Hiſpania pellerẽtur. Sed ſurdis (uelut in prouerbio eſt) narrauit fabulã. Nec minus ſeptingẽtis annis (unde temporũ deſidiam atq; adeo ueternum ipſum intelligere queas) ſecuri illi Hiſpaniam tenuerũt, donec princeps maximus Ferdinãdus CAROLI noſtri V. maternus auus uniuerſa illos breui tempore Hiſpania pepulit. Cuius unica, ſed ſpectatiſsima quidem illa uirtute, ſatis periculi factum noſtris, quantum in illarum gentium perfidiam Chriſtianorum principum induſtriæ & magnanimitati licuiſſet, modo inteſtinis bellis freno iniecto, arma ſua non ſolum gloriæ ſed tuendæ quoque pietati, & publicæ quieti deſtinaſſent. Enimuero Saraceni mixtum hæreſi & Iudaiſmo, à Mahumete cõflatum delirium ſequntur, quod ipſum & Turcæ, qui prima ſub Saracenis in Aſia ſtipendia meruerant, ceu per manus traditum receperunt, hodieq; cuſtodiunt. Eadem enim eſt utriuſq; gentis religio, idem error, par ueſania, quæ tamen, ſi Dijs placet, libro quem ipſi Alcoranum uocant, cõditur. Solenne eſt illis more Iudæorum circumcidi, abſtinent & à ſuilla carne, puto, quoniam Arabia, etiam Plinio teſte, ſues non habet. Vinum non bibunt, & menſe quodam toto ieiunant, cætera libidinoſi & quibus una uxor non placeat, inter multas uolutantur, quas tamen ita ad coniugij iura ſeruanda adigunt, ut adulteris capitalis pœna ſtatuta ſit. Veneris diem pro ſabbato habent. Nullam fœminam niſi operta facie in publicum prodire ſinunt. Chriſtum ex ueteri Hebionis hæreſi, purum quidem hominem, ſed prophetam tamen eximium fuiſſe aiunt; ei Moſen & ſu-

um

um Mahumeten conſociant, & legi Moſaicæ non nihil tribuunt. Votis & piaculis quibuſdam plurimum deferentes: quo fuco ſuo tantam orbis partem dementarunt. Sed antequam Arabia digrediamur, non indignum notatu mihi uiſum, Aretarum nomen, cum Arabiarum tum Aethiopiæ regibus tritum & peculiare fuiſſe. Nam & in Syria paululum ante Pompei aduentum Aretas rex à Damaſcenis receptus, cuius libro XIII. meminit Ioſephus. Præterea Aretas Saracenorum princeps ſub Iuſtiniano, & eodem ſæculo Aethiopiæ Aretas, rex potens: poſtremo Pauli apoſtoli ætate Damaſcenorum iterum rex Aretas, ille cuius præfectus Paulo Iudæorum ſuggeſtione, inſidias ſtruxit, & ut è muro demiſſus elaberetur, adegit, ſicut ipſe alterius ad Corinthios XII. capite meminit. Sophronius autumat Eunuchum Candaces Felici Arabiæ Euangelion prædicaſſe. Ego Paulum iam conuerſum & reuelatione edoctum, & in Arabia Chriſtum docuiſſe arbitror. Continue enim Chriſtum prædicauit Synagogis, ut ait Lucas, quod is eſſet filius Dei. Aretas rex.

SYRIA.

NOn ſum neſcius quàm late, Pomponio Plinioq; Syriæ nomen pateat, ſed quo dilucidiora fiant ſingula, præſertim in compendio, nos eam quæ citra Euphratem eſt, & ut Strabonis maxime finitione circumſcribitur, primum deſignabimus, mox reliquas illas partes, quibus & ipſis ſua nomina ſunt, ordine reddituri. Igitur ab Aegypto & ſupra memorata Arabia, qua in Syrbonin lacum uergit, Syriæ initium eſt, à Meridie in totū Petrea, Ortu uero brumali Deſerta Arabia Palmyreniſq; ſolitudinibus terminata. Latus eius Septentrionale Euphrates excipit, & citra eum Ammani montis Ciliciam diſterminantis iuga, in Iſsicum uſq; ſinum, quo Syria finitur, immiſſa. Occiduū latus uniuerſum, mare alluit quod à Phœnice præcipuo eius littoris tractu, Phœnicium ueteres dixerūt. Terra præſtans eximia ubertate, ſed hac re præcipue felix quondam, quod in eam fama primum doctrinæ & miraculorum Chriſti dimanauit. Vrbes eius plurimæ, quarum præcipuas ſuis locis reddemus. Partes Syriæ ſunt, Palæſtina, Phœnice, Damaſcena, Cœle, Decapolitana, Antiochena, & proxime iam Euphrati, Comagena, Apamenaq;, & ubi Scenitis ſe miſcet, fluminis decurſu, Paropotamia cognominata. E quibus, quoniam ab occaſu Syriam ingredimur, poſt deſcriptas Arabias, Palæſtinam expediemus, regionem adeo inſignem cum locorum, tum uero rerum geſtarū, quas ſcripturæ memorant, celebritate, ut priuati operis ſit illam ad plenum deſcribere, nec poſsit paucis dici quicquid de illa uel breuiſsime dicitur. Syria.

PTolemæus quinto libro Iudææ, Palæſtinæ nomen tribuit: & finiri eam monte Antilibano confirmāt libro XVI. Strabo, & libro XX. Auguſtalis hiſtoriæ Tacitus: nec diuerſus à Ptolemæo Hieronymus totum tractum quem Iudæorum
Iudæa. tribus incoluere, Iudæam uocat. Qui ſubtilius uerius'que diuiſere, partem Palæſtinæ Iudæam faciunt, cui ab Occaſu & Meridie Idumæa, à Septētrione & Ortu Samaria Galilæa'que itidem Palæſtinæ partes coniungantur. Plinius quinto libro, quanquam Idumæam cum Palæſtina confundit (quoniam & Philiſtim & Edom ſparſim ea loca tenuiſſe conſtat) tamen hanc à Iudæa, præterea & Samaria & Galilæa ſepa-
Palæſtina. rat. Libenter igitur horum ſententiam ſequimur, qui Palæſtinæ nomine ceu generali Idumæam, Iudæam, Samariam & Galilæam complectuntur. Illi enim opinioni & ſcripturæ ſuffragantur, & uſitata uulgo, Chriſti & apoſtolorum temporibus iſthæc partitio fuit. Matthæus enim XI. capite de Ioſeph, Cum audiſſet, inquit, Archelaum regnare in Iuda, loco Herodis patris ſui, timuit illuc abire, ſed oraculo admonitus in ſomnis, ſeceſsit in partes Galilææ, ac profectus habitauit in ciuitate quæ uocatur Nazareth &c. Parum apte fuiſſet locutus Matthæus, ſi alia à Iudæa Galilæa non eſſet. Porrò ab Archelao deflexit, qui Iudæam poſt patris mortem ab Auguſto acceperat, in Galilæam autē ſeceſsit, cui Philippus frater illius, minus ſæuus (patrizabat enim Archelaus) Tetrarcha præerat. Proprie igitur hoc loco Iudæa pro parte Palæſtinæ accepta eſt. In eodem capite Bethleem Iudææ cognominatur, ad differentiam eius quæ in Galilæa eſſet, Hieronymo: quanquam ipſe (Iudæ) non (Iudææ) legit. Sed alia quoque exempla ſunt, ut Lucæ undecimo: Aſcendit autem Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam, in ciuitatem Dauid quæ uocatur Bethleem &c. Et Actorum IX. capite: Igitur Eccleſiæ quidem per totam Iudæam, & Galilæam & Samariam habebant pacem. Et Ioan. IIII. capite: Reliquit Iudæam & abijt iterum in Galilæam, oportebat autem eum ire per Samariam &c. Hic Ioannes ita diſcernit à Iudæa Galilæam, ut intermediam Samariam faciat, quod ita habere re ipſa Ptolemæus in-
Idumæa. dicat. Sed & Idumæam à Iudæa Marcus ſeparat III. capite, his uerbis: Et ingens multitudo à Galilæa ſecuta eſt eum, & ab Iudæa & ab Hieroſolymis & ab Idumæa & Tranſiordane. Porrò quod Hieroſolyma hic Marcus nominat Iudææ urbem, ea cauſſa puto factum, ut indicaret, uel ex illa urbe multos eum ſectatores habuiſſe, in qua eius
Tranſiordanis regio. perdendi cottidiana conſilia captarentur. Tranſiordanis autem regio ab Hermolao ea dicta, quam Plinius libro quinto Peræam nominauit, de qua ſuo loco dicetur. Nunc ut eò pergam unde cœperam,

ram, admonitum uolumus Lectorem, eam Palæſtinam quæ has partes omneis ambit, ab Ortu æſtiuo Libano terminari, à Septentrione Phœniciæ parte, ab Auſtro Arabia, ab Occaſu mari Phœnicio. Eadem regio Chanaan quondam, ſed proprie qua Iudæa eſt dicta, terra ſcilicet promiſsionis, quam ante Abrahæ in ea loca aduentum & Chananæi & Phereſæi tenuerunt, quod palàm ex XIII. capite Geneſeos deprehenditur.

IDVMAEA.

IVdææ extrema occidentem uerſus, & proxima Caſio monti, Idumæi tenent, origine Nabatæi, quos orta ſeditione inde egreſſos, & Iudæis coniunctos eiſdem legibus communicaſſe, Strabo libro XVI. prodidit. Certe, ſcriptura III. Regum nono capite, in Arabia fuiſſe, & ad Rubrum mare attigiſſe Idumæos, teſtis eſt. Conſtat eos à Hieroſolymis Meridiem uerſus non plus ſeptuaginta circiter millium paſſuum diſtantia remotos, authore Hieronymo, qui ab Hebræis fermè haud aliter quàm Edom dici eos, ab Græcis autem uoce nō nihil deflexa, Idumæos appellatos tradit, quod ante ipſum & Ioſephus ſcripſit. Auguſtinus libro XVI. de Ciuitate Dei, Idumęos patrem Eſau habuiſſe, qui idem quoniam Edom dictus ſit, nomen illis exinde datū fuiſſe exiſtimat. Regio ipſa, qua parte maritima eſt & ubi Iudææ approximat, eximie fertilis eſt, in Arabiæ tantum confinibus ſterileſcit, & mōtibus quos ſacræ literæ Seyr uocant, aſpera eſt. Abundat & palmis, unde illud Lucani libro III. Gazaq́; & arbuſtis palmarum diues Idume. Maroni quoque alicubi palmæ Idumææ celebrantur. Quanquam autem Iudæis hoc modo uicini, & legis eorum utcunque ſectatores extitere, tamen ut aduenę & exſortes (quemadmodum & Samaritani) ſemper illis contemptui fuerunt. Vrbes Idumææ pluſculæ numerātur ab authoribus, ſed inter eas tamen, quas iam antea Phœnices, & ante hos Palæſtinenſes tenuerint, ex mediterraneis potiſsima eſt Mareſa: dein Plinio Rhinocorura maritima, & Raphia paulò remotior à littore: rurſum ad mare uergens Gaza & uicina ei Anthedon, poſt, Agrippias ab Herode uocitata. Præterea & Aſcalon & Azotus Philippi prædicatione clara ciuitas, Act. VIII. aliæq́; iuxtaq́; poſitæ, Idumæis tribuūtur, quarum aliquas Iudææ alij, non nullas & Phœniciæ tribuunt, ut in confeſſo ſit, his locis & ſedibus gentium, ut fit, nomenclaturam uariaſſe, quod propemodum neceſſe eſt fieri, toties ſuccedentibus, qui priores pepulere, præterea ſumma limitum inconſtantia, ſubinde arbitra uictoria aut ampliante illos, aut coërcente. Aſcalone Antipater ille Herodis parens, quem

Idumæi.

Azotus.

conſtat Idumæum fuiſſe, natus creditur. De quo ſanè & ijs qui ei ſucceſſerunt, quoniam illius ætate Iudæis regnum ademptum, & ſeruator noſter Ieſus Chriſtus in mundum natus eſt, non alienum ab inſtituto uiſum mihi, ſi totam ſeriem quàm poſſem breuiſsime complecterer, haud parum enim inde lucis, niſi fallor, & locorum notitiæ & hiſtoriæ Euangeliorum accedet. Igitur Antipater magni uir animi, & apud ſuos fermè propitia fortuna uſus, uxorem Arabicæ gentis Cyprin nomine duxit primariæ nobilitatis fœminam, ex qua quatuor filios ſuſcepit, Phaſelum, Herodem, Ioſippum, & Pheroram, filiam autem æquè dilectam patri, Salomen. Duo ex filijs potiſsimum emerſerunt, Herodes uidelicet & maior natu Phaſelus, quos adultos repente ad amplos honores euexit. Enimuero prudens calliduſq; quum ingenti ſtudio Romanos utpote Iudæorum dominos, & qui Palæſtinam paulò ante prouinciam feciſſent, coleret, uideretq; fortunæ & ſuæ & liberorum ſummam in illorum fauore cõſiſtere: bello primum ciuili Pompeiano, C. Cæſarem Dictatorem in Aegyptum tendentem incredibili animi promptitudine eſt proſecutus. Mox & bello ei tanta cura, ſedulitate, magnanimitate, affuit, uir nimirum & gentium & locorum Aegypti & Arabiæ peritiſsimus, ut Dictator gratiam referens, & ciuitate illum donaret, & Iudææ tutorem faceret. Tradunt quidam ante quoque hoc honoris à Pompeio quum Syriam Imperator cum exercitu ingreſſus eſſet, Antipatrum accepiſſe, Cæſarem autem confirmaſſe ei dignitatem, idq; uelut auctarium gratiæ adieciſſe bene merito, ut Herodes filius eius, nondum quintumdecimum annum egreſſus, tutor Galilææ eſſet, Phaſelus autem Hieroſolymorum dux conſtitueretur. Quod quidem annos ante natum Chriſtum circiter quinquaginta accidiſſe conſtat. Porrò Iulio Cæſare Romæ in Pompeij curia cæſo, & Triumuiratu per Octauium Auguſtũ, M. Antonium & M. Craſſum, inuaſo, quum deuictis Caſsio & Bruto tyrannicidis, Antonius in ſuum Orientem nauigaret, Antipatrum inſidijs Malachi Iudæi res nouas molientis, ueneno ſublatum de medio intelligit. Interim Iudæi quibus non ſuſpecta modo, ſed & moleſta fuerat Antipatri ut hominis alienigenæ potẽtia, ne filij parenti ſuccederent, neue ullo in loco honorifico terræ ſuæ eſſent, ſummis uiribus adnitebantur, ornatiſsima legatione ad Antoniũ tum in Aſia agentẽ, miſſa: quam cum Hircanus iam Herodis per Mariamnem filiam ſocer, cui Pompeius pontificatum cõtulerat, in accuſandis deprimendiſq; Herodis liberis nihil diligentiæ intermiſſuram ex anteactis rebus cognoſceret, uir ſua ætate non opibus ſolum, uerumetiam dignitate & authoritate magnus, uideretq; quo in loco generi futuræ res eſſent, ſi uotis aduerſariorũ ſuccederet; feſtinato itinere ad Antonium cõtendit, rem omnem

omnẽ ut habebat exponit, idq́ pro ſingulari Antonij ergà ſe beneuolentia, legationis accuſatione reiecta, impetrat, ut Herodem & Phaſelum tetrarchas lectos ille Iudææ Galilææq́ præfecerit. Cuius rei caſum tametſi indignißime ferrent Iudæi, tamen Antonium ueriti tum Syriæ imminentem, inuidiam diſsimulabant. Rebus igitur ad hunc modum in Palæſtina compoſitis, Antigonus Ariſtobuli illius, quem uinctum Romam Pompeius duxerat, filius, Hircani autem ex fratre nepos, apud Ptolemæum Minæi, Chalcidis tyrannum magno in honore habitus, poſt acceptam Antipatri mortem, ſpe regno potiundi à ſuis animatus, quoniam ſtirpis Iudaicæ, neque hoc ſolum, ſed & regum Iudæorum ſanguinis eſſet, ab auo Alexandro altiusq́ nobilitate generis deducta, præterea perſpectum haberet Antipatri prolem Iudæis inuiſam, eaq́ de cauſſa plurimos ex primatibus Hieroſolymis eſſe, qui in ſe unum oculos conijcerent, & regem cuperent, nimirum Iudæis Iudæũ, ne ſua tot ſæculis retenta defenſaq́ dignitas, alienorũ tyrannide prorſus ſuccumberet. Pacorum Parthorũ regem ingenti pollicitatione inuitatum rogat quo exuli ſibi opem ferat: nec alienum à uero, perſuaſum à Iudæis clanculum Antigonum fuiſſe, quod id conſilij caperet. Pacorus ipſe homo ad bella natus, cum Antigoni promiſsis, tum uero & Ptolemæi amicitia, maxime autem quod Antipatri filios à Romanis confeſsis hoſtibus ſuis manuteneri cerneret, commotus, ingenti exercitu terra mariq́ inſtructo, duce autem primario Barzapharmane ſatrapa, in Iudæam rectà contendit, multisq́ oppidis receptis demum ipſa Hieroſolyma obſidet. Quo tempore Herodes ex aliquot prælijs cum hoſte commiſsis uictor quidem & in totum rerum à ſe geſtarum gloria inſignis ferebatur, tamen quia impar ipſe numero, paratis undique Iudæorum inſidijs uallatum ſe, & ab his etiam quibus fidebat proditũ intelligebat, uxore clanculum præmiſſa, & magna familiæ parte iumentis impoſita, hoſtibus inſcijs in Idumæam profugit: Antigonus interim urbe potitus Hircanum patruum capit, & uincula Phaſelum inijcit, Parthis urbis diripiendæ copiam facit, in plurimos qui aut Antipatri aut filiorum amicitia ſuſpecti erant, animaduertit. Miles præda onuſtus, nec pudoris nec honeſti habebat rationem. Antigonus autem uictoria tumidus, deq́ poteſtate malis artibus firmanda ſolicitus, Hircano auriculas abſcindi iuſsit, quo ſpe illum aſſequendi in poſterum pontificatus deijceret. Eum enim lex haud permittebat ulli, qui aliquo membro mutilatus eſſet. Inſuper & Parthis (quæ ambitionis impudentia eſt) abducendum tradidit. Phaſelus, quia uinctus erat, & moriẽdum ſibi cernebat, capite ultro in ſaxum magno impetu illiſo ſibiipſi mortem acciuit. Dum hæc Hieroſolymis aguntur, Herodes nihilo ſegnior aduerſo

iſto caſu factus, quum Rhinocoruræ de fratris interitu accepiſſet, repente Peluſium profectus, inde Alexandriam ad Cleopatram Aegypti reginam (Antonij delicias) contendit, dubium huiúsne conſilio, an quia in mora (quod dicitur) periculum uideret, naui aſcenſa media hyeme & tempeſtuoſo mari, Calabriæ urbem Brunduſium appulit, atque inde Romam profectus, Antonio quid accidiſſet ordine exponit. Hic, Antonius Antigono indignari, Parthorum audaciam inique ferre, imperij maieſtatem contemptui eſſe, lædíq; atque imminui etiam Senatus perſpiciebat. Ea re factum, ut Herodes ab Antonio Octauioq; Senatui multis nominibus commendatus, rex Iudæorum crearetur, Publius Ventidius in Syriam ad Parthos coërcendos mitteretur, cui & de Herode reſtituendo negotium datum eſt: in eam rem (quoniam bellum Particum extrahebatur, & corrumpendis militiæ Romanæ ducibus magnam uim pecuniæ Antigonus profuderat) totum ferè triennium conſumptum eſt. Acceſsit ad hæc quod Herodes Hieroſolymam à ſe & C. Soſio Ventidij legato obſeſſam, incolumem recipere, & quo plus ei fauoris & gratiæ apud Iudæos maneret, urbem illæſam ſui iuris facere cupiebat. Contra Soſius (ut eſt militarium hominum animus) prædam ſpectare, nec æſtimare Iudæorum toties rebellium dignitatem. Atqui capta demum urbe, Herodes de ſuo militem donauit, quo ciuibus parceretur, Soſium grandi pecunia obſequentem ſibi fecit, & facile impetrat, ne religionem templi miles peregrinus prophanaret, certus haud aliam rem maioris beneficij loco Iudæos habiturum. Antigonus autem mutatis rebus, captus & Soſio traditus, Antiochiam Syriæ perductus eſt, Pacorum regem pugna ſuperatum Ventidius occidit, Herodes Antigoni ſalutis, quoniam regiæ ſtirpis Iudæorum eſſet, impatiens, denuo Soſio grandi pecunia delinito, ut Antigonum occideret impetrauit. Regnum igitur Herodi traditum, haud longe poſtea Auguſtus poſt deuictum apud Actium, Antonium non confirmauit modo, ſed & ampliauit incredibili quidem ſucceſſu, & quem palàm erat certa Dei diſpenſatione promoueri. Non obfuit Herodi quod Hircanum ſocerum à Parthis dimiſſum & reuerſum, ob regij ſanguinis opinionem ſibi ſuſpectum, interemiſſet: non obfuit quod Ciuili bello uixdum ſopito, partes ille Antonij quem ſumme dilexit, eſſet ſequutus: non obfuere tot genera ſuppliciorum, quæ poſt Antigonum à Soſio extinctum ille Hieroſolymis in eos qui aduerſarij fuiſſent, neglectis deditæ urbis conditionibus, ſumma tyrannide exercuiſſet. Facile omnia Cæſar ignouit, quod obtēderet Antoniana ſe militia abſtinuiſſe, & polliceretur, eo ſe deinceps in Auguſtum animo futurum, quo in illum fuiſſet. Erat hic ineluctabilis prouidentiæ tenor, ut uerax

Herodes rex.

aſſereretur

aſſereretur ſpiritus Dei, ut ſcripturarum oracula complerentur, ut ad hunc modum ſceptrum Iudæorum ſub aduentum domini de femoribus auulſum, alieni & qui horum ſtirpis non eſſent acciperent. Herodes igitur iam ſublimis regno, uarie ſe geſsit, nec facile erat æſtimare, bonis ne an malis regibus annumerandus eſſet, qui ſæuitiam tot generibus clementiæ cælatam diſsimulabat, auaritiam tam uaria liberalitatis ſpecie fucabat. In exteros quidem ferè ſemper humanus & beneficus, maxime autem in Romanos, quos non donis ſolum ingentibus, ſed conditis etiam urbibus honorauit. Vxores ei fuerunt minimum nouem, ex quibus multam prolem ſuſcepit. Cæterum è filijs potiores fuere, Alexander, Ariſtobulus, Herodes, Philippus, Archelaus, & ex Doſide genitus Antipater, quorum Alexandrum & Ariſtobulum ex Mariamne Hircani filia genitos, Romam erudiendos miſit. Et quum non modo Hieroſolymam, ſed & ipſam Iudæam uix æſtimandis ſumptibus uario ædificiorum genere exornaſſet, demum regni eius anno XVIII. ad templum extruendum conuerſus, incredibili ipſum magnificentia, ſpatio octo annorum erexit, additis porticibus uario opere uiſendis, ſed & portis templi, magnitudine & artificio adeo præſtantibus, ut unam ex illis uulgo Specioſam appellarent; & Porticum quandam propter operis elegantiam primi conditoris nomine dignarentur, nec enim aliter à Iudæis quàm Salomonis porticus eſt appellata. Igitur Herodis opus fuit, quod apoſtoli admirati Chriſto uiſendum commonſtrarunt, atque ille diceret, futurum ut lapis ſuper lapide manſurus non eſſet, Matthæi uigeſimoquarto. Certum autem non tam religionis gratia templum à ſe conditum fuiſſe, quàm ut hoc modo Iudæorum animos ſibi reconciliaret. Volebat quidem & legis obſeruator uideri, ſed diuerſum ſtudia & mores prodebant, præterea immodica regnandi cupiditate, ſtudioque illo perpetuo, quod Romanis colendis obſeruandiſque impendebat, corruptus, legis ſanctimoniam Paganiſmi imitatione fœdauit. Iam enim antea quum Galilææ præeſſet, templum Dictatori etiamnum in humanis agenti, candido è marmore, iuxta urbem Paneada, ubi Iordanis oritur, condidit. Sed & Auguſto quinquennales ludos, theatrumque & Amphitheatrum contra gentis morem exædificauit, præterea & trophæum & ſtatuas poſuit, Iudæis omnia indigniſsime ferētibus, apud quos illius exiſtimationi non parū obfuit, quod palàm interdū faſſus eſſet, dolere ſe & indigne ferre, quòd Cæſaris ſigna & imaginem templo à ſe cōdito inferre & collocare, lege prohiberetur. Sed & alia id genus animi eius indicia de Iudaiſmi contemptu, & amore in deos Romanorum & Gentium ritum, magnū argumentū erant. Aetate autem ingraueſcēte, quum deficere ſe uiribus ſentiret, ſuſpicione quadā ſenili,

Templum.

Porta ſpecioſa.

Porticus Salomonis.

odij publici, & quod eſſe plures putabat, qui eum ob cœptam inſolentiam extinctum cuperent, tanta animi feritate exarſit, ut ne à domeſticis quidem & intimis eius aulæ amplius amaretur aut ferri poſſet: longe autem crudeliſsime in eos eſt debacchatus, qui quantamcunque ſuſpicionem affectati regni de ſe præbuiſſent, quæ rabies illi primum à Mariamne præ cæteris adamata coniuge animum alienauit, quòd immodico in filios iam tum exoſos patri, fauore eſſe uideretur. Mox & in filios ipſos haud improbe de patre meritos, immania meditatus, Alexandrum & Ariſtobulum Mariamnes natos, coram Saturnino Syriæ præſide accuſauit, & inuito propemodum Saturnino, ad mortem adegit, utq́ in carcere ſtrangularētur curauit. Neque hac uindicta crudelis animus ſatiatus eſt, Mariamnem in quam immodico amore ante deperierat, occidi iuſsit. Inſuper & Ioſippum clarum uirum ſororis ſuæ Salomes maritum, ex qua Berenicem præſtantiſsima forma puellam genuerat, interfecit. Sed & Antipatrum, quem inter filios eius poſtremum numerauimus, cōiectum in uincula pauculis diebus antequam nocentem animam exhalaret in carcere necari iuſsit. Super omnia autem ueſaniæ & crudelitatis eius facinora atrociſsimum illud memoratur, quòd cum ex Magis natum in Iudæa intellexiſſet infantem, qui rex Iudæorum eſſet futurus, & quo loco natus eſſet Scribæ
Pueri innocẽtes eum & Pontifices de prophetarum teſtimonijs admonuiſſent, pueros omnes Bethleemiticos, qui bimatum attigiſſent aut infra eum eſſent, occidi mandauerit, tanta quidem animi impotentia, ut accelerata laniena (ne quis alius ei quàm quem ipſe deſignaſſet, in regno ſuccederet) in grege illo mactatæ innocentiæ, etiam filium amiſerit. Qua de re Macrobius libro Saturnalium ſecundo de facete ab Auguſto dictis ſcribens, in hæc uerba tradit: Auguſtus, quum audiſſet inter pueros quos in Syria Herodes rex Iudæorum intra bimatum iuſsit interfici, filium quoq́ eius occiſum, ait, Melius eſt Herodis porcum eſſe quàm filium. Et recte quidem Auguſtus, nam porco ille utpote Iudaizans pepercilſet, qui per furorem ſtabiliendæ tyrānidis filijs non pepercit. Ad extremum autem dum hiſce furiarum ſtimulis exagitatus per immania ſeſe facinora uolutat, graui morbo correptus aliquandiu decubuit, cumq́ nec pharmaca toties repetita, nec thermæ quas ſaluberrimas Iudæa habet, quicquam proficerent, & ſpe omni medici deſtituerentur, poſt obſignatum de more teſtamentum, morbo inualeſcente,
de morte Herodis & iam pudibunda uermibus erodentibus, putoreq́ artuum omnium intolerabili exorto, ne tunc quidem animi ferocia depoſita, annum circiter quartum poſt natum Chriſtum, moritur, anno ferè ſeptuageſimo ætatis, quū iam quatuor & triginta annis regno præfuiſſet. Memorandum autem & magnum funeſti animi eius argumētum, quod cum

cum ad certum diem optimates Iudæorum magno numero Herichuntem euocari iuſsiſſet, cauſſam ſciſsitantibus amicis, mandarit, ut ſi, per eos dies ceu putarat, mori eum contingeret, illis ſimul ſpecie funeris in Amphitheatrum conuocatis, milite immiſſo ex improuiſo ac ſine diſcrimine uniuerſos trucidarēt. Geminum eius rei fructum futurum dictitans, & quòd quietius regnum teneri à ſuis poſſet, & quòd Iudæi qui uiuum odiſſent, ſe mortuo, uel inuiti plorarent. Monſtro igitur illo libidinoſo, funeſto & parricidali de medio ſublato, Archelaum filium quem ſucceſſorem pater teſtamento reliquerat, confeſtim eo audito, miles magna cum acclamatione regem ſalutat: cumq́ diadema ille offerret, recipere noluit, odioſum hoc futurum, ſed & dubium honorem arbitratus, quem Cæſar nondum confirmaſſet. Proinde Romam feſtinato itinere ad Auguſtum cōtendit, à quo honorifice ſuſceptus negotio in aliquot dies protracto, demum ita ad gubernandum admiſſus eſt, ut dimidiam partem regionis Iudææ, quæ antea patri Herodi tributa pepēdiſſet, ipſe Toparcha adminiſtraret, Idumæam ſcilicet, Iudæam & Samariam, Philippo fratri Bathanæam Tetrarchiam, cum Trachonitide & Auranitide aſsignauit, Herodi filio, Galilæā & Tranſiordanem contribuit. Salome ſorori non ſolum Iamniam, Azotum, Phaſelin, reliquaq́ quæ teſtamento ei frater legaſſet, conceſsit, ſed inſuper & Aſcalonem adiecit, & Berenicen Salomes ex Ioſippo filiam honore proſecutus, liberalia ei dona contulit. Dum hæc Romæ agerentur, magni in Iudæa motus uarijs & cauſsis & partibus excitati, non Iudæis modo inter ſeſe conflictantibus, ſed & templo cuius pars igne conflagrauerat, exitio fuere. Simon quidam nomen regium Cæſare non expectato inuaſerat, quem mox Quintilius Varus qui tum Syriæ præerat, punitum coërcuit, Iudæamq́ Herodis liberis ex principis decreto attribuit. Cæterum Archelaus patre nec mitior nec melior, cum nouem annis toparchiam ſuam inſolentiſsime adminiſtraſſet, optimatum querelis apud Auguſtum poſtremo eius uitæ anno delatus, miſsis qui caperēt, Romam adductus & in urbem Allobrogum Viennam relegatus eſt. Eiusq́ regio mox tributaria facta, & Syriacæ diſpenſationi coniuncta, per præſides & procuratores adminiſtrata eſt. Ioſephus libro Antiquitatum XVIII. Cyrenium Conſularem, primum horū fuiſſe tradit qui Auguſti fauore, prouinciam Archelao ereptam rexerit: quo tempore primus cenſus in Iudæa iam prouincia ſit actus: inſigni profecto & obſeruatu digno errore, cum Lucas fide hiſtoriæ multis Ioſephis anteferendus, ſecundo capite prioris libri hanc deſcriptionem à Cyrenio, Syriæ præſide, factam tradat antequam ſaluator noſter natus eſt. Quod ipſum uiuente etiamnum Herode patre contigiſſe, non Matthæus modo ſa-

Archelaus Toparcha.

Philippus et Herodes Tetrarchæ.

Cyrenius.

cratiſsimus author, ſed & Gentium hiſtoria conuincit. Aut igitur Ioſephus de cenſu alio loquitur, poſt Archelai repulſam acto, qui primus eius terræ non fuerit, quanquam ipſe (niſi interpres lapſus eſt) primum fuiſſe putarit. Aut intelligendum eſt, Cyrenium iam antea Syriæ præſidem ſub Herode facile conſentiente (regnum ille ceu precarium tenebat, & totus hærebat à Romanis) primum illum cenſum egiſſe, pulſo uero Archelao, Iudæam petere iuſſum quo regiæ pecuniæ habita ratione ipſam quoque regionem in prouinciæ formam priorem redigeret. Enimuero ſub Pompeio Iudæi & uectigales & tributarij Populo Romano facti ſunt, ut immerito Iudas ille cuius in Actis Lucas, & ipſe etiam Ioſephus meminere, ob Auguſti cenſum ceu oneris noui tumultuari perrexerit. Id annotandum duximus, ne quem Ioſephi lectio perturbaret. Cyrenio igitur in Iudæa gubernanda Copinius ſucceſsit, cui deinde Marcus, deinde Annius Rufus Tiberio imperatore, & Valerius Gratus, poſt quem circiter decimumtertium Tiberij annum, Pontius ille Pilatus qui Iudæis gratificaturus de Chriſto Domino noſtro ſupplicium ſumpſit. Quo tempore Philippus & Herodes fratres, tetrarchæ, in magna dignatione erant: & Herodi præcipue fauebat Tiberius à quo & cottidianis beneficijs ornabatur, quanquam libidine crudelitate & animi faſtu haud diſsimili patri, quem mox paulò præmaturus Philippi obitus & arrogantiorem & potentiorem fecerat. Hic eſt Herodes maioris Herodis filius, qui ſcelerata libidine adductus in Galilæa ſua Ioannem Baptiſtam gladio percuſsit. Qui Chriſtum à Pilato, quo de cauſſa eius cognoſceret, miſſum, quanquam Galilæus putaretur, remiſit tamen etiam ignominia affectum, hoc uidelicet honoris Pilato tribuens, ut quoniam captus Hieroſolymis eſſet Chriſtus, eum animum præſidi teſtaretur qui inuiolatam eius iuriſditionem cuperet. Ea re demulſum Pilatum putamus, ut quoniam præter ſolitum honorari ſe ab Herode ut præſidem uideret, depoſita ſimultate amicus fuerit factus. Porrò Tiberio mortuo, Pilatus quum decennio iam Iudææ præfuiſſet, ob animi inſolentiam & quod Iudæis frequenter negotium faceret, à Vitellio contra Parthos proficiſcente, Romam ire iuſſus, Marcellum quendam ſucceſſorem accepit, illum, qui Caipha pontificatu deiecto, Ionatham ei Annæ pontificis filium ſubſtituit. Pro arbitrio enim Præſidum ambitione & inuidia Iudæorum agitato, honor pontificatus ſubinde uariabat, neque quicquam erat urbi ad exitium properanti, aut quietum, aut integrum, Præfectorum interim auaritia eiuſmodi diſſenſionum & altercationum prouentu eximie ſaginata. Cui camino (quod dicitur) oleum addebat, peſsimorum principum Tiberij & Caligulæ libido & luxus. Siquidem Caligula ſexto anno poſt mortem

Iudas Galilæus. *Pontius Pilatus* *Herodes iunior*

mortem Chriſti ad imperium prouecto Iudæus Agrippa diues homo & callidus, quemq́ fama etiam nobilitatis commendabat, emerſit. Agrippa rex.
Erat hic Herodis maioris ex filio Alexandro (qui patre accuſante cum Ariſtobulo fratre in carcere perierat) nepos, Cypridis autem Herodis itidem ex Phaſelo fratre proneptis maritus, & illius Herodiadis quam Philippus uxorem habuerat frater: quem Romam profectum Cæſaris demerendi gratia, Tiberius in uincula coniecerat, quòd palàm dixiſſet, cupere ſe eum diem uidere, quo C. Caligula amicus ſuus imperio potiretur. Nec mora, Tiberio mortuo, Caius illum exemptum uinculis ut optime de ſe meritum, regem Iudææ, impoſito etiam diademate, conſtituit. Duas præterea Tetrarchias, Lyſaniæ, & Philippi, qui ſub Tiberio ex humanis exceſſerant, contribuit. Ea res magnarum poſtea ſimultatum cauſſa fuit, Agrippæ regium decus Herodem quamuis patruum & ſororium, inuidia tamen accenderat, contrà, Agrippa alienatum à ſe nulla iuſta cauſſa Herodis animum quum uideret, pro hoſte habere cœpit, quem antea ut amicum & neceſſarium coluiſſet. Mox, gliſcentibus inſidijs & odio flagrante, apud Caium accuſatus Herodes, quòd ingenti armorum ui comparata cum Artabano Parthorũ rege, aduerſus Caium conſpiraſſet, damnatus à Caio, & Lugdunum ut remotum ab Oriente locum in exilium truſus eſt, inq́ Agrippam non regio ſolum, quam ille tenuiſſet, ſed & opes translatæ ſunt. Eo tempore Petronius Iudææ præfectus, Caij ſtatuam in templum iuſſu principis locaturus, maximi tumultus cauſſa fuit. Iudæi enim ſummis uiribus reluctati, palàm ſignificabant bellum potius quàm impium Petronij conſiliũ admiſſuros. Proinde rex Agrippa cum cerneret periculum & perſpectam haberet Iudæorum obſtinatiam, Petronio prius perſuaſo, deinde & Caio principe mitigato, pacem Iudæis impetrauit. Recte tum quidem illi, & ut antea ſæpe ex lege ſentiebant, cæterum inutilis hic & odio magis gentium quàm candido pietatis ſtudio receptus cultus illorũ erat, qui interim nihilo meliores Meſchiah ſuũ, id eſt Chriſtum Dominũ, nõ modo ad mortem adegerant, ueluti criminoſum, ſed etiam rediuiuum in ſuis & inaudita uirtute operantem, incredibili odio perſequebantur, ut recte de illis ad Romanos Paulus dixerit, zelum eos habere Dei, ſed non ſecundum ſcientiam: nec iniuria Stephanus duros ceruice, cordeq́ & auribus incircunciſos dixerit, qui ſpiritui ſancto ſemper reſiſterent. Rebus igitur ad hunc modum habentibus Herodes tertio imperij Caligulæ anno, ægre exilio ſolutus, Chalcidi quæ Syriæ eſt ciuitas, Toparcha præficitur, deinde & in regni partem cum Agrippa admiſſus, nec moribus melior factus nec animo, ad priorem uæſaniam redijt, multaq́ ſuperbe, inſolenter & tyrannice ab eo commiſſa in ſummam homi-

nem indignationem præcipitarunt. Impie ille & atrociter Iacobum Ioannis fratrem capite plexit, Petrum apoſtolum in uincula coniecit, ultorio animo aduerſum noſtros uſque ad uitæ exitum ſæuijt. Porrò Claudius imperator factus, regnum Agrippæ confirmatum auxit, addita ea parte regni, quæ auo Herodi in Iudæa Samariaq́ parauerat. Ad hæc Hieroſolymorum muniendorũ ius impetrauit, quod alijs plerunque magno conſtitit: non licebat enim prouincialibus, aut diruta illorum armis loca reſtaurare aut afflicta munire, niſi id demum principi placuiſſet. Neque dubium erat, quin eam urbem muro à fundamentis circunducto inexpugnabilem reddidiſſet, niſi cœpti operis magnitudine in ſuſpicionem rebellionis adductus imperator, deſiſtere Agrippam cœpto iuſsiſſet: idipſum diuina haud dubie prouidentia ordinante, quæ certo propoſito urbem illam ſubuerti non muniri uoluit. Quum igitur ad quartũ uſque Claudij annum Agrippa regnaſſet, graui morbo correptus haud multo poſt, Cæſareæ mortem obijt, anno ætatis quinquageſimoquarto, regni ſeptimo, unico
Agrippa iunior filio Agrippa relicto, qui tum Romæ apud Claudium liberaliter educabatur, & ætatis annum decimumſeptimum non exceſſerat: quem ſtatim à funere parenti ſurrogare Claudio molienti, amici obſtiterunt, teneriorem illum per ætatem arbitrati, quàm ut regno tot obnoxio rebellionibus, ſufficere uideretur. Miſſus igitur Cuſpius Fadus ad gubernandum donec ille adoleſceret. Nec multo poſt (quoniam ita Claudio placuiſſet) per Felicem Pallantis fratrem in regnum inſtituitur, amplum quidem illud, ſed paterno arctius: Iudæam enim regno ſubtractam Claudius, & poſt eum Neró nulla euidenti cauſſa,
Felix. equitibus Romanis & Libertis eius permiſerunt. Felix autem homo ſordidus auarusq́, & qui pecuniam à captiuo etiam Paulo ſperabat, Druſillam Iudæam Cleopatræ & Antonij neptem matrimonio ſibi iunxerat: fidentior inde factus, maxime autem quòd coniugem ſuam Claudio Cæſari ſanguine propinquam ſciret, per omnem ſæuitiam & libidinem ius regium in prouincia ſeruili ingenio exercuit. Sed cum Claudij obitu pariter ille ſuo honore defunctus, & ſub Nerone minus tum perdito maloq́ quàm poſtea fuit, deiectus magiſtratu ſucceſ-
Feſtus. ſorem habuit Feſtum Portium procuratorem, qui uſque ad Veſpaſianorum ductum & Iudaici belli initia durauit. Felicis & Feſti etiam Lucas in Actis meminit, coram quibus utcunque integris Paulus uel ex catenis cauſſam dicere non eſt ueritus. Cæterum quum uideret quanto Iudæorum odio premeretur nulla iuſta cauſſa, ſed obtentu tantum religionis abrogatæ, quæ tamen ob uetuſtatem & legis authoritatem, & (quæ præſentiſsima peſtis eſt ueritatis) multis ſæculis deducta cõſuetudine fucum imprudẽtibus, & ignaris VERITATIS faceret,

facerct, ſatius duxit, ſpiritu id ſancto ſuggerente, Cæſarem quantumuis malum & impium, ſed Iudæis tamen iniqua molientibus non fauentem appellare, quàm contaminatis & uenalibus iudicijs (quando ſemel de ſcripto & lege controuerti cœptum eſſet) arbitrium Iudaiſmi permittere. Atqui inquis, & Romæ damnatus eſt Paulus, quid illi igitur prouocatio cõtulit? incidit in Scyllam cupiens uitare Charybdim. Damnatus eſt fateor, ſed placuiſſe prouidentiæ uideo, ut & Paulo doctore non Romæ ſolum, ſed & in Gentibus quas ante Chriſtum docuerat, doctrina Euangelij confirmaretur, quod ſanè magna acceſſione pietatis factum, ante diximus. Ad hæc non legimus Paulum ut apoſtatam (qualem inſimulabant Iudæi) neque ea cauſſa uelut Iudaiſmi uiolati reum, ſed ut Chriſti præconem & Gentilium deorum ſpretorem corona martyrij inſignitum eſſe. Cæterum quoniam in Præſidum & prouocationis mentionem incidimus, commodum duximus & hoc adnotare, de grauioribus cauſsis Præfectos prouinciarum cognoſcere ſolitos fuiſſe, ita tamen ut Appellationi interdum locus cederetur. Herodis autem accuſatio (ne quid aliud teſtimonij afferamus) quam contra filios coram Saturnino habuit, palàm indicat multis locis, ne reges quidem ordinariæ ditioni Præſidum exemptos adeo fuiſſe, quin ad illos cauſſarum maxime criminalium cognitio pertineret. Interdum autem rei ad urbem cum Elogio mittebantur, id eſt, cum teſtificatione criminis ſcripto comprehenſa: ſæpe & in prouincia pœnas dabant, Elogio, ſeu, ut ſic dicam, indice criminis commiſsi, cuius ergô damnati eſſent, promulgato. Quem morem multis in locis ex ueteri conſuetudine ductum, hodieq; durare uidemus. Eam rem ferè ueteres Elogij uoce ſignificabant, ad quem modum & Tertullianus libro de Reſurrectione carnis: Concupiſcẽtia, inquit, totum hominem Elogio tranſgreſsionis inſcripſit. Et Ammianus libro decimoquarto de Gallo Cæſare locutus: Denique, inquit, Antiochiæ ordinis uerendi duces ſub uno Elogio iuſsit occidi. Et de Caligula Suetonius: Tres, inquit, gladios in necem ſuam paratos Marti ultori conſecrauit, addito Elogio. Hoc eſt inſcriptione, de qualitate facti teſtificante. Tale & Pilati præſidis Elogium fuiſſe uidetur quod ſuper caput crucifixi Domini poſuit: nam & Matthæus XXVII. capite: Et impoſuerunt, inquit, ſuper caput eius cauſſam ipſius ſcriptam, id eſt, crimen uidelicet commiſſum, cuius cauſſa in crucem eſſet actus. Porrò triplici illud lingua ſcriptum erat, nimirum uulgandi illius conſilio, quoniam præter frequentiam populi qui ad feſtum undique pro more confluxerat, in prouincia & Græci & Latini, & qui indigenæ erant, Hebræi uerſarentur. Hoc ipſum & Iudæorum uerba conuincunt, ad Pilatum Ioannis XIX. Noli ſcribere, Rex Iudæorum,

Elogium.

Titulus cruci Chriſti affixus.

ſed quod ille dixerit, Rex ſum Iudæorum: uelut innuentes conſtare Pilato, quod hac maxime cauſſa eſſet crucifixus. Notius autem eſt, quàm ut egeat explicatione, Elogium in bonam partem acceptum, & rerum præclare geſtarum fuiſſe. Quanquam haud indignus annotatu eſt locus ille Capitolini in uita Gordiani iunioris, ubi tradit Gordiano in Syria tumulum extructum, Elogio Græcis, Latinis, Perſicis, Iudaicis, & Aegyptijs literis inſculpto ornatum fuiſſe, nimirum ut laus tanti principis ad multorum notitiam perueniret. Porrò neque maius neque certius ullum innocentiæ Chriſti dari teſtimonium potuit, quàm quod aduerſarij criminis loco intendiſſent: quod tamen reipſa non crimen, ſed de prophetia depromptũ ueritatis præconium erat. Longe ante Zacharias iſtud per ſpiritum uiderat, Ecce rex tuus uenit tibi manſuetus ſedens ſuper aſinam. Sic & Caiphas Chriſtum uafro conſilio perditurus, incarnationis eius myſterium enuntiat, melius eſſe aſſerens unum hominem mori, quàm perire totam gentem. O uerendam illam cœleſtium rerum certitudinem: adeóne inconcuſſa PROVIDENTIAE decreta ſunt, ut illis impij etiam & inuiti, nolentes tamen ſuffragentur? Sed reuertendum nobis ad inſtitutum eſt, & de Præſidum quidem poteſtate iam dictum, nunc reliqua reddemus. Herodes iunior haud ita multo ante Felicem Iudæam adminiſtrantem, eo morbo quo pater perierat captus, & ipſe uentre uermibus eroſo perijt, authore Luca Actorum duodecimo. Neque exiſtimandum eſt, id genus morbos de naturæ lege profectos, ſed diuina magis ultione immiſſos fuiſſe, cum alios quoque hac plaga legamus de medio ſublatos tyrannos, qui innocentem Chriſtianorum ſanguinem fudiſſent. Tertullianus in libro ad Scapulam, Cl. Lucium Hierominianum Cappadociæ præfectum, quum Chriſtianos uexaſſet, uiuis uermibus ebullientem deceſsiſſe tradit. Sed & Galerium Maximianum, qui cum Chloro Conſtantini patre imperium tenuit, uermibus præcordia rodentibus, & ſub uitæ exitum etiam eructatis miſere interijſſe Eutropius uicinus Conſtãtini temporibus author prodidit, & Lætus Pomponius in Chloro Imperatore idem referens: Incidit, inquit, in morbum: ulcus inguinibus innatum uirilia exedit, marceſcente tota illa corporis parte uermes pullularunt, remedia deerant, medici deſperauere &c. Et paulò infra: Ex eo, inquit, morbo perijt, homo gloria rei militaris illuſtris, uerum ſæuitia in Chriſtianos crudelis, unde fœdum exitũ habuiſſe creditus eſt. Hactenus Lætus, alibi teſtatus, ipſum met Galerium ſuſpicatum fuiſſe, hoc ſe morbi genere correptum, quod licentius Chriſtianos eſſet perſecutus. Qua de re, uelut pœnitens, decreta in horum necem publicata reuocarit, & accerſiri Chriſtianos iuſſerit, qui pro ſalute principis orarent. Agrippa autem deductus

Herodis iunioris mors.

à Fe

à Felice, quum Paneadem, Bathanæam, Trachonitida & Abilenen Lyſaniæ, nobiles Tetrarchias accepiſſet, uxore Berenice ducta, regno uſque ad tempus ſubuerſionis Hieroſolymorum præfuit. Hic eſt Agrippa iunior dictus, qui apud Lucam Pauli ſe ſermone tactum ſimulat, ut Chriſtianus fieret. Eiusq; oratio illa eſt, quam Ioſephus libro de bello Iudaico ſecundo retulit, qua Iudæis ſuadere eſt conatus, ne inuictæ ſe Romanorum potentiæ opponerent, cuius & Egeſippus Ioſephi abbreuiator libro ſecundo meminit. Haud uero ſum neſcius quid de maiori Agrippa Euſebius ſenſerit, uidelicet eundem eum fuiſſe cum Herode iuniore, qui Cæſariæ à uermibus eroſus interijt. Sed diuerſum ut ſenſerim ipſe mihi etiam Ioſephus author fuit. Memorandum autem ac ſtupendum etiam, Antipatri proſapiam tot dignitatis & potentiæ gradibus in ſublime euectam, uniuerſam intra ſpatium annorum quinquaginta poſt mortem Chriſti ſublatam fuiſſe. Verum eſt illud Claudiani, Tolluntur in altum, ut lapſu grauiore ruant. Nec diuturna ſolent eſſe imperia ſcelere quæſita. Porrò regno exutis illis, quum exciſa iacerent Hieroſolyma, omnisq; dignitas Iudaica interiſſet, quod reliquum ditionis erat, totum id Romanis ceſsit. Hæc de Antipatro & poſteris qua potuimus breuitate, ex Strabone, Cornelio Tacito, Ioſepho, Egeſippo, Euſebio & Hieronymo decerpſimus, ad quos uberiorem harum rerum hiſtoriam deſiderantes remittimus.

Agrippa iunior.

IVDAEA.

IVdæa ſequitur longe celeberrima quondã Palæſtinæ pars, neq; hodie à ueteri illa terrarum fertilitate, quanquam aliæ gentes colunt, degener. Meridie & Occaſu Idumææ miſcetur, propemodum incerto limite, propter ſedem ueterum populorum ſubinde uari tam. Nec eſt uerius Iudæa, quàm in ipſo meditullio inter mare Mediterraneum & Aſphaltiten lacum, ubi & potiſsimis locis culta eſt: contra Septentrionem trans Ioppen maritimam & mediterraneam Hierichuntem, præterea & trans Iordanem uſque ad montana, quæ Petream Arabiam excipiunt, protenſa eſt. Nomen ei potiſsima tribus Iuda indidit, & ab Occaſu quidem Ortum uerſus dimenſione ſumpta paulò eſt longior quàm ſit lata. Ioppe oppido à Bethleem non amplius XLVI. millium paſſuum interuallo diſtante, quemadmodum diuus Hieronymus uetus eius terræ incola prodidit. Conſtat autem Arabicas ſolitudines proxime agrum Bethleemiticum incipere. At qua parte Iordanem tranſit, etiam Plinio, ſi Hermolaum audimus, Perea dicta eſt, id eſt,

Iudæa trans Iordanem. trans amnem poſita. Qua uoce & terra quæ trans Euphratem eſt Straboni dicitur. Quemadmodum Tranſtigritani Marcellino qui trans Tigrim ſunt, & Tranſdanuuiani ueteribus; ut nobis hodieq; qui trans Rhenum ſunt Tranſrhenani dicuntur. Citatur & Matthæi locus IIII. capite, Secutæ ſunt eum turbæ de Galilæa, Decapoli, Hieroſolymis, Iudæa & Tranſiordane, πέραν τοῦ ἰορδάνου, quod Eraſmus, à regionibus trans Iordanem ſitis, tranſtulit. Porrò & Ioſephum & Egeſippum eo uocabulo uſos eſſe, ipſi interpretes teſtantur. Et Plinius libro VI. in Parallelorum digeſtione citeriorem Iudæam nominat, ut & ulteriorem uelut amne diuiſam intelligere opus habeamus. Loca Iudææ oppidaq; plurima quondam ut reliquæ quoque Palæſtinæ: nec enim ullorum in ſcripturis aut crebrior eſt aut ſacratior memoria: terram promiſsionis præſertim resq; in ea geſtas contemplantibus. *Hieroſolyma.* Sed omnium longe clariſsimum Hieroſolyma fuit in medio Iudææ ſitum, & umbilici inſtar habitum, tantoq; alijs cunctis ſublimius, quanto Iudæa cæteris Palæſtinæ partibus celebrior extitit. Ipſe Hieronymus occaſione ſitus, ut arbitror, non Iudææ ſolum, ſed & terrarum circumquaq; iacentium mediam eam eſſe tradidit, locum Ezechielis quinto capite, In medio gentium poſui eam, & Pſalmo LXXIII. Operatus eſt ſalutem in medio terræ, &c. ad eum modum interpretans, ut orientalem illi Aſiam, occidentalem Europam, à Meridie & Auſtro Libyam & Africam, à Septentrione Scythas, Armenos, Perſas, & reliquas Ponti nationes fecerit. Quæ ratio medij tametſi ad excuſſam dimenſionis normam non admodum quadrat, tamen, quoniam Ezechiel gentium meminit quæ Palæſtinæ circunfunduntur, nec facile locum alium dederis ex quo in omnes terræ partes aut expeditior aut commodior eſſe tranſitus poſſet, profecto non modo non abſurda Hieronymi ſententia, ſed ad natiuum ſenſum explicandum etiam idonea, & prophetico maxime ſermoni congrua eſt. Quod ad nominis rationem attinet, tradit idem author libro de locis Hebraicis Hieroſolyma initio Adonibezeth tenuiſſe, inde Iebuſæos à quibus Iebus dicta, quibus pulſis Dauid multo poſt tempore totius eam Iudææ prouinciæ metropolim fabricatus ſit, & locum templo emerit & impenſas ſtructuræ Salomoni filio reliquerit. Ioſephus libro VII. belli Iudaici à Melchiſedech eam conditam, dein à Dauide primum omnium Hieroſolyma nuncupatam fuiſſe affirmat. Vtcunque uerò illa habeant, dubitari non poteſt uariè eam per initia (ut aſſolet in fundandis urbibus) exædificatam, neque tanti temporis decurſu, toties captam, direptam, dirutamq; eandem faciem ſeruare potuiſſe. Quantum autem ueterum ſcriptorum lectione collegimus, exiſtimamus eam urbem nullo unquam

tempore ornatiorem munitioremúe fuiſſe quàm quò lux illa cœleſtis Ieſus Chriſtus Dominus noſter in orbem natus eſt. Quod ipſum partim ex Plinio, qui poſt euerſam Hieroſolymam ſub authoribus excidij Veſpaſianis ſcripſit deprehendimus, clariſsimam eam urbium Orientis fuiſſe, teſtante, partim & ex Tacito qui famoſam e m fuiſſe tradit, ſed præcipue ex Ioſepho, ſitum Hieroſolymorum ſingulari diligentia complexo, edocti. Tacitus libro XXI. ubi de bello Iudaico: Vrbem, inquit, arduam ſitu opera molesq; firmauerant, quîs uel plana ſatis munirentur. Nam duos colles in immenſum æditos claudebant muri per artem obliqui, aut introrſus ſinuati, ut latera oppugnantium ad ictus pateſcerent. Extrema rupis abrupta, & turres, ubi mons iuuiſſet, in ſexaginta pedes, inter deuexa in centenos quaque attollebantur, mira ſpecie & procul intuentibus pares. Alia intus mœnia regiæ circumiecta, conſpicuoq; faſtigio turris Antonia in honorem Antonij ab Herode appellata. Templum in modum arcis proprijq; muri labore & opera ante alios: ipſe porticus quîs templum ambiebatur egregium propugnaculum: fons perennis aquæ, cauati ſub terra montes, & piſcinæ, ciſternæq; ſeruandis imbribus. Hucusq; Tacitus. Ex cuius deſcriptione facile intelligitur quod perquam obuium eſt in ſacris literis, aſcendere Hieroſolymam referentibus qui alijs è locis eò eſſent profecti, contrà uerò, deſcendere qui Hieroſolymis eſſent digreſsi, nimirum propter arduum urbis ſitum. Ambitus eius triginta ſtadiorum fuit, & pro ædificiorum augmento populiq; frequentia ad triplicem murum creuerat, quorum extremus nonaginta turribus prominebat: unde ueriſsimum eſſe arbitror quod Tacitus refert initio obſidionis omnis ætatis ſexusq; ducenta millia hominum Hieroſolymis fuiſſe. Ioſephus hiſtoriæ Iudaicæ locupletiſsimus teſtis, Antoniam, ait, non turrim modo ut Tacitus, ſed arcis inſtar propugnaculum fuiſſe, haud longe à templo ſitum, quod poſtea Romanus miles præſidio impoſito munierit, feſtis maxime diebus excubante, ne quid Iudæorum cœtus rerum nouarum pro gentis obſtinatia, moliretur. Porrò non hic ſolum quanquam munitiſsimo ædificio, ſed & alijs itidem ingentibus ſtructuris urbem Herodes exornauerat, quarum præcipuum atrium ſuum fuit, tanta elegantia & magnificentia conditum, ut ſcribenti ſibi caſum urbis lachrymas obortas fuiſſe Ioſephus faſſus ſit, quum ruinæ eius recordaretur. Puto autem illud fuiſſe in quod Chriſtus ad Herodē Tetrarcham ductus eſt. Longum eſſet ampliſsimas Pontificum domos, & Præſidum prouinciæ ædes quæ Prætoria dicebātur, enumerare: præterea fora, tribunaliaq; & Lithoſtratū illud ſublime, in quo Pilatus iudicis officio functurus, conſedit, quando de Chriſto ſalutari noſtro ad crucem figendo pro-

Templum.

Domus Herodis

Lithoſtratum.

nuntiauit, Ioannis XIX. Tradit Ioſephus & Helenæ illi Adiabenorum reginæ proſelytæ magnificas ædes Hieroſolymæ fuiſſe ad radicem montis appoſitas, & extra urbem ei uita defunctæ Mauſoleum poſitum fuiſſe, quod eam urbem aliquando famæ laborantem eximia ſua liberalitate iuuiſſet. Sed & fontē cuius Tacitus meminit, Ioſephus

Siloha fons. Siloham uocat: unde piſcinæ quoq; cuius Ioannis IX. capite meminit nomen fuiſſe ueroſimile eſt. Plures autem in urbe piſcinas fuiſſe, prẹter Tacitum etiā Neemias retulit, ob aquarum ſcilicet copiam, quæ uberrima Hieroſolymæ fuit Strabone teſte, quum totus tamen ciuitati adiacens ager undis careret. Ioannes quito capite Bethſedam nominat celebrem piſcinā, quæ & Probatica dicta eſt, ἀπὸ τ̃ προβάτω, quoniā morem haberent ſacerdotes in ea oues litandas abluendi. Mons Oliuarum proximus urbi imminebat, prope medius profunda ualle fiſſus, qua torrens ille Cedron memoratus Euangeliſtis perfluit. Adeò autem mœnibus uicinus erat, ut in fatali illa obſidione Titus Veſpaſiani filius, Iudæos fame confecturus cum murum ingenti opere circum urbem duceret, partem etiam montis Oliueti complexus fuerit, teſte Ioſepho. Nec illud quidem tacendum, ornatiſsimas quaſq; Hieroſolymorum ſtructuras ferè candidi marmoris fuiſſe, nec ea ætate Iudæis opes defuiſſe, quæ id genus ſumptibus ſufficerent. Huius urbis tam ornatæ, tam amplæ, tam florentis, Chriſtus uicem doluit, Chriſtus inquam qui ad ſeruandum ſanandumq; aduenerat: & fleuit ſuper ea, quòd propediem in manus Gentium eſſet uentura, quæ ſolo ipſam æquarent, nec relicturæ eſſent lapidem ſuper lapide, eò quòd diem uiſitationis ſuæ non intellexiſſet, Lucæ XI. Secundo enim anno imperij Veſpaſiani, circiter annum à mortuo Chriſto quadrageſimum, gemina æſtate, Hieroſolyma, obſeſſa, capta, & in cineres redacta eſt, hominū omnis ætatis & generis eo bello intra & extra urbem ſexcētenis millibus uario caſu extinctis & mortuis. Belli cauſſam Suetonius & Tacitus rebellionem Iudæorum fuiſſe tradunt, ſed inde natam quòd antiquis ſacerdotum literis contineri palàm ferebatur, eò ipſo tempore fore ut ualeſceret Oriens, profectiq; Iudæa rerū potirentur, quòd ipſum in ſe transferentes Iudæi, imperij iugum excuſſerant. Cornelius Tacitus pari leuitate inuolucrum huius prophetiæ ad Veſpaſianum & Titum retulit. Cum citra controuerſiam, prophetiæ de regno illo ſpiritali fidei & redemptionis per Chriſtum, quod ex Iudæa in uniuerſum orbem uenturum eſſet, canerent, à pauperibus illis ſeruis Domini nuper à piſcatura ad munus Euāgelij uocatis, non armis, non fœderum nexu, nō opum & honoris fiducia, ſed humilitate, uirtute, panoplia militiæ ſpiritualis, doctrinaq; & exemplo, inaudito omnibus ſæculis uictoriæ genere ultra limites etiam Romani imperij tum

Bethſeda. Probatica piſcina. Mons Oliueti. Cedron.

tum omnium toto orbe maximi, propagatum. Video autem conſtare apud receptos authores Hieroſolyma eo ipſo die inuaſa & capta, quo antè Babylonij cepiſſent, annis ab Antiochi captiuitate (de qua mox dicemus) C C X X X I X. à ſecunda autem ædificatione templi quæ ſecundo anno Darij facta eſt, annis D. X C I. à prima Salomonis extructione M. C. I I. annis. Titus tanto rerum ſucceſſu urbem cepit, ut palàm ipſe fateretur numinis ſe fauore adiuuari. Adeo nihil eſt tam firmum & potens, nihil tam forte & munitum quod caſurum non ſit, ubi ille, in cuius manu omnia exiſtunt, decreuerit. Fata uiam inueniunt. Nec illud quidem paruum inflictæ ultionis argumentum, quod cum Aelius Adrianus imperator, annis fermè quinquaginta poſt ſubuerſionem à Veſpaſianis factam, Iudæos intra rudera habitare, & iacentem in fauillis urbem, utcunque ſtructis ædificijs excitari permiſiſſet, adeò ut præteritum urbis caſum rebus proſperrime cedentibus, liberalitas & munificentia principis, qui de ſuo nomine Aeliam uocaſſet, reſarctura uideretur. Repente tamen natum apud principem conſilium, omnia grauiſsimo caſu proſtrauit. Nam dum diuerſa ille religione decreta, Ioui templum iuxta ponit, dum ſuorum deorum imagines erigit, dum peregrinis ſacris honorat, poſtremo & genitalia præcidere Iudæos uetat, tumultibus primum excitatis, mox rebellione facta bellum exortum eſt, in quo (ſi Dioni credimus) non Aelia ſolum ſed uniuerſa etiam Iudæa ad internecionem uſque uaſtata eſt, quinquaginta millibus uirorum qui aut prælijs aut excurſionibus interierant, deſyderatis. Eutropius author eſt poſtea Chriſtianis relictam eam, qui incolerent. Certum autem quantumuis afflictam, Conſtantino imperante rurſum non modica hominum frequentia habitari cœptam. Vnde Hieronymus ad Paulinum ſcribens ætate ſua celebrem & uniuerſi generis hominum toto orbe concurrentium plenam, & Aeliam dictam fuiſſe, prodidit. Frequentem fecerant tranquilla tempora, & quies à perſecutionibus, maiorq́ſ ſecuritas Eccleſiarum, quam ſanctorum locorum fama in Syriam & Iudæam illexerat, neque deerat communibus uotis principum fauor. Quanquam ne ſic quidem honos loco manſit, nec tuta ab exteris fuere quæ multis iam annis conualuerant. Perſæ enim Coſrhoæ regis auſpicijs Iudæam ingreſsi, urbem illam, ingenti hominum ſtrage facta, & Epiſcopo Zacharia capto, diripuere, Heraclio imperante, annis poſt natum Chriſtum ſexcentis & nouem, poſt Hieronymi mortem centum octuagintaſeptem. Satis conſtat ea incurſione Iudæorum manum, quæ ſe cum Perſis coniunxerat, non parum damni noſtris intuliſſe. Ad extremū Vrbanus II. urbis Romæ Pontifex, quem Petri cuiuſdam Heremitæ querelæ commouerant, Con-

cilio in Gallijs habito, repetendæ illius author fuit. Quo tempore Galliarum & Germaniæ principes flebili Vrbani oratione perſuaſi, ualidiſsimo exercitu comparato, non Hieroſolyma ſolum, ſed iuſtam etiam Syriæ partem Saracenis ereptam, regno Hieroſolymorum recens inſtituto ſubdiderunt, Anno à Chriſto nato M. XC. IX. Durauit regnum aduſque Rudolphi Auindſpurgij Rom. regis mortem, annis paulò minus ducentis: dubium maiore ne clade amiſſum an retentum. Certe nec pactis, nec fœderibus unquam ſtetere partes, & mos quidem inoleuerat Crucis (ut aiebant) prædicandæ, qua ſignati milites, plerunque noſtros maiori damno quàm hoſtes afficiebant, grauiſsimis alicubi eo prætextu motibus excitatis. Sed & conatus principum haud dubie pius candiduſq́; parum proſperis ſucceſsibus excipiebatur, neque ulla uictoria illis incruenta ſtetit, quanquam tolerabile iſtud quidem fuiſſet ſi perpetuum: & ſi non oleum (quod dicitur) & operam perdidiſſemus, poſt tantorum principum clades, toties noſtris fuſis fugatiſq́; tota demum Syria amiſſa. Quam retineri in fide potuiſſe, ſunt qui tradunt, modo cõcordem per initia conatum noſtrorum, auaritia & ambitio quorundam non turbaſſet.

TEMPLVM.

Templum. Commodum mihi uiſum, & de templo ſeorſim dicere, quod ipſum quanquam ſæpe antea ſpoliatum, immẽſæ tamen opulentiæ fuiſſe antequam exſcinderetur Cornelius Tacitus prodidit. Condiderat illud initio Salomon quadringentis octuaginta annis poſt Iudæorum ex Aegypto migrationem, ut tertio libro Regum legitur. Neque aliud ullum magnificentiæ operis & impenſarum regalium certius indicium, quàm quod ſacræ literæ teſtantur, plus centum quinquaginta millium hominum opere, ſeptimo demum anno ad finem perductum eſſe, ut mirum nõ ſit famam illius toto terrarum orbe increbuiſſe. Poſitum tradunt in ædito & conſpicuo colle, non ſuapte modo natura, ſed & arte munito. Veriſimile autem tum maxime ut muniretur curaſſe Iudæos cum iam Babylonij uaſtaſſent, & rurſus poſt ſolutũ exilium reſtauraretur. Quum oppugnaret Pompeius ingenti foſſa & firmis mœnibus cingebatur, quæ res in cauſſa fuit, ut tertio primum menſe, nec niſi obſeruato ieiunij die caperet. Tradit autem Ezdras, ſeniores quoſdam ex Iudæis cum inſtauratum ab exilio intuiti eſſent, plorare cœpiſſe, prioris templi memoria, cui ſecundaria illa ſtructura non reſponderet: citra controuerſiam enim & ſplendidiſsimum & pulcherrimum fuit quod Salomon, ut erat à parente iuſſus, extruxit. Cæterum ut regibus Iudæorum poſt Dauidem & Salo-

monem

monem res aduerſæ frequenter acciderunt, ob neglectum uiui Dei cultum, ita neque Templo unquam ſua religio & dignitas illæſa permanſit, poſtquam aras illi peregrinas excelſaq; & lucos frequentare, præterea templum (quod miremur) contemptis legis ceremonijs claudere, & Gentilium ſe ſacrorum uanitate conſpurcare cœpiſſent. Nec in pœnam ſolum & uindictam diuinæ iuſtitiæ irrogata illi genti afflictio eſt, ſed & in admonitionem, ut neque regno neque templo, figuris nimirum & umbris rerum tribuerent, ſed ad altiora intenderent animos, finemq; inquirerent, cuius gratia illa fuiſſent introducta. Id quidem adeo diſertæ per prophetas egit, ut palàm innueret ne legem quidem tanta comminatione promulgatam, bonam ſe dediſſe, nec placere hircorum & taurorum ſanguinem &c. Hinc illa eſt rerum caſuumq; in regum & ſacerdotū hiſtoria uarietas. Regnum toties inuaſum, demum & translatum. Templum tot modis ſpoliatū, incenſum, reſtauratum, rurſus ſpoliatum. In qua tamen uiciſsitudine afflictionum nihil horum ſic in totum ſublatum aut ſubuerſum eſt, quin ad præſcriptum per prophetas finem ſuum peruenerit: Legi durandum erat ad Ioannem, Templo ad mortem Chriſti, & ſolutum illud in cruce templum triduoq; reædificatum. Sed & regnum tum primum Iudæis in totum ereptum eſt, quum ille ueniret qui erat mittendus. Nos hoc loco paucis & qui templum inuaſerint, & qui inſtaurarint cenſebimus. Primum, poſt diuiſum Iudæis à morte Salomonis regnum, Seſach, quem Suſſachum Ioſephus nominat, Aegypti rex & amicus Hieroboam: quippe qui profugum in aulam ſuam recepiſſet, poſt captam Hieroſolymam ipſum etiam Templum ſpoliauit. Inde grauibus inimicitijs inter Iſraëlem & Iudam enatis, Ioas rex Iſraëlis Amaſia deuicto nō urbem modo cepit, ſpoliato templo, ſed & theſauros regios abſtulit. Nec externis modo, ſed domeſticis etiam regibus ad prædam patuit, Achaz Iudæ princeps impius homo, & regnandi gloria elatus, quo regem Aſſyrium Teglatphalaſſar tum Syriam populantem, contra Phaceen Iſraëlis regem concitare, & ſuarum partium facere poſſet, quicquid potuit pecuniarum corradens, ne Templo quidem pepercit, quanquam eluſo conſilio. Simile quiddam & de Ezechia Iudæorum rege ſcriptura prodidit, ſed pio & Deo charo principi iuſtiſſima facti cauſſa fuit. Maluit hic pecuniam quàm urbem perdere, nec ultionem quæſiuit ut Achaz, ſed liberationem, & caducæ rei diſpendio ſaluti multorum cōſuluit. Sed & ipſe hoſtis potentia elatus, quum datam Ezechiæ fidem uiolaſſet, diuina ultione repreſſus eſt. Vtinam noſtri iam olim Ezechiæ conſilio in Saracenos & Turcas eſſent uſi, aurumq; quod in perfunctorias illas expeditiones profuſum eſt, hoſti datum, & pactis redempta pax eſſet (quod illuſtrem Senatū Reipub-

Venetæ aliquoties feciſſe legimus) profecto melius haberent res Chriſtianorum Orientis, quàm perpetuo illo belligerandi more hactenus habuerint. Præclare enim Cyrus ille Alexandrinæ urbis ſub Heraclio imperatore Epiſcopus, qui quum armata manu imminere Aegypto Saracenos uideret, neque ullam ſpem haberet in Heraclij ope, ignauius tum ut tempora ferebant agente, optimum ratus cum gente paciſci ad prædam nata, annuum eis tributum aliquot millium promittit. Hoſtis conditione accepta toto triennio Aegypto abſtinuit. Demum delatus apud Heraclium Cyrus, ut qui Aegypti opes in hoſtem transferret, Manuelem quendã Armenium ſucceſſorem accipit, quo tributum negante, continuo Aegyptum Saraceni occupant. Imperator pœnitentia ductus, Cyrum mittit oratum Saracenos, ut finibus excedere annuumq́; ut hic ante dediſſet tributũ accipere uelint. Tum quidam ex Saracenis ingentem quandam columnam digito oſtentãs, Putás ne, inquit, Cyre fieri poſſe, ut hanc columnam deuores? Quo fieri poſſe negante, Tam, inquit ille, difficile eſt factu ut deinceps nos Aegypto excedamus. Ita ſæpe noſtris obfuit temeritas. Contrà fides ſeruata hoſti &, quæ eximium Chriſtianiſmi ornamentum eſt, manſuetudo ſæpiſsime profuit. Eſt & ſub Ioachimo rege ſpoliatum templum, & mox paulò Sedechia capto, incenſum & dirutum, annis quadringentis quadragintaduobus poſtquam à Salomone eſſet conditum, eo fermè tempore quo Tarquinius Priſcus Romæ regnauit, annis ante natum Saluatorem paulò minus ſexcentis. Inde reſtauratum, Vagoſes Artaxerſis illius cui Ocho cognomen fuit Præfectus, uiolauit, teſtibus Ioſepho & Euſebio. Mirum autem ab Alexandri poſteris, Ptolemæis uidelicet & Antigonis, adeo indignis modis tractari Iudæorum religionem potuiſſe, quum ipſe tamen Alexander Syriam cum exercitu ingreſſus, non urbi ſolum Hieroſolymæ, ſed & Templo honorem habuerit, neque ab immolando pro legis ritu abhorruerit, & Andromachum in Aegyptum moturus tutorem dederit. Contrà, illo mortuo, Ptolemæus Lagi filius, qui primus inter eius duces Aegypto præfuit, fœde prophanaſſe Templum legitur. Sed omnium inſolentiam Antiochus uicit Aſiæ rex, qui Epiphanes, id eſt, illuſtris cognominatus, quum Senatus authoritate Aegypto cedere iuſſus eſſet, Iudæam ingreſſus Templum ſpoliat, uaſa conflat, Iudæos ad idolorum cultum adigit, qui parere nollẽt occidit. Samaritis ut Iouis ædem in monte conderent, author fuit, denique à ſacris ſuis in totum coërcitis Iudæis, aram extruxit, & ſuper ea porcos immolauit. Adeo nullum ſuperfuit contumeliæ genus, quod deus illorum idololatriæ uelut talionem redditurus, non immiſerit. Haud obſcure enim diuus Auguſtinus libro XVIII. de Ciuitate Dei indicat, Iudæorũ cultum ab eo

tempore

tempore quo prophetæ apud illos eſſe deſijſſent, quotidie in deterius collapſum elanguiſſe. Quanquam autem eſſent ex omni numero magni quidam heroës, qui Templi populiq́ religionem ſaluam cuperẽt, & eximie de uindicanda Iudæorum libertate mererentur, neque maligne conatibus interdum ſuccederet, tamen ut in rebus ad ruinam interitumq́ pronis, nihil ſolidum, nihil diuturnũ erat, ſubinde proſpera aduerſis turbabantur. Poſtremo Romani, qui poſt Africam & Aſiam debellatam, Palæſtinæ pepercerant, inteſtinis Iudæorum diſcordijs adducti, uicto Antiocho, etiam Iudæam ſubiugarunt. Primus Pompeius inuiolatum antea Romanæ militiæ Templum, cepit, & iure uictoriæ ingreſſus, cæteris abſtinuit. Dein M. Craſſus homo auariſsimus, expeditione contra Parthos ſuſcepta, famaq́ diuitiarum Templi commotus, ex itinere Hieroſolyma diuertit, aurumq́ quod ille intactum reliquerat, Templo abſtulit. Caſsio quoque tyrannicidæ Syriam uexanti, ſacrum illud patuiſſe conſtat, quod ante quidem & Gabinius & Scaurus & Varus afflixerant. Titus uero Veſpaſiani filius, ſtructuræ, arbitror, admiratione captus, cum poſt direptam urbem, tantum opus in imperij ornamentum manere cuperet, onuſtum præda militem ab incendio fruſtra arcere conatus eſt. Arſit igitur inuito eo Templum, quod (ut Ioſephus ait) ſententia Dei dudum damnauerat, aderatq́ euolutis temporibus fatalis dies. Mirum autẽ quod idem Ioſephus aſſerit, eodem die ſub Tito incenſum, quo ante Babylonij incendiſſent: hoc eſt decimo Auguſti die. Verum Titus, qui ſeruare Templum nõ potuit, hoc impetrauit à milite, ut ſaltem turres aliquot ſupereſſe ſineret, quæ indicio eſſe poſteritati poſſent quantam urbem Populus Romanus deleuiſſet. Conſtat autẽ Templum à Babylonijs incenſum, primũ reſtaurari ab his cœptum, quos Cyrus exilio adhuc durante dimiſerat, quem numerum quinquaginta millium fuiſſe Euſebius ſcribit: poſtea uero captiuitate in totum laxata, ſecundo anno regni Darij ceu tradit Aggæus, à Zorobabel & Ieſu filio Zoëdech utcunque quadrageſimo demum anno abſolutum eſt, annis ducentis ante Alexandrum. De hac ædificatione locus ille Ioannis II. capite accipitur, Quadraginta & ſex annis extructum eſt Templum hoc, & tu in tribus diebus eriges illud? Nõ plus enim ſeptem annis in eo condendo Salomoni, quanquam ingenti hominum numero, laboratum eſt. Herodes cœptum opus octennio abſoluerat. Fractæ erant exilio opes, & remoram Samaritani iniecerant toties reſtaurationis impedito conſilio, qua re factum, ut ne cõferri quidem primæ illi ſtructuræ ſecunda potuerit. Memorandum autem quod libro XXIII. de Iuliano imperatore Marcellinus ſcribit, Fauentem eum Iudæis de Hieroſolymis condendis & reficiendo Templo, poſt fatalem illam ſubuerſio-

nem decreuiſſe, negotiumq́; Alippio cuidam Antiochenſi qui Brittannias ante rexerat, maturandum dediſſe. Qui poſt cœptum opus re horrenda ceu prodigio admonitus, ob crebras flammarum eruptiones, quæ inter fundamentorum ueſtigia eructaſſent, intermittere laborem fuerit coactus. Certiſsimo argumento, non placere domino, ut poſt abrogatam legis iuſtitiam, & cõſummationem à Chriſto præſtitam, Templum denuo, uidelicet umbra poſt lucem, reſtauraretur. Neq; eſt ut quiſquam de Ammiani bona fide dubitandum exiſtimet, quum in Oriente ſub Iuliano militaſſe eum conſtet.

IVDAEORVM DISPERSIO.

QVoniam in hanc rem incidimus, uiſa mihi & Iudæorum diſperſio ad locorum memoriam capiendam digna quæ referretur, maxime quòd uarie magis quàm uere quidam de illa tradiderunt. Sparſos Iudæos primum intelligimus, non ſponte Palæſtinam egreſſos, ſed aut ui abductos quum eſſent captiui, aut iure belli uenditos, aut qui compulſi rebus aduerſis, fuga ſibi conſuluiſſent. Primus omnium Teglatphalaſſar Iudæos in Cyrenem ſparſit: nec multo poſt magnum eorum numerum è Galilæa & iuxta iacentibus terris, in Mediam & Perſidem tranſtulit: quod ante Romam conditam factum eſſe Euſebius affirmat, alio item tempore ab illo, quo Syria inuaſa Raſin regem occidit. Sæpe enim Syriam cum exercitu ingreſſum eum, ex quarto libro Regum intelligimus. Poſt hunc Salmanazar, & ipſe potens Aſſyriorum princeps, Samaria occupata, regem Oſiam deuictum cum reliquo Iſraële, qui decem tribubus cenſebatur trans Euphratem & Tigrim, multò antequam tribus Iuda caperetur, abduxit. Neque enim hæc propinquo aliquo tempore, ſed iuſto annorum interuallo geſta ſunt, nec à nobis de quibusuis, ſed de memorabilibus tantum diſperſionibus fit mentio. Porrò Nechaonem Aegypti regem quum aduerſum Aſſyrios in Iudæam exercitum duxiſſet, Ioacham regem captiuum in Aegyptum deduxiſſe tertio itidem libro Regum traditur. Miſerabilis tum ſtatus Palæſtinæ fuit, quum inter Aſſyrios Aegyptiosq́; uelut de regno eſt certatum, in medio enim poſita nullam unquam lætam uictoriam habuit, ſed perpetuis ictibus partium, & ceu rupes aliqua marinis expoſita fluctibus, aut hinc aut illinc exortæ tempeſtatis procellis obruta eſt. Diſperſionum autem longe maxima, fuit in Babylonica illa captiuitate, cuius tamen, ut poſtremæ ſcriptura (quod ſciam) meminit, quãdo Ioachimo rege cum omni familia abducto, mox paulò Nabuchodonoſor euerſa urbe Sedechiam filijs & luminibus orbatũ, cum maxima captiuorũ multitudine tranſtulit:

quam

quam Matthæus μετοικεσίαν Βαβυλῶνος uocauit, & uulgo tranſmigratio Babylonica dicitur, ſeptuaginta annorum ſpacio determinata, quo tempore Aſſyrij & Perſæ rerum in Aſia ſunt potiti. Erat tum in Aegypto Pharao, Vaphres uocatus, ad quem ſub Babyloniorũ aduentum magna Iudæorum pars, conſcientia rebellionis territa, ne in regis, ultionem quærentis manus inciderent, confugit. Vt eo tempore etiam Aegyptum Iudæos incolere ex diſperſione cœpiſſe intelligamus. Veroſimile autem nec Suſſachum in capiendis Hieroſolymis prorſus hominum libertati pepercíſſe, cum & Ptolemæum illum Lagi, cuius ſupra meminimus, poſt captam urbem plurimos Iudæorum captiuos in Aegyptum traduxiſſe, conſtet, qui multis poſt annis à Philadelpho illo de quo eſt in Alexandria dictum, manumiſsi ſunt. Ex Titi autem Veſpaſianiq; uictoria multa millia Iudæorum uendita ſunt, quorum haud dubie miſerrima diſperſio fuit, cum non abducerentur, ſed uenirent, longe autẽ deterior emptitij quàm captiui cõditio eſſet. Quanquam autem gens illa pro legis ſuæ & inſtitutorum ratione, proq; reliquarum nationum contemptu quodam antea nunquam niſi grauibus, ut dixi, cauſsis exagitata in alienas ſe terras contulerit, ſed in Palæſtina ceu auita & à patribus recepta ſede, continuerit: tamen poſtquàm Iudæa Populi Romani prouincia facta eſt, & domeſticarum diſſentionum, factionum, tumultuũ nullus finis eſſet, præterea uarie ſe duces legionum & militiæ Romanæ in adminiſtranda illa regione gererent, exire in alias prouincias & pro iure quo imperij iam pars eſſe uidebantur, cæteris itidem terris, urbibus, agris qui ditionis Romanæ eſſent immigrare cœperunt. Ad quem modum Giſcalis Galilææ oppido relictis Tarſum migraſſe Pauli apoſtoli parentes diuus alicubi Hieronymus innuit. Quanquam, ut à nobis eſt in Peloponneſo dictum, odioſiſsimo ſemper Iudæorum cum Gentibus commertio, quippe qui ſynagogas ſuas frequentarent, & prouincialium ſacris ritibusq; detraherent, ut non raro principes, Iudæorum incolumitatem & ut eis in prouincijs locus eſſet, contra Gentium inſultationem diplomatis atque etiam edictis tueri fuerint coacti. Porrò, qui ad hunc modum ſparſi eſsent, auitæ ſedis & religionis memores, ſingulis annis Hieroſolymam ceu ad metropolim & ſacrorum matrem dona mittere, & ad feſtos dies uel remotiſsimis à locis aduolare, temploq; & ſacerdotio præcipuum honorem impendere, conſueuerunt. Neque id à Iudæis modo, ſed & à Gentibus templi fama excitatis, factum eſt: quod uel una Eunuchi Candaces profectione intelligitur. Et Auguſtum Cæſarem templum uel abſentem coluiſſe, & eximijs donarijs ornaſse, Ioſephus author eſt. Hinc illa apud Lucam Act. capite II. à tot regionibus profectæ multitudinis frequentia, Hinc & Pauli ſingulare

Tranſmigratio Babylonis.

ſtudium feſtis diebus Hieroſolymam proficiſcendi, qui non alio aut tempore aut loco maiorem occaſionem doctrinæ Chriſti in fratres propagandæ, captare poterat. Hactenus de Iudæorum diſperſione quam Gentes fecere. Nunc de illa dicendum, quam noſtri qui ex circuncíſione credidiſsent, non à Gentibus, ſed ab ipſis Iudæis, ſunt perpeſsi. Quando mortuo Chriſto & rediuiuo & in cœlos aſſumpto, doctrina eius nihilo minore odio in diſcipulis eſt horum malignitate delata accuſataq́ & ſummi criminis loco habita, quàm antea in magiſtro & domino fuiſſet. Sunt exempla eius rei pluſcula apud Lucã in Actis: ſed & literæ Paulo tum perſecutori traditæ, qua uæſania & rabie in dominicam doctrinam accẽſi furerent, documẽto ſunt. Non ſatis erat illis urbe ſummouiſſe noſtros, niſi & in reliquam Syriam ad pœnam qui conquirerent, mitterẽtur. Diuus Hieronymus libro quinto Commentariorum in Eſaiam, tradit Iudæos non in Syriam ſolum, ſed & in omnes gentes literas dediſſe, ne paſsio Chriſti reciperetur, totumq́ orbem huiuſmodi blaſphemiæ diſſeminatione impleuiſſe. Vnde illud quoque accidiſſe arbitror, ut etiam Romæ ſub Claudio aduerſum noſtros qui tum primùm illò ueniſſent, tumultuari propter Chriſtum (teſte etiam Suetonio) cœperint, atque ea re Claudium ſeditiones indigne ferentem, ad hoc ipſum impuliſſe, ut Iudæos in totum urbe pelleret. Nec alia magis cauſſa, rebus poſtea mitigatis, ſuam illam ad fratres qui Romæ erant, epiſtolam ſcripſiſſe Paulum, quàm ut diſsidiorum moleſtia de medio ſublata, conceptũ Gentibus in Iudæos odium tolleret, rurſum & circuncíſioni ſupercilium detraheret, doceretq́ nec præputium nec circunciſionem quicquam eſſe, ſed iuſtitiam quæ ex fide eſſet in Chriſtum. In Iudæa uerò tametſi nomen Chriſtianum ſumma inuidia premeretur, neque eſſet ulla noſtris à pœnis quies, tamen in ſummis illis procellis eccleſiam tutatus eſt dominus, ſed pauperem, & cuius alimoniæ de aliarum eccleſiarum liberalitate Paulus apoſtolus prouiderit. Iudæi ſuo in templo ſtipem iaciebãt, quo uentres ocioſorum alerentur, mactabant animalcula, quæ ſacerdotia ſaginarent: denique in uaſa & luxum aboliti ſplendoris pars opum profundebatur, quo externa niterent, cum ipſi intus puteſcerent. At Paulus fraternæ charitatis præſcriptò, uel ab Europæ Eccleſijs colligit quod pauperibus ſanctis in alimoniam ſuggerat. Ii templa erant Dei uiui, in ſpeciem ſqualidi & neglecti, intus puri hoc eſt ſancti. Petrus autem ad fratres per Aſiam diſperſos ſcribens, ſanè neque hos ſolum qui ob fidem in Chriſtum Hieroſolymis eſſent pulſi, neque illos qui antè in ea loca ueniſſent, ſeorſim uidetur accipere, ſed generaliter complecti ſparſos. Ipſe enim Paulus Chriſto per ſynagogas Aſiæ prædicato, perquàm multos Iudæorum ad fidem conuertit, teſte in Actis Luca.

Fratres diſperſionis.

Porrò

Porrò doctrinæ Pauli etiam Petrus meminit, uelut innuens haud latere ſeſe, quod ea ipſa profeciſſent. Non prætereundum autem eccleſiam Hieroſolymitanam, Claudij temporibus haud incelebrem fuiſſe, quoniã illi legalium ceremoniarum obſeruatio fauoris aliquid apud Iudæos conciliaſſet. Et Hieroſolyma ipſa Gentis caput haberentur. Poſt ſubuerſionem autem quæ annis decem & ſeptem poſt Claudij imperatoris mortẽ facta eſt, & urbis & eccleſiæ dignitas ad Cæſaream tranſijt. Nam & Tacitus qui poſt excidium Hieroſolymitanũ ſcripſit libro XXI. Cæſaream caput Iudææ facit, & Hieronymus in epiſtola quadam ad Ioannem Hieroſolymitanum Epiſcopum, indicat, etiam ſua ætate Cæſareã metropolim Hieroſolymæ fuiſſe. Quanquam huic urbi uel afflictæ & dirutæ, ſemper honos habitus apoſtolicæ ſedis, ob tot tantarumq; rerum & in primis Apoſtolorũ memoriam, honoris prærogatiua iam olim ſeruata, & Nicenæ etiam Synodi decreto conſtabilita. Tanta autẽ legis cura primis illis fratribus Chriſtum cõfeſsis adfuit, ut Euſebius tradat, non niſi ex circunciſione illis lectos epiſcopos fuiſſe, & ex gentibus tum primùm admiſſos, cum fractis Iudæorũ rebus, & urbe ſubuerſa, diuina etiã ultione in templum eſſet ſæuitum. Certè Iudaizaſſe etiã Iacobum apoſtolum, primum eccleſiæ illius Epiſcopum, illa palàm teſtantur quæ Lucas Actorũ XXI. tradidit, quod quidem haud ita factum intelligimus, uelut incognita illi iuſtitia fidei fuerit, qui Gentes tamen legis onere non grauandas cenſuiſſet: ſed quod externo illo & per ſe innocuo cultu, parcendum Iudæis exiſtimauit, quo maior ei occaſio de illis perſuadẽdis & Chriſto lucrificandis, ad manum eſſe poſſet. Ob quam rem & Paulo conflatam inuidiã hoc prætextus genere declinare, & munus miniſterij illius fauorabile efficere fuerat conatus. Nihil enim in religione controuerſa intempeſtiua libertate nocentius eſt. Iam & catalogis cenſos Hieroſolymitanos paſtores, & δίπτυχοις inſcriptos fuiſſe conſtat, ut alios quoque maiorum Eccleſiarum præſides, ceu à nobis in Alexandria dictum eſt.

SAMARIA ET INIBI DE IVDAEORVM REGNO.

SAmariam pulcherrimo Palæſtinæ & uberrimo loco ſitam eſſe Hieronymus tradit, quanquam nec Iudææ magnitudine nec Galilææ conferenda. Habet ab æſtiuo Occaſu mare noſtrum, & in littus cui Cæſarea urbs clariſsima impoſita eſt, prominet. Ad Boream & latus Orientis Galilæa excipitur, proxime lacum Tiberiadis, & Iordanem etiam tranſgreſſa ad Arabica uſque deſerta immittit. Ioſephus libro belli Iudaici III. à uico Genaniæ incipere eam, & uſque ad Atrabitenam Toparchiam contingere, prodidit. Primùm

Samaria. quidem illa à duabus tribubus, Ephraim & Manaſſe, poſſeſſa, mox
& regno Iſraëlis attributa. Quandoquidem Salomone rege mortuo,
cum maior tribuum pars filij eius Roboam faſtum plus quàm tyran=
nicum ferre nollet, & defectione facta, Hieroboam præclarum illum
uirum ſed humili ortum genere, regem creatum ſequuta eſſet, Sama=
ria ſedi delecta eſt inq́ ea Sichem uetus & patriarcharum memoria
celebrata ciuitas, quam Abimelech iam antea euerterat, ab Hieroboam
extructa & pro regia habita eſt. Durauit autem id regnum ducentis
quinquaginta annis ad uſque Salmanaſſarem Aſſyriorum regem, à
quo Iſraël, ut antè diximus, captus & in Perſas & Medos abductus
eſt, annis haud multo minus ducentis ante id tempus quo regnum Iu=
dæ ad extremum Nabuchodonoſor ſuſtulit. Porrò Iſraële ſublato
Salmanazar memor quanta difficultate Sichimam & reliquas Sama=
riæ urbes cepiſſet, præſidio ab Aſſyria miſſo totam illam regionem
communiuit. Euſebius milites illos Samaritas, id eſt cuſtodes dictos
autumat, uelut inde Samariæ nomen exortum eſſe putandum ſit, cum
longe uetuſtius & alijs quoque de cauſsis natum eſſe, uel ex ipſa ſcri=
Samaritani. pturæ authoritate conſtet. Mixtum autem & militare hominum ge=
nus, quanquam Moſi legem recepiſſet & iactata religione Deum ſe
Iudæorum colere profiteretur, tamen interim dijs itidem ſuis ſeruie=
bat, iuxta conſuetudinem Gentium de quibus in Samariam fuerant
translati, qua de cauſſa Iudæis quanquam & ipſis haud admodum ſui
iuris obſeruantibus, inuiſi ſemper Samaritani fuerunt, & contrà, Sa
maritanis Iudæi religione diuerſi. Vtroque enim populo legis poſ=
ſeſsionem ſibi uendicante, grauiſsimis ſæpe diſſenſionibus eſt labo=
ratum. Neque alia magis cauſſa templi reſtaurandi conſilium tam
diu protractum fuit, quum iam Babylone Iudæi reuerſi eſſent, quàm
quod Samaritani æmuli iam, non religionis modo, uerum etiam
gloriæ, populum captiuitate fractum & uelut nouum qui tot annis
abfuiſſet, apud Syriæ præſides & Satrapas Perſarum, calumnioſis
delationibus criminari & quibuſuis de cauſsis arceſſere, tantumq́ ne=
gotij concitare perrexiſſent, ita alienatis principum animis, ut ægre
illi, rebus propius cognitis detectaq́ Samaritanorum inuidia ad tem
plum reædificandum admiſsi fuerint. Suum iam templum Samaritæ
meditabantur, & inique ferebant populi poſtliminio reuerſi incre=
mentum, à cuius iam olim potentia ſibi timuiſſent. Neque paulò mi=
nus crudeles in ſe Iſraël & Iuda fuerunt (qui regum tamen externo=
rum arma in mutua excidia euocarant) quàm poſtea Samaritani &
Iudæi fuiſſent. Ioſephus tradit hoc ingenio Samaritanos fuiſſe, ut
quoties aduerſis rebus Iudæa premeretur, Iudæos ſe eſſe pernega=
rent, contrà, proſperis in rebus Iudaiſmum maxime profiterentur.
Verſuti

Verſuti homines,& qui poſthabita honeſtate, ex uno ore (quod dicitur) calidum & frigidum efflare conſueuiſſent. Notandum autem à Samaritis eo primum tempore ſuum illud in monte templum eſſe conditum, quo Dario iam ab Alexandro deuicto, Syria Macedonum armis petita eſt. Tum Sanabalath, antea Darij per Syriam præfectus, mutatis rebus (ut fit ſæpe) magno militum numero ad Alexandrum defecit, filiamq; Iſacham nomine, Manaſſæ, Iaddi Hieroſolymorum pontificis fratri, quo cum illi familiaritas interceſſerat, matrimonio elocauit. Ea re cognita Iaddus fratrem, ut qui contra legem alieno ſe matrimonio prophanaſſet, accuſatum urbe ſummouit. Sanabalath Iaddi faſtum indigne ferens, ſimulq; generi fortunis & honori conſultum cupiens, fauore Alexandri impetrato templum ingens ſuper montem Garizim proximum Samariæ condidit, generumq; ei præfecit. Qui locus poſteris annis ſanè celeberrimus factus eſt, cæterum cultu ob Gentium & Iudæorum confuſa ſacra, prophano fœdoq;. Verum Deum ore fatebãtur, & re ipſa plures colebant. Creatorem adorabãt, & rebus interim creatis par honos habebatur. Specie tamen cultus & fama templi elati, adeò ſibi fiducia quadam ſuperſtitionis placebant, ut Alexandro mortuo coram Ptolemæo Philometore, ad quem tum Palæſtinæ iuriſditio pertinebat, de religione contenderint, rege tum quidem pro Iudæis pronuntiãte. Eius delubri Samaritana illa meminit Ioannis IIII. Patres noſtri in monte hoc adorauerunt, & uos dicitis quod Hieroſolymis eſt locus ubi oporteat adorare. Et Ieſus contra, Mulier crede mihi, uenit hora quando neque in monte hoc, neque Hieroſolymis adorabitis patrem &c. Magnum autem & odij in Iudæos & contemptus argumentum fuit, quod Iudæis quacunque cauſſa Hieroſolyma digreſsis ad inſtar Romulei aſyli perfugij locus apud Samaritas fuit, ſi Ioſepho credimus. Ne uidelicet deeſſent qui odiſſe pergerent. Neque illud fortaſſe prætereundum, quanquam haud ignotum uulgo, Iudæis ab exilio reuerſis, longo tempore nullos reges ſed ſacerdotes & principes uiros loco regum fuiſſe, quemadmodum primis illis poſt trigeſimum captiuitatis annum Cyri fauore regreſsis, Zorobabel & Ieſus præfuiſſe leguntur. Regni uerò ſublati euidentem cauſſam fuiſſe idolorum cultum ex quarto Regum capite decimoſeptimo deprehenditur. Sed iterum locus regno factus eſt, nimirum ut compleri prophetia poſſet, de regno Iudaico tum demum in totum auferendo, quum qui mittendus foret, adpeteret. Paucis igitur annis antequam Syria Romanorum facta eſſet, circa belli tempus quod aduerſum Iugurtham geſtũ eſt, Ariſtobulus Ionathæ filius primus poſt Babylonicam tranſmigrationem rex pariter & pontifex diadema ſibi ſumpſit. Ariſtobulo Iamneus ſucceſsit,

Templum in monte.

qui & Alexander dictus eſt, impotentia animi & tyrannidis ſæuitia infamis. Quo defuncto uxor eius Alexandri laudatiſsima matrona habenas regni tenuit, relictis ex Alexandro filijs duobus Ariſtobulo & Hircano, quorum alterum Pompeius rebus Iudaicis præfecit, alterum, ut ante dictum eſt, Romam uinctum duxit. Primus qui præſidia & legiones Syriæ & Palæſtinæ impoſuit, quiq; Iudæos prius uectigales, mox & tributarios fecit. Dein fauentibus Romanis armos Antipater extulit, poſt quem Herodes filius, cuius regno ſceptrum Iudæis ablatum eſt. Satis autem ſuperq; ex Ioſephi & Euſebij hiſtoria conſtat nunquam deteriorem Iudæorum uitam in totum fuiſſe, quàm ſub aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti, neque deinceps ad excidium uſque ullum malitiæ finem fuiſſe. Vt ea cauſſa Ioſephus homo Iudæus, & myſterij incarnati ſaluatoris ignarus, ingenue faſſus ſit corruptiſsimum ſui ſæculi uitæ genus, merito diuina ultione punitum, & fatalem Iudæorum interitum fuiſſe. Primum pontifices ad ſumma rerum gubernacula eu ecti, ambitione, faſtu, luxuq; tumebant: nulla eis legis cura, nulla pietatis erat, primas ſibi partes ceremoniæ uendicauerant, atque hæ quidem non tam ex legis decreto, quàm proprijs ſanctionibus introductæ, magna parte diuinis decretis repugnabant. Proba ſpecies habitus, facies compoſita, & in ſacris non inconcinni mores erant. Cæterum peractis illis & arbitris remotis, ad dolos, fraudem, calumnias, æſtuans inuidia animus redibat. Neque quicquam Phariſaico ſupercilio aut iniquum aut impium erat quod modo ad quæſtum faceret, in quo (teſte etiam Paulo) ſummam illi pietatis ſtatuebant. Alijs autem illorum exemplo ad paria contendentibus, inſidias parare, percuſſores ſummittere, ueneno tollere, conſueti: ne ipſi quidem templo parcebant tot nominibus illis ſacro, quin ſanguine interdum percuſſorum madeſceret. Ioſephus author eſt, in templo fratrem à fratre ambitione debacchante, ſtricto gladio interemptum eſſe. Sed & noxiæ conſpirationes urbem replebāt ſanguine. Vt non iniuria Chriſtus Matth. XXIII. illorum hypocriſi perſtricta, dealbatis eos ſepulchris ſimiles eſſe dixerit, quæ foris quidem ſpecioſa uiderentur, intus autem plena omni ſpurcitia eſſent. Sed & Iſaiæ oraculum notare illos innuit: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum procul abeſt à me, fruſtra me colunt docentes præcepta, doctrinas hominum. Præterea culicem colare & camelum glutire illos dixit, præteribant enim quæ nō licebant, abijciebant quod conceſſum erat. Iniquius ferebant iuramentum per aurum templi, & per donum altaris factum, quàm quod per ipſum templum, ipſamq; aram factum eſſet: hoc eſt, ſua pluris faciebāt quàm quæ eſſent iuris diuini. Re ipſa natio praua & adultera erant. Quos ueriſsime Chriſtus progeniem, Ioan-

Natio praua & adultera.

Ioannes genimina uiperarum dixerit, Stephanus autem Act. VII. proditores & occiſores Chriſti. Quorum hoc præcipuum ſtudium erat, ut quàm plurimos ex gentibus in ſuam factionem traherent, & quo plus apud eos ſibi fauoris eſſet, in ſuum morem tranſgreſſos, proſelytos facerent, quod ipſum non legis modo commendandæ ſed priuati etiam commodi ſtudio fiebat. Super omnia autem, contra legem, gentium ſibi potentiam fœderibus conciliabant. Romam etiam iam olim legatis miſsis, qui id agerent, quo illis per fœderum uincula ſedem auitam & regni dignitatem tueri, præterea ſynagogæ immunitatem retinere poſſent. Præſidibus poſtea prouinciæ haud raro ingenti largitione corruptis impetratisqꝫ quo ſuis ſtudijs uellent patrocinari, neque inuaſis ſemel honoribus deeſſe. Notæ ſunt largitiones Hircani in Gabinium, notiores Herodis in Soſium, aliorumqꝫ in alios de quibus qui uelit noſſe, Ioſephum & Euſebium legat. Mirum autem, unde illis animus largiendi, quorum auaritia præ cæteris mortalibus inſignis eſſet. Intelligebant arbitror ne opes quidem illis conſiſtere poſſe, qui regno ſemel eſſent exuti: Et liberalis eſſe etiam auaritia aſſolet ubi lucri ſpes refulſerit. Præclarum autem iſtud Oniæ iuſti facinus, qui, ut libro decimoquarto Antiquitatum Ioſephus tradit, Ariſtobulo & Hircano fratribus belligerantibus, quum Aretas Arabum rex Hircani partium, Ariſtobulum in templo diutius obſediſſet, nec caperet, protractus à milite in medium, & (quoniam haud multo ante orando pluuiam impetraſſe crederetur) orare iuſſus eſſet, ut Ariſtobuli milites diſsiparentur: ſtetit in medio, atque in hæc uerba orauit: Deus omnium rex, quoniam & hi qui mecum conſiſtunt tuus exiſtit populus, & qui obſidentur tui ſacerdotes ſunt, peto ut neque iſtos exaudias contra illos petētes, neque illos contra hos orantes, &c. Indignum ratus eſt uir optimus, in ciuilibus diſſenſionibus aut illi aut iſti parti uictoriam precari, cum neutra agat ex officio. Neque dubium eſt, quin Deus populum illum perditurus, iuxta prophetarum teſtimonia, uertiginem erroris & ciuilium armorum furorem eorum animis immiſerit, qui merita demum ultione exciperetur. Quanquam autem uehementi illa & atroci Veſpaſianorum expugnatione, ita profligatæ Iudæorum res fuerunt, ut ne ſuſpicio quidem rebellionis aut ſtudij rerum nouarum reliqua eſſe uideretur, tamen ita ſemper odioſum moleſtumqꝫ illi genti utcunque afflictæ, alienæ dominationis iugum fuit, ut præter etiam ſpem & opinionem omnium, contemnere periculum & in rebus uel deploratis tumultuari auſa fuerit. Adeò non ſatis erat tot ſemel capitibus truncatam Hydram illam, niſi alia ſuccreuiſſent quæ cæderentur. Sub Adriano rebellarunt Iudæi infeliciſsimo ſucceſſu, de quo ante dictum

eſt. Iuſtiniani ætate annis poſt Chriſtum fermè quingentis in Palæſtina Iulianum quendam legerunt & coronarunt, arma recta in Chriſtianos moturi, ſed inſolentiam Imperator, capto & decollato Iuliano, repreſsit. Iidem Phocate imperante ſeditione mota Anaſtaſium Antiochenum Epiſcopum unco tractum & ore obſcœnis oblitum, interfecerunt, magno ſimul ciuium numero interempto & parte urbis incenſa. Perſarum irruptio eos tum animauerat, nec ſatis illis fuerat Antiochiæ tumultuatum, niſi ſua cum Perſis manu coniuncta uel Hieroſolymæ diripiendæ authores extiterint. Fecerunt & Septimio Seuero negotium, ſed coërciti ſunt. Deinde Gallo Cæſari imminuerunt, nocte quadam pluſculis militibus dolo interemptis: ob quam iniuriam Gallus, ut erat crudelis & ultorij animi, Cæſaream, Tiberiadem & Dioſpolim clariſsimas Palæſtinæ urbes in quas illi ſe patrato facinore ſparſerant, celeri impetu concremarit, authore Euſebio. Memorabile autem quod tradit Hieronymus, nobilem Cypri urbem Salaminem, Traiano imperante, ab illis deletam fuiſſe, accolis omnibus interfectis: quod facinus ſola illis, ut arbitror, doloris impatientia, & quod nulla amplius ſpes ſalutis eluceret, extorſerat.

GALILAEA.

SAmariam Galilæa ſequitur, fertiliſsima regionum & uirorum quondam fortium altrix, ſituq; adeò felici, ut cum Samaria reliquisq; adiacentibus regionibus ob ſoli ubertatem de palma certet. Iordanis illam clarus amnis è Libani radicibus delapſus fermè mediam findit, uicis iuxta clarisq; oppidis frequens, ambitioſus
Galilæa. enim eſt & ſubinde ſeſe præbet accolis, Plinio. A Septentrione eam Libani & Antilibani altiſsimorum montium iuga claudunt, partem occiduam Phœnicia excipit, cum qua illi tanta uicinitas eſt, ut uel Hieronymus Samariam & Galilæam eius partes fecerit, Libanũ regioni Phœniciæ attribuerit. Terminatur ab Ortu Syria illa, quam ob demiſſam à decliuitate montium planitiem Cœlen appellari ante dictum eſt. Qua parte ad Meridiem ſpectat, Samaria & Arabiæ arenoſis terminatur. Vniuerſam ueteres in ſuperiorem & inferiorem diuiſerunt. Superior Libanum, ſeu Antilibanum dicere malumus, & Iordani fon-
Galilæa tes habet, Galilæa gentium dicta, quoniam extima ſit Palæſtinæ, etiam
gentium. ipſis Syris contermina. Inferior lacum Tiberiadis ambit, trans Iordanem autem pleriſque locis montana exaſperant, inter quæ etiam deſertis ſqualet. Montium ea parte præcipui Trachoni dicti, inter quos Gaulon ciuitas celebris quondam in tribu Manaſſe, præterea regio
Trachonitis. Bathanæa, à quibus locis Tetrarchiæ Gaulonitidi, Trachonitidiq; &

Batha-

Bathanææ nomina data. Conſtat autem à quarta regni portione Tetrarchiam dictam, & Tetrarcham Præſidem eius ſiue regem. Nam & Lucas Act. XII. Herodem iuniorẽ regem uocat, qui Tetrarcha fuit, & paterni tantũ regni partem tenuit. Sicut & Agrippa minor itidem Tetrarcha, rex à Claudio Cæſare dictus eſt. Certe Plinius libro V. Tetrarchias in regna deſcriptas fuiſſe commonſtrat. Apud Euſebium in Chronicis Tetrarchæ quatuor numerãtur, Herodis filij, quos parte regni paterni Auguſtus donauerit: uelut inde ueriſimile ſit nominis originẽ deductã eſſe. Cum ante hos Herodes pater, uiuẽte etiamnum Antipatro Tetrarcha Galilææ factus fuerit, & C. Plinius libro V. decem & ſeptem Tetrarchias in Syria eſſe tradat, ſicut & Toparchias in Iudæa decem, quas ordine enumerat, à quibus Toparchæ uocati locorum Præfecti, quos paulò longius à regni ſpecie abfuiſſe ſatis conſtat. Intelligimus igitur Syriæ adminiſtrationem initio Græcis quadripartitam fuiſſe, atque inde Tetrarchias ipſas regiones ſuis limitibus determinatas, & Præſides earum Tetrarchas appellatos fuiſſe. Deinde illis amplius diuiſis, & aucto portionum numero, uetus interim & primo datum nomen manſiſſe. Porrò & in Galatia & Licaonia præfecturæ fuerunt non paucæ Tetrarchiarum nomine, quarum capite XXVII. & cap. ultimo libri quinti, C. Plinius meminit. Lyſaniam autem non Herodis (ut apud Euſebium legitur) ſed Ptolemæi Minæi, Chalcidis iuxta Libanum montem tyranni filium fuiſſe Ioſephus docet. Cuius regni pars etiam Abila fuit celebre & populoſum Syriæ oppidum, quod apud Ptolemæum Lyſanium dictum eſt, à quo Tetrarchia Abilene cognominata, quam Lyſanias poſt patris Ptolemęi mortem uiuente adhuc Auguſto accepit, & multis poſt annis Tiberio imperante tenuit. Proinde ſcientiſsime Lucas ſecũdo capite prioris libri de hiſce partibus ad hunc modũ locutus eſt: Anno decimoquinto imperij Tiberij Cæſaris, Pontio Pilato præſide Iudææ, Tetrarcha uero Galilææ Herode, Philippo autẽ fratre eius Tetrarcha Itureæ & Trachonitidis regionis, & Lyſania Abilenes Tetrarcha, &c. Iturea enim finitima fuit Galilææ genitũ, quam Philippo Auguſti liberalitate contributam ſupra diximus. Dicta autẽ illa eſt ab Itureis bellicoſa gente, haud longe Damaſco mõtanis inhabitãte, de quibus etiã Vergilius:

Iturei Scythicos torquentur in arcus.

Tetrarcha. *Lyſanias.* *Abilene Tetrarchia.* *Iturea.*

LOCA IVDAEAE, SAMARIAE, GALILAEAE.

NE toties repetendo locorum ſitu hiſtoriæ ſeriem ſatis alioqui uel breuitate impeditam turbare cogeremur, placuit ſimul Iudææ, Samariæ & Galilææ loca duntaxat inſignia ordine

enumerare. Multis hoc ipſum egit Hieronymus in quæſtionibus & locis Hebraicis, & extat libellus illius titulo, qui de locis quorum in Actis Lucas meminit, conſcriptus eſt. Nuper & Zieglerus noſter Palæſtinam ſingulari diligentia non deſcripſit modo, ſed & Tabulis exaratam propoſuit, ut equidem hoc labore ſuperſedere potuerim, niſi ante recepiſſem ea me ſemel loca redditurum, quorum ſcriptura Noui (ut uocant) teſtamenti meminiſſet. Expediam igitur paucis. Oliuarum montem, cuius in Hieroſolyma meminimus, Lucas Act. I. iter ſabbathi ab illa abfuiſſe ait, hoc eſt, quantum abeſſe Iudæo ſabbathi die licuiſſet, id ſpatium duorum millium paſſuum erat. Ab hoc monte (ut pie & eleganter ab Eraſmo dictum) Chriſto itum eſt ad crucis ignominiam: ab eodem itum eſt ad gloriam. Ad eius enim radices uillula erat Gethſemani, & iuxta eam locus, quò appetente iam captiuitate, cum diſcipulis ſuis peracta cœna dominus oratū abijt, Matth. XXVI. Nec procul alius uiculus Bethphage, in quo, domino per montem Olivueti intraturo, iumentum apoſtolorum ueſtibus inſtratum eſt, Matth. XXI. Lucæ XIX. Vertex montis uel Hieronymi ætate dominicæ aſcēſionis ueſtigia tenuit, ceu liber ille de locis Actorum Lucæ ſcriptus innuit. Nec procul Hieroſolymis Bethania uilla quindecim plurimum ſtadiorum ſpacio abfuit, Ioannis XI. uicina autem Oliuarum monti, Mar. XI. Simonis leproſi, præterea Marthæ & Mariæ hoſpitijs, & ex mortuis ſuſcitati Lazari memoria nobilis. Locus autem ille, ubi Saluator pro omnium ſalute crucifixus eſt, proximus urbi fuit, ad Septentrionalem plagam montis Sion Hieronymo. Golgotha uulgo dictus ab Caluarijs hominum, de quibus ſumptum eſſet ſupplicium. Quo loco tribus horis uiuum inter latrones pependiſſe, & nona primum hora mortuum, quum ſexta eſſet in crucem actus, Matthæus indicat. Horas autem non noſtro, ſed Babyloniorum more diem ab ortu auſpicantium, ſumpſiſſe Iudæi uidentur, ut prima hora ſole oriente, ſexta meridie, nona declinante iam ad ueſperum ſole obſeruata numerataq́ ſit. Id quod & Euangelij hiſtoria confirmat, quæ Chriſtum captiuum initio in Caiphæ atrium ductum, excuſſumq́ ea nocte à Sacerdotio tradit. Sed & Petrum (ne quis primam noctis horam intelligat) ipſo gallicinio Chriſtum abiuraſſe conſtat. Matthæus XXVI. capite ordinem rei geſtæ proſecutus, Mane autem, inquit, facto &c. uinctum eum adduxerunt & tradiderunt Pilato præſidi. Porrò & Lucas XXIII. capite audita eius cauſſa, & cognito quod Galilæus eſſet, ad Herodem Tetrarcham, qui tum fortè Hieroſolymis agebat, à Pilato miſſum fuiſſe Chriſtum ceu ditionis eius hominem, palàm indicat. Deinde ſpretum ab hoc, & remiſſum, poſt Iudęorum ad rauim uſque clamantium querelas auditas, demum traditum

Mons Oliuarū.
Gethſemani.
Bethphage.
Bethania.
Golgotha.
Horæ, Prima, Sexta, Nona.

traditum ad crucifigendum fuiſſe. Vt eiuſmodi actione haud dubie bonam diei partem inſumptã, & ſexta primum hora, hoc eſt, ipſo meridie Chriſtum affixum cruci fuiſſe intelligamus. Enimuero eo tempore quo paſſus eſt Chriſtus, id eſt, VIII. Calendas Apriles, Sexta hora ad ſolis ortum propter æquinoctij uerni æqualitatem eximie quadrabat. Neque alieno ſenſu à Chriſto Ioannis XI. dictum eſt: Nónne duodecim ſunt horæ diei? Quanto enim minor eſt latitudo paralleli cuiuſcunque ab æquatore, tanto maior eſt dierum noctiumq; in uniuerſum æqualitas. Porrò ſi hora tertia Petro Apoſtolo Act. II. matutina eſt (hanc enim uel hac ſola cauſſa ab ebrietatis ſuſpicione uindicat) conſequens eſt Sextam in meridiem inclinaſſe (cum & prima hora matutina eſſet ut ſupra) ac Nonam in ueſperem. Nam ſi nona hora, ut à nobis annumeratur, mortuus Chriſtus fuiſſet, umbra exorta naturalis, & extra miraculum fuiſſet. Aequinoctij enim tempore in Iudæa Sol nona poſt meridiem hora profunde occiduus eſt: quod à parallelo latitudinis, uel ab his qui Coſmographiam à limine ſalutarunt intelligitur. Atqui tenebræ illæ ſuper terra Iudæa factæ Chriſto patiente, ſummæ admirationi fuerunt contuentibus, cum, quod tribus horis, id eſt, quoad in cruce uixiſſet Chriſtus duraſſent, tum etiam quod tempore inſueto, ſole ſcilicet cœli umbilicum tenente, accidiſſent, nec deliquium pro naturali ſyderum curſu contigiſſet. Tum enim luna decimaquinta, hoc eſt plena erat, & ex diametro aduerſa ſoli, nec umbra terræ officiebat, quæ diuerſum ſemper & oppoſitum uiæ ſolis ſemicirculum occupat. Verumq; ſit, quod ſuper illo Matthæi loco Hieronymus tradit, Paſchæ tempore lunam ſemper fuiſſe pleniſsimam, & ſolis defectum nunquam niſi ortu lunæ fieri ſolere. (Quo in loco non κοσμικόν Hieronymus, ſed ἡλιακόν, id eſt, ſolarem, ut aſtronomi eum uocant, ortum intelligit, luna uidelicet ſuo motu corpus ſolis tranſeunte, & ueſpertino iterum emergente, id quod proximis à nouilunio diebus fieri aſſolet.) Nec audiẽdi ſunt qui Dionyſij ſententiam de eclypſi afferunt, in quorum numero eſt Lyranus, qui eodem tamen in loco hoc ipſum quod probat redarguit, & errore uix digno eius nomine, ab ortu lunam approximare Soli uelut motu primi (ut uocant) mobilis, ac non magis proprio motu ab occaſu ortum uerſus, Dionyſij authoritate, puto, deceptus credidit. Vt interim non dicamus quàm ridiculum ſit Paſchæ tempore, id eſt, plena luna eclypſim quærere. Ne Chorebo quidem tot modis ſtulto iſtud ſomniare liceat, ne dum philoſopho, quanquam quid huic Epiſtolæ Dionyſij tribuendum ſit, quam uulgus iactitat, & quid de authoris nomine æſtimandum, abunde duo eruditionis lumina, Laurentius Valla & Eraſmus Roterodamus, ſuis in nouum Teſtamentum annotatio-

Duodecim horæ diei.

Tenebræ ortæ ſuper terram.

nibus prodiderunt. Iam ut ad horas reuertamur, ipſe Hieronymus
Hora ſexta. propheticos ſermones in hoc adducit, ut Sexta hora, hoc eſt, meridie tenebras illas obortas eſſe doceat. Amos VIII. Occumbet ſol meridie, & contenebrabitur ſuper terram in die lux. Et Ieremiæ decimoquinto, Occubuit ſol cum adhuc media eſſet dies. Clariſsime autem Matthæus in XXVIII. capite, Veſpere facto Ioſephum de Arimathia corpus Ieſu iam mortui à Pilato impetratũ cõdidiſſe tradit, ut uel eo ſolo loco ante ueſperam mortuum eum cõſtet. Nec adnotaſſemus tam leuicula, & quæ merito faſtidio eſſe uel parum peritis poſsint, niſi eam nouerimus quorundam inſcitiam eſſe, quæ uel hoc in ſcirpo nodum quærat, & coram Eccleſijs in dubium uocet, quæ oſtiarij & æditui ipſorum pro comperto habent. Vnicum enim caput uiceſimum Matthæi de operarijs clariſsime eam horarum quam dixi, obſeruationem uulgatam Iudæis fuiſſe indicat. Præterea & breuiores dies eſſe in illo climate innuit, quàm in noſtro cœlo, quod undecima illic hora ueſperaſcit, cum æſtiui dies noſtri eam partem diei tardius habeant. Quæ iam nunc explicare non attinet. Proinde reliqua proſequemur.
Ager ſanguinis Agrum illum ſanguinis Iudæ proditoris pecunia emptum, Hieronymus proxime Golgotha fuiſſe tradit. E remotioribus autem
Arimathea. ab urbe locis Arimathea fuit, haud procul Lydda, uicus Ioſephi decurionis illius qui Chriſti corpus ſepulturæ tradidit, Lucæ XXIII.
Lydda. Lydda ipſa, quæ poſtea Dioſpolis dicta, præcipuum inter Iudææ oppida fuit, in quo Petrus Aeneam paralyſi decem & octo annis laborantem, non ſua ſed Chriſti uirtute liberauit, Actorum IX. Proxi-
Aſſaron. mus ei locus Aſſaron, cuius itidem apud Lucam fit mentio. Quan-
Saronas. quam Hieronymus Commentarijs in Abdiam non Aſſaron, ſed Saronas apud Lucam legit, plagam intelligens campeſtrem iuxta Lyddam. Et in libro de locis Actorum Lucæ, Saronas, inquit, quod interpretatur Campeſtris regio, eſt Cæſareæ Palæſtinæ uſque ad oppidum Ioppe pertingens. Et mox paulò, Sed & inter montem Thabor
Saron. & ſtagnum Tiberiadis, regio Saronas appellatur. Porrò Saron idem author in XXXV. caput Iſaiæ ſcribens, campum uel loca campeſtria
Emaus. interpretatus eſt. Emaus authore Luca prioris libri XXIIII. capite ſexaginta ſtadijs ab Hieroſolymis abfuit: uetus oppidum, & cui Romani poſt deuictam Iudæam nomen mutarint, à uictoria Nicopolim appellantes. Plinius quinto libro Emaum inter Iudææ Toparchias cenſet. Noſtris memorabile Emauntis nomen eſt, ob Chriſtũ quum à reſurrectione cum diſcipulis hæſitantibus profectus, cœnatusq́ ex
Ioppe. panis fractione cognitus eſt. Ioppe uicus, quondam oppidum uicinum Dioſpoli, & antiquius terrarum inundatione creditum Pomponio, à quo & Ioppica Toparchia cognominata, aſpero & importuoſo

tuoſo littori noſtri maris impoſita, bellis Iudaicis quod Neronis au-ſpicijs, ductu autem Veſpaſianorum actum eſt, ſæpe direpta, poſtremo euerſa eſt. Vulgo hodie Iaphet dicitur, primaq; in Palæſtinam peregrinantes excipit. Extant adhuc ueterum ædificiorum ueſtigia quædam in ædito littore, iuxta quæ domus aliquot raræ & paucæ habitantur. Ioppe Petrus princeps apoſtolorum apud Simonem Coriarium diuerſatus, diſcipulam Domini cui Dorcas nomen erat, à mortuis ſuſcitauit, Actorum IX. Clariſsima autem urbium Palæſtinæ Cæſarea, ante Turris Stratonis uocata, quam bellis fractam Herodes *Cæſarea.* Antipatri filius continuo decennio non æſtimandis ſumptibus extructam Cæſaream in gratiam Auguſti Cæſaris uocauit, cui & templum erexit, & ludos quinquennales ſiue Olympicos dicauit. Caput eam Iudææ fuiſſe ante diximus, quare & noſtris metropolis facta eſt. Sed clara ante omnia celeberrima Eccleſia, quæ à Cornelij Italicæ cohortis Centurionis primum domo Petri miniſterio cõuerſa baptizataq; exordium ſumpſit, cuius Lucas Actorum decimo capite meminit. Certe Paulus alicubi eccleſiam, quæ in domo Cornelij Cæſareæ eſſet, ſalutari iubet. Habuit & Philippus euangeliſta in ea urbe domũ uel Pauli *Philippi* hoſpitio nobilem. Hieronymus in uita Paulæ indicat, ſua ætate cellu- *domus.* las quaſdam eo loco monſtrari ſolitas, in quibus Philippi filiæ prophetæ manſitaſſent: meminit harum Lucas Actorũ uigeſimoprimo. Huius Cæſareæ epiſcopus fuit Euſebius ille Pamphili cognominatus, uir doctiſsimus & diligentiſsimus, ſub Conſtãtino Imperatore, cuius & uitam ſcripſerat. Eius Eccleſiaſtica hiſtoria, & opus Chronicum, præterea & de Præparatione euangelica libri extant. Tanta amicitia Pamphilum coluit, ut ab eo cognomen ſit mutuatus. Aluit & Originem hæc urbs, & bibliothecam habuit Pamphili & Euſebij diligentia inſtructiſsimam. Pamphilo autem (Maximino in noſtros inſaniente) in ea ipſa urbe martyrio coronato, Euſebius ſub Conſtantio demum Conſtãtini filio mortuus eſt. Eſt & Stratonis turris dictus locus alius à Cæſarea Ioſepho, haud procul Hieroſolymis, ubi Ariſtobulus Hircani Iudæi filius Antigonum fratrem inſidijs petitum interemit. Ga- *Gaza.* zam urbem pleriq; Iudææ tribuunt: nam ad tribum Iuda pertinuiſſe eam conſtat, uetuſtiſsimam autem fuiſſe ſacra hiſtoria teſtatur. Quanquam ſuſpicari uideo Hieronymum, ſit ne hæc uetus illa Gaza, an alio in loco ſita, quam temporum iniuria extinxerit, alio mox in loco eius nomine Gaza enata, quæ hodieq; extet. Pomponius libro Geographiæ primo, à Cambyſe Perſarum rege uocatam autumat, quoniam bello contra Aegyptum ſuſcepto, illò regias opes contuliſſet. Curtius ait Gazam uocari eas Perſis, Pomponius Aerarium maluit. Vtcunq; ea habeant, conſtat Gazam expugnata etiam Iudæa celebrem fuiſſe,

ſabuloſo quidem nec admodum fertili agro ſeptam, fertilem tamen Chriſto, & apoſtolicæ doctrinæ munere felicem. Habuit inter alios eximium doctrina & pietate uirum Syluanum Epiſcopum illum, qui Diocletiani iuſſu interfectus & martyrio coronatus eſt. Portus Gazæ clariſsimus in ipſo littore uiginti ſtadijs ab urbe abeſt, quem Conſtantinus Imperator de ſuo aliquando nomine Conſtantiam, deinde Iulianus iterum Gazam, ſed maritimam uocari uoluit. Et ex mediterraneis Iudææ præcipua fuit Bethleem ciuitas, Dauidis patria, memoria autem nati Seruatoris ſacratiſsima. Ioſephus neſcio quid ſecutus libro Antiquitatum octauo, hanc & Hebron pariter uetuſtam, à Roboam Salomonis filio conditas exiſtimat: magno errore, quum longe illo antiquior utraque fuerit, niſi reſtauratam ab illo fuiſſe intelligimus. Abeſt à Hieroſolymis ſexto miliario in partem Meridiei. Locus ipſe ubi natus eſt dominus IESVS, ab eius regionis Chriſtianis ſemper magno in honore habitus, ſed ſimpliciter ut erat, relictus, oſtenſuſq; aduenis. Poſtea Helena Conſtantini coniunx magnifica templi ſtructura complexa eſt. Sanè magnus ac neſcio an ſuperfluus etiam uſus templorum huius ætate increbuit. Nam & Oliuarum monti templum impoſitum, & in eo loco ubi Chriſtus orauit pariter Eccleſiam extructam fuiſſe ex Hieronymo cõſtat. Ego natiuum locorum ſitum, ut erãt quum Chriſtus in terris ageret, uiſere maluiſſem, quàm recentium ædificiorum ornatum intueri. Sed perijt tamen maior pars tantorum ſumptuum, Perſarum & Saracenorum incurſionibus. Diuus Hieronymus ætate iam ingraueſcente, quũ ſui ſæculi mores, & quorundam etiam Epiſcoporum inſolentiam faſtidiret, in rus illud Bethleemiticum ſeſe contulit, nec procul oppido cellulam, hoc eſt, domum uitæ à turba remotæ paratam, quam Græci μοναστήριον ea cauſſa uocarunt, cum paucis amiculis incoluit. Id nominis ad ea quoque loca translatum eſt, in quibus plurimi ſimul habitant. Et Monaſterion dictũ, quod alio nomine Cœnobium, hodie ut in mutata religione, mutato etiam nec ſatis probato uocabulo, Clauſtrum dicitur. Hieronymus Cellulam ſuam uocat, haud longe ab Archelai ſepulchro, quod in publica uia ſpectabatur, in qua nonageſimoprimo ætatis anno imperante Theodoſio exceſsit. Anno poſt Chriſtũ natum, CCCC. XXII. Vir eruditionis & diligẽtiæ incomparabilis, & qui trium linguarum, Hebrææ, Græcæ & Latinæ peritiſsimus fuerit. Falſum autem Monachum fuiſſe eum, ut hodie ſunt Monachi, alijue regulæ quàm doctrinæ Chriſti, aut Votis illis, quibus hodie iurati quidam ſeruiunt, mancipatum fuiſſe. Hoc enim Monachorum genus Hieronymi ætas in totum ignorauit, & longe alij erant qui tum Monachi dicebantur. Qua de re qui noſſe

Bethleem.

Monaſteriũ.

uelit,

uelit, Deſiderium Eraſmum in uita Hieronymi legat. Erat in eodem tractu Chebron oppidum uetuſtiſsimum Philiſtinorum metropolis : ante Cariatharbe dictum, quoniam quatuor uirorum, Adam, Abraham, Iſaac & Iacob uicus eſſet, in quo ſepultos illos Hebræi affirmant. Fuerunt inter hæc ab Herode condita oppida, Alexandrium, munitiſsimo loco in memoriam Alexandri filij: Herodium pariter munitum, à quo poſtea circumiacens regio nomen traxit, ut libro quinto, capite decimoquarto Plinius ſcribit. Fontes iuxta fuerunt aquarum ſalubrium, quorum alter frigidus, alter calidus, non procul remotis ſcaturiginibus, medico balnearum uſu, quorum Ioſephus meminit. Sed & patris memoriæ conſulturus Herodes, urbem condidit, & Antipatrida uocauit, fertili in loco & amne præterfluo, ad quam milites iuſſu Claudij Lyſiæ tribuni, ſecunda uigilia Paulum à Hieroſolymis iumento impoſitum deduxerunt, Actorum uigeſimotertio. Bellis mox paulò attrita eſt, & Hieronymi ætate ſemidiruta iacuit. Eſt & Cypris ciuitas ab Herode in Iudæa in Cypridis matris memoriam extructa. Trans Iordanem autem inter celebriora, Macherus, ſecunda quondam arx Iudææ ab Hieroſolymis Plinio, ubi Ioannem Baptiſtam ab Herode decollatum fuiſſe creditur. Iuxta fons calidus medicæ ſalubritatis Callirrhoë, aquarum gloriam ipſo nomine præferens, Plinio. Hoc ipſo fonte Herodes rex diu lauit æger, ſed nullo fructu, quum fatalis eſſet morbi cruditas. Nonnulli & Bethabaram Iudææ tribuunt trans Iordanem, Ioannis baptiſmo notam, Ioannis primo capite. Quo loco ob ueteris baptiſmi memoriam multos fratres baptizatos fuiſſe ætate ſua Hieronymus tradit. Et Conſtantinum Imperatorem expeditionem in Perſas meditantem, hac cauſſa baptiſmum diſtuliſſe traditur, quod cupijſſet in Iordane baptizari. Sed morbo interceptus haud multis ante mortem diebus ab Epiſcopo Nicomedienſi admodum grandis natu tinctus eſt, Læto. Certe Ramah Iudææ uetuſtum oppidum, cuius Ieremias trigeſimoprimo capite meminit. Locum citauit Matthæus capite ſecundo. Ante omnes autem nobilis Hierichus, non tam diues & felix Balſami uinetis, quàm beata quondam fragrantia prædicationis CHRISTI, quem frequenter his in locis uerſatum Euangeliſtæ indicant. Sed & Zacheum in eo tractu de arbore uocatum conſtat. Vrbs ipſa in planitie ſita, ad latus montem habet ſuperne ſterilem, cuius decliuio Balſamus ſeritur, humilis arbuſcula, nec abſimilis uiti, quæ æſtate aliquoties inciſa gratiſsimi odoris lachrymam fundit, quam Opobalſamum dicunt: ſurculi item & ſarmenta de ea reſecantur, quæ & ipſa magno ueneunt. In ſola autem Hierichunte liquor ille manat, Pli-

Chebron. Antipatris. Bethabara. Ramah. Hierichus.

nio. Quanquã Dioſcorides primo libro & in Aegypto naſci Balſamum, & in Cœleſyria quæ inter Libanum & Antilibanum iacet, Strabo: præterea in Arabia Sabeorum tractu maritimo Hermolaus, prouenire exiſtimẽt. In una certe Hierichunte naſci Balſamum etiam Iuſtinus trigeſimoſexto libro uidetur innuere,ut ſit uериſimile æmulatione factum,ut nomen celebre & famigeratum etiã alijs pariter odoriferis humoribus ſit attributum,quo pretium adcreſceret. Fontem autem Hierichuntis magnum & riguum, quem miris laudibus ab accolis celebrari Ioſephus ſcribit: peſtilentem antea Heliſeus purgauit,ſicut quarto Regum ſecundo capite traditur. Proxime Aſphaltiten oppidum eſt Maſſada excelſo loco & aſpero ſitum & Ionathæ pontificis quondam opus,quod Herodes natura loci adductus munitiſsimum fecit, addito etiam commeatu cæteriſq; ad ferendam obſidionem neceſſarijs,ut ſi ita libuiſſet,in illud ſe tuto perfugio poſſet recipere. Inſignes quondam fuerunt Sodoma & Gomorrha, quippe quæ reges ſuos,ſcriptura teſte,habuerint, & in omnium fertiliſsima ualle conditæ fuerint, quod palàm Moſes Geneſis decimotertio indicat. Hieronymus uallem Salinarum dictam fuiſſe tradit. Quanquam Moſes Siddim dicere eam uidetur Geneſeos decimoquarto: Omnes hi,inquit, conuenerunt in uallem Siddim, ubi nunc eſt mare ſalis. Porrò mare Hebræi etiam lacum nominant: ut hoc loco Aſphaltiten,quem hodie mortuum mare uulgus appellat. Tacitus de eo loco libro uigeſimoprimo in hæc uerba prodidit, Haud procul inde campi,quos ferunt olim uberes, magniſq; urbibus habitatos, fulminis iactu arſiſſe, & manere ueſtigia, terramq; ſpecie torridam uim frugiferam perdidiſſe: nam cuncta ſponte ædita aut manu ſata, ſiue herbas tenus aut flores,ſeu ſolitam in ſpeciem adoleuere,atra & inania uelut in cinerem euaneſcunt. Ego ſicut Idumæas urbes igne cœleſti flagraſſe quondam conceſſerim, ita halitu lacus infici terram, corrumpiq; ſuperfuſum ſpiritum, eoq; fœtus ſegetum & autumni putreſcere reor, ſolo cœloq; iuxta graui. Hæc Tacitus. Samaria diei itinere ab Hieroſolymis diſtans clariſsima etiam Regum tempore ciuitas, uiginti ſtadiorum ambitu complexa, primum omnium ab Amri Iſraëlis rege in monte condita, quem à Somer domino eius agri duobus talentis emptum, urbi extruendæ deſtinauit, conditamq; Somer à domini nomine dixit,quemadmodum in hiſtoria Regum libro quarto,capite decimoſexto legimus. Eam & Iſaias qui ſub Achab rege prophetauit, ſeptimo capite Schomeron,ut celebrem iam & notam uocat: ut errare conſtet eos, qui eam poſt translatum Iſraëlem, hoc primum nomen accepiſſe ab Aſſyriorum præſidijs putarũt. Eam urbem ab Hircano, inteſtinis Iudæorũ bellis,haud multo ante attritã,Herodes rex,in gratiam

Sodoma. Gomorrha. Samaria.

tiam Auguſti reſtauratam Sebaſten, hoc eſt Auguſtam nominauit. Hodie ueſtigia tantum ueteris ſtructuræ cernuntur, neque quicquam ferè eſt eius reliquum (ea eſt bellorum rabies) præter ſolum nomen. Sanè & Philippi prædicatione clara fuit Actorum VIII. Vicina autem ei Sichima, quæ poſt Neapolis dicta, fontem illum Iacob iuxta habuit, Chriſto cum Samaritana colloquente memorabilem. Sed & oppidum eius hoſpicio clariſsimum factum eſt, Ioannis IIII. Ex Neapoli illa Iuſtinus fuit, ex Philoſopho Chriſtianus factus, deinde delatione Creſcētis Cynici Romæ ob Chriſti nomen interemptus. Cuius in Catalogo Hieronymus meminit. Contra Gitto uicus ignobilis Samariæ Simonis illius Magi patria, quem ſub Claudio Cæſare Romæ plurimis admirationi fuiſſe Euſebius tradit libro III. Præterea Caparathea itidem uiculus qui Menandrum genuit Simonis diſcipulum, & ipſum Magica uanitate celebrem, quorum fit ab Irenæo libro de Hæreſibus primo, mētio. Meminit Simonis Lucas Actorū VIII. Contra urbem Samariam meridiem uerſus, duo oppida uiſebantur Ioannis Baptiſtæ munere clariſsima, quorum alterum Salem Iordanis ripæ impoſitum, alterū Aennon ad eundem amnem ſitum, quo loco plurimi ſunt à Ioanne baptizati, Ioannis III. Prædicare ille in deſerto, trans Iordanem pœnitentiam cœperat, mox & in Bethabara aqua tinxit, ubi & Chriſtum baptizatum ex his quæ Matthæi III. & Ioannis I. capite traduntur, apparet. IORDANEM amnem Libani iugum quod Antilibanum uocant duobus fontibus effundit. Porrò Libanus adeò altus eſt, ut media etiam æſtate niuibus tegatur. Tacitus enim de Iudæa locutus, Præcipuum, inquit, montium Libanum erigit, mirū dictu, tantos inter ardores opacum fidumq́ niuibus &c. Fontium alter Ior, alter Dan, dictus Ioſepho, qui ut undis, ſic & nomine coëunt, & Iordanem faciunt. Amœnum eum eſſe & nauigiorum patientem Strabo author eſt. Plinius libro quinto ipſum fontem fluminis Paneada uocat. Ioſephus montem ex quo labitur, Panium. Sed & oppidum præclarum inter riuos fontium ſitum, Paneas dictum eſt, quod ipſum Philippus Hærodis Tetrarchæ frater, in Auguſti honorem à quo eas terras acceperat, ornatiſsime extructum Cæſaream, uocauit, & Philippi poſtea cognominata eſt, ad differentiam eius quam in Iudæa rex Herodes extruxerat. Cæſareæ Philippi Matthæi decimoſexto capite meminit. Euſebius autem Cæſarienſem mulierculam illam fuiſſe ait, quam profluuio menſtrui laborantem, Capernai Dominus liberauit. In cuius rei memoriam ſtatua in eo oppido, Gentium more, poſita fuerit, quam uidiſſe ſe Euſebius libro VII. Eccleſiaſt. hiſtoriæ teſtatur. Iordanis ipſe haud procul à fontibus lacum fundit, quem Samachonitin uocāt, à quo centū uiginti ſtadijs delapſus, alium

Sichem. *Simon Magus.* *Salem.* *Aennon.* *Iordanis.* *Cæſarea Philippi.*

Lacus Tiberiadis. efficit priori maiorem Tiberiadis cognominatum, à Tiberiadè ſcilicet oppido, quod Herodes Tetrarcha paternum morem ſecutus, ne immemor Tiberij beneficiorum uideretur, extructum eius Principis nomine donauit, à quo & Tetrarchiam acceperat. Scriptura eum Geneſar & Geneſareth nominat, quo dimiſſo Iordanis multa ſolitudine peragrata demum ſe Aſphaltiti lacui miſcet, aquasq; laudatas, ut ait Plinius, perdit peſtilentibus mixtas. Neque dubitandum uidetur illis in locis aliquem meatum iam olim fuiſſe, qui amnis decurſum exceperit & ebiberit, cum nulla exitus ueſtigia appareant, & lacum illum præſertim ea magnitudine qua nunc eſt, non ſemper fuiſſe, non modo ſacræ ſed & prophanæ literæ indicent. Et Ioſephus primo libro Antiquitatum puteos ibi fuiſſe olim, nec paludem effectam antequam Sodomorum ciuitas euerteretur, affirmet. Ipſe Geneſar amœniſsimo ſitu clauditur, cumq; latitudine quadraginta, longitudine autem centum ſtadia habeat, nihil circa illum effœtum, nihil ſterile eſſe cernitur. Vites, palmas, nuces, oleas habet, & aquæ eius non ſuaues modo potu, ſed etiam æſtate recentes & gelidæ exiſtunt. Piſcium uerò ſupra alios eximius ſapor eſt. Oppida in littore multa, ſed memoratiſsimum Capernaũ, Iordanis oſtio lacum introeuntis proximum, frequentiſsimo Chriſti non hoſpitio ſolum, ſed & opere mirabilium rerum celebre. Secundum ab hoc eodem littoris tractu Tiberias, de quo dictum eſt. Hinc Tarichea ſunt ſeu Tarichea (utroque enim modo profertur) munita ciuitas, à qua & lacus aliquando Taricheus dictus. Hæ à Veſpaſianis patre & filio in bello Iudaico obſeſſæ, & prælio nauali captæ ſunt, multis millibus hominum interemptis & lacu ſubmerſis, uelut Ioſephus libro III. belli Iudaici ſcribit. Supra Capernaum Bethſaida ad ipſam iam Iordanis ripam ſita eſt, quam Philippus multis magniſq; ædificijs ornatam, mutato nomine Iuliadem nominauit, ob Iuliam Auguſti filiam, cuius in hoc tractu etiam Plinius meminit. Adeò alte Antipatri familiæ regnandi libido inſedit, ut non deſtiterint uelut gratitudinem teſtari, dicatis urbium nominibus, ne non memores eſſe liberalitatis uiderentur, qua Romani in illam eſſent uſi. Pari enim ſtudio & Herodes illius frater præter Tiberiadem alias quoque urbes, aut nouas condidiſſe, aut inſtauraſſe, dicatis nominibus legitur. Hæc eſt Bethſaida quæ Petrum, Andream & Philippum apoſtolos Domini genuit, quanquam ingrata alioqui in Chriſtum cuius doctrinam non recepit: unde illa comminatio Lucæ decimo: Væ tibi Corazim, uæ tibi Bethſaida. Haud longe enim à Bethſaida Corazim oppidum abfuit, Chriſti miraculis celebre, Matthæi undecimo. Fuit & Magdalum in eodem tractu, inter lacum & montem Thabor, qui aliàs Ithabirius dicitur, tranſ-

Marginalia: *Geneſar.* *Geneſareth.* *Capernaum.* *Bethſaida.* *Corazim.* *Magdalum.* *Thabor.*

Genesar

Tarichea

transformatione Chriſti clarum. Iuxta Magdalum Dalmanutha erat, haud ita longe à Bethſaida, cuius loci Marcus VIII. capite meminit. Præterea ciuitas Nain non minimi nominis inter Galilææ oppida, in cuius portis uiduæ filium Chriſtus ex mortuis ſuſcitauit. Cana notum oppidum, & primo Domini miraculo memoratum. Oppidum autem NAZARETH ædito in loco ſitum, angelicæ ſalutationis, ſed & incarnationis uerbi cœleſtis, & nutritij Ioſephi memoria ſacroſanctum, à quo Chriſtus Nazarenus cognominatus. Et Chriſtiani Nazareni, quanquam per contumeliam dicti, ut Iulianus Imperator eos Galilæorum filios & Chriſtum Galilæum uocitabat. Alioqui ex Nathanaelis uerbis Ioannis I. capite colligitur non admodum integris moribus Nazarenos fuiſſe. Sed ne Iudææ quidem illo ſæculo quicquam integrum erat, ut merito Ioannes in initio ſui Euangelij, in propria ueniſſe Chriſtum, & à ſuis nõ receptum fuiſſe conteſtetur. Et Chriſtus neminem prophetam in patria acceptum eſſe palàm monuerit. Proinde in totum nihilo eſt deterior electorum conditio, quæcunque demum nota de communi hominum culpa illis aſpergitur, modo ipſi ſeſe malorum conſortio non inuoluerint, & proba durent conſcientia. Zabulon non tribus modo, ſed & oppidi nomen, Neronis ætate munitiſsimi, de quo eſt apud Ioſephum. Memoratur & Sion inter Galilææ loca, & Sephoris minime obſcura ciuitas. Trans lacum autem, primæ laudis ager eſt Geneſareth dictus, qui lacui dedit nomen, aliquot ſtadijs iuxta ripam expanſus eximia fertilitate. Cuius oppida, Gamala aſpero & munitiſsimo ſitu, & Gadara, à qua Gadareni dicti. Marci V. Venerunt traiecto mari in regionem Gadarenorum &c. Lucæ VIII. Nec longe diſtãs Gergeſa, quæ & Geraſa dicta, unde & Geraſeni & Gergeſeni nominantur. Matthæi VIII. de Chriſto qui à Capernao in diuerſam ripam nauigauerat: Et cum ueniſſet, inquit, ad ulteriorem ripam in regionẽ Gergeſenorum &c. Iuxta Gadaram lacus eſt Straboni aquæ adeò noxiæ, ut potum in eo pecus & ungues & pilos amittat. Zieglerus minime leui coniectura, ſues illas quas legio dæmoniorũ inuaſerat, eum in lacum præcipitatas fuiſſe annotauit. Eſt eodem in tractu Amathus thermarũ ſalubritate famigerata, cui ab aquis nomen eſſe Ioſephus tradit. Sed abundat præ cæteris Syriæ locis, calidæ aquæ fontibus Palæſtina. Remotior autem à lacu, & iam in Arabiæ deſerta inclinans Pella, & clariſsima urbium Philadelphia & Scythopolis, à Scythis Syriam aliquando ingreſsis dicta. Nec tacendũ oppidum Abila, Eliſæi prophetæ patria, & Thesba, à quo Thesbiten Eliam dictum conſtat. Sunt & Giſcala Galilææ municipium, quo à Romanis capto, parentes Pauli Tarſum migraſſe in Catalogo Hieronymus aſſerit. Idem author & Paulum Giſcalis natũ

Dalmanutha. Nain. Cana. Nazareth. Zabulon. Sion Genezareth. Gadara. Gadareni. Geraſeni. Gergeſeni.

& Tarſum cum parentibus ueniſſe, neſcio quid ſecutus, prodit, cum ipſe tamen Paulus toties admoneat non Giſcalis ſe ſed Tarſi natum. Et de Palæſtinæ quidem locis hactenus.

PHOENICIA.

A Cæſarea uenientem Iudææ oram, urbs Dora excipit, inde littoribus magno flexu ad Boream uerſis Carmelus imminet mons celſus & ſcripturæ etiam celebris, à cuius uertice amplíſsimus in mare proſpectus eſt. Tacitus libro XVII. inter Syriam & Iudæam Carmelum poſuit, puto quia Phœniciam Syriæ annumerat. *Phœnicia.* Maritima autem fermè regio eſt Phœnicia, contigua Galilææ quoad uſque Libano monti approximat. Quin Libanus Syriam à Cœle & Galilæa gentium æditiſsimis iugis diſterminãs, Phœniciam & oram eam quæ Tyrijs adiacet, demiſsior iam & minus arduus ingreditur. Trans Libanũ quicquid Phœniciæ eſt, Syria circumfundit, eoq́ terrarum confinio factum, ut qui iuxta habitant uoce compoſita Syrophœnices dicti ſint, perinde ut alijs locis ſæpe, ut Celtiberi in Hiſpania, in Aſia Gallogræci, in Africa Libyæthiopes, & Libyphœnices: in Ponto Armenochalybes: in Phrygia Myſomacedones, &c. *Syrophœniſſa.* Sed & Syrophœniſſæ, ut arbitror, ab hoc loco nomen fuit, cuius meminit Marcus VII. capite. Prima urbium celebriorum, & Iudææ *Ptolemais.* proxima Ptolemais colonia, maritima, amœno montium iugo clauſa, cum amne Belo lente meante limoſoq́, & inſalubrium aquarum, ſed celebri tamen ob arenas quas tot retro ſæculis uitrarijs officinis exhibuit: quarum fine trigeſimiſexti libri C. Plinius meminit. Hæc ciuitas Paulum ex Aſia regreſſum cum ſuis excepit, die uno apud fratres moratum, Actorum XXI. Deinde promontorium Album dictum, *Tyrus.* & mox ſplendidiſsima quondam Populo Romano colonia Tyrus, ſeptingentorum aliquando paſſuum interuallo remota à littore, & plane inſula, antequam eam Alexander aggere immiſſo continenti adnecteret. Ioſephus CC. XL. annis ante templum Hieroſolymitanum conditam putat. Certe mentionem eius in libro Ioſue ſcriptura facit, ut facile inde uetuſtatem æſtimare liceat. Huius rex olim Hiram ille, ſiue (ut Ioſephus uocat) Iromus, qui Salomoni Cedros & Abietes in Libano cæſas, pro templo ædificando ſummiſit. Vetus hiſtoria Tyrum ut multarum urbium parentem celebrat: in primis autem Leptis, Vticæ, Carthaginis, Gadium, ut docet Plinius. In illa urbe Paulus ſeptem diebus cum fratribus commoratus, ſed & commonefactus ne Hieroſolyma peteret, nihil minus profectus eſt. Hieronymi uero ætas in Syriam profectis locum mõſtrauit in littore, ubi ipſe cum fratribus ad

ad nauim deductus oraſſet. Hodie nec obſcura eſt nec infrequens, ſed ante omnia clara ſepulchro Friderichi Sueuorum ducis, & Imperatoris Romanorum, quem Itali Barbaroſſam cognominant. Princeps ille maximus & ſplendidiſsimus, & tum animi tum corporis ſummis uirtutibus clarus: dubium, ſuo ne conſilio, an aduerſariorum magis inuidia ad opem Syriæ quam nuper ceperamus, ferendam adactus, ingẽti exercitu Germanicæ maxime militiæ comparato, primum Conſtantinopolim, dein Boſphoro traiecto Aſiam ingreſſus, tanto Saracenis & Turcis terrori fuit, ut totis horum caſtris trepidaretur. Nec dubium quin eius auſpicijs & ductu partis uictorijs conſtabiliri per Aſiam res Chriſtianæ potuiſſent, niſi aliter diuinæ prouidẽtiæ fuiſſet uiſum. Iam ille minorem Armeniam ceperat, & uictor imminebat Syriæ, exercitu & impedimentis per Taurum in Ciliciam traductis, quo in loco dum à uenatione æſtuans cum paucis in amne quodam, more Germanis uſitato, lauat & natat, undis arreptus mergitur, tanto omnium mœrore, ob caſum cum rarum tum inopinatum, ut uix fidem capiat ulli unquam Principum tantum lachrymarum datum fuiſſe. Ibi Friderichus filius chariſsimi parentis corpus undis extractum & loculo inditum, Tyrum pertulit, qua in urbe eximio funere & publico omnium luctu demum ſepulturæ traditum eſt, anno imperij eius XXXVII. Anno à nato Chriſto, M. CXC. Tantum abfuit ut noſtram eſſe Syriam cœleſtis illa Pronœa uoluerit. Id qua cauſſa factum ſit ipſa nouit, quæ nihil non nouit. Suſpicamur autem auaritiam quorundam obfuiſſe conatibus, quam indignam iudicarit diuina iuſtitia cui ſuccederet. Succeſsit quidem aliâs, ſed extrema dies hanc haud dubie ſagenam diſcutiet. Nunc ad inſtitutum reuertendum. Trans Libanum in littore Sidon iacet, Metropolis quondam celeberrima, & ducentis ſtadijs à Tyro remota, in qua uitrariæ officinæ quondam plurimæ fuerunt, arenis Beli amnis eò tranſuectis, quibus fuſis terſiſsimum uitrum conflabatur: de qua re eſt apud Plinium, & Strabonem libro decimoſexto. Sed & ſcriptura teſtis eſt Chriſtum in harum urbium fines ueniſſe Matthæi capite decimoquinto, Marci ſeptimo. Et Paulus iam catenatus Sidoni applicuit, Actorum uigeſimoſeptimo. Iiſdem locis Sarepta fuit ciuitas inter Tyrum & Sydonem ſita, cuius illa uidua memoratur, ad quam Heliam ueniſſe Chriſtus Lucæ IIII. meminit. Notandum autem Decapolim proximam Galilææ gentium fuiſſe, uocabulo à decem urbibus impoſito, cuius in hoc tractu Plinius quinto libro meminit. Clariſsime autem Marcus ſeptimo capite, quum inquit: Et rurſum egreſſus de finibus Tyri & Sidonis, uenit ad mare Galilææ per medios fines Decapolis &c. Puto autem & illum Decapolitanum fuiſſe, quem Chriſtus legione liberaO

Barbaroſſa *Sidon.* *Sarepta.* *Decapolis.*

tum, ad ſuos ire iuſsit, Marci quinto. Poſt Sidonem Berytos eſt, haud procul ab Lyci amnis oſtijs, quam hodie Barutum uocant, omnium eius littoris nundinario mercimonio clariſsimam. Deinde Byblos pariter clara, & Tripolis, à trium urbiū obtentu, Tyriorum ſcilicet, Aradiorum & Sidoniorum: quanquam Pomponius trinum locum ſingulis ſtadijs interuenientibus Tripolim fuiſſe tradidit, ſed Plinio magis acceditur, qui & hoc ipſo loco Dioſpolim cenſet, alijs diuerſo loco ſitam. Sed meminiſſe oportet quod Hermolaus admonet, frequenter accidere ut eadem à diuerſis, modo in Phœnice, modo in Cœle, modo in Palæſtina referātur. Fluuiorū huius littoris clariſsimi ſunt, Adonis proxime Byblum mare ingreſſus: & iuxta Aradum Eleutherus, toto illo tractu Conchylio & purpura tingendis uelleribus laudatiſsima.

SYRIA RELIQVA.

Syria. HInc iam proprie Syria eſt, & à Gabale promontorio Laodicea uinetis clara, libera quondam quum res Romanorum incolumes eſſent, ex qua Pamphylus ille presbyter fuit uir magna doctrina & pietate, quem ſupra Cæſareæ coronatum martyrio diximus. Scripſit eius uitam Euſebius. Huius Laodiceæ epiſcopus fuit Apollinarius ille doctus homo, patre presbytero genitus, cuius Hieronymus meminit. Interiora ad Arabes Scenitas & Palmyrenum tractum abeunt. Proxime autē Galilæam & Libanum illum ex quo Iordanis naſcitur, *Damaſcus.* Damaſcus iacet, urbs præter uetuſtatem Pauli etiam ad Chriſtum cōuerſi memoria nobilis, Actorum nono. Hieronymus innuit ætate ſua metropolim eam Saracenorū fuiſſe, adeo iam tum imperij perrupto limite, ut externarum nationibus tantæ urbes patuerint. Damaſci lapis Alabaſtrites naſcitur, adeo tractabilis, ut ad uaſa *Alabaſtra.* unguētaria excauetur, Alabaſtrā dicta, ut Plinio XIII. libro, cap. II. unguenta optime ſeruantur in Alabaſtris. Eſt & alia Laodicea haud longe Damaſco, quam Seuerus imperator Coloniæ iure donauit: ut Vlpianus Tyrius in titulo de cenſibus tradit: quanquam corrupte in eo titulo, ut alia quoque locorum uocabula, eius urbis nomen in uulgatis exemplaribus legitur. Plinius eam ad Libanum cognominat, ad maritimæ uidelicet differentiam. Eodem loco & Chalcis eſt in fertiliſſima Syriæ parte condita, & proxime eam Abila quæ & Lyſanium *Abilene Tetrarchia.* Ptolemæo: unde Abilatæ dicti & Abilene Tetrarchia, quam Ptolemæum Minæi tenuiſſe dum uiueret Auguſtus, deinde Lyſaniæ filio relictam ante diximus. Sunt & aliæ clariſsimæ, ſed præcipua Palmyra, ſitu diuitis ſoli, & aquarum amœnitate ſpectabili, quanquam uaſto undique ambitu arenis includitur. Conditam eſſe à Salomone ſcriptura

ptura memorat, à Damaſco XXVII. millibus paſſuum, à Babylone uero ſex dierum itinere remotam, hodie uulgari eius gentis lingua Thadamum uocari aiunt. Citra quam Apamia, fluuio quem Plinius Marſiam uocat, appoſita, ager eius eximia fertilitate laudatur, & ferũt quidam ab Alexandri ſucceſſoribus prius Pellam, ſequuta ætate Apamiam nuncupatam. Emiſa ciuitas nota eſt, à qua Emiſeni & Emeſeni dicti. Eius epiſcopus Euſebius ille fuit Emeſenus, cuius lucubrationes aduerſus Iudæos & Gentes, etiam Hieronymus laudat. Heliopolis præterea & Berœa, à qua Berœenſes Plinio, maxime autem mediterranea Hierapolis, quæ alio nomine Bambice, alia ab Aſiatica illa, de qua ſuo loco dicetur. Ab Ortu uero & Septentrione riparíorum Euphratis celeberrimum eſt Zeugma, cum ponte memorabili, & tranſitu in Meſopotamiam trito, diſtare eam ab intimo ſinu Iſsico CCCC. ſtadijs Strabo tradit. Sunt & Samoſata non incelebria, unde Samoſateni dicti, quo nomine Paulus ille fuit Antiochiæ Epiſcopus, uaniſſimæ ſuperbiæ homo, qui Chriſtum purum hominem eſſe nugabatur. Longe diuerſus ab horum ſentẽtia, quos audio alicubi in hoc eſſe, ut credamus uidelicet cœleſtem quandam carnem Chriſtum aſſumpſiſſe: nec tam uere hominem fuiſſe quàm creditur: quorum peſsime locatum otium curioſa illa uanitate nõ aliud magis aſſequitur, quàm ut offenſis perculſisq; optimorum animis, non ſe ſolum ipſos, qui uiri boni habiti ſint, ſed etiam doctrinam pietatis ſobriam nuper tanto ſucceſſu poſtliminio reſtitutam, & ab illis tanta cum aſſeueratione defenſam, uel hoc nomine ſuſpectam reddãt, quod in iſtam uertiginem tam fœdam, demum ſtudijs illis ſuis, uelut ad errorem natis, adigantur. Quæ certe non fierent, ſi tam uenerabundi ex ipſis adytis ſcripturarum, oracula ſenſuum auferremus, quàm arroganter & curioſe noſtros illis plerunque ingerimus. Porrò Samoſatenum & Lucianum illum fuiſſe conſtat, qui ob contemptũ religionis ἄθεος dictus eſt, cuius decantatiſsimi dialogi ſub Traiano ſcripti circumferuntur. Comagene ad Amanum & Taurum immittit, non magna regio, & Auguſti primum ætate prouincia facta, in qua caput Samoſata, de qua iam dictum, & Germanicia clara ciuitas à Germanicianis, id eſt, his qui ante in Germania militaſſent, ut uidetur, dicta, non autem à Germanis: quanquam Germanos, ut antea quoque in Macedonia ſub Dictatore, ita & in Syria ſtipendia meruiſſe ſub regibus etiam Iudæorum, Aquilasq; populi Romani in Meſopotamiam & Perſidem ſequutos eſſe conſtat. Fuit olim Germaniciæ præclare inſtituta eccleſia, ſicut & in reliquis per me hactenus memoratis Syriæ urbibus. Sed ad maritima reuertendum. Et à Laodicea quidem digreſsis mons Caſius fit obuiam, fama notior quàm ut multis referre ſit opus. Iulianus Antio-

chiæ hyemans eum aſcendit quo Solem ſecundis gallicinijs per tene-bras orientem contueretur. Aſcenderat ante eum & Adrianus: ambitus ad cacumen XIX. millium paſſuum eſt, Plinio. Hinc Orontis oſtium eſt amnis ab Antiochia uenientis, quem inter Libanum & *Antiochia.* Antilibanum in Cœle oriri Plinius & Strabo authores ſunt. Ipſa Antiochia rerum aduectitiarum copia celebris, CXX. ſtadijs abeſt à mari, à quo & nauigia aduerſo amne intrant. Vrbem Orontes mediam diuidit, ponte ampliſsimo impoſito, & utraque in ripa urbes uelut geminæ ſuis diſcretæ mœnibus, quas demum ſolidus murus longo ambitu claudit. Condita exiſtimatur à Seleuco illo primo Syrorum rege, dein ampliatam ab Antiocho, nomen eius retinuiſſe. Ioſephus Seleuciam, Pellam, Laodiceam, Apamiam, Emeſam & Berœam, Seleuco conditori tribuit. Iuxta Antiochiam Daphne eſt, amœnum & ambitioſum ſuburbanum, ut uocat Ammianus. Orontes ipſe aliquando Ophites dictus, & etiam Typhon Straboni. Nomen datum ei ab Oronte Cambyſe filio in eo merſo quidam tradunt: alij ab eo qui amnem ponte primum obduxerit, certe & urbem Orontin aliquando dictam fuiſſe conſtare uideo. Sed hæc grammaticis relinquenda. Noſtris ſemper hæc urbs magno in honore fuit ob ueterem apoſtolorũ memoriam, & Sauli ac Barnabæ uocationem, & quod prima fuit Syriacarum urbium à Damaſco, quæ poſt digreſſos Hieroſolyma diſcipulos, Chriſtianam religionem tanta cum ueneratione exceperit. Sed *Chriſtiani.* & diſcipuli Chriſti hac primum urbe Chriſtiani dicti, Luca teſte Actorum XI. Et doctrinam Euangelij primum Antiochiæ à legis ceremonijs & Phariſaicæ iuſtitiæ ſuperſtitione uindicatam cõſtat. Diſſenſione enim exorta, & conuentu Hieroſolymis habito, traditio Pauli & prophetarum qui Antiochiæ docuiſſent, non recepta modo, ſed & defenſa, & contra iactatam operum iuſtitiam, magno apoſtolorum conſenſu uindicata eſt. Antiochiæ autem & Petrus, ſi Euſebio credimus, multis annis Epiſcopus præfuit. Et Lucas medicus Euangeliſta, diſcipulus & comes Pauli patria Antiochenus fuit, cuius Euangeliorum duo libri extant. Vt non ſit dubium principem quondam illam Apoſtolicarum Eccleſiarum, & inter omnes Orientis ſummam fuiſſe. Habuit & Ignatium Epiſcopũ, apoſtolici pectoris uirum, qui non dubitauit omne ſibi ſuppliciorum genus imprecari, tantum ut Chriſto demum frui liceret, cuius magna cum laude Hieronymus in libro illuſtrium Eccleſiæ uirorum meminit. Mirum autem urbem à mari remotam adeò obnoxiam terræmotibus fuiſſe, ut nec bella, nec incendia frequentius nocuerint. Iuſtinianus Imperator ætate ſua concuſſam, quum reſtauraſſet θεόπολιν uelut auſpicatiore nomine uocauit. Eſt & principum inſidijs petita, Iuliano autem adeo exoſa, ut ſumma arte

arte in illam calamum ſtrinxerit, hodieq́ꝫ extet aduerſum Antiochenſes elucubrata oratio. Qui de moribus eius urbis meminerunt, aiunt paulò profuſiores in luxum & uoluptatem fuiſſe, præterea dicacitate quadam intempeſtiuiore principibus detrahere ſolitos, qua una re Iulianus offenſus, hoſtis factus fuerit, qui antè amicus fuiſſet. Noſtri quoque quatuor retro ſæculis cum reliquis quibuſdam Syriæ locis, etiam Antiochia potiti erant, ſed & hanc (ut omnia) breui poſt tempore, maiori cum clade amiſere, quàm cepiſſent. Haud longe uerò ab ornatiſsima illa ciuitate, in prominente littore Seleucia ſita eſt, Pieria aliquando cognominata, ex qua in Cyprum commodiſsimus traiectus erat. Lucæ XIII. Et ipſi quidem emiſsi à ſpiritu ſancto abierunt Seleuciam, & inde nauigauerunt in Cyprum. Hæc eſt Syria, celeberrima terrarum, quam totam olim Dauidi Hieroſolymorum regi paruiſſe conſtat. Diuiſo autem Iudæorum regno, in manus Aſſyriorum uenit, & à Parthis, Medis, Perſis, Macedonibus, poſtremo uerò & à Romanis gubernata, ad extremum in Saracenorum poteſtatem peruenit. Proximis autem annis, Selinus Turcarum imperator ingenti expeditione in eam ſuſcepta, pulſo Saraceno aut in deditionem accepto pleraque omnia eius loca ſuæ ditionis fecit. Vrbi etiam Hieroſolymæ fœdus Mahometi ſectator præſidet. *Seleucia.*

MESOPOTAMIA.

VLtra Syriam, Meſopotamia iacet, latiſsime patens regio, neque ſolis amnibus Euphrate & Tigri clauſa (quanquam ea parte proprie Meſopotamia eſt) ſed in Aſſyriam quoque & Chaldæam, translato nominis uſu, ob amnes quibus itidem hæ terræ alluuntur. In Tranſtigritana enim regione ex Armeniorum & Medorum iugis, clari amnes in Tigrim ueniunt, Licus, Caper, Zerbis. Sed & Chaldææ magna pars non circumfluos modo maximos illos amnes Euphratem Tigrimq́ꝫ, uerumetiam irriguos habet & altero Euphratis alueo media finditur. Inde à Plinio dictum libro VI. capite XXVI. Meſopotamia tota Aſſyriorum fuit, uicatim diſperſa, præter Babylona & Ninum &c. Quo loco has urbes in Meſopotamia cenſet, quarum tamen illa, cis confluentem Euphratis, hæc trans Tigrim, in parte Aſſyriæ poſita eſt. Vnde & à Stephano ea pars Chaldææ in qua Vr oppidum erat, Meſopotamia dici potuit, Actorum VII. de Abraham: Cum eſſet, inquit, in Meſopotamia, priuſquam moraretur in Charran. Inquit enim paulò infra: Tunc exiјt è terra Chaldæorum & habitauit in Charran, uelut innuens illis locis commune Meſopotamiæ nomen fuiſſe. Porrò uocatum eſſe in Chaldæa *Meſopotamia.* *Vr Chaldæorũ.*

à Domino Abrahamum, palàm illa conuincũt, quæ Geneſis IX. capite ad finem ſcribuntur, ea enim cauſſa Thare cum filio, nepote, & uxoribus de Vr profectus in Haran uenit, ut iret in terram Chanaan. Id ſi ſuopte conſilio, ac non uocatus Thare inſtituiſſet, profecto euileſceret uocationis myſteriũ. Ergo in Meſopotamia, id eſt in Chaldæa uocatum, Stephanus indicat. Meſopotamia autem tota illa laxitas terrarum dicta, hoc eſt, Interamna. Ita enim μεσοποταμίας uocabulum reddidit Seuerus imperator coram Senatu, ſi Lampridio credimus, his uerbis: Terras Interamnas Meſopotamiæ neglectas ſcilicet, ab impura illa bellua recepimus. Strabo author eſt, ab Euphrate illi latitudinẽ eſſe per Tigrim duorum millium quadringentorum ſtadiorum, hoc eſt, trecentorum millium paſſuum. Vbere quidem in totum ſolo, ſed qua parte amnes irrigant, longe omnium Orientis terrarum fertiliſsimæ. Taurus eam ab Armenijs ſummouet, hac parte Niphates dictus, cætera amnes, ut dixi, determinant. Ipſe Euphrates ex Armenia maiori ueniens, per aſperrimas Tauri anguſtias duodecim millium interuallo eluctatus campeſtria Syriæ alluit, diuq́; recta in Auſtrum fertur aduſque montana Babyloniæ, à quibus retro in Boream flexus uago procurſu, uelut Tygris alueum ueſtigaturus, incedit. Demum iuxta uicum quem Maſsicen Plinius uocat, duobus alueis nõ amplius coituris finditur. Et læuo quidem Seleucia præterita multis paſſuum millibus emenſis, in Tigrim influit: dextro uerò in meridiem uerſus Babylonem delabitur media quondam urbe diuiſa, nunc ſolitudo eſt, quam perfluit, nec multo poſt foſsis in riuos deductus, paludibus abſorbetur. Plinius ſcribit fuiſſe, qui Cobarim præfectũ Meſopotamiæ, alueo manufacto, Euphraten in Tigrim abduxiſſe tradiderint, ne præcipiti curſu Babyloniam infeſtaret. Sæpe id, magnorum amnium coercendo impetu fieri aſſolet. Diuerſo à latere Tigris in eadem Armenia conſpicuo fonte ortus, non findit Taurum ut Euphrates, ſed ſubterlapſus, eo rurſum latere ubi Aſſyria eſt, emergit. Eundem autem eſſe illud argumento eſt, quod illic demerſa, hic egerit, ſummaq́; aquarum celeritate uectus, & alicubi etiam uadoſus, mox receptis amnibus auctus, diſpaleſcit ſæpe, grandes inſulas amplexus, poſtremo in meridiem recto curſu conuerſus haud procul Cteſiphonte Euphratem recipit, atque inde ingens inter Chaldæam & Perſidis partem quæ Suſiana dicitur, in ſinum Perſicum duobus grãdibus alueis euoluitur. Tigris ob uelocitatem dictus Medis & Perſis, hoc nomine ſagittam appellantibus. Cuius rei Plinius & Curtius teſtes ſunt. Conſtat uerò utrunque amnem poſt æſtiuum ſolſtitium increſcere & rigare proxima, ut in Aegypto Nilum, niſi quod neuter limum deuehit, aut aruis inducit, ſed undis tantum uterque fœcundus eſt. Strabo libro

bro XVI. id fieri ob niues in Armeniæ montanis eo maxime tempore liquefactas aſſerit, Euphrate plerunq; ob nimias undas damnoſo. Proinde id ſtudium accolis eſt, ut præaltis aggeribus alueum communiant, foſſasq; quàm longiſsime ab amne in plana diducãt, itidem uallatas, ut cum libuerit, aut contineant meatibus obſtructis (quos Cataractas Marcellinus uocat) aut ijſdem laxatis undas in plana emittant. Idem & ad Tigris alueũ fieri aſſolet, qui & ipſe adinſtar Nili ad Canis exortum tumet, de qua re libro XXV. Marcellinus. Tanta igitur in illis locis fertilitas eſt, ut exiles agri quinquageſimum, cultiores etiam centeſimum fœnus reddant, Plinio. Summa autem fœcunditas iuxta Seleuciam, terris ipſos inter amnes iam anguſtis & uelut in mucronem faſtigiatis. Interiora alicubi & deſertis ſqualent, multisq; in locis ingens aquarum penuria eſt, quod mirari ſubeat in tanta amnium frequentia. Sed & fontes rari, quos condere accolæ, exterarum gentium incurſionibus, aſſolent, quo longius hoſtem penuria fatigatum, arceant. Sed & æſtus interdum tantus in Meſopotamia eſt, Curtio teſte, ut pleraque animalia nudo ſolo deprehenſa interimat. Alit & leones, quemadmodum & Syria, qui cum brumæ tempore mites ſint, æſtate ferociunt, Ammianus id muſcis & œſtris tribuit, à quibus in calore incitati ſæuiant. Oppida Meſopotamiæ plurima, ſed omnium, quæ meminiſſe referat, Charræ præcipuum, iuxta quas M. Craſſus, gurges ille auaritiæ interijt. Nobis Abrahamo omnium credentium patre celebris eſt, qui uocante Deo, Chaldæa digreſſus Charris cum ſuis habitauit. Scriptura Geneſis XII. Haran uocat id oppidum, Stephanus Charran Actorum VII. ſicut & quinto capite Iudith Charran legimus. Haud procul ea Niſibis eſt clariſsima quondam urbs, quæ & Antiochia dicta, & Mygdonia cognominata quibuſdam, ab interfluo amne Mygdone. Sed Plinius eam Meſopotamiæ partem à Macedonibus Mygdoniam dictam ob ſuæ Mygdoniæ ſimilitudinem, tradit, unde etiam Niſibi cognomentum ſit datum. Habuit hæc Conſtantino imperante Iacobum Epiſcopum uirum doctiſsimum, qui Nicenæ Synodo interfuit. Sed æque clara Edeſſa fuit, frequente quondam Eccleſia & Effremo Diacono, qui Syra lingua ſcripſit, nobili. Meminit eius Hieronymus, qui & uolumen eius de Spiritu ſancto in Græcam linguam translatum, legiſſe ſe ait. Vicus Arbela trans Tigrim eſt, inde famigeratus quod Darium ſupremo Alexander illic uicerit. Etiam ſi non iuxta Arbela, ſed ad Gaugamela obſcurũ antea locum, Darium debellatũ eſſe Strabo tradit. Fuit & Cercuſium iuxta Xaborectoram clara ciuitas, quam Diocletianus mœnibus turribusq; fortiſsimã fecerat, ut perfugio eſſe Romanis poſſet. Nicephorium uicũ iam olim Alexãder in memoriã uictoriæ munierat, poſtea

Charran.

Haran.

à Conſtante Cæſare Conſtantia appellata eſt. Zaita item locus celebris, in quo Gordiani tumulus ille fuit, tot inſcriptus linguis, quem Licinius poſtea bonorum omnium hoſtis, confregit, cuius antea in Idumæa meminimus. Fuit & Singara proxime Tigrim Romanæ militiæ nota urbs, infra quam diuerſa in ripa Ninus quondam ſtetit, infra à nobis dicenda. Sed & Amidæ & Miſabdæ rerum Perſicarum ſcriptores ſæpe illo tractu meminere. Notandum uerò Aſſyriæ & Babyloniæ nomina haud raro confundi ſcriptoribus, propter uices regnorum, & alternata dominia, fuit enim tota Meſopotamia aliquando Aſſyriorum. Contra & Babyloniæ tanta claritas fuit, ut & Aſſyria & reliqua Meſopotamia inde Babyloniæ nomen acceperit. Neque iſtud tranſmittendum, præter Arabias ſuperius à nobis memoratas aliam in hac regione ſtatui, Plinio, Curtio, Herodiano, Solino, cæteris Merorum cognominatam, quanquam aliĳs quoque locis Meſopotamiæ, aliĳsꝗ nominibus interim cognominati Arabes coluerunt. Sed illa memoratur præcipue ob fertilitatem (triceſimum enim fœnus reddit) in qua Charras & Edeſſan Plinius ſtatuit, & odoriferam etiam iam citati authores produnt. Curtiĳ hæc uerba ſunt: Euntibus à parte læua Arabia odorum fertilitate nobilis regio campeſtris intereſt, inter Tigrim & Euphratem iacens, tam ubere & pingui ſolo, ut à paſtu repelli pecora dicantur, ne ſatietas perimat. Cauſſa fertilitatis eſt humor, qui ex utroque amne manat, toto ferè ſolo per uenas aquarũ redundante. Hæc Curtius. Neſcio autem an indiligẽtia lapſus, an uerò quenquam ſecutus, C. Solinus in beatæ Arabiæ relatione, inter flumen Tigrim & Euleum, illam ſtatuit, quanquam ſuſpicer eum locum inſigni menda nõ carere, qui tamen ex XXVI. capite VI. libri Pliniĳ, ubi Characis fit mẽtio reſtitui poſsit. Hieronymus author eſt Chriſtianorum ſolitariorum magnam olim frequentiã in Meſopotamia fuiſſe, quod haud dubie ſoli fertilitas, ut in Aegypto effecit, & quod in Meſopotamia maxime mediterranea, ſeceſſus ſunt non pauci ſabuloſa ariditate clauſi, ſicut in Libyægypti ora Abaſes illæ, quarum libro ultimo meminit Strabo.

CHALDAEA.

HAnc ſequitur Chaldæa ab Occaſu & Septentrione, præterea & ab Ortu Euphratis ambitu terminata. Oram reliquam Orientis Tigris à Suſiana diſterminat. Meridianam partem ſinus Perſicus excipit. Plagam occidentalẽ montana illa à deſertis Arabiæ ſummouent, quæ à Ptolemæo Babylonica cognominãtur. In ea, præter ſummam fertilitatem, Chaldæi quondã ſyderalis ſcientiæ præſtantia laudati, quorũ oppidũ Hipparenum fuit. Sed ante omnia celeberrima

berrima urbs Babylon Chaldaicarum gentium quondam caput,& quam ſummam in toto orbe claritatem obtinuiſſe aliquando,etiam Plinius affirmat. Porrò ueteres trium clariſsimarum urbium hoc tractu meminere, uidelicet Babylonis infra Euphratis in Tigrim perducti foſſam ſitæ, & Seleuciæ quæ interamnis fuit, & Nini, quæ in ora Aſſyriæ Tigridis ripæ impoſita fuit,Plinio,ita tamen ut Seleucia inter hanc & illam propemodum medio ſitu fuerit. Memoratur & Cteſiphon recentior quidem, ſed par & magnitudine & munitionibus Seleuciæ. Ninus ſanè uetuſtiſsima regum Aſſyriorum regia fuit,quam ſcriptura Niniuen nominat Ionæ prophetæ claram uaticinio, unde Niniuitæ dicti, de quibus Chriſtus Matthæi XII. Condiderat eam primus Aſſur,à quo Aſſuria,ſeu quod idem eſt Aſſyria circumiacens regio uocata eſt: deinde Beli filius Ninus maritus Semiramidis ampliauit, clariſsimis ædificijs auctam, primus quidem ipſe,omnium qui in Aſia imperarunt.Enimuero haud aliud à diluuio,aut uetuſtius aut celebrius regnum memoratur ſcriptoribus quàm Aſſyriorum.Conſtat autem & ſub Nino,uel Euſebio ſuffragante, natum eſſe Abraham, tanta illius urbis uetuſtas eſt. Sed & poſteriores reges Aſſyriorum ſeu Medorum, Iudæorum maxime cladibus notos,Ninum tenuiſſe Hieronymus tradit, ut Phul, Teglatphalaſſar, Salmanazar, Sennacherib, quorum armis Samariam exhauſtam, & decem tribus Iſraël in Aſſyriam & Medos translatos fuiſſe diximus. Nino mortuo Babylon à Semiramide condita, & ampliſsimis operibus ornata communitaq́ eſt, tantumq́ potentiæ & dignitatis acceſsit urbi, ut poſteris ſæculis etiam regno fuerit exaltata, & Ninum urbem, resq́ Aſſyriorum afflixerit, neque leuis cauſſa fuerit translati Imperij Aſſyriorum ad Medos, id quod annis nonaginta plus minus ante captum Iſraëlem factum legimus. Florentiſsimum autem fuit Babyloniorum regnum ſub Nabuchodonoſore illo qui Syriam maximo exercitu ingreſſus, Iudæam ſæuiſsima captiuitate exhauſit. Plinius ſexto libro, Vrbem ſexaginta millia paſſuum amplexam fuiſſe tradit, muris ducenos pedes altis, quinquaginta latis in ſingulos pedes ternis digitis mēſura ampliore quàm noſtra,interfluo Euphrate, mirabili opere utroque. Hæc eſt Babylon illa decantatiſsima prophetis, & Danielis in primis uaticinio memorabilis.Quam ad ſummum dignitatis,potentiæ, ſplendoris & diuitiarum prouectam,ubi luxu & libidine diffluere,& uoluptate perditis regibus parere cœpiſſet,diuinæ iuſtitiæ ultio in manus Medorum & Perſarum contradidit.Capta eſt enim à Cyro Perſa & Medo Dario, Balthaſſare Nabuchadnezaris nepote interfecto, regnoq́ ad Medos prius, mox & ad Perſas translato;de qua re eſt apud Danielem.Si cui uacat legat Hero

Babylon. *Ninus.* *Niniue.* *Tranſmigr in Babylo.*

dotum libro primo,qui & urbis ſitum & hiſtoriam captiuitatis abunde eſt proſecutus. Mirum autem, urbem adeò potentem, ut uel orbi admirationi fuerit,ita ſubuerti diruiq́ꝫ potuiſſe, ut Hieronymus alicubi tradat,ſua ætate,id eſt,Honorio imperante uix è ruderibus loci deſerti incultiq́ꝫ, ueſtigia extitiſſe quæ urbis ſitum indicarent. Notum inſuper & Alexãdrum Macedonem poſt uictum Darium & regnum Perſarum in ſe translatum, Babyloniæ mortuum eſſe anno ætatis trigeſimoſecundo, à cuius obitu diuiſo inter duces regno, cum Ptolemæo Lagi Aegyptus, Macedonia Philippo, Aſia Antigono ceſsiſſet, Seleuco qui & Nicanor cognominatus eſt, Syria & Babylon & reliqua Orientis pars obuenit. Qui haud multis annis à morte Alexandri Seleuciam illam à ſe nominatam, hac maxime cauſſa condidiſſe fertur,ut uicinitate Babylonem exhauriret, & ſui potius nominis memoriæ conſuleret, breuiq́ꝫ obtinuit, ut non ſolum frequentia uicerit mox paulò Seleucia,ſed & nominis partem in ſe Babylonis tranſtulerit,Babyloniam enim uocatam eſſe eam, etiam Plinius prodit. Adeò nec regnis, nec urbibus quicquam uſpiam aut ſtabile aut diuturnum eſt,ſi laxatas ambitioni habenas permittas. Enimuero rebus Macedonum in Oriente collapſis, quum Arſacæ uirtute Parthi rerum eſſent potiti, Cteſiphon ad exhauriendam itidem Seleuciam (Parthi ambitioni etiam inuidiam coniunxerant) exſtructa,& regia Parthorum facta eſt. Hæc contra Babylonem in orientali Tigridis ripa uiſebatur, extima ferè (quod ſciam) urbium Orientis quæ ditionis Romanorum fuerint. Cæterum ut Babylonis memoria Chaldæam finiamus,uideo dubitari,ex urbe ne prior Petri epiſtola, an uerò ex hac Babylone ad fratres per Aſiam diſperſos ſcripta ſit. Profecto Babylone ſcriptam uideri,ea uerba conuincunt quæ quinto capite leguntur: Salutat uos ea quæ eſt in Babylone ueſtræ conſors electionis Eccleſia. Hieronymus quidem in Catalogo ubi Marci meminit, Romam illius nomine figuraliter à Petro intellectam aſſerit. Sed & hanc noſtram Babylonem intelligi, nec à Petri ad circumciſionem uocati,miniſterio,neque ab hiſtoriæ fide quæ tot annis in Syria eum egiſſe comprobat,neque planè à literæ ſenſu alienum eſt. Neque ambigo illic congregationem aliquam credentiũ fuiſſe, cum in uicina Arabia,& ipſa Meſopotamia in qua & Babylon Plinio cenſetur, præterea ultra Babylonem in ipſa Perſide celeberrimæ Eccleſiæ fuerint. Neque ignoro & in Aegypto Babylonem fuiſſe,ſed ad illam ueniſſe Petrum equidẽ libenter crediderim. Liberum autem eſt Lectori, ut in re contrauerſa,ſequi quod ſimilimum uero iudicauerit.

Babylon apud Petrum.

Car-

A Babylone læuorſum ad oram Perſici ſinus iacentiũ terrarum prima Suſiane eſt, dein Perſis, inde Carmania. Nos uerſo ordine propter Perſicum ſinum, de Carmania primum, hinc & de alijs ordine dicemus. Habet hæc ab Ortu Gedroſiorum tractum ad Indos uſq; immittẽtem. Meridianum latus Indicum pelagus alluit. Perſis ab Occaſu, à Septentrione Parthis coniungitur, à quibus eam & Gedroſijs altiſsima Caucaſi mõtis iuga alijs atque alijs nominibus uocata dirimunt, neque uſquam deſertior eſt quàm ubi illis approximat. Maritimam frontem Oceani, celſum promontorium finit, inde ſenſim cedentia littora amplum ſinum recipiunt, inſulis aliquot diſtinctum, inde peninſulæ forma procurrens uenientibus ex aduerſo Arabiæ montanis ita adproximat, ut fretum intermedium quo ſinus Perſicus funditur, nõ amplius quinq; millibus paſſuum latum ſit, authore Plinio. Gentium extimam oram habitantiũ, præcipuæ Chelonophagi & Ichthyophagi dictæ Macedonibus, quod teſtudinum piſciumq; Oceano captorum carne uictitent, & etiam pecori paſtum ex piſcibus parent Strabone authore libro XV. Illarum tantam in Indico mari magnitudinem eſſe, Strabo & Plinius tradũt, ut ſingularũ ſuperficies habitabiles caſas integãt, atq; inter inſulas Rubri præcipue maris his nauigent cymbis. Pomponius libro tertio Carmanos ſine ueſte ac fruge, ſine pecore ac ſedibus eſſe, & piſciũ cute ſe uelare tradit. Quarum gentium & Hieronymus libro contra Iouinianum ſecundo meminit. Interiora & iam Perſici ſinus littora paulò cultiora ſunt, nec marinis tantũ opibus, ſed & ære & ferro illis locis abundant. Oppida eorum plura, quorum precipuum Alexãdria, ab Alexãdro conditum, quem & cultiores reddidiſſe illos & à pertinaci piſcium eſu coërcuiſſe, hiſtoriæ memorãt. Ptolemæus & Carmanam metropolim mediterraneam facit. Inter amnes primæ claritatis eſt Hytanis aurum trahens, Andanis item & Corius in eundem Perſicum ſinum elapſi. Sophronius author eſt, etiam illi genti Thomæ prædicatione Chriſtum innotuiſſe, apud quem tamen niſi fallor mendoſe γερμανοῖς pro καρμανοῖς legitur. De Germanis enim inter Perſas, Parthos, Medos & Hircanos, nulla, quod ſciam, ſcriptoribus mentio, ſed de Carmanis tantum, quos Perſis & Parthis proximos, notius eſt omnium conſenſu, quàm ut aſſertione ſit opus.

PERSIS ET SVSIANE.

INde Occaſum uerſus Perſis eſt, fertilis iam & culta, & regno quondam omniũ Aſiæ maximo & potentiſsimo, nobilitata. Quippe non contenta in Syriam, Aegyptum, Aethiopiam,

Aſiam, Pontum, Armenias, & regna Parthorum uſque in Indiam ditionem propagaſſe: Europam etiam perculit, pontibus per maria ductis. Nec enim petituri Macedones Perſidem uidebantur, ni priores Perſæ Græciam prouocaſſent. Hæc gens, ut tradit Plinius, ſemper Rubrum mare accoluit, propter quod & ſinus Perſicus ab eis dictus, quem perpetuo tractu à Bagrada fluuio uſque ad amnem Oroatin tenuere, Ptolemæo. Inde uerò ad Tigrim, Suſiana eſt, utrãq; ab Auſtro Rubrum pelagus finit, à Chaldæis Tigris, à Medis Caucaſia iuga diſterminant. Regni caput olim Perſepolis iuxta Araxem fluuium procul à mari condita, quam Alexander orbis terrarum ſpolijs refertam cepit & diruit, multis auri talentorum milibus receptis. Ex maritimis urbibus Cyrus frequens quondam, quam Plinius Cyropolim, Stephanus à Perſis Cyrechatam uocatam ait, in qua Epiſcopus fuit Theodoretus ille uir doctiſsimus, cuius Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lucubrationes extant, præterea pro fide noſtra contra Gentes libri duodecim, quos ipſe Sermones appellat, nuper à Zenobio Acciaolo Florentino in gratiam Leonis Pontificis Latinè uerſos. Fuit & Laodicea in Perſide ab Antiocho condita & Paſſagarda Magorum caſtellum, in quo Cyri ſepulchrum fuit, Plinio. Magi Perſis magno in honore & ueneratione fuere, ut nec publica ſine eorum conſilio adminiſtrarentur, nec legitime factum uideretur quod horum ſententia non approbaſſet. Porrò Magi apud ueteres non malefici modo, ut uulgus hodie nominat, ſed artium rerumq; in naturæ uarietate eximiarum cognitione præſtantes dicebantur, quos Græci honeſta prorſus appellatione Philoſophos, Latini Sapientes uocabant. Ad quem modum de Magis locutus Plinius libro uigeſimoquinto capite II. Pythagoram & Democritum de naturis herbarum ſcripſiſſe tradit, peragratis prius Perſidis, Arabiæ, Aethiopiæ, Aegyptiq; Magis. Præcipue autem Perſici, diſciplinam futura præſentiendi ſibi uendicabant, translatam aliquando ab Hiſtaſpe Darij ſuperioris patre à Brachmanis Indiæ ſapientibus, quos & Apollonium adijſſe Philoſtratus ſcripſit, quam poſteris deinceps illi ceu per manus tradiderint. Hi ſunt illi Magi qui ſtella ducente Chriſtum recens natum adierunt, & muneribus oblatis adorauerunt. Ab Oriente enim ueniſſe eos Matthæus teſtatur, nominatim autem è Perſia Chryſoſtomus. Diuus Hieronymus Commentario in Iſaiam ſeptimo tradit illos admonitos à dæmonibus, uel inuitis Chriſtum confitentibus, qui regnũ eorum eſſet extincturus. Quædam & Auguſtinus libro de Dæmonibus ad eum modum retulit. Profecto tantæ rei ſacramentum tam diſerte à prophetis prædictum, in ipſo natiuitatis filij ſui articulo, ne ſapientiam quidem & potentiam mundi huius cælandum Deus noſter duxit, æditis etiam prodigijs, quibus

Magi.

quibus intelligerent ſupra naturæ uires eſſe quod ageretur: ſicut & paſtoribus miraculo, Chriſti natiuitas angelis annunciantibus reuelata, Lucæ II. capite traditur. Veriſimilius autem mihi uidetur Magos à domino ſancto ſuo ſpiritu pro gentiũ uocatione coram Iudæis conteſtanda, ad Chriſtum quærendum excitatos, quàm admonitos à dæmonibus. Quanquam palàm eſt, ne hos quidem illius aduentum latuiſſe, qui ſcriptura teſte toties eum filium Dei ſunt confeſsi. Sed diuerſa de illis ut ſentiamus, niſi fallor, cum ſtella admonet noua & miraculo ædita, tum etiam oblatio munerum & prona adoratio quam Chriſto exhibuerunt. Quanquam autem conſtat translatitium eſſe Perſis hoc modo reges ſuos adorare, tamen hoc nouum fuit, quod nato puero, non ſuo in regno, ſed & paucis cognito, & longe diſtante regione, præterea non in arce aut aula, ſed humili hoſpitiolo hoc honoris tribuendum duxerunt. Certe & oraculum, quo per ſomnium ſunt admoniti palàm conuincit, Deo noſtro illos curæ fuiſſe. Plauſibilius uero quàm uerius, quod hodie uulgo creditur, reges eos fuiſſe, non philoſophos, cum diuerſum uel ipſa Euangelij hiſtoria innuat. In urbe etiam uictrice gentium Roma prodigia extiterunt, quæ de rege illo Gentium admonuere. Suetonius in Auguſto ex Iulij Marathi authoritate tradit, ante paucos quàm Auguſtus naſceretur menſes, prodigium Romæ factum publice, quo denũtiabatur regem populi Romani naturam parturire, Senatum exterritum cenſuiſſe, ne quis illo anno genitus educaretur. Eos uero qui grauidas uxores haberent (quod ad ſe quiſque ſpem traheret) curaſſe ne Senatusconſultum ad ærarium deferretur &c. Quod prodigium Marathus & Suetonius ad Auguſtum retulere, uelut nouum foret, regem naſci populo Romano, qui Syllas iam & Marios pertuliſſet, & quorum regnum nõ Auguſtum, ſed Cæſarem dictatorem cum ingenti Reipub. clade exorſum eſſe conſtat. Sed & ciuium uana ſpes erat, liberis ſuis ea cauſſa præ Senatuſcõſulto timentium. CHRISTVS erat quem parturiebat naturæ prouidentia, qui ſub Auguſto natus eſt, cuiq; Romani Imperij magnitudo ceſsit, Imperatoribus etiam regem illum agnoſcentibus, qui antea τοῖς ἰδώλοις ſeruijſſent.

NVNC ad Suſianen ueniendũ, quæ ab Oroati fluuio ad Tigrim trium millium ſtadiorum longitudine in ora ipſa panditur. Habet autem nomen à Suſis metropoli, & ueteri regum domicilio, quam Memnonem condidiſſe iuxta Coaſpem fluuium cum ponte, Strabo tradit. Plinius ab Dario Hiſtaſpis filio, cuius arcem Euleus fluuius circumeat CCL. millibus paſsibus à mari. Mediterranea Suſarum aſperrimis & difficilimis aditu montibus, præterea & latrocinijs infeſtis à Perſide ſummouentur. Per quæ loca Alexander non ſine periculo poſt Suſa

capta direptaq́ʒ ſuorum copias traduxit. Curtius in Suſiana Satrapenam ſtatuit nobilem regionem proxime Suſa. Amnium autem Suſianæ, clariſsimus Euleus eſt, uel hoc nomine celebratus ſcriptoribus, quod Perſarum reges quibus rarus alioqui uſus uini eſt, eius undas propemodum ſolas bibere conſuerint, quia cæteris leuior puriorq́ʒ exiſteret. Notandum autem Elimaidem in Suſiane eſſe, μεγάλω, id eſt, Magnam cognominatam regionem, ad eius differentiam quæ in Media eſt, à quibus Elimaitæ & Elamitæ dicti, à Luca etiam inter peregre profectos cenſi, Actorum ſecundo. Plinius Suſianam ab Elymaide Euleo diſterminat. Proximi autem Tigri, ſunt Characeni itidem in Suſiana, Ptolemæo, quorum oppidum Charax clariſsimum, in intimo ſinu Perſico & etiam Italiæ notum quondam, Arabicarum mercium Emporium, Plinio. Vt ridiculi ſint, qui ex Arabia hac cauſſa reges ad CHRISTVM profectos putant, quoniam Auri, Thuris & Myrrhæ Euangeliſta meminerit. Quaſi uero ditiſsima Perſis hiſce rebus tanta copia à uicinis Arabibus importatis caruerit, cum Plinius tamen libro VI. tradat Arabes Parthis uendere ſolitos, quæ è mari aut ſyluis caperent, nihil autem contra redimere. Ex quibus uerbis intelligimus eam Perſarum (quos & Parthorum nomine Plinius comprehendit) fuiſſe opulentiam, ut pretioſas illas Arabum merces non ullius rei permutatione, (nulla enim egebant Arabes) ſed numerata tantum pecunia comparauerit. Locus autem Dauidis Pſalmo LXX. quo abutuntur, non ad Magos, ſed Reges attinet, qui in Salomonem liberales eſſent futuri. Tropologia autē ad Chriſtum, quem uel gentium principes honore eſſent proſecuturi. Supra Characen Coſſei memorantur latrocinijs infames, & quoniam aſperis locis habitant, terræ cultura neglecta, rei militari & merendo æri magis deditì ſunt. Prodiga gens animæ, ut Silij uerbis utar. Nec Elamitæ huius ſceleris ſuſpicione uacui quondam, de quibus Strabo meminit. Fuerunt & Lazi, & ſupra Perſidem Vxij bellicoſi & Mardi, proximi iam à Septentrione Medorum tractui, de quo infra. Dignum autem memoria quod libro IIII. Q. Curtius ſcriptum reliquit, Perſas regum arcana incredibili fide cælare, non metum, non ſpem elicere uocem qua occulta prodantur, ueteres reges diſciplinam ſilentij uitæ periculo ſanxiſſe, & linguam grauius fuiſſe caſtigatam quàm ullum probrum. Qua cauſſa Alexandri conſilia ſæpe perplexa impeditaq́ʒ fuiſſent, quod eorum omnium quæ apud hoſtem gererentur eſſet ignarus. Inter ſuppliciorum autem genera excoriationem Perſas habuiſſe Marcellinus libro XXIII. tradit, pœnam ſine dubio uicinis etiam gentibus cognitam, ut ueriſimile ſit, quod de Barptolemæo Orientis apoſtolo excoriato, proditum eſt. Nec tacendum Xerxis fa

cinus

Elamitæ. *Aurum.* *Thus.* *Myrrha.*

cinus plenum humanitatis, qui cum exercitum ſuum innumera hominum Aſiaticorum multitudine congregatum ex ædito quodam loco conſpicatus eſſet, memor mortalitatis, illachrymari cœpit, quod poſt centum annos nemo ex illo ſuperuicturus eſſet. Hoc factum libro IX. Valerius illi uitio uertit, uelut uitæ immodicæ cupido, ego contrà laude dignum puto, ac mirandum etiam quod regi & potentia & felicitate maximo hoc in animũ incidere inter uictorias potuit, ut ſe ſuosq́ mortales eſſe fateretur. Frequenter enim in proſperis rebus fragilitatis humanæ obliuiſcimur.

ASSYRIA, SITTACENA, ADIABENA.

ASſyria Tranſtigritana eſt, & Armenia maiori à Septentrione, ab Ortu Media, à Meridie Suſiana (immanibus mõtium iugis interueniẽtibus) clauditur. De hac & in Meſopotamia dictum eſt. Eius regio, qua Suſianæ imminet, Sittacena dicta, & iam extra ambages amnium poſita, cui nomen Sittaca urbs dedit à Græcis condita, proxime montem Zagrum ex Medis uenientem. In quo & Cteſiphon illa cuius ſupra quoque meminimus. Ptolemæus ſupra Sittacenen Apolloniatem regionem ſtatuit, dehinc & interamnem Arbelitin, de qua ante dictum eſt. At Plinius ſexto libro confuſis nominibus eandem Arbeliten, Paleſtinen & Sittacenen uocat. Strabo eandem Sittacenen & Apolloniatem ab Apollonia dictam. Ita fit ſæpe, ut locorum uicinitas ipſa etiam nomina communia habeat. Sittacenam ab Occaſu finit Tigris, tot iam fluminibus auctus, quem accolæ à Borea reflexum Paſsitigrim nominant, teſte etiam Curtio, apud quem tamen Phaſim Tigrim pro Paſsitigrim mendoſe legitur. Inter flumina autem ſita Adiabene, nomen à tranſitus difficultate ſortita eſt, ferè enim tot amnibus diuiduæ terræ pro incerto uarioq́ auctu curſuq́ fluuiorum difficulter permeantur. Διαβαίνειν Græcis tranſire ſignificat, unde ἀδιαβένη cum α priuatiua, ipſa regio dicta. Quanquam Ammianus qui his locis ſtipendia meruit à fluminum nominibus, prouinciæ datũ nomen fuiſſe autumat, confeſſus interim hanc, quam diximus, ueteribus uiſam nominis cauſam. Idem author Oſrohenos illi aſsignat, & horum municipium Ecbatanam facit, alia haud dubie à Medicis Ecbatanis, de quibus ſuo loco dicetur. Conſtat Oſrohenos bellicoſos homines eſſe, & ſagittandi peritiſsimos, quorum magnum numerum Alexander Seuerus poſt deuictos illis in locis Parthos, Romanæ militiæ adſcripſit, & poſt eum Galerius Maximinus contra Germanos eduxit, utiliſsimam eam militiam ratus aduerſus nuda &

procera Germanorũ corpora. Tantæ molis erat Germanos uincere. Sed & illud non indignum relatione eſt, Romanos haud unquam longe ultra Cteſiphontem in Ortum progredi auſos, nec impune feciſſe, ſi qui tentaſſent, neque unquam, quod ſciam aut Medorum aut Perſarum ſedibus horum ſigna illata fuiſſe. Traianus quidem feliciſſima in Parthos uictoria potitus hoſte repreſſo limitem reſtituit, Cteſiphonte, Babylone, Seleucia, & Edeſſa, claris urbibus ab hoſte receptis, præterea maiori Armenia, Aſſyria & Meſopotamia in prouinciæ formam redactis. Poſt enim & Galerius Maximinus proſperrime geſtis rebus, quinque Tranſtigritanas prouincias ſtatuit, quarum eius ſæculi nomina erant Aſarzamena, Mozena, Zabdiena, Rheumena, Carduena, quas Iouinianus Imperator poſt Iuliani caſum turpi ignominioſoq; fœdere cum hoſte icto, omnes reſtituit. Incertus igitur Imperij limes Tigris fuit, nec diu rètenta ſunt, quæ ultra eius ripam Romani cepiſſent, ſæpe ita amiſſa, ut præſtiterit nõ fuiſſe capta. Proinde prudẽter Adrianus promotum à Traiano limitem ipſe coërcuit, Euphrate contentus, quo dubiam fortunæ aleam declinaret. Nunquam enim inulta ceſsit Romanis uictoribus Parthorum tentata libertas, neque ulla alia gens, exceptis Germanis, illata damna ſeuerius uindicauit. Quippe qui à Lucullianis Pompeianisq; expeditionibus poſt Armenias & Syrias occupatas, ad uſque caſum & interitum Imperij, Conſularibus & Patritijs ducibus cæſis non ſeſe modo ipſos, ſed & prouincias quas eis Romanæ uictoriæ abſtuliſſent aſſeruerint. Nunc ad propoſitum reuertendum. Nec tacenda naturæ in Syria opulentia, multis in locis liquore, quem Naphtam uocant, extante, quo non alius citius pertinaciúsue conceptum ſemel ignem fouet aut retinet. Ammianus picea eum ſpecie & glutinoſa, & bitumini perſimilem eſſe tradit, neque alia re ulla extingui flagrantem, quàm iniecto puluere. Similis naturæ limus eſt Comagenes ſtagno quodam effuſus, Maltham uocant accolæ, quem accenſum terra tantum extingui tradit libro II. Plinius. Bitumen quoque & Aſſyria & Chaldæa tanta copia reddit, ut in Babyloniæ muris condendis pro cemento ipſum fuiſſe conſtet. Limus eſt (quod miremur) aquis extractus in Aſſyria iuxta lacum qui Ammiano Soſingites dicitur, in Iudæa uero è lacu, qui ea cauſſa Aſphaltites dictus eſt, quod cætera ſterilis hunc unum lentorem ædat, qui mortalibus in uſu ſit. Aſphalton enim Græci bitumen uocant, & Piſſaſphalton, quod liquidius eſt, authore Plinio, quoniam ad picis naturam accedat. Curtius quoque iuxta Mennium oppidum Chaldææ fontem eſſe tradit, qui ingentem bituminis uim effundat. Mirum autem in undis, tam aduerſo incendijs elemento, materiam inueniri adeo amantem ignis, ut ardore eum complexa undas ita reſpuat,

ſpuat,ut affuſis ardeat magis. Eſt & in hominum ingenijs mirandum, quod Plinius prodidit iuxta alueum Tigris oppidum eſſe Babytacen CXXX. millium paſſuum à Suſis, cuius incolæ aurum odio habeant,& conquiſitum defodiant,ne quo cui ſit in uſu. Quàm diuerſis illi à noſtris moribus diſſentiunt? Noſtrum enim illud Ouidianum eſt primo Faſtorum,

Aurea nunc uere ſunt ſæcula,plurimus auro
Venit honos,auro conciliatur amor.

Sed & in Sittacena eccleſias Chriſtianorū fuiſſe,notum eſt,ac ne nunc quidem liquet an deſierint, quum ſit certum hodieꝗ apud Indos frequentes eſſe Chriſtianos. Legimus tamen ſub Conſtantino in Simeonem Cteſiphontis Epiſcopum clarum uirum, & multos ſuarum eccleſiarum fratres à Sapore Perſarū rege ſæuitum olim eſſe. Et extat epiſtola apud Theodoretum Conſtantini ad Saporem,pro fide Chriſtiana tuenda,quam ille antea eſſet perſecutus.

MEDIA, PARTHIA, HIRCANIA.

MEdia,inquit Plinius,ab Occaſu tranſuerſa, oblique Parthiæ occurrens utraque regna includit. Habet ipſa ab Ortu Caſpios & Parthos,à meridie Sittacenen & Suſianen,& Perſida, ab Occaſu Adiabenen, à Septentrione Armeniam &c. Includere dixit utraque regna, quod à Caſpio pelago longo introitu ad uſque Carmaniæ deſertæ immittit, & ceu cuneo quodam Parthiam à Perſia diuidit. Sed in Occidua quoque parte Caſpios,Pomponius & Ptolemæus locant,amnibus claris Cambyſe & Cyro proximos,ut ſit uerisimile toto eo littore hoc nomine authoribus uocatas fuiſſe gentes quæ accolunt. Porrò Caſpium ſinum & portas Caſpias Plinius ab his qui ad Ortum habitant, dictas tradit. Iuga uero montium illic interrupta opere manufacto,ut uix ſingula plauſtra meare poſsint. Portæ dicuntur,nomine Tauri montis anguſtijs admodū uulgari. Medorū caput, Ecbatana ſunt, urbs maxima, quam Seleucus cōdidit amœniſsimo in loco,aëreꝗ æſtiuo in primis ſalubri. Aeſtatem enim Ecbatanis Medorum principes, hyemem Seleuciæ Meſopotamiæ tranſigere ſolebant. Eſt & Apamea Medorum inter inſignia oppida præcipuum. Hæc eſt Media fortiſsimarum gentiū,in quam Iudæos poſt captam Samariam translatos fuiſſe, ante ex Euſebij authoritate diximus. Multis iſta annis Aſſyriorū regibus paruit, ac deinde à Sardanapalo effœminatiſſimo principe defecit,Arbacto præſide eius, ad regni culmen euecto, à quo uſque ad Aſtyagen illum, qui Cyri Babyloniæ domitoris maternus auus fuit,florentiſsime regnatū eſt annis plus minus CCCL.

Hinc ad Perſas ſumma imperij Orientis peruenit, Aſtyage à nepote ſuo Cyro capto & Hircanis impoſito, uelut lib. primo tradit Iuſtinus. PARTHORVM tractum Caucaſus ramis ſuis ut brachijs complectitur, cætera planum & deſertis etiam alicubi ſqualentem: plana eius æſtiuus maximè calor, montana uiciſsim brumæ frigus infeſtat. Proinde per uices in æſtate ſub mōtanis locis potiſsima amœnitas, in hyeme clementius per plana cœlum eſt. Parthis uicinæ gentes ſunt, à Meridie Carmani per deſerta ſparſi, à Septētrione Hircani, ab Ortu Arij, ab Occaſu, de quibus iam dictū eſt, Medi. Plinius VI. libro ſemper fuiſſe Parthiam in illis montium radicibus tradit. Primi autem hoc nomine dicti quoniam exules eſſent, quos Parthos ſua lingua Scythæ uocant. Caput horum Hecatompylos urbs regia, quam CXXXIII. millibus paſſuum à Caſpijs portis abeſſe tradit Plinius, alicubi teſtatus in media eam Parthia ſitā eſſe. Memoratur & Choara locus amœniſsimus Parthiæ, Choana à Ptolemæo dicta, diuerſus ab illo quem libro XLII. Iuſtinus Daran ſiue Daſan nominat, authore Hermolao: ab rege Arſace in præruptis montium conditum, circumq́; affluentiſſimæ fertilitatis. Sed non eſt inſtituti noſtri, Parthorum loca, quæ plurima feruntur, referre, ſicut nec aliarū regionum. Quid enim hoc aliud eſſet, quàm actum (quod dicitur) agere? monendus tantum, ut in feſtinato opere & in tranſcurſu Lector, quo locorū commemoratione iuuet memoriam, & quod nobis duntaxat adumbrantibus intelligit, hoc ipſum apud ueteres ſcriptores diligētius perquirat. Plinius Arſaciam inter potiſsimas Parthiæ urbes enumerat, & iuxta, Niſæos equis nobiles campos, præterea Parthiænen regionem & Alexandropolim conditore Alexandro, qui hæc loca cultiora frequentioraq́; reddidit: quanquam ne ſic quidem admodum per initia profecit. Tradit enim Iuſtinus, Alexandri ſucceſſoribus quum Orientis regna diuiderentur, adeo cōtemptui Parthiam fuiſſe, ut externo eam ſocio Stenagori gubernandam tradiderint. Poſt, rebus felicius auctis ita creuit præter omnium expectationem genus illud hominum ad bella haud dubie natum, ut cum Romanis ceu diuiſo terrarum orbe, de imperio magna gloria certarit. Paruerunt illi ab initio regni, Medis & Aſſyrijs, dein & Perſis. Macedonibus etiam ſeruierunt, quorum uexatis & per Aſiam imminutis rebus, occaſione diſcordiæ inteſtinæ, fratrum Antiochi & Seleuci, ſuperioris Antiochi nepotum, primo bello Punico, L. Manlio & Attilio regulo COSS. defecerunt. Mox ab Arſace, obſcuro quidem, ſed magnanimo induſtrioq́; homine, regni fundamentis iactis, intantum creuere, ut Trogo teſte, non minus Arſaces eis memorabilis factus ſit, quàm ante Perſis Cyrus, Macedonibus Alexander, Romanis Romulus fuerit. Sed & memoriæ beneficentiæ

eius hic honor tributus, ut omnes ex inde reges ſuos Arſaces nuncu parint. Inde res illorum indies magis ac magis creuere, ſed florentiſsimæ poſt Auguſti exceſſum uiſæ ſunt, quo tempore inter eos & Romanos, ceu æmulos gloriæ, uincendi ardor palàm erupit, neque ulla partibus quies fuit, ſubinde alternantibus uictorijs, donec Roma Imperio prorſus exuta eſt. Potentiæ hoc uel unum magnum argumentum eſt, quod Marcum Antonium triumuirum ſedecim ualidiſsimis legionibus Syriam ingreſſum, multis prælijs illorum attritum, demum fuga ſibi conſulere coëgerunt. Bello cauſſam præbuere auxilia Caſsio & Bruto in Thraciam contra Auguſtum & Antonium miſſa, præterea & dolor de Craſſo, quem haud multo antea Horodes rex deprchenſum interfecerat. Mirum autem ad eum modum illis gentibus regnum conſtitiſſe, ut toties uelut per uices mutatum, nunquam tamen interierit. Eripuerant Macedones, ſed Parthi uendicarunt. Hodieq; Perſæ retinent auitam dignitatem regni. Porrò ipſa ſucceſsio ad hunc modum habet. Primi Aſſyrij rerum potiti à Nino, ut ante dictum, Medis ceſſerunt Arbacto transferente, inde Cyrus ad Perſas tranſtulit, Alexander Perſis domitis Macedonibus ſuis reliquit, His Arſaces Parthis ſuis eripuit, multis ſæculis deinde ab his regnatum ad uſque Alexandrum Seuerum, annis poſt natum Seruatorem noſtrum ducentis, quo tempore Artabano rege ab Artaxerſe Perſa uicto, ad Perſas rurſum regni apex translatus eſt. Inde ad Saracenos, Turcarum mercenario milite, qui ex Scythia ſe receperat, adiutos, Perſicum regnum peruenit, haud multo ante Heraclium Imperatorem Orientis, maximoq; Chriſtianæ pietatis caſu. Ex eo enim tempore Turcæ per Aſiam celebres eſſe, & uictoriarum ſucceſsionibus elati, aſpirare ad regnum cœperunt, breuiq; omni Aſia ſunt potiti. Sed aſſeruerat tamen non ita pridem Perſis regnum ſuum Tamberlanes ille, qui captum Turcarum principem Pazaiten in cauea aureis catenis ligatum, ad mortem uſque ceu uiſendam beſtiam circumduxit, exercitu eius ad internetionem cæſo, in quo ducenta millia hominum periſſe recentior hiſtoria prodidit. Id uero contigit Anno Domini, M. CCC. XCVII. Bonifacio nono, Romano pontifice. Hodie in hoc totus eſt Pſophis Perſarum rex, ut auitam gloriam ſuis aſſerat. Nunc ad Parthos reuertendum, ac de moribus quidem eius gentis, ſi quis noſſe pluſcula uelit, legat librum quadrageſimumſecundum Iuſtini. Vino ferè factitio ex palmis utuntur in potu. Sed tanta illis bibendi auiditas, ut certent etiam, & gloriæ loco ducant, ſi quis potando quàmplurimos uicerit. Quem morem iam olim à Carolo alijsq; Franciæ regibus ſublatum, nuper iterum Germaniæ noſtræ luxus militaris intulit,

peſtem bonorum morum, & quo non aliud ullum uitium diſciplinæ etiam militari magis noxium aduerſumq́ exiſtat. HIRCANI inter Parthyænen & Caſpium pelagus ſiti ſunt, gens ad arma nata, & quæ laboribus periculisq́ militiæ indurata, alacritate quadam prælia ineat. Clauditur ab Ortu Occaſuq́ & Meridie Caucaſi iugis, quarto latere, in ipſo Caſpio littoribus tranſuerſis inter ortum Solſtitialem & Boream uſq́ ad Margianam procurrit. Metropolis Hircanorum Hircania dicitur, amnis clarus Sibaris, quem Q. Curtius libro quinto Sioberim, Diodorus libro XVII. Stioberim, paucis, ut ſæpe fit, literis mutatis, nominant. Multus eſt in eius deſcriptione Curtius. Ab his Caſpium mare Hircanum quoq́ appellatum, atrox, ſæuum & importuoſum, raris inſulis, quarum potiſsima Talca contra Hircanorum littus poſita. Illius aqua longe dulcior quàm reliqua marina, quod propter magnitudinem amnium, circumquaq́ magno numero Caſpium ingredientium, accidere non dubitat Plinius. Veteres regnum Hircanorum dixerunt, neq́ aliter quàm uice regni ab Alexandri ſucceſſoribus eſt adminiſtrata: quod ideo annotandum duxi, ne quis anguſtam eſſe eam regionem ſuſpicaretur. Hircanis & Parthis Thomam apoſtolum Chriſtum prædicaſſe Sophronius tradit.

SATRAPIAE CITRA INDVM.

INter Parthos Carmanosq́ & Indiam terræ iacent altiſsimis montibus incluſæ, quas Satrapias, hoc eſt, Præfecturas Plinius uocat. Perſæ enim Satrapam Præfectum nominant, ut inde intelligatur, Perſarum Parthorumq́ ditioni eas attinuiſſe: quanquam idem author alicubi Indiæ partem eas à quibuſdam creditas eſſe innuit. Strabo eſt author, Satrapias illas, nec Parthorum ſemper nec Indorũ fuiſſe, ſed uiciſsim rebus, ut fit, uariãtibus iam his, iam uero illis paruiſſe. Probabilis igitur M. Agrippæ ſententia eſt, capite XXVII. ſexti libri relata, Plinio. Quæ Mediam & Parthiam & Perſiden ab Oriente Indo, ab Occidente Tigri, à Septentrione Tauro Caucaſo dicto, à Meridie Rubro mari, hoc eſt, Perſico ſinu terminat &c. Quo loco Agrippa non ſedes ipſas gentium, ſed regni limites deſignauit, ad quos Parthorum Perſarumq́ nomen pertigerit. Satrapiarum nomina ſunt, Aria, Paropamiſſus, Arachoſia, Gedroſia. Gentes, Arij, Paropamiſſadæ, Arachoſij, Gedroſij. Ptolemæus Drangianam Arachoſiæ adijcit ab Occaſu, & Carmanis finitimam. Plinius certe his locis Drangas cenſet, ſicut & Strabo libro XV. Dignum autem relatione, quod Plinius annotat, Parthorum duodeuiginti regna (ſic enim diuidũt prouincias) inter duo maria uidelicet Rubrum à meridie

& Hir-

& Hircanum à Septentrione fuiſſe, quorum undecim ſuperiora à confinio Armeniæ Caſpijsq; littoribus aduſque Iaxartem & Scythas numerata, reliqua ſeptem meridiem uerſus inferiora appellata fuerint. Equidem arbitror, Margianam, Bactrianam & Sogdianam ex ſuperioribus regnis ad Parthos attinuiſſe. Et æſtimari haud dubie Parthici ſiue Perſici imperij magnitudo inde poteſt, ut non ſine cauſſa Romanum imperium omnium potentiſsimum indignum duxerint cui parerent. Enimuero illis ceu domeſticis uiribus Scytharum auxilia, cum quibus ex æquo (ut ait Plinius) uiuebant, acceſſerant, neque horum ſolum, ſed & Sarmatarum Aſiæ. Perſis enim ne Albani quidem euocati opem denegarūt, & à Tanai profectum militem affuiſſe illis ſatis horum ſcriptorum fide conſtat qui res Perſarum in literas retulerunt. Singularis autem Parthorum in deuinciendis Scythis prudentia extitit, nam cum terram fertilem poſsiderent, & immenſi reditus regnorum eſſent, ſuſpectum autem haberent Scytharum robur ſtudiumq; militiæ promptum & exercitum, præterea ardore merendi ſolicitari ſe abs quouis domino, & mercede conduci paterentur, priores ipſi Scythas multa amicitiæ ſpecie, ſed & donis & pollicitationibus ſuos fecere, ut quoties res poſtulaſſet, numeroſa illi auxilia ſummitterent. Inde geminus fructus Parthis erat, & quod tuendo limite & hoſte arcendo, obiectare Scytham periculis licebat, utpote conductum & magnis ſtipendijs excitatum, quæ alea Scythis non ſine multo ſuorum caſu ludebatur. Et quod iugis militiæ moleſtia, fracto conſumptoq; eius gentis robore, hoc minus rebus nouis ſtuderent, aut Parthorum regno quacunque cauſſa prouocati, damnoſi eſſe pergerent. Nec male locata ea pecunia uidebatur, quæ tanto cum fœnore ad creditorem rediſſet. Tradit Iuſtinus Scythas à Parthis cōtra Antiochum aliquando ſolicitatos, quum cōfecto iam bello ſuperueniſſent, calumnia tardius lati auxilij mercede fraudatos fuiſſe. Contra uero Scythas tantum ſibi itineris fruſtra emenſum, queſtos, ſtipendium pro uexatione, uel alium hoſtem popoſciſſe. Demum ſuperbo reſponſo offenſos Parthorum fines uaſtare cœpiſſe. Ea re Phraharten regem expeditione in eos ſuſcepta, prælio uictum & occiſum fuiſſe, quod exemplum haud dubie Parthos admonuit, ne quid ſimile deinceps in Scythas committerent, ſed induſtria illa, quam diximus, obſeruarent. Nunc reliqua adijciemus. Paropamiſſus oppida habet Cartanam & Alexandriam præcipua. Amnes claros Ochum in Caſpium exeuntem, & Choem in Indum. Infra eum Arachoſia, in qua alia Alexandria amnis Arachotus ingens in Indum egreſſus ingenti prius lacu fuſo. Eſt inibi & Arachoſia oppidum Plinio, quod Ptolemæus (niſi ſit corruptus codex) Arachotum nominat à Semiramide illa Ba-

bylonica, quæ & ipſa Indos petijt, conditum. Supra eam in Occaſum æſtiuum Ariana regio ſparſis ſedibus incolitur, ob interuenientia deſerta, & pleraq; loca feruoribus ambuſta. Habet amnem clariſsimum Arium & iuxta ab Alexandro itidem conditam Alexandriam. Infra quam ad Auſtrum ſiti Drangæ, dein Gedroſi, quorum pars Pandi & Arbi, frequētes populi. Strabo in Gedroſia & Nardum & Myrrham naſci tradit, ſed & Alexandrū cum exercitu illic periclitatū, ob æſtum, arenas, & ſerpentes paſsim latitantes, à quibus morſus Miles magno numero interierit. Amnis ibi maximus, & ſuo alueo Oceanum ingreſſus, Arbis Plinio & Ptolemæo authoribus dictus, cum oppido eiuſdem nominis. Sunt alij quoq; Gedroſorum amnes, qui in Indum ſeſe exonerant. Plinius nono libro, de Indici maris beluis locutus tradit Gedroſos Alexandri claſsium præfecto prodidiſſe in domibus ſe fores maxillis beluarum facere, oſsibus autem tecta contiguare. Quod ſanè minime fabuloſum exiſtimādum eſt, ea oſſa contemplantibus, quæ uel à Mediterranei maris beluis allata, in templis etiam dicata conſpiciuntur.

SATRAPIAE AD CASPIVM.

SVnt iuxta Caſpium ſinū regiones trans Caucaſum Parthorum imperij, quas & ipſas Satrapias uocare libuit, quod horum præfectis paruiſſe eas conſtet. Hæ ſunt Margiana, Bactriana, quibus finitimæ, ſed magis orientales Sogdiana & Sacarum regio, ſui quidem iuris quondam ut tradit Curtius, ſed Perſis haud incognitæ. De Margiana ſic Plinius libro VI. Sequitur regio Margiane, appricitatis inclytæ, ſola in eo tractu uitifera, undique incluſa montibus amœnis, ambitu ſtadiorum mille quingentorum, difficilis aditu propter arenoſas ſolitudines per centū uiginti millia paſſuum, & ipſa cōtra Parthicum tractum ſita, in qua Alexander Alexandriam condiderat, qua diruta à Barbaris Antiochus Seleuci filius eodem loco reſtituit Seleuciam. Hactenus Plinij uerba recenſuimus, qui eodem in loco urbem ſeptuaginta ſtadiorum amplam, & Margo claro amne qui in Oxum influit, perfluam, poſtremo & Antiochiam appellatam ſcribit. BACTRIANA iuxta iacet, meridie Caucaſijs montibus ab India & Paropamiſſo ſeiungitur, ab Occaſu eam Ochus amnis, ab Ortu Oxus includit. Media ipſa Bactro ſecatur præcipue claro, unde Bactrum dictum conſtat, oppidum eorum quod ante Zariaſpe uocatum eſt. Bactri horrendis ingenijs ſunt, multum à cultu Perſarum alieni, rapto uiuere & in armis eſſe aſſueti. Magna illis frumenti ubertas, cuius grana tantæ magnitudinis ferunt, ut

ſingula

ſingula (inquit Plinius) noſtras ſpicas æquent, condere illud aſſolent foſsis in terram ductis, Syros uocant Barbari, quas ita ſolerter abſcondunt, ut niſi qui defoderunt inuenire non poſsint. Similem uſum aſſeruandi frumenti Pannoniæ habent. Curtius libro VI. Bactrianæ, inquit, terræ multiplex & uaria natura eſt, alibi arbor & uitis largos mitesq́ fructus alit, ſolum pingue, crebri fontes rigant, quæ mitiora ſunt frumento conſeruntur, cætera armentorum pabulo cedunt. Magnam deinde partem eiuſdem terræ ſteriles arenæ tenent, &c. Et paulò infra: Qua mitior, inquit, terra eſt, ingens hominum, equorumq́ multitudo gignitur. Itaque Bactriani equites triginta millia expleuerant. Ipſa Bactra regionis caput ſita ſunt ſub monte Paropamiſſo. Bactrus amnis præterit mœnia, is urbi & regioni dedit nomen. Hactenus Curtius. Non tacendum autem Bactrianos camelis præſtare, melioribus quàm Syria gignat, de quibus eſt apud Plinium. Cæterum & regni & rerum geſtarum gloria hæc regio à ſcriptoribus memoratur. Nec obſcurus eſt Eucratides rex, qui à Demetrio aliquando Indorum rege obſeſſus trecentis militibus ſexaginta millia hominum aſsiduis eruptionibus uicit. Paruerunt poſt Alexandrum, & Macedonibus Bactriani, deinde uarijs bellorum caſibus agitati, non regno ſolum ſed & libertate amiſſa in Parthorum poteſtatem uenerunt, authore Iuſtino. Trans Oxum fluuium SOGDIANA eſt, in quorum ultimis finibus Alexander oppidum de ſuo nomine Alexandriam uocatam condidit: quanquam Ptolemæus alia quoque parte contermina Sacis Alexandriam diuerſam ab illa ſtatuit libro ſexto. Oxus ipſe proxime Caucaſum è lacu defluens Bactrianam longo tramite alluit, deinde flexus in Occaſum tendit, tanto auctu confluentium amnium, ut alicubi ſeptem ſtadiorum latitudinem habeat, Straboni. Recipit autem ferè inter poſtremos Margum ex Margiane uenientem, inde magna ui undarum in Caſpium ſinum euoluitur. Turbidus autem Oxus & potu inſalubris eſt. Proditur & Sogdianam multis in locis harenis ſterilem & ſqualidã, aquarũ penuria cultorem non admittere, quod ſanè multis locis, Orientis præſertim & Auſtri, alioquin fertiliſsimis accidit, neq; ſolis duntaxat ardor eius rei cauſſa eſt, de qua fortaſſe in India dicemus. Finis Sogdianæ à Septentrione illa Scythia exiſtit, quæ Iaxarte amni prætexitur. Iaxartes omnium Caſpium intrantium fluuiorum haud dubie maximus, Sacharum primum finibus naſcit̃, multisq́ in ſe receptis amnibus decurſu ambitioſo utrinq; habitantibus colonis ſeſe præbens, procul oſtijs Oxi Hircanum ingredit̃. Strabo author eſt ex India ſeptimo die merces ad Oxi alueũ prouehi poſſe, quæ inde in Caſpium, inde aduerſo Cyro amne in Armeniã & Pontũ expedito itinere importari queant, quod ipſum

& Plinius ex Varronis authoritate capite decimoſeptimo libri ſexti confirmat. Si cui uacat legat Strabonem libro undecimo. Hæc eſt Sogdiana quæ aris Herculis, Bacchi, Cyri, Semiramidis, Alexandri, onuſta eſt, ambitioſo nimirum uictoriarum commento, ut quantum gloriæ uincendo illi eſſent aſſecuti, poſteritas cerneret. Cæca mortalitas his modis affectat æternitatem, cum ſolam animi bonitatem æternam eſſe cõſtet. SACHARVM regio extrema proximaq; in Scythiam conuerſo Caucaſo, nemoroſa, & paſtu quàm frugibus uberior à Maſſagetis, Comarisq;, & iuxta agẽtibus Eſſedonibus incolitur, paruiſſe illos Perſis Curtius tradit. Sed & Solinus colliminium Perſici regni & Scytharum iuxta Iaxartem ſtatuit. Memorabiles autem Plinio Dahæ, & ab eo dicti Sacæ, etiamſi Perſæ Scythas in totum Sacas uocant, authore Herodoto, tamen priuatim Ptolemæus Sachis eam partem tribuit, à quibus montana Caucaſi tranſgreſsis diues illa India conſpicitur, de qua iam nunc dicemus. Sachis autem & uicinis populis Chriſtum dominum Thomæ miniſterio prædicatum fuiſſe, Sophronius & ante eum Euſebius ſcriptum reliquerunt.

INDIA, SCYTHIA, TAVRVS.

Hinc iam procul à finibus Caſpio & Perſico, digreſſa Aſia, in Ortum abit, Taurîq; altiſsimi mõtis iugis diſtincta in duo latera, longe lateq; expanditur. Tribus eam à partibus Oceanus finit: qua Septentrio eſt, Scythicus: qua Ortus, Eous & Sericus: à meridie Indicus uocatus, immenſo littorum procurſu, ut non dubium ſit, longitudine ex fide tabularum & Coſmographica ſupputatione ſumpta, reliquæ Aſiæ parem eam, magnitudine autem ſeu latitudine longe ampliorem, totamq; ferè ſolidam eſſe, & æquali littorum margine, niſi ubi Indicus eam Oceanus uno alteróue ſinu ab Auſtro lancinat. Sed neque his, utcunque alte ingredientibus, ita ſtringitur, quin occiduam Aſiam latitudine exuperet. Pars huius Auſtralis, ab Occaſu Indo amne in rubrum mare, teſte Curtio, influente, Borealis freto, quo Caſpius ſinus funditur, terminum habet. Sunt item partibus ſua nomina innumeras gentes complexa, quod enim à Tauro in Boream iacet Scythia, quod in Auſtrum, India dicitur, præterea mediam hanc Ganges fluuius interſecat, mons illam Imaus diuidit, proinde intra Imaum & extra Imaum Scythia dicta, ſicut diuerſo à latere intra Gangem & extra Gangem, India. Nos quo diſtinctius accipi ſingula & intelligi queant, primum de Tauro tot gentium arbitro, ſecundo loco de India, poſtremo de Scythia dicemus. Breuiter quidem de omnibus ut in opere conciſo, & præcipuis tantum indicandis

ſuſcepto,

ſuſcepto,quo ad reliqua perquirenda lectoris animus adduci uia com pendiaria poſſet. Montes Aſiatici cohærentes ſibi, qua ad Tanaim & Aſiam Syriamq; pertingunt, in totum Tauro ſcriptores terrarum attribuunt, quem Macedones Alexandrum ſecuti,Strabone authore, Caucaſum dixerunt. Gentes quæ accolunt alijs atque alijs ac ſubinde nouis nominibus uocant.Proprie tamen Taurus eſt ubi à Medis Aſſyrijsq; ueniens Armeniam atque Aſiam inter maria iacentem ingreditur. Huius initium ab Eoo littore Plinius auſpicatur, finem autem in Pamphiliæ promontorio Chelidonio etiam Strabo determinat. Illinc ſenſim molliterq; exurgens,repente fit celſus atque ingens,perq; mediam illam incedit Aſiam, & donec Gangem fundit,fermè integer & ſolidus eſt, fit quidē uno alteróue cornu meridianus, uelut Indiam prætentans, tamen nuſquam ample ingreditur, ſed cœptum ſeruat limitem, & à fontibus primum Gangis ad Septentriones & Oceanum Scythicum diſpaleſcit,nihil minori altitudine quàm in Indiam erat ingreſſus. Sed & iugis porrectus ceu brachijs in Scythiam immittens ſu pra Caſpium grandibus ſyluis opacat terras & amnibus rigat, uelut ſenſu quodam captandæ gloriæ, quam tamen haud alia ex re ambit, quàm ut quàm plurimis ſeſe impertiat. Nam & ad Auſtrum digreſſus primum Arianen & Paropamiſſum antea à nobis memoratas Satrapias cingit,inde ne à deſertis quidem & caloribus abhorrens,ad rubrum uſque Oceanum ingreſſus Carmanos à Gedroſijs ſummouet. Cæterum ubi Indum fluuium ædit,præ altitudine etiam æſtiuis menſibus riget, nec alio in tranſitu eius grauius periclitatum fuiſſe Alexandri exercitum legimus. Inde Perſis, Parthis, Medis, Aſſyrijs multipartitus imminet,largiſsima ſui copia facta,& quanquam altrinſecus abit in latera, tamen medium interim curſum pertinaci iugo dirigit, adeò ut Tigrim & Euphraten in Armenia ortos amnes,uelut inuitus tranſmittat. Poſtremo feſſus demittit ſeſe humiliori iam inceſſu uagus, pelagoq; demum quod Aſiæ minori præiacet, excipitur. Plura eius nomina memorantur, nec mirum in tantis terrarum ſpacijs,& gentium, quas luſtrat numeroſitate, cum unius frequenter loci plura nomina audiamus. Vbi incipit, Imaus eſt, ea uoce,uelut indicat Plinius,niuoſum accolis ſignificante. Inde Hemodus & Paropamiſus,inde magis in occaſum progreſſus Oroates,& illa rurſum parte,qua immani ſua altitudine in Boream & Scythicum Oceanum excurrit, Imaus dictus Ptolemæo. Inter Parthos uero & Perſas,Choatras,Aſſyrijsq; imminens Zagrus, citra autem etiam Parachoatras. Ad initia Meſopotamiæ Niphates, ἀπὸ τοῦ νείφειν, ut Hermolaus Venetus teſtatur. Qua Mediam ingreditur,Caſpius : Antitaurus autem in Armenijs iam mediterraneus & regionem Sophenen dictam,ab Auſtrinis par

tibus ſummouēs. Haud procul inde Maſius dictus, enimuero & Gordyus Armeniæ, unde in Tigrim amnes defluunt, & Abus qui Euphraten & Araxem fundit, Tauri eſſe ramenta uidētur. Moſchicus eſt à Septentrione. Pariedrus autē ab occaſu, Armeniam finiens. Supra Colchos Coraxicus & Heniochius, ab iuxta colētibus Heniochis, dicitur. Sed & Gordiſci nomen in minori Armenia perfert. Supra Albanos autem ubi portæ ſunt Gordyæus, & haud procul diſsitis iugis Poliartes. Proxime autem Cilicum mare, Amanus. Inde Ciliciam Pamphiliamq́ à Cappadocicis Galaticisq́ populis diſterminās, qua Aſiæ iam proprie dictæ incumbit iterum Taurus, Celenius, Cragus. Atq́ hæc quidem cohærentium ferè iugorum nomina. Extant ſparſim per Ioniam, Lydiam, Phrygiam, & Troadem inclyti mōtes, Tauri ut uidentur pars, quorum nomina ſuis locis reddentur. Plinius author eſt Scythas, ſuas terras ingreſſum, Graucaſum uocare, quoniā niue candeat. Simul autē atque frangi cœpit & innumeras obire gentes, Ceraunius in uniuerſum uocatur, etiā ſi nominibus populorum per quos meant laciniæ, diſtinguuntur. Quod ipſum ſuis in Plinium caſtigationibus uir diſertiſsimus Hermolaus Barbarus adnotauit. Quantus autem incedit, clariſsimorum amnium fœcundus & genitor & altor eſt, admirabili etiam hac in parte prouidentiæ artificio, quæ montes planiciei non hac ſolū cauſſa impoſuit quo mortalibus donari amnium perennitas poſſet, uerumetiam ceu de induſtria ſublimes, ad ſolem & æſtus expoſitis partibus, hoc eſt Indiæ & Aethiopiæ prætexuit, ut niuium capax altitudo magna illas copia reciperet, nec facile dimitteret, ſed aſſeruaret æſtibus, ut gelidus & in ſublimi retentus humor, appetente primum ſole, in tanta imbrium penuria, ſqualoreq́ arenarum & ſiccitate colliquatus, alimenta præberet amnibus, ſitimq́ ceſſantium terrarum riguis incrementis dilueret. Creſcere enim etiam Indiæ flumina æſtate, & proxima rigare inſtar Nili, Euphratis & Tigris, certum eſt, C. Plinio eam cauſſam inter alias fertilitatis Indicæ in primis reddēte. Quod ad Indiā attinet, primus eam Alexander Macedo cum exercitu ingreſſus mortalibus aperuit pleniore notitia. De Herculis enim & Bacchi geſtis rebus non modo incerta fuere à Græciæ ſcriptoribus, ſed fabuloſa etiam pro ſua illa ad nugandum procacitate prodita, nullum apud eos tam impudens mendacium eſſe Plinius dixit, quod teſte careat. Iidem incompertam Septentrionis oram, quæ ſupra Mœotim eſt, Griphium & Arimaſporum, ſed & Hiperboreorum, commentis aſperſerūt, æditis etiam uoluminibus. A quo uanitatis genere ne hos quidem qui Alexandrum comitati ſunt & Indiæ res literis mandarūt, in totum abſtinuiſſe, Strabo grauis in primis author indicat. Conſtat tamen propè omnium conſenſu, & recentiſsima etiā experientia, plu-

rimis

rimis illam gentibus pro magnitudine habitatam, inter quas tamen deſerta exuſtaq́ꝫ ſolibus loca, ſed & beſtijs alicubi infeſta, & ſyluarum uaſtitate inculta iaceāt. Latitudo eius à Caucaſo ad Oceanum, hoc eſt, à Septentrione ad Meridiem inæqualis eſt. Nam quæ citra Gangem terra iacet, minus abit in Auſtrum, atque ea re ubertate ſoli temperieq́ꝫ cœli maiore eſſe creditur, certe plures eam amnes rigant, quàm illam Eoam quæ ultra Gangem dicitur, trāſit tamen parallelum Tropicum æſtiuum, ferè undecim graduū diſtantia, & ad duodecimū gradum latitudinis ora littoris penè media attingit, Ptolemæo. Quæ ultra Gangem eſt, quanquam inter Taurum & Oceanum anguſtis lateribus extat, maxime ubi ſinibus inuaditur, tamen ultra æquatorem circulū etiam Ptolemæo nouem minimum gradibus procurrit. Et ſi nuperrime cōperta ſequimur, ad Brumalem Parallelū extima immittit. Ganges fluuius omnium toto orbe maximus creditus, ab Imao delapſus decem & nouem fluminibus, hisq́ꝫ magna parte nauigabilibus receptis, uaſtus incedit, & alicubi lacus uerius quàm fluuius, latitudine centum ſtadiorum pateſcit, nuſquam anguſtior VIII. mille paſſuum, nec minore uſquam altitudine quàm XX. paſſuum, authore Plinio, qui & Indum XIX. amnes recipere prodidit, cæterum aquarum modeſtia quadam nuſquam latiorem quinquaginta ſtadijs, aut altiorem quindecim paſsibus. Igitur India quæ inter hos amnes iacet mercium diues, omniumq́ꝫ illius oræ partium fertiliſsima eſt, quippe illi etiam hyems fructus ædit, omniaq́ꝫ in totum in ea regione grandiora proceriora q́ꝫ proueniunt, quàm alijs terris. Plinius tradit Indos prope gentium ſolos nunquam emigraſſe finibus ſuis, quod haud dubie ſoli ubertatem arguit. Migrationes enim ſponte ſuſceptæ haud alia magis cauſſa fiunt, quàm ut mutatis ſedibus meliora cultioraq́ꝫ occupentur. Animalium maximum apud illos elephas, uſu eius adeò uulgato, ut iunctis illis etiā arent & inuehant. Arbores multis locis liniferæ: gemmarum & margaritarum magna copia. Piper ſola mittit, reliqua magna parte cum Arabicis & Aethiopicis littoribus communia habet. Mirum autem in tanta laxitate terrarum & montium, quæ aurum tamen & argentum ferat, neque æs illi neque plumbum gigni, quod ueteres modo prodiderunt, ſed margaritis illa permutari. Deſerta eius dracones habent, tantæ magnitudinis ſerpentes, ut elephantes, cum quibus eis perpetua diſcordia eſt, circumflexu facili ambiant, nexuq́ꝫ nodi perſtringāt, ut libro octauo ſcribit Plinius. Megaſchenes prodidit ſexaginta amnes Indiæ numerari, Gentes centum uigintinouem, quarum multa regna exiſtant. Ciuilioribus autem populis multipartitam uitæ rationem degi, alijs tellurem exercentibus, militiam alijs capeſcentibus, multi merces ſuas euehūt, res externas inuehunt. Reſpu-

blicas optimi & ditiſsimi temperãt, iudicia reddunt, regibus aſsident, quintum genus horum, celebratæ illic, & propè in religionẽ uerſæ ſapientiæ deditum, ut ait Plinius, uolũtaria ſemper morte uitam accenſo prius rogo finit. Duplex eorum genus eſſe, quorum alterum intra nemora & ſyluas degere traditur, non diſsimili ritu Eſſænorum Syriæ, Bragmanes & Gymnoſophiſtæ uocantur ſcriptoribus, præcipue autem Straboni & Philoſtrato. Dicuntur & Samanæi qui carnibus ueſci nephas habent, panis tantum & publico Orizæ farinæq; cibo aliti, ceu libro II. contra Iouinianum ex Bardeſane tradit Hieronymus. Ante aũt dictum à nobis coloratos eſſe Indos, uerum nõ tam exuſtos, quàm ſunt Aethiopes. Plinius XIX. capite ſexti libri ſcribit à Gange uerſa in Meridiem plaga tingi ſole populos, quantumq; ad Indum accedant, tantũ colore præferre ſydus. Quod ſanè admiratione dignum eſt, cum Indus amnis exitu ſuo in Rubrum mare, haud ita multũ trans Parallelum æſtiuum abeat, & Orientis pars quæ ultra Gangem iacet, ad æquatorem etiam attingat: præterea Claud. Ptolemæus in extima Sinarum regione in qua Cattigara oppidum eſt, Aethiopes Indiæ ſtatuat, coloris, ut uidebatur imitatione ita dictos. Sed fortaſſe de Indis qui citra Gangem ſunt Plinius eſt locutus. Quanquam manifeſtũ eſt nigroris cauſſam ex toto ſolem non eſſe, alioqui candidi naſcerentur Indorum infantes, quod Strabo negat, ſed calorem corporum & ſiccitatem, præterea & ſanguinis aduſtionem, ingeniumq; ſeminis unde fœtus cõcipitur, pariter ad hoc facere, ut hæ gentes atrore ſint infectæ. Qua de re Albertus Germanus in libro de natura locorũ tradit. Sed & ſolis ardor quamuis uehemẽs, æqualitate tamen noctium cum diebus illis in locis temperatur, & Luſitana maxime nauigatio prodit quantum ueterum quidam errarint, qui intra tropicos habitari terras negarunt. Sub æquatore enim dies perpetuo non longior duodecim horis eſt, breuiaq; illic dilucula & crepuſcula ſunt, propter ſectionem horizontis cum æquatore angulis rectis, nec uariat uſque adeò declinatio Tropici, iuxta quem dies plurimũ ſeſqui hora noctem ſuperat, quin ſi aliæ caloris aucti cauſſæ nõ acceſſerint, temperata etiã & commoda illis in locis habitatio eſſe mortalibus queat. Ad hunc modum Architectus cœleſtis, in ſuo illo creationis opere, duabus potiſsimum rebus, & uices temporum digeſsit, & tenebras noctium ardoribus oppoſuit, longiusq; ad latera ſummotis, longiorem lucis præſentiam impartitus eſt, uidelicet rotunditate terræ, & obliquo illo meatu ſolis à Tropico in Tropicũ, æquinoctij circulo obliquis angulis interſecto, quem nos ex circuli imaginarij obſeruatione, in ſtelligero cœlo, diſtributo deſignatoq; ſyderum habitu, deprehẽdimus. Inde omnis dierum noctiumq; & partiũ anni uariatio manat, fitq; diuino munere, ut æſta

tis

tis tempore hoc longior dies ſit incolis regionum, quo longius ab æquatore illi abſceſſerint, atque hoc modo ſolis diſtantia lucis diuturnitate compenſetur. Neque nobis tantopere diſsitis ab æquatore, hybernarum noctium moleſtia inique ferenda, qui ſciamus alijs quoque diuerſo in latere poſitis tunc luminis caloriſq; beneficentiam impartiri, qui & ipſi ſole ad nos redeunte, ſuam hyemem tanta tenebrarum longitudine, ex æquo ferunt, quo æſtatis munere nos perfrui queamus. Sane nec hyems extra naturam eſt, & ex niuibus magna commoditas deprehenditur, obtectis uidelicet uehementi in frigore aruis, radicibusq; & ſeminibus à gelu, ne prorſus enecet tantiſper defenſis, donec ſerenitas adueniat, quæ & niuem diluat deriuetq;, & luce terras foueat. Sed ut redeam unde cœperam, adeò nota tritaq; nobis hodie India facta eſt, ut eam nullo non anno ingrediamur, & homines Indos etiam Germania uideat, nec miretur amplius. Proinde in ſpem adducor fore ut propediem eius quantumuis remotæ, pleniorem notitiam habituri ſimus, modo ſint, qui regum animos ad honeſtiſsima illa gentium perquirendarum ſtudia excitare non deſinant. Illud interim gaudio eſſe pijs debet, quod in his remotiſsimis regnis ſunt, qui Chriſtũ IESVM nobiſcum confitentur, & quibus magnus quoque honos habetur. Sophronius tradit Barptolemæum Indos primum erudijſſe. Sed & Thomam in Indiam ueniſſe idem hoc ipſo innuit, quod Calaminæ illius ciuitate obdormiuiſſe eum tradit. Quod ipſum & Hieronymus confirmat de Panteno ſcribens in catalogo, qui ſub Caracalla imperatore, & Demetrio Alexandriæ epiſcopo, legatis Indiæ poſtulantibus, miſſus fuerit. Meminit & Rufinus Meropij cuiuſdam philoſophi, qui Conſtantino imperante Indiam ingreſſus, occaſionem augendæ illic religionis noſtræ haud paruam præbuerit. Poſtrema terrarum & ſub axem iam uergẽtia, diuerſo à latere Caucaſi SCYTHAE tenent per gentes innumeras ſparſi, quarum nulla tamen exiguo ſuorum numero clauditur. Mons Imaus Caucaſi ramentum, quem & Graucaſum accolæ, id eſt, niue candidum uocant, duplices facit, ut ante dictum eſt. Atque horum quidem qui extra Imaum in ortum iacẽt, præcipui memorantur Seres, Plinio, Solino, Marcellino, maximis amnibus ex Hemodis, ſed & internis domeſticiſq; montibus exortis, longe lateq; diuidui. Horum ſyluæ lanam ædunt, quam aqua perfuſam ex arborum frondibus depecti & colligi ueteres prodidere. Proinde & Sericam dictam à gente, neque alia precioſiora cenſeri ueſtimenta ſolita, quàm quæ de huius lanuginis filis texta ſunt. Porrò cõſtat eam telam differre à Bombycina, quæ multis iam à ſæculis uulgatiſsima eſt, uermiculis eam ædẽtibus, qui Mori folijs paſsim, & iam nunc etiã in Germaniæ locis aliquot ad eum uſum nutriũtur. Dubium uero an

cœli & loci ingenio lanam illam à Seribus miſſam ſponte arbores ædant, an animalcula ſint, quæ more aranearum eam texant. Iulius Pollux à uerme procreari ait, qui σὴρ dicatur. Vnde & Seribus nomen eſſe uideri poſsit. Certe Apollinari Ser dicitur ſingulari numero illius loci accola, ut pluratiuo Seres, de quibus iam diximus. Nec ſat ſcio an probe Seruius, qui confuſis lanæ generibus, Apud Indos, inquit, ſunt quidã in arboribus uermes qui Bombyces appellãtur, qui aranearum more tenuiſsima fila deducũt, unde eſt ſericum, nam lanam arboream non poſſum accipere quæ ubique procreatur. Hactenus Seruius. Ipſe Plinius receptus in primis author ſeorſim & lanæ meminit Bombycinæ, & lanuginis ſericæ, quam & caniciem uocat libro ſexto, neque uermium in eius relatione ulla mentio eſt, cum Bombycinam tamen uermibus tribuat, libro XI. Et Marcellinus non uermium ſed arborum fœtum uocat lanã ſericam. Sed & Plinius capite X. & item XI. libri duodecimi laniferarum arborum meminit quas nulli uermes ueſtiũt: ſed alia naturæ munificẽtia longe diuerſa, hoc ferunt ipſæ, quod Seres de ſuis arboribus decerpunt. Vetus autem fama eſt has gentes à reliquorum mortalium conſuetudine abhorrere, ſua tantũ uendere non emere peregrina, ac ne linguæ quidem illis cum aduenis commercium eſſe, ſed rerũ precia oculis æſtimari. Pomponius libro III. tradit eos rebus in ſolitudine relictis, abſentes peragere. Vnde à Marone ante dictum uideri queat, Ignoti facie, ſed noti uellere Seres.

Ex quibus omnibus intelligimus haud infelices illos eſſe, quippe qui paucorum indigent, commendãtur enim à frugalitate, & apud ſe natis contẽti uiuere dicuntur. Feliciſsimi autẽ quod propè ſoli Scytharum, armorum uſum ignorãt. Parcis eorum opibus nemo inuidet, & quoniam proximis iniurij non ſunt, raro etiam iniuriã patiuntur. Sed nec terra horum maligne cultoribus reſpõdet, & eſt cauſſa cur ſoli agere, & ſuis rebus perfrui uelint. Gentium ſecundum Seras præcipuæ Eſſedonum, Tocharorum, Phrynorumqꝫ, quarum Plinius, Dionyſiusqꝫ meminere. Sed & Atacori finitimi Seribus memorantur, ab omni noxio flatu collibus ſecluſi, eademqꝫ qua Hyperborei aëris temperie, ceu Plinius libro ſexto tradit. Qui & Eoum Oceanũ & Sericum circumnauigari aſſerit. Præterea etiam Scythico emenſo, Seleucum & Antiochum reges per fretum ſupra memoratum in Hircanum mare & Caſpium ueniſſe ait, præfecto claſsis eorum Patroclo. Vt nõ dubium ſit fabuloſa eſſe, quæ de imperuio illo ſupremi ſyderis gelu & glacie antiquitas nulla fide prodidit. Citra Imaum feræ gentes & bellicoſæ reliquam Scythiã amne Iaxarte Oceanoqꝫ & freto Caſpij maris clauſam, diſsipatæ & per ſolitudines habitant, de quibus quum Parthorum faceremus mentionẽ, ex parte meminimus. Poſt arma potiſsimum illis

uenationis

uenationis ſtudium eſt, nam & ſyluis immanibus claudũtur, quarum tam uaſtam alicubi ſolitudinem eſſe ferunt, ut in prouerbium etiam abierit & Scythica dici cœpta ſit quæuis ſolitudo paulò aſperior amplior'q́. Sed & ferarum nullis gentibus maior aut numerus, aut uarietas, ut de magnitudine taceam. Habet quidem Africa præter ferocia, uenenataq́, etiã uaria, ſed quæ in totũ magis ad admirationẽ ædidiſſe uideatur natura, quàm ad uſum. Scythia illa ferè noxijs uacat, nec niſi ab irritatis læditur, & magnum ex omni uenatione emolumentũ eſt. Et ſi Rutenis & Moſcouitis, quibus plurimum cum noſtris commercij eſt, credimus, exuuiæ murium & in totum pellificium illud nobile Mardrorum & Zobellorum (ut uulgo uocant) magna parte Scythiæ illi, cuius in præſentia mentionem fecimus, debemus. Nihil enim diuerſa eſt hæc regio Scytharum, ab illa quam uulgus mercatorum hodie magnam Tartariam uocat. Quod ad mores attinet, raro illis ad luxum quicquam, rarius ad molliciem admittitur. Aduentitiarũ rerum nulla admiratio, ac ne uſus quidem eorum, quæ luxare uires aut ſubuertere animum, & illaqueare noxiarũ rerum deſyderio poſsint. Proceris ſunt corporibus, uigore artuum eximio, & pro cœli aërisq́ natura fortitudine ſingulari. Quo dono, quanquam haud cõparabili cum animi bonis, tamen per ſe etiam laudabili & eximio, gentes ab æſtu & ſolibus ad Septentrionẽ remotæ præcipue excellunt. Quanquam citimis, nec ad eum modum à Phœbi ſemita remotis locis, hoc idem montana & ædita accolis præſtant, ob altitudinem uidelicet loci habitati, quod Septentrionalia propter latitudinem habent peculiare. Cuius rei cauſſas euidentes afferunt authores, qui de rebus in natura inſignibus ſcripſerunt: præcipui autem ex Græcis Ariſtoteles & Alexander, ex noſtris Albertus Germanus, uir modis omnibus magnus, ſi in meliora tempora incidiſſet. Porrò Scythæ ferendis laboribus, iniuria cœli toleranda, perferenda fame, non ipſi modo ſe aſſuefaciunt, ſed & iumenta ad eum modum indurant, ut inſueta etiam alijs pabula petant, nec raro arborum folijs & fruticum ſurculis ſaturentur. Inde fit, ut militiæ tempus minimo illis ſumptu, pluſculo autem compẽdio peragatur. Neque alia gens uſpiam, quæ breuiori tempore longiora itinera perficiat, aut militet tam peregre. A Tanai & Riphæis iugis Perſarum opes militiam cõſcribere ſolitam, ante monuimus. Par illis & in caſtris uelocitas, quum procul abeſſe credũtur, proximi ſunt, & improuiſi obruunt: quum paratum accinctumq́ hoſtem intelligunt, eadem qua uenerant ſeſe uelocitate ſubducũt. Interim in aquatione & & frumentatione coërcenda, & intercipiendo commeatu ſolertiſsimi. Sanè nec pugnant cominus, niſi multis à cauſsis de uictoria perſuaſi, atq́ hoc conſilij ſemper primo loco habẽt, ut uexatũ incurſionibus ho

ſtem, præterea fame, uigilijs, ſtationum moleſtia premant, tædioq́ militiæ afficiant: ad copias transferendas, & caſtra mouẽda impellant, ut ponè ſequendo adoriri ſparſos, & cõficere imparatos queant. Quibus artibus graues populi Romani legiones, haud raro in Oriente magnis cladibus affecerunt. Nunquam uero plus damni ab illis eſt, quàm cum in planis locis bellum trahitur, & omnia uagis excurſibus patent. Memorabile autem, quod libro XI. Strabo ſcribit. Haud ſcire ſe à quoquam in literas relatum, quod in horũ fines unquam quiſquam cum exercitu ſit ingreſſus. Quod ipſum ſeu metu, ſiue ſolitudinum & aſperi cœli horrore factum eſt, profectò cauſſa fuit, ut Scythiæ tractus diu incognitus, ne nunc quidem aliter quàm finitimarũ gentium commercijs, aut horum relatione qui inde in alias terras ſunt egreſsi, patuerit. Sed & Seleuci & Antiochi regum diligentiæ aliquid gratiæ deberi ex his quæ Strabo & Plinius prodidere colligitur. Scythæ porrò perinde atque Parthi & Perſæ, inter maſculas uirtutes taciturnitatem habent, & ad faciendum quàm dicendum promptiores ſunt. Mirum autem hanc illos conſtantiã retinere poſſe, quos conſtat interim ebrietate uinci, cuius propè indiuiduus comes eſſe loquacitas aſſolet, ut uere ſit ab Horatio dictum:

Fœcundi calices quem non fecere diſertum?

Sed hoc maiori laude digni habentur, quod ne ebrij quidem effutiunt ſecreta, & malefido arcanorum cuſtodi uino, frena inijciunt. Iuſtinus ſecundo libro & de uetuſtate illos gloriari ſolitos, cumq́ Aegyptijs antiquitatis præcipuis iactatoribus contendiſſe, & uiciſſe tradit. Sanè & Hieronymus Quæſt. in Geneſim originem eorũ ad Magog Iaphet filium retulit, cuius Geneſeos X. capite ſit mẽtio. Gentes referre haud attinet, cum quia plurimæ, tum etiam quia uagæ, neq́ uno tantũ loco celebres. Vnnos libet memorare, quorũ inter Scythicas gentes etiam Plinius meminit libro VI. quanquam Thunnos eos nominat, ſed rectius Vnni ſine th, quemadmodum ex Euſtachio Hermolaus docet. Vnnos etiam Dionyſius poëta uocat. Extimos aliquando eorum qui ad Cronium oceanum & Caſpium fretum habitarunt, quorũ originis eos Vnnos eſſe credit, qui poſtea circa Mœotim coluere, demũ Longobardis in Italiam ingreſsis, Pannonias occupauerunt, hodieq́ uoce uetuſta Vngari dicti, bellicoſa gens, & quæ ſub Lhudouuico Arnulfi Francorũ regis filio imperatore, annis à nato Chriſto D. CCCCIX. Toxone patre & Geyca filio ducibus, uniuerſam ferè Germaniã atrociſsima uaſtatione perculit, Rhetico agro, & patria noſtra Sangallo, urbeq́ inſigni Baſilea, direptis, & magna parte incenſis. Eodem tempore & in Gallias irruperunt. Poſtremo & in Italiam, neq́ hanc ſolum, ſed & Germaniam, ut in terrore & trepidatione tributariam ſibi fecerunt,

runt,quanquam haud diu ea gloria freti. Porrò neque ingenia literis & artibus capiẽdis nata Scythiæ defuere. Anacharſis philoſophus notus eſt,quem Athenæ inſtituerant,uir nõ eruditione ſolum,ſed & continentia quadã ſingulari, qui apud Ciceronem in quinta Tuſculana: Mihi amictui eſt, inquit, Scythicum tegmen,calciamentum, ſolorum callum,cubile terra,pulpamentũ fames, lacte, caſeo, carne ueſcor. Hic eſt Anacharſis,qui à quodam interrogatus,an in Scythia eſſent tibiæ? Ne uites quidem,inquit: ſubindicans tibijs & ſaltationibus facile carere,qui uino nõ madent. Iterum rogatus,quo pacto quis abſtemius fieret? Si turpes tibi ebrioſorum,inquit,motus ob oculos ponas. Idem, ut prodit Diogenes,tres uuas uitem ferre dixit,primam uoluptatis,ſecundam ebrietatis,tertiam mœroris. Innuens modicum uſum uini ſalutarem eſſe, & ad hilaritatem etiam attinere,immodicum morbos & dolores parere. Sophronius & ad Scythas Chriſti Euangeliũ per Bartolemæum & Andream prædicatum fuiſſe,indicat: nec de hoc dubitandum,cum prophetia teſtante,in omnẽ terram ſonus Dominici uerbi exierit. Quod ipſum mox paulò clarius oſtendemus.

SARMATIA ASIATICA.

Reliqua terrarum laxitas qua citra fretum ad Rhipæos montes Tanaimq; & paludem Mæoticam excurrit, Sarmatiæ Aſiaticæ tribuitur, Scythiæ uidelicet pars,eiusq; incolæ Scythæ Sauromatæ dicti: ab occaſu quidem Tanai claro amne quem ab accolis Silin uocari Plinius prodidit,Europea Sarmatia diſcreti: à parte autem Meridiei à Colchide,Hiberia & Albania,ſummoti Caucaſijs montibus: qui hoc à latere etiã ſeipſos altitudine uincere dicuntur. Illis propemodum ex æquo uita degitur. Deſerta tamen & neglecte culta ferè magis quàm urbes aut opulẽtos agros ſequũtur. Pars eorũ uaſtis ſolitudinibus inſident,neq; certis ſedibus pleriq; manent. Gentiũ eius tractus ipſe Plinius libro ſexto, ſed & Põponius primi libri fine, & in libro III. ubi de Scythia,diſerte meminere. Non tacendũ Rhipæos montes etiã alpiũ nomine cenſeri quibuſdã, & Inalpinos accolas eius dictos eſſe, quorum & Tibullus meminerit. Quod Ianus Parrhaſius haud incelebris ætate noſtra Grãmaticus adnotauit. Secũdũ Tanaim maximus amniũ Sarmaticorum memoratur Rha,qui multis alijs receptis magna ui undarũ in Caſpiũ pelagus profluit. Iuxta eum radix illa medica memoratiſsimę ſalubritatis,quam Rha ſeu Rheon Barbarum uocãt,naſcitur. Porrò Ponticũ Rha,alius generis radix,quàm Rheon Galenus & Paulus,Cornelius Celſus,ſi Hermolao credimus, radicem Ponticam uocauit,ſupra Boſphorum Cimmeriũ,ut libro III. Dioſco

rides author eſt, prouenit. Dubitat autem Marcellus interpres eius, eadem ne ſit quam Barbaram & quam Ponticam hodie medici dicūt, an diuerſa? Hermolaus Corollarij tertio libro palàm ſeperat, longè precioſiorem faciens Barbaram illam, quæ Reu uulgò dicitur, quàm Ponticam, cuius ſolius meminiſſe Dioſcorides uideatur. Marcellinus libro XXII. quanquam non indicato diſcrimine de Mæoticis gentibus & Tanai locutus, Huic, inquit, Rha uicinus eſt amnis, in cuius ſupercilijs quædam uegetabilis eiuſdem nominis gignitur radix, proficiens ad uſus multiplices medelarum. Sunt alij quoque haud ignobiles Sarmatiæ fluuij in Mæotin exeuntes, quorū præcipui Lagous & Antacites, haud longe Tyramba oppido, à quo Antacæi piſces, quos & in Boryſthene capi Herodotus tradidit. Hij pro oſsibus cartilaginē habēt. Et Antacæorum præſtantiſsima ſalſamēta quotannis à Mæotica palude in Adriam uſque inuehi ſolitum, Hermolaus aſſerit. Sunt igitur Antacæi, qui & Iſtrum aduerſum è Ponto ingreſsi, Pannonia inferiori mēſibus maxime Octobri & Nouembri capti, clariſsimæ urbi Viennenſi magna copia inuehuntur. Ipſi uidimus pleroſque magnitudinis pondo CCCC, minimos quinquaginta, frequentē numerum circiter pondo centum, ducenta, trecēta, plus minus, quorum magna pars ſalſamentarijs cedit. Sed & recenter coctis eximia ſuauitas, & negant horū lactibus quicquam in cibo aut dulcius aut delicatius reperiri. Miror autem hac quoque in parte naturæ uim, ut non minus in undis piſces quàm in terris uolucres aut feræ migrēt, centum quinquaginta minimū milliaribus Germanicis ex Euxino mari in eum uſque locum Pannoniæ ubi illorum captura eſt, aduerſis, ſuauibusq; undis innatātibus. Et memoria teneo Antacæum duobus milliaribus ſupra urbem indytam Viennam captum piſcatoribus magno miraculo, paucos annos antequam illuſtris princeps Cæſar Maximilianus ex humanis excederet. Porrò peculiare iſthoc habēt amnes Scythici, ut præ cæteris piſcoſi exiſtant. Sed & ferarum ingens, ut alijs itidem Scythis, copia eſt Sauromatis: canesq; non robore ſolum & magnitudine, ſed & ferocia admirandi, quorū uſum non in uenatu ſolum aduerſum quantumuis immanes feras, uerumetiā in bello contra hoſtē præcipuū eſſe, memoratur. In hac Scythiæ parte Turcæ Pomponio & Plinio poſiti ſunt, quorum originis exiſtimātur, qui hodie in Aſia & Europa latiſsime dominātur, poſt Macedonas & Romanos haud dubie potentiſsimi, ut Patriarcha ille Aquilegiēſis, ſuis in Plinio caſtigationibus tradidit, quod ſanè hoc certius eſt quo maior illis ab huius morte, gentium, urbiū, terrarumq; acceſsio facta eſt. Annus enim iam quadrageſimus agitur ex quo Barbarus immatura morte, & ætate etiamnum florida, nec leui literarum iactura Romæ deceſsit. Sed redeo ad Scythas, qui li

cet

cet ſæuas fermè frigore & niuibus hyemes habeant, tamen haud eſt illis adeò aſsidua cœli tamq́ inimica ſemper inclementia, quin contra, æſtiuos menſes & temperie aëris eximia & ubere rerum prouentu peragant, ut parum æque quidam ueterum ſcriptorum eam partem orbis ceu damnatam, & frigoribus quaſi perpetuis infamem traduxerint, ut ſinamus interim modeſtiæ gratia inexcuſſum, quod tantopere diſſentiunt, quæ prodidere. Enimuero ſi ſereno cœlo ſoloq́ fertili Hyperborei ad extimum Septentrionem, illorum teſtimonio, remoti fruuntur, ſi tam clemens Arimphæis & ipſis in penitiſsima Scythia locatis, aër eſt, ſi tanta rerum ubertas quantam illi prædicant ſponte etiam enaſcentium: quid oro cauſſæ ſit, cur minus fertilibus alicubi locis agere Sauromatis & Scythis uideri debeat? qui tot tamen parallelorū interuentu ſoli magis adproximent? Præterea experiētia conſtet, Prutenorum & Liuonorum (ut hodie uocant) maritimam oram, quorum paralleli ad ſexageſimam tertiam partem latitudinis abeunt, uel negligentiori culturæ benigniſsime frumentum reddere ſolere, & intimus interim angulus Mæotidis ubi Alopetia inſula prætenditur, quinquageſimumquintum gradum latitudinis ab æquatore circulo non excedat: citra quem tamen maior frequentiorq́ Sarmatiæ, cuius modo facimus mentionem, pars iacet, ut dubitari nequeat nihil obeſſe, quin illi ut auſtro ſunt & ſolis uiæ propiores, ita quoque temperiem cœli haud minus commodam habeant, atque illi habēt, qui propius Axem habitāt. Sed omnem ambiguitatem Maximiliani Imperatoris ad Moſcos nuperrima legatio ſuſtulit, nihil horum agris, quæ modo ad commodam uitæ alimoniam attinēt, deeſſe confeſſa. At uero indubiū eſt illorum ditionē ultra Hyperboreos patere. Nec hoc quidē prætereundum Sarmatas cum Europæos tum Aſiaticos, & cōfuſas illis Mæoticas gentes, incantādi præſtigio, aliisq́ id genus magicis artibus fuiſſe notatos, quod manifeſte docent ex Græcis Dionyſius poëta & interpres eius Euſtathius, Latinorum autē Pomponius Mela & noſter Auguſtinus. Sed & Flaccus in Scythicarū gentiū Catalogo libro quinto: Centoras, inquit, & diros Magico terrore Choatras. Fuiſſe & Amazonum turbam illis in locis magno cōſenſu traditur, Sauromatidas dictas ueteribus, propter Sauromatarū uidelicet & Geloſcytharum connubia, quos ideo γυναικοκρατουμένους dictos uolunt, quoniā uictricibus illis paruerint, & ad ſobolem procreandam fuerint obſecuti. Profecto non in Scythia ſolū, ſed & in Aſia, & Aethiopide & India Gynæcocratias fuiſſe ſcriptoribus memoratas, alio loco monuimus: ſed ciuilius his honeſtiusq́ imperitandi genus in ſuos, quàm Scythicis illis Viraginibus in Scythas fuerit. Etenim & noſtra ætas habuit principes alicubi fœminas, tantæ prudentiæ (quanquam id rarū in hoc ſexu eſt)

ut uiris etiam admirationi fuerint, inter quas præcipue laudatur Eli-ſabetha, Ferdinandi Hiſpanorum regis, qui ob pulſos Saracenos Catholicus uocatus eſt, cõiunx, auia materna Caroli & Ferdinandi principum, qui hodie rerum potiuntur.

PARADISVS.

POſt Indiam & Scythias commemoratas libuit pauculis & de Paradiſo dicere: ſuſpicatus parum æque laturum lectorem, ſi tot terris, gentibusq; peragrandis, nuſquam eius loci qui maxime quæritur, meminiſſem. Scripſi quidem iam olim ea de re compluſcula in Apologia qua doctiſsimo uiro D. Ioanni Camerti Theologo reſpondi, ſed ad paucorum fortaſsis manus illa peruenerunt, proinde quando me prioris ſententiæ nõ pœnitet, repetam breuiter, præforq;, quod antea quoque teſtatus ſum, nihil me præfractius aſſerturum, neque præiudicaturum ullis, ſeu ueteres aut mediæ ætatis Commentatores ſequi lubet, ſeu recenter prodita quæ meliora certioráue duxerint, recipere. Haud neſcius hoc nos honoris ac uenerationis diuinæ ſcripturæ debere, ut quæ parum in ea perſpicua eſſe uidentur, ita ceu ſuſpenſo gradu tractentur, ut neque nobis arrogantius tribuiſſe, neque aliorum iudicijs, ſeu, ut Paulus ea uocat, prophetijs fidentius, quàm Chriſtiana modeſtia ferat, detraxiſſe uideri queamus. Igitur Geneſeos ſecundo capite ad hunc modum habet Moſes: Plantauerat autem dominus Deus paradiſum in Eden à principio in quo poſuit hominem quem formauerat. Et paulò inferius: Tulit ergo dominus Deus hominem & poſuit eum in Paradiſum uoluptatis, ut operaretur & cuſtodiret illum. Et in fine tertij capitis de Adamo iam in peccatum lapſo, locutus: Et emiſit, inquit, eum dominus Deus de paradiſo uoluptatis, ut operaretur terram de qua ſumptus eſt, eijecitq; Adam, & collocauit ante paradiſum uoluptatis Cherubim & flammeum gladium uerſatilem ad cuſtodiendum uiam ligni uitæ &c. Ex quibus locis apparet παράδισον, id eſt hortum illum in quo primi homines egerunt certo loco & priuato fuiſſe, qui Eden cognominatus ſit ob delitias loci, ſiue in Eden, id eſt in delicijs plantatus fuiſſe intelligatur, ut paſsim exponit Hieronymus. Etenim probabile fit hoc ipſum, hac quoque cauſſa, quod à Moſe dicitur arborem uitæ in medio paradiſi, lignumq; ſcientiæ boni & mali Deum produxiſſe, præterea ſcaturiginem fluuij in quatuor capita diuiſi, paradiſon irrigaſſe, ſed in totum clariſsima uideri poſtrema tertij capitis uerba, quæ Adamum emiſſum è paradiſo in terram ut operaretur eam, indicant: ſed & clauſum eum locum & præmunitum cuſtodia, ne cui mortalium aditus pateret.

pateret. Alio quoque in loco Sodomæ & Gomorrhæ tractus paradiſo domini comparatur, ob fertilitatem, Geneſeos XIII. ceu inde intelligi debeat, eum hortum alicubi gentium etiamnum exiſtere. Quibus præcipue Geneſeos locis commota, ut arbitror, uetuſtas uarie de paradiſo tradidit: alijs ut docet libro octauo ſuper Geneſim Auguſtinus, paradiſum ſola allegoria explicantibus: alijs nudam hiſtoriam ſequentibus, nec admittentibus allegorica: tertijs, ita hiſtoriam tractantibus de paradiſo corporali ut interim myſticos & rerum ſpiritualium ſenſus nõ excludant. Quorum ſententiã idem author ſecutus palàm aſſerit, Deum ſine myſterijs rerum ſpiritualium corporaliter præſentatis, hominem in paradiſo agere noluiſſe, & in arbore uitæ, præterea in illa dinoſcentia boni & mali, non uitam ipſam nec dinoſcentiam, ſed ſacramentum uitæ & dinoſcentiæ fuiſſe, quanquam re ipſa arbores illæ extiterint in horto quẽ ab initio Adam cum Hæua tenuit. Recte enim Hieronymus in Danielem ſcribens eorum deliramenta damnat, qui umbras & imagines rerum pro ipſis rebus ſequuntur, & flumina paradiſi arboresq́; allegoriæ legibus ſubuertunt. Nec uideo ab horum ſententia diſſentire Ambroſium, quanquam ſtudioſum allegoriæ, ſed hiſtoriæ tamen fidem agnoſcentem. Cæterum, ubi ſit Paradiſus aut fuerit, magna quæſtio eſt. Lactantius Firmianus proxime à me nominatis antiquior, decimotertio capite libri ſecũdi tradit Deum hortum illum fœcundiſsimum & amœniſsimum in partibus Orientis omni genere ligni arborumq́; conſeruiſſe, ſcriptura, ut arbitror, adductus Geneſeos II. Plantauerat autẽ dominus Deus paradiſum uoluptatis in Oriente &c. Ad quem modum uulgatam lectionem uel ſua ætate habuiſſe palàm innuit, ſuis in Geneſim expoſitionibus Hieronymus. Citatur & Auguſtinus ad Oroſium ſcribens in eandem ſententiam, niſi quod ſeiunctum à terris Oceano, & ad Lunarem uſque circulum pertingentem paradiſum facit, dubium an Platonis, an ullius alîus opinionem ſecutus. Ille enim in dialogo qui Phedon inſcribitur, Socratem in carcere, quum iam uenenum ſibi hauriendũ eſſet, de animarum immortalitate diſputantem inducit, ubi terræ cuiuſdam ſublimis, & ſupra elementorum fines poſitæ meminit amœniſsimæ ſanè & iucundiſsimæ, ad quam iuſtorum animæ, uitæ longè præſtantiſsima commutatione facta, commigrent, & felix æuum degant &c. Etenim Auguſtinum Platonicæ philoſophiæ fautorem ne dicam admiratorem fuiſſe, ſatis multis è libris ſuis cõſtat. Certe eum cæteris omnibus cum Cicerone prætulit, alicubi teſtatus haud aliena à Chriſtianiſmo interdum tradidiſſe, ut inde fortaſſe ueriſimile fuerit, hoc magis Socraticam diſputationem arriſiſſe uiro tanto, quod & Moſis hiſtoriam & Hebræorum libros legiſſe Platonem creditur. Nam hoc ipſum Euſe-

bius Cæſarienſis libro præparationis Euangelicæ undecimo & duo-decimo multis confirmat. Profecto & Tertullianus uetus author, in Apologetico aduerſus gentes, ſcriptores Ethnicos pleraque omnia à prophetis accepiſſe ſi quid recte tradidiſſent, quædam autem & tra-dendo uiciaſſe innuit, Paradiſi nominatim mentione facta, ex cuius amœnitate illi Elyſios campos, beatorum ſpirituum ſedem deſcripſe-rint. Sed ipſa Tertulliani uerba adſcribemus: Omnia, inquit, aduer-ſus ueritatem, de ipſa ueritate conſtructa ſunt, operantibus æmula-tionem iſtam ſpiritibus erroris: ab his adulteria huiuſmodi ſalutaris diſciplinæ ſuborta, ab his quædam etiam fabulæ immiſſæ, quæ diſsi-militudine fidem infirmarent ueritatis, uel etiam ſi poſſent, euincerent: ut quis ita non putet Chriſtianis credendum, quia nec Poëtis nec Phi-loſophis: uel ideo magis Poëtis & Philoſophis exiſtimet credendum, quia non Chriſtianis. Itaque & ridemur Deum prædicantes iudi-caturum, ſic enim poëtæ & philoſophi tribunal apud inferos ponũt. Si gehennam comminemur, quæ eſt ignis arcani ſubterraneus ad pœ-nam theſaurus, proinde decachinnamur, ſic enim illis & Pyriphlege-ton apud mortuos amnis eſt. Et ſi paradiſum nominemus, locum di-uinæ amœnitatis, recipiendis ſanctorum ſpiritibus deſtinatum, ma-teria quadam igneæ illius zonæ à notitia orbis communis ſegrega-tum, Elyſij campi fidem occuparunt. Vnde hæc, oro uos, philoſo-phis aut poëtis tam conſimilia? Non niſi de noſtris ſacramentis, ut de prioribus. Ergo fideliora ſunt noſtra, magisq́ credenda, quorum ima-gines quoque fidem inueniunt de ſuis ſenſibus. Hactenus Tertullia-nus. Idem ſentiens cum Euſebio Græco authore & ſe iuniore, ſcilicet, Ethnicos mutuatos ex ſacris noſtris libris pluſcula, ſed uicioſe detor-ta, quibus noſtra ut fideliora merito præiudicare debeant, atque hoc magis decere ut ueritatẽ retineamus de ſuo fonte hauſtam, quo leuius Ethnici deliris ſenſibus ſuis ad fabellas ad imponendum natas acce-dunt. Igitur cum is author tam eruditus, quo neminem alium præter Irenæum antiquiorem Latinorũ Eccleſia habet, nihil diſsimulet Socra-tem ex ſacris libris mutuatum, quæ de terra illa cœleſti diſputauit, non alienum uero fuerit, uel Auguſtinum uel alium quempiam ueterum, ad eundem modum quo ille de paradiſo, utpote intercluſo iam & com-munito à mortalium aditu loco, obiter ſentire uoluiſſe, quæ boni con-ſulere nemo nequeat. Quanquam Tertullianũ liquet, nõ de ullo hor-to terrarum, qui primos noſtros parentes aluerit, ſed de cœleſti bea-torum ſede locutum eſſe. Locum enim definit ſanctorum ſpiritibus deſtinatum, ſegregatum autem à communi orbe, zona ignea, hoc eſt, niſi fallor, ignis ambitu & regione, ut noſtri uocant, quam infra ſphæ-ram lunæ philoſophi collocarunt. Ad quem ſenſum ſi Auguſtinus

expoſue-

expoſuerit, nec de corporali terræ parentum primorum domicilio, ſed de cœleſti Paradiſo ſenſerit, haud dubie uel Socratem commode, uel Tertullianum imitatus uideretur. Ait enim Euſebius etiam Socratem de cœleſti terra locutum fuiſſe. In carcere enim & in extremo ſpiritu de animarum migratione diſſerens, amicos ne illachrimentur admonet, lætandum eſſe non dolendum innuens, quoties conditio melior à deteriore ſecernitur. Nemo autem tam hebes animi puto, aut neſcius rerum eſt, qui animas corporis ergaſtulo liberatas ulla corporali uiſibilium rerum amœnitate capi, aut oblectari poſſe, ſibi perſuadeat: ſed norit oportere ſpiritale eſſe & extramundanum quo fruuntur. Proinde fateor admiratum me eſſe, quid nam Celium Rhodiginum recentiſsimum ſcriptorem, minimeq́ indoctum hominem ad hoc impulerit, ut in uolumine illo ſexdecim librorum, quos Antiquarum lectionum inſcripſit, Socraticam ſententiam, ad terreſtrem paradiſum primorum hominum, ac non potius cum Tertulliano & Euſebio ſed & cum ipſo Socrate, ad beatorum ultramundanam manſionem, referendam eſſe duxerit? At eſt in nobis natura comparatum, ut præiudicio caliginem oculis noſtris obturbante, plerunque in rebus haud ita obſcuris hallucinemur, & magnos errores magnorum uirorum authoritate perſuaſi, tranſmittamus. Beda presbyter Auguſtinum, ut arbitror, ſecutus haud diuerſum quàm ille tradiderat, prodidit, ad lunarem uſque globum altitudine paradiſum pertingere aſſerens: quod cum Thomæ Aquinati abſurdum uiſum eſſet, ita mitigat dictum à Beda, ut ſimilitudinem quandam temperiei aëris paradiſi, & eius quietis ſerenitatisq́, quæ ſupra elementa eſt, ſecutus uideri debeat, non autem ſic accipi, quaſi re ipſa ullus terræ locus eò uſque pertingat. Mire autem opinionibus uariatum eſt à recentiſsimis gloſſatoribus Petri Lombardi Parrhiſiorum epiſcopi, quem ſub Friderícho primo, annos circiter quadringentos ſeptuaginta poſt Bedæ tempora, ueterum aliquot ſcriptorum ſententias concinnaſſe & in quatuor libros diſtribuiſſe, ſatis conſtat, annis quinquaginta ferè ante Mendicantium (quos uocant) natos Ordines. Mox tanta Scriptorum multitudine, collectitiam eius farraginem, dubium exponentium ne, an implicantium, ut fidem uix capiat, ullum ab hominum memoria ſcriptorem, tot interpretes nactum, qui ipſe tamen haud aliud quàm interpres, & humanarum opinionum magis quàm diuinarum rerum ſarctor fuerit: etiam ſi fatendum eſt, nec indoctum eum nec indiligentẽ uirum fuiſſe, ſed talem tamen, qui præter expectationem uel ſuam, uel aliorum ſui temporis, nouo & inaudito Theologiæ generi, à Catholica Eccleſia mille & ducentis annis haud magno diſpendio morum aut pietatis ignorato, feneſtram

aperuit. Quam ſortem Gratiano quoque obtigiſſe uidemus, & ipſi non indiligenti homini, ſed cui longe aliter ceciderit inſtitutum, quàm ſperauit. Voluit enim, niſi fallor, prodeſſe compendio, in eo maxime ſæculo, quod librorum ſumma & penuria & raritate laborabat. At uero dum hoc agit, tantum pelagus induxit interpretum & commentariorum, ut ſatius fuerit, librarijs conductis, Pontificum reſcripta, Synodorum decreta, ipſaq́ in primis ueterum authorum uolumina integra ædere, quo in multorum ueniſſent manus, quàm ad hunc modum à ueterum lectione, in tot quæſtionum, dubiorum, & nodorum deuteroſes, & prægnantium (ut uocant) difficultatum, anguſtias, amphractus & præcipitia lectorem præter etiam expectationem abducere, ut de ſcriptura interim ſileamus, quam conſtat, præ illorum tractatione, multis ſæculis ſi non contemptam, certe intermiſſam, & à multis neglectamq́ fuiſſe. Sed redeo ad Lombardum, ſimilia paſſum. Qui libro ſententiarum ſecundo, diſtinct. XVII. & XXIX. citatis antiquorum, in primis autem Auguſtini ſententijs, quum campum illum paradiſi haud longe, & leui paſſu ingreſſus eſſet, interpretes longiſsime digreſsi magna diſſentione cõflictati ſunt, alijs in ortu paradiſum, in occaſu alijs, multis intra torridam Zonam, nonnullis ſupra mediam aëris regionem eam ſtatuentibus. Porrò & torqueri quoſdam obſeruatum, propter amnium tanto interuallo diſtantium, ortus, qui tamen è paradiſo ſcriptura teſte fluant. Pleroſq́ ſuſpenſos tenet uitæ lignum & dinoſcentiæ fructus, non paucos Cherub remoratur & Romphæa. In ſumma autem ambiguitate haud aliud frequentius perfugium doctioribus, quàm ut ſeſe alioſq́ à decernendi temeritate coërceant, certi interim pro Auguſtini ſententia, Deum hæc & alia poſſe, etiam ſi animus humanus non aſſequitur. Hoc ſolo conueniunt fermè, quos equidem uiderim, quod priuatum locum, ſecluſumq́, & à mortalium notitia remotum eſſe paradiſum definiunt. Quoniam hoc ipſum & Moſes ſenſiſſe uideatur ceu ante diximus. Nec aliud ab illis docetur, qui & ipſi poſt Lumbardum extitere Bibliorum interpretes, præcipuo autem Lyrano, quem uel ipſa tamen hiſtoriæ ſeries diuerſæ ſententiæ admonere potuiſſet. Enimuero ut mundum ipſum ad conteſtationem potentiæ, maieſtatis, iuſtitiæ & gloriæ Dei creatum & productum eſſe recipimus: ita eius cauſſæ finem quendam, in homine ad ſimilitudinem Dei creato, ſitum eſſe, & exinde omnia potiſsime propter hominem comparata fabrefactaq́, ex hoc maxime intelligimus, quod Moſes poſt deſcriptam terræ aridæ ab undis ſeparationem, ſtellarumq́ creationem à quibus terra illuminaretur, præterea omne genus animalium productionem: dominum Deum ad hunc modum locutum tradit Geneſeos

ſcos primo: Faciamus hominem ad imaginem noſtram ſecundum ſimilitudinem noſtram, VT PRAESIT piſcibus maris & uolatilibus cœli & iumentis, uniuerſæq; terræ, omniq; reptili quod mouetur ſuper terram. Et creauit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creauit illum, maſculum & fœminam creauit eos. Benedixitq; eis Deus, & ait eis Deus: Creſcite & multiplicamini, ET REPLETE terram, & ſubijcite eam, & dominamini piſcibus maris, & uolatilibus cœli, & uniuerſis animantibus quæ mouentur ſuper terram. Dixitq; Deus: Ecce dedi uobis omnem herbam afferentem ſemen quæ eſt ſuper faciem OMNIS TERRAE, & omnis arbor in qua eſt fructus arboris ſeminans ſemen, uobis erit in eſcam & cunctis animantibus terræ, omniq; uolucri cœli, & uniuerſis quæ mouentur in terra &c. Quibus uerbis teſtatur propheta, in uſum hominis creata omnia, eumq; ſolum ad imaginem Dei & ſimilitudinem conditum: iam tum ſignificans longe aliam conditionem eſſe hominis, poſtremo creati, & ad imaginem conditoris, quàm reliquorum uiuentium quæ illius gratia condita uiderentur: quippe principem eum & dominatorem cæterorum in terris ſtatuit. Factum enim eſſe ait ut præſit, etiam piſcibus maris & uolatilibus cœli. Item, ut terram non repleret ſolum propagatione cui benedictum eſt, uerumetiam ſibi eam ſubijceret, & omnium animantium generi dominaretur. Hoc ipſo enim quod dixit, Replete terram, dominamini uniuerſis animantibus, ſubijcite terram: clariſsime docet, totam terram extantem & omnigenis (ut tum erat) conſertum fructibus, ſedem & hortum illum Adæ & poſteritatis futuram fuiſſe. Tota igitur terra paradiſus ille erat, ubertate, amœnitate, felicitate, circunquaque illuſtris, in quo nihil dum ſterile damnatum aut noxium erat: nam ne mortem quidem guſtaſſet innocens iuſtaq; hominis conditio, ſi ſerpens ille qui ab initio malus & mendax fuit ſimul homini non fuiſſet noxius. Accedit ad hæc quod Adamo in paradiſo poſito, omnis generis anilia Deum obtuliſſe, Geneſeos ſecundo capite ſcribitur, uidelicet ut nomina illis imponeret. Omne igitur animalium genus paradiſus, imò uero omnia animalia, continebat. Non conſequitur autem, ut, ſi demus locum illum in quem creatus Adam translatus eſt, eximie ac præ cæteris terræ tractibus amœnum, præterea arboribus illis, uitæ & dinoſcentiæ, conſitum fuiſſe, ideo diuerſum eum, aut exemptum reliquis terris eſſe. Etiam ſi incertum arbitror quo in loco primus parens nondum patrata præuaricatione, aut ſolus ipſe, aut poſtea cum coniuge degerit, quis enim hoc in tanta regionum tractuumq; immenſitate indicet? præſertim quod hiſtoria Geneſeos aduſque Noam & diluuium, non niſi duorum locorum priuatim, quod ſciam, meminit.

Paradiſ9.

Enos ſcilicet urbis à Cain conditæ, & Eden, ubi paradiſus fuit, id eſt locus ille deſtinatus, quem primum duo homines, Adam & Heua incoluerunt. Cæterum ubi Enos fuerit, uideo quidem quoſdam indicare auſos, ſed ſine teſtimonio, authores enim qui ab illis citantur fluxæ maxime fidei ſunt. Nec me præterit quid de oppido Paradiſo cuius haud longe Damaſco, Mela, Plinius & Strabo meminere, multi ſentiant. Quid Iudæi de Chebron quæ Cariatarbe, id eſt quatuor uirorum urbs dicta ſit, referente etiam Hieronymo, quoniam Adam, Heua, Iſaac & Iacob illic ſepultos eſſe ſit creditum. Quod ſi maxime eſſet, ut aſſeritur, tamen ne ſic quidem notus nobis locus illæ primæ uoluptatis fieret, partim quod egreſſus illum Adam, poſt irrogatam terris maledictionem, alio in loco habitauiſſe ſcriptura teſte memoratur, partim etiam quod tot ſæculorum, quibus ille uixit, excurſu & in tanta prolis ſuæ ſuorumq́ multitudine, uariari ſubinde & tranſferri ſedes potuerunt. In totum autem ſpacioſam & amplam regionem complexum fuiſſe locum illum uel primis parentibus attributum in Eden, cuius Moſes meminit, cum animalium mentio ſupra memoratorum, tum amnium paradiſum rigantium ſitus, hodieq́ notus, conuincit. Quis enim, uel à limine ſalutatis Geographiæ ſtudijs ignorat, Aethiopiam & Aegyptum, per quas Nilus ingreditur? quis Armeniam, Meſopotamiam, Syros, Arabas, Perſas, Aſſyrios, per quas Tigris & Euphrates meant? Denique quis patentiſsimum Indiarum tractum neſcit, quem medium rigat Ganges? Quod ſi maxime dubitetur de quibuſdam amnibus, ut uideo de Gange & Nilo dubitari, illi ne ſint quorum meminit Moſes, an alij, tamen ex origine duorum fluuiorum Tigris & Euprhatis, de quibus ut à Moſe nominatis, nemo unquam dubitauit, latũ amplumq́ fuiſſe locum Eden conuincitur. In Armenia enim quæ maior cognominatur, non Euphrates modo & Tigris, ſed etiam Araxes & Cyrus clariſsimi amnes, haud ita procul diſsitis fontibus meant, quod ſi & hos ipſos Propheta intellexiſſet, tamen nihil minus conſequens foret, ampliſsimo tractu locum delitiarum expanſum fuiſſe. Siue illorum ante diluuium certus aliquis fons fuerit unde laberentur, ſicut ueteres Caſpium ex Oceano defluentem, occultis meatibus diffluere crediderunt, ſiue fontem eum Oceanum ipſum intelligimus, qui liquorem his amnibus impertiat ut Damaſcenus exiſtimauit. Paradiſus igitur, ut ſummatim dicamus, nec diuiſus aut ſegregatus ab aliarum terrarum continente, nec inſueta eleuatus altitudine locus, ſed ipſa continens fuit terrarum, quatenus ab undis extitit, nec continens ſolum, ſed & inſulæ & quicquid ex decreto creatoris exemptum undis fuit, ad ſedem & culturam humanæ propagationi paratum. Cuius partem fuiſſe intelli-

paradiſo

intelligimus, hortum illum aut Orientis aut delitiarum, ſine dubio eximie ornatum & conſitum, in quem Deus factū de limo terræ primum hominem tranſtulit, dubium quidem quo loco, ſed in Oriente tamen haud dubie poſitum, quod palàm ex amnium paradiſi nomenclatura deprehenditur. In illo arbor uitæ fuit, æſu ſaluberrimo, præterea arbor uetiti fructus ſcientiæ boni & mali, quibus id nominis non hac quidem cauſſa datum eſt, uelut in arbore aut ex arbore, uita ulla interior, aut ſcientia eſſet, ſed quod hiſce externis ceu ſignis poſitis, & (ut Auguſtinus ea uocat) ſacramētis, primi homines de internis etiam & ſpiritualibus admonerentur. Etenim homo tueri ſeſe obedientia & uiuere potuiſſet, nec uesci uetitis, ſed libertate in qua conſtitutus fuit abuſus, præbere aurem ſerpenti maluit, & legem creatoris uelut inuidentem & arcentem à melioribus non contemnere modo, uerumetiam prodere, ſublimia neſcio quæ & dijs paria ambiens, ſed & aduerſus Deum (ô facinus indignum) quaſi parcum remuneratorem, qui nihil tamen meritis ſuapte bonitate & uitam & felicitatem donauerat, intumeſcere, Socius conſiliorum diaboli factus, & ob culpæ mox agnitæ reatum, in eadem mortis & damnationis uincula coniectus, in quæ ille antea ſuis itidem bonis abuſus inciderat. Hinc illa uiro & mulieri nuditas deprehenſa, quæ ante caſum, induta innocentia latebat. Hinc mali ſcientia, quum Adam fugeret, cum puderet facti. Tergiuerſando enim hoc magis prodidit conſcientiam quo fucatius criminis cauſſam amolitur, reamq; agit coniugem, cui quidem legem uiolanti, non obſequi ſed imperare debuerat. Miſer autem & mœſtus tandem uidit & cognouit, quod minime cognitum fuiſſe præſtitiſſet: nempe quàm bonum & exoptabile fuerit frui innocentia, parere Deo, diligere ipſum, eius uoluntati obſecundare, ab eo ſolo hærere, quod ipſum tamen de gradu iuſtitiæ detruſus, præſtare amplius non poterat. Quid inquis? Neſcirène præſtat quàm bonum ſit Deo credere & parere eius legi? Bonum eſſe non poſſe putabam, qui hæc ignoraret. Certe bonū eſt peccatori agnoſcere culpam, & dolere de peccato. Nec ſpiritu domini caret animus, qui talia non ſimulate præſtat. Neq; aliud hodie nobis per miſeram illam carnis ſeruitutem, maius aut tutius refugium, quàm quod à nobiſipſis ut reis mortis, dolore & deteſtatione mali, ad eum tendimus manus, cuius ſolius miſericordia ſeruari nos ſcimus. At quanto ſatius fuiſſet tueri innocētiam, & à uetito cibo abſtinere, quàm crimen tanto poſteritatis malo commiſſum deprecari, contraq; dominum & creatorem impia præuaricatione peſſum abitum eſſe fateri. Quotus autē quiſq; eſt ex omni mortalium numero qui hoc ſenſu capiatur, ut errata ſua ſaltem intelligat, nedum doleat. Sed legem obijcis naturæ. At ea percellit cōſcientiam,

Arbor vitæ.
Arbor ſcientiæ boni et mali.

non tranquillat, & gratia animari nos ad pœnitentiam,non natura, theologi paulò ſaniores confirmant. Siquidem dura eſt doloris etiam iuſti conditio, quo〈que〉 magis æſtuat & animum affligit, hoc felicio-rem eſſe illum teſtatur qui, quod doleat, non commiſit. Quanquam noſmetipſos plerunque reſpicimus dolentes, nec æſtimamus quàm indigne egerimus, ſed quàm ægre illo quod amiſimus careamus. Ita dolent in ſeruitutem redacti, dum meminerunt libertatis, quam inſi-gni aliqua culpa amiſere. Sic mœrere decoctores uidemus dum diui-tiarum quas poſſederunt, recordantur, & iam miſeri diſcunt quanto ſatius fuiſſet recte uti diuitijs, quàm indulgere uoluptati. Multos cra pula grauibus morbis implicat,pleroſque ob crimen paternis ſedibus exilia ſummouet. Dolent igitur,anguntur & mœrent, qui in has mo leſtias incidêre. Sed quanto præſtabilius fuiſſet, illos uitæ parſimonia ſanitatem tueri, quàm ad eam ſic reſpicere, ut de recuperanda deſpe-rent, hos autem uirtute & probe geſtis rebus patriæ frui dulcedine, quàm amiſſæ tanta animi perturbatione recordari? Breuiter infelici-tas eſt nouiſſe malum in quod incideris. Miſeria autem, ne dicam ſtul titia, deteſtari caſum cuius tute tibimet ipſe author fuiſti. Vehemen-tiſsimi enim ſunt arietes illi, qui ad hunc modum patrati ſceleris ream conſcientiam quatiunt: & hoc acriores eſſe tædiorum ſtimuli aſſo-lent, quo excellentius & præſtantius iudicamus quod amiſimus, ſed ſeruile quiddam ſecum trahunt & de felle magis præſentium malo-rum quàm de æqui aut iuſti amore manant. Antea boni mali〈que〉 & mortis nomina tantum norat Adam, dum innocens degeret, mox lapſus (ut in omni caſu) quid bonum fuiſſet, quid malum & mors eſſent, magno ſuo ſuorum〈que〉 malo didicit. Ita enim diminutus capite eſt, ut nec ſe aſſerere in priſtinam libertatem, nec aſſequi ipſe quo-cunque conatu dominicam legem potuerit. Hærebat iam uenis & medullis concupiſcentia, ſatanæ perſuaſio alte radices iecerat, origi-nalem conditionem mortalis fragilitas extruſerat, atque inde caro eſ-ſe humanum genus cœpit, ſui amans, obtenebratum deſiderijs, nec ullarum minus quàm diuinarum rerum obſeruans. Ita enim malo præuaricationis uitiata eſt natura primorum hominum, ut cum an-tea pro uoluntatis & arbitrij libertate accedere ad Deum licuiſſet, poſt lapſum, ne uelle quidem carni remanſerit, dixit enim DEVS: Non diſceptabit ſpiritus meus cum homine perpetuo, quia caro eſt: Geneſeos ſexto. A talibus igitur initijs, quum Adam ſeruus eſſe pec cati cœpiſſet, non niſi ſeruos genuit: quæ ſanè conditio ex pri-mis illis parentibus in omnem poſteritatem traducta eſt. Vt omni-no DOMINO opus haberemus, qui pro beneplacito uocatio-nis ſuæ ſeruitute eximeret & donaret libertate in ſe confiſos & cre-dentes

dentes, quando primi parentes hoc ipſo maxime deliquerant, quod ſeruaturo non credidiſſent. Is demum fuit DOMINVS ille cœlorum & terræ, Ieſus Chriſtus, iam tum quidem hoc ipſo adumbratus fidelibus, quod uenturum è mulieris ſemine, Deus prædixit, qui ſerpentis caput eſſet calcaturus. Cæterū teſtante Eſaia, aliunde ille quàm de contagione incarnatus genitusq́ in mundum uenit, cuius quidem incomparabili uindicatione, ſic ſumus manumiſsi, imò uero nec manumiſsi, ſed redempti, ut non libertini (quod omnium tamen manumiſſorum eſt) ſed uere liberi facti in filios & cohæredes cœleſtium rerum, inenarrabili illa miſericordia interueniente ſimus cooptati. Inenarrabiliem dico, quia nec bonitas & magnitudo illius qui præteritus & contemptus eſt enarrari, nec eius qui præterijt & contempſit ingratitudo digne unquam referri poterit. Vt ſileā interim quod leges raro benignæ ſunt admonitis, ſæpius parcunt his qui ignorantes peccant. Haud enim indignum eſt commiſeratione quod à neſcijs committitur. At quum admoniti peccant, non animi ſolum inſolentiam leges ſed & faſtum & perfidiam æſtimant. Vt nimirum in primorum parentum delictum, hoc maior miſericordia fuerit, quo indignior erat præuaricatio cui parceretur. Certe uim & magnitudinem eius hoc ipſo deprehendimus, quod non nos ſolum quos præceſsit Chriſtus & qui ſecundarium eius aduentum è cœlis expectamus, ſed patres etiam noſtros qui multis annorum millibus priorem illum aduentum præceſſerant, ex anticipata ſpe & fide in eum qui uenturus erat, liberarit & ſaluauerit. Et hæc fuit illa CRVCIS potentia, quam ſcitiſsimis numeris Fortunatus Epiſcopus, ad hunc modum complexus eſt:

De parentis protoplaſti
Fronde, factor condolens:
Quando pomi noxialis
Morſu in mortem corruit:
Ipſe lignum tunc notauit
Damna ligni ut ſolueret.
Hoc opus noſtræ ſalutis
Ordo depopoſcerat
Multiformis proditoris
Ars ut artem falleret
Et medelam ferret inde
Hoſtis unde læſerat &c.

Enimuero ut aliæ cauſſæ ſint, quibus ad eum modū cœleſte illud arcanum diuinæ maieſtatis omnia diſpenſarit, tamen (quantū intueri in illa caligans hominis animus poteſt) iuſtitiæ eius fuiſſe uidetur, ut ra-

tionalem creaturam, prius quidam angelicam, mox & humanam ad imaginem ſuam conditam, libertati arbitrij relinqueret: ut, quoniam illæ uolentes tantis rebus abuſæ eſſent, nõ haberet ulla creatura quod reſponſaret, ſed ſemel mundo teſtatum fieret, ſolum Deum uere & ex ſe bonum eſſe, & æterna ſua libertate non niſi bonum conſtituentem extra omnem lapſus & erroris aleam conſiſtere, reliqua omnia ita infirma caducaq; eſſe, ut niſi ille uegetet & cõſeruet peſſum abeant, ut hoc modo omnis gloria in Deum redundet; per quem & in quo (ut inquit Paulus) omnia. Porrò & ſub peccatum omnia concluſa, ut miſericordia in omnes, agnoſceretur. Peccatum autem acceptum arbitrij libertati qua primi homines abuſi ſunt, referimus. Homo non adactus, ſed uolens, quin & de lege ſeruanda cum pœnæ notificatione admonitus. Vt palàm iam iuſtitiæ diuinæ ſit, quicquid peccato irrogatur à Deo: contra uero miſericordiæ, quicquid uitæ aut ſalutis his quorum damnatio eſt, impertierit. Bonos condiderat primos homines Deus, bonos eſſe iuſſerat, donarat libertatem quo commendabilius obedientiæ ſtudium eſſet, & ut mandato fieret locus. Fruſtra enim illi mandatur, ut obediat qui non poteſt non obedire. Potuit igitur obedire Deo, & auſcultare ſatanæ potuit. Hoc ipſo uero quod elegit, ſui mali fuit author, nec latuit dominum futurus caſus, nihil minus tamen cadere & præuaricari libertatis fuit. Sed præſcientiam diuinam obijcis quæ non fallitur, ut exinde labi primos homines oportuerit. Profecto lapſi ſunt, præſciente domino. Cæterum ut nec mandatum de non ueſcendo illos priuauit libertate, aut ad ſeruandum impulit, ita nec præſcientia. Impium enim eſt & ignorantiæ plenum putare, aut inducere in animum, quod incolumi præſcientia non potuerit primos homines iſthac libertate donare dominus, cum idipſum palàm ſcriptura prodat. Quanquam diſpenſationem conſiliorũ Dei ab æterno decretam, uel uno Chriſto domino teſte uideam. Video tamen certo ſua culpa primos homines peccaſſe, & abuſos libertate, qua bene uti potuiſſent. De hac enim, niſi fallor, ſcaturigine fontes illi incomprehenſibilis gloriæ, bonitatis, iuſtitiæ & miſericordiæ Dei, manant, quocunque animus cogitantis ſeſe uerterit. Arbor ergo ligni uitæ in horto illo ſtetit, pariterq; arbor ſcientiæ boni & mali. Sacramentis iam tum egit Deus cum homine, & per externa internorum admonuit, ſpiritaliaq; corporalibus adumbrauit, & nomina dedit rerum quarum admonerent, ut ferè ubique eum morem ſcriptura ſeruauit, & hodie regnum fidei, quod eſt regnum ſpiritusſancti, in omnium credentium cordibus, per ſacramenta & ſigna uiſibilia, Baptiſmum maxime & Euchariſtiam, in Catholica Eccleſia exercetur, quibus itidem rerum quas exprimunt quasq; offerunt animo,

Arbor ligni vitæ

animo, nomina impoſita ſunt: recte enim uereꝗ, id eſt ſecundum ſcripturam, aqua qua tingitur lauacrum regenerationis, & panis eucharistiæ recte & uere corpus Chriſti, uinumꝗ recte & ſecundum ſcripturam ſanguis Chriſti dicitur. Horum enim conſecratione & uſu, certo uefcuntur credẽtes & corpore uero & ſanguine uero Domini. Aliud tamen eſt quod ſenſus accipit oblatum, aliud quod mens & animus amplectitur. Hoc enim faucibus receptum uentriculo & aluo cõditur, illud cordi animoꝗ per fidem inſidet: nec dubium quin ut uerus panis & uerum uinum eſt, quod cõſecratur, ita uerum etiam corpus Ieſu, & uerus ſanguis in cruce fuſus pio animo ad fruendum, hoc eſt uefcendum, obueniat. Sed longe aliud erat arbor uitæ quàm uita illa cuius admonebat, & longe aliud ſcientiæ arbor quàm ipſa ſcientia, ut ſupra ex Auguſtino dictum: ita longe aliud ſunt ſigna Euchariſtiæ ab his quæ aprendit animus, & quibus cor per fidem uefcitur. Arbitror autem & hæc myſteria paradiſi externis ſignis indicata, ut alia multa ueteris teſtamenti rerum mutatione inducta ceſſaſſe, quum uidelicet primi homines lapſi eſſent, & non modo ſerpenti quæ crimen conflauerat, uerumetiam terræ toti quam incoleret poſteritas, maledixiſſet dominus, noxijſꝗ & damnoſis rebus orbem aſperſiſſet, ut mox paulò, non mors tantum in noſtra corpora pro ſuo iure ſæuiret, ſed beſtiæ quoque & morbi diutini, inſuper & cœli & elementorum iniuriæ affligerent. Nec aliud maledictionis uoce intelligo quàm mutationem primæuæ amœnitatis & ubertatis, in eum ſtatum quem hodieꝗ orbis retinet, hoc eſt laborioſum, mortalem, uarium, ærumnis plenum. Qui quidem diuinæ beneficentiæ moderatione, quanquam à primis illis delicijs & beata fertilitate degener factus eſt, tamen ſudori & laboribus ita ſufficit etiam ubertatem, ut terræ terris, & populi populis ex abundanti ſubmittere alimoniam poſsint, unde & prima ueterum commerciorum & commigrationis gentium initia manarunt. Porrò quod fame, quod muſca, quod peſte, quod beſtijs affligimur, merito ueteris tranſgreſsionis uelut nota quadam cenſoria admonemur, ne ſupinos nos efferamus, ſed extimulemur potius ad eum ſuſpiciendum qui noſtri eſt miſertus, cum damnare potuiſſet. Longe uero grauiſsimum eſt & plenum periculorum ſatanæ regnum, in totum pariter orbem ex prima illa ſerpentis impoſtura, cum humano genere propagatum, plenum inquam iniquitatis concupiſcentiæ & deſideriorum, quod ſoli inobediẽtiæ acceptum referimus. Etenim hoc magis noxium infeſtumꝗ intelligitur, quo præſtantior externis illis caducisꝗ rebus animus eſt, quem prope ſolum appetit. Porrò ut alia quoque huius immanitate deuinci uaſtariꝗ demus, liquet tamen nullam quantumuis precioſarũ rerum cladem tantã eſſe poſſe, quanta eſt

animarum iactura, quæ cum orbis etiam interitu conferri nequeat. Enimuero Chriſtus unius animæ lucrum pluris quàm orbis fecit: ut liquida cauſſa ſit cur orare nos ne tentatione ſuccumberemus, iuſſerit. Et Paulus apoſtolus, ad externa illa incommoda patienter ferenda, & ceu irrogata à domino quæ feramus, hortatus, contra ſpirituum fallaciam, id eſt, illud ipſum ſatanæ regnum, Panoplia etiam fidei obarmat credentem, ne quod uulnus ab hoſte accipiat. Nouit enim quàm ſæuus ille infirmis immineat, qui fortem callidus præcipitaſſet. Igitur ſacramentis illis paradiſi poſt uiolatam legem intermiſsis, & alia facie terris per maledictionem inducta, ipſum pariter decorem paradiſi terreſtris de medio ſublatum eſſe, hoc ipſo, ut arbitror, intelligitur, quod paulò ſupra ex ſcripturis terram totam primæuis illis delicijs ueſtitam fuiſſe demonſtrauimus. Nec nos remoratur quod ait Moſes, dominum Deum Adamum de paradiſo uoluptatis emiſiſſe ut terram operaretur. Intelligimus enim eum de conditione in conditionem, neque hoc fortaſſe ſolum, ſed & de loco in alium locum, ut exulantem, ne ubi præuaricatus eſſet, habitaret, emiſſum, atque hoc modo etiam eiectum fuiſſe & ante paradiſum uoluptatis cherubim locatum & flameum gladium uerſatilem ad cuſtodiendum uiam ligni uitæ circunductum &c. Hoc eſt, immortalitatis donũ ad cœlos receptum, uitam perpetuam mundo ereptam interpoſita Machæra illa igneæ zonæ quam ueteres quoque ceu limitem quendam fecerunt rerum caducarum & cœleſtium, ut locus immortalitatis non amplius terrenus, ſed cœleſtis, à noſtro orbe latiſsime ſeparatus exiſtat. Ad quem modum uir doctiſsimus florens Tertullianus, idemq; author uetuſtiſsimus, interpretatus eſt. Vtitur plerunque ſcriptura ſimplici rerum narratione, & in ſublimium arcanorum deſcriptione, ad noſtrum maxime captum ſeſe demittit, ut à figuratis etiã inuolucris uerborum & noſtræ imbecillitati maxime appoſitis, non abhorreat. Nec ſtatim eſt à literæ ſenſu remotum, quod de ſpiritualibus & inuiſibilibus traditur. Horum enim non minus eſt hiſtoria, quàm rerum corporalium, alioqui non niſi allegoria enarrari inuiſibilia poſſent. Quod non eſſe palàm primum caput Ioannis Euangeliſtæ, de uerbo per quod omnia ſunt creata conuincit, præterea & ſerpens hoc ipſo loco Moſis in quo non allegorice modo, ſed ex literæ hiſtoria ſatan intelligitur, eodem modo & cœli nomine creati (ut in Geneſi ſcriptũ eſt) angelicæ naturæ creationem uideo à doctiſsimis interpretibus intelligi, ut ad hunc modum Moſes non aliud indicare quàm cœleſtem paradiſum uoluerit. Quanquam nec allegoriam admodum remoror, modo hoc mihi detur, ut neceſſariam eam, non aſcititiam, ad literæ ſenſum capiendum dicere liceat; & ideo his uerbis uſum Moſen, ut ex illis aliud intelligamus, quod

quod proprium Allegoriæ eſſe libro XV. de Trinitate docuit Auguſtinus. Proinde & Chuonradus Pellicanus homo citra controuerſiam & pius & eruditus, & cui in Bibliorum tractatione, ut peritiſsimo Hebraicæ linguæ interpreti, fidere poſsis: ſuis in Geneſim nuper æditis commentarijs de illo loco Moſi locutus, Picturatus, inquit, uidetur eſſe ſermo, ſignificans idem quod, Firmiſsime muniuit paradiſum contra homines, hoc eſt, facultatem ac ſpem omnem ademit feliciter ac perpetuo uiuendi & mortem euadendi in hoc ſæculo &c. Certe ſcriptura Noui Teſtamenti non alius uſquam quàm cœleſtis ac ultramundani paradiſi meminit. Chriſtus Lucæ XXII. ad latronem, Hodie, inquit, mecum eris in paradiſo. Spiritus huius cum ſpiritu ſeu anima Chriſti futurus erat in gaudio, loco haud dubie ingentium deliciarum, ſed quas terreſtris paradiſus ſpiritui, ut ſupra eſt dictum, non exhibet. Paulus item in ſecunda ad Corinthios XII. in tertium ſe cœlum raptum innuens, & in paradiſum raptum ſe tradit: licet uero dubitet in corpore ne an extra corpus raptus fuerit, tamen non dubitat Ambroſius Apoſtolum exponens, in cœleſtem eum paradiſum eſſe raptum, nempe illum de quo Chriſtus latroni ſit locutus, & ubi Hieruſalem, mater noſtra, exiſtat. In eum locum ſi ſint rapti Enoch & Helias, non refragatur Ambroſius. At in terreſtrem aliquē locum tranſlatos, etiam Auguſtinus abnuit. In Geneſi quidem & epiſtola ad Hebræos Enoch raptus traditur, neq; ulla fit loci mentio ullius: nec aliud in Regum hiſtoria de Helia legimus. Ieſus quidē Naue in paradiſum raptum aſſerit, ſed cœleſtem illū intelligi debere, ſatis illa conuincunt, quæ ſecundo capite quarti libri Regum de Helia in cœlum rapto referuntur. Sunt planè præter iam memoratas, cauſſæ aliæ quoque quæ æquo Lectori facile ſuadent, ut re propius inſpecta, colligere animo poſsit, terreſtres delitias quæ innocentiæ paratæ erant, hoc eſt, conſitum illum paradiſum primorum parentum deſijſſe. Quarum præcipua eſt, quod Moſes Geneſis VII. tradit terram totam & omnes montes ſub uniuerſo cœlo, aquis diluuij obrutos & merſos, ipſamq; continentem centum quinquaginta dierum ſpacio, durante diluuio, uaſtatam fuiſſe: quam ſententiam ut indubitatam Auguſtinus libro de ciuitate Dei XV. contra ueterum quorundam deliria, aquis montes eximentium, magna aſſeueratione tuetur. Si igitur illuuie tam uehementi tamq; immenſa terrarum facies occupata eſt, orbe in uniuerſum merſo, quis credat hortum illum primis hominibus ad colendum datum, extitiſſe? Aut enim tota terra ſub undis non fuit, aut locum paradiſi undis obruit diluuium. Præterea Geneſis tertio capite ita ad Adam dominus locutus eſt: Maledicta terra propter te, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ, ſpinas & tribulos germinabit

tibi, & comedes herbas terræ. Quo loco ſimpliciter, ni fallor, terram uniuerſam intelligit. Indefinitæ enim locutiones (ut quorundam more loquar) plerunque in ſcripturis uniuerſalibus ſeu in genere enunciatis æquipollent: nec exemplis eſt opus cum id nemo neſciat. Quod ſi propter uiolatam ab inobedientibus legem ſplendor uetus terrarum interijt, primigena illa uenuſtate ablata, certe ueroſimile non uidetur, eum locum in quo patratum eſt crimen atque unde maledictio telluri irrogata eſt, præterea labes & interitus reliquæ hominum propagationi immiſſus, ſuum decorem retinuiſſe. Quin contra in ſcripturis uidemus pleraque loca flagitiorum, parum honeſtis nominibus ceu inuſtis notata eſſe, uidelicet ne memoria commiſſæ impietatis aut criminis intercideret, quanquam non loci, ſed hominum culpa fuiſſet. Vt iſthæc ſubinde cogitãti ueroſimilius uideatur, aut exuſtum ſolibus locum illum, aut alijs cauſsis deſertum factum eſſe, ubi ſcelus tantum primi homines perpetrarunt, quàm aut habitari frequenter, aut ſua etiamnum florulentia durare. Quod ſi quis eſt, qui terreſtris illius adhuc amœnitatis ullum uſum reliquum indicare queat propter quem adhuc durare credi debeat, equidem lubens mutauero ſententiam. Etiam ſi fatear hoc me non uidere, ſed certus ſim ſpiritus bonorum hominum, qui hac luce defunguntur nulla amœnitate corporalî capi poſſe. Corpora autem reſurrectionis itidem ſpiritualia, nec terreſtris ſed cœleſtis conditionis, Chriſto & Paulo teſtibus, futura eſſe, & ſi quæ iam ſint in gloria terreſtri amœnitate non capi. Ad quid igitur, oro, terreſtris amplius aut quæritur paradiſus aut intelligitur? Finge autem ut ſit, ſicut eſſe contenditur, primum nobis mortalibus uia ad illum præcluſa eſt, dein immortales facti ante diem reſurrectionis frui eo non poſſumus, ut antè eſt dictum. Vbi uero aduenerit dies ille qui animas corporibus & corpora animabus reddet, nihil terreſtre ſequemur, ſed erimus ut angeli Dei: & uictores per Chriſtum, de ligno illo uitæ cuius Apocalypſeos ſecũdo Ioannes meminit, ædemus, & ſpiritalis ille cibus non corporalis erit. Non ſum autem neſcius, præclarum authorem Lactantium Firmianum paradiſi delitias in hoc aſſeruari tradidiſſe, ut iudicio in terris facto, Deus iuſtos uiros & cultores ſuos in eundem locum morte ſublata reuocet: ſic enim ſcripſit libro diuinarum inſtitutionum ſecundo. Sed meminiſſe oportet, illorum errori inuolutum fuiſſe, qui putarunt credentes poſt aduentum Chriſti in terris mille continuis annis ſuauiter acturos, antequam poſtrema ſatanæ ex catenis dimiſsi rabies mundum quateret, ac demum regnum illud cœleſte inciperet. De qua re compluſcula, ex Millenariorum hæreſi (ita enim à mille annis hi uocati ſunt) prolata libro ultimo cõſcripſit, ad quem Lectorem remittimus. Vt nihil agant,

qu

qui Lactantium tueri pergunt. Porrò ſi ulla de terreno regno inſtaurando ſcripturarum argumenta ſuppeterent, longè ſimilius uero eſſet, terram uniuerſam priſtina dignitate & amœnitate donatum iri à domino, ut hac quoque à parte auferretur maledictionis calamitas, quàm quod tractus ille duobus hominibus per initia attributus, tantam electorum frequentiam manere, uideri debeat. Et eſſent loci ſcripturæ ad hoc ipſum accommodi, ut ille Petri de nouis cœlis, & terra noua, ſecunda Petri ultimo, niſi cōſtaret Milliariorum uanitatem iam olim, nec ſtrepitu partium nec inuidia hominum, ſed aptiſsimis ſcripturarum telis confoſſam, ut plura de ea referre opus non habeam. Et de paradiſo quidem hactenus.

ALBANIA, HIBERIA,
COLCHIS, BOSPHORVS.

SVpra dictum eſt à nobis, Sarmaticas gentes intra Mæotin & Rha fluuium diffuſas ab Auſtro Caucaſijs iugis finiri, citra autem in Caſpium, & Pontum inclinātes, hinc Albanos, illinc Colchos, inter utranque autem gentem Hiberos iacere, à quibus inter ſe perpetuo montium tractu diſcretis, ſua nomina etiam terris impoſita ſunt: & Albania inde, & Hiberia, & Colchis dicta eſt. Præcludit illas atque excipit à meridie Armenia, maior cognominata & Moſchicis immiſſa montibus, de qua mox dicemus. Orientale latus quod Albaniæ eſt, ſinus ille Borealis Oceani, quem Hircanum & Caſpium adpellari diximus, terminat. Occidentale, qua parte Colchis iacet, Pontus alluit Euxinus. Media ipſa Hiberia Caucaſijs & Moſchicis montibus, quæ Tauri pars ſunt, uelut ſeptis quibuſdam includitur. Terrarum illic anguſtia ſiue Iſthmus, qui duos illos ſinus intercipit, non amplior CL. M. paſſuum eſt, tam arcte rurſum Aſia, duorum occurſu marium premitur. Perfodere eam Seleucum Nicanorem cogitaſſe, Plinius ex Nepotis authoritate prodidit. Nec defuere ueterum quidam qui occultis meatibus in Pontum influere Caſpium putarunt. Conſtat enim, teſte etiam Plinio, Euxinum mare per Thracium Boſphorum ferè meridiem uerſus fluere, undarum uidelicet ui ac multitudine ſeſe in Propontida exonerante, quod ipſum ex amnium Mæotin & Euxinum ingredientiū cum numero tum etiam memorata ſcriptoribus magnitudine accidere ueroſimile eſt. Nam quæ de Caſpio ab illis ſunt prodita, Strabo libro undecimo ut indigna fide reſpuit. Plinius autem capite XIII. libri quarti, illa de cauſſa à quibuſdam creditum tradit Pontum caput & fontem reliqui maris eſſe quod terris interiacet, quoniam æſtus inde ſemper in Propon

tidem, nunquam reciprocantibus undis influant. Ipſa ALBANIA ſuperfuſa montibus Caucaſijs aduſque Cyrum amnem ubi Armeniæ & Hiberiæ confinium eſt, deſcendit, clarisq; amnibus è Caucaſo uenientibus perfunditur. Primæ gloriæ Cambyſes eſt, quem magnis aliquot fluminibus, inter quos & Hiberus eſt, receptis, ſed & nauium patientem Cyrus excipit: à quo Cambyſena regio dicta. Secundum Cambyſen maxime clari Caſsius & Albanus memorantur Plinio. Terra non aëris ſolum ſalubris & ſereni, ſed eximiæ etiam fertilitatis eſt. Multis in locis ſemel ſata bis térue fructum reddunt, nouellæ uites in bimatu feraces cernũtur, adultæ ferè tantũ reddunt, ut pars uuarum maxima in palmitibus relinquatur, ſicut libro XI. ſcribit Strabo. Paralleli latitudinis, ijdem Albaniæ, Hiberiæ, & Colchidi ſunt, qui Pannonijs, Datiæ, Mœſiæ, ut indigne eius terræ fertilitatem Aeneas uideatur admiratus, uelut remotioris à ſole & temperie, cum nec Pannonijs nec Datijs nec Mœſijs prædicata deſit fertilitas. Et ſatis conſtet, ſuum quibusq; locis Genium eſſe, tractumq; Albanorum non in Ortum ſolum, uerumetiam ad Oceanum deuexa planicie conuerſum, præterea & à tergo altiſsimis montibus ſeptum & multis magnisq; amnibus irriguum, breuiterq; tali ſitu eſſe qualis fertilium locorum aſſolet. Oppida eius regionis plura, ſed ex ueteribus memoratum, Chabala. HIBERIA quo anguſtior eſt, hoc frequentius habitatur, ſed minus tamen memorabili rerum prouentu. Vrbium eius, celeberrima Harmaſtis, Plinio, quæ & Harmoſice dicitur Straboni. Difficiles autem ſunt aditu Hiberi, propter montium quas diximus anguſtias, & itinera alicubi etiam manu exciſa. Quanquam in totum uix alijs in locis difficilior eſt trãſitu Caucaſus, quàm ubi Hiberos & Albanos à Scythis Sauromatis diſterminat. Pilæ illic ſunt ſeu portæ Sarmaticæ & Albaniæ Ptolemæo, Plinio Caucaſiæ dictæ, & inter ingentia naturæ opera relatæ, montibus repente interruptis, adeoq; ad tranſitum permittendum inuitis, ut qua iter eſt, fores etiam ferratis trabibus obdantur, & orbis terrarum eo loco portis (mirum dictu) diſcludatur. Haud longè & Armenicæ pilæ ſunt, nihil æquiores tranſeuntibus, ut magnæ Pompeio gloriæ fuerit ingredi cum exercitu ad Hiberos auſo, licet poſt deuictum Tigranen nihil illi imperuium uidebatur propter famam uictoriarum, quæ fortibus etiam & inacceſsis terrori eſſe conſueuit. COLCHIS extima eſt occaſum uerſus, & nobis proxima, regio non hiſtoria modo celebrata, ſed & fabula, Medeæ ſcilicet & Iaſonis, & aurei illius uelleris fama, quæ unde locum habuerit, & unde Poëtis nugãdi occaſio data ſit, abunde explicuit libro undecimo Strabo. Conſtat hodieq; eum tractum auri & metallorũ eſſe diuitem, ſed gentium haud dubie mutatione facta. Veteres enim Colchos ori-

gine

gine Aegyptios fuiſſe, atque his demum locis conſediſſe, quum Seſo- ſtres potens Aegyptiorum rex, poſt Europam inuaſam & tentatam Scythiam, partem exercitus apud Phaſim fluuium, dubium an data opera, an itinerum & militiæ perteſam, reliquiſſet. Vnde & illud Va- lerij Flacci libro Argonauticῶν quinto, ubi Iaſonem inducit Templi picturam conſiderantem,

Cunabula gentis
Colchidos hic, ortusq́ꝫ tuens, ut prima Seſoſtris
Intulerit rex bella Gethis, ut clade ſuorum
Territus, hos Thebas, patriumq́ꝫ reducat ad amnem,
Phaſidos hos imponat agris, Colchosq́ꝫ uocari
Imperet &c. Et mox paulò:
Et iam Sarmaticis permutant carbaſa braccis.

Quod ideo dictum uidetur, quia Colchi, ſicut libro ſecundo tradit Herodotus, linificio haud abſimili Aegyptiaco celebrantur, ut intelligamus linum Sarmatis pro pellibus è quibus Braccæ & Rhenones fierent in mercatu aut negociatione permutare conſueuiſſe, ſed & è lino Carbaſa eſſe notum eſt. Herodotus Sardonicum Græcis dictum fuiſſe, Colchicum illud linum teſtatur, nec magis inter indicia ueteris originis refert linificium Colchorum, ceu ab Aegyptijs inductum, quàm circunciſionem, qua & ipſa uſos ſua ætate Colchos fuiſſe tradit, perueterem eum morem Aegyptijs fuiſſe affirmans, etiam ſi authorem ut ignarus propheticæ ſcripturæ non indicat. Amnium eius tractus maximus & clariſsimus eſt, Colchorum qui rura ſecat ditiſsima Phaſis, ut inquit Lucanus. Plinius iuxta etiam urbem hoc nomine fuiſſe, ait. Strabo centum & uiginti pontibus iungi fluuium antequam in Pontum ueniat author eſt. Nec mirũ id eſto cogitantibus primum quàm uagus, dein quantum fluuiorum hinc & inde recipiat, quorum præcipui & per ſe etiam nauigabiles, Glaucus, Hippus & Cyaneus memorantur. Ptolemæus Hippum & Cyaneum ſeorſim Pontũ ingrediẽtes facit. Vndoſum eſſe & uehementem, ſatis Flaccus indicat, quum ait:

Magnus ubi aduerſum ſpumanti Phaſis in æquor
Ore ruit &c.

Ex oppidis inter mediterranea, Surium, maxime clarum eſt: è maritimis autem Dioſcurias Emporium adeò celebre quondam, ut Plinius tradat Romanos CXXX. interpretibus negotia Dioſcuriade geſsiſſe, ob gentium quæ illò cõfluxiſſent linguas tam diſſonas. Vt ea re inter memoranda poſuerit idem author, quod Mithridates potentiſsimus Ponti quondam princeps, & à Romanis trium clariſsimorum ducum ſucceſsione quadrageſimo demum anno ſuperatus, uiginti duabus linguis totidem gentibus quibus imperauit, quosq́ꝫ inter,

Colchi fuêre locutus,neque ab ullo ſuorum unquam per interpre-tem appellatus, traditur. Supra Dioſcuriadem in Boſphorum qui Cimmerius dicitur, terræ ſeſe faſtigiant, & Palude atque Euxino ita coguntur in arctum, ut latitudo alicubi haud amplior duorum iugerum exiſtat. At qua Cherſonneſo ab Europæ littoribus uenienti ſeſe opponit,paulò eſt latior,& penè inſulæ forma pateſcit, claris quondam oppidis, & quorum maxime uetuſtum Cimmerium memoratur,habitata. Fauces Boſphori XX. ſtadiorum latitudinem habent. Cimmerium autem à Cimmerio oppido dictum, ipſe etiam Strabo innuit. Gens in eo tractu uetuſtiſsima Heniochorum multis olim nominibus diducta, nam & Cercetæ & Achei atque Sidones, celeberrimi uero, & qui late aliquando circum imperitarunt Cimmerij. Memorabile autem in hoc tractu tam remoto, clariſsimarum urbium Græciæ,Colonias ſtetiſſe,nec in Aſiatico ſolum ſed & Europeo littore, id quod maris beneficio tribuitur, etiam ſi Romanos armis,illò uſque & amplius,Pompeio & ante eum Lucullo duce, penetraſſe conſtat. Adeò ignara ſui mortalitas eſt, ut immenſum etiam ambiat, & quod ille de Alexandro dixit:

Vnus Pellæo iuueni non ſufficit orbis.

Hoc ipſum profecto in totũ queas de cupiditate dicere. Perinde enim atque in hydrope ſitim auget quicquid bibitur: ita in ambitione nulla eſt ſatietas, ſed hoc magis creſcit amor habendi quo plus occuparis. Antea Macedones ad fontes uſque Tanais penetrarũt. Neque Aegypti reges ſanè, neque Perſæ, Scythia abſtinuerunt. Romani autem ut æmuli Macedonum paria ſunt auſi. At uero præter nomen & memoriam nil habet hodie inanis gloria, quod horum impenſis ferat acceptum. Diuerſa nunc rerum facies eſt,conuerſa ſunt imperia. Macedones & Romani olim Sarmatis & inter eos Turcis metuendi imminebant, nunc Turca Macedonibus non imminet ſolum, ſed imperat. Partem autem ſi non maximam,certò tamen optimam & cultiſsimam terrarum tenet, quæ Romano quondam imperio paruere. Vnum hoc ſolatio eſſe debet,quod eſſe audio plurimas harum gentium,quæ Chriſtum ut ſeruatorem agnoſcunt & colunt. Hamaxouitas enim, ſeu (ut uulgus uocat) Moſchouitas propemodum intimos Sarmatarum,Chriſtianos eſſe conſtat, nec dubitatur de Hiberis quos Georgianos uulgò dici Aeneas prodidit. Notantur autem à quibuſdam ob cerimonias, ſed tales ex parte,ut illis uel apoſtoli uſi uideantur: & occiduæ,id eſt,Latinæ eccleſiæ uti poſsint. Non enim cerimonijs,ſed ſcripturis eccleſia nititur. Illas mutare aut cauſſa poteſt,aut conſenſus, has ne angelus quidem è cœlo ueniens,mutauerit.

Arme-

Receptiſsimi ſcriptores duas Armenias faciunt, maiorem ſcilicet & minorem. Maior ab intimis faucibus duorum ſinuum, Euxini & Caſpij Auſtrum uerſus progreſſa, habet à Septentrione ante à me dictos Moſchicos montes, & Cyrum amnem ex Hiberia uenientem: ab Ortu Caſpio ipſo & montibus Caſpijs è Media uenientibus excipitur: latus occiduum claudit Euphrates, ab eo maxime loco, quo Pontum ingreſſurus à Tauro in meridiem repellitur. Plinius Pariedros eos mõtes, Ptolemæus Moſchicos uocat. Inde enim recta ad Auſtrum & Amanum montem progreſſus amnis, limitem ſe Armeniarum cõſtituit. Ab illo autem flexu in Boream & Hiberos quod Armeniæ reliquum eſt Pariedrus à Cappadociæ & Ponti populis ſummouet. Niphates mons, celſus & niuoſus, meridianam eius oram ab Aſſyrijs & Meſopotamia diſterminat. Regio intus ferè montibus & collibus exaſperatur, & innumeris conuallibus ceu lacinijs quibuſdam diuiditur: quarum quidem eximia eſt fertilitas, niſi quod uitem loca quædam reſpuunt. Strabo libro XI. tradit Tigranem illum, quem in bello Mithridatico Pompeius domuit, captiuum aliquando apud Perſas, ſeptuaginta conuallibus in precium de regno ſuo datis, ſeſe redemiſſe. Harum paſcuis equos tradunt tam præſtantes gigni, ut cum Parthicis Medicisq́ & Albanis nobilitate certent. Sed & reliquo pecore propter agri bonitatem abundant. Montium præter limitaneos quos diximus, præcipui ſunt Antitaurus mediam eam tranſuerſo inceſſu permeans donec reflexus ad Boream Sophenen celeberrimam Armeniæ partem includat: & quoniam Tauri iugis hinc & inde uenientibus ſublimis ipſe, obuertitur, inde nomen eſt ſortitus. Eſt & Abus celebris Periardes à Ptolemæo uocatus, & Gordyus, ſeu quod idem eſt Gorduus, Straboni etiam Gordyæus dictus, in quo arcam Noë à diluuio conſediſſe, multi ex noſtris Beroſum quendam ſecuti aſſerunt, & nomen Ararath, quod Geneſeos VIII. legitur, Armeniæ tribuunt. Diuus Hieronymus undecimo commentariorum in Eſaiam, ubi de fuga filiorum Sennacherib propheta meminit, Ararat regionem in Armenia campeſtrem, per quam Araxes fluit, incredibilis ubertatis, & ad radices montis Tauri iacentem facit, quam haud dubie Strabo Araxeam planiciem ſeu campum ab amne cognominat. Sed & arcam illis ipſis Tauri altiſsimis iugis poſt diluuium hæſiſſe idem Hieronymus tradit. Plinius autẽ (ut & hoc obiter moneam) Gordyæos montes alio itidẽ loco haud procul Caucaſi portis libro VI. cẽſuit. Inter amnes Euphrates maxime clarus, poſt quem Tigris, inde Araxes: alij & Cyrum quanquam terminalem Armeniæ annumerãt. Longiſsime à fontibus abit Euphrates, Tigris uelocitate,

ut ſuprà eſt dictũ, eminet. Araxem commẽdat fertilitas (ſed hæc laus ei cum alijs cõmunis eſt.) Cyrus magnitudine prædicatur. Mons Abus, ſex millium paſſuũ interuallo, Euphratem & Araxem, hunc in ortum illum in occaſum abeuntes fundit: nec longior illius curſus in Pontum futurus erat, quàm huius in Caſpium, ni Tauri immanitas noſtrum ei mare abnegaſſet, effeciſſetq́, ut qui proximo littore erat quieturus, longiſsimo itinere rubro, & Armeniæ ſuæ quantũuis ſpatioſæ propè incognito mari, feſſus incumbat. Nec ſum neſcius & Phaſin Armeniæ annumerari Straboni, quem conſtat tamen Colchidis eſſe, ſed fit ſæpe uicinitate parum diſtantium locorũ, maxime autem fontium unde amnes defluũt, ut alijs atq́ alijs annumerẽtur. Eſt & lacubus inſignis Armenia, quorum præcipuus Matianus, poſt Mæotin maximus Straboni creditus. Deinde Arſinus, in quem Tigris labitur, à Plinio (niſi is alius eſt) Arethuſa dictus. Mores incolarum ijdem quondam qui Medorum, quibus ab ortu coniunguntur. Ad Armenium autẽ quendam Theſſalum, qui illis in locis cum Iaſone militarit, originem nominis referri uideo, etiã Straboni. Nec enim in totũ fabuloſum eſt q̃d de Iaſone & ſocijs antiquitas tradidit. Translatitius ille ueteribus uatibus mos fuit, remotas hiſtorias tectorijs quibuſdã ac uelut ornamentis de fabula petitis inuoluere, ne non interim oblectarent, quum prodeſſe pergerẽt. Vrbium Armeniæ duntaxat uetuſtarũ, quarum recepti ſcriptores meminerint, præcipuæ ſunt iuxta Tigrim, Tigranocerta ædito & munito loco, iuxta Araxem autẽ Artaxata, ab Hanibale quum ab Antiocho in has terras diſceſsiſſet cõdita. Sunt & Arſamoſata Plinio & Carcathiocerta. Quæ quidẽ nomina ferè plurali neutro proferuntur, quemadmodum in Medis Ecbatana, in Syria Gyſcala (ut exempli gratia dicã) in Perſide Suſa, in Bactris Bactra, in Armenia minori Cumana, Iſaura in Cilicia, Mazaca in Cappadocia, in Galatia Gangra, Paphlagonia Ptera. Nec id rarum Lectoribus, in locis præſertim eius Aſiæ quæ inter Euxinum & Cilicum mare protenditur. Eſt & Nicopolis extructa à Pompeio inter Euphratis & Araxis initia, cum cõtra Mithridatem Lucullo ſucceſsiſſet. Memoratũ & Albanopolis Sophronio, Bartholomæi apoſtoli tumulo clara. Iam olim Armenij Chriſtianæ religioni deuotiſsimi fuere, ut libro nono Eccleſ. hiſtoriæ teſtatur Euſebius: feruntur hodieq́ hærere à Chriſto, ſed hoc ipſi odioſi quibuſdam quod in ſacra Cœna aquam Calici nõ miſcent, ideoq́ & hæreſeos inſimulantur. Sed diu hoc ſupercilium ſcriptoribus quibuſdã haud bono more durauit, ut quoſuis à ſuis ritibus diſcedẽtes, ceu hæreticos perſtrinxerint, cum conſtet ne impium quidem uideri poſſe quod ſcriptura recipit, nedum hæreticũ. Id ferè genus digladiationibus factum eſt, ut Græci à noſtris diſceſſerint.

Arme-

AB Euphrate occaſum uerſus minor Armenia panditur, ea parte Cappadociæ cõfinio terminata, quam & à Septentrione Ponticæ gentes coërcent, à Meridie autem finit Cilicia & mons Amanus. Regio ipſa non infrequens eſt, & Aſiaticis iam opibus atque commercijs ſplendeſcit. Pariedrus & Scordiſcus fermè occiduum eius latus ſtringunt, & Tauri iugum à Cilicia abeuntis, ſuperiora eius à brumali occaſu terminat. Patentiſsima ubi Ciliciæ & Comagenæ imminet, ubi Ponto approximat, anguſtior. Inſuper & Septentrionibus ſe ſubducit, & paulò eſt Auſtralior quàm maior Armenia. Oppida eius, Nicopolis, Leõtopolis, Theodoſia, Sebaſtia, Comana, Chryſe. Nicopoleos conditor Pompeius fuit, clariſsimis quondam illis in locis contra Mithridatem & Tigranem uictorijs potitus, unde & urbi nomen datum. Porrò eadem ne ſit quam in maiori Armenia indicauimus an diuerſa haud ſatis liquet, quanquam coniectura ducor, tantum in re militari uirum, non uno in loco teſtari de ſuis uictorijs uoluiſſe, Alexandri fortaſſe imitatione, quem in Perſis, Carmanis, Sogdianis, Arijs, Paropamiſadis, extimis uidelicet terrarum à ſe ſubactarum, ut ſic dicam, marginibus, oppida frequentia dę ſuo nomine appellata extruxiſſe cõſtat. Cæterum Sebaſtiæ epiſcopus fuit, Melitius ille, uir cum doctrina tum pietate clarus, qui Conſtantino imperante euocatus, Antiochiæ præſul conſtitutus eſt, nec multò poſt, ut libro nono tradit Euſebius, ab Arrianis exilio uexatus, ob doctrinæ puritatem uaria fortuna eſt iactatus. Strabo amnem Melam minori Armeniæ tribuit, in Cappadociæ monte Argæo haud procul Mazacis ortum, & in paludes fuſum, è quibus eluctatus, mediamq́ ingreſſus Armeniam, iuxta oppidum Melitam à Semiramide conditum, Euphrati ſeſe miſceat. Iuxta eum Melitenus ager eximie fertilis, & proxime Ciliciam Cataonius in quo Claudiopolis antea Iſaura dicta, præterea Mopſocrene, & Comana. Non prætereundum autem, in huius Armeniæ finitione Strabonem & Pliniũ longè uariare à Ptolemæo. Illi enim & Cataoniam & Melitenen & in totum quicquid ſupra Melam auſtrum uerſus ad Comagenem pertingit, cum Tracheæ Ciliciæ parte, Cappadociæ tribuunt, quemadmodum & Martianus & Solinus. Contra, Ptolemæus his eam finibus includit, quos ſupra indicauimus, quanquam & Sebaſtiam in Cappadocia numerat, ſed fieri poteſt, ut cum plures ferantur, haud diſtãtibus locis Sebaſtiæ, hæc ab illa Cappadocica diuerſa fuerit. Quod obiter admonendum duxi, ne illi cum Ptolemæo collati Lectorem perplexum redderẽt. Lubens autem hunc ſum ſequutus, quoniã deſcriptionem eius etiã tabulis expreſſam uiderem, quibus uel ſolis memoriæ legentiũ ſuccurritur. Nulla autem

diuerſitas eſt, Armeniæ ne Cataoniam & Melitenen & reliquas id genus præfecturas, an Cappadociæ annumeres. Eadem enim eſt agri Tranſpadani ſitus ratio, ſeu Italiæ illū ſeu Galliæ tribuimus. Sed præſtat tamen admoneri de his Geographiæ candidatos, quibus hic labor noſter deſudabat. Enimuero & Strabo ſæpe mutatos Cappadociæ fines author eſt, quem Plinius niſi fallor, nō hoc tantū loco eſt imitatus, etiamſi nuſquam eius, quod ſciam, in Indice authorum quos eſt ſecutus, meminit, cum Pomponium tamen citet, proximum ætati ſuæ authorē, & quem haud dubie Strabo anteceſſerit. Iſtud obiter monendum ab Euphrate & iam dicta Armenia initium eius peninſulæ fieri, quæ minor Aſia nominatur, inter Euxinum & Cilicum protenſa. Vtrinq; aūt intimo receſſu ſinuum, ab Iſsico & Amani portis, ad uſq; Trapezuntem quæ in ora Ponti eſt, latitudinem circiter ducentorum millium paſſuum eſſe per continentem ex Plinij traditione deprehenditur. Iuſtinus libro quadrageſimoſecundo, ab ijs locis ad Caſpium, undecies centenis millibus paſſuum Armeniam patere tradit.

CHERSONNESVS.

PRoinde & Cherſonneſus dicta ſcriptoribus, peninſula illa ingens inter Euxinum, ut dixi, & Cilicum Pamphiliumq; mare protenſa, & ab occaſu, Boſphoro, Propontide, Helleſponto, Aegæo, Creticoq; mari excepta, clariſsimarū & ipſa gentium, & quarū magna laus nō modo in ueteri illo & ethnico diſciplinarum artiumq; genere, uerumetiā in Chriſti religione præcipua gloria fuit. Partes eius peninſulæ ſunt, Pontus, Cappadocia, Lycaonia, Paphlagonia, Galatia, Piſidia, Cilicia, Pamphilia, Lycia, Caria, Ionia, Aeolis, Lydia quæ & Mœonia, Phrygia, Bithynia. Qui ſubtilius diuiſere, Phrygias à Myſorum tractu ſeiungunt, & Lycaonum qui ſupra Cariam Lycijs finitimi ſunt ſeorſim etiā meminere. Nos ut in tranſcurſu, ſummatim ſingulas complectemur. Fateor autem me hucuſque tantis itineribus cōfectis, & abſolutis penè immēſi orbis partibus, ſæpe quidem haud parum indoluiſſe, quod uiderem nō urbes modo, ſed gentes etiā & regna, ab impijs tyrānis deſidia quadam maiorū noſtrorum amiſſa teneri, in quibus magnæ fidei noſtræ Eccleſiæ, aut in totum aut magna parte interijſſent. Nunc uero cum in hanc Aſiæ partem ingrediendum mihi eſt, non diuitem modo & fertilē ſingulari quadam cœli clemētia, ſed & celeberrimarū Eccleſiarum alumnam quondā, & quæ florem illum Græcæ linguæ quæ totū nobis Nouum Teſtamentum conſignauit, præterea uiros doctiſsimos, pientiſsimos, uigilātiſsimos ædidit, & ſummam quandam doctrinarum ſtudiorumq; ad pietatem attinen-

attinentium rationem complexa fuit, non poſſum non uehementer dolere, tantum dignitatis & pietatis ab hac itidem parte longè maxima clade noſtra de orbe Chriſtiano detractum. Quis enim uir bonus & amans pietatis uel à lachrymis abſtineat, cogitando quantum damni Reipublicæ Chriſtianæ in illis cultiſsimis regionibus Oriētis propemodum ſola maiorum ignauia datum ſit? Et ut demus fuiſſe, qui proximis ſæculis haud admodum aut uitæ moderatione, aut doctrinæ ſynceritate Chriſtianæ diſciplinæ reſpōderint, & offecerit interim Græcanica aut leuitas aut inconſtantia, tamen remedia adhiberi uitijs, & doctrina, ſi qua parte corruptior facta fuiſſet, emendari ſenſim bonorum conſenſu & authoritate, & à diuerticulo errorum in ſemitam reduci ſanæ doctrinæ potuiſſet. Video enim hiſce fermè cauſsis factum ut noſtrorum ab illis animi defecerint. Acceſsit quidem quod Græci, Conſtantinopolitanæ ſedis fauore, Romanæ urbis Monarchiam ferre noluerunt, nimirum memores quantum & alijs apoſtolicis ſedibus ſuis, olim & dignitatis & authoritatis coram omni Eccleſia fuiſſet, & quod regni cuiuſdam ſpeciem adumbrabat ſummi iuris uendicatio tam ambitioſa. Vtcunque autem his de rebus æque & inique controuerſum eſt, conſtat hinc uelut è ſcintillis incendium iſtud tantarum diſſenſionū exortum fuiſſe, quod Chriſtianiſsimam illam, & tot ſæculorum cura, ſtudio, opera retentam communionem Eccleſiarum Orientis & Occidentis penitus diſtraxit & abſumpſit. Suffudiſſe quidem calidam (ut aiunt) auaritia traditur, ſæuum & peſtilens malum, quo exorto, ceu Platina ſcribit, nunquam conſiſtere pietas eo loco potuit, quo ante conſtiterat. Profecto digna fuiſſet publica defenſione Aſia, quæ tot nobis Martyrum, tot Confeſſorum Chriſti, tot fidelium, id eſt, ſanctorum hominum myriades peperit, & quam principes apoſtoli, Petrus, Paulus, & Ioannes, & (ſi Sophronio credimus) etiam Andreas, innumeris Eccleſijs fundatis erudierunt, idꝗ mox à Chriſto in cœlos recepto, & antequam illa in Europa eccleſia celebris eſſet. Vt tranſmittamus interim, Barnabam, Timotheū, Epaphram, Tichicum, Apollon, Archippum, alioſꝗ nihil minus apoſtolicos uiros, uel ipſius Pauli præconio celebres & quorum miniſterium cum ſuo conferre adæquareꝗ nō dubitauit. Quorum quidē omnium indefeſſæ diligentiæ Aſia ceu uinea quædam fuit, quam ab inueterata paganiſmi ſuperſtitione repurgatam, recenti uitæ ſalutiſꝗ doctrina excolerēt. Tametſi uero nō ſum neſcius, parum probari uel ipſi Paulo æmulationem, & haud ſatis dignam Chriſtiano, ſed & carnalem rem eſſe, affectatam nominum uel apoſtolicorum iactationem (cum miniſtri fuerint apoſtoli, nec poteſtatem habuerint ullam incremēti, ſed miniſterij tantum: & uere apoſtolicam Eccleſiam eſſe conſtet, non eam

quæ audiuit Apoſtolum, aut fundatorem eum habuit, ſed quæ doctri nam apoſtolicam tuetur, & moribus apoſtolicis uiuit) tamen non indignum, ut arbitror, nec alienum à pijs conſilijs fuiſſet, quando ſemel ad gloriationem apoſtolatus aut Petri aut Pauli, contendendo deuentum fuit, memoria repetere tot præclaras Aſiæ matrices, tot populos ueteres, tot gentes, prærogatiua quadam apoſtolicæ doctrinæ eximias, & recordari Chriſtianam eas fidem edoctas fuiſſe antequam eccleſiæ Romanæ uel nomen extiterit. Aetate enim haud dubie Romam uincit Aſia, tot modis de primis illis & recentibus Euangelij fontibus pota, & tanto maiori credentium numero. Neque horum ſolum, ſed etiam Doctorum fide & ſanctitate celebriore. Habuit enim & Ioannem euangeliſtam, qui ſupra pectus domini recubuit, & radiantiſsimo ſuo Euangelio reliquis apoſtolis, rerum à Chriſto geſtarum teſtibus, ceu colophonem quendã adiecit: ut illud interim tranſmittamus, quod de Græco ſermone omnem noui teſtamenti ſcripturam hauſimus, quod Græcorum interpretum authoritatem Latini ſcriptores ſunt ſequuti, & de eorum cultiſsimis uinetis, ceu racematione facta, quicquid aut dignũ memoratu aut utile cognitu uiſum fuiſſet, in ſua, magno fœnore doctrinæ tranſtulerunt. Sed auget dolorem caſus rerum tam recens, & quod audire cogimur nuper amiſſas non Aſiæ ſolum eccleſias, ſed & Europæ. A tempore enim quo res Saracenorum inualuerunt, hoc eſt ab Heraclij imperio, afflictæ quidem & armis occupatæ Africanæ, Aegyptiæ & Syriacæ eccleſiæ fuerũt, ſed principum tamen uirtute & induſtria ſæpe de hoſtium manibus uendicatæ, & utcunque reſtitutæ ſunt, quanquam ſubinde aduerſis caſibus obruentibus, hoſtis nõ iniuria ſolum uerumetiam uictoria grauis eſſet. Mox Turcarum uires tenuibus initijs, ut fit plerunque, per Aſiam ſeſe ſparſerunt, annis retro plus minus ſeptingentis, paululũ ante CAROLI magni imperium, à quo deterius habere Africæ & Aſiæ res ceperunt, malumq́ haud ſatis præuiſum ſerpſit, ut ſupra quoque admonuimus: ſed non ita magna tum iactura fuit religionis, quin per Aſiam frequentiſsimæ eccleſiæ durarent, licet ſubinde magis ac magis premerentur. Cuius rei fateor, Græcorum inter ſe diſsidia, dum partibus ſtuderent reguli quidam, & Turcica auxilia implorarent, atq; in gremio hoſtem alerent, magna cauſſa fuere. Sed durauit tamen communio & patuit Aſia multis annis Imperatoribus noſtris, quibus cum Orientis principibus etiamdum familiaritatis & amicitiæ plurimum erat, nec alio magis quàm religionis nomine, non Francis ſolum, ſed & Germanis, nempe Ottonibus, Chuonradis, Friderychis & Henrychis. Aſiam enim Chuonradus ſecũdus cum exercitu ingreſſus, ad Ciliciam uſque peruenit, magna Aſiaticarum eccleſiarum ſpe, tametſi paruo ſucceſſu,

propter

propter uariantem Byzantini imperatoris fidem, rebus noſtris tum fuiſſet conſultum. Quod ipſum & tertio illi Friderycho accidiſſe ſupra in Syriæ mentione docuimus. Quæ uero cauſſa potiſsimum obſtiterit, quo minus noſtra manſerit Aſia, non attinet memorare, longum enim foret, & præter inſtitutum. Illud ſatis conſtat, à proximis tribus ſæculis, res Orientis ita Turcarum creſcente imperio labefactatas, ut hoc maxime tempore maiorem eccleſiarū partem amiſerimus. Habebantur Græci inter ſchiſmaticos, & hæreſum inſimulabantur, & hoc nomine odioſi fiebant principibus & uulgò, uidelicet quod contra uſum Romanæ eccleſiæ in pane fermentato conſecrarēt, quod Purgatorium negarent, quod pontificem Romanum ut uerum Chriſti uicarium & legitimum Petri ſucceſſorem non agnoſcerēt. In hiſce enim dogmatibus Græcos à Romanis uariaſſe, Platina in libro de Pontificum uitis indicat. Augebat miſeriam temporum & publicam pacem interturbabat, fatalis quædam & inteſtina Pontificum urbis Romæ cum Germaniæ regibus diſcordia, quæ in immenſum aucta, Gallos interdum atque etiam Anglos inuoluebat. Ac neſcio an quicquam fidum ſatis & pacatum clariſsimis illis populis fuerit, à Friderycho primo uſque ad tertium, Guelforum & Gybelinorum efferatiſsima factione per Italiam ſupra quàm capi fide poſsit, ſæuiente, cuius ne hodie quidem reliquiæ in totum extinctæ iacent. Noſtri querebantur imperij dignitatem Papæ ſtudijs afflictam in Italia labaſcere, & quæ huius eſſent, illius præſumptione uendicari. Contra, pontifices Petri apoſtoli patrimonium tenere mordicus, & res eccleſiæ ab Conſtantino donatas, præterea ius regnorum & imperij conferēdi, tueri omni conatu pergebant. Ea re factum, ut lente feſtinantibus auxilijs noſtris, Turca ſenſim Aſiam occuparit, dein & in Europam mouerit exercitum, & noſtro primum ſæculo caput Orientis Conſtantinopolim, ſuæ ditionis fecerit. Etenim auxilia Friderychum tertium Maximiliani patrem, nuper Bizantio ſummiſiſſe conſtat, ſi forte retineri & defendi à Turcarum incurſione poſſet. Nauarant eximiam operam & Veneti & Galli, ſed diſtracta principum uoluntate, nemo unus tanto hoſti ſufficiebat, ut Europæ hoc modo uel cultiſsimam partem intra ſpacium centum uiginti annorum amiſerimus, & in ea apoſtolicas eccleſias, Philippenſem, Theſſalonicenſem, Corinthiacam, Athenienſem, Nicopolitanam Epiri. Conſtantinopolim enim inter has non numeramus, quod neminem Apoſtolum audierit, licet inter præcipuas ſedes habita, non ſolum ob urbis gloriam, quæ Secunda Roma dicebatur, dignitatemq́ꝫ imperij Orientis per initia florentiſsimi, ſed etiam ob famam religionis, & quod inter Græcorū Aſiæ & Europæ eccleſias, quandiu incolumis ſtetit, primatum tenuit; & Apoſtolicis

eccleſijs primis, Romanæ, Alexandrinæ, Hieroſolymitanæ, & Antiochenæ annumerata eſt. Reſtat iam ſola, & omnium Europæ eccleſiarum ceu uidua quædam ſupereſt Roma, quæ quidem apoſtolos Doctores habuerit. Nec finis malorum eſt, cum quotidie nobis de ſorte decedat. Nuper enim aliquot eccleſias in Pannoniæ confinibus Turca cepit, neque porrò deſiſtit incepto. Adeò in arctum paucorum ſæculorum decurſu redigimur, & tamen ſunt qui putant ſtatum Eccleſiæ nunquam melius habuiſſe, cum equidem (niſi fallor) non uideam ullum ſæculum, quo habuerit deterius. Ferunt tamen qui proximis diebus Conſtantinopoli uenerunt, in Aſia adhuc durare eccleſias, ſed preſſas tyrannide & expoſitas perſecutionibus. Quod ſi eſt, precor Ieſum, ut quemadmodum primæ illæ in ſanguine & mortibus creuere, & lucrum auxit ipſa perſecutio, ita & illæ conualeſcant multo credentium fructu. Sed iam terræ intrandæ & loca regionum quarum meminimus, ſingillatim indicanda ſunt.

PONTVS.

PONticam oram uideo eam uocari quæ extra Boſphorum Thracium conuerſis ad Aquilonem littoribus, uſque in Colchidem flectitur. Proprie tamen ab Haly amne uſque ad Phaſim & intimas fauces Euxini, Pontus eſt, & Ponticæ gentes in totum ab eo tractu Euxini ſcilicet maris uocatæ, regnum quondam Mithridatis regis maximi, quem Populus Romanus ægre multis demum annis ſuperauit. Ptolemæus Pontum alicubi Cappadocicum cognominat & Palemoniacum, & proxime Galatas, Galaticum. Oppidum in eo Palemonium fuit, Plinio, à Palemone rege Zenonis Laodicæi oratoris filio appellatum, quem ob eximiam probitatem prius quidem M. Antonius, dein Cæs. Auguſtus dignum regno iudicarunt, Pontoq́ præfecerũt, Palemoniaco cognominato, authore Strabone. Hic uxorem habuit Pithodorin clariſsimam fœminam, Pithodori Tralliani ciuis, qui Pompeio ſingulari amicitia iunctus fuit, filiam: quæ Strabonis ætate, hoc eſt tempore Chriſti domini, uidua marito in regno ſucceſsit, & Trapezuntem Ponti metropolim cum alijs locis circumiacentibus magna dexteritate gubernauit. Ex oppidis Ponti maritimis inſigne quondam Amyſum fuit, dein iam dictum Polemonium, Pharnacia, Ceraſus, & uaſto monte obducta Trapezus, Græca urbs, hodieq́ celeberrima: & quæ imperio Trapezũtino ſedem & nomen dare meruit, erepta haud ita pridem Chriſtianis, & Turcarum imperio cum magna Aſiæ iactura, ſubiecta. Fuit illis locis & Pithyus oppidum ubi Ioannes Chryſoſtomus, iam antea in exilium actus aliquandiu

quandiu ſe continuit. Illud monendum Trapezus, Trapezuntis, tertia inflexione dici, ut Ceraſus, untis, Pithyus, untis, quo nomine & in Colchide oppida minime obſcura fuiſſe conſtat. Simili figura & in Syria Emaus, Hierichus, Amathus, &c. proferuntur. Gentem Chalybum, alij Ponto, alij Paphlagoniæ tribuerunt, apud quos, ut ait Flaccus, tonat afflicta ſemper domus ignea maſſa. Reliquæ gentes feræ & bellicoſæ habitant, quorū pars Moſſynœci, Buxeri, Disheri, Macrocephali, ſupra quos portus Hiſsi in extimo cornu eius ſinus qui Trapezunta claudit. Intimo autem in receſſu proxima Colchidi Sebaſtopolis iacet, ante Cabira dicta, clara ciuitas, quam Sophronius μεγάλην, hoc eſt magnam cognominat, & eò uſque Andream perueniſſe, & Euangelium docuiſſe tradit. Situs urbis intra amnes Phaſin & Abſarum interiacet. Phaſis ex his quæ in Colchide memorauimus, notus eſt. Abſarum montes Pariedri fundunt Tauri pars, qua Ponticos populos ab Armenis ſummouet: augetur autem Lyco amne, cuius Plinius & Ptolemæus meminere. Obiter notandum duximus Syrorum nomen ad Colchos uſque pertigiſſe, & differētiæ cauſſa Leucoſyros dictos Cappadoces, & Ponti accolas, quoniam qui extra Taurum iacent Syri, ob æſtum auſtrinum aduſto & nigricante colore eſſent, hi autem ſub axem uerſi magis candidi & tamen Syri. Qua re Sophronius (ſeu quis alius apoſtolos, quorum ſcripta nulla extant, Sophronij metaphraſi intexuit) Leucoſyros αἰθίοπας ἐσωτέρους, hoc eſt interiores Aethiopas iuxta Phaſidis & Abſari eruptiones ſiue oſtia ſitos, appellare uoluit, quoniam & ipſi eſſent Syri, qui ab auſtrina tamen parte Aethiopibus ſimilimi eſſent. Neſcio autem an errore commiſſum ſit, ut in Matthiæ uita apud eundem Sophronium propè eadem uerba repetuntur, ἐν τῇ δευτέρᾳ αἰθιοπίᾳ ὅπου ἡ παρεμβολὴ ἀψάρου καὶ ὕσου λιμὴν &c. Niſi cui uero ſimile ſit etiam Matthiam ad illa loca perueniſſe, quod expendendum relinquimus. Non ignoro alibi quoq; Sebaſtopolim ſeu urbem Auguſtam in Cappadocia locari Ptolemæo, ſed longiſsime ab Abſaro, præterea & Sebaſtiam aliam de qua mox referemus. Pontici fuere duo Aquilæ celebres, quorum alter uetus inſtrumentum Græce tranſtulit, alter Priſcillæ maritus & familiaris Pauli: cuius Lucas Actorum XVIII. meminit.

CAPPADOCIA.

Reliquam Cappadociam, ab ortu Scordiſcus minori Armeniæ adimit, ſuperiora Antitaurus finit, quæ dehinc trans Melam amnem ad Euphraten, Comagenen, & Ciliciæ montana panduntur, annumerata quidem Cappadociæ Plinio & Straboni

ut ſupra diximus. Ptolemæo tamen in minore Armenia relata Tauri iugo à Cilicibus digreſſo, Lycaonia & occidua Cappadocia dirimuntur. Occiduum latus Paphlagonia & Galatia terminãt. Terra ipſa late pateſcit & claris amnibus perfunditur, quorum memoratiſsimus Halys, Croeſi aliquando regnorum ab ortu terminus, ut teſtis eſt Herodotus. Sed & Iris fluit, & Thermodon, & quem Plinius Cappadocem uocat, unde Cappadoces nomen habent antea generatim dicti Syri & Leucoſyri. Perſæ Aſia potiti hanc partem in Satrapias, hoc eſt Præfecturas diuiſerũt. Deinde Macedones pulſis Perſis, reges pro ſuo more inſtituerunt, qui cum populo Ro. poſt deuictũ Antiochum amicitiam contraxere, & contra Mithridatem defenſi ſunt. Stirpe deinde regia deficiente, cum S. P. Q. R. (ceu duodecimo libro prodidit Strabo) ob eximiam fidem Cappadoces liberos eſſe iuſsiſſent, negauerunt ſe libertatem poſſe ferre (Tyrannis enim eſt, nõ libertas, ubi omnes imperant,) & ut regem acciperent, orauerunt. Romani admirati quod eſſent qui libertatem recuſarent, permiſerunt ut quem regem uellent, eligerent. Itaque lectus eſt Ariobarzanes, uir pacis & militiæ artium peritus, quo defuncto ad Archelaum habenæ regni peruenerunt, ſub quo in Præturas diuiſa Cappadocia eſt, atque hic Archelaus eſt quem Tiberius doloſe euocatum, apud ſe retinuit, quo auarum & in ſcelera profuſum animum ſatiaret, Cappadocia confeſtim in Prouinciæ formam redacta, cuius facti in Tiberio Suetonius meminit. Vrbium dignarum memoratu, maxime clarum Mazaca, poſtea à Claudio Tiberio imperatore Cæſarea dicta, ut tradit Euſebius, Hieronymus alicubi ab Octauio Auguſto ita dictam putat: ueroſimilius quod Ruffus ſcribit, in honorem uidelicet Auguſti Cæſaream uocatã. Incolæ eius Mazacini & Mazaces dicti. Iulianus, odio urbis quod Chriſtiana eſſet, Cæſareæ uocẽ obliterare & reducere ueteris uſum contendebat. Non omittendũ uero quod Hermolaus accuratæ diligẽtiæ uir, admonuit, Mazaca frequentius neutro plurali uſurpari ſcriptoribus, etiam ſi ſint qui fœminino proferant, ad quem modum Comana Cappadociæ & Ponti oppida dicũtur, ſicut & Myra, & Patara in Pamphilia Lyciaq́, & rurſum in Cappadocia, Tyana, à quibus Tyanæi & Tyanenſes, ut Tyanæus ille magus Apollonius Cappadox, de quo Philoſtrati libri extant, & eccleſia Tyanæa, clara præſtantibus uiris Epiſcopis, ubi & Tyanenſis quondam Synodus habita, cuius Sozomenus meminit. Mazacinæ eccleſiæ ſeu Cæſarienſis epiſcopus fuit Baſilius ille Gregorij Niſſeni frater, uir nõ doctrina ſolum ſed pietate etiam conſpicuus, qui Gregorio Nazianzeno ſocio, Athenis aliquandiu bonis artibus & eloquẽtiæ operam dedit, inde in ſolitudinẽ pertractus multis annis eodem Nazianzeno annitente, diuinis libris animũ impendit: poſtremo

mo regreſſus Ponti urbes & rura circuiuit, & eccleſias non modo con firmauit Euangelij prædicatione uerumetiam conſtituit. Monaſteria itidem ordinaſſe dicitur, hoc eſt Scholas in quibus reiecta ſæculi cura, doctrinæ, moribus, pudicitiæ & continētiæ uacaretur, quo purior eſſe cultus & Dei & proximi poſſet. Id enim erant illa ætate monaſteria: ſi cui uacat legat Ruffinum libro XI. Mirum autem, Regulam quandam Baſilij iactari à Monachis quibuſdam noſtri temporis, ceu tales eſſe iuſſerit uir pientiſsimus, quales ipſi ſunt, qui preter nomen neſcio an quicquam aliud ueteris monachiſmi præſtent. Nihil ille alienum à Chriſto, à doctrina apoſtolica, à ſolida puraq; pietate inſtituerat, qui ſolitudinem hoc fine ad tempus amplexus fuit, ut rerum curis exemptus, diuinarum literarum arcana hoc expeditius aſſequi poſſet, quo promptius in hoc ſe parabat & effingebat, ut doctrina exēploq; prodeſſe quàm plurimis poſſet. Nuſquam autē plus fuit ſanctis uiris negotij, quàm in illo otio (ut obiter Scipionis uocē depromamus) neq; unquam minus ſoli fuerunt, quàm quando hoc modo ſoli erant. Noſtris monachis magna parte expertibus doctrinarum & ſcripturæ, hoc muneris uidelicet incumbit, ut uotis, ueſtibusq; & ieiunijs ſuis, pro nobis ſatagant, canant, & mereātur. Exſtat epiſtola Baſilij ad Gregorium Nazianzenum de uita ſolitaria, hoc eſt monachiſmo ſcripta, quam Latinam uir doctiſsimus Franciſcus Philelfus fecit, palàm innuens quibus finibus uetus monachiſmus cōtentus fuerit, quid ſpectarit, & quo uſu receptus ſit. Quod ipſum multis in locis & Hieronymus fautor alioqui Monachorum, explicat. Conſtat autem ſub Gratiano Baſilium deceſsiſſe, haud multis annis ante Hieronymi obitum. Sed ad oppida reuertendum. Cucuſum Cappadociæ Chryſoſtomi exilio celebratur, in quo & Paulus Bizantinus epiſcopus exulans, & ijſdem de cauſsis eademq; de ſede Arrianorum inſidijs pulſus, demum percuſſoribus ſubornatis Conſtantij tempore occiſus eſt, cum adhuc in humanis ageret Hilarius. Hermolaus Cucuſſum legit s litera geminata. Euxinum uerſus Amaſia iacet, ante Eupatoria, dehinc à Pompeio Magnopolis uocata, Strabonis, cuius de Geographia libri extant, patria. Eſt & Nazianzum oppidum Cappadociæ, quanquam aliquibus in ſecunda Armenia locatum, cuius ciuis & præſul Gregorius ille fuit Nazianzenus cognominatus, uir eloquētiſsimus & Hieronymi præceptor. Illo enim ſcripturas explanāte, profeciſſe ſe & didiciſſe ait. Fuit epiſcopi filius & ſucceſſor, adoleſcens apud Cæſaream Paleſtinæ à Theſpeſio rhetore eloquentiæ rudimentis imbutus, mox & Athenis ut ante dixi eruditus, qui cum Conſtantinopolitanæ ſedi aliquandiu, uocatus præfuiſſet, & inuidia quorundam premi ſe animaduerteret, reuerſus in patriā, ſuis affuit, poſtremo alio epiſcopo ſublecto, in rus

ſe contulit,& ſolus habitans,ſub eodem Theodoſio mortuus eſt. Hie-
ronymus ſcribit eum inter cætera eximia ingenij eius monumenta,li-
brum reliquiſſe quem contra Iulianum Cappadocibus infeſtum,ſcri-
pſerat. Næocæſarea haud longe à Cumanis & Sebaſtia oppidis abeſt,
& ipſa clara & ſynodo memorata in libris Pontificijs. Eam Ponto
quidam tribuunt,ut inde Ponti Epiſcopus dictus uideatur Gregorius
Næocæſarienſis præſul, qui Origenem perpetuo quinquennio audi-
uit, uir Græca, Latinaq́ facundia præſtans, & ab æqualibus ſuis ob
uitæ & doctrinæ excellentiam ξισμέγιςος appellatus,cuius Hierony-
mus magna laude meminit. Ab hoc alius fuit itidem eius urbis Epiſco
pus Theodorus,qui parum perſpecta naturarum Chriſti in ſcripturis
Allœoſi,Mariam negabat θεότοκον, de quo eſt apud Gratianũ. Niſſam
nemo ignorat,cognominem illi quæ in Caria iacet. Sed à Cappado-
cica Gregorius epiſcopus Niſſenus dictus, quem diximus Baſilij fra-
trem. Sanè & Hieronymo ante alios familiaris fuit. Nec Sebaſtia præ-
tereunda, à qua Sebaſteni dicti, & notus errore Euſtathius Sebaſte-
nus epiſcopus,qui cum Ancyrano Baſilio partis Macedonianæ fuiſſe
legitur. Negabat hic Spiritui quicquam cum patre & filio eſſe com-
mune. Diuus Hieronymus è Cappadocia fuiſſe Alexandrum illum
memorat, qui ætate Origenis, Narciſſo præſuli Palæſtino iam ſenio
confecto ſucceſsit, haud multo poſt martyrio coronatus. Tam diues
clarorum præſulum Cappadocia fuit, ſed quæ ne ſic quidem tot me-
morijs onuſta reliquæ Aſiæ conferri queat.

LYCAONIA.

A Meridie & occaſu Brumali,Cappadociam ab Euxino ueni-
entem & longiſsime terras ingreſſam Lycaonia excipit,ei
quidem à Ptolemæo annumerata, ſed ſeorſum reddita Pli-
nio & Straboni. Regio tribus à partibus reliquis Tauro incluſa,ad or
tum ſolis Cataoniæ, ab occaſu Pamphiliæ & Piſidiæ, qua meridies
eſt,Ciliciæ Tracheæ,id eſt,aſperæ dictæ imminet. Oppida eius plura,
Iconium. ſed celeberrimum, Plinio teſte, Iconium, in quo Paulus & Barnabas
multo tempore Chriſtũ docuerunt,fortiter agentes præſidio domini,
Actorum XIIII. quanquam ita conſiſtere non potuerunt, quin fa-
ctione & tumultibus partium agitati, &, quo amplius miniſterij ad
quod uocati erant fructus pateſceret, fuga ſibi conſulere adacti fuerũt.
Magno argumẽto, fugæ conſiliũ haud ignobile ſemper nec ignauum
(uelut fugaciſsimi Anabaptiſtæ noſtri calumniantur) ſed ex ſpiritu
etiam & præcepto eſſe. Chriſtianæ enim prudẽtiæ eſt, nec caret exem-
plis,cedere interdum ferociæ,& rerum commodius agendarũ captare
occaſio-

occaſionem. Sic Apoſtolus Damaſci per ſportam è muro demiſſus eſt, quo Aretæ furorem declinaret, eo conſilio & à fratribus Berrhœæ emiſſus, ut inſaniæ Iudæorum ad tempus cederetur. Sic Chriſtus ſuos de una ciuitate iubet in aliam fugere. Ipſe Chriſtus abſcondit ſe, & occaſionem redimens, tumultum præuertit. Diuerſum eſt fugæ genus, quod aut immodico uitæ amore, aut turpi metu, aut graui offenſione ſuſcipitur. Porrò Iconienſium epiſcopus Amphilochius ille fuit, Hieronymi contemporaneus, qui de ſpiritu ſancto ſcripſit. Eſt præterea Derba paris cum Iconio propter Apoſtolum claritatis, & Lyſtra, dehinc Laranda, & iuxta ſita Iſaura, quam mox Claudiopolim nominatam fuiſſe ſupra monuimus: nonnulli eam Lycaoniæ tribuere, ut mihi hoc loco repetenda fuerit. Proferuntur autem plurali neutro hæc nomina, & ſingulari fœminino, neque infrequens iſtud quidem, præſertim in locis Aſiæ. Lycaoniam prope totam Antipater pyrata inſignis, haud ita longe ante Apoſtoli tempora tenuit, quē deinde Amyntas Iconij tyrannus Archelai ſucceſſor, bello captum occidit, authore Strabone. Lyſtris lapidatum Apoſtolum & tanquam mortuum extractum urbe, ſcribit Lucas. Adeo malignum ſemper & ſæuum in ſeruos Chriſti ſatanæ regnum fuit, ſed hoc è iure eſt belli ut triumphus non decernatur niſi hoſtium uictoribus. Inde Martyrum nobis & Confeſſorum præmia petita, hinc coronæ reportatæ ſunt. Proinde denuo reuerſi Iconium & Lyſtram apoſtoli, docuerunt, quod per multas afflictiones oporteat nos intrare in regnum Dei. Intelligimus autem ex Luca apoſtolos non Hebræa ſolum & Græca, ſed & Barbara uulgari Lycaonum lingua inſtructos Chriſtum docuiſſe. Quippe Lycaonice locutam plebem, & à Paulo & Barnaba intellectam, ſignificat. Quod ipſum ueroſimile & uicinitas facit, cum Paulus Cilix, Barnabas Cyprius fuerit, ſed rectius dono illi tribuimus, quod cum efficacia ſingulari ſpiritus domini per manus ſanctorum eſt operatus. Etiam ſi Paulus ad Corinthios ſcribens gratias agit domino quod plus alijs linguis loquatur. Varium igitur hoc donum fuit, nec omnibus æqua menſura datum, neceſſarium tamen ad miniſterium, ſiquidem Strabo qui & ipſe eo tempore ferè quo Apoſtolus, Aſiæ loca peragrauit, & in ea etiam natus fuit, plurimis linguis intermarinam illam Aſiam diſtinctam fuiſſe prodidit, quod minime mirum eſt cogitātibus, quot quantiſq; ea gentibus paruerit. Aſia potiti ſunt, Aſſyrij, Babylonij, Aegyptij, Macedones, Romani. Quin & à Gallis inuaſa inhabitataq; eſt, nec abſtinuerunt ea in totum Scythæ. Quarum unamquanq; cum imperio linguam ſuam propagaſſe indubium eſt. Nam & Græcis curæ & Latinis moris fuiſſe legimus, ut aut colonijs deducēdis, aut occupandis terris, cultum ſimul morum & linguæ

Derba.
Lyſtra.

proferrent. Accedit ad hæc quod Plinius libro VI. tradit proditum eſſe, in omni tractu huius peninſulæ tres tantū gentes Græcas iure dictas, Doricam, Ionicam, Aeolicam, cæteras Barbarorum eſſe. Porrò & Græcos in Aſia colonos fuiſſe, notum eſt, ut obuiū & facile ſit coniectare frequens illud linguarum Aſiæ diſcrimen. E Lycaonia Timotheus fuit, patria ut uidetur Lyſtrius, quem & circuncidit Apoſtolus & Epheſinæ demum eccleſiæ præfecit. Sic è Berrhœa Soſipatrum, è Theſſalonica Ariſtarchum, è Derbis Gaium, è Corintho Eraſtum, ex Aſia Tichicum & Trophonium, ut antea ex Antiochia Silam & Lucam indiuiduum itinerum comitem. Vnus certe tantæ moli curarum laborumq́ nō ſufficiebat, etiam ſi maxime omnium laborauit. Nec minus delectum habuerunt apoſtoli diſcipulorum in miniſterio, quàm Chriſtus. Neceſſe hoc erat quo ſeruaretur ſucceſsio, & creſcenti eccleſiarum numero omni ex parte ſatis fieret. Vtinam hodie quoque hoc ipſum epiſcopi præſtarent, quorum eſt apoſtolica functio, doctrinaq́ & cura & uigilātia cæteris eſſe exemplo ac uelut calcar addere pergerent, quo alacrius ſynceriusq́ presbyteri quibus illi curam animarum delegant, quæ ueræ pietatis ſunt ex æquo præſtarent.

PAPHLAGONIA.

IVxta Euxinum, quantū oræ eſt inter Halym & Parthenium amnes, id totū Paphlagoniæ tribuitur, neq́ deſunt authores qui Heracleam ipſi annumerāt, quanquam citra Parthenium occaſum uerſus in Bithynia eam Ptolemæus locarit. Strabo duodecimo libro Halyn ad ortum eius regionis confinium eſſe, ad auſtrum Phrygas & Galatas, occidentem uerſus Bithynos & Mariandinos, ab aquilone Euxinum tradit. Vrbium potiſsimæ à latere Bithyniæ ſunt, Tios, cis Parthenium quidem, ſed Pomponio nihil minus in Paphlagonia ſitum. Vicinus ager quoniam florida amœnitate præcellit, nomen Parthenio ceu uirgineis ſertis redimito, dediſſe creditur. Inde Amaſtris eſt urbs & Cromna, & promontorium eius littoris eminentiſsimum, quod Carambin ueteres uocarunt, à cuius contrapoſito flexu eiuſdem ſinus Synope iacet, à Mileſijs condita, littoralium Paphlagoniæ urbium longe clariſsima, portu enim nobili, præclaris ciuibus, & deductarum coloniarum fama nitet. Video & illud ad gloriam trahi, quod in ea & natus & educatus & mortuus eſt clariſsimus Aſiæ regum Mithridates, Eupator cognominatus. In mediterraneis cenſetur à Pompeio condita & uocata Pompeiopolis, & Gangra illa quorum quondam Synodus celebris Gangrenſis dicta. A Synope Bithyniam uerſus Armine eſt, qua finitur ab ortu Paphlagonia, Melæ.

Plinius

Plinius & Strabo ad Amiſum liberam aliquādo urbem & ipſum Halym prorogāt. Sed iam ſæpe monuimus Lectorem uariare ſolere in limitum deſignationibus authores, quod in hoc maxime Euxini tractu euenit. Mithridates ille, cuius paulo ante meminimus in regno illo ſuo Pontico, à Colchide uſque ad Heracleam Bithyniæ, quicquid urbium & terrarū interiacet, poſſedit. Gn. Pompeius eo deuicto, uarie omnia diſtribuit & mutauit. Variarunt & poſteri duces. Nec id tamen officit quo minus conſtās & certa locorum notitia exiſtat. Habuit Paphlagonia frequentes (ut omnis Aſia) eccleſias, ſed eximie claram Synopenſem, ad patrum noſtrorum memoriam uſque ſeruatam, nondum enim octuageſimus annus agitur ex quo Turcarum imperator Mahumetes, Iſmaëlem quendam eius loci dominum, uarijs diu petitum artibus, poſtremo terra mariq́ obſeſſa urbe, ad deditionem compulit. Miſerat ille in Italiam, & ante alios ad pōtificem Pium ſecundum, qui auxilia rogarēt, ſed ope omnium deſtitutus in Turcarum manus cum tota urbe incidit. Frequens illo tempore ſors iſta Aſiaticis urbibus obtigit, ut deſertæ à noſtris ferre hoſtem non poſſent. Nec alia magis occaſio Turcarum opes & imperium euexit, quàm quod Chriſtiani Chriſtianos de ſumma non uitæ ſolum & rerum, ſed etiam religionis periclitantes, neglex imus. Vtinam autem non hodie quoque in illam aurem dormiremus. Nullus propè annus eſt, quo tyrannus ille tam rabidus & ferox non aliquid de agro Dominico inſtar torrentis ſubito exorti auferat. Non prætererim in Pompeiopoli Paphlagonica Sophronium epiſcopum fuiſſe Conſtantij tempore, illum qui Seleuciēſi ſynodo Iſauriæ interfuit, magnū patronum Nicænæ fidei, ceu in hiſtoria ſua Socrates prodidit.

GALATIA.

INtus Galatia iacet celeberrima regio. Parte qua Pompeiopolis eſt & Boreas, contigua Paphlagoniæ: ab ortu Bithyniæ, Myſiæ, Phrygiæ commiſſa, Dindymænis iugis & Cælenijs mōtibus intercedētibus: Auſtrinam partem Piſidia finit: Orientalem Cappadocia, citra Archelaidem urbē Claudij coloniam, & montem Agœū qui in media Cappadocia attollit ſeſe, adeò altus ut æſtiuæ etiā niues premāt. Archelaida autē Halys è Tauro lapſus præterfluit, quem & Paphlagoniam ab ortu terminare, & à Ponticis gētibus diuidere diximus. Piſidas quidem inter Galatas reddidit Ptolemæus: nos de eis priuatim dicemus. Galatiam poſt ingentes illas Alexādri uictorias & auctas per Aſiam Macedonum uires, Græci inſederūt, quibus poſtea Galli ſe & ipſi magno hominū numero Aſiam ingreſsi coniunxerunt, Gallogræci dicti, gens mixta, & regio quæ mox creſcentibus

Gallorum rebus Galatia uocata fuit, antea Gallogræcia dicebatur, ſed utriuſq; uocis uſus apud ſcriptores manet. Enimuero Galli, cum multitudine hominum laborarent, nec ſeipſos ferrent amplius, trecentis milibus contractis, Alpeis tranſgreſsi, iuxta Padum cōſedere. Dein & Illyricum & Pannoniam & florentiſsimū eo ſæculo Græciæ tractum ingreſsi, non Europæ ſolum iam laboranti, ſed & Aſiæ terrori fuerunt, urbem illi Romam ſubegerant, niſi libertatem demum Camillus uindicaſſet. Ea de re Iuſtinus libro XXV. Gallorum inquit, ea tempeſtate tantæ fœcunditatis iuuentus fuit ut Aſiam omnem uelut examine aliquo impleret. Denique neque reges Orientis ſine mercenario Gallorū exercitu ulla bella geſſerint, neque pulſi regno ad alios quàm ad Gallos confugerint. Tantus terror Gallici nominis ſiue armorum inuicta felicitas erat, ut aliter neque maieſtatē ſuam tutam, neque amiſſam recuperare ſe poſſe ſine Gallica uirtute arbitrarentur. Itaque in auxilium à Bithyniæ rege uocati, regnum cum eo, parta uictoria diuiſerunt, eamq; regionem Gallogræciam cognominauerunt. Hactenus Iuſtinus. T. Liuius libro belli Macedonici octauo multis uerbis eam rem proſequitur, ad quem Lectorem plura deſiderantem remittimus. Satis cōſtat Gallos eo tempore Græcis mixtos in Aſia fuiſſe quo Pyrrhus Epirotarum rex floruit, hoc eſt paucis annis ante bellū Punicum primum, quū longe antea Aſiam ingreſſus Alexāder fuiſſet. Proinde Galatarum natio, ut recentior inter Aſiaticas nationes habita eſt. Plinius in quinti libri fine, ſcribit Galatas maiori ex parte Phrygiæ agros tenere. Ex quo intelligimus amplius ingreſſos, ut fit, finitima eos occupaſſe. Diuus Hieronymus prologo ſecundi commentariorum ad Galatas ex Lactantij authoritate tradit Gallos antiquitus à candore corporis Galatas uocatos, & inde Galatiam prouinciam dictam in quam Galli uenientes Græcis ſe miſcuerint, & prius quidem Gallogræciam, poſt autem Galatiam dictam. Nec mirandum arbitratur inter Græcam Aſiæ gentem, Gallos conſediſſe, cum contra, Aſiani Græci in Gallia conſederint. Maſsiliam enim à Phocaënſibus Aſiæ & conditam & inhabitatam fuiſſe ex Strabone, Pomponio, Gellio, Iuſtino, cæteris, conſtat. Gentium Galatiæ præcipuæ fuerunt, Tectoſages, Toliſtobogi, Trocini, ſiue ut Hermolaus Trogini: quorum Toliſtobogi Phrygiæ & Bithyniæ finitima, Tectoſages latus Cappadociæ & orientis, fertiliſsimā uidelicet Galatiæ partem, Trocini loca Paphlagoniæ uicina, tenuerūt, Straboni & Plinio. Memorātur alia quoque gentis nomina, nec mirum id in tanto numero, cum & ex Belgis fuiſſe eorum partem haud obſcure indicet Iuſtinus. Strabo libro duodecimo prodit regionem principio in quatuor præfecturas diuiſam fuiſ-
Tetrarchiæ. *Tetrarchæ.* ſe, quæ Tetrarchiæ ex re dictæ ſint, præfecti autem Tetrarchæ uocati, quoniam

quoniam quartam quiſq; portionem regni Galatici teneret: unde & origo uocis propria deducitur, quæ uſu poſtea inualeſcente ad plures etiam præfecturas translata eſt, ceu ſupra in Syriæ deſcriptione admonuimus. Erat olim regia eius ordinis dignitas, & qui genere Tetrarchæ erant inſtar regum habebantur. At uero poſt deuictum à Pompeio Mithridatem, detractum aliquid ueteri mori fuit, & ad tres duces poteſtas deuenit. Mox Deiotaro regi, qui ciuili bello Pompeiano ſe miſcuit, ſoli datum regnum. Inde Amyntæ qui ei ſucceſsit. Poſtremo ſub principe Auguſto in prouinciæ formam redacta Galatia, à M. Lollio proprætore primum omnium adminiſtrata eſt. Hæc eſt Galatia quam Petrus præcipuus apoſtolorum, epiſtola plena (ut Eraſmus inquit) apoſtolicæ maieſtatis erudiit, quam Paulus peragrauit & Euangelio ſuo Chriſtum pure docuit, Secunda profectione ſua, atque item tertia, Galatiam ingreſſus, Luca teſte Actorum XVI. & XVIII. Inde factum, ut cum Romam captiuus deductus eſſet, de gentis illius inconſtantia & falſorum fratrum artibus admonitus, Epiſtola ex Vrbe miſſa peracerbe eos, ut immemores apoſtolatus ſui & doctrinæ ſanæ, carpit, inique ferens quod tam cito aliud doctrinæ genus recepe rint, & pſeudoapoſtolis Euangelium anili operum iactatione ſubuertentibus, aurem præbuiſſent, cum admoniti tamen toties fuiſſent, adeò certam firmamq; & indubitatam eſſe ſuæ reuelationis doctrinam, quam cum præcipuis apoſtolorum contulerat, ut anathema eſſe dicat diuerſum docere aut tradere auſos, nec ſeipſum eximat ultioni, ſi diuerſum unquam atque illos docuiſſet, tradat. Certe Hieronymus ſtultitiæ inſimulatos fuiſſe ab Apoſtolo Galatas putat, quoniam ſtoliditatem quandam Barbaram redoluerint, & ad intelligentiam fuerint tardiores: qua cauſſa & Hilarius ipſe Gallus & Pictauis genitus, Gallos, in Hymnorum carmine, indociles uocarit. Nunc oppida reddemus, quorum præcipua, Ancyra, Gordium, Laodicia, Peſsinus. Iuxta confinia autem Bithyniæ, Dadaſtana, & ad Cappadociæ partem Tauium Trocinorum. Ancyræ epiſcopus fuit Marcellus uir doctus, ſed qui tamen in ſcriptis ſuis Sabellianam hæreſim ſequi, hoc eſt, patrem cum filio confundere uideretur: qua re deiectus Epiſcopatu, ſucceſſorem habuit Baſilium medicum, tempore Conſtantii imperatoris. Mox paulò cum ſe falſo eius dogmatis inſimulari oſtendiſſet, epiſcopatum recepit. Hieronymus Marcelli huius inter ſcriptores, & item Baſilii meminit medicam artem nominatim huic tribuens. Nec enim alienum aut incognitum fuit, ueteribus eccleſiarum præſulibus Medicæ rei ſtudium, habuitq; exemplum profeſsio, non in Luca ſolum, quem Apoſtolus ut artis profeſſorem, ferè Medicum cognominat, ſed & in apoſtolis & presbyteris, qui iuxta CHRISTI &

Iacobi doctrinam ungere infirmos & ut conualeſcerent orare iubentur. Diuino ſemper honore dignam iudicarunt mortales eam artem quæ morbos tolleret, ut dæmonia etiam culta quondam & adorata grauiſsima iactura Gentes ſeduxerint, haud alio magis fuco quàm morborum quos inflixiſſent, inſperatis ſubitisq; remedijs. Ea fraude nec noſtra ſæcula caruerunt nec futura carebunt. Hoc enim carnis ingenium eſt, ut quàm maxime uacare morbis, & ſine dolore agere uelit, neque ulla quantumuis blandiẽte uoluptate capiatur, quum ægrotat, ſed ſummum bonum in ſanitate collocet, & præcipuæ beneficentiæ loco habeat, ſi ſit qui malo mederi, & afflictæ incolumitati ſalutarem adhibere opem queat. Ideo etiã Chriſtus dominus noſter, quanquam alius rei gratia in mundum miſſus, tamen ad hanc carnis infirmitatem ſe quoque benigne demiſit, & intuitu fidei languores ſuſtulit, haud neſcius phariſæorum ingenij, & quid hac in re humana ſuſpiceret imbecillitas. Cæterum ut de certa Deitate ſua teſtaretur, non modo omnes qui ante ſe fuerunt magnitudine miraculorum uicit, uerum etiam authores præſtigiorum quæ mundo pro miraculis fuiſſent, ſubegit & expulit. Diſerte admonendo ne unquam illorum miraculis accederemus, qui ingeſturi eo fuco & prætextu doctrinam eſſent traditioni ſuæ aduerſam. Ad hæc, & diſcipulos ſuos diuina illa uirtute comitatos in orbem emiſit, quo haberent quod in gentium conſpectu, idolorum & magorum, hoc eſt dæmoniorum impoſturis opponerent, & ad doctrinæ ac functionis confirmationem non ſuam, quæ nulla erat, ſed eius à quo miſsi eſſent uirtutem oſtenderent. Verum iſta quidem ad eum modum facta, rari muneris erant. Poſteri ergo qui miraculo non potuerunt, conſilio curarunt ægrotos, & induſtria eſt adiuta beneficentia, quam ardor charitatis efflagitabat, quanquam & ipſa diuina uirtute commendata. Quid enim in herbis, quid in floribus, ſuccis, radicibus, quid in alijs terra mariue enatis, quorum modo in medendo uſus exiſtit, quod à creatore illo Deo noſtro donatum inditumq; non ſit? aut quo non poſsit optime uti, qui curando gregi, paſtor eſt conſtitutus? Paulus in eccleſia donum ſanationis inter poſteriora quidem cenſet, nec iniuria, cum longe ſint potiora quæ ad fidei & iuſtitiæ ædificationem attinent, ut longe potior corpore anima eſt: cæterum cuius proprium ſit non explicat, haud dubie illo ipſo innuens omnium eſſe poſſe quod charitatis eſt præcipuum. Legimus Boazanem quendam Perſidis epiſcopum ſub Cabada rege qui tempore Iuſtini uixit, ob medicinæ præſtantiam in magno honore habitum, & præcipue dilectum regi fuiſſe, nec dubium quin barbarus Rex hoc æquiore animo Chriſtianiſmo fauerit, quo magis artem eſt admiratus, illius ſcilicet qui apud ſuos Chriſtum profiteretur. Habet

noſtra quoque ætas Epiſcopos paſsim (Plebanos uulgus nominat) rure agentes, qui præter doctrinæ & conſolationis munus quod auido popello magno ſtudio impertiunt, medendi etiam diligentia egenis fratribus nec lucri nec quæſtus reſpectu adhibita, in ſumma gratia uerſantur. Sunt quidem qui declinant homicidium, ac recte quidem illi, cum id ſcelus ipſa in primis pietas odio habeat. Sed reus eſſe homicidij nequit qui hoc unum ſpectat medēdo, ut iuuet decumbentem, non grauet, ſanet laborantem, non perdat. De indoctis nulla hic mentio eſt, cum ſit turpe profiteri quod non didiceris. Sed nimium mihi Baſilij mentione digreſſo ad loca Galatiæ reuertendum eſt. Ancyra & Anquyra atque etiam Anchira dicta eſt Galatica illa cuius Ancyrana ſeu Anchiritana ſynodus quondam fuit, de qua in Collectaneis Gratiani legitur. Alia eſt Ancyra Phrygiæ, Plinio & Ptolemæo, nominatim hæc oppida ſeparantibus. Gordium pleriſque in Phrygia, Plinio in Galatia ſtatuitur. Sed ante eodem teſte dictum eſt Galatas pleraque Phrygiæ loca incolere. Haud magnum oppidum fuit Gordium, ſed celebre tamen in literis, ob Gordij & Mydæ regum uetuſtatem, & quod eius templum ingreſſus Alexander, nodum Gordium quum manu explicare non poſſet, gladio ſecuit, ceu libro III. tradit Curtius. Eſt & Laodicia in Galatia proxime Pacatianam Phrygiam, clara epiſcopo Pelagio doctiſsimo uiro & Nazianzeni Gregorij æquali. Laudatus eſt propter conſtantiam qua in Tyanæo concilio Nicenæ fidei præſcriptum defendit. Peſinuntem à Mithridate conditam, Strabo, à Toliſtobogis inhabitatam, Plinius teſtis eſt. Hinc Romani idolum matris Deûm in Vrbem tranſtulerunt, tanto numine, tantum uidelicet imperium ornaturi. Dadaſtana à Ptolemæo in Bithynia locata, fato Imperatoris Iouiani memorantur, qui à Perſis regreſſus, mortuus illic in cubiculo eſt repertus, cum ſanus ſe quieti dediſſet. Magna Chriſtianis in eo principe ſpes erat, ſed aliud domino uiſum qui repente humanis eum rebus exemit. Amnium Galatiæ præcipuus Parthenius. Intrat eam & Sangarius in Phrygia ortus, & Gallus qui Cybeleijs illic genitalia mutilatis Myſtis nomen dedit, ea maxime de re infamis ob religionis fœditatem, quam illi ſunt profeſsi. Hieronymus author eſt uel ſua ætate dogmatum impuritate quadam laborauiſſe Galatiam, & ueſtigia apparuiſſe ueteris ſtultitiæ. Dignum autem admiratione, tot ſæculorum decurſu propriam eos linguam in tanta gentiū diuerſitate ſeruare potuiſſe. Præter enim Græcam, ut ait, qua tum omnis Oriens eſt locutus, Treuirorum etiam lingua paucis mutatis ſunt uſi.

GAlatiam ab Auſtro Piſidia excipit, regio haud magna, ſed quæ tamen duodecim urbes ſuſtinuerit. Lycaones eam ab ortu & occaſu attingunt. Nam & ſupra Cappadociam Lycaonia ponitur, Ptolemæo, & item alia Plinio in Aſiaticam iuriſditionem uerſa, quam & Ptolemæus agnoſcit. A meridie Pamphiliam habet, iuxtaq; in Iſauriam etiam & eius Ciliciæ partem quam Tracheam uocarunt, protenditur. Certum autem his maxime locis, ut gentium fines ita & nomina confundi, quod Hermolaus quoque annotat, aſſerens Piſidas ipſos quondam, & Lycaones & Phrygas dictos, regionibus haud ita dum in partes diuiſis. Vrbium Piſidicarum, Therbaſa & Synda præcipuæ, præterea Oronda à quibus Orondicus ager iuxta cognominatus. Apollonia item & colonia Romanorũ Cæſarea, quæ & Antiochia dicta Piſidiæ, Plinio. Propter Antiochos enim quorum multis annis florẽtiſsimum in Aſia regnum fuiſſe conſtat, multæ paſſim Antiochiæ extiterũt. Et hac quoque parte quæſita memoriæ æternitas, conſecratis uidelicet urbium nominibus de conditorum nomine, quod & honoris cauſſa ſæpiuſcule factitatum in Palæſtina docuimus. Antiochiæ Piſidiæ Paulus cum Barnaba ſynagogam ingreſſus præclarum illum ſermonem habuit, cuius Lucas Actorũ XIIII. meminit, damnataq; Iudæorum obſtinatia, primum omnium in ea urbe excuſſo pedum puluere, ad prædicandam gentibus fidem ſeſe accinxit. Clariſsimus autem locus eſt aduerſus miniſterij ſupercilium, quod ita ſibi plerique tribuunt, uelut credere opus habeamus, de ſuo nutu atq; authoritate peccati remiſsionem pendere. Cum cõſtet tamen in omni ſcriptura, ieiunam & elanguem eſſe externam operam omnem, etiam apoſtolicam, niſi internum regnum ſpiritus quod ipſum regnum eſt Dei, operam noſtram aut iuuet aut præuertat. Neque eſt, ut ſibi admodum arrogent epiſcopi aut presbyteri, cum ne Chriſtus quidem magnus ille ouium paſtor, fideiq; dux, & (ut Paulus eum uocat) conſummator, quin ceu apoſtolatu fungens & uoluntatem patris exequens, dicere nõ erubuerit: Nemo uenit ad me, niſi pater meus traxerit eum. Et iterum: Pater, quos dediſti mihi &c. Cum tamen ipſe idem cum patre ab æterno & prædefinierit, & uocarit uaſa præparata in gloriam: ſed & Matth. XI. etiam uocet omnes laborantes, & oneratos, certo pollicens ſeſe eos refecturũ. Vere igitur cum Paulo dicimus: Quid eſt Paulus? quid Cephas? Miniſtri illi ſunt per quos credidimus. Nam ſi in Apoſtoli fuiſſet manu ſpiritum FIDEI donare his quibus annunciaſſet Euangelion, & conuertere ad fidem expertem pietatis gentem aut ſynagogam lege tumentem, profecto hoc ipſum Antiochenæ ſynagogæ præſtitiſſet, quippe qui ad Rom. IX. optauit anathema eſſe

Antiochia Piſidiæ.

pro

pro fratribus,quo ad Chriſtum cõuerſi,ſalui fierent. Sed non fuit hoc in manu Pauli aut ullius apoſtoli. Quod enim remittitur peccatum, quod cõfertur ſpiritus iuſtitiæ,ſolius Dei opus eſt. Lydiæ Thyatirenæ dominus aperuit cor ut intenderet his quæ dicebantur à Paulo, Act. XVI. Proinde non eſt ut in hominibus gloriemur. I. Corinth. III. Dominus addit cõgregationi ſanctorũ illuminatos ſuo ſpũ. Act. II. Paulo igitur Antiochiæ concionante,illi crediderũt qui ordinati erant ad uitam æternã: reliqui ſurdis auribus offenſi magis quàm perſuaſi, perſecutionem mouent in Apoſtolũ. Proinde multi audiũt Chriſtum loquentem etiã ex diſcipulis, qui ab ipſo deficiũt nec amplius cum illo ambulant,Ioan. VI. Multi baptizãtur qui nec habẽt nec recipiũt cum baptiſmo ſpiritũ, ſed cum Simone mago nullo fructu ſimulant: multi in dominica cœna participãt,quibus nec corpus domini cibus nec ſanguis eius potus eſt,ſed non credẽtes,non etiã dijudicant,& indigne ſumunt. Quod profecto nõ fieret,ſi,qui ſignum adhibet & impertit,miniſter,idem ſpiritũ fidei per ſignum daret & mentem recipiẽtis eoipſo in melius mutare poſſet. Ita arbitror uim totam abſolutionis ab eius fide pendere qui abſoluitur, nõ ab eius authoritate qui denunciat abſolutum. Vere abſoluit ſeu remittit,qui fidei dono cor ſerenat. Quod ſi dura eſt ceruix & incredulus manet animus,ita deſperatus eſt morbus, ut ne Paulus quidẽ curare eum poſsit. Hæc autẽ non ad contemptum miniſterij,ſed ad aſſertionẽ gloriæ Dei attinẽt,nempe illius quam miniſterio in totum Apoſtolus detrahit, negans aut in ſe, aut Petro, aut Apollo,aut ullo homine gloriandũ,ſed in eo ſolo cuius eſt incrementum. Nihil minus interim ſuo intẽtus apoſtolatui,ne periculũ quidem uitæ paueſcit,ut per Euãgelij curſum ad dominũ conuertãtur,quibus eſt datũ. Hæc enim eſt uoluntas domini,ut prædicetur Euangeliũ,ut munus miniſterij magna cura,ſedulitate,uigilantia exerceatur,ut importune & opportune inſtent epiſcopi, quo quàm plurimos adducãt Chriſto. In hoc enim abiturus in cœlos miſit apoſtolos,ut uerbo etiã externo annũciaretur redemptio,eccleſiæ coaleſcerẽt,Baptiſmo & Eucharistia uegetarẽtur,fouerẽtur credentes, abijcerẽtur increduli: præſidente ſemper & moderante omnia per ſpiritum fidei CHRISTO, cuius ſolius eſt interni uerbi adminiſtratio, qui nouit qui ſint ſui,qui nobiſcũ manet uſq; ad ſæculi conſummationem, qui erigit infirmos, afflictos cõſolatur,ſtantes conſeruat. Legimus quidem in Actis etiam Apoſtolũ impertijſſe ſpiritum uirtutum & miraculorũ,ſed nõ niſi credentibus,hoc eſt,his qui à domino ſpiritum fidei accepiſſent,his enim ſolis impoſuerũt manus. Sed ut ad Piſidas reuertamur,nõ tacendum quod Plinius tradit,Solymos aliquando uocatos eos à Solymo,arbitror,regulo fratre Milyæ eius quam Cragus uxorẽ habuit.

NVnc Cilicia reddenda, quæ authore Curtio, propemodum tota, niſi ubi pelagus eſt, mõtanis includitur. A Septentrione Cappadocia terriſq; à nobis in minore Armenia recenſis, ab ortu Syria, ab occaſu Pamphilia, ipſo in uniuerſum Tauro ſequeſtro, dirimitur. Auſtrinum latus, maritimum eſt, ad Iſſum uſque oppidum, ſinui quem ante Iſsicum uocari diximus, immiſſum. Eo loco anguſtiæ per montem Amanum tranſmiſſæ Syriam aperiunt, portæ Amanicæ & Pylæ, & Syriæ etiam portæ ſcriptoribus cognominatæ, quod portis (ſicut & Sarmaticæ & Caucaſiæ) præmuniri & claudi queant. E diuerſo & ab occidente iuxta Anemurium promontorium & amnem Melam, ferè exaſperant eam montana, in quibus & Ciliciæ alicubi portæ ſunt, periculoſo Alexandri tranſitu notæ. Oppidis circum, caſtriſq; inter aſperas conualles poſitis, proinde & Græcis ea Ciliciæ pars τραχέοτις cognominata eſt. Vnde illa eſt apud Strabonem libro XIIII. Ciliciæ in aſperam & planam ſiue campeſtrem diuiſio. Campeſtris ferè ubique fertilis eſt, & ut ait Marcellinus, bonis omnibus diues, maxime ubi Amano & Syriæ finibus approximat. Gentes illic commixtæ, nomen etiam miſcuerũt, & Syrocilices dictæ ſunt. Amnes in Cilicia celebres, Pyramus & Cydnus. Vrbium notiores quondam, Iſſos, Rhoſus, Mallus, Mopſos, Anchiale, Aegea, Solœ & Cæſarea apud Anazarbum cognominata.

Tarſus.

Quarum omnium metropolis Tarſus fuit, clariſsima ciuitas, & quam Romani incolumi etiamnum imperio, propter dignitatem & uetuſtatem, liberam eſſe uoluerunt. Cydnus eam amnis è Tauro lapſus perfluit, non admodum magnus, ſed liquore, ut tradit Curtius, memorabilis: quippe leni tractu è fontibus labens puro ſolo excipitur, nec torrentes incurrunt, qui placide manantis alueum turbent. Proinde incorruptus idemq; frigidiſſimus, & ubique fontibus ſuis ſimilis in mare euadit. Strabo libro XIIII. mederi eum neruorum doloribus, tradit: quod & Philoſtratus in libris de Apollonio, prodidit. Alexander fluminis amœnitate captus, cum in eo lauiſſet, grauiſsimo morbo correptus eſt. Supra autem monuimus Friderychum Aenobarbum Imperatorem, in Cilicia, pari lauãdi ſtudio delectatum interijſſe. Hæc eſt Tarſus quæ Paulum nobis apoſtolum (ſicut ipſe Actorum XXI. & XXII. capite indicat) genuit, uirum citra controuerſiam ſanctiſsimum, & quem eruditionis excellentia cæteris apoſtolis præferre non dubitauit uir doctiſſimus Cæſarieñ. Euſebius. Vt mirum non ſit, in tot locis, tanta diſciplina, grauitate, conſtantia, haud ita multis retro ſæculis Chriſtianam fidem per tot celebres eccleſias, Ciliciam coluiſſe, quæ tam fideli iam olim Doctore profecerit. Teſtantur hiſtoriæ de Tarſenſi eccleſia, & epiſco-

epiſcopos illius magnos uiros fuiſſe docent. Memoratur & Rhoſenſis contio, & Aegea Ciliciæ, ante Aeſculapij Fano culta, mox Chriſti oraculis celeberrima. In aſpera Cilicia Seleucia fuit Calicadno amni impoſita, quam aliqui Iſauriæ quæ proxima Ciliciæ eſt, tribuerunt. Plinius Tracheotin uocatã fuiſſe, ſine dubio ob ſitus aſperitatem, admonuit. Celebrem fuiſſe uel illud argumento eſt, quod ſynodum aluit Seleucienſem cognominatam, cuius Theodoretus meminit. Solos oppidum Pompeius, Pyratico bello confecto, & plus mille trecentis nauibus cõbuſtis, Pompeiopolin de ſe uocauit, captiuis ex pugna, quos uita dignos iudicaſſet, eò deductis. Obiter corrigendus Curtij locus eſt, apud quem libro III. legitur Alexandrum uiribus corporis receptis ad urbem Solis perueniſſe &c. ubi non Solis, ſed Solos legendũ, ut ſit Soli pluralis numeri, à quo Solenſes dicti, ceu Aratus ille (qui à Paulo citatus creditur Act. XVII.) Solenſis fuit, cuius de aſtris opus φαινόμενα, inſcriptum extat. Ab eadem & Solœciſmus dictus, ſicut à Cilicia Ciliciſmus, ſermo rudis & barbaſculus. Profuerit fortaſsis & hoc annotare, Hermolaum Tarſis nomine in ſacris literis Carthaginem magnã ex Euſtathij authoritate intelligere, cum Hieronymus tamen quæſtionibus in Geneſim, Ioſepho innixus, Ciliciam intelligat, & θ abuſu in τ deprauatum retur. Tarſi ſuburbana, Iulianum apoſtatam condiderũt, quũ in pugna cõtra Perſas ſuſcepta ex uulnere interijſſet, Anno tertio imperij, ſeptimo ex quo Cæſar à Conſtantino fuerat ordinatus, uitæ anno XXXI. authore Socrate. Dignum autem relatu Antiochenſes adeò nuncio mortis eius gauiſos, ut feſtum tripudium egerint, uehemẽtiſsima illa acclamatione per totam urbem intonante: Maxime fatue ubi ſunt tua uaticinia? Vicit Deus & Chriſtus eius. Interminatus enim erat ſe Gallilæos (ita Chriſtianos uocabat) poſt uictoriam de Perſis relatam, repente ſubuerſurum. Quum igitur militiæ Imperator ageret, caſu quodã Iuliani magiſter Sophiſta Libanius Pædagogo cuidam Antiochiæ Chriſtiano, obuiam factus, illud ſcomma obijcit: Quid putas, nunc agit ille Fabri filius? Reſpondit mox Pædagogus: Iuliano cõcinnat loculum. Significans breui ſepultum iri tyrannum, qui Chriſtum tantopere perſequeretur. Nec uanum reſponſum fuit, quum mox paulò, occiſi Iuliani fama tota urbe percrebuiſſet.

PAMPHILIA.

PAmphiliam perinde atque Ciliciam, ſed curuato magis ambitu Taurus inſinuat, frequentiſsime habitatam regionem, nec minus claris amnibus perfuſam. Diremit eam à Cilicia Pomponius Anemurio promõtorio, Plinius Mela amne, Ptolemæus

Tauro ea parte ad littus digreſſo. Mopſopiam aliquando dictam con
ſtat, quoniam Mopſi uetus regnum fuiſſet. Amnis in ea celeberrimus
Eurymedon, poſt quem Oeſtrus & Cataractes, quibus ab impetu da-
ta nomina uidentur, fundit eos Taurus, ea parte Sardemiſus dictus,
qua Lycios à Pamphilijs diſterminat. Lycijs enim & Phrygibus ab oc
caſu, ut ab ortu Cilicibus Pamphilia coniũgitur, partem auſtrinã mare
alluit, portuoſis ſinibus perquam commodam, in quibus & frequẽtia
Attalia. oppida iacent. In primis Attalia ab Attalo cognomine Philadelpho
dicta ſi Straboni credimus, & Sida à Cumanis Aſiæ condita. Fuere &
Perga. Perga inter præcipuas ob Fanum Dianæ, quæ inde Pergea dicta eſt.
Præterea Aſpendus, & ultima Pamphiliorum Phaſelis, Pomponio.
Pergam uenerunt apoſtoli, Paulus & Barnabas, è Papho maritima
Cypri urbe traiecti, Actorum XIII. atque inde Antiochiam Piſidiæ
profecti, demum in Lycaoniam uenerũt, inde rurſus Pamphiliam in-
greſsi ſermonem locuti ſunt Pergæ, deſcẽderuntq́ in urbẽ Attaliam,
atque inde rurſum in Antiochiam Syriæ unde primũ erant egreſsi ue-
nerunt, ſicut Lucas Act. XIIII. ſcribit. Nõ eſt autẽ, ut perſuadeamus
nobis aut hunc Lucæ aut conſimiles alios ſcripturæ locos, recte accipi
aut intelligi doceriue poſſe ſine pertinente regionũ cognitione, quam
tamen ex diligenti demõſtratione & apto Chartarum uſu, diſcere pau
cis menſibus ſtudioſi haud multo labore poſsint, modo huic diligẽtia
acceſſerit. Sidæ quidem apoſtolos egiſſe nõ legimus, præſtitit tamen
illa urbs memoria Euſtathij ciuis ſui, qui prius Berrhœæ Syriæ, mox
& Antiochiæ epiſcopus & Arrianorũ artibus oppreſſus, Traianopo
lin Thraciæ urbẽ, Conſtantij iuſſu relegatus eſt, authore Hieronymo.
Inter præclara eius opera uolumen extitit cõtra Originem æditum de
Engaſtrimytho, hoc eſt, Pythonico, qui dæmonio afflatus, uaticinat̃.
Tales enim Græcis ἐγγαστριμύθους uocari Cœlius ſcribit libro V. quod
tantundẽ eſt quaſi uentriloquos dicas. Vt Auguſtinus quoq́ Pytho-
niſſam cuius Lucas Actorum XVI. meminit libro de doctrina Chri
ſtiana ſecũdo, uentriloquam uocauit uelut reddita Græca uoce. Quem
locũ Gratians Pandectis ſuis inſeruit XXVI. q. II. cap. Illud quod.
Dicti autem ita uidẽtur, quod uentrem & præcordia, hoc maxime tem
pore dæmon agitet, quo fanatica illa oracula proferuntur. Inde inſa-
nire & furere etiam uates dicti ueteribus, ut Maroni libro VI.

Non uultus non color idem:
Non comptæ manſere comæ, ſed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument. Item:
Bacchatur uates magnum ſi pectore poſſet
Excuſsiſſe Deum, tanto magis ille fatigat
Os rabidum fera corda domans, &c.

Hoc

Hoc ipſum autẽ animabus quibuſdã in corpora delegandis, per præcedentia quædam commerita accidere libro III. Periarchon Origenes ſcripſerat, quemadmodũ de eo in epiſtola ad Auitum tradit Hieronymus. Pueros item & penè lactantes malis repleri ſpiritibus, & in diuinos atq; hariolos inſpirari aſſeruerat, adeò ut Pythonicus dæmon teneram etiã ætatem poſsideret. Cõtra, Sancto ſpiritu alios, etiã in utero donari aſſerebat, Ioannis exemplo qui Chriſtũ agnouerit & adorarit nondũ æditus. Quem errorẽ tanti uiri, uidelicet quod merẽdo demerendóue bonos ac malos ſpiritus animæ ſortirentur, necdũ natæ in lucem, & quod Pythones naſcerẽtur, puto Euſtathium reuelliſſe. Alioquin ſatis cõſtat, & ſcriptura teſte receptum, ſed & compertũ, animos hominum agitari dæmonijs, & oracula promi plerunq; uera, quibus tamen fidere nemo pius debeat. Certe proxime præterito anno uiſus eſt Engaſtrimythus adoleſcẽs in Rhetia noſtra, qui ſtato tẽpore correptus dæmonio & acerbe agitatus, atq; inde decumbẽs pluſcula tanq; de ἐκστασι locutus eſt, obſcuris uera inuoluens, ut dixit Poëta: ſed & palàm collaudans dogmata ex cõfeſſo impia, ſi fortè parum attentis pro ſuo more poſſet imponere. Vidit eum puerum & audiuit nugantem, uir doctiſsimus Ambroſius Blaurerius, cum in Rhetia ſuperiore Chriſtum prædicaret: Vſqueadeo ne nunc quidẽ quicquam candori euangelico à deceptore illo ſpiritu tutum. Non abſimilis huic præſagio nuper Anabaptiſtarũ fanaticus ille ſomnus erat, quo correpti ſenſim decumbebãt, inde ingẽti ſudore exorto iacebant, tantillũ immoti, donec apertis oculis, ac uelut reſpirãtes ægre ſe in pedes erigerent, continuo inclamãtes, Diem domini præ foribus eſſe, quibuſdã etiam annum & diem indicere auſis, quibus iudicium ſupremũ expectaremus. Fertur & Mahumetem Engaſtrimython fuiſſe, & morbo Cõmitiali laborare creditum, quum dæmonio tamen agitatus prophetaret. Pamphilia hodie ſicut & Cilicia & reliqua Aſia minor, Turcarum ditioni paret, Mahumeticam & ipſa impietatẽ recipere coacta. Quæ tametſi unũ Deum colendum iactat, & hiſtoriam ueteris Inſtrumẽti prætexit, tamen quia cæca Chriſtum dominũ non agnoſcit, & Trinitatem etiam reſpuit, nihil leuiore dementia iam in his locis laboratur, quàm cum Dianæ & Ioui, Neptuno, Apollini & Aeſculapio, decãtatiſsimis quondã Aſiæ numinibus uano ritu & impoſtrice fiducia ſacra fierent.

LYCIA.

A Phaſelide & eo flexu Tauri quem diximus, Lycia ſeſe aperit, clariſsima quondam Aſiæ regionum, & ſexaginta oppida complexa, è quibus tamen Pauli apoſtoli ætate triginta ſex

tantum extiterint, reliquis partim bello, partim terræmotu diſiectis. Taurus eam nō includit modo ut Pamphiliam uerumetiā ingreditur, Maſſycites interdum, & Cragus, atq; etiam Anticragus & Laodiceam uerſus, Cadmus appellatus, Straboni, Plinio, Ptolemæo. Oram maritimam Telmeſſus finit, uetus oppidum, ad Cariam reliquū oræ quod contra Rhodum eſt, inflectēs. Primariæ urbes Lyciæ fuerūt, Xantus, Patara, Pinara, Olympus, Myra, Tlos. Amnium in mare cadentium Xanthus è Crago, Lymira è Maſſycite fuſus. Diuerſo à latere Lycus eodem monte delapſus, perq; Lycaonas & Phryges means Mæandrum ingreditur. Liuius octauo libro belli Macedonici Nilum uocat amnem illis locis celebrem, cuius & Plinius libro quinto meminit. Eſt in Lycia Chimera mons, noctibus flagrans, nec procul eo Epheſtium
Patara. oppidum & ipſum flagrantibus iugis, ut ait Plinius. Patara Fanum Apollinis habuerunt, magna frequentia celebratum, unde Pataræus cognominabatur. Sed ceſſerat Euangelio Chriſti uetus impietas. Ad eam urbem Paulus ex Epheſo nauigans appulit, inde Tyrum Phœniciæ uectus. Actorum XXI. Cum factum eſſet, inquit Lucas, ut ſoluiſſemus auulſi ab eis, recto curſu uenimus Coum, & ſequēti die Rhodum, & inde Pataram, & nacti nauem quæ traiiceret in Phœnicem, ea conſcenſa ſoluimus: cum autem incepiſſet nobis apparere Cyprus, relicta ea ad ſiniſtram, nauigauimus in Syriam, & uenimus Tyrum, nam huc nauis exponebat onus &c. Erat autē Cyprus hoc modo quo Lucas tradit, præternauiganda & ad ſiniſtram relinquēda recta in Syriam nauigantibus. Quod è tabularum deſcriptionibus planiſsime di
Myra. ſcitur. Lyciæ quoq; Myra eſt, maritima urbs in cuius portu, Apoſtolus iam captiuus in Alexandrinā nauē quæ Italiā petebat, tranſpoſitus eſt, Luca eum & Ariſtarcho Macedone comitātibus. Actorū XXVII. Quo in loco obſeruandū quod cum antea è Pataræo portu recta Tyrum nauigaſſet Apoſtolus, iam nunc à Centurione reductus, alia uia & obliquiore quidē nec ſine diſpēdio nauigat, ſublecto uidelicet orientali Cypri latere, eoq; emenſo pelago, quod Cyprum à Cilicia & Pamphilia dirimit, idq; factū, quo colluctās uentorū impetus declinaretur, arripi enim in alto nauis, & longe ab inſtituta profectione repelli potuiſſet, ſi conſuetam profectionē ſeruaſſet. Vt enim in terris alia ſubinde pro re nata, atq; alia itinera ſuſcipiuntur, ita & in pelago uariant pro cœli & uentorum diſpoſitione, conſilia. Quanquam incertiora omnia ſunt nauigātibus. Nihil enim minus aut fidum aut conſtans pelago eſt. In Hieronymi libello de locis Actorum, quidam Hieronymū citans, non Myram, ſed Smyrnam legendum putauit, cum longe diuerſo latere Aſiæ & in Ionici littoris receſſu Smyrna iaceat, Myram autem Lyciæ, præter alios & Plinius agnoſcat & Strabo, Sed & ipſe

in

in primis Lucas tam fidus Pauli comes, & hiſtoriæ apoſtolicorum Actorum author. Stephanus item de urbibus, in Lycia Myram locat, cui præterfluus amnis Myras nomen impoſuerit. Plinius urbē Olympum interijſſe ſignificat, cum Hieronymus tamē Methodium ei clarū uirum, qui ſub Decio imperatore floruerit, tribuat. Et qui mox paulò Tyri epiſcopus demū in Chalcyde Syriæ martyrio fuerit coronatus. Sed fieri potuit, ut à ruinis fuerit reducta & inſtaurata, quod ſanè multis per Aſiam urbibus terræmotu collapſis contigit. Non tacendum, Lyciorum quondam quemadmodū & Cilicum florētiſsimam Rempublicam fuiſſe, & ad Italiam uſq; dominatu marino pertigiſſe, quemadmodum Cilices ad Peluſium Aegypti promotis finibus, ipſis etiam Cappadocibus, Armenis, Pamphilijsq; & Lycijs dominati fuerunt. Hodie regna illa tam celebria quondam & nunc quoque tot nominibus memorabilia, Turcæ ſeruiunt, Turcæ inquam qui de infimo & mercenariæ militiæ gradu, ad eam ſublimitatem deſidia noſtra aſcendit, ut imperio iam non in Aſia ſolum, ſed in Europa etiam inſigni & opulento præſideat.

ASIA PROPRIE MINOR.

ANtequam de Caria diceremus, repetere de Aſia atque indicare placuit quæ pars Cherronneſi proprie minori Aſiæ tribueretur. Quod uiderem aliquid inde lucis ſacræ etiam hiſtoriæ acceſſurum. Supra autem dictum ab intimo Iſsico ſinu ad Trapezuntem Ponticam urbem, initium peninſulæ ſumi quæ minor Aſia dicitur, tametſi libro XIIII. Strabo à Tarſo & Cydni oſtijs, uſque ad Amyſum Paphlagoniæ, uerum Iſthmum menſus eſt. In hac ergo Aſia, rurſum alia eſt, proprie minor dicta, ſed diuerſis finibus terminata ſcriptoribus. Agrippa enim duplicem fecit, teſte Plinio. Nos delectu habito, primum Ptolemæi ſententiā referemus, deinde & Lucæ explicabimus hiſtoriam, quæ proprios minoris Aſiæ terminos indicabit. Ptolemæus quinto libro, Aſiam proprie dictā includit à Septentrione Bithynia, à meridie Pamphilia, & Lycia, ab ortu Galatia, ab occaſu Aegeo mari. Quam partitionem ut receptam haud dubie & eo ſæculo uulgatam, ſecutus uidetur Petrus apoſtolus dum prioris epiſtolæ primo capite: Petrus, inquit, apoſtolus Ieſu Chriſti, aduenis ſparſim incolentibus, Pontum, Galatiam, Cappadociam, Aſiam, Bithyniam &c. Vbi Bythiniam & Galatiam ab Aſia ſeiungit, nimirū hanc ipſam intelligēs quam Ptolemæus. Veterum enim more harum tantū regionū quæ cis Taurum in Aegeum & Euxinū patēt, meminit, uidelicet, Cappadociæ, Ponti, Galatiæ, Bithyniæ, Aſiæ, ut intelligatur Aſiæ

proprie minoris eſſe, quicquid reliquum cis Taurum eſt à prædictis regionibus diuiſum. Enimuero & Plinius quinti libri fine, initium Aſiæ de qua iam loquimur, à Lyciæ fine quondam ſumptum eſſe teſtis eſt. Idem & Ioannes ſecutus uidetur, Apocalypſim ſuam ſeptem eccleſijs Aſiæ inſcribens, uidelicet Epheſinæ, Smyrneæ, Pergamenæ, Thyatirenæ, Sardianæ, Philadelphenæ, Laodicenæ. Quæ uniuerſæ, Bithynia, Galatia, Pamphilia, & Lycia includuntur. At uero Lucas terras quæ minoris Aſiæ ſunt, paulò arctius definiuit, & terminis contraxit anguſtioribus, haud dubie & ipſe conceptam aliquam & uſitatam loquendi conſuetudinem ſuæ ætatis ſecutus, ſed operæpretium eſt eius uerba referre, quæ Actorum XVI. capite, ubi ſecundariæ profectionis in Aſiam meminit, ad hunc modum habent: Cum peragraſſent autem Phrygiam & Galaticam regionem, uetitiq́ eſſent à ſpiritu ſancto loqui ſermonem in Aſia, profecti in Myſiam tentabant ire in Bithyniam, & non permiſit eos ſpiritus. Cum autem pertranſiſſent Myſiam, uenerunt Troadem &c. Ex quibus uerbis manifeſtum fit, aliter Aſiam accipere Lucam quàm aut Petrus aut Ioannes acceperit, palàm enim & Phrygiam & Myſiam, Aſiæ demit, cum per eas ſe profectum teſtatur, qui tamen Aſiam ingredi uetitus fuerit, & Syros, Cyprios, Cilices, Lycaonas, Pamphilios, Piſidas, Galatas, Phryges, Myſos, prius inuiſerit prædicato Euangelio, quàm ei Aſiam illam intrare fuerit conceſſum. Intelligimus ergo Lucam eam partem peninſulæ proprie Aſiæ tribuiſſe quæ ad occaſum proxima mari, in mediterraneis Aeoliam & Lydiam ſupra Epheſum & Smyrnam, complectitur. Quam certe & Hieronymus ſpecialiter Aſiæ nomine uocari tradit. Huius partes erunt, Ionia, Aeolis, Lydia, fertiliſsimæ & cultiſsimæ omnium Aſiæ regionum quæ intra maria, Euxinum & Cilicum, prominent. Nec diſſentit à ſupradictis alius Lucæ locus, qui Actorum XX. ubi poſtremus Apoſtoli in Syriam reditus deſcribitur, ſic habet: Propoſuerat enim Paulus præternauigare Epheſum ne tempus tereret in Aſia, feſtinabat enim, ſi poſsibile ſibi eſſet, ut diem Pentecoſtes ageret Hieroſolymis. A Mileto autem miſsis Epheſum nuncijs accerſiuit presbyteros Eccleſiæ &c. Hic dicitur cauiſſe Paulum ne remoram ei Aſia faceret, & ea cauſſa præteritam Epheſon, & petitam Mileton. Quod planè cum his quæ alibi dixit, conſentit. Miletum enim in Caria ſtatuit Ptolemæus, quanquam in Ionia plerique, ad quam ab Aſſo nauigans primum continentis portum ingreſſus eſt, antea ad ſolas inſulas conuerſus, uidelicet quo à littoribus Aſiæ abſtineret. Miletum autem euocauit Epheſios, ut quoniam certus eſſet ſe poſthac Aſiam non reuiſurum, poſtremum illos, quid potiſsimum in cœtu ſanctorum agere, quid cauere, & cuius maxime

rei

rei memores eſſe deceret, ordine inſtitueret. Officij erat non intermittere quod ad profectum Euangelij pertinere uidebatur: beneficij, uocatos ad ſe, ne qua parte exciderent, admonere. Nunc rurſum partes reſumendæ nobis, & quantum inſtituti mei ratio patitur, peragrandæ longius. Nec enim alia (quod ſciam) orbis pars, aut celebrior eccleſiarum dignitate, aut Chriſtianiſmi per initia, Aſia obſeruantior fuit, ut non ſine dolore retractari eius poſsit memoria quam tam paucis retro ſæculis, incuria magis noſtra, quàm ulla urgēte neceſsitate amiſimus.

CARIA.

CAriam ab ortu Lycia, & in littore Telmeſſus finit, ut dictum eſt. A meridie atq; item occaſu, pelagus, hinc Aegeum, illinc Rhodienſe, à Septentrione Phrygia, Lydia, Ionia. Strabo Mæandrum eius hac parte limitē ſtatuit, qua Ioniam attingit. Plinius ſinum Iaſsium, qui tamen citra Mæandri oſtia Miletum etiā ab Ionia excludit. Pomponius Baſilicum facit Cariæ finem, qui Iaſsio Boream uerſus proximus eſt. Quod hoc libentius admonendum duxi, quo minus mirū fiat Lectori uſqueadeo in Aſiæ proprie dictæ terminis eſſe uariatū. Caria ergo, peninſula Doride prominens latus Aſiæ occiduū à meridiano dirimit. Dores eam coloni habitarunt è Græcia profecti, qui & nomen terræ dederūt, deinceps Dores, Dorici & Dorienſes appellati. In eius Iſthmo Halicarnaſſus quondā ſummæ claritatis ciuitas, quæ Herodotum & Dionyſium hiſtoricos genuit, bellis poſtremo attrita, è cuius ruinis nuper munitiſsimum oppidū Sancti Petri cognomine Rhodiēſes extruxerāt, proximis annis unà cum Rhodo à Turca captum. In peninſulæ cornu Gnidus, hodie Caput Chij à nautis Italiæ *Gnidus.*
dicta, & citra eam ab auſtro Loryma cōtra inſulam Carpathum, à Borea autē Ceramus fuit Choo obuerſa. Media enim Doris inter Coon & Carpathum incedit, florētiſsima quondam cum res Græcorū incolumes eſſent, iam minus culta, non minus tamen fertilis. In continente mons Phœnix Ptolemæo dictus, excelſo iugo à Tauro egreſſus, latus Cariæ auſtrinum à Boreali diſiungit, & Tauri in Aſiam procurſum finit. Iuxta eum oppida fuere, Mindus maritima, intus autē Alinda, & Alabāda Molonis qui Rhodi docuit patria, & Stratonica æque clara, niſi quod Alabandæ forum Romani tribuerūt, Conuentu inſtituto, qui Alabandicus cognominatus eſt. Illi enim rebus Aſiaticis ordinandis, quo expeditior iuriſditio foret, in urbes eam cuiuſq; regionis præcipuas diſtribuerūt, adiectis diœceſibus, hoc eſt agri parte, unde illò fori cauſſa comearetur. Quæ partitionis ratio prouinciarū propè omniū fuit, neq; hodie Principum curæ neglectui eſt, Galli Parlamēta uulgò,

Germani Regimina uocãt. Inde & Metropoles dictæ Romanis urbes illæ primariæ & Diœceſes, urbium ſcilicet gentiumq; unius iuriſditionis, adminiſtrationes, quas uoces poſtea Epiſcopi Orie͞tis in ordinandis Eccleſiarum ritibus, à Romanis ſunt mutuati, mox & Latini illis uſi, nec tum aliud hiſce nominibus continebatur Chriſtianis, quàm ordo publicus & politia quædam, ad hoc inſtituta quo ſyncerior eſſe diſciplina omnium ordinum & eccleſiarum poſſet, uidelicet, euocandis conſtituendisq; miniſtris, ſynodis celebrandis, alendis curandisq; pauperibus, cenſendis caſtigandisq; moribus, & id genus rebus alijs. Cæterum promotis, ut fit, terminis, Latinæ maxime eccleſiæ ius etiã prophanum arripuere, ueteribus epiſcopis non ignoratum modo, ſed & neglectum & contemptum, quod à Chriſto diſertè ſibi à cura ſæculi interdictum eſſe exiſtimaſſent. Proinde ius ſuum, hoc eſt, diuinum quod in ſcripturis cõtinetur, adminiſtrabant, Humanum ſeu prophanum in legibus Regum contentum præſidibus & curatoribus prouinciarum relinquebant. Sanè pluſculos in Aſia conuentus Romani habuerunt, quorum quinto libro naturalis hiſtoriæ C. Plinius meminit. Prope autẽ Halicarnaſſum Troezene oppidum, cuius incolæ Troezenij, alij à Peloponnẽſibus, & regio Troezena Plinio libro decimo nominata. In mediterraneis, Nyſa urbs, & Tralleis quas Thebais fluuius perfundit, Eudon alluit, unde Trallìani dicti. Iuxta Lycaones autem Laodicea eſt, Lyco amni è Lycia unie͞ti impoſita, magna urbs & Pauli maxime tempore clara, ante enim Mithridatis eam obſidio fregerat, cæterum reſtaurata fuit ac ciuium fortunis & dignitate adeò prouecta, ut ciuem habuerit Hieronem, duo millia talentorum in populum largientem, præter pecuniam quam urbi exornandæ impe͞dit. Præterea Zenonem & ipſum opulentum, cuius filius Polemon fuit, Ponti rex, ut alibi quoq; diximus. Laodiceæ ſitus amœniſsimus eſt, præter enim Lycum fluuium, Capro etiam & Aſopo de proximo uenientibus alluitur. Ager circumiacens non fertilis modo, ſed & præſtans uelleris laudatiſsimi prouentu. In totum autẽ felix regio, ſi terræmotus (præcipuum Aſiæ malum) non infeſtarent. Hanc alij in Phrygia locarunt, ſicut & Hierapolim, ego Plinium ſecutus Cariæ attribui, Ptolemæus Laodiciam uocat, & notus eſt eius urbis Conuentus, Laodicenſis dictus Plinio. Iuxta fuit Antiochia ad Mæandrũ uocata, Maſsico amne è Cadmo unie͞te circunflua, haud procul allabe͞te Mæandro, in quem emittit Maſsicus. Sed illuſtrior Laodicea eſt propter Paulũ, qui Chriſtum illic docuit, & epiſtolã quæ prior ad Timotheũ inſcribitur, ex ea urbe Epheſum miſit. Plures autem eius nominis cum paſsim fuerint, conſtat clariores non fuiſſe, una Syriaca illa Lucæ euangeliſtæ patria, & altera Aſiatica, de qua iam diximus. Fuit & Galatica confinis Phrygiæ

Laodicea.

giæ Laodicia,haud procul Coloſsis, in qua Paulus non fuit, ſicut nec Coloſsis, quod ipſe palàm Coloſs. II. capite indicat. Quanquam eiuſdem epiſtolæ ultimo capite de utraque admonuiſſe uidetur,illa ſcilicet Aſiatica Hierapoli uicina, altera quæ iuxta Coloſſas eſt. Sic enim Coloſſenſes alloquitur: Cum recitata fuerit à uobis epiſtola,facite ut & in Laodicenſium eccleſia recitetur. Et eam quæ ſcripta eſt ex Laodicea,ut uos quoq; legatis &c. Primam ſcilicet Laodiciam Phrygiæ intelligens Coloſsis proximã, quam nõ uidit Apoſtolus. Dein alteram Caricam iuxta Hierapolim,ex qua Epheſum ſcripſerat. Non quadrat enim ut ex eo loco ſcripſiſſe uideri debeat Apoſtolus ad quẽ nũquam peruenit. Vt autẽ demus eandẽ Laodiceam eſſe cuius hoc ipſo capite meminit,tamen diuerſam ab illa quæ II. capite nominatur,& duas in Aſia Laodiceas eſſe,quarum meminerit Apoſtolus, de ipſo ſenſu epiſtolæ cõuincit̃. In ora Cariæ ultima eſt Iaſſus urbs,de qua ſinus Iaſsius ſeu Iaſius cognominatus eſt, nam & ſimplici ſ. & duplici utraque uox effert̃. Solinus,apud Iaſium,inquit, urbẽ Panioniæ puerũ Delphinus adamauit. Sic enim illic legendũ arbitror, nõ Babyloniæ ut ferè habẽt exemplaria. Eſt enim Panionia ſacra quondã Ionibus regio,ſic dicta, authore Pomponio,quod eam communiter Iones colerent. Strabo libro XIIII. tribus eam à mari ſtadijs abfuiſſe,& templum habuiſſe ait Neptuni cognomento Heliconij, in quo ſtatis diebus Prienenſes omnium Ionum nomine ſacrificabãt. Quod quidẽ illud ſacerdotium erat quod iuxta Iaſſum fuiſſe Solinus innuit. Puto autem & apud Plinium capite VIII. libri noni legendum: Puerum Alexãder magnus Panioniæ Neptuni ſacerdotio præfecit &c. non quadrat enim Babyloniæ uocabulum,cum,quod id temporis in Aſia agebat Alexander, tum etiam quod remota à mari Babylon,etiam ſi tunc ab Alexandro capta fuiſſet,tamen haud magno habere Neptuni numen potuit. Accedit ad hæc,quod Strabo in octauo tradit Prienẽſes ſacrificio Panioniæ hominẽ quempiam iuuenili ætate uigentẽ præficere aſſueuiſſe, ut intelligamus Alexandri conſilium etiam occaſione adiutum, ne non illum præficeret ſacerdotio,cui palàm fauere numen eſſet uiſum. Libuit hoc obiter, quoniã Aſsi mentio incidiſſet Lectori æſtimandum proponere, quod uiderem Hermolaum uocem Babyloniæ inexcuſſam tranſmiſiſſe.

IONIA.

Plinius quinto libro,Ionia,inquit,à Iaſsio ſinu incipiens numeroſo ambitu littorum flectitur. Terminatur ab ortu Lydia, quæ & Mœonia eſt, ab occaſu Aegeo, à Septentrione Aeolide, ut quicquid Phoceam inter & Iaſſum iacet, totum Ioniæ tri-

Miletus. buatur. Vrbium eius maxime celebris Miletus, caput aliquando regionis, & ſuper octuaginta urbiũ per cuncta maria genitrix, ut ait Plinius. Ex Mileto fuit Timotheus ille Muſicus, quem libro II. inſtitutionum Quintilianus duplices mercedes ab diſcipulis quos alij inſtituiſſent exigere ſolitum ſcribit, facilius ratus rudem docere, quàm dedocere qui praue didiciſſet. Hanc urbem & Paulus ornauit oratione illa quam ad Epheſiorum presbyteros habuit, digna meo iudicio quæ omnium Templorum poſtibus inſculperetur, ut ſimul officij, & qui præſunt, admonerentur, nec immundas manus, longe minus impium animum ſacris admouerent, & eccleſiæ perdiſcerent indignos eſſe cœtu ſuo qui aut auaritia ſqualerent ſordidi, aut mandata docerent, doctrinas hominum: Qui Curios ſimulant, & Bacchanalia uiuunt. A Mileto urbs Priene fuit, Biantis patria, & mons uicinus Mycale. Promontorium Trogilium aduerſum Samo, & ultra *Epheſus.* Pangilium, in pulcherrimo ſinu poſita Epheſus longe omnium Ionicarum urbium clariſsima, & Aſiæ olim lumen dicta. Vrbis ſplendorem ſitus auxit, primum oppidorum frequẽtia circunſeptus, quorum omnis olim Aſiatica claritas fuit. Obiectæ autem ſinui inſulæ erant memorabili fertilitate, & quibus ora etiã Aſiæ aliquid debeat. A ſiniſtris Mæandrus fluit, à Phrygiæ monte Aulocrene (quem Cælenium Ptolemæus uocat) exortus, & per Cariam placidus, omnes eos agros fertiliſsimo rigans limo, in Aegeum effluit. A dextris Caiſtrus, & ipſe Aſiaticarum opum uector, quem è Lydiæ Cylbanio monte uenientem & frequentibus auctum fluuijs, ſinus ille Epheſinus excipit. Creditum eſt utroque amne tantũ limi littoribus inuectum, ut terras propagarint in maria, ſicut in Aegypto Nilus, & inſulas continenti annexuerint. Mons Peon uitibus conſitus & arbuſtis nobilis, latus urbis ad auroram uergens ſpectabili amœnitate præcingit. Cæterum *Dianæ Templum.* à religione & operoſiſsimo Dianæ templo in tantum aucta fama eſt, ut cum duodecim urbes Ionia aliquãdo teneret, omnium tamen præcipua Epheſus habita ſit, nec aliud opulentius templum per Aſiam, aut ornatius creditum, aut ſpectatum, quàm Dianæ Epheſinæ templum. Strabo author eſt, in Cataoniæ Comanis, alijsq; Aſiæ locis ditiſsima ſacerdotia numinum fuiſſe, & quibus regio ſanguine orti, præficerentur, parsq; agrorum & iuriſditionis illorum poteſtatis eſſet. Omnium tamen opes, donaria, anathemata, Epheſium numen uicit. Templum urbe media ſurgebat, Græcæ magnificentiæ uera ammiratio, ut ait Plinius. Ducentis id & uiginti annis factum ferebatur à tota Aſia, poſitumq; in paluſtri ſolo, ne terræmotus ſentiret aut hiatus, longitudo CCCCXXV. pedum, latitudo CCXX. erat. Columnæ centum uigintiſeptem à ſingulis regibus dicatæ. Iuxta templum Aſylum erat

libertatis

libertatis inuiolatæ ad ſtadij ſpacium ab Alexandro extenſum. Quod Auguſtus tamen damnoſum eſſe ratus, quoniam impunitate propoſita multorum libido ad ſcelus inuitaretur, irritum fecit, ut refert Strabo. Fons Callipias prope templum amœnus, & qui procul uenientes uel aſpectu recrearet. Intus imagines, ſimulacraq́ auro, argento, ebore, marmore conſpicua. Donaria item à regibus, urbibus, gentibus, populis collata, dicataq́, quæ omnia uel per ſe ipſa ſpectata & cognita peregrinantium itinera & ſudorem leuare diſpendio & operæ facere precium uidebantur. Alioqui & urbis luxus, & elegantia, & copia fouebat aduentantes, ſuperq́ omnia rumore ſparſo, ut fit, alij alijs fama excitati ſuccederēt, nec ullus eſſet uiſitandi numinis finis. Cum uotorum quoque nullus eſſet, magnus ibi artificum prouentus, maior ſacerdotum erat, ſplendore, ornatu, opulentia radiabant omnia. Næc æuo ullo aut ſæculo ea maieſtas uidebatur interitura. At uero moles illa magnificentiſsima, tanto numine, tantis opibus, tantaq́ fama per orbem nota, CHRISTO Epheſis per pauperem, humilemq́ Apoſtolum prædicato, ita ceſsit, ut plus minus triennio magna urbis pars, Diana ſpreta, & reiecto idolorum cultu, redemptionem per illum factam amplexa fuerit, præterea libros ueteris inſcitiæ & magicæ ſuperſtitionis plenos, nec paruo precio comparatos, flammis tradiderit, ceu Lucas XIX. capite ſcripſit. Prædixerant prophetæ futurum, ut ſpiritum fidei gentes eſſent accepturæ, relicturæ idola, Chriſtum ſecuturæ, qui nō luxu, ornatu, ſplendore, ſimulacris, opibus, donorum elegantia: ſed fide humilitate, abſtinentia, beneficentia, ſynceritate, & proximi dilectione colitur. Ethnicorum ſapiētes à ſacris auri argentiq́ uſum ſummouendum exiſtimarunt. Nec inepte ſane, nec impie Perſius:

Dicite, inquit, pontifices in ſacro quid facit aurum?
Nempe hoc quod Veneri donatæ à uirgine Puppæ.

Quid ni igitur Apoſtolū audimus ex prophetis id repetentem Actorum XVII. ut ne opinione ducamur, coli Deum rebus humana factis manu? Et cum non ſacræ modo ſed & prophanæ literæ teſtentur ad Euangelij prædicationem opes illas templorū & falſorum numinum caſuras fuiſſe, præterea Lege abrogata, ne Iudæorum quidem iuſſa quondam & imperata à Deo opulētia ſubſtiterit, ipſo etiam Templo funditus ſubuerſo: quid oro nos agimus? dum contra ueterum exemplum, contra uſum eccleſiæ tot ſæculorum, contra clariſsima ſcripturarum oracula, in hoc incumbimus, ut domus ſacræ id genus elegantijs ſint cōfertæ, uelut hoc inſtituto rem gratam domino faciamus, qui manibus humanis nō colitur. Quanto ſatius foret opes in pauperes, hoc eſt uiua Dei templa (ut inquit ille) quàm in nō ſentientes ſtructuras effundere? Illud enim, niſi fallor, ſcripturæ iubent, hoc uetant. Sed

redeundum ad Epheſum, in qua illuſtranda Paulinæ uigilantiæ Ioannes Euangeliſta acceſsit, hunc enim Epheſi commoratum & defunctum eſſe libro III. tradit Euſebius. Certe Irenæus libro de hereſibus ſecundo Aſiæ eccleſijs Ioannem præfuiſſe, & ad Traiani uſque principatum uixiſſe, docet. Vt inde colligi queat Ioannis Euangelium ſero ſcriptum, urgente, ceu Hieronymus tradit, Hebionitarum hæreſi, qui Chriſtum ante Mariam fuiſſe, hoc eſt; uerbū æternum carnem factum eſſe, negabant. Sic ſeruauit in quæq; momenta temporum organa ſua dominus, quæ VERITATEM tot modis, ſatana ſuggerente, inuaſam, uindicarent. Hæc eſt Epheſus, quam ex uinculis Romanis Apoſtolus eſt conſolatus. Scripſiſſe eum & priorem ad Corinthios Epheſi, ex itinere, cum aliæ cōiecturæ ſunt, tum hæc præcipua eſt, quod Lucas Actorum XIX. Paulum ſubſiſtentem in Aſia Timotheum & Eraſtum præmiſiſſe in Macedoniā tradit, quum ipſe mox paulò eſſet ſecuturus. Et quod ultimo capite eius epiſtolæ, Salutant, inquit, uos in domino multum, Aquila & Priſcilla &c. Quos Epheſi tamen reliquiſſe Paulum, cum ipſe in Syriam tēderet, palàm indicat idem Lucas Actorum XVIII. Nunc reliqua Ioniæ reddemus. Supra Epheſum Magneſia iacet Theſſalorum colonia, ad Mæandrum cognominata, propter eam quæ ad Sipylum dicitur, in Lydia. Vulgatus iſte gētibus mos, quo errori differentia ſuccurrat. Sic Syriæ Laodicea una ad Libanum dicitur, ne ſeorſim prolata uox, eam indicet quæ in eadem Syria ad Orontem iacet. Germani haud alio magis diſcrimine cognomines locos explicāt. Colophon & ipſa Ioniæ urbs eſt, ad Haleſum amnem ſita, cum Mirante monte, à quo terræ in altum abeuntes peninſulæ forma Chium uerſus prominent, in qua Erythræ quæ Sibyllæ Erythreæ nomen dederunt & Clazomene iacet, & extra peninſulam in altero ſinu Smyrna, dein Phocis illa quæ Maſsiliam in Gallia genuit, Ioniæ maritimæ poſtrema. Smyrna amœno littore ſita, amne Melete affunditur, Plinio, uaſtata quondam à Lydis, ſed Regum opera integrata, ut Pauli ſæculo haud dubie pulcherrima fuerit. Eundem ſinum amnis Hermus influit, multos alios, ſed præcipue Pactolum & (qui Phrygiæ nomen dedit) Phrygem, recipiens. Plinius montem Smyrnæ Maſtuſiam tribuit, & Conuentum Smyrnæum indicat percelebrem quondam, ſed longe poſthabendum Eccleſiæ quam apoſtoli in ea urbe condidere. Polycarpus eam tenuit, apoſtolorum diſcipulus, qui dicere ſolebat, Nihil eſſe pro uero recipiendum, quàm quod conſtaret ab apoſtolis traditum. Quam ſententiam & Papiæ Hieronymus tribuit, & ipſe ſecutus eſt epiſtola quadam ad Theoph. contra Ioannem Hieroſolymitanum epiſcopum, ubi inquit, Scio me aliter habere apoſtolos, aliter reliquos tractatores, illos ſemper uera dixiſſe, iſtos in qui-

quibuſdam ut homines errare. Idem author tradit Polycarpum à Ioanne epiſcopum factum, totius Aſiæ principem uirum fuiſſe. Viuus certe exuſtus eſt ſub M. Antonino & Aur. Commodo, Anno Chriſti CLXX. nec multis annis poſt eius mortem ingenti terræmotu concuſſa ciuitas, decennali libertate donata eſt, quo ſe inſtaurare poſſet. Dura ſanè illis ſæculis Chriſtianorum conditio fuit, quum principes Auguſti tuēdæ religionis prætextu, ipſam (quæ uera eſt religio) fidem in Chriſtum ſubuertere & extinguere niterētur, quum deorū ſuorum ueterem cultum, præterea & cerimonias tot ſæculorum uſu cōſenſuq́ꝫ receptas, & totum illud ſatanæ regnum, quod cæcis animis longæ conſuetudinis præſcriptio ingeſſerat, aduerſum doctrinā quæ unum Deum prædicabat, plures negabat, tanta cum cōtentione propugnandum deffendendumq́ꝫ recepiſſent. Nihil enim quietum noſtris aut integrum, nihil non ſummo cum diſcrimine coniunctum erat. Primum impietatis & blaſphemiæ nota ſuccreſcentis Euangelij fama traducebatur. Deinde læſæ quoque maieſtatis arceſſebantur, qui ſacroſancti Imperij Romani receptam, atque adeò maiorum prudentia, conſilio & authoritate inductam religionem deorū contempſiſſent, apud aras & delubra Numinum non ſacrificaſſent, incenſum dijs maiorum minorumq́ꝫ gentium non adoleuiſſent. Quorum uidelicet criminū, cum reos ſeſe Chriſtiani cottidiana confeſsione ſua teſtarentur, nec diuelli minis ullis à Chriſto, longe minus abduci perſuaſione poſſent, crudeliſsimis edictis & proſcriptionibus afflicti ſunt, & Indicibus propoſita præmia feruntur, ne reliqui eſſe ullo loco Chriſtiani poſſent. Mitiſſime autem tum res agebatur, cum caueretur Chriſtianos nō requirendos quidem, ſed oblatos puniri oportere. Quale Plinio ſuo Prouinciam moderāti Traianus reſcripſerat. Ceſſantibus autem & interdum conniuentibus Principum animis, aderant artifices incendiorum, calumnijs, criminationibus, delationibus, ſæui: qui in illorum aulis perinde atque in pelago uentorum turbines, ſubinde alias atq́ꝫ alias perſecutionum procellas commouerēt. Interim uulgus communes caſus rerum aduerſarum undecunque ingruentes in Chriſtianos transferebat. Si pugnatum erat improſpere, ſi annona laboratum, ſi terræmotus, ſi alluuiones, hiatus, peſtes, ſi grandines & cataractæ nocuiſſent, ſi exundaſſent flumina, deorum id quidem iræ tribuebatur, ſed inde natæ, quod Chriſtianos ferret ac toleraret imperium. Nullum probrum erat, nullum dedecus, quod inſontiſsimæ profeſsioni non impune obijceretur. Proinde tanta indignitate tractatis ne in publicum quidem prodire interdum Chriſtianis licebat. Quod equidem admonendum duxi, quod animaduertam multos eſſe ætate noſtra, qui præſenti rerum ſtatu perſuaſi, dum legunt audiuntq́ꝫ Petrum Romæ tot

annis ſediſſe,Linum,Cletum,Clementem, aliosq́ ueteres Vrbis epi-ſcopos, tanta cum dignitate, grauitate & uigilãtia præſediſſe eccleſiæ, Polycarpum autem epiſcoporum Aſiæ principem fuiſſe,perinde tum aut pace,aut dignitate & ſplendore,aut fauore hominum habuiſſe ecclesias ueteres,atque hodie habẽt per Europam : cum longe diuerſum uetus hiſtoria prodat, longeq́ alij ſint hodie noſtrorum mores & ritus quàm illorum fuiſſent, quibus nihil erat inter inſidias, & perſecutiones quietum. Memorabile uero quod ſcribit diuus Hieronymus: Legem iam olim à Romanis latam fuiſſe,quæ iubebat minime dimitti Chriſtianos,qui ſemel ad eorum iudicium eſſent pertracti,qua cauſſa & Apollonius Romanæ urbis Senator,ſub Commodo principe (tot annis poſt Petrum) à ſeruo ſuo, quod Chriſtianus eſſet, proditus, quanquam inſigni uolumine in Senatu lecto,fidei ſuæ rationem reddidiſſet,tamen huius ſententia capite truncatus eſt.Putamús ne,aut loci aut refugij multum,eius temporis epiſcopũ habuiſſe,ſi uirum illum Senatoria dignitate conſpicuum, quemq́ & urbis fauor & ordinis, ſuorum odio eximere debebat,nec ciuitas nec dignitas tutata eſt,quin ei ob ſectam cui ſe deuouerat moriendum eſſet? Arbitror autem notum omnibus ex omni triginta epiſcoporum ſucceſsione,quæ à Petro & Paulo uſque ad Sylueſtrum & Conſtantinum imperatorem annorum minimum trecentorum ſpacio deducitur, nullum fuiſſe de quo, Lege illa obtinente,ſupplicium ſumptum non ſit. Iam in Gallijs,ut libro quinto tradit Euſebius,apud Lugdunũ & Viennam,Antonino Vero imperante,circiter Photini tempora,cui Irenæus ſucceſsit,Chriſtianis interdictum fuit, ne ullis domibus habitarent,ne balneas ingrederentur,ne prodirent in publicum, ne publico priuato ue loco conſpicerentur. Qua propè incredibili ſæuitia magna pars noſtrorum latebras & ſpecus inhabitare compulſa eſt. Cui autẽ ueroſimile fiat,mitius habuiſſe in ipſa urbe tyrannorum alumna,illo ſæculo Chriſti cultores, quàm in Prouincia habuerint? Proinde admirari me fateor, quorundam inaduertentiam,qui parum expenſis temporibus,primis illis eccleſiæ Romanæ epiſcopis, templorum extructiones, poſſeſsiones agrorum, & neſcio quæ munera per urbẽ uelut ſuam, Chriſtianis diſtributa affingunt. Quaſi uero credere opus habeamus,hoc eis permiſſum,tanta indignitate tractatis, & communi totius ciuitatis Ethnicorum odio contemptis, ut ne prodire quidem,ceu dixi,plerunque auderent,& benigne ſecum agi tum crederent, quum intermiſsis perſecutionibus, in urbe tolerarentur.Ipſe Tertullianus uetus author,& qui ſub Imperatore Pertinace multo tempore Romæ fuit, palàm innuit, ne ſuo quidem tempore alia templa Chriſtianis fuiſſe,quàm ſimplices domos in quibus ſtatis diebus fideles cõgregabantur, cõuiuia etiam,

&

& Cœnam illam ſacram pro ueteri more celebrantes, aliaq́ id genus quæ publicæ diſciplinæ erant, exercentes. De qua re ipſe XXXIX. capite Apologetici diſſeruit. Neque uero hæc affero, quaſi aut uſum damnem templorum, quem longe optimum duco, aut illorum opinionem ſequar, qui ſomniant eccleſiam non poſſe conſiſtere niſi & perſecutio conſiſtat & ſæuiat. Sed magis ut hiſtoriæ ſua fides illæſa ſeruetur, quam plerique adulandi magis quàm ueri prodendi ſtudio aut fucant, aut interuertunt. Cuperem autem ſacrorum antiſtites, memoria tantarum rerum humiliari, non efferri: & ſimul admoneri offi cij, ut & gregem paſcerent Chriſti ſanguine redemptum, & doctrinam quam ſic retinuerunt apoſtoli, ut ſanguine etiam fuſo obſignarent, tam æſtimarent magno, quàm magnus ille eſt, qui eius ædendæ fuit author.

AEOLIS, TROAS.

A Phocea maritima urbe Aeolidis initium, Ionia digreſsis ſumitur. Prima eius ciuitas Elea, dein Pitana Arceſilæ Academici patria, clariſsima Aeolicarum, iuxta eſt flumen Caiſtrus è Myſia ueniẽs, quod Pitanan inter & Eleam Aegeũ ingreditur. Pomponius primo libro Aeoliam ante, Myſiam dictã fuiſſe ait, & Troada connumerat. Erunt igitur fines Aeolidis, ab occaſu Helleſpontus & Aegeum mare, contra Lesbon inſulam, ab Auſtro Ionia ante dicta, ab ortu Lydiæ pars, à Septentrione Phrygia. Oppidorũ celebrium, præcipuum eſt, Adramyttium, cuius Conuentus quondã, Adramyttenus dictus. Et Adramyttina illa nauis in Lucæ Actis capite XXVII. cui primum uinctus Apoſtolus à Iulio Centurione Romam nauigaturo, impoſitus fuit. Inde Antandrum, Scepſis, & in littorum flexu poſita Aſſus, Aetolorum colonia, & aliquãdo Apollonia dicta, cuius Lucas Actorum XX. ad hunc modum meminit: Nos autẽ conſcenſa naui ſoluimus Aſſon, inde excepturi Paulum, ſic enim ordinauerat ipſe, per terram iter facturus &c. Haud procul Aſſo, promontorium Lectum attollitur Aeolin & Troada diſterminãs, Plinio. Inde Troas oppidum, colonia Romana, & apoſtoli etiã ætate Alexãdria dictum, proximũ Helleſponto & Tenedo inſulæ in ipſis Helleſpõti faucibus iacenti, atque hinc Lecto, illinc Sigeo promontorio ſepta. Eius Lucas meminit Actorum XVI. Cum autem pertranſiſſent Myſiam, deſcenderunt Troadem. Et iterum: Cum ſoluiſſemus, inquit, à Troade, recto curſu uenimus Samothracem &c. Quanquam prior locus de regione accipi poteſt in quam è Myſia Paulus deſcenderit. Eſt enim Troas & urbis nomen iam dictæ & regiunculæ cui Phrygia ſuperſun

Adramyttium.

Aſſos.

Troas.

ditur. Commodiſsima autem eſt è Troadis portu in Thraciam & Macedoniam nauigatio. Meminit eius urbis & ipſe Paulus ſecunda ad Timotheum IIII. cum ait: Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, cum uenies apporta &c. Hæc eſt Troas, ad quam Apoſtolus poſtremo peragrata Græcia & Macedonia appulit, ſeptem diebus in ea moratus, Actorū XX. Qua & panem noctu facta congregatione, cum fratribus fregit, & deguſtauit, diu collocutus, ſermoneq́ue uſque ad diluculum protracto. Quem locum plerique ſuæ opinioni accommodantes, Panem fregiſſe tantum, hoc eſt, alteram Euchariſtiæ partem diſtribuiſſe Apoſtolum contendūt. Non uidentes Euchariſtiæ ſeu Cœnæ dominicæ celebrationem, in ſcriptura, panis fractione interdum ſignificari. Quod hoc tamen uel uno loco Apoſtoli clariſsime conuincitur. Iam enim Corinthi fuerat Paulus, & epiſtolam ſuam ad Corinthios priorem iam antea ex Epheſo miſerat, in qua eum ſe uſum eccleſiæ illi de Cœna dominica tradidiſſe teſtatur, quem non ipſe conſilio aliquo inſtituiſſet, ſed quem accepiſſet à domino. Nimirum, ut congregati de pane ederent & biberent de poculo, hoc modo Chriſti mortem qua eſſent redempti, annunciaturi, donec ille olim è cœleſtibus mundū iudicaturus rediret. Putandúm ne igitur aliter Paulum Troade myſteria Cœnæ peregiſſe quàm peregit Corinthi? aut diuerſum Troianis tradidiſſe ab illo, quod tanta cum aſſeueratione ſe à domino accepiſſe affirmat? Præcipue quod I. Corinth. X. Corinthios ab idolorum cultu & communione dehortatus myſteriorum eos Euchariſtiæ ita admonet, ut euidenter pateat, Apoſtolum ſacramenti illius inſtitutione non corporis modo dati, ſed & fuſi pro nobis ſanguinis memoriā Eccleſijs proponere ſolitum fuiſſe, quo certius redemptionis ſuæ uelut teſſeram quandam reciperet, & in animum reuocaret, ita nos in corpus unum compactos per fidem, ut merito nullius alîus membra eſſe poſſemus quàm eius, cuius caput Chriſtus eſt. Non autem corporis gentium cuius caput dæmon eſt. Inde hæc illius uerba ſunt: Poculum benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? Panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Chriſti eſt? quoniam unus panis, unum corpus multi ſumus. Ergo ſi unum corpus, horum membra nō erimus qui extra hoc corpus ſunt. Illi autem corpori, Paulo teſte, & corporis & ſanguinis, panis & calicis communicatio attribuitur. Video quidē doctos uiros hodie de partibus ſeorſum exhibēdis uehementer digladiari, & uſum eius rei ueterem fuiſſe audio quidē aſſeri, tamen non niſi recentem, &, ni fallor, à tertio quartó ue ſæculo citra, introductū inuenio, cum conſtet interim plus nongentis annis non Orientalem modo (quæ uſum eum nunquam intermiſit) ſed Occiduam etiam Eccleſiam, integro ſa-

cramēto, ut eſt à Chriſto inſtitutum, ſine diſcrimine uti fuiſſe ſolitam. Nam & CAROLI magni ætas hunc morem tenuit. Et teſtãtur acta ſynodorum quarundam à morte Caroli Germanicarum, quibus & Romani presbyteri interfuerunt, indiuiſam eo tempore Euchariſtiæ communionem fuiſſe, neque ullum, quod ſciam, ueterum aut mediæ ætatis interpretum uidiſſe me recordor (qui tamen nõnullos uidi) qui diuiduæ Euchariſtiæ ullam rationem præſcripſerit. Quod fieri tamen non potuiſſet ſi ea de re quicquam fuiſſet illis ſæculis ab Eccleſia definitum. Accedit his quod tot ueterum & recentiorum conſtitutionum & decretorũ compilator Gratianus in ſuis illis Canonum Pandectis, nuſquam ullius partis ſacræ Cœnæ, ſeorſim Laicis datæ, ac ne moris quidem illius in totum ſæculi uſquam meminit, ſed ubique unius ſacramenti, duobus ſignis inſtituti mentionem facit. Idem & apud Lombardum uidere eſt æqualem Gratiani, qui libro ſentent. IIII. multis diſtinctionibus de ſacramẽto Euchariſtiæ curioſe omnia excutiens, nuſquam cœnam diuidit, nec aliud Laicis, aliud ſacerdotibus quod ſumant præſcribit. Sed ſimpliciter duplicem manducationem facit corporis & ſanguinis Chriſti, uidelicet ſpiritualem & ſacramentalem. Et in ſacramentali quidẽ perpetuo panem & calicem, ſiue, quod idem eſt, corpus & ſanguinem complectitur. Floruerunt hi duo uiri ſub Imperatore Friderycho primo, clariſsimo Sueuici ſanguinis duce, annis abhinc trecentis ſexaginta, ex quo primum tempore Ius ſcriptum, quod Canonicum uocant, & Theologia quæ Scholaſtica dicitur, in orbem Chriſtianum emerſerunt. Nec me latet quid Gerſon in ſynodo Conſtantienſi ſenſerit, & quid libri eius de hac re ſcripti præferãt, ſed fateor ingenue, me nõ uidere, quibus aut ſcripturæ aut idoneorum interpretum duntaxat eorum qui ante Lombardum uixerunt, locis teſtimonijs ue defendi poſsit, quod ille uir alioqui nec indoctus nec impius tanta ſecuritate aſſeruit. Nec uacat in præſentia hanc rem ad plenum excutere, & ſi uacaret, tamen operæprecium non eſſet, cum nuper hæc materia abunde à diſertiſsimis uiris locupletiſsime diſputata ſit. Illud conſtat arbitrante Baſilienſe ſynodo, non expectata Gerſonis opinione, Euchariſtiæ uſum ſub utraque (ut uocant) ſpecie, Boiohemis ut pium & ſacræ ſcripturæ accommodum, fuiſſe traditum. Ac ne quis ſuſpicari poſſet ex neceſsitate permiſſum eis quod alijs non liceret, conceptis etiam uerbis res acta eſt, uidelicet quod authoritate domini noſtri Ieſu Chriſti & Eccleſiæ ueræ ſponſæ ſuæ hoc modo ſumpta Euchariſtia Bohemis ſit licita, & digne ſumentibus utilis ac ſalutaris. Sed hæc nunc omittimus ad Troadem reuertentes, ſupra quam remotius à mari Gargara fuere, ab Aſsijs conditum oppidum, & mons Ida, iuxtaq; Ilium illud Troiani belli memoria celeberrimum. Fuit & Gergythos

à quo Gergythiæ Sibyllæ nomen eſt, in Marpeſſo uico non longe à Gergythonatæ. Quanquam apud Lactantium Marineſſo habuere uiciata exemplaria, quod ab Hermolao eſt annotatum. Hinc iacet Helleſpontus & tractus reliquus in Bithyniã uergens, quem mox paulò in Phrygia referemus.

LYDIA, QVAE ET MOEONIA.

MEditerranea eſt Lydiæ regio, ab auſtro Mæandrum aliquousque, dein Cariam, ab ortu Phrygiam Galaticis gentibus confinem, à Septentrione Myſiam, ab occaſu Ioniam & Aeoliam attingens, Plinio. Cultiſsima hæc Aſiæ portio fuit, & Herodoto in primis memorata propter Crœſi regnum, qui ab Haly Paphlagoniæ fluuio, uſque ad Propontida & Aegeum mare, quicquid intra Taurum eſt, tenuit, tanta proſperitate & affluentia rerum, ut de ſumma ſibi felicitate perſuadere fuerit auſus. Et Soloni ſapienti etiam ſuccenſuerit quod beatum eum, niſi cognito exitu, fateri nollet. Verum à Cyro Perſarum rege captus & pyræ impoſitus qua cremaretur, uera dixiſſe Solonem faſſus eſt. Vnde illud Ouidianum ſumptum ex Herodoto:

Sed ſcilicet ultima ſemper
Expectanda dies homini eſt, dicíq; beatus
Ante obitum nemo, ſupremaq; funera debet.

Victore igitur Cyro illo qui & Iudæos Babylone in Palæſtinam regredi paſſus eſt, ad Perſas Lydorum regnum deuenit, cum annos circiter ducentos quinquaginta duraſſet. M. T. Cicero in oratione pro Pompeio, de hac maxime Aſiæ parte intellexiſſe uidetur, quum inquit: Aſia tam opima eſt & fertilis, ut & ubertate agrorum, & uarietate fructuum, & magnitudine paſtionum, & multitudine earum rerum quæ exportantur facile omnibus terris antecellat. Inde luxus ille Aſiaticus memoratus ſcriptoribus, quem Romani ut admiſerunt perinde atque ſuaui & blandiente Syrenum cantu, obſopiti euerſiq; ſunt, & urbs illa gentium domina, quam & domeſtica & militaris uirtus euexerat, Aſiaticis opibus delibuta, repente mutatis moribus, uitijsq; admiſsis ſeipſam oppreſsit. Caput Lydiæ quondam fuere Sardes, antea Hydæ dictæ, ad Caiſtrum amnem, haud ita procul Tmolo monte. Quas, quia Crœſi regia erat, cinctas obſidione & expugnatas fuiſſe à Cyro, libro primo ſcripſit Herodotus. Romani & conuentum Sardibus tribuerunt, qui Sardianus dictus eſt, Plinio. Magnam uero urbem & celebrem fuiſſe Strabo indicat. Hæ ſunt Sardes quarum eccleſiam inter ſeptem illas Aſiæ præcipuas Ioannes Apocalyp. II. cenſuit. Meminit & Hieronymus Methodij Sardenſis

denſis epiſcopi, ut qui amœno & declamatorio ingenio fuerit. Proxime Sardeis, Catacecaumena regio multorum millium ſpacio diffunditur, ſolo cinericio & exuſto ſimili, cui præter uitem nulla arbor colitur. Strabo uinum eius adeò nobile eſſe tradit, ut nulli cedat. Sunt ſanè paſsim in Aſia rupes atræ, & ſimilimæ aduſtis, inter quas & meatus montium & cauernæ extant, adeò uenenato ſpiritu, ut ſi certi generis animalia adhibeas repente moriantur: Subtus eo modo tepores alente natura. Eſt & Philadelphia Lydorum urbs clariſsima, quam proxime tempora Pauli terræmotus afflixit, commune Aſiæ malum. Cuius non obſcuræ cauſſæ ſunt, quemadmodum & aduſtionum, quarum præcipui ex noſtris Seneca, Plinius, & Albertus meminerunt. Notior autem Philadelphena Eccleſia quàm & referrè ſit opus. A Philadelphia uerſus occaſum æſtiuum, Thyatira iacent, Hermi amnis ripis impoſita, à pleriſque autem Phrygiæ attributa, quæ & Semiramis aliquando & Pelopia dicta eſt. Hinc Lydia illa fuit purpuraria, liberalitate in Paulum & ſuos, nota, Actorum XVI. Strabo ultimam eam Myſorum facit, ſedemq́ fuiſſe ait Macedonum, qui Myſomacedones de gentium coitu appellati ſunt. Nota eſt ex Plinio Thyatirena iuriſditio Romanorũ, longe notior eccleſia Thyatirena Chriſtianorum inter ſeptem eccleſias Ioanni numerata, quarum ſupra meminimus. Pactolum amnem celeberrimum Tmolus fundit, Chryſorhoam aliquãdo dictum Græcis, quod aurum ueheret. Iuxta quem ſita Magneſia ad Sipylum cognominata, cuius etiam regio Magneſia dicta eſt. Sipylus quondam & Tantalis claræ, ſed abſorptæ terræmotibus, ut author eſt libro ſecundo Plinius. Ionum amnes, Caiſtrus & Hermus ſuam originem Lydiæ debent, nec ingrati in parentem rigant terras & fœcundant, ſicut & Pactolus, quem tamen Strabo ait ſua ætate aurum ferre deſijſſe, antea tot ſæculis hoc ſolo nomine celebratum. Vt iam conſtet nec amnibus id munus durare ſemper, ſicut nec montibus, ex quorum tamen fodinis ingens prouentus Aſiaticis regibus fuit, auctis uidelicet in immenſum opibus ceu libro XIIII. innuit Strabo. Cui uero ualde mirum ſit, deſtitui auri uenis amnes & montes? qui cogitat hoc quoque efficere naturam, ut in totum & montes ſubſidant, & amnium curſus intercidant. Siquidem aliquot Phrygiæ fluminum, quæ Homerus celebrauit, nulla amplius ueſtigia cerni, C. Plinius prodidit. Mons Tmolus omnium Aſiæ clariſsimus, ueteribus accolis etiam Myſos, qui colerent, admiſit, unde Myſotmolitæ poſtea dicti accolæ, quorũ pars fuere Philadelpheni, & trans Hermum ſummoti Thyatireni.

SVnt authores, inquit Plinius, tranſiſſe ex Europa Myſos, Phrygas, & Thynos, à quibus appellentur Myſi, Phryges & Bithyni: unde mox terris data nomina fuerint Myſiæ, Phrygiæ, Bithyniæ. De Myſis & Phrygibus ſimul, de Bithynis ſeorſum dicemus. Sunt enim Myſorum cum Phrygibus ferè cõfuſi apud authores, limites, tametſi aliquò tenus etiam diſcernuntur. Duplicem enim Phrygiam faciunt, maiorem inter Galatiam & Lydiam longo flexu incedentem, donec ad Pamphilios, Lycios & Cares pertingat; cuius urbes præcipuæ Ancyra, Synnada, Apamia, Hierapolis, Cybira. Minorem Troadi ſuperiectam, & ad Galatas uſque ingredientem, ab Auſtro Myſia maiore, à Borea Bithynia finitam. Rurſum & Myſiam bipartiuntur, Minorem à Bithyniæ finibus in Propontida flexam citra Pruſam quæ iuxta Olympum eſt, in qua mons ipſe ſit Olympus, & maritimæ urbes, Cyzicum, Parium, Lampſacum, Straboni, Plinio, Ptolemæo. Maiorem ab Auſtro ſupra ſinum Adramyteum, in qua Scepſis regio & Paleſcepſis, iuxta Antandrum littoralem urbem, contineantur. Teutraniam quoque regiunculam, cuius urbs Pergamus eſt, in Myſia ſtatuerunt. Helleſponto interim Abydum & Dardanum tribuentes. Verum has partes Phrygiæ nomen non confundit modo, ſed etiam amplectitur. Ordiemur igitur ab Helleſponto, & inde ad ortum meridiemq́; inſigniora duntaxat loca indicaturi, flectemus. Infra Sigæum promontorium à Troade iam nunc memorata Abydos iacet, contra Seſton Europæ oppidum, ut Martianus libro ſexto: Hic, inquit, duæ ciuitates, quarum una Seſtos Europæ, altera Abydos Aſiæ. Vtranque notam fecere literæ Leandri fato. Inde contra Callipolim Europæ, ſita uetus urbs Lampſacus, memorabilis conuentu contra Eudoxium & Accatium Arrianæ factionis principes, habito, quanquam nullo ſucceſſu, propter Valentem Cæſarem qui Arrianos tuebatur, & reſciſsis ſynodalibus actis, orthodoxos damnabat exilio, ceu in Valentiniano Paulus Diaconus ſcripſit. Huius urbis ciuis fuit Anaximenes orator, præceptor Alexandri, ille qui Lampſacum periclitantem uaferrimo reſponſo, ſeruauit. Alexander enim excidium Lampſacenis interminatus, ut uidit Anaximenem legatione ad ſe miſſum, primum præceptorem, dein & eloquentia ſuſpectum, ſancte iurauit, nihil ſe facturum quod peteret. Tum Anaximenes: Rogo te, inquit, Alexander ut Lampſacum diripias. Authore libro VII. Valerio. A Lampſaco, Parium eſt memoria Paridis quondam nobile, & proximum iam Bithyniæ Cyzicum à Mileſijs conditum, cuius epiſcopus Eunonius ille fuit hæreticus, qui per omnia diſſimilem patri filium eſſe affirmabat, & factum creatumq́; aſſerebat: quo

quo nomine demũ urbe pulſus in Cappadocia exulauit. Inde eſt Rindacus amnis, ante Lycus dictus, uoce multis amnibus cõmuni, quam tamen impoſitã eſſe à cauſſa cõſtet, quod aut impetu undarum, aut auctu, ripas infeſtent & mordeãt, aut (ut Rhenus noſter aſſolet) frequenter mutent alueum. Græcis enim λύκ@ lupus dicitur, animal natura uorax, unde & piſcem noxiæ uoracitatis lupũ dicimus, cuius frequens apud Plinium mentio. A Rindaco finis eſt Myſiæ, & Bithyniæ initium, Plinio. Altera Myſia quæ adiacet Aegeo, Scepſin habet celeberrimam quondam ciuitatem, à qua Scepſij, & Pergamũ Attali regiam, qui regnum Pop. Romano teſtamento reliquit. Pergamus Sileno fluuio finditur, alluitur autem Cæcio quem mons Pindaſus ædit, Plinio. Eius fuit Pergamena iuriſditio, de qua idem Plinius, & Pergamena eccleſia, de qua eſt apud Ioannem. Sed & charta Pergamena, quæ hodieq; à loco eo ubi inuenta eſt nomen retinet. Strabo decimotertio libro, Pergamum deſcribens palàm innuit inter clariſsimas eam Aſiæ ciuitates habitam, ſed tum maxime potentem fuiſſe, quum in Aſia rerum Attalus ſupra memoratus potiretur. Habuit & bibliothecam cum Alexandrina certantem, & Galenum nobis medicum genuit ſub Traiano Romæ ob artis præſtantiam ſummo in honore habitum. Intus Ancyra iacet, & Synnada, cuius Synnadenſis Conuentus olim, & Synnadici marmoris celebritas, & noſtris Parœcia Synnadenſis dicta, nobili epiſcopatu. Nec prætereundum, hoc maxime tractu ubi Synnada eſt Phrygiam aliquãdo Pacatianam cognominatam fuiſſe, uſque ad Cariæ confinia, ubi & Carophryges dicti coitu gentium, ut Gallogræci in Galatia, & Syrocilices ad montẽ Amanum. Vltra Synnadam in Auſtrum, Philomelium eſt, montanis appoſitum, quæ gentem Galaticam & Piſidas à Phrygibus diſterminant, meminit oppidi Ptolemæus & Strabo, cuius incolæ Philomelienſes dicti Plinio. Inde Pelta eſt, dein iuxta Mæandri ortum, quondam Celenæ. Vetuſtiſsimi reges Pacatianæ Phrygiæ, memorantur, Gordius, Mydas, Marſias. Hinc in Cariam immittens Phrygia, haud longè Laodicea, Hierapolim ambit clariſsimam urbem, impoſitam amni Lyco, iuxta quam & Coloſſæ iacent, itidem in Phrygia cenſæ, Plinio: unde Coloſſenſes dicti, Pauli epiſtola celebres, qua & Iudaiſmo fiduciam, & Paganiſmo ſupercilium detraxit. *Coloſſæ.* Vtrinque enim Euangelicæ doctrinæ puritas, ſubinde aliјs atque aliјs perſuaſionibus uiciata, laborabat. Erant ex Ethnicis docti uiri ad Chriſtum conuerſi, qui arrepta miniſterij functione, cum eloquentia ualerent, philoſophiæ itidem dogmata inſyncera, de Deo, de aſtris, de fato, de uirtute, de rationis præcellentia & ſublimitate, ex porticu fortaſsis aut Academia petita, ingerebãt. Quippe in illis perdiſcendis erant educati, & fides pro modulo data conce-

ptam à teneris perſuaſionem nondum elimauerat. Neophyti igitur è ciſternis hauriebant, ſed quod puriſsimis ſanæ doctrinæ fontibus ſuffunderent. Contra, qui ex circunciſione crediderunt, fauebãt Legi, pariter à teneris imbibitæ, nec deſinebant ceu iuſſam à Deo & ad ſalutem attinentem ſimplicium animis inculcare. Proinde Apoſtolus certo ſciens, nec in ratione hominis aut uirtute, neque in Lege & eius iuſtitia quicquam eſſe quod ad ſalutem faciat, ſed plenitudinem iuſtitiæ eſſe in Chriſto, per quem credentibus donata ſit redemptio, Coloſſarum eccleſiam admonet, ut neque his, neque illis aurem præbeant, palàm teſtatus tam philoſophia quàm Lege, candorem Euangelij ſubuerti, ſed in Chriſto fixas radices teneãt, quemadmodum eſſent illum ab Epaphra edocti. Vtinã & nos in poſtremis illis temporibus, hanc eximiam doctrinam ſic fuiſſemus ſecuti, Paulo inhortante, ut nec Iudæos audiſſemus operum fabricatores, nec Ethnicos admiſiſſemus argutiarum magiſtros. Hoc uno enim præſidio declinare licuiſſet flagrantiſsimum iſtud belli incendium, quod Euangelio etiamnum aduerſum carnis iuſtitiam & prudentiam geritur. Atque hæc quidem de Coloſsis. Proxime Hierapolim Themiſonium eſt celebre oppidum, dehinc Mæandri ripis impoſita urbs Apamea, non Conuentu modo inter Aſiaticos præcipuo quondam, ſed & Chriſti profeſſione celeberrima, & prius Celenæ dicta, unde & Celenios montes à Ptolemæo dictos uideri queat, in quibus Mæander oritur. De Celenis Liuius libro VIII. belli Macedonici, Celenæ, inquit, urbs caput quondam Phrygiæ fuit. Migratum inde haud procul ueteribus Celenis, nouæque urbi Apameæ nomen inditum ab Apamea ſorore Seleuci regis, & Marſyas amnis haud procul à Mæandri fontibus oriens, in Mæandrum cadit. Famaque ita tenet haud procul Marſyam cum Apolline tibiarum cantu certaſſe. Mæander ex arce ſumma Celenarum ortus, media urbe diſcurrens per Caras primum, dein Ionas in ſinum maris egreditur, quod inter Prienen & Miletum eſt. Hactenus Liuius. Curtius tertio libro non Mæandrum ſed Marſyam fluuium intermeare Apameam dixit, eundem & Lycum nominans. Plinius certe quinto libro tribus amnibus in Mæandrũ exeuntibus circũfundi Apameam ſcribit, uidelicet Marſya, Obrima, Orga. Eſt & in Syria Apamea ſicut & Hierapolis, quarũ nihil minus frequentes quondam eccleſiæ fuere. Quanquam Hierapolim Phrygiarum urbium maximam, alij in Caria, nõnulli in Lydia, tertij in Lycaonia Phrygiæ ſtatuere, manifeſta uariationis cauſſa, quod in horum tractuum confinijs iacere ipſam conſtet. Præterea, quod libro XIII. Strabo docet, Phrygiæ & Cariæ, ſed & Myſiæ loca difficulter inter ſe diſcerni queant, ob mutatas gentium ſedes, ut ante quoque dictum eſt. Hæc eſt Hierapolis quæ Philippum

pum apoſtolum,cum filiabus Syria digreſſum excepit,aluit,condidit. De qua re Polycrates Epheſi epiſcopus epiſtola quadã ad Victorem urbis Romæ teſtatus eſt. Si cui uacat eius partem in Hieronymi catalogo,ubi de Polycrate mentio eſt,legat. Memoratur & Papias præſul Hierapolitanus eidem Hieronymo. Eius fertur dogma fuiſſe mille annorum, quibus Dominus cum ſanctis poſt reſurrectionem eſſet in carne regnaturus, quod poſtea Apollinarius,Irenæus,Tertullianus, Victorinus & Lactantius ſunt ſequuti. Obiter monendus Lector, aliam eſſe Hieropolim in Aſia,ab hac noſtra Hierapoli,& ab illa Hieropolitanos,ab hac Hierapolitanos dici. Sita autem eſt Hieropolis in Aeolide,haud procul Thyatiris,quam Ptolemæus Hierocæſareã uocat,ut annotauit Hermolaus. Ad Hierapolim Phrygiam aquas eſſe calidas refert Strabo, quæ ipſo profluuio lapideſcant,& in toffum indurentur, quales hodie & in Carpathijs Sarmatiæ cõuallibus monſtrantur. Præterea & ſpecus extare,halitu noxio, quos uidiſſe ſe idem author & paſſeres immiſiſſe ait, illico exanimatos uenenoſo ſpiritu,qui tamen hominem minus infeſtet. Plinius libro II. ſolis ſacerdotibus eum halitum innoxiũ exiſtimat, & fortaſsis ita gentibus eius agri tum fuit ob Numinis reuerentiam perſuaſum. Eſt enim cognatum ſuperſtitioni uitium, ut fabuloſis interdum & commentitijs rebus admirationem ſui ambiat.

BITHYNIA.

Bithyniam longe optimam & ſplendidiſsimam prouinciam, à Nicomede illo qui Iulium Cæſarem educauit,Populo Romano teſtamento relictam, duo maria alluunt, ab Occaſu Propontis, à Septentrione Euxinus pontus. Quâ introrſum abit,ab Auſtro Myſia & Phrygia,ab ortu Galatia & Paphlagonia finiũt. Porrò uariare ſcriptores in Bithynico limite orientali, maxime marittimo, ſupra in Paphlagonia oſtendimus. Turcæ eam regionem hodie Natoliam uocant. Ex oppidis inſigniora ferũtur,Pruſa ad Olympum dicta, & alia quæ ad Hippum cognominatur. Porrò Hippus amnis eſt Ptolemæo,Plinio uero mons. Olympicam illam conditã ab Hannibale libro XII. Strabo tradit, quum poſt deuictum à Romanis Antiochum Pruſias eum rex hoſpitio excepiſſet. Tumulus eius Plinij ætate eo loco monſtratus eſt,quo antea Lybiſſa ſteterat. Cæterum in ora Propontidis Apamia eſt colonia: & præcipue inter Bithynicas clara Nicomedia, in ſinu qui ab Aſtaco urbe Aſtacenus cognominatus eſt,poſita. Habuit hæc epiſcopum Euſebium doctum uirum,ſed Arrij dogmate ſuſpectum,illum ſcilicet à quo Iulianus Bizãtij natus à tene-

ris eſt in fide noſtra inſtitutus, poſtea ſeductus à Lybanio, qui animum eius falſa deorum perſuaſione dementauerat. Glorioſior Euſebio Authimus fuit uir magnus, qui cum doctrina pietatem coniunxerat, capite plexum præſente Diocletiano & Martyrem factum uetus hiſtoria aſſerit. Martyres autem Græcis eccleſijs, hoc eſt teſtes diceban tur, qui (ut Ammianus ait) ad negandum Chriſtum & ſinendam religionem compulſi, pœnas cruciatusq; pertuliſſent, ad glorioſam mortem intemerata fide progreſsi. Profecto maius ulli rei teſtimonium præſtari nequit, quàm quod cum mortis optione coniungitur. Nicomediæ Lactantius rhetoricam profeſſus, mox diſcipulorum penuria ob Græcam uidelicet ciuitatem, ſub Conſtantino ad ſcribendum ſe contulit. Sed dolendum tamen tot præclara uolumina eius intercidiſſe, quorum ordine Hieronymus meminit. Non minus clara Chalcedon eſt cõtra Conſtãtinopolim ſita clariſsimo hodie Emporio, & Galata dicta accolis, à Bizantio, interflua Boſphori parte, ſeptem ſtadiorum ſpacio diuiſa. Celebris eſt noſtris ob ſynodum Chalcedonẽſem, quæ inter præcipuas numeratur. Quanquam haud raro in ea urbe per Arrianorum diſsidia cõgreſſum, conſultatum, & diſceptatum eſt. Nec tacenda hoc loco Maretis Chalcedonen. epiſcopi laus, qui quum grauante ſenio, uiſu & corpuſculo adeò languido eſſet, ut manu præeuntis regeretur, die autem quadam obambulans, Iulianum iam idolis ſacrificantem, obuiam habuiſſet, palàm & in faciem, ut impium & apoſtatam reprehendit. Contra uero Iuliano cæcitatem ei acerbe opprobranti, ut quam ne Deus quidem illius Gallilæus ſanare poſſet, liberrime reſpõdit ſe Deo ſuo gratias agere de cæcitate qua principem tam impium intueri ſibi eſſet negatum: meminit facti libro undecimo Eutropius. Nunc ad alia pergendum. Cios extra Boſphorum in Euxino ſita, quæ & Pruſias aliquando dicta eſt, diuerſa à Tio Paphlagonum ſeu Mariandinorum eodem littore, Pruſam autem ad Hippium, Burſam inuerſis & mutatis literis poſteriores uocarunt, Turcis etiam celebrem. Poſt quam in ortum Iuliopolis dicta, & item Heraclea iacent, notæ urbes. Contra, in Propontidis ora, Pythia, poſtea Sotiropolis dicta ob thermas medicæ ſalubritatis, in quibus lauãs Imperator Conſtantinus uenenum pro pharmaco inſcius hauſit, inde Nicomediam uectus, proxime urbem in publica uilla ab Euſebio Nicomedienſi, extrema primũ ſenecta baptizatus ex humanis exceſsit. Intus iuxta Aſcanium lacũ Nicæa ſpectatur, fertiliſsimo agro clauſa, & mater urbium Bithyniæ dicta. Conditam ab Antigono Macedone & Antigoniam uocatam, deinde à Lyſimacho de uxoris nomine Nicæam dictam; Strabo eſt author. Ambitus urbis ſtadiorum ſedecim fuit, forma mœnium quadrata, nec pluribus quatuor portis, uicisq; adeò rectis ut ex

lapide

lapide mediæ urbis quatuor illæ, quaqua uerſum portæ cerni potuerint. Nemo ignorat ſynodum Nicænam hac urbe, imperãte Conſtantino celebratam anno à nato CHRISTO tricẽteſimo uiceſimoquarto, primam uidelicet ab eo Conuentu quem apoſtoli Hieroſolymis egerant, atque ideo non tam uetuſtate quàm ſanctitate multorum qui interfuerunt, ſacroſanctam. Quanquam illi poſterior ætas adeò non detulit, quin reſcindere pluſcula & nouis cõſtitutionibus abolere fuerit auſa. Fatalis, opinor, hæc conciliorum ſors eſt, ut prioribus ſubinde poſteriora, aut inſertiant aliquid, aut detrahãt, nõ harum modo rerum quas pro ſuo iure uariant Eccleſiæ, ſed illarum quoque quæ uidebantur Canonica ſcriptura diſerte tradita. Nec finis eius erit incommodi, neque ullus unquam ſynodorũ ſucceſſus admodum felix, niſi demum inter eccleſias conueniat. Nihil aut recipiendũ aut definiendum, quod non euidentibus ſcripturarum oraculis nititur, longe minus ſtatuendum quod illis eſt aduerſum. Hæc enim, niſi fallor, ſola ratio, & moleſtiam leuare conciliorum, & publicæ eccleſiarum concordiæ ac tranquillitati ſuccurrere poſſet. Meminiſſe uero oportet, & in Thracia Nicæam fuiſſe, Bithynicæ cognominem, cuius alicubi Socrates Bizantinus meminit. Nicææ Bithynicæ, patrum memoria epiſcopus fuit Beſſarion, homo natione Græcus, quem ob excellentem eruditionem, & utriuſque linguæ facundiam, Eugenius IIII. tempore ſynodi Baſilienſis in ordinem Cardinalium aſciuit, uirum liberaliſsimum, & cuius domus Romæ inſtar Academiæ fuit ſtudioſis omnibus patẽs. Id hoc libentius retuli, ut oſtenderem tantillo tempore exacto etiamnum Romæ fuiſſe, primarios presbyterorum, qui Græcis atque adeò Aſiaticis eccleſijs præeſſent, haud quidem Titulo tenus, ſed re ipſa tales, & doctrina, grauitate & eruditione, uel maximis eccleſijs per Græciã digni. Amnium Bithyniæ primæ claritatis Sangaris eſt, qui & Sangarius dicitur, Liuio, Marcellino, cæteris. Dein Rhindacus ex Myſio monte, qui idem & Olympus dicitur, delapſus, uetus Myſiæ Bithyniæq; ad Propontida terminus. Plinius plures memorat, ſed incelebriores, quorũ Lycus Heracleam præfluit, Billæus Tium, ſupra nobis ex Pomponio, Paphlagoniæ attributum, cui & Parthenium aſsignat Plinius. Ptolemæus, Bithyniæ tribuit.

INSVLAE MEDITERRANEI PRAECIPVAE.

Reliquum eſt, ut abſoluta partium orbis continente, nunc & de inſulis dicamus. Harum plurimas & frequẽter habitatas, mare habet quod Mediterraneum dicimus. Maximas autem Oceanus. Nos ordine obſeruato prius de his quæ ſunt in Mediter-

neo,mox & de illis quas Oceanus ambit,dicemus. Sumemus autem initium à Mœotide,in qua cum, ut in lacu multis locis uadoſo,pluſculæ ſint, tamen non habent cur memorentur, niſi indicare Alopeciam libet non longe à Tanais oſtijs remotam,Straboni,Ptolemæo,atque item Plinio memoratam. In Euxino aliquot contra Europæ atque Aſiæ littora iacent, à Plinio redditæ quinti libri fine, quarum præcipue,Peuce, Danubij oſtijs obiecta, & contra Boſphorum Thracium ſitæ Cyaneæ. In Propontide Proconneſus tantum habitatur,ut libro ſecundo tradit Pomponius. Aegeum pelagus,reliquumq́ mare quod inter Occiduam oram Aſiæ,Macedonicumq́,Theſſalicum,Atticum, & Peloponnenſe littus interiacet alicubi, & Myrtoum & Icarium & Creticum & Carpathium mare cognominatum ante alia inſuloſum eſt. Helleſponto autem proxima Tenedos, dein contra Athon Macedoniæ montem Lemnos iacet, inter quam & oram Thraciæ quæ Neſſo & Hebro amnibus clauditur, minor quidem Lemno,ſed fama quondam celebrior,Samothrace,portuoſiſsima ut ait Plinius,habens ab ortu Imbrum inſulam minime obſcuram, ab occaſu Thaſum & ipſam nobilem & fertilem, Samos autem primum dicta, & Thracia cognominata uidetur, ad eius Sami quæ Aſiæ obiacet, differentiam. Vnde Maro Aeneidos ſeptimo dixerit, Treiciamq́ Samon quæ nūc Samothracia fertur. Plinius author eſt in ea quondam Venerem, Phaëtontem & Poton celebribus ſacris & ſanctiſsimis cerimonijs coli ſolitos, ut alijs quidem & inſulis & urbibus diuerſa numina pro Gentilium uanitate culta obſeruataq́ legimus. Nobis hoc nomine ſacratior eſt, quod Paulum Macedoniæ adnauigantem excepit, ut Lucas Actorum XX. Cum ſoluiſſemus,inquit, à Troade, recto curſu uenimus Samothracen,& poſtero die Neapolim &c. Erat enim in Continente Macedoniæ Neapolis, contra Thaſum inſulam in littore ſita urbs, cuius ſupra meminimus. Ex aduerſo & contra Aeoliæ oram Lesbos eſt, clariſsima inſularū quæ ſunt ad occiduam Aſiæ frontem, quippe non fertilitate ſolum, quæ tamen ei Macariæ cognomentum indidit, ſed urbium etiam frequentia,& fama clarorum hominum enituit. Obijſſe in ea urbes aliquot terræmotibus & maris hauſtu indicat Plinius. Memorantur ex reliquis Mitylene,Methymna, & Ereſſus illa quæ Theophraſtum genuit Ariſtotelis diſcipulum, & in ludo ſucceſſorem,uerecundiſsime ab ipſo Ariſtotele deſignatum,Lesbij uidelicet uini commēdatione ut ſuauioris: cuius rei Gellius libro decimotertio pereleganter meminit. Lucas quoq́ de Mitylene Actorū XX. Cum autem ueniſſemus Aſſon, recepto eo uenimus in Mitylenen,& inde nauigantes ſequenti die uenimus contra Chium, poſtridie uero appulimus Samum, & commorati Trogillij, proximo die uenimus Mile-

Samothrace. *Mitylene.*

Miletum. Eo enim loco apoſtoli nauigationem ex Aſſo, Mileton uſq; factam breui quidē ſed diſtinctiſsima narratione eſt complexus. Porrò Lesbus licet proxima Aſſo ſit, tanta tamen longitudine à Septentrione in Auſtrum protenditur, ut octo urbibus Aeoliæ maritimis reſpōdeat. Ea cauſſa factum, ut quoniā ad meridianam inſulæ partem Mitylene & Ereſſus iacent, hac quidē in occaſum, illa in ortum expoſita, temporis aliquid ei profectioni tribuendum fuerit, qua ex Aſſo ad Mitylenen peruenit Paulus, ut obiter Lucæ uerba ad Geographiæ fidem explicemus. Nam & Chius, ut idē dixit, ſupra Lesbum eſt Ioniæ uicina, deinde Samos contra Cariæ partē, mox Trogillion ex aduerſo Mileti, poſtremo uicina iam Doricæ peninſulæ & ad finem Aſiaticæ frontis ſita Cos, de qua idem Lucas XXI. capite mentionem facit, innuens Paulum recta à Mileto Coum ueniſſe, inde Rhodum, dehinc Pataram, tandē in Cyprum. Nos ſummā eius nauigationis per partes exponemus. Chios igit̄ inter Samum & Lesbum ex aduerſo maxime Erythriarum poſita, ut ait Plinius, centū millium paſſuū ambitu complectitur, eadem & Chia dicta, monsq; in ea Pelleneus marmore olim quod Chium uocabant celebris. Sed & Chium uinum inter laudatiſsima, Aruiſinum dictū Plinio capite ſeptimo, libri XIIII. quanquam Aruiſimum in uulgatis libris mēdoſe legitur. Strabo enim libro decimoquarto Aruiſiam aſperum & importuoſum in Chio locum eſſe ſcribit trecentorum ſtadiorum ſpacio, qui uinum fert, Græcanicorum optimum. Noſtri Maruaſinum, & corruptius etiam Malmaſinum uocant, hodie ut Raphaël tradit ex Creta allatum. Item Chia ficus ſaporis acuitate commendata, de qua Martialis: *Chios.*

Chia, ſeni ſimilis Baccho, quam Seria miſit,
Ipſa merum ſecum portat & ipſa ſalem.

Condiebatur enim ſeriolis, id eſt fictilibus, & in his Romam aduehebatur, ut hodie ad nos ex Hiſpanijs Gallijsq; è iunco textis calathis ferè importātur. Porrò Lucas nō ad Chium appuliſſe Apoſtolum, ſed contra Chium ueniſſe ait, ut intelligamus aut ancoris iactis ſe in alto peregiſſe eam noctem, aut ad finitimam aliquam Chio inſulā ueniſſe, quæ in proſpectu Chium haberet. Non paucas enim proximas Chio inſulas nominatim cenſet libro quinto Plinius. Referam & hoc quod Aeneas pōtifex in Chij mentione annotandum duxit, Reſinam Chij è Lentiſco manare, quam primo libro Dioſcorides, & libro XII. Plinius, Maſtichen ſeu Maſticen uocāt, adeò laudatā medicis, ut nec Indica nec Arabica antecedat, neq; quæ è Græcia & Ponto aduehitur melior ſit. Vulgo Maſtix dicitur liquor ille, cum μαςίχη tamen Græcis nominādi caſu & exinde Plinio Maſtiche dicat̄. Samos Chio & fertilior & clarior eſt, ſita inter Icariam inſulam quæ Icario mari nomen dedit, *Samos.*

& oram Aſiæ in qua Epheſus & Panionium iacent, Anthemuſa aliquando dicta à floribus, & Parthenia, id eſt uirginea, Stephane, quoniam corollis texendis accommoda ſit. Flores enim Samiorum in prouerbium abierunt, uoluptuariæ amœnitatis. Et quia fertiliſsima eſſet, Lac itidem Gallinaceum ferre dicta eſt. Prædicatur & alumno Pythagora, qui ut libro XIIII. refert Strabo Polycratem tyrannum exoſus diſcendi gratia ad Chaldæos & Aegyptios abierit. Inde reuerſus cum nihil mitius agi in patria uideret, in Italiam abnauigauit. Videri poterat & uoluptate perditam deſeruiſſe, nimirum ad diſcendum natus. Et quod libro VIII. Laertius tradit, à Polycrate Pythagoram in Aegyptum abeuntem Amaſidi regi per epiſtolam commendatum fuiſſe. Trogillium parua inſula, in ſinum quem Mela Baſilicum uocat, inclinat, cognominis autem promontorio Continẽtis iuxta Prienen urbem ut XIIII. libro tradit Strabo. Plinius libro quinto pluratiuo numero Trogilias dixit eam inſulam, & l. ſimplici, quod & Hermolaus probat. Lucas gemino protulit, niſi uiciati ſint codices.

Trogillium.

Com.

Cous autem ſiue Cos contra Cariam & illi ſinui obtenta in quo Halicarnaſſus fuit, nobiliſsima inſula dicta Plinio, inter quam & Chion media Samos eſt, ſicut inter Samon & Lesbon, Chios, porrò illis Coos, nec fertilitate nec fama cedit ingeniorum. Siquidem & Hippocratem genuit principem Medicum, Pythagoræ diſcipulum, & Apellem pictorem incomparabilem, quem ad Perſeum diſcipulum de ſua arte Commentarios ſcripſiſſe, maximus operum eius præco Plinius ſcripſit. Proinde inter multas Aſiæ laudes, hæc præcipua eſt, quod tot nobis excellentes rei Medicæ & ſcriptores & profeſſores ædidit. Nam & Dioſcorides, cuius libri de herbarum uſu & effectu, ſeu, ut ipſe inſcripſit, de medicinali materia extant, Cilix fuit ex Anazarbo cuius ante meminimus. Hippocrates autem Cous, Galenus è Pergamo Myſiæ Aſiaticæ, Theophraſtus è Lesbo, qui plantarũ hiſtoriam & cauſſas multis libris tractauit. Pythagoras de quo mox diximus, è Samo, quem & ipſum poſt laborioſiſsimas peregrinationes de herbarum naturis ſcripſiſſe, author eſt Plinius. Sanè & Aeſclepiades Aſiaticus fuit è Pruſa Bithyniæ, Mithridatis ætate medicus clariſsimus. Habuit & Coos Aeſculapij templum uetuſtiſsimi medici, qui artis fauore diuinos honores meruiſſe traditur. Notandum autem & Ceam inſulam eſſe, ſed in Europæ littore proxime Euboëam contra Sunium Atticæ promontorium ſitam, Heraſiſtrati medici & Simonidis poëtæ Melici patriam, de qua libro decimo Strabo: ut ſint tres inſulæ nominibus affines, Chius, à qua Chij, Cos ſeu Coos (utroque enim modo dicitur) à qua Coi, & Cea à qua Cei dicuntur incolæ, ut & Ceæ ueſtes quas Cea inſula mittebat. Inde & parœmiæ factus

locus

locus eſt, Chius & Cous, de rebus uehementer ſimilibus. De qua in Chiliadibus ſuis Eraſmus. Diſcrimen illud iam dictarum inſularum Hermolaus explicuit, ſpectatiſsimæ diligentiæ uir, & qui Plinianæ lectioni propemodum deſperatæ non lucem modo primus, ſed etiam uitam attulit, ut planè terris effodiſſe tantum theſaurum, & ſtudioſis impertijſſe uideri, prædicariq; debeat. Hactenus de Aſiæ inſulis occiduis, nunc ad Atticam oram deflectemus. In ea præcipua inſularum Euboëa iacet, Atticum & Bœoticum littus propemodum totum longitudine æquans, mare anguſtum interfluit, quod & Euripum habet, reciproco curſu notum. Inde etiam in inconſtantes Adagio nato. Vrbium eius clariſsimæ Chalcis, &, Cariſtio quondam marmore nobilitata Cariſtos. Recentiores Nigropontum uocarunt inſulam hanc, inuaſam, captamq; à Turcis imperante Friderycho tertio, Anno à nato Chriſto M. CCCCLXX. Ab ea meridiem uerſus & ortum, illæ iacent quæ circum Delon, Cyclades: propius Cretam Aſiamq; Sporades dicuntur, plerunq; ſcriptoribus ita confuſæ ut Sporadibus quæ ſunt Cycladum, rurſum autem Cycladibus quæ ſunt Sporadum annumerentur. Dictæ autem Cyclades, quod circum inſulam Delon, circuli forma ſitæ ſunt, Sporades autem reliquæ, quia ſparſim & ſine ordine iaceant. Plinius duodecimo capite quarti libri, Cyclades, inquit, & Sporades ab Oriente littoribus Icarijs Aſiæ, ab Occidente Myrtois Atticæ, à Septentrione Aegeo mari, à Meridie Cretico & Carpathio mari incluſæ, ducentorum millium paſſuum in longitudinem & per ducenta millia in latitudinem iacent. Nota autem eſt Delos Apollinis & Dianæ fabulis, nec ritibus ſuis caruit de fabula nata ſuperſtitio: in ipſa enim nec parere, nec ſepelire fas erat, ſicut nec canem alere, ut libro IIII. Thucydides, & poſt eum Strabo decimo libro prodidere. Proinde in Rhenæa uicina inſula mortuos Delij ſepeliebant. Id honoris, puto, Dianæ uirgini tribuebatur. Eſt & Paros illi uicina in qua Parium marmor, candore ſpectatum. Et Ios Homeri ſepulchro celebrata ueteribus. Præterea Telos inſula diuerſa à Delo, cuius nobile unguentum erat, Telinum cognominatum, Dioſcoridi libro primo. Conficiebatur potiſsimum fœnugræco, addito Calamo & Iunco, odoratis. Plinius decimoquarto libro Telinum unguentum ut laudatiſsimū prædicat. Laudata eſt & Cilicia olim unguentis, præcipue Tarſos quæ Nardino præcelluit. Id ex Omphacino fiebat, additis, Coſto, Amomo, Nardo, Myrrha, & ad excitandum odorem Balſamo. Porrò Nardinum non modo uariabat propter uarias ſpecies eius, ſed etiam rebus adulterabatur uim Nardi præferentibus. Eſt autem Nardus Indica quæ & laudatiſsima, eſt Syriaca, eſt Gallica, eſt Cretica, Plinio libro XII. Indica & folia habet, & in ſpicas exurgit,

quorum utriuſque eximius uſus in unguentis erat. Spicatum etiam dicebatur quod è ſpica eſſet confectum authore Galeno. Foliatum autem dicebant Nardinum, non à Nardi folijs, ſed à Malobathro, quod ſæpiuſcule reliquæ materiæ in Nardino admiſcebatur. Malobathrum autem, nil aliud quàm folium eſt odoratum, in Indiæ paluſtribus ad Lentis modum fluitans, nec ullis adhærens radicibus, de quo multa apud Dioſcoridem doctus homo Marcellus Florẽtinus diſſeruit. Dignum autem cognitu, quod libro XIII. Plinius tradit, uidelicet nouem herbarum ſpecies eſſe quæ Nardum imitentur & adulterent. Vnde intelligimus in tanta fraudis materia uſum loquendi obtinuiſſe, ut

Nardus piſtica. piſtica Nardus diceretur, quæ ſyncera & abſq; uicio eſſet, ἀπὸ τῆς πίστεως à fide, & plane ἄδολος, hoc eſt germana, ut ait Eraſmus, & nulla arte uitiata. Proinde & Hermolaus libro Corollarij primo πιστικὴν, hoc eſt probam & fidelem exponit, & quæ adulterata non ſit, ſicut Marci XIIII. & Ioãnis XII. accipitur. Diuus Hieronymus ſuper XXVI. cap. Matthæi piſticam plane, ueram & abſq; dolo expoſuit. Vnguentum hoc, præterquam quod odoratiſsimum erat, attenuabat etiam, extergebat humores, diſsipabat, calefaciebat, authore Dioſcoride. Apud Plinium igitur primo capite libri duodecimi, non Delos ſed Telos legendum, quarti enim libri duodecimo capite Deli pariter & Teli mentione habita, nominatim Telon unguentis nobilem eſſe teſtatur. Iam & Pathmos inter Sporades cenſetur non magna inſula & quæ circuitu triginta millia paſſuum non excedit. In qua Ioannem apoſtolum exulaſſe Tertullianus in libro de præſcriptionibus hæreticorum affirmat. Damnauerat eum Domitianus, quo interfecto, quum acta eius Senatus reſcidiſſet, & Nerua Cocceius, pertinax à Hieronymo cognominatus, exilia illius, Edicto ſoluiſſet, incolu-

Creta. mis apoſtolus ſuæ Aſiæ eſt reſtitutus. Supra Sporadas, Creta, Iouis magni medio iacet inſula Ponto, ut dixit Vergilius. Hodie Candiam uocant, maior eſt quàm Cyprus, minor autem quàm Sicilia & Sardinia, quibus ſolis in toto Mediterraneo cedit, interim nobilitate & fertilitate par omnibus. Situs eius orientalior eſt quàm Peloponneſi, interq; Atticam Græciæ & Cyrenaicam Africæ oram media iacet, haud amplius bidui ad alterutram nauigatione. Alluunt maria, ab Occaſu Ionium, ab Ortu Carpathium, à Septentrione Aegeum, & ab ea uocatum Creticum, à Meridie Africanum. Forma eius oblonga, retortis lateribus, & inter æſtiuum ortum occaſumq; ita porrecta, ut altero faſtigio in Boream, altero in Notum tranſuerſa reclinet, anguſta magis & longiſsima eſt ad Orientem, ubi contra Rhodum Sammonio promontorio extollitur, ab occaſu retuſior in duo promontoria diſpaleſcit, quorum auſtrinum contra Phycuntem Cy-

renaicæ

renaicæ à Græcis κριὸμέτωπος dictum, quoniam frontem arietis exprimat: alterum obuerſum Peloponneſo Cimarus uocatum Straboni. Sunt & in lateribus promontoria, quorum Auſtrinum potiſsimum Phenice, contra Chorum & Africum, arctoum Zephyrium Sporadibus aduerſum, Ptolemæo. Plinius quarto libro nuſquam latiorem eſſe quinquaginta millibus paſſuum tradit, cum longa tamen ducentorum ſeptuaginta millium ſit, quæ ſumma ad calculum reducta large quadraginta milliaria Germanica æquat, nec multo minus apud Ptolemæum ex obſeruata graduum longitudine colligitur. Referendum id duxi quo ſimilius uero fiat, quod magno conſenſu ſcriptorum traditur, centum eam urbibus aliquando fuiſſe claram, quarum circiter quadraginta Plinij ætas nouit, enumeratas ab ipſo quarti libri duodecimo capite. Extant hodieq; non paucæ, quarũ minimum decem ſuos præſules habẽt, urbe metropolitana marittima, quæ eo quo & inſula nomine Candia dicitur, fortaſsis à candore deducto uocabulo, quandoquidem Strabone teſte, eius inſulæ montes occidui λέυκοι, hoc eſt albi ſeu candidi dicuntur. In totum autem iniquior eſt molliter aſſurgentibus cliuis quorum fertiliſsimæ conualles cernuntur. Exaſperatur & montibus, Ida maxime, qui mediæ inſulæ altiſsimus imminet, pedem eius oppidis circum, coronæ inſtar ambeuntibus. Rigant amnes, Oaxis Vergiliano notus carmine & Letheus, alijq; non ignobiles. Sed hac uel una re beata eſt, quod noxijs animalibus caret. Porrò gloriam fertilitatis non urbium modo fama, uerum & uetuſtatis honos, & potentia, rerumq; geſtarum memoria uincit. Præfuiſſe inſulæ Iupiter fertur uetuſtiſsimus rex, cuius Lactantius ante alios libro Inſtitutionum primo meminit. Fuit & Gnoſius cognominatus Rhadamanthus, tanta integritate uir ut tribunal ei & iudicium apud inferos priſtini uates tribuerint. De Minoe rege minime fabuloſum eſt primum eum Creteſibus leges dediſſe, & optimis inſtitutis, magna ci uilitate ornaſſe, quam mox paulò & Lacedæmonij ſint imitati. De maris imperio & inſulis Cretæ ſubiectis, ipſe etiã Ariſtoteles ſecundo Politicῶν teſtatus eſt. Inde enim prouerbium natum, Cretes neſcit pelagus, de eo qui quod eximie nouit diſsimulat, ut Strabo decimo libro tradit. Varie poſtea tyrannis paruit, non Græcis modo ſed & Barbaris, donec poſt deuictum in Aſia Antiochum, Romani eam Metello duce qui inde Creticus dictus eſt, deuicerunt. Poſtremo collapſis imperij Orientis rebus, Veneti ingenti pecunia coëmptam ſuæ ditioni adiecerunt, & iam plus trecentis annis poſsident. Qui ſanè non hanc ſolam, ſed & Cyprum & Corcyram, Cycladumq; & Sporadum non paucas, & Adriatici maris ferè omnes, quæ plurimæ tamen ſunt, poſſident, omniũ Europæ populorum, qui modo Ariſtocratiam retinẽt,

citra controuerſiam potentiſsimi, Turcis autem iuſtiſsimis cauſsis fœderati, ne hoſtem experiri eum denuo cogãtur, qui iam antea tot præclaris urbibus eorum imperio ui ablatis, plus ſatis damni fecerit. Candia igitur oppidum parte occidua, ut dixi, poſitum, eo ferè littorum ambitu iacet quo antea Phalaſarne, & fortaſſe ipſa Phalaſarne eſt, quod tamen ut coniectari, ita non auſim aſſerere, in tanta præſertim locorum nominumq́ue uariatione, etiam ſi conſtet recens eſſe Candiæ nomen. Sed & Cretæ aliquãdo non fuit. Curetis enim prius, & ante quoq; Aeria dicta eſt, præterea ob eximiam cœli clementiã Macaron, ſiue ut Solinus & Martianus uocant μακαρόνησος appellata. Tanta temporum nocendi rebus humanis tum inuidia tum pertinacia eſt, ut nullo unquam certo aut loco aut ſtatu illæ fuerint, longè minus retineant nomina, ut uериſsime dictum ſit ab Horatio,

Vt folia in ſyluis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt, ita uerborum uetus interit ætas,
Et iuuenum ritu florent modo nata uigentq́ue,
Debemur morti nos, noſtraq́ue &c.

Ea cauſſa factum eſt, ut & in Lucæ hiſtoria Actorum XXVII. locorum eius inſulæ nomina quædam, parte mutata, parte recentia & è uulgi uelut uſu petita legantur, quorum nec Plinius, qui in Lucæ tamen tempora incidit, nec Ptolemæus, qui poſt eum ſub M. Antonio
Salmon. uixiſſe creditur, in deſcriptione Cretæ meminerint. Salmonem uocat Lucas detorta paululum uoce promontorium quod Plinio & cæteris
Pulchriportus. Sammoniũ dicit, præterea in latere inſulæ auſtrino, Pulchrosportus, & Laſæam ciuitatem, & Aſſum, inter Sammonium & Phenicen portum memorat, quæ aut indigna uiſa doctioribus quæ referrentur, aut illius temporis & uulgo nautico recepta uocabula extitere. Certe Eraſmo exactiſsimi iudicij uiro, qui nuper Pauli peregrinationem luculentiſsima breuitate eſt complexus, de uulgi ſermone petita uiden-
Phenice. tur. De Phenice quidem optimo portu meminit Ptolemæus, & Pul-
Laſæa. chroſportus iuxtaq́ue Laſæam littorariam urbẽ agnoſcit Hieronymus.
Aſsiu. Aſum autem ſeu Aſſum haud recte eam quæ Aſiæ eſt hoc loco intelligit, cum Lucas Creticum littus non Aſiaticum illo capite deſcribat. Quin & uento contrario ita coercitam nauem indicat, ut ne Gnidum quidem appellere licuerit, nedum ad interiorem Aſiæ receſſum in quo Aſſos erat, ingredi. Aſium quidem Plinius in Creta cenſet, ſed mediterraneum, ut omnino diuerſam & plane maritimam reddidiſſe uideri Lucas queat. Qui quanta alioqui fide & diligentia ſuam hiſtoriam ſcripſerit, abunde uel hic unus locus uiceſimiſeptimi capitis, teſtatur, adeò omnia certis compertisq́ue deſcriptionibus terrarum qua-
Gnidus. drant. E Lycia enim ſoluentibus Italiam uerſus, Gnidos petitur, ea eſt urbs

urbs uetus & celebri nomine in extima peninſulæ fronte, quâ Dores habitarunt, unde ab Auſtro ora Aſiæ ad Occaſum uertitur, ceu in Caria diximus. Hanc cum in proſpectu haberẽt, nec tenere poſſent à uentis prohibiti, ad ſiniſtram deflectere, & Sammonio Cretæ extimo & Gnido aduerſo promontorio applicare compulſi ſint. Mox uelut impetum declinaturi, contra morem, auſtralem inſulæ oram haud ſatis commodam portubus legere, ac demũ Phenicem ut aptum hybernis locum ingredi cum conſtituiſſent, repente exorto Euroaquilone arrepti, & ad Claudam inſulam delati, cum non daretur portus, in ampliſsimum pelagus tempeſtate adacti fuerint, hoc unum interim ſummis uiribus conati, ne Affricano littori appulſi, in breuia & Syrtes inciderent. Timendum id prorſus erat, propter uenti curſum, qui à latere Septentrionis exortus, Cretæ præſertim auulſas naues recta in oram Syrtium impellebat. Ventus autẽ cuius hic Euãgeliſta meminit, niſi fallor, Cæcias eſt, ab exortu æſtiuo progreſſus, authore Plinio. Euro autẽ Aquilo dictus quod à parte Boreæ Aquilonem, ab æquinoctio Subſolanum, qui & Eurus eſt, habeat, mediusq; inter illos incedat: conſtat autem uiolentum eum & tempeſtuoſum eſſe. Porrò Claude inſula à Plinio & Pomponio Gaudos dicitur, à Ptolemæo Claudos, ut exinde conſtet mutari conſuetudine nomina. Nam & Beda hoc loco, uidiſſe ſe exemplaria teſtatur, quæ uocabulũ Caude, non Claude haberent, ut & Gaude dicta uideri poſsit & Claude, ſicut Gaudos & Claudos. Sita autem eſt haud longe à promontorio quod contra Phycuntem Africæ promontorium ſpectare diximus. Alia eſt contra Siciliam poſita Gaulos, de qua ſuo loco. Dici uero nõ poteſt quantum opis adferant ad huius tempeſtatis cognitionem, Tabellæ Geographicæ, quas ſi ab hac parte Lector intuitus fuerit, uidebit luce clarius, in quàm immane & atrox pelagus Paulina nauis correpta, & quàm uicina periculis fuerit, utq; Meliten inſulam uiderit, tanto interuallo diſsitam à Cretico littore, non mirabitur totis quatuordecim diebus noctibusq; in alto iactatum fuiſſe Apoſtolum. Cæterum, ut de Creta finiamus; audiuit & ipſa Paulum euangelizantem. Mox & Epiſcopum habuit Titum, qui aliis ordinatis celebres in ea Eccleſias conſtituit. Sic enim loquitur in epiſtola ad Titum Cretæ agentem, Apoſtolus, Huius rei gratia reliqui te in Creta, ut quæ deſunt, pergas corrigere, & conſtituas oppidatim presbyteros ſicut ego tibi ordinaram. Si quis eſt inculpatus, unius uxoris uir &c. Præcipue autem admonet, ut eos legat qui ſanam doctrinam tenerent. Erant enim iam tum Iudæi in Creta nihilo meliores Aſiaticis & Galaticis pſeudoapoſtolis, qui animas ſimplicium negotiantes, doctrinam ſuam quæſtui accommodabant, & ritu phariſaico doctrinas & mandata hominum

Euroaquilo.

Clauda.

ingerebant,ſuperbiſsima præſumptione cum inſatiabili auaritia con= iuncta, quæ uitia Chriſtus phariſæis ut capita ſuperſtitionis & pieta= tis peſtes acerbe ſemper opprobrauit. Ad doctrinæ porrò improbi= tatem genuina quædam & peculiaria inſulæ uitia,quorum cauſſa non raro Cretes peſsime audierunt, accedebant.Proinde & ipſe Apoſto= lus quo circunſpectiorem Titi animum redderet, non dubitauit Epi= menidis carmen, uel maledicentiſsimum epiſtolæ ſuæ inſerere, quod ad hunc modum habet,

κρῆτες ἀεὶ ψεῦσαι,κακὰ θήρια γαστέρες ἀργαί. id eſt,

Cretenſes ſemper mendaces,malæ beſtiæ,uentres pigri.

Cæterum ſpiritu ſuo dominus ita uitia abſterſit cordibus, & mentes auſcultantium Euangelio ſic renouauit luce cœleſti, ut non alia inſula aut celebriores aut inſtructiores Eccleſias habuerit.Ex epiſcopis uete= ribus clariſsimi fuerunt Pinytus Gnoſius, & Gortynæ urbis præſul Philippus cuius contra Martionem libri extiterũt,ambo inſignes im= peratore M. Antonino. Nunc reliquas inſulas proſequemur. Car= pathos clara, inter Cretam & Rhodum iacet, adeò celebris quondam
Rhodus. & potens, ut mari etiam nomen dederit. Rhodus autem cuius XXI. capite Lucas in Actis meminit, ex aduerſo Cariæ & Lyciæ ſita eſt,cla= riſsima inſula, & ueterum etiam ſtudiorum atque eloquentiæ memo= ria nobilis. Tres in ea urbes fuerunt,Lindus,Camyrus,& Ialiſus quæ & Rhodus nunc dicitur, ſita eſt in littore inſulæ Septentrionali,ac ue= lut peninſulę impoſita eximium portum habet,citra quem admodum munita turris, uulgo S. Nicolai dicta,quæ noſtris magno aliquando tuendæ urbis præſidio fuit. Eam urbem cum reliqua inſula,diu Sara= cenorum incurſionibus uexatam,noſtri cum Palæſtina & Syriæ parte receperunt. Deinde amiſſa rurſum Hieroſolyma, fratres Hoſpitalarij qui S. Ioannis cognominantur,Rhodum fauore regis Gotfredi,occu parunt, anno Milleſimo trecenteſimo octauo à nato Chriſto. Quæ res magnã eis opulentiæ occaſionem præbuit. Enimuero fama rerum geſtarum, dein & publicus fauor, & perſuaſio quædam de coërcen= dis eorum opera infidelibus, omnium mentes ad iuuandum contri= buendumq́ inflammauerant. Deinde etiam Pontificum accedente cu ra, bona propè omnia quæ Templarij paulò ante ob impietatem & perfidiam extincti,reliquiſſent,in illos ſunt translata. Acceſsit opibus dignitas,resq́ breui ita creuere, ut Turcis etiam, haud raro Rhodien= ſes terrori fuerint.Quippe detrectare fœdera, & pacis reſpuere condi= tiones interdum ſunt auſi : fertur,facile etiam ſoluere conſueſſe ſi quæ coaluiſſent. Idcirco ut rerum omnium humanarum,ita huius quoque potentiæ proſperitatem, miſer caſus excepit. Dubium faſtú ne atque inſolẽtia noſtrorum,an Turcarum odio ueteri,nec ſatiabili regnorum cupi=

cupiditate, anno Chriſti M. D. XXII. diuitem, munitam, & populoſam urbem, toties antea fruſtra petitã & obſeſſam, Turca haud multis diebus cepit, omni ſimul eius agri ditione adiecta. Cum eam fratres illi ducẽtis & quatuordecim plus minus annis tenuiſſent. Fide tamen publica noſtris cõceſſum fuit, ut tempore præſcripto ſi liberet, ſolũ uerterent, cumq́ bonis omnibus quò uellẽt emigrarent. Itaq́ in Melitam ab illis migratũ eſt, de qua ſuo loco dicetur. A Rhodo Cyprum uerſus multæ inſulæ, ſed ferè paruæ & ignobiles. Ipſa Cyprus nouẽ aliquando, ut Pomponius tradit, regnorũ ſedes, media inter Ciliciæ Syriæq́ littora iacet, longitudine ab occaſu in ortum ducta, & à Borea Cilicio, ab occaſu Pamphilio, à Meridie Phœnicio, ab ortu Syrio mari clauſa, & Ceraſtis aliquando dicta, quod multis promontorijs ceu cornibus infeſtis aſſurgat. Horũ unũ Cromyum Straboni dictũ, ab Anemurio Ciliciæ promontorio nõ amplius quinquaginta milliũ paſſuũ abeſt, Ceruis etiã illinc in Cyprum natare auſis, ſagacíſsimo terrarũ odore, ut tradit Plinius. Promontoriũ quod ad Orientem eſt Dinares, ad Occidentem Acamas dictũ, duabus ceu metis longiſsimæ dimẽſionis, poſitis. Auſtrini lateris extrema, ab occaſu Zephyriũ ab ortu Pedalium, promõtoria Ptolemæus facit. In mediterraneo mons altus Olympus, amnesq́ ex eo, Lycus in Meridiem, Lapethus in Septentrionem effuſus. Credita eſt continenti adhæſiſſe olim parte qua Syria eſt, inſulis etiamnum quæ Clides dicũtur intermedijs. Strabo libri decimiquarti fine Cyprum deſcribens, fertilem eam uino, oleo, frumẽto eſſe tradit, abundauit & ære, Cyprio cognominato, uulgo cuprum uocãt. Idq́ in primis illi laudis tributũ, quod nauẽ ab ima carina ad ſumma uſq́ carbaſa, nulla externa ſed domi nata parataq́ materia abſoluere & committere pelago potuerit, adeò ligno, ære, pice, lino, abundat. Romani eam ſublato Ptolemæo Aegyptio rege, ob famam diuitiarum magis quàm ulla iuſta cauſſa moti occuparũt. Catone mox miſſo qui regiam pecuniam Liburnis impoſitã in urbem adferret. Ea, ut ait Florus, ærarium Po. Romani latius quàm ullus triumphus impleuit. Inde multis ſæculis Romanorum ditionis fuit, poſtremo rebus Orientis afflictis cum Perſæ & Saraceni omnia incurſionibus uaſtarẽt, multis annis illi genti paruit. Nuper autẽ Iacobo regi ceſſerat Ioãnis filio, qui cum Catharinam Marci Cornarij Patricij Veneti filiam, à Senatu pro more adoptatam, uxorẽ accepiſſet, & ex ea poſthumum reliquiſſet, eo ipſo haud diu ſuperſtite, Veneti inſulã iure hæreditario ſuã fecerũt, Anno à nato Chriſto M. CCCCLXX. Hodieq́ per prætorem Cyprium regnum, quemadmodum & Cretenſe & Corcyræum, adminiſtrant. Oppida Cypri apoſtoli ætate quindecim fuerũt, ex quibus præcipua Salamis in amœniſsimo ſinu Orientalis littoris poſita, ad quam Pau-

Cyprus.

Salamis.

lus & Barnabas,comite Ioanne cognomento Marco à Seleucia Syriæ nauigantes,peruenerũt.Lucas enim Actorũ XIII. Abierunt,inquit, Seleuciam,& inde nauigauerunt in Cyprum, & cum eſſent Salamine annunciauerunt ſermonẽ Dei in ſynagogis Iudæorum,habebant autem & Ioannem miniſtrum,& peragrata inſula uſq; ad Paphum inuenerunt quendam Magum &c. Siquidem Paphus in littore Occidentali poſita eſt, ut peragrari inſulam oportuerit è Salamina Paphum tendentibus.Eſt & Amathus præclara urbs in ora Auſtrali, & contra in Boreali Corynæum. In mediterraneo autem Tremythus.Indicat autem Lucas è Papho poſtmodum ſoluiſſe Paulum , & Pergam Pamphiliæ appuliſſe, illinc enim utpote ab Occiduo littore aptiſsima in Pamphiliam nauigatio eſt. Durat adhuc Paphi oppidum reſtauratum, ut arbitror, cum Hieronymus ſcribat ſua ætate ueſtigia tantum extitiſſe, ex quibus qualis fuerit olim Paphos apparuerit. Salamina poſtea à Conſtãtio, Conſtãtia uocata eſt, quo nomine & Hieronymi ætas utebatur. Hodie Famauguſta Epiſcopatu etiam clara,qui tamen cum multis alijs eius inſulæ Metropolitanam quæ Nicoſiẽſis dicitur, reueretur. Hæc eſt Cyprus quæ Barnabam apoſtolum cognomento Ioſeph,leuitem, nobis ædidit, Pauli cõminiſtrum, præterea Ioannem Marcum Barnabæ conſobrinũ, qui initio ambos in Cyprũ nauigantes ſecutus,in ſecũda profectione ſoli Barnabæ adhæſit:inde Pauli rurſum cõminiſter factus, Vir ſanctus & miniſterij gloria inſignis,alius, niſi fallor à Marco euangeliſta cuius in Catalogo meminit Hieronymus.De illo Ioanne,ſic Paulus II. Timoth. IIII. Marcum aſſumptum adducito unà tecum, eſt enim mihi perutilis ad miniſteriũ. Et ad Col. IIII. Salutat uos Ariſtarchus cõcaptiuus meus,& Marcus conſobrinus Barnabæ,de quo accepiſtis mãdata &c.Meminit eiuſdẽ Lucas Act. XIII. & XV. capite. Præter hos apoſtolicos uiros,ueterum Epiſcoporum clariſsimi memorantur,Triphyllius temporibus Conſtantij imperatoris,Quem eloquentiſsimum ſui temporis & celeberrimum fuiſſe Hieronymus tradit.Præterea Spiridion Tremythuntis epiſcopus,præcipuus patrum Niceni Synodi,qui Irenes filiæ miniſterio contentus rure maxime egit. Sozomenus refert eum peregrino cuidam ad ſe diuertẽti, qui ſuilla in quadrageſima ueſci,quod Chriſtianus eſſet,abnuiſſet,dixiſſe:Hoc magis ueſci eum debere,quoniã diuinus ſermo admoneat, Mundis omnia eſſe munda. Salaminæ autẽ ſeu Conſtãtiæ epiſcopus Epiphanius fuit, Hieronymo ſingulari amicitia & familiaritate iunctus:cuius hodie celebris in uniuerſa Cypro memoria extat. Scripſit contra omnes hæreſes, & de lapidibus,quorum frequens in ſcriptura mentio eſt,librum,Hieronymo exhibitũ,uelut ipſe alicubi Hieronymus tradit. Extat & epiſtola eius ad Ioannẽ Hieroſo-

lymitanum

lymitanum epiſcopũ ſcripta, quam Latinam fecit Hieronymus. Hic eſt Epiphanius qui uelũ eccleſiolę cuiuſdã in Palæſtina animaduerſum, diſcidit, quod imaginẽ uel Chriſti, uel ſancti cuiuſdã depictã contineret: de qua re ipſe ante dicta epiſtola ad hunc modũ loquitur, Cum ergo uidiſſem in eccleſia Chriſti cõtra authoritatem ſcripturarum hominis pendere imaginem, ſcidi illud, & magis dedi cõſilium cuſtodibus eiuſdem loci, ut pauperem mortuũ eo obuoluerent, & efferrent. Illiq́ contra murmurãtes dixerũt, Si ſcindere uoluerat, æquũ erat ut aliud daret, uelumq́ mutaret. Quod cum audiſſem me daturũ eſſe pollicitus ſum, & illico me miſſurũ &c. Et paulò inferius: Nunc aũt, inquit, miſi quod potui reperire, & precor ut iubeas presbyteros eiuſdem loci ſuſcipere uelum à latore, quod à nobis miſſum eſt: & deinceps præcipere in eccleſia Chriſti iſtiuſmodi uela quæ cõtra religionem noſtram ueniunt, non appẽdi. Decet enim honeſtatem tuã hanc magis habere ſolicitudinem ut ſcrupuloſitatem tollat quæ indigna eſt Eccleſia Chriſti & populis qui tibi crediti ſunt. Hactenus Epiphanius Hieronymo interprete. Ex quo intelligimus imaginum uſum in eccleſijs Hieronymi ætate, nõ modo nullũ fuiſſe, ſed & ſcripturis aduerſum & illicitũ uiſum eſſe: alioqui nec tacuiſſet Hieronymus ad facinus Epiphanij, cum in Palæſtina tum ageret, nec tranſtuliſſet epiſtolã quæ eius rei meminit, ſi aut actum praue, aut male traditũ ab Epiphanio putaſſet: uidelicet homo tam infenſus hæreticis, tamq́ delicato in cẽſendis doctrinis ſtomacho. Profecto & Lactãtius Firmianus grauis in primis author qui ſub imperatore Cõſtãtino uixit, idem demõſtrat, uidelicet nõ ſolũ ullũ uſum ſimulachrorũ ſui ſæculi Chriſtianis, ſed ita etiã tum uiſum eſſe, ut ne liceret quidẽ ſimulachris uti. Capite enim ſecũdo, ſecundi libri diuinarũ inſtitutionũ ſimpliciter aſſerit, Dei imaginẽ ſemper ſuperuacuã eſſe, quippe cuius numen ac ſpiritus ubiq́ diffuſus abeſſe nũquam poſsit. Et ſimulachrum dei non eſſe illud quod digitus hominis ex lapide aut ære aliáue materia fabricatur, ſed ipſum hominẽ, quoniã ſentit & mouetur, & multas magnasq́ actiones habet. Quin amentiã eſſe iudicat effingere quæ poſtmodum uereamur, aut uereri & colere quæ finximus. Sed & ineptiſsimos eſſe homines qui non intelligũt, ipſa ſimulachra ſi ſenſu donarẽtur magnã gratiã habitura artificibus, & nõ ſeipſa, ſed artifices potius, à quibus & per quos eſſent, adoratura, ut quorum manibus nata ſpeciẽ figuramq́ ac pulchritudinẽ accepiſſent, idq́ fuiſſent, quod fuiſſe ſe Priapus apud Horatiũ fatetur, cum inquit:

Olim truncus eram Ficulnus, inutile lignum,
Cum faber incertus, ſcamnum facaret ne Priapum:
Maluit eſſe Deum, Deus inde ego furum auiumq́
Maxima formido, &c.

Sed hæc, inquit Lactantius, nemo conſiderat, infecti ſunt enim perſuaſione homines ac mentes eorum penitus ſuccum ſtultitiæ biberũt. Adorant ergo inſenſibilia qui ſentiunt: irrationabilia qui ſapiunt: exanima qui uiuunt: terrena qui oriuntur è cœlo &c. Porrò adorare Latinis eſt genu flectere, coram uereri, honorem exhibere, honore exhibẽdo procumbere. Suetonius in Caligula de Artabano Parthorum rege ſupplice, Venit, inquit, ad colloquium legati Conſularis, & tranſgreſſus Euphratem, Aquilam & ſigna Romana Cæſarumq́ imagines adorauit. Rurſum eodem capite Lactantius, Nam iſta, inquit, mortalium digitorum ludicra, & fragilia figmenta, ex quolibet materiæ genere formata, quid aliud ſunt, niſi terra ex qua nata ſunt? Quid ergo rebus inferioribus ſubiacetis? quid capitibus ueſtris terram ſuperponitis? &c. Alloquitur quidem his uerbis Gentes, cum Chriſtianis nulla tum eſſent ſimulachra. Demus autem tum fuiſſe, ut ſunt & proſtant hodie, humanis itidem manibus de fragili materia artificum ingenijs enata, quis negare auſit etiam aduerſus noſtra tam quadrare Lactantij uerba, quàm aduerſum Ethnicorum ſtatuas ſcripta ſunt? Certè nihil noſtra ab illorum idolis, origine, materia, effigie, artificum manu, differunt, etiã ſi contendamus nihil horum à nobis adorari. Iam negat Firmianus, dei ſimulachrũ rectè de ulla materia poſſe cõſtitui, quoniã ipſe Deus coram ubiq́ præſto ſit, nec uerius exprimi poſsit quàm ipſe ſe expreſſerit, hominem ad imaginem ſuã condendo. Nam & Paulus Rom. primo palàm teſtatur, Dei immortalis gloriã imminui quoties per mortalis hominis imaginem aut ſimilitudinẽ effingitur. Idem Lactantius capite IIII. eiuſdem libri: Vbi ergo, inquit, ueritas eſt? Vbi nulla uis adhiberi poteſt religioni: ubi nihil quod uiolari poſsit apparet: ubi ſacrilegiũ fieri nullum poteſt. Quicquid autẽ oculis manibusq́ ſubiectũ eſt, id uero quia fragile eſt, ab omni ratione immortalitatis eſt alienum. Fruſtra igitur homines auro, ebore, gemmis, deos excolũt & exornãt, quaſi uero ex his rebus ullam poſsint capere uoluptatem. Capite autem XVIII. inter cauſſas uanæ religionis idolorum duas potiſsimum adducit: Alteram, quod ſimulachra quæ colũtur, effigies ſint hominum mortuorũ: Alteram, quod imagines ſacræ quibus inaniſsimi homines ſeruiunt, omni ſenſu carent, quoniam terra ſunt. Proinde decimonono capite: quare, inquit, non eſt dubiũ quin religio nulla ſit, ubicunq́ ſimulachrum eſt. Nam ſi RELIGIO ex diuinis rebus eſt, diuini autem nihil eſt niſi in cœleſtibus rebus, carẽt ergo religione ſimulachra, quia nihil poteſt eſſe cœleſte in ea re quæ fit ex terra. Quod quidẽ, inquit, de nomine ipſo ſapiẽti apparere poteſt, Quicquid enim ſimulatur, id falſum ſit neceſſe eſt, nec poteſt unquam ueri nomen accipere quod ueritatem fuco & imagine mentitur. Si autẽ omnino imita

tio

tio non res,potiſsimum ſeria, ſed quaſi ludus ac iocus eſt: non religio ſimulatio ſed Mimus religionis eſt. Præferendum eſt igitur uerum omnibus falſis,calcanda terreſtria ut cœleſtia conſequamur. Hucuſq; Firmianus,non cultum modo,ſed & facturam ſimulachrorum exagitans,indignumq; exiſtimans ad ſpeciem religionis trahi quod fragile, caducum, terrenumq; & ſine ſenſu eſt. Quod dicere tamen aut ſcribere non potuiſſet, ſi eccleſiæ Conſtātini ſæculo uſum ullū ſimulachrorum habuiſſent. Nō profecto magis, quàm propheta deridere ea tanta cum libertate potuiſſet, ſi ex lege uti ſimulachris licuiſſet. Hoc enim quod exclamat Pſal. C. XIIII. Simulachra gentium argentū & aurum,opera manuum hominum. Os habent & non loquentur,oculos habent & non uidebūt,aures habent & non audient,nares habent & non odorabunt,manus habēt & nō palpabunt, pedes habent & non ambulabunt: non clamabunt in gutture ſuo. Item: Similes illis fiant qui faciunt ea &c. tam contra Iudæorum ſimulachra feciſſet,quàm faciebat contra Gentium idola. Nihil enim eſt horum omniū quæ ſunt à propheta aduerſum ſtatuas eo loco inſtinctu ſpiritus ſancti prodita, quod non dictum uideatur in uniuerſum cōtra ſimulachra. Niſi ſi noſtris quædam ſimulachra ſint quæ de nulla terreſtri materia,nec ullius hominis manu facta conſtare poſsit. Neque id iam nunc narro uelut diſputans de imaginibus: ſed admoneo tantū de temporum ſtatu,idq; fide hiſtoriæ, quæ planè conuincit ueteres & apoſtolicæ doctrinæ obſeruantes eccleſias ſimulachrorū uſum reſpuiſſe. Aelius enim Lampridius Ethnicus ſcriptor (quem hoc libentius cito) in uita Imperatoris Alexādri Seueri,Capitolium,inquit,ſeptimo die cum in urbe eſſet aſcendit, templa frequentauit,Chriſto templum facere uoluit,eumq; inter deos recipere, quod & Adrianus cogitaſſe fertur,qui templa in omnibus ciuitatibus ſine ſimulachris iuſſerat fieri, quæ hodie idcirco quia non habent numina, dicuntur Adriani, quæ ille ad hoc paraſſe dicebatur: ſed prohibitus eſt ab his qui conſulentes ſacra,repererant omnes Chriſtianos futuros, ſi id optato eueniſſet, & omnia templa deſerēda. Hactenus Lampridius. Manifeſte teſtatus eum morē Chriſtianis fuiſſe,ut in domibus ſuis & templis nulla ſimulachra haberēt. Tale facturus Seuerus erat & iam Adrianus paſsim extruxerat,ut data occaſione,hoc commodius ritum Chriſtianum inducere poſſet,niſi dæmonia diuerſum ſuaſiſſent,ſcilicet ſimulachra in templis erigēda ne ſua interiret religio. Paganiſmus igitur fuit, nō Chriſtianiſmus,quod idem author tradit,Seuerū in domeſtico Larario ſuo Chriſtū habuiſſe & Abraham,id enim publice ſibi ut Chriſtiano nō licuiſſet,qui tamen eodem in Larario nō hos ſolum,ſed & Apollonium magum, & Orpheum Vatem ueterem, illis coniunctos ut deos colebat. Si cui uacat

(ne ſim longior) Tertullianum legat, capite XII. Apologetici, & quo in honore ueteribus Chriſtianis ſimulachra fuerint inueniet. Quin & Auguſtinus libro de Ciuitate tertio M. Varronem prædicat, quod licet ſeptus preſſusq́ tantæ urbis peruerſa conſuetudine, dicere tamen & ſcribere fuerit auſus, eos qui primi populis ſimulachra inſtituiſſent, & metum dempſiſſe, & errorem addidiſſe. Eleuatur enim ſuperſtitione religio, & minus timent qui non niſi coram ſimulachro uenerabundi trepidant, cæteris uero in locis quod libet agunt. Iuſtior illis & ſanctior metus eſt, qui nec loco ſe nec tempori accommodãtes, & ſemper, & ubique Deum timent, certi & præſentem eum & humanarum actionum, imò & cogitationum inſpectorem, neque illum certo loco, aut ad ſtatuas, ſed in omni loco eſſe, omnia percipere, intueri, cognoſcere. Ad quod illud Chriſti attinet, Veros adoratores non in monte nec Hieroſolymis ſed in ſpiritu & ueritate adoraturos. Sed ad inſulas reuertendum eſt. Corcyra contra Epirum iacet Adriatico mari circumflua, quanquam illic & Ionium & Siculum occurrunt, tamen illud quoque quod Siciliæ ab ortu, & parte meridiani littoris imminet, Adriaticum uocat Ptolemæus, ſicut Adriam Lucas Actorũ XXVII.
Adria. Nauigantibus, inquit, nobis in Adria circa medium noctis, ſuſpicabantur nautæ ſibi apparere aliquam regionem. Notius autem quàm ut memorem, id mare & Adriam dici ab oppido ueteri, & Adriaticũ, Ciceroni etiam Adrianum, cuius ſinus ille eſt Adriaticus dictus qui Venetias uſquè & Tergeſtum ingreditur. Corcyra nonagintaſeptem millium paſſuum longa eſt, Homeri etiã Poëmate illuſtrata, & Vlyſſis nota hoſpitio. Vulgus nauticum hodie Corfunam uocat. Diuerſo à latere & contra Brutium agrum Sicilia panditur, inſula non fertilitate modo (ob quam tamen Cereri & Baccho conſecrata ueteribus fuit, & horreum etiam urbis Romæ credita) ſed frequentia atque uetuſtate oppidorum, amnium commoditate, & geſtarum rerum memoria, uictorijsq́ Pœnorum & Romanorum alternantibus, ſuper omnes alias inſignis. Credita & ipſa Italiæ aliquando continens fuiſſe, poſtea auulſam terræmotibus, & fretum illud quod ſeptem ſtadiorum ſpacio intereſt, admiſſum fuiſſe. Forma eius triquetra, latera finientibus promontorijs, quorum quod Italiam, ubi Rhegium eſt, ſpectat, Pelorum, quod Græciam, Pachynum, quod Africam, Lilybeum dixere, inde Græcis etiã Trinacria dicta. Vrbes eius ſeptuaginta duas Plinij ætas numerauit. Hodie duodecim epiſcopatus feruntur, late patentibus Diœceſibus. Celebritate autem & ubertate eius factum eſt, ut quemadmodũ uetuſtis gentibus populisq́ ita haud multis retro ſæculis noſtris quoq́ magnarũ diſſenſionũ ſeminarium fuerit. Tenuere eam multis annis & iuſtiſsimis cauſsis, Sueuorum duces, & malũ ſibi, ut

ut Cæcias(quod dicitur) nubes attraxerunt,motis uidelicet bellis quibus magnæ ſeſe partes miſcuerant: nec ceſſatum aut armis aut odijs fuit,donec ne nomen quidem reliquũ eſſet Sueuici ſanguinis. Sanè & ab Anglis & Lothoringijs petita inuaſaq́ eſt, hoc maxime tempore quo in Syriam & Saracenos expeditiones ſumebantur: de quibus ſupra in Syria & Aegypto admonuimus. Poſtremo in regum Arragonum Hiſpaniæ manus,peruenit,hodieq́ auſpicijs Caroli imperatoris obſequitur, cuius itidem ditionis & regnum Neapolitanum & Brutius ager, & Calaber eſt. Meminerunt oppidorum recepti authores, qui aut hiſtoriam aut fabulam reddiderunt, M. Cicero actionibus in Verrem, T. Liuius,Saluſtius, Silius Italicus,Claudianus,ex recentioribus autem Blondus,& diligentiſsime libro ſexto Raphaël Volaterranus: Græcorum autẽ Plutarchus, Polybius, Appianus,Diodorus, ut terrarũ ſcriptores præteream. Nec enim alia eſt,quod quidẽ ſciam, toto orbe inſula,quam ex æquo Græci & Latini ſcriptores partim nobilitate inſulæ,partim autẽ occaſione rerũ geſtarũ celebriorẽ reddiderint. Ex ueteribus igitũ Panormus etiamnũ clara eſt, & in littore quod ex aduerſo Italiæ eſt celeberrima Meſſana,in qua non multis retro annis Laſcaris Conſtãtinus, & poſt eũ,ut audio Marcus Muſurus Græcas literas ſunt profeſsi.Eodẽ in littore,ſed ꝓpius Pachynũ ante omnes claritate inſignes Syracuſæ iacent,Theocrito uetuſtiſsimo poëta inſignes,quẽ Maro in Bucolico carmine imitatus eſt: ædidit & Archimedem Mathematicũ, de quo eſt apud Liuium quarto libro ſecũdi belli Punici, ſed uerè clara ob Pauli apoſtoli memoriã quem Lucas tradit è Melite Alexãdrina naui uectũ, triduo Syracuſis egiſſe, Act. XXVII. *Syracuſæ.*
Ea uero urbs petenda erat in Melitam iactatis, & Siculum fretum circumeundũ,donec Rhegium appelleretur. Vnde & à Luca περιελθόντες, hoc eſt circumlegẽtes dictum,quod ab itinere eſſet deflexum. Epirum enim legebant,qui ab Oriente ueniſſent, atq́ inde traiecto Adriatico ſecundis uentis Rhegium petebatur. Inde freto ſuperato Puteolos nauigabatur. Suetonius in Tito, Quare,inquit,feſtinãs in Italiam,quum Rhegium, dein Puteolos oneraria naui appuliſſet, Romam inde contendit expeditiſsimus. Plerunque Brunduſinum portum qui Calabriæ eſt,ingreſsi reliquum itineris per terras conficiebant. Contra,qui Roma eſſent in Syriam abituri,traiecto Siculo freto,Peloponneſum tendebant, hinc Rhodum, inde Cyprum, inde Syriam continentem: quæ nauigatio hodieq́ Venetis naucleris Hieroſolymam petentibus, admodum trita eſt, niſi quod à Venetijs primum Corcyram Adriatico emenſo contenditur,inde Peloponneſus petitur. Hieronymus Paulinæ profectionem ex urbe deſcribens, Inter Scyllam inquit & Charybdim Adriatico ſe credens pelago, quaſi per ſtagnum uenit

ad Metonen(ea Peloponneſi urbs eſt) ibiq́ refocillato paululum corpuſculo, Et ſale tabentes artus in littore ponẽs, Per Maleam & Cythe ram ſparſasq́ per æquor Cycladas: & crebris freta concita terris, poſt Rhodum & Lyciam, tandẽ uidit Cyprum &c. Paucis indicans, quem curſum in Syriam nauigatura tenuerit. Ante autẽ dixerat Roma ſe ad Pontian inſulam perueniſſe, quæ ut tradit libro III. Plinius contra urbem Veliam & littus Lucanum haud longe Siculo freto abeſt, alia à Pontijs quæ iuxta Corſicam iacent. In illa enim Flauia Domitilla ſan
Melita. cta fœmina, Domitiani furore circumuenta exulauit. Melita autẽ nau fragio Pauli notata, ferè medio pelago inter Lilybæũ Siciliæ promon torium, & Cercinnam Africæ inſulam, quæ ſinui magnarum Syrtium adiacet, ponitur, cum oppido eiuſdẽ nominis. De ea Cicero actione in Verrem ſexta, ſic refert: Inſula eſt Melita, iudices, ſatis lato ab Sicilia mari periculoſoq́ diſiuncta: in qua eſt eodem nomine oppidum, quo iſte nunquam acceſsit, quod tamen iſti in textrinum ad muliebrem ueſtem conficiendã fuit &c. Alibi textrinum illud Melitenſe uocans: ubi authore Diodoro precioſa tenuitate & mollitie ueſtis fiebat. Proxime Melitam eſt Gaulos inſula cuius terra enecare in Africa ſcorpiones Plinius tradit. Sunt & aliæ iuxta inſulæ, quæ quia medio pelago iacẽt, aliâs ut contra Siciliam ſitæ, aliâs ut Africano obuerſæ littori ſcriptoribus memorantur, cum tamen eædem exiſtant. Vnde & Punica gens eſſe potuit, quæ Apoſtoli tempore Melitam colebant, quanquam & Colonos in ea fuiſſe Romanorũ ſatis uel Publij nomine intelligitur. Ita multis in locis uſu uenit, quondam, ut Romanis Barbari mixti habitarent. Certè Lucas Barbaros uocat, non ex contemptu, ſed hoc ma gis eos laudans, quod tam benefici fuiſſent, trium ſcilicet menſiũ hoſpi tium largiti. Quod autẽ de Melite Lucas, hoc ferè & de Corſica Pom ponius libro II. innuit, & ipſa mixtim habitata. Sed Pomponij uer ba ponere libuit, quæ ſic habẽt, Corſica littori propior, inter latera tenuis & longa, præter quàm ubi Aleria & Marianæ Coloniæ ſunt, à Barbaris colitur. Hactenus Pomponius. Melita hodie Malta uulgo dicitur, nuperrime fratribus ſeu Dominis hoſpitalarijs ſancti Ioannis, poſt amiſſam Rhodum, Imperatoris Caroli fauore ad inhabitandum conceſſa: ne prorſus mutata conditione mari exuerentur. Occidua magis Sardinia eſt, & ipſa inter maximas mediterranei inſulas habita, ſpecie oblonga, & in Auſtrum magis quàm Sicilia protenſa. Diſtat ab Africa ducentis milibus, à Septentrione Hetruſco mari haud magno interuallo à Corſica diſtincta. Latus eius orientale centum octua gintaocto millium paſſuum, Occidẽtale centum ſeptuaginta millium longitudinis habet, Plinio. Quin & à frontibus, Auſtrina Borealiq́ admodum lata eſt. Quantum habitatur eximie fertilis, nec infrequens eſt.

eſt. Ex oppidis uero nulla clariora ſunt Calari & Sulci, quorum adhuc uetuſta nomina manent. Creditum eſt in ea herbam naſci, qua qui ueſcitur ridendo pereat: ut inde Adagioni locus factus ſit, Sardonius riſus, de quo in Chiliadibus Eraſmus. Vetuſtiſsimi authores tamen Sardiniæ cœlum ut triſte & peſtilens notarunt, ob paludes ſcilicet quibus abundat, ceu tradit Silius. Hinc illud M. Ciceronis libro Epiſtolarum ſeptimo, in Tigellium Sardum, quem patria ſua peſtilentiorem dicebat. Sed & Suetonius C. Cæſarem Iudæos exoſum in Sardiniam deſtinaſſe militatum tradit, quod ea inſula peſtilēte aëre eſſet. Conſtat & poſteros Geneſerichi Vandalorum regis, poſt occupatam Affricam, pro Arriana hæreſi propaganda, Catholicos epiſcopos magno numero, nec ſemel, in hanc inſulam uelut pœnæ deſtinatam relegaſſe, non ita multo tempore poſt Auguſtini mortem. Eleganter autem Martialis, ſubindicans in omni loco homines eſſe morti obnoxios, Nullo fata loco, inquit, poſsis excludere, cum mors Venerit, in medio Tibure Sardinia eſt. Erat enim Tibur proxime Vrbem ſaluberrimi cœli oppidulum. Sardiniā conſtare uideo poſt collapſas Romanorum res diu Saracenis Affrica potitis paruiſſe, interim & Piſanis uendicatam, quorū uariæ in Saracenos uictoriæ quondam ſpectatæ. Cæterum Siciliæ regno ab Hiſpanis recepto, haud ægre in ditionē horum & Sardinia conceſſit, hodieq; paret Imperatori Carolo. Corſica contra Genuam Liguſtico mari alluitur, longa centum quinquaginta millium paſſuum, lata quinquaginta millium, ut libro tertio author eſt Plinius. Vniuerſa fermè montibus tollitur, & eſt uinetis cultiſſima: nec ignotum Italiæ uinum eius quod uulgo Curſicum uocant. Ditionis eſt Genuenſium, qui & ipſi imperatori Carolo parent. Aduerſus Galliam Stœchades, ita aliquando appellatæ quod ordine iaceant, Maſsilienſium littori appoſitæ, ut libri tertij V. capite tradit Plinius. Contra Tarraconenſia littora ſitæ Baleares, & ipſæ paruo interuallo diſtant. Maiores minoresq; olim dictæ, Pomponio. Hodie Maiorca Minorcaq; uulgo corruptis uocabulis uocantur, potiſsimum duæ: omnes tamen Hiſpanicæ ditionis. Stœchades autem ad regnum Franciæ attinent, cuius & in Oceano Inſulæ numerantur. De quibus mox referemus.

INSVLAE OCEANI PRAECIPVAE.

EXtra columnas Herculis & fretū, quod de uicina inſula Gaditanum appellatū diximus, Oceanus pateſcit, ingens mare, nec receptū finibus, ut illa maria de quibus meminimus quū ſinus potiores cēſeremus, ſed ambitu immani terras undiquaq; inclu-

dens circumluensq́ꝫ. Cui per partes ſua itidem apud authores indita nomina legũtur. Hiſpanicus enim dicitur, quà Hiſpaniam alluit: inde Gallicus, & à Britannia inſula Britannicus, dehinc Germanicus, & in terras ſeſe immittens Sarmaticus. Rurſum Hiperboreus & Scythicus, & mox ab orientis latere Sericus & Aeous: tum ad auſtrum conuerſis littoribus Indicus quia Indiam alluat. Dein Ruber, duobus ſinibus fuſis, quorum alter Perſicus alter Arabicus dicitur. Aethiopicus autem Oceanus eſt, qui Aethiopum maxime Auſtralium terras ambit. Hinc ad occiduam terrarum partem circunflexus & Aethiopicus & Libycus & Athlanticus dicitur. Inſulæ multæ eius quidem, ſed rariores tamen in tanta undarum uaſtitate uiſæ, etiamſi nuperrime quaſdam ad Auſtrum & Occidentem Luſitanica primum nauigatio patefecit. Dubium, ueteres ne an interim enatæ? In totum enim incertior eſt de inſulis traditio propter uarietatem & naſcentium frequenter apparentiumq́ꝫ quæ ante non extiterant: rurſum autem ſubſidentium obeuntiumq́ꝫ quorum frequens & cognita habitatio fuit. Quod quidem ex alluuionibus, terræmotibusq́ꝫ, & ſi quæ aliæ ſunt imperantis Naturæ cauſſæ, quæ nos prætereunt, euenire creditur. Potiſsima Meridianarum & ab Alexandri uſque memoria cognita orbi noſtro, Taprobane eſt, adeo ſpacioſa, ut priſcis, uelut libro ſexto tradit Plinius, altera orbis pars quam Antipodes incolerent, exiſtimata fuerit. Sita eſt è regione littoris quod Indo Gangeq́ꝫ includitur: mare quod inter inſulam & continentem eſt, uadoſum ferè & frequenter ſenos paſſus altitudinis non excedere, conſtat. Plinius & Solinus inter ortum & occaſum iacere eam ſcribunt, haud explicata, ut uidetur, loquendi ratione, cum nulla inſula ſit, quæ inter ortum & occaſum non iaceat. Exiſtimo tamen ad extantium terrarum longitudinem ueteribus Tabellis deſcriptam, obſeruatione facta ita eos prodidiſſe, quoniam à maximo meridiano haud multum abeſſe ea inſula uideretur. Palàm enim incomparabilis diligentiæ uir C. Plinius non uno loco in deſcribendis terris ſe & priſcis & nouis Tabulis uſum teſtatur, quo maiore fide omnia redderet. Sed & comperta nuperrime longitudo extimæ Indiæ & poſtremi Occidentis ita illorum authorum ſententiæ ſuffragatur, ut uerîſsime ſenſiſſe eos ſit fatendum. Abundare & gemmis eam inſulam & margaritis, auriq́ꝫ & argenti amore & æſtimatione ita teneri traditur. Elephanti in ea maiores quàm Indici, homines autem ut in temperato aëre maxime longæui. Quo uel ſolo argumento patere poſsit intra circulos tropicos non tam moleſte habitari terras, quàm uetuſtas, egregia illa ueritatis magiſtra experientia deſtituta, prodidit. Sophronius author eſt, & à Candaces reginæ Eunucho cuius Lucas Actorum capite octauo meminit, hac inſula Chriſti Euangelion eſſe prædi

prædicatum. Plinius regẽ legere inſulanos ſolitos innuit, ſenio & clementia ſpectatum, nec admiſſum aut retentũ cui liberi eſſent, uidelicet ne tyrannide efferretur ſucceſsio & hæreditarium hoc modo regnum fieret. Quin & capitis damnari ſolitum tradit ſi quid ille facinoroſum deſignaſſet. Eadem & principes & priuatos illo loco iudicij ſeueritas manſit. Nec inultum fuit ſcelus à quocunque commiſſum. Puto, quia grauius peccant principes in exemplum tracti, quàm peccare priuati inglorijúe poſsint. Certum autem uel recentiore indagatione, Auſtrales inſulas rebus propè omnibus abundare, quæ continẽti, hoc eſt, Indiæ, Arabiæ, & Aethiopiæ tribuuntur, uerum in portus & emporia iam dictarum regionum conuectæ in nomen mercium continentis tranſeunt, & Indicæ, Arabicæ, atque Aethiopicæ uocantur. Opes autem illas diues naturæ parens, ita his terris reliquit, ut & ſingulis proprias quaſdam, rurſum, & communes omnibus dederit. Sola India piper mittit, granum ſcilicet toſtum ſole, & de arbuſcula non abſimili Iunipero collectum, niſi quod illa ſiliquas etiam habet granis fœtas, quæ & ipſæ antequam dehiſcant, lectæ ac toſtæ ad ſolem, piper illud faciunt quod longum uocamus, authore Plinio. Sed & Macir, id eſt cortex ille odoratæ nucis ſeu folliculus quem uulgus Macem uocat, cum nuce ſua ex India affertur, Græci κάρυον μυρίσικον, id eſt, nucem unguentariam uocant ipſam, quæ noſtris muſcata dicitur ut in Corollario tradit Hermolaus. Eſt & Gariophilon Indiæ fructus natus in arbuſcula duorum cubitorum, cui buxeus color, cortex pallidus, parua folia & Cyperi modo denſa. Arabia ſola omnium terrarum Thus ædit, de quo in Eudæmone diximus, & Cardamomum, quod ei peculiariter tribuitur. Aethiopia autem quæ Troglodítica cognominatur Cinnamum ſeu Cinnamomum gignit, fruticem duorum cubitorum in cuius cortice ſumma gratia eſt. Atque hæ quidem propriæ ferè horum tractuum merces ſunt. Communes habet India margaritas, cum Arabicis & Perſicis littoribus duntaxat præſtantiores, ignobiliores enim & in Mediterraneo & Britannico Oceano reperiri libro nono ſcribit Plinius. Lignum Hebeni magno quondam æſtimatum, India quidem mittit, ſed præſtantius Aethiopia, fruticoſum enim Indicum eſt, Aethiopicum autem enodi trunco, & parte medullacea nigrum, durum, graue, quod & à Marone intellectum arbitror Georg. II. Sola India nigrum fert Hebenum &c. Nam & Dioſcorides & Plinius Hebeno Aethiopico nigrorem præcipue tribuũt. Neque rarum Vergilio, Indiæ nomine Aethiopiam, ac rurſus Aethiopiæ uocabulo Indiam ſignificare. Qua re adductus Seruius uideatur, ut dixerit Poëtam in carmine paulo ante citato omnem Aethiopicam plagam intellexiſſe. Siquidem & Ptolemæus in India Aethiopas quoſdam

&

cenſet, unde & promiſcuū uocum uſum enatum eſſe uideri queat. De Nili enim ortu locutus Maro libro Georg. III.

Vſque coloratis amnis deuexus ab Indis.

Aethiopes ſignificat. Contra, libro ſecundo:

Quid memorem Aethiopum molli canentia lana
Vellera? &c.

Indi haud dubie intelliguntur, quos Aethiopes nominat. Præter enim Seres, & in Indiæ & Arabiæ tractu lanigeras eſſe arbores, Plinius & Theophraſtus ſunt authores. Hebenum autem Theophraſtus ſcribit cortice buxeo eſſe lignum, intus nigrore ſpectatum, cum ſumma duritia. Vt adducar coniectura hoc ipſum eſſe lignum, quod nuper ex inſulis nouo medicæ ſalubritatis præconio aduexerūt, & Guayacum cognominarunt, potionibus aduerſum ulcera Gallici morbi accommodiſsimum. Enimuero & ipſe Plinius libro uiceſimoquarto Hebenum ueteribus medicis in erodendo uſui fuiſſe teſtis eſt. Sed & puſtulis & deſtillationibus mederi Dioſcorides tradit. Sæpe autem accidit, ut rerum uſu ac memoria intercidente pro nouis quæ ſunt uetera recipiamus, & econtrario præualente conſuetudine uetuſta uideantur uulgo, quæ nuper nata excogitataq; & recepta ſunt. Zinziber autem, ſiue, ut Plinius, Singiuer & Singiber, radix candida, Arabiæ & Aethiopiæ communis eſt. Quidam eam piperis radicem crediderunt, falſo. Humilem herbam gignit, nec alia uſquam radix eſt quæ facilius cariem ſentiat. Ea de re tingere eam mercatores ſolent, ne facile uetuſtas queat deprehendi. Myrrham optimam mittunt Arabes & Aethiopes, debilior enim Indica eſt, ſed illis tamen cognata. Maſticen & Arabia & India præſtant, ſed utranque tamen uincente Chia, ut ſupra eſt dictum. Aloë precioſiſsima ex India eſt, deteriorem præſtat Syria. Succus eſt amariſsimus, ex inciſo fruticis caule, & folijs, præterea etiam ſponte effuſus, celeberrimo rei Medicæ uſu. Coſtum commune eſt Afris & Nabatæis. Folium, peculiariter ſuggerit India, unde foliatum unguentum dictum eſt Dioſcoridi. Ladanum ex Arabia optimum uenit. Caſia & huic & Aethiopibus communis eſt. Sicut Indis & Arabibus calamus odoratus, qui tamen & apud Syros haud procul Libano monte legitur, ſed Auſtrino illi incomparabilis. Myrobalanon Aethiopes uendunt, præterea & Arabes & uicini Aethiopibus Aegyptij. Iuncus uero odoratus non niſi ex Africa, quod ſciam, & ex Arabia uenit. Nardum æſtimatiſsimam mittit India, frutex eſt in folia & ariſtas excreſcens, præcipuus uero uſus folijs & ariſtarum cacuminibus, quas ſpicas uocant. Syriaca, Cretica, Gallica, herba eſt, Indica autem frutex. Sed de Nardo ſupra dictum eſt. Non ommittendū & Saccharum, ſeu ut uulgus Zuccarum,

ex

ex India, Arabia & inſulis Auſtrinis magna copia ſummitti. Quanquam & Aegyptus hodie & Cyprus, Creta, Rhodos, & Sicilia, conficiant. Humor eſt melleus de arundinibus collectus, cuius olim parcus uſus, nunc frequentiſsimus eſt. Libuit autem iſthæc in tranſcurſu commemorare, ut, quoniam inſularum Auſtralium meminiſſemus, Lector ſimul intelligeret quæ inde potiſsimum merces, quæ Aromata, ut uocant, & quibus maxime ab oris ad nos adueherentur. Gemmis quidem in totum ea pars orbis abundat. Plane natura toto illo prouentu rerum tam precioſarum nec inſalutaris fuiſſet nec incommoda, quippe quæ tot modis prodeſſe eſt conata, niſi libido inſatiabilis & luxus intemperans rerum uſum uitiaſſet, precijs etiam ad immenſum auctis, quæ nequirent tamen eſſe immodica, ſi quibus licet, & quoad deceret quibuslibet uteremur. Circum Taprobanen & oram Indicam multæ aliæ ſunt uaria rerum ubertate prædicatæ, inter quas quæ auro argentoq́ abundent, memorantur. In Aethiopico littore itidem plures nec diſpares illis magnitudine. Sicut & in Africæ parte quæ ad occaſum ſpectat, maxima inſularum America cognominata obtēditur. Deinde longiſsimo ab occaſu Continentis interuallo, Spagnolia, & ultra eam Iſabella, dein Parias dicta, nuperrimis exploratoribus. De quibus quanquam priuatim proditum eſt ab his qui ſe nauigationum authores & claſsium præfectos fuiſſe aſſerūt, tamen quoniā Regum, ut ante quoque admonui, ampliori cura ad plenum excuti ea locorum ratio poteſt, pleraque autē quæ nunc incertiora feruntur, ita nota fieri, ut omnis ambiguitas de medio tolli poſsit, ſilendum de illis hoc loco ſatius duxi, quàm fuſius referendum. Poſtremo & anguſtia inſtituti operis, & quoniam priora mihi propemodum inuito amplius excreuerunt quàm ratio inſcriptionis ferat, ut ſuperſederem admonuerūt. Non potui autem temperare mihi, quando dignum annotatione uidebatur, quin Raphaëlis Volaterrani recentiſsimi ſcriptoris ſententiam de Africæ latitudine excuterem, primū ambiguam, deinde talem quæ ſecum etiam ipſa pugnet. Nec id facio ueluti gloriolam captans, in errore tanti alioqui uiri detegendo, quem equidem lucubrando multis in locis ſum ſecutus, ſed hac maxime cauſſa, ut, quoniam recentiorum traditionem imitatus Aethiopum tractum ultra Capricorni circulum in auſtrum abire docuiſſem, æquum mihi Lectorem (quem procliue erat tanti ſcriptoris haud ſatis expēſo præiudicio perſuaderi) ſimul, & ſuſpitione liberarem, & meam fidem redimerem. Igitur libro duodecimo Commentariorum urbanorum, de locis nuper repertis ſcribens: Ego uero, inquit, nullum extra Zodiacum Continens ex authoritate doctorū hominum puto, neque ſi eſſet, habitabile omnino foret, ob ſolis humilitatē ex Abſidis oppoſito apud eos conſtituti &c.

Quam ſententiam triceſimoquinto libro, in explicando ſolis motu, ſed perplexius tamen de Continente locutus, repetit. Contra uero idem author, neſcio an oblitus ſui, ut fit ſæpe, an nõ ſatis gnarus quid diceret, iam ante citato duodecimo libro, ultimum Athlanticæ oræ promontorium, ad quod terræ ſeſe in ortum reflectere incipiunt, ad Antœcos noſtros pertinere, ſed & extra æquinoctialem circulum triginta amplius partibus iacere tradit. Quod ipſum ſi ita habet, conſequens eſt, & extra Zodiaci metas Continentem eſſe, & Africam ad latus Antarcticum multis gradibus patere, & habitari mortalibus, quod paulo tamen ſupra pernegat. Notius autem eſt quàm ut egeat explicatione, Terras quæ ab Aequatore partibus uigintiquinque aut Boream, aut Notum uerſus abſcedunt, iam extra circulos Tropicos eſſe. Si igitur Raphaëli Africæ continens una & triginta partibus ab Aequinoctij circulo in meridiem panditur, conſtabit arbitror uel ſe authore, Africam ſeptem minimum gradibus ultra mediam illam Zonam ad decliuem mundi partem, ꝗbſcedere. Quod ſi ipſe, Romæ commentatus, eos eſſe Antœcos intelligit, qui extra Zodiacum æquis ab æquatore ſpacijs utrinque diſtant, ſicut ipſe ſecundo libro de Antœcorum ſitu prodidit, fatebitur, uelit nolit, quadraginta minimum duobus gradibus Auſtrinam plagam in meridiem extendi, ſiquidem tot partibus urbs Roma Septentrionem uerſus ab Aequatore ſummouetur. Iam quod de Abſidis, hoc eſt Augis Solis oppoſito loco admonet, etiam ſi uehementem illius partis æſtum arguit, tamen non prorſus aufert habitationem, quod ipſum præter cauſſas ab Alberto redditas, cottidiana experientia conuincitur. Vt donemus interim quod eodem libro XII. tradit neminem ad partem uiceſimamſeptimam noſtri poli, propter glaciem rigentem appropinquare poſſe: cum recentior traditio ultra latitudinem à Ptolemæo compertam, hoc eſt ultra gradus ſexagintatres, nouem amplius gradibus habitari terram Boream uerſus deprehenderit, ut hodie Continentem ſeptuaginta duarum partium ab Aequatore latitudinis habitari, nec amplius decem & octo partibus à Polo arctico abeſſe conſtet. Sed hiſce de rebus paulò fuſius dictum eſt in Commẽtarijs quos in Pomponium Melam ante annos quindecim ſcripſimus. Nunc ad inſulas redeundum. Et ad Occaſum quidẽ extra Herculis columnas, in ipſo Bethicæ prouinciæ capite, ut ait Plinius, Gades inſula ſeptuagintaquinꝗ millium paſſuum, longa, & anguſto mari à Continente diuiſa, cum uetere oppido, eodem quo inſula nomine, ubi templum ditiſſimum olim ſacratum Herculi, eoꝗ ſanctius habitum, quod oſſa eius ibi ſita magno accurſu pagani colebãt. Contra Luſitaniæ littora Erythia ſita, Pomponio, à Geryone quondam, ut creditur, habitata, hodie

hodie Berlingam uocant, iuxta quam aliæ quoque ſine certis nominibus adeò fertiles prædicatæ ueteribus, ut cum ſemel ſata frumenta fuerint, ſubinde reciduis ſeminibus ac ſegetem nouantibus, ſeptem minimum, interim plures etiam meſſes ferant. Durat hodieq; horum littorum ubertas, nec iniuria C. Plinius Italiæ ſuæ, ut ab omni fertilitatis dote laudatæ, Hiſpaniæ maritimas partes ceu fertiliſsimas confert. Celtico promontorio Caſsiterides obiacent, ita quondam dictæ quia plumbo quod κασσίτερον Græci uocarunt, abundent, magno argumento Græcas etiam gentes Oceanum illum quondam ingreſſas fuiſſe. Nam & in Britannia Græcorum monimenta extitiſſe palàm teſtatur libro IIII. Plinius. Hiſpani nautæ eas more ſuo alijs atque alijs diuorum nominibus conſecrarunt, præcipua illarum, etiam Chriſto dicata: quem ritum uelut auſpicatum, hodieq; in locis nuncupandis retinent. Flexus littorum ad Boream conuerſus paucas inſulas habet, frequentiores Gallico littori obiacent, ac ne hæ quidem certa facie propter æſtus Oceani reciprocos, qui hanc in primis oram infeſtant. Luna enim exoriente, ſurgit ille & ingenti horribiliq; undarum ui opplet littora, donec illa lineam meridianam attigerit. Deinde demittit ſeſe, ſenſimq; ſubducit nudatis littoribus, quoad uſque Luna ad horizontem occiduum deuenerit. Vbi occidit rurſum creſcit petitq; terras, & tum eſt altiſsimus quum illa ſuo motu ad mediæ noctis, hoc eſt contrapoſitum Meridiano parallelum approximauit. Hunc tranſgreſſa ortum uerſus æſtus ita in profundum retrahit, ut magno etiam interuallo littoribus digreſſi non crenantur. Nec redeunt donec illa iterum ad Orientalem Horizontem peruenerit. Fit igitur hoc modo ut uigintiquatuor horarum ſpacio, bis ingruat æſtu Oceanus, bis refluat, ſubſidatq;, & quoniam ſidus illud celerrimo tranſitu meat per Zodiacum, & plane deſultorium eſt, fieri uidemus ut eius motu per ſigna uariato, acceſſus quoque & receſſus Oceani uarient, neque ullo tempore pariter fiant, præterea maiores minoresq; exiſtant prout illa luce plena aut deficiente aut nulla fuerit. Solent enim ferè cieri æſtus plenilunijs, nec parum refert ad quam cœli partem inclinarit latitudine, & an ad Septentriones, an uero ad Auſtrum exorbitet multum: præterea intereſt quibus ſtellis aſtrisúe in pererrando ſignifero ſeſe coniunxerit, quibus oppoſuerit, quos angulos permearit. Plerunq; enim accidit, ut ex improuiſo irruens, frequenter habitatos agros mergat & eluat. Quod proximis annis apud Hollandos & Friſios multa hominum clade accidiſſe nouimus. Quod contigere & Mediterraneo ſolet, ſed ferè terræmotibus aut uiolentis uentorum eruptionibus agitato. Qua de re ſi quis pluſcula deſiderat, ea legat quæ in tertium librum Melæ ex traditione D. Georgij Collimitij uiri in omnium do

ctrinarum genere incomparabilis,conſcripſimus. Porrò inſulæ quæ in Britonum littore iacent ditionis ſunt regni Gallici. Britonas autem intelligo Britanniæ Gallicæ accolas, quos è Britannia inſula in ea loca migraſſe cõſtat. Vulgus Bartenniam uocat,ad Ligerim amnem, Nortmanniæ proximam. Vnde Pelagius monachus Brito cognominatus, qui Hieronymi ætate fœdiſsimum errorem Liberi Arbitrij & meriti aduerſus gratiam per Africam Syriamq; ſparſerat,Carthaginenſi demum Synodo damnatus. Omnium tamen inſularum Occidentis & Septentrionis citra controuerſiam maxima & potentiſsima eſt Britannia, quam hodie Angliam uocamus, ab Anglis uidelicet Saxonum gente, quæ ſub Valentiniano illo qui ex Conſtantio duce & Honorij ſorore Placidia natus,imperauit,eam inſulam ingreſſa tenuit. Arbitror autem in totum Germanos origine eſſe qui hodie Angli dicuntur,Scotos autem & ipſos inde ortos notius eſt quàm ut ſit multis referendum. Inſula hæc ueteribus Albion dicebatur, uelut ad differentiam quum reliquæ omnes eo tractu Britanniæ dicerentur,authore Plinio. Primus eam Romanorum, Dictator Cæſar poſt deuictas Gallias ingreſſus uidit magis quàm uicit. Poſtea Claudij imperatoris armis patefacta innotuit, & Romano Imperio ductu Veſpaſiani adiecta eſt. Non tamen ultra uicinitatem Calidoniæ ſyluæ uictoria tum progrediente,iuxta quam ea inſulæ pars iacet quæ & minor,& ſecunda Britannia, dicta Scriptoribus, hodie Scotiæ nomen habet. Quam quidem ut remotiorem à Gallico littore, & feris quondam populis habitatam, ideoq; ſerius deuictam eſſe conſtat. Cæterum ut in Germania,ſic in Britannia quoque ſecundis rebus haud diu uſæ Aquilæ illæ, maximas ſuorum clades uiderunt, nec inultum fuit uiciſſe, neque ulla prouinciæ huius adminiſtratio illis admodum quieta fuit, donec collapſis Imperij rebus Germaniæ populis ceſsit. Hodie omnia pro ſitu proq; cœli qualitate cultiſsima ſunt. Certum autem aëris eam temperatioris eſſe, quàm pleræq; Continentis regiones exiſtant, quod maris beneficio ſunt qui tribuũt,nam & Strabo genere Ponticus,duodecimo libro,tractum Ponti qui ad Euxinum præiacet clementioris cœli eſſe tradit quàm interiorem & magis Auſtralem Cappadociam. Humido tamen nubiloq; cœlo eſſe Britanniam Cornelius Tacitus in ſoceri Agricolæ uita prodidit. Forma Angliæ oblonga,laciniofis littoribus, quæ & ipſa frequens æſtus inuadit. Tranſuerſa autem,& à brumali occaſu in æſtiuum ortum porrecta,præterea Germaniæ,Galliæ, Hiſpaniæ, multo maximis Europæ partibus aduerſa, octies centenis millibus paſſuum longitudine patet,quemadmodum ex Agrippæ authoritate Plinius tradit, latitudine autẽ nuſquam maiore trecentorum millium eſt. Qua proxime Continentẽ accedit, ad littus Geſſoriacum

ubi

ubi hodie oppidum Callois extat, quinquaginta millium paſſuum traiectus eſt. Ab Occaſu uicinam habet Hyberniam & ipſam ſatis claram, ſed longe tamen minorem, & regibus Angliæ ſubditam, in qua Gregorio libuit ut Monachiſmum plantaret, ſummiſsis ex Italia Auguſtino quodam & Melito & Ioanne qui Benedicti inſtituta imbiberant, breuiꝗ; adeo ſucceſsit uotis, ut inde examina Monachorum in Gallias Germaniasꝗ;, ceu de alueario quodam euolauerint, hodieꝗ; in Norico etiam & Pannonia Cœnobia extent, quæ ſuam originem ad Scotos monachos (ita uulgo dicebantur) referãt. Sed longe tum alia Monachiſmi quanquam recentis & nuper inſtituti facies erat, quàm hodie cernitur. Re ipſa cupiebant eſſe quod dicebantur, nihil fucatum illis, nihil perſonatum placebat, ſimplicitatis erat, non malitiæ, longe minus obſtinatiæ ſi qua in re errabatur. Opum autem & rerum ſæculi tantus illis cõtemptus, ut eas non ſolũ non ambirẽt, ſed oblatas etiam & hæreditarias reſpuerent. Præclare enim Columbanus & ipſe Hyberniæ monachus, qui, ut Abbas Vualafridus ſcribit, à Sigiberto Francorum rege magnifica pollicitatione, ne Regno ſuo decederet, inuitatus, reſpondit, Non decere, ut alienas diuitias amplecterentur, qui Chriſti nomine ſuas dereliquiſſent. Quid dicturum fuiſſe putamus, ſi titulos ei prophanos, ſi agros & latifundia, ſi denique ius illud meri & mixti imperij, monacho illi Sigibertus obtuliſſet? Sed & Gallum ſuum Hybernia celebrat, Columbani diſcipulũ, qui primum Luxonij, dein Brigantij, poſtremo Arbore Felici commoratus, quum iuſto tempore Alemannis Prouincias ingreſsis, Chriſtum prædicaſſet, ad extremum uelut pertæſus eius gentis mores & ferociam, in ſolitudinem ſe contulit, exiguo monaſteriolo contentus, cuius loco hodie oppidum noſtrũ de huius nomine Sangalli nuncupatum, cernitur. Multis quidem ante Gallum ſæculis Chriſtiana Rhetia fuit, uerum ab Alemannis è Germania profectis, religionem pariter & Prouinciæ ſplendorem amiſit. Demum Francos ad fidem conuerſos, uicti Alemanni ſunt ſecuti, & religionem imbiberunt, cuius per ſuperiorem Rhetiam potiſsimi miniſtri, ſobrij illi & barbati magiſtri Pirminus & Gallus fuiſſe perhibentur. Angli hodierni uetuſtam Britannorum gentem, armorum gloria non æquant modo, ſed etiam ſuperant. Acceſsit robori cultus pietatis propius cognitæ, & literarum ſtudiorumꝗ; cura minime infelix, propter ingeniorum excellentiam. Nec minus hodie Græce & Latine loquentes habet ea inſula quàm habuit cum Romani eam homines adminiſtrarẽt. Quin & ipſe illuſtris rex Henrychus eius nominis octauus, præter eximias dotes quæ in multis regibus deſiderantur, eruditione etiam & peritia doctrinarum, raro nimirum eius ordinis munere, præcellere dicitur. Ipſa inſula, &

gentium uariarum commercijs celebris, & opibus cum ſuis tum aduectitijs ditiſsima eſt. Lana ibi molliſsima & optima, Stannum candidiſsimum, quod multis iam ſæculis regio ædit,quam ipſi Cornubiam uocant. Sanè & ob auri & argenti fodinas,& margaritas in eo littore lectas, ab antiquis authoribus celebrata eſt. Non præterierim in hac Britannia ex Conſtãtio Chloro & Helena,Conſtantinum Magnum genitum eſſe,qui primus Imperatorum urbis Romæ ſyncerius fauiſſe Chriſtianiſmo creditus eſt. Sed & illud conſtat multis ante ſæculis Angliam Chriſtianam fuiſſe quàm Germania conuerteretur. Hodie duæ eius Metropoles memorantur, Cantuarienſis & Eboracenſis: in Hybernia autem tertia, Amarchana, quarum omnium uigintiquinque Diœceſes numerari, recentiſsimi ſcriptores prodiderunt. Scotia, ut dixi, poſtremam inſulæ partem uendicat, inſignis & ipſa Regno, nec indiga rerum quæ ad alias etiam gentes exportantur. Vltra illam Orchades iacent inſulæ inter Britanniam & Thulen ſparſæ, ditionis regni Scotici. Ipſa Thule extima ferè eius maris inſularum,fama etiam congelati maris prædicatur. Glacie enim obduci & rigeſcere maria Hybernis menſibus in illa ſinuum inſularumq́ꝫ frequentia & uicinitate certum eſt, resq́ꝫ fidem accipit à noctium longitudine & rigoris uehementia, ubi dies brumæ tempore prope nulla eſt, & ſi quæ eſt,tamen intemperie uincitur propter excuſſos ampliſsimis angulis Solis radios, & eluſam uim caloris in ſuperficie tam lubrica & leui. Vt uel hac unica cauſſa rerum conditori placuiſſe uideri queat, quo latera mundi & plagam extimam Polis adproximantem, aquarum, ut ſic dicam, regno contribueret, immodica enim temporum illis in locis diuerſitas,nõ moleſta ſolum animalium naturæ & manſioni, ſed etiam intolerabilis fuiſſet. Aeſtiuis illic menſibus crepuſcula ſunt pro noctibus,Hybernis,diluculum pro die eſt. Citra Orchades in ortum terræ iacent inſtar inſulæ quæ parte aliqua extimæ Sarmatiæ adhærent, fortiſsimarum quondam gentium altrices, nec circunfluæ modo ſed etiam peruiæ Oceani æſtibus: quanquam peninſulam non inſulam eſſe conſtet quicquid illic ambitur mari. Proinde & Paulus Diaconus non ineptus ſuorum temporum ſcriptor libro de geſtis Longobardorum primo, Hæc inſula, inquit, ſicut retulerunt nobis qui eam luſtrarunt, non tam in mari eſt poſita quàm maris fluctibus circunfuſa &c. Noſtra ætas etiamnũ Noruuegiam, quaſi Nortuuigiam,id eſt, Septentrionalem terram æſtibus undarum affuſam, præterea à gentibus Gotthiam & Suetiam ſeu Suediam uocat, à Germanicis Sarmaticisq́ꝫ littoribus mari multis locis uadoſo & latentium Teniarum inſidijs periculoſo diſterminatam. Ptolemæus Sabuloſum Pontum nominat hac maxime parte, qua terras penitius ingreditur. Duæ illic in-

ſulæ

ſulæ, Selandia & Gotthia, quarum alteri rurſum à mari quod circunluit nomen eſt, Germani enim See mare, Land oram aut terram uocitant. Alteram Gotthi incolæ ſic appellarunt. Pomponius uetus author inter Septentrionis inſulas in illo ſinu Codano à ſe dicto, unius meminit quam Theutoni tenuerint: ijdem fortaſſe qui & Gotthi, uetus enim nomen Theutonorum eſt. Nec tacẽda hoc loco Gleſsi ubertas, quæ Sarmatico littore ſpectatur. Electrum id & Succinum dixerunt ueteres Germani, ut Plinius docet, Gleſſum, ob nitorẽ, arbitror, humoris translucentis, quam uocem uernaculus ſermo adhuc retinet Gleſſum, ſeu Glaſſum pro uitro uſurpans, & Gleſtum etiã pro omni materia quæ igne colliquata nitorem leuorémue fictilibus ſuperinducit, arti figulinæ omni notior quàm ut opus ſit indicari. Noruuegiam ueteres Scandiam, & interdum Scandinauiam ut Plinius, recentiores etiam Scondiam dixere aduerſam Cymbrico Cherrſonneſo, & nuper à Iacobo Zieglero tabulis æditis illuſtratam, inter quam & Continentem inſulæ aliquæ interiacent, parte regni Danorum ſeu Danmarchiæ, parte Suedorum ditionis. Enimuero & Suedi ſuum regem habent, opibus & milite celebrem. Hæ ſunt inſulæ ex quibus fortiſsimæ gentes, Gotthi, Vuandili, Franci, Heruli, Rugi, Longobardi, Alemanni, emerſere: primi omnium qui Danubio & Rheno, ueteribus Imperij limitibus ſuperatis, magno ſuorum numero, non prouincias modo Europæ omnes, ſed ipſam etiam altricem imperij & dominam Italiam incredibili uictoriarum ſucceſſu ingreſsi, quadringentis minimum annis perpetua quadam regnorum ſucceſsione tenuerunt. Ante autem dictum Vandilos maritimas Africæ prouincias ſubactas circiter nonaginta annos tenuiſſe. Ita uiſum fuit diuinæ prouidentiæ, ut in abditiſsimo Germaniæ receſſu, gentes alerentur, quæ ſuo tempore, motis lacertis, Romani nominis gloriam extinguerent. Perſæ quidem & Arabes & Turcæ, graui uulnere ſauciarunt imperium, ſed Orientale. Vrbem ROMAM, & ipſam libertatis ſedem Italiam ſoli Germani ſubiugarunt, idq; tanto impetu, ut totius propemodum Europæ libertatem uindicarint. Nec enim fuit gens ulla, quod ſciam, quæ in illius Vrbis tyrannidem maiore uindicta animaduerterit.

06763

LEVICVLAS HASCE MENDAS, QVVM ADTENTO etiam ſubrepſiſſent, adnotare libuit, quo Lectori ſimul & noſtra diligentia & omnibus numeris abſolutum opus probaretur.

Pagina 3. uerſu 17. lege coincidit. Pag. 5. uer. 21. lege Apeliotes. Pag. 13. uerſu 24. lege famam ipſa etiam Roma iactat. Pag. 17. uer. 7. lege libri IIII. Pagina 19. uer. 9. leg. quas utinam. Pag. 23. uer. 22. leg. arcerent. Pag. 28. uer. 3. lege Decibalum. Pag. 40. uer. 37. lege in occaſum. Pag. 42. uer. 18. leg. pius homo Paulum cum ſuis &c. Pag. 44. uer. 24. leg. quo demum. Pag. 48. uerſu 16. leg. Præterea anno. Pag. 62. uer. 22. leg. millium. Pagina 63. uer. 25. lege Nomadas. Pagina 68. uer. 16. leg. & ſpes fuiſſet. Pagina 70. uer. 29. leg. illapſus. Pagina 87. uer. 30. leg. extructas. Pag. 98. uer. 27. lege centũ milliũ paſſuũ long. Pag. 99. uerſ. 34. leg. Imperatori. Pag. 105. uer. 31. leg. in uincula. Pag. 114. uer. 3. leg. Elogium etiam in bonam partẽ acceptũ. Pagina 117. uerſu 12. leg. quoque. Pagina 118. uerſ. 4. leg. fame. Pag. 119. uer. 1. leg. propagato. Pag. 120. uerſu 9. leg. quidam. Pagina 130. uer. 2. leg. eiuſdem Alexandri. Pagina 133. uer. 35. leg. Itureos Taxi torquẽtur in arcus. Pag. 141. uerſ. 35. leg. Matthæus. Pagina 130. uerſu 37. lege obiiciebant.

J53A
V1241